

ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ Π. ΚΟΥΛΙΚΟΥΡΔΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ.Τ.Α.ΞΗ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1976

1936
ΚΟΥ
ΝΕΩ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ Π. ΚΟΥΛΙΚΟΥΡΔΗ

ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΙΙΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

από τὸν 15ον αι. μ.Χ. ως σήμερα

Γιά τὴν Ἕταιρη τοῦ Γυμνασίου

ΑΘΗΝΑΙ 1976

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

NEOTERH EYPOUJIKH IZTOPIA

1976
KOT
NEO

ΓΕΩΡΓΙΑΣ Π. ΚΟΥΛΙΚΟΥΡΔΗ

ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ἀπὸ τὸν 15ον αἰ. μ.Χ. ως σήμερα

Γιὰ τὴν Γ' τάξην τοῦ Γυμνασίου

Γιὰ τὴν Γ' τάξη τοῦ Γυμνασίου

AΘΗΝΑΙ 1976

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΩΤΕΡΗ

από τον Δημήτρη Χ. Καλαϊδά

Εκδόσεις Εθνικής Βιβλιοποιίας

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΣΧΟΛΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι δύσκολο νὰ χωριστῇ σὲ περιόδους ἡ ἱστορία, γιατὶ εἶναι ἡ μελέτη τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητας, ποὺ ἔχει ἐνότητα καὶ συνέχεια· γιὰ λόγους δημῶς καθαρὰ τεχνικούς δεχόμαστε ἐδῶ τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 15ον αἰ. μ.Χ. καὶ φτάνει ὡς σήμερα, μὲν ἐνδιάμεσο μεγάλο σταθμὸ τῇ γαλλικῇ ἐπανάστασῃ. Ἡ ἐποχή μας, ἀπὸ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο καὶ ὕστερα, ἵσως θὰ ἀποτελέσῃ ἀργότερα ἔναν ἄλλο μεγάλο σταθμό.

Γιά μάς τούς "Ελληνες ή ἄλωση είναι ἔνα γεγονός βαθύτατα τραγικό· ή βυζαντινή αὐτοκρατορία διαλύθηκε και ὁ Ἑλληνισμός, που είχε ώς τότε τὴν πολιτική και πνευματική ἡγεσία, τοῦ κόσμου, ύποχρεώθηκε νὰ περάσῃ ἀπὸ μιὰ περίοδο σκληρῆς σκλαβιᾶς, κάπου τετρακόσια χρόνια, γεγονός ποὺ ἐπέτρεασε βαθύτατα τὴν πολιτιστική του ἑξελίξη. Γιὰ τὴ δυτικὴ Εὐρώπη δύμως ή ἄλωση ἔχει διαφορετική σημασία: Καθὼς μὲ τὴν τουρκικὴ ἐπέκταση στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο ἔπεσαν σὲ ἀφάνεια οἱ λαοὶ ποὺ εἶχαν διαμορφώσει τοὺς ἀρχαίους πολιτισμούς, ἡ πολιτικὴ και οἰκονομικὴ δραστηριότητα μεταφέρθηκε στὴ δυτικὴ Εὐρώπη. Ἀναζητήθηκαν τότε και ἀνακαλύφθηκαν νέοι δρόμοι πρὸς τὶς χῶρες τῆς "Απωλεῖας", δγίνε γνωστὴ ἡ ἀμερικανικὴ ἡπειρος, ἀναπτύχθηκε τὸ ἐμπόριο και ἡ βιοτεχνία, ἐνισχύθηκε ἡ ἀστικὴ τάξη. Παράλληλα καλλιεργήθηκαν τὰ γράμματα, οἱ τέχνες, οἱ ἐπιστήμες. Οἱ βυζαντινοὶ λόγιοι, πρόσφυγες τώρα στὴ Δύση, ἔφεραν τὴν Εὐρώπη σὲ ἅμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀρχαία ἡλληνικὴ παράδοση. Μποροῦμε νὰ

"Εναρξη και ορια της νεώτερης ιστορίας

•Ο 15ος αι. σὰν
Ιστορικὸς σταθμὸς

Ἡ ἀλωση γιὰ τὸν
έλληνισμὸ καὶ τὴν Δ.
Εὐρώπη

ποῦμε ὅτι ἀπὸ τότε πήρε τὴν ὁριστική του μορφὴ καὶ ἄρχισε νὰ
έξελίσσεται ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός.

‘Ο πολιτισμὸς αὐτὸς ἔχει τὶς ρίζες του, δημος εἶναι φυσικό, στὴν
παράδοση τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, καὶ αὐτὸς τοῦ δίνει τὸν ίδιαίτερο
χαρακτήρα του, βασίστηκε δῆμως στὸν ἐλληνορωμαϊκὸν καὶ στὸν
βυζαντινὸν πολιτισμό. Ἀπὸ τὴν ἀρχαὶ Ἑλλάδα πήρε τὴν πίστη στὴν
ἀξία καὶ στὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου, τὶς καλλιτεχνικὲς καὶ
πολιτικὲς ἀντιλήψεις, τὴν ἀγάπην στὴν ἐλευθερία καὶ στὴν ἐπιστήμη,
τὴν ἐμπιστοσύνην στὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ, στὴ σημασία
τῆς παιδείας. Ἀπὸ τὴν Ρώμην διδάχητε τὴν ὁργάνωση καὶ τὸ δίκαιο.
Ἀπὸ τὸ Βυζάντιο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς πήραν τὴν
θρησκείαν καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα πολιτισμοῦ καὶ δῆλοι ἀπ’ αὐτὸν
γνώρισαν οὐσιαστικὰ τὸν ἀρχαῖον ἐλληνικὸν κόσμον. Τὰ στοιχεῖα
αὐτὰ ἔδωσαν στὸν νεώτερο εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν τὸν ἀνθρωποκρα-
τικὸν χαρακτήρα, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ πιὸ βασικό του γνώρισμα.

“Ενα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς νεώτερης ιστορίας εἶναι πὼς ἡ
δράση τοῦ ἀνθρώπου ἀπλώθηκε σὲ μεγάλη ἔκταση: Μὲ τὶς μεγάλες
μεταναστεύσεις τοῦ 5ου al. μ.Χ. ὀλόκληρη ἡ εὐρωπαϊκὴ ἡπειρος
μπήκε στὴ σκηνὴν τῆς ιστορίας· μὲ τὶς ἀνακαλύψεις οἱ Εὐρωπαῖοι
ἔξακριβωσαν τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα τῆς γῆς καὶ ὡς ἔνα σημεῖο τὸ
περίγραμμα τῶν ἡπειρών· μὲ τὴν ἀποικιακὴν ἔξαπλωσην γνώρισαν
ἀπὸ κοντὰ τὴν Ἀσία, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἥρθαν σὲ
ἄμεση ἐπαφὴν μὲ τοὺς πρωτόγονους λαούς, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς
πανάρχαιους πολιτισμούς· ἀπὸ τὸν 19ον al. ἡ ιστορικὴ δράση
ἀπλώθηκε σ’ δῆλη τῇ γῇ καὶ σήμερα πᾶμε νὰ ξεπεράσωμε τὰ σύνορα
τοῦ πλανήτη. Αὐτὴ ἡ ἔκταση δίνει στὴ νεώτερη ιστορία ἔνα
σύνθετο χαρακτήρα, γιατὶ εἶναι πλήθος τὰ κράτη ποὺ συνεργάζονται
ἢ συγκρούονται καὶ εἶναι παγκόσμια καὶ πολύπλοκα τὰ συμφέ-
ροντα καὶ οἱ προοπτικές τους.

“Ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς νεώτερης ιστορίας εἶναι ἡ μεγάλη
ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς, ποὺ ἄρχισε στὴ Δ.
Εὐρώπη ἀπὸ τὴν ἀναγέννησην καὶ συνεχίζεται μὲ δῆλο καὶ ἐπιταχυνό-
μενο ρυθμό. ‘Ο σύγχρονος ἀνθρωπος ἐπιδιώκει ν’ ἀξιοποίησην στὸν
ύπερτατο βαθμὸν τὸν φυσικὸ πλοῦτο τοῦ πλανήτη μας. Σκοπὸς εἶναι
ν’ ἀντιμετωπιστοῦν οἱ ἀνάγκες ποὺ δημιουργεῖ ὁ δῆλος καὶ μεγαλύτε-
ρη αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς καὶ νὰ ἀνεβῇ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο
κάθε κράτους καὶ τῆς ἀνθρωπότητας γενικά. Φυσικὰ δὲ λείπει καὶ ἡ
ἀπληστία γιὰ δῆλο καὶ μεγαλύτερο πλοῦτο καὶ δύναμη.

‘Η σημασία ποὺ ἔχει ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ ἀνάπτυξη γιὰ τὴν
πρόοδο καὶ τὴν ισχὺν ἐνὸς κράτους, ἐστρεψε τὴν προσοχὴν τῶν
μεγάλων δυνάμεων στὴν ἀρχή, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων κρατῶν ἀργότε-
ρα, στὴν ἀξιοποίηση καὶ τοῦ πνευματικοῦ τους πλούτου, ποὺ εἶναι
τὸ ἀνθρώπινο μυαλό καὶ οἱ ἀνθρώπινες δυνατότητες. “Ἐτσι δόθηκε
καὶ δίνεται δῆλο καὶ μεγαλύτερη σημασία στὴν ὁργάνωση τῆς

παιδείας καὶ στὸ σωστὸ ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό. "Ἐγινε σιγὰ κοινὴ συνείδηση πώς καμιὰ ἱκανότητα δὲν πρέπει νὰ πηγαίνη χαμένη πώς μὲ κάθε ἀτομοῦ ποὺ χάνεται, ποὺ δὲν ἀξιοποιεῖται δοσοῦ θὰ ἔπρεπε, τὸ σύνολο φτωχαίνει πώς ή ἱκανότητα καὶ ἡ ἀξία ἀποτελοῦν πολύτιμο ἐθνικὸ κεφάλαιο.

Σήμερα δὲ θὰ μᾶς ἱκανοποιοῦσε πιὰ οὕτε ἡ ἔννοια «ἀξιοποίηση», ποὺ είναι κάτι ψυχρὸ καὶ μηχανικό. *Ἡ πικρὴ πείρα τῆς ἐποχῆς* μας, δημοσίου ἔνας ἀπάνθρωπος ὥφελιμισμὸς κινδυνεύει νὰ καταστρέψῃ τὰ πάντα, μᾶς ἔχει πείσει δτὶ ὁ ἀνθρωπὸς χρειάζεται ἀληθινὴ παιδεία, δηλαδὴ καὶ γνώση καὶ ἀνθρωπιὰ καὶ βαθύτερη καλλιέργεια, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζῆ, ὅχι εἰς βάρος τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους.

Ἡ μελέτη τῆς *Ιστορίας*, εἰδικὰ τῶν νεωτέρων χρόνων, βοηθεῖ νὰ καταλάβῃ κανεὶς κάπως τοὺς πολύπλοκους μηχανισμοὺς τῶν σχέσεων καὶ τῶν ἀντιθέσεων τῶν κρατῶν καὶ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἀνάγκη τῆς παγκόσμιας συνεργασίας. Μὲ τὴν ἔναρξη τῶν νέων χρόνων καὶ τὴν ἐθνικὴ διαφοροποίηση τῶν λαῶν σχηματίστηκαν στὴν Εὐρώπη πολλὰ κράτη μὲ ἀλληλοσυγκρουόμενες τάσεις καὶ συμφέροντα. Αὐτές οἱ συγκρούσεις ὀδήγησαν στοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ ἐφέραν φοβερὲς καταστροφὲς καὶ τρομακτικὲς ἀπώλειες — πάνω ἀπὸ πενήντα ἑκατομμύρια ἡταν οἱ νεκροὶ — καὶ δὲν ἔλυσαν κανένα πρόβλημα. *Ἴσα Ἴσα δημιούργησαν καινούρια προβλήματα πολὺ μεγαλύτερα:* Ἡ ἔξαρση τῆς βίας, ποὺ είναι ἔνα ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ πολέμου· οἱ διεθνεῖς ἀντιθέσεις· οἱ τοπικοὶ πόλεμοι· ἡ τραγικὴ κατάσταση τῶν ύποανάπτυκτων λαῶν· ἡ μεγάλη αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς· ἡ μδλυνση τοῦ περιβάλλοντος· οἱ ἀρρώστιες ποὺ δὲν μποροῦν ἀκόμα νὰ νικηθοῦν. *Ολα αὐτὰ καὶ πλήθος ἄλλα μεγάλα προβλήματα κάνουν σιγὰ σιγὰ συνειδητὸ σὲ δλους δτὶ ἡ ἀνθρωπότητα θὰ είναι δύσκολο νὰ ἐπιζήσῃ, χωρὶς τὴν ἀρμονικὴ καὶ ἰσότιμη συνεργασία κρατῶν καὶ λαῶν, μιὰ συνεργασία στηριγμένη στὴν ἀμοιβαία κατανόηση καὶ ἀγάπη, μὲ σκοπὸ τὴν εἰρηνικὴ πρόοδο.*

Σύγχρονα προβλήματα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Σὲ πόσες περιόδους χωρίζεται ἡ παγκόσμια Ιστορία, ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ Ιστορία τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ σὲ πόσες περιόδους μποροῦμε νὰ τὴν ύποδιαιρέσωμε;
- Ποιὰ είναι ἡ σημασία τῆς ἀλωσῆς τῆς Κωνσταντινούπολης γιὰ τὸν ἐλληνισμὸ καὶ ποιὰ γιὰ τὴ Δ. Εὐρώπη;
- Ἄπο ποιὰ στοχεία διαμορφώθηκε ὁ νεώτερος εύρωπαϊκὸς πολιτισμός;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- Ποιὰ γεγονότα μποροῦμε νὰ χαρακτηρίσωμε Ιστορικοὺς σταθμοὺς καὶ γιὰ ποιὸ λόγο; Μποροῦμε νὰ διακρίνωμε τέτοια γεγονότα στὴ νεώτερη Ιστορία;
- Ποιὰ είναι τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς; Πῶς βλέπομε τὴν ἐποχὴ μας;

FIORENZA

ΜΕΡΟΣ Α'

ΑΠΟ ΤΟΝ 15ον ΑΙΩΝΑ Μ.Χ. ΩΣ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1648)

ΑΝΆΔΡΟΜΗ ΣΤΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ. ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ

‘Η μεσαιωνική εύρωπαική ιστορία (476-1492 μ.Χ.) άρχιζει με τις μεγάλες μεταναστεύσεις του 5ου αι. μ.Χ. δηλαδή με τή μετακίνηση τῶν γερμανικῶν φυλῶν — ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ούννων — πρὸς τὴ δυτικὴ Εὐρώπη, ὅπου τελικὰ ἐγκαταστάθηκαν, διαλύοντας τὸ Δ. ρωμαϊκὸ κράτος· στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπη ἔμειναν οἱ σλαβικὲς φυλές. ’Ετσι ἡ εύρωπαικὴ ἡπειρος πῆρε τὴν ἐθνολογικὴν μορφὴν ποὺ ἔχει ώς σήμερα. Πολλές ἀπὸ τὶς γερμανικὲς αὐτὲς φυλὲς ἦταν ἀκόμα τὸν 5ον αι. εἰδωλολατρικές· ἄλλες εἶχαν πάρει ἀπὸ τὸ Βυζάντιο τὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ, τὴ θρησκεία, τὸ ἀλφάβητο καὶ τὸ πρῶτο τους γραπτὸ μνημεῖο, τὴν Ἀγία Γραφὴν.

Μεσαιωνική ἐποχή.
Χρονικά δρια

‘Η μεσαιωνικὴ ἐποχὴ χωρίζεται συνήθως σὲ παλαιότερη (5ος - 9ος αι. μ.Χ.) καὶ σὲ νεώτερη (9ος - 15ος αι. μ.Χ.) καὶ ἔχει μιὰ πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὀργάνωση ποὺ ὀφείλεται, εἴτε στὴν κατάκτηση, εἴτε στὴν παράδοση τῶν γερμανικῶν λαῶν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν παλαιότερων εύρωπαικῶν πληθυσμῶν, ἥ καὶ σὲ καταστάσεις ποὺ εἶχαν διαμορφωθῆ στὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία πρὶν ἀπὸ τὸν 5ο αι. μ.Χ. Τὴ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ χαρακτηρίζουν:

1) **Τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα**, συνέπεια τῆς κατάκτησης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν κατακτητῶν νὰ ὀργανώσουν μεγάλα κράτη. ’Ετσι ἡ Εὐρώπη χωρίστηκε σὲ μικρὰ κρατίδια, ποὺ τὰ κυβερνοῦσαν οἱ γαιοκτήμονες φεουδάρχες. ’Ηταν ὑποτελεῖς ὁ ἔνας στὸν ἄλλον καὶ σχημάτιζαν μιὰ ἱεραρχικὴ κλίμακα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν βασιλιά, ποὺ ἦταν ἐπικυρίαρχος: εἰσέπραττε φόρους, ἐπαιρνε στρατὸν ἀπὸ τοὺς φεουδάρχες, ὅποτε τὸν χρειαζόταν, ἀλλὰ δὲν ἐπενέβαινε στὰ ἐσωτερικὰ τῶν κρατίδων (φέουδων), ποὺ εἶχε τὸ καθένα τοὺς δικούς του νόμους, τὴ φορολογία, τὸ νόμισμα καὶ τὴ διοίκησή του. Πολὺ συχνοὶ στὸν μεσαίωνα ἦταν οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῶν φεουδαρχῶν. Τὸ φέουδο δὲν ἦταν κληρονομικό· τὸ παραχωροῦσε κάθε φορὰ ὁ βασιλιάς, συνήθιζε δῆμας νὰ τὸ δίνῃ στὸν πρωτότοκο γιὸ τοῦ προηγούμενου φεουδάρχη. Τὸ φέουδο δὲν ἐπρεπε νὰ μοιράζεται.

Χαρακτηριστικά.
Φεουδαρχία

2) **Ἀγροτικὴ οἰκονομία**. **Μεγάλη ιδιοκτησία**: ἡ στροφὴ πρὸς τὴν γεωργικὴ οἰκονομία καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς μεγάλης ιδιοκτησίας εἶχε

Ἀγροτικὴ οἰκονομία

έκδηλωθή στὸ Δ. ρωμαϊκό κράτος ἀρκετὰ πρὶν ἀπὸ τίς μεγάλες μεταναστεύσεις. Μὲ τὴν κάθιδο τῶν γερμανικῶν φυλῶν τὸ φαινόμενο ὄλοκληρώθηκε. Στὸν μεσαίωνα οἱ φεουδάρχες εὐγενεῖς ἦταν οἱ κύριοι τῆς γῆς καὶ οἱ χωρικοὶ καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα σὰν δουλοπάροικοι. Οἱ πόλεμοι, οἱ ἐπιδημίες καὶ οἱ καταστροφές μείωναν τὸν πληθυσμό, ποὺ γενικά εἶχε μετατοπισθῇ στὴν ὑπαίθρο. Οἱ ρωμαϊκοὶ δρόμοι ἔκλεισαν, ἡ συγκοινωνία περιορίστηκε. Οἱ πόλεις, δοσες δὲν εἶχαν ἐγκαταλειφθῆ καὶ ἐρημωθῆ, ἔμειναν μὲ λίγους κατοίκους, ἦταν ὀχυρωμένες, εἶχαν δρόμους στενοὺς καὶ σπίτια κλειστά, ψηλὰ καὶ ἀνθυγειενά. Ἡ βιοτεχνία περιορίστηκε στὸ ἐλάχιστο, ἀφοῦ ἡ ἀγοραστικὴ ἱκανότητα τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ ἀπέκλειε σχεδὸν κάθε ζήτηση, καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν οἰκοτεχνία. Ἀνταλλαγές, πιὸ πολὺ σὲ εἰδος, γίνονταν στὰ μεγάλα ἐμποροπανηγύρια, ὅπου μαζεύονταν οἱ κάτοικοι τῶν γύρω χωριῶν. Χρήματα κυκλοφοροῦσαν ἐλάχιστα καὶ μικρῆς ἀξίας. Κάθε κράτος φρόντιζε νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἔξαγωγή, ίδιως δημητριακῶν, ὥστε ν' ἀποφεύγωνται οἱ λιμοί, καὶ περιόριζε τὴν εἰσαγωγὴ γιὰ νὰ προστατεύῃ τὰ προϊόντα τῶν ντόπιων γαιοκτημόνων. Τὸ πρόγραμμά τους ἦταν ἡ αὐτάρκεια. "Ετσι ἡ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν κλειστὴ οἰκονομία καὶ τὴ στατικότητα.

Τὸ μεγάλο παγκόσμιο ἐμπόριο (πρῶτες ὕλες, ἀλλὰ προϊόντα καὶ πρὸ πάντων εἰδῆ πολυτελείας ποὺ ζητοῦσαν οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ ἀνώτερος κλῆρος) τὸ ἀσκοῦσαν οἱ Βυζαντινοί, ἀργότερα καὶ οἱ "Αραβες. Μετέφεραν τὰ προϊόντα ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς στὰ Βαλκάνια καὶ τὴ Β. Ἰταλία καὶ ἀπὸ κεῖ μὲ καραβάνια τὰ διοχέτευαν στὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Τὰ λιμάνια αὐτὰ καὶ οἱ σταθμοὶ τῶν καραβανιῶν ἦταν φυσικὸ νὰ ἔχουν μεγαλύτερη κίνηση. Ἐκεῖ δημιουργήθηκαν σιγὰ σιγὰ οἱ προϋποθέσεις γιὰ τίς νεώτερες μεταβολές.

Διαίρεση κοινωνίας
σὲ τάξεις

3) Διαίρεση τῆς κοινωνίας σὲ τάξεις: ἡ κατάκτηση τῶν εὐρώπαικῶν χωρῶν ἀπὸ τὶς γερμανικὲς φυλές προκάλεσε αὐτόμata ἔνα κοινωνικὸ διαχωρισμὸ τοῦ πληθυσμοῦ σὲ κατακτητὲς καὶ κατακτημένους, ἐλεύθερους καὶ δούλους. Στὸν μεσαίωνα οἱ πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθῆκες καὶ ἡ ἐπικράτηση τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας σταθεροποίησαν τὸν χωρισμὸ τῆς κοινωνίας σὲ τρεῖς τάξεις ποὺ ἦταν:

a) Οἱ ΕΥΓΕΝΕΙΣ, δηλαδὴ οἱ φεουδάρχες γαιοκτήμονες καὶ οἱ ἀπόγονοί τους. Ἐπειδὴ, ὅπως εἴδαμε πιὸ πάνω, ἐπαιρεν τὸ φέουδο ὁ πρωτότοκος γιός, δὲν ἦταν δῆλοι οἱ εὐγενεῖς πλούσιοι ἢ ιδιοκτῆτες γῆς. Δημιουργήθηκαν ὅμως ἀργότερα γι' αὐτοὺς καὶ ἄλλες εὐκαιρίες, ὅπως ἦταν τὰ ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα (ποὺ τὰ ἐπαιρεν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ οἱ δεύτεροι γιοὶ τῶν φεουδαρχῶν) ἢ διάφορα κλειστὰ ἐπαγγέλματα, ὅπως οἱ ἀνώτερες θέσεις στὸ

εὐγενεῖς

στρατό, στή διοίκηση, τή διπλωματία και τή δικαιούσνη. Οι εύγενεις, δισχετά μὲ τὴν οἰκονομική τους κατάσταση, ἡταν ὅλοι προνομιούχοι: δὲν πλήρωναν φόρους καὶ δικάζονταν μὲ ἐπιεικέστερους νόμους. "Ετοι ἐπικράτησαν στή Δ. Εύρώπη δύο μέτρα καὶ δύο νομοθεσίες.

Οι εύγενεις περνοῦσαν τή ζωή τους μὲ τίς γιορτές, τοὺς ἀγῶνες καὶ τὸν πόλεμο. Σιγὰ σιγὰ δημιούργησαν ἔνα πρωτόκολλο συμπεριφορᾶς: 'Ο γενναῖος καὶ εὐγενικός ἡταν τὸ ἴδαινικό τους πρότυπο.

β) Ο ΚΛΗΡΟΣ: ή συνήθεια νὰ γίνωνται οἱ εύγενεις ἐπίσκοποι καὶ ἥγονύμενοι μοναστηριῶν γιὰ νὰ παίρνουν τὰ ἐκκλησιαστικὰ φέουδα, χώρισε καὶ τὸν κλῆρο ὃ σὲ τάξεις καὶ δημιούργησε ἔνα χάσμα ἀνάμεσα στὸν ἀνώτερο καὶ τὸν κατώτερο. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εύγενεις - κληρικοὺς δὲν είχαν καμιὰ θρησκευτικὴ κλίση καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατώτερους ἡταν ἀγράμματοι καὶ θρησκόληπτοι. Αὐτὸ προκάλεσε ἀντιθέσεις στὴν καθολικὴ ἐκκλησία.

γ) Η ΤΡΙΤΗ ΤΑΞΗ, δηλαδὴ ὁ λαός, ποὺ ἀποτελοῦσε καὶ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ κάθε χώρας. Στὴ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ τὴν τρίτη τάξη ἀποτελοῦσαν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ γεωργοὶ - δουλοπάροικοι καὶ λίγοι μικροτεχνίτες. Στερημένοι ἀπὸ κάθε προνόμιο ἀντιμετωπίζονταν σκληρὰ ἀπὸ τὸ νόμο, δούλευαν πολύ, κέρδιζαν ἐλάχιστα καὶ φορολογοῦνταν βαρά. 'Η δουλοπαροικία σταθεροποιήθηκε, γιατὶ ἡταν ἡ συνέπεια τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας. Οι γαιοκτήμονες σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ δὲν ὑπῆρχαν γεωργικὲς μηχανὲς χρειάζονταν ἄφθονα καὶ φτηνὰ χέρια γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν μεγάλων κτημάτων. Οι χωρικοὶ πάλι δὲν είχαν καμιὰ δυνατότητα νὰ ἀλλάξουν τὴν τύχη τους, ἀκόμα καὶ ἀν κατόρθωναν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ κτῆμα ποὺ καλλιεργοῦσαν. Προτιμοῦσαν λοιπὸν στὴν πρώτη μεσαιωνικὴ περίοδο τὸ ἐλάχιστο ἀλλὰ σταθερὸ εἰσόδημα καὶ τὴν κάποια ἀσφάλεια, ποὺ τοὺς ἔδινε ὁ φεουδάρχης, ἀπὸ τὴν ἀβέβαιη τύχη. "Οσο οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς δὲν ἀλλάζαν τὸ φεουδαρχικὸ αὐτὸ σύστημα λειτουργοῦσε ἀδιατάρακτα.

4) 'Η μεγάλη ἐνίσχυση τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. "Οπως γίνεται μετὰ ἀπὸ κάθε κατάκτηση, ἔτοι καὶ μετὰ τὴ διάλυση τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ἐκκλησία, ποὺ διατήρησε τὴν ἐνότητά της, συγκέντρωσε γύρω τῆς τοὺς ὑπόδουλους λαούς. Στὴν ἀρχὴ ὅλοι είχαν κάποιες ἐλπίδες γιὰ ἀπελευθέρωση καὶ στράφηκαν πρὸς τὸ Βυζάντιο (ἡ ἔξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ οἱ πόλεμοι τοῦ 'Ιουστινιανοῦ σχετίζονται μὲ αὐτὲς τὶς ἐλπίδες). Μὲ τὸ πέρασμα ὅμως τῶν αιώνων οἱ προσδοκίες αὐτὲς ἀποδείχτηκαν μάταιες καὶ ἡ παπικὴ ἐκκλησία στράφηκε πρὸς τὶς γερμανικὲς φυλὲς καὶ συμφιλιώθηκε μαζί τους, ἵδιως ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Φράγκοι, ἀργότερα καὶ οἱ ἄλλοι γερμανικοὶ λαοί, ἐγκατέλειψαν τὴν εἰδωλολατρεία ἢ τὸν ἀρειανισμὸ

κλήρος

τρίτη τάξη

Ένισχυση ἐκκλησίας

καὶ ἐνώθηκαν μὲ τὴ ρωμαϊκὴ ἐκκλησίᾳ. "Ετοι (μετὰ τὸν 80 αἰ. μ.Χ.) τὸ πατριαρχεῖο τῆς Ρώμης ἀπέκτησε τεράστιο κύρος.

"Η ἐκκλησία εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸ ρωμαϊκὸ κράτος τὴν συγκεντρωτικὴ γραφειοκρατικὴ ὄργάνωση. Σὲ μιὰ ἐποχὴ λοιπὸν ποὺ οἱ κοσμικοὶ ἡγεμόνες ἤταν ἀπλῶς ἐπικυρίαρχοι, ὁ πάπας μποροῦσε νὰ ἀσκῇ μιὰ τεράστια ὑπερεθνικὴ ἔξουσία πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ὥδη τὴν Εὐρώπη. "Η ἐκκλησία διατήρησε τὴ λατινικὴ γλώσσα καὶ φρόντιζε ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴν παιδεία, τὴν κοινωνικὴ πρόνοια, καὶ γιὰ κάθε πνευματικὴ κίνηση. "Η τέχνη ἤταν στοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους σχεδὸν ἀποκλειστικὰ θρησκευτικὰ. "Η μεγάλη αὐτὴ δύναμη καὶ ἐπιρροὴ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἔδωσε στὴν ἐποχὴ ἐναντὸν θεοκρατικὸ χαρακτήρα.

Οἱ συνθῆκες τῆς
ζωῆς στὴ μεσαιωνικὴ
κοινωνία

"Η μεσαιωνικὴ κοινωνία γενικὰ διαφέρει ἀπὸ τὶς σύγχρονες. Πλησιάζει πρὸς τὴν ὄργάνωση τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν. Κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ δὲν ὑπῆρχε διαβάθμιση ἀνάμεσα στὸν μεγάλο πλοῦτο καὶ στὴν ἔξαθλίωση. Δὲν ὑπῆρχε μεσαία τάξη. Δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα αὐθύπαρκτο καὶ ἀνεξάρτητο ἄτομο. 'Ο ἀνθρωπος γεννιόταν καὶ ἀνῆκε σὲ κάποια κοινωνικὴ ἢ ἐπαγγελματικὴ ὅμάδα. Αὐτὴ ρύθμιζε τὴ ζωὴ καὶ τὴ συμπεριφορά του. Οἱ προσωπικές του ίκανότητες ἐπαιζαν ἐλάχιστο ἢ κανένα ρόλο καὶ ἤταν ἀδύνατο ν' ἀλλάξουν τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς του ποὺ καθορίζονταν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴ γέννησή του.

"Ιδιαίτερα δύσκολη ἤταν ἡ κατάσταση γιὰ τὴν τρίτη τάξη. "Η ἀγραμματοσύνη, οἱ θλιβερὲς συνθῆκες τῆς ζωῆς, οἱ ἐπιδημίες, ἡ στέρηση ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο δικαίωμα, βύθιζαν τοὺς ἀνθρώπους στὸ φόβο, στὴν ἀνασφάλεια καὶ τὴ δεισιδαιμονία.

"Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ μεσαιωνας δὲ στάθηκε μιὰ νεκρή, ὀλότελα στατικὴ ἐποχή, ὅπως τὴ φαντάστηκαν οἱ παλαιότεροι ιστορικοί. Κατὰ τὴ διάρκειά του δημιουργήθηκαν οἱ προϋποθέσεις καὶ ἔγιναν οἱ μεταβολὲς ποὺ ὅδηγησαν στοὺς νέους χρόνους. "Ηδη στὴν πρώτη μεσαιωνικὴ περίοδο σημαντικὸς σταθμὸς στάθηκε ἡ ἴδρυση τῆς 'Αγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Φραγκικοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸν Κάρολο τὸν Μεγάλο (800 μ.Χ.), δηλαδὴ ἡ πρώτη προσπάθεια στὴ Δύση γιὰ εύρυτερη κρατικὴ ὄργάνωση, κατὰ τὸ βυζαντινὸ πρότυπο. 'Ο Κάρολος ὑποστήριξε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες· τότε διαμορφώθηκε ὁ ρομανικὸς ρυθμός.

"Τὴν ἴδια περίου ἐποχὴ ἀπὸ τὴ βιολογικὴ ἀνάμειξη τῶν παλιῶν εύρωπαικῶν λαῶν μὲ τὶς γερμανικὲς φυλές, ποὺ εἶχε στὸ μεταξὺ συντελεστῆ, ἄρχισαν νὰ ξεχωρίζουν ἔθνολογικὰ οἱ νεώτεροι εύρωπαικοὶ λαοὶ καὶ νὰ διαμορφώνωνται οἱ εύρωπαικὲς γλῶσσες. "Η ἀνάμειξη αὐτή, ποὺ ἐνίσχυσε καὶ ἀνανέωσε βιολογικὰ τὴν Εὐρώπη, εἶναι ἐναντὸν τὰ ποὺ σημαντικὰ ιστορικὰ φαινόμενα στὴν παλαιότερη μεσαιωνικὴ περίοδο.

"Η αὐτοκρατορία τοῦ Καρόλου δὲν ἔζησε πολύ. Λίγο ἀργότερα

Αὐτοκρατορία
Καρόλου Μεγάλου
(9ος αἰ.)

δύμας, κατά τὰ μέσα τοῦ 10ου αι., σχηματίστηκε ἡ Ἀγία Ρωμαϊκὴ Αύτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους, ποὺ περιέλαβε ἐκτὸς ἀπὸ τις γερμανικές καὶ ἔνα μέρος ἀπὸ τις ιταλικές χώρες. Ὁ γερμανικὸς αὐτὸς αύτοκρατορικὸς θεσμὸς ἀποδείχτηκε ισχυρότερος καὶ διατηρήθηκε στὴ Γερμανία ὡς τὸν 19ον αι. Ἔτσι δίπλα στὴν θρησκευτικοπολιτικὴ ὑπερεθνικὴ ἔξουσία τοῦ πάπα δημιουργήθηκε μιὰ δεύτερη πολιτικὴ ὑπερεθνικὴ ἔξουσία, τοῦ αύτοκράτορα. Ἀργότερα οἱ δυὸς αὐτὲς ἔξουσίες συγκρούστηκαν, ἐπειδὴ καὶ οἱ δυὸς διεκδικοῦσαν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ἐπισκόπων, ποὺ ἤταν μαζὶ καὶ φεουδάρχες στὰ ἐκκλησιαστικὰ φέουσα. Μὲ τὴ σύγκρουση αὐτὴ (ἐριδα περιβολῆς 1076-1250) καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ὑπερεθνικοὶ θεσμοὶ ἔξασθένησαν.

Στὴ δεύτερη μεσαιωνικὴ περίοδο ἔγιναν πολλὲς καὶ σημαντικὲς μεταβολές. Πρῶτος μεγάλος σταθμός, οἱ **σταυροφορίες**, ἐφεραν τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔξασθένησαν τὴ φεουδαρχία.

Ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 11ου αι. Ἰδρύθηκαν τὰ πρῶτα **πανεπιστήμια**, ὅπου διδάσκονταν οἱ ἐπιστῆμες, ὑποταγμένες δύμως στὶς θεολογί-κες ἀντιλήψεις.

Μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων τὰ λιμάνια καὶ οἱ συγκοινωνιακοὶ κόμβοι, ἀπ' ὅπου περνοῦσε τὸ μεγάλο ἐμπόριο, ἀποκτοῦσαν ὅλο καὶ μεγαλύτερη σημασία. Ἀπὸ τὸν 11ον αι. ἀναπτύχθηκαν οἱ φλαμανδικὲς καὶ γερμανικὲς πόλεις, ποὺ ἤλεγχαν τὸ ἐμπόριο τῆς Βαλτικῆς, καθὼς καὶ οἱ πόλεις τῆς Β. Ἰταλίας. Οἱ Βενετοὶ (ἀργότερα καὶ οἱ Γενουάτες) ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸν ἔπεισμὸν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους γιὰ νὰ πάρουν προνόμια καὶ νὰ ἐμπορεύωνται ἐλεύθερα στὰ λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς. Μετὰ τὴν τετάρτη σταυροφορία ἡ Βενετία κυριάρχησε στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ Ἰδρυσε ἔνα ἐκτεταμένο ναυτικὸν κράτος διαλύοντας τὴ βυζαντινὴ αύτοκρατορία καὶ κληρονομώντας τὸ παγκόσμιο ἐμπόριο τῶν ἀνατολικῶν προϊόντων.

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας ἔγινε ἀφόρμῃ νὰ ἐνισχυθοῦν ἀκόμα περισσότερο οἱ παλιές καὶ νὰ ἴδρυθοῦν καινούριες πόλεις. Ὁ πληθυσμὸς τους αὔξηθηκε ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς ποὺ ἔμεναν στὰ γύρω φέουσα καὶ ποὺ ἔβρισκαν τώρα σ' αὐτὲς ἔνα καταφύγιο καὶ μία εύκαιρια νὰ καλυτερέψουν τὴν τύχη τους. Οἱ πόλεις γεννήθηκαν μέσα στὰ φέουσα, ἀλλὰ οἱ φεουδάρχες, δὲν ἐφεραν ἐμπόδια, ἐπειδὴ οἱ μεγάλοι φόροι ποὺ ἔπαιρναν, αὔξαιναν τὰ εισοδήματά τους. Ἀργότερα οἱ πόλεις, ὅταν πλούτισαν, ἔξασφάλισαν μεγαλύτερα δικαιώματα, ὁχυρώθηκαν, ἔγιναν αὐτόνομες. Τὶς κυβερνοῦσαν οἱ συντεχνίες ἢ οἱ οἰκονομικὰ ισχυρότεροι πολίτες. Μέσα στὶς πόλεις γεννήθηκε, ἥδη ἀπὸ τὴν δεύτερη μεσαιωνικὴ περίοδο, ἡ ἀστικὴ τάξη καὶ διαμορφώθηκαν νέα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ σχήματα.

Nefeli
Διεύρυνση
του Επίκαιον
πολιτισμού

A. 'Η ἀρχὴ τῶν νέων χρόνων. Ἀναγέννηση'

'Αναγέννηση.
Σημασία τοῦ ὅρου

'Η πρώτη περίοδος τῶν νέων χρόνων ὀνομάστηκε ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ 19ου αἰ. «ἀναγέννηση», δηλαδὴ «ξαναγέννημα». 'Ο ὅρος ἐπικράτησε γενικά, ἀν καὶ δὲν εἶναι ἱστορικά ἀκριβής. Σημαίνει πῶς ὁ ἀρχαῖος πολιτισμός, ὁ ἑλληνορωμαϊκός, ποὺ εἶχε πεθάνει (αὐτὴ τὴν ἔννοια ἔχει ὁ ὅρος «μεσαίωνας» δηλαδὴ «μεσοδιάστη-

Σάντρο Μποτιτσέλλι. Οι τρεῖς Χάριτες (λεπτομέρεια ἀπὸ τὸν ὅμωνυμο πίνακα. Φλωρεντία). 'Η πλαστικότητα καὶ ἡ χάρη τῆς μορφῆς, ἡ νέα τεχνική, ἡ ἀνανέωση τῶν ἀρχαίων μύθων καὶ ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, ποὺ ἐκφράζονται στὸ ἔργο αὐτό, χαρακτηρίζουν τὸ νέο πνεῦμα, ποὺ ἔφερε ἡ ἀναγέννηση.'

μα») μὲ τὴ διάλυση τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀναστήθηκε καὶ ξαναγεννήθηκε τὸν 15ον αἰ. μ.Χ. Αὐτὸ δῆμως δὲν εἶναι σωστό. Πρῶτα γιατί ὁ δυτικοευρωπαϊκὸς πολιτισμὸς δὲν συνεχίζει τὸν ἐλληνορωμαϊκὸν, οὕτε τὸν μικεῖται· ἐπηρεάστηκε βέβαια πολὺ ἀπ' αὐτὸν, ἀλλὰ ἔχει τὴ δική του πρωτότυπη μορφή. ¹Ἐπειτα, ἐπειδὴ, ὅπως ἀναφέραμε, οἱ μεταβολές ποὺ ἔγιναν φανερές τὸν 15ον αἰ., εἶχαν ἡδη ἐκδηλωθῆ ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ ἐποχή. ²Η ἀναγέννηση συνεχίζει τὴ δεύτερη μεσαιωνικὴ περίοδο τόσο, ὥστε εἶναι δύσκολο νὰ διαχωριστῇ ἀπ' αὐτήν.

Μὲ τὴν ἔναρξη τῶν νέων χρόνων διαμορφώθηκαν στὴν Εὐρώπη τὰ πρῶτα μεγάλα ἑθνικὰ κράτη (Γαλλία, Ἀγγλία, Ἰσπανία), ὅπου ἐνισχύθηκε ἡ ἔξουσία τοῦ βασιλιά καὶ ἐξασθένησε τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα. Τὸ ἐμπόριο, ἡ ναυτιλία καὶ ἡ βιοτεχνία ἀναπτύχθηκαν πολύ, ιδίως μετὰ τίς ἀνακαλύψεις, καὶ ἐπηρεάσαν τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν δομὴν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Στὰ μεγάλα ἐμπορικὰ καὶ ναυτικὰ κέντρα ἡ ἀστικὴ τάξη ἐπιβλήθηκε καὶ ἔγινε ὁ φορέας μιᾶς νέας νοοτροπίας.

Οἱ ἄλλαγές δὲν ἔγιναν παντοῦ μὲ τὸν ἴδιο ρυθμό, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναγέννηση δὲν ἄρχισε τὴν ἴδια ἐποχὴ σὲ δὴ τὴν Εὐρώπη. Προηγήθηκαν οἱ φλαμανδικὲς χῶρες καὶ ἡ Β. Ἰταλία, ὅπου ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας δημιούργησαν τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἔναρξη τῶν νέων χρόνων.

Οἱ φλαμανδικὲς περιοχὲς βρίσκονταν ἔξω ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ρωμαϊκὰ σύνορα καὶ δὲν εἶχαν ἐπηρεαστῆ ἀπὸ τὸν ἐλληνορωμαϊκὸ πολιτισμό· ρίζα τους ἦταν ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ Ἀγία Γραφή. ³Αντίθετα οἱ ἀστοὶ τῆς Ἰταλίας προσπαθώντας νὰ διαμορφώσουν τὰ νέα τους ιδανικά στράφηκαν στὴν ἐλληνορωμαϊκὴν παράδοσην καὶ βυθίστηκαν μὲ πάθος στὴ μελέτη τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ φιλολογίας.

Χαρακτηριστικά

Φλαμανδικὴ καὶ
Ιταλικὴ ἀναγέννηση

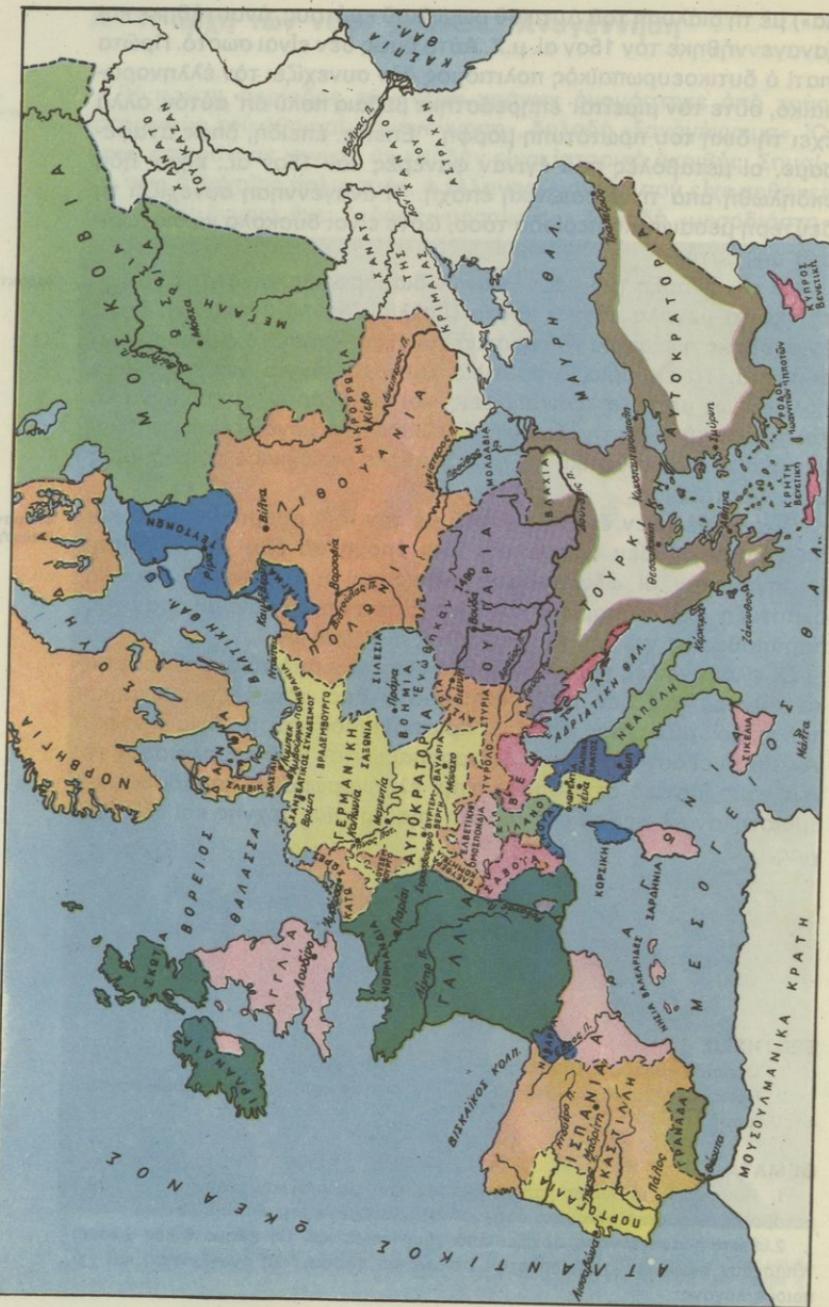
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁρισμὸς καὶ κύρια χαρακτηριστικά τῆς ἀναγέννησης.
2. Ποιές μεταβολές χαρακτηρίζουν τὴν ἀναγέννηση καὶ σὲ ποιοὺς λόγους δοφείλονται;

ΘΕΜΑΤΑ

1. Ποιά είναι τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς καὶ ποιές μεταβολές παρουσιάζονται καὶ δόηγοῦν στὴν ἀναγέννηση;
2. Γιατὶ ἡ ἀναγέννηση ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τίς φλαμανδικὲς χῶρες; ⁴Υπάρχουν διαφορές ἀνάμεσα στὴν Ιταλικὴ καὶ φλαμανδικὴ ἀναγέννηση καὶ γιὰ ποιοὺς λόγους;

ΕΥΡΩΠΗ, 1490

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 15ου ΑΙΩΝΑ

Μετά τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ὀλοκληρώθηκε σχεδόν ἡ κυριαρχία τῶν Τούρκων στὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μ. Ἀσία. Οἱ τάσεις τους γιὰ ἀκόμα μεγαλύτερη ἐπέκταση δημιουργοῦσαν ἅμεσο κίνδυνο γιὰ τὴ δυτικὴ Εὐρώπη. Οἱ προσπάθειες ὅμως τῶν παπῶν, ποὺ τοὺς παρακινοῦσαν καὶ οἱ "Ἐλληνες λόγιοι, ὅπως ὁ Βησσαρίων, ὁ Ἰανὸς Λάσκαρης καὶ ἄλλοι, νὰ ὄργανώσουν σταυροφορίες ἐναντίον τῶν Τούρκων, οὐσιαστικὰ ἀπέτυχαν. Οἱ λαοὶ δὲν ἔδειξαν τὴν παλιὰ προθυμία καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κρατῶν ἀπασχολημένοι μὲ τὰ δικά τους προβλήματα δὲν κινηθῆκαν. Πολλοὶ πίστευαν πώς ἡ τουρκικὴ ἐπέκταση στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο θὰ ἐπρεπε νὰ ἐνδιαφέρῃ ἀποκλειστικὰ τὴ Βενετία, τὴ Γένουα καὶ τὶς ἄλλες ναυτικὲς πόλεις τῆς Ἰταλίας, ποὺ εἶχαν ἐκεῖ συμφέροντα. Αὕτη ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς Εὐρώπης νὰ ἀντιδράσῃ ἔδωσε τὴν εύκαιρία στοὺς Τούρκους νὰ ἐπεκτείνουν καὶ νὰ ἐδραιώσουν τὸ κράτος τοὺς.

Ἡ Εὐρώπη στὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ. παρουσίαζε περίπου τὴν παρακάτω εἰκόνα ἀπὸ δυτικὰ πρὸς τὰ ἀνατολικά. Στὴν Ἰσπανίᾳ ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα πολεμοῦσαν τοὺς Ἀραβεῖς. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία μόλις τελείωναν τὸν 100ετὴ πόλεμο (1337-1453). Στὴν Ἀγγλία, ἀμέσως μετά, ἀρχισε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τῶν Δύο Ρόδων ἀνάμεσα στὶς οἰκογένειες Ὑόρκ καὶ Λάγκαστερ ποὺ διεκδικοῦσαν τὸν ἄγγλικὸ θρόνο (1455-1482). Στὴ Γερμανία, ὅπου ἡ αὐτοκρατορικὴ ἔξουσία εἶχε ἔξασθενήσει, οἱ ἡγεμόνες πολεμοῦσαν συχνὰ μεταξὺ τους. Ἀπὸ τὸν 14ον αἰ. ἐπικράτησε ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες ποὺ εἶχαν αὐτὸ τὸ δικαίωμα (οἱ ἐκλέκτορες) τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Ἀψβούργων, δηλαδὴ τῶν ἡγεμόνων τῆς Αὐστρίας. Οἱ σκανδιναβικὲς χῶρες ἦταν ἐνωμένες σὲ ὁμοσπονδία, ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ Δανία. Στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπη ὑπῆρχαν τὰ μεγάλα φεουδαρχικὰ κράτη τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Πολωνίας. Στὴν εὐρωπαϊκὴ Ρωσία, μὲ κέντρο τὴ Μόσχα, ιδρύθηκε αὐτὴ τὴν ἐποχὴν τὸ ρωσικὸ κράτος, ποὺ εἶχε μεσαιωνικὴ φεουδαρχικὴ ὄργανωση καὶ ἀσιατικὸ χαρακτήρα. Πιὸ πέρα κυριαρχοῦσαν τουρκικές καὶ μογγολικές φυλές.

Ἡ ιταλικὴ χερσόνησος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰώνα

Μετὰ τὸν πόλεμο τῆς περιβολῆς (1076-1250) ἀνάμεσα στὸν πάπα καὶ στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, ὁ δεύτερος ἔχασε τὶς ιταλικὲς χῶρες. "Ετοι στὴν ιταλικὴ χερσόνησο διαμορφώθηκαν πολλὰ μικρὰ ἀνεξάρτητα κράτη. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ. ἡ Ἰταλία εἶχε τὴν παρακάτω μορφή: Στὸ N. μέρος ὑπῆρχε τὸ κράτος τῆς Νεάπολης καὶ τῆς Σικελίας, ποὺ τελικὰ ἐνώθηκαν μὲ τὶς κτήσεις τοῦ

Τουρκικὴ ἐξάπλωση.
'Αποτυχία
ὄργανωσης
σταυροφοριών

Ἡ Εὐρώπη στὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ.

Κράτη τῆς Ἰταλίας

ITALIA, 1494

Φερδινάνδου τῆς Ἰσπανίας· στὸ κέντρο ἦταν τὸ παπικὸ κράτος, ποὺ ὁ σχηματισμός του ἔκανε τὸν πάπα, ὅχι μόνο θρησκευτικὸ ἀρχηγὸ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ κοσμικὸ ἡγεμόνα τῆς Ἰταλίας, καὶ τὸν ἀνέμειξε στὶς πολιτικὲς καὶ διπλωματικὲς ἀντιθέσεις τῆς ἐποχῆς· στὸ βόρειο μέρος οἱ Ἰταλικὲς πόλεις, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ αὐτοκράτορα, ἔγιναν ἀνεξάρτητες δημοκρατίες, ποὺ τὶς ἔξασθενοῦσαν ὅμως οἱ πόλεμοι καὶ οἱ ἀδιάκοπες ἐσωτερικὲς ἔριδες. Κατὰ τὸν 15ον αἰ. οἱ οἰκονομικὰ ἴσχυρότερες, ὥπως τὸ Μιλάνο, ἡ Βενετία, ἡ Φλωρεντία, ἡ Σιένα, ἡ Γένουα, κατέλαβαν τὶς γύρω περιοχές καὶ ἰδρυσαν μικρὰ ἀνεξάρτητα κράτη.

Γιὰ τοὺς πολέμους μεταξύ τους, ποὺ δὲ σταματοῦσαν καὶ τελικὰ τὰ ἔξασθένησαν δла, τὰ κράτη αὐτὰ χρησιμοποιοῦσαν μισθοφορικὰ στρατεύματα, ποὺ τὰ ὀργάνωναν καὶ τὰ διοικοῦσαν οἱ **κοντοττιέροι** (contottieri), δηλαδὴ τυχοδιῶκτες ἀρχηγοὶ μισθοφόρων. Σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ Ἰταλικὰ αὐτὰ κράτη οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μισθοφόρων ἐπωφελήθηκαν καὶ κατέλαβαν τὴν ἔξουσία. Σὲ ἄλλα κυριάρχησαν οἱ πιὸ πλούσιες ἀστικὲς οἰκογένειες καὶ ἄλλαξαν τὸ πολίτευμα σὲ ὀλιγαρχικό. "Ετσι κυβέρνησαν π.χ. τὴ Φλωρεντία οἱ Μέδικοι, τὸ Μιλάνο οἱ Βισκόντι, καὶ ἀργότερα ὁ ἀρχηγὸς τῶν μισθοφόρων Φραγκίσκος Σφόρτσα. Στὸ βενετικὸ κράτος, ποὺ ἦταν τὸ μεγαλύτερο καὶ ἴσχυρότερο καὶ εἶχε κτήσεις καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰταλία, τὴν ἀνώτατη ἔξουσία εἶχε τὸ **Μεγάλο Συμβούλιο**, ὥπου ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 13ου αἰ. ἐπαιρναν μέρος οἱ ἴσχυρότερες καὶ πλουσιότερες οἰκογένειες. Αὐτὸ διάλεγε κάθε χρόνο διάφορες ἐπιτροπές, ποὺ ἀσκοῦσαν τὴν ἔξουσία. Ἡ πιὸ σημαντικὴ ἦταν τὸ **Συμβούλιο τῶν Δέκα**. 'Ο δόγης ἦταν αἴρετὸς καὶ ισόβιος, ἀλλὰ εἶχε περιορισμένα δικαιώματα.

Παρὰ τὶς ἐσωτερικὲς ἔριδες καὶ τοὺς ἀτέλειωτους πολέμους τὰ κράτη τῆς Β. Ἰταλίας ἔγιναν τὰ σπουδαιότερα κέντρα πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ἀναγέννηση. Τὰ αἴτια εἰναι πολλά: 'Η. μεγάλῃ ἐμπορικῇ κίνησῃ ἐξ αἰτίας τῆς γεωγραφικῆς τους θέσης· ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπικράτηση τῶν ἀστῶν· ἡ ρωμαϊκὴ παράδοση, ποὺ δὲν ἔσβησε ποτὲ στὴν Ἰταλία· ἡ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν βυζαντινὸν καὶ ἀραβικὸ πολιτισμόν· ἀκόμα καὶ ἡ διαιρεση σὲ μικρὰ κράτη - πόλεις βοήθησε, γιατὶ οἱ ἡγεμόνες φιλοδοξοῦσαν νὰ στολίσουν ὁ καθένας τὸ δικό τους κράτος μὲ σπουδαῖα καλλιτεχνικὰ ἔργα καὶ νὰ τὸ κάνουν κέντρο τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιὰ είναι τὰ Ἰταλικὰ κράτη τοῦ 15ου αἰ; Πῶς ὄργανώθηκαν καὶ τί ρόλο ἔπαιξαν οἱ πόλεις - κράτη τῆς Β. Ἰταλίας; Ποιὰ είναι τὰ σπουδαιότερα πολιτιστικὰ κέντρα καὶ γιὰ πιὸ λόγο;

ΘΕΜΑΤΑ

Κοινά σημεῖα καὶ διαφορές μὲ τὶς ἀρχαῖες πόλεις-κράτη.

Οι Ἰταλικὲς πόλεις-κράτη

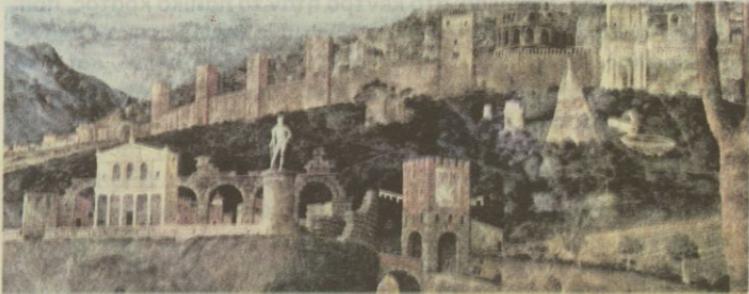
Σημεία κοινούσιας

πολιτικής πολιτικής

Ο δόγης Loredano

Αἴτια ἀκμῆς τῶν
ἰταλικῶν πόλεων

Οίκονομικές καὶ κοινωνικές μεταβολές στήν Εύρωπη τὸν 15ον αἰ. Ἀνάπτυξη ἐμπορίου. Ἐμπορικοὶ δρόμοι. Κέντρα.

Ἀκμὴ ἐμπορίου

Τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ ναυτιλία, ποὺ εἶχε ἀρχίσει ν' ἀναπτύσσεται, ὅπως ἔχομε ἀναφέρει, ἀπὸ τὴ δεύτερη μεσαιωνικὴ περίοδο, ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ μὲ τὴν ἀναγέννηση. Ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 14ου αἰ. τελειοποιήθηκαν οἱ γαλέρες καὶ ἔξελίχτηκε ἡ ναυτικὴ τέχνη. Οἱ Βενετοὶ μετέφεραν ἀπὸ τὴ Βηρυττὸ καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια τὰ πλούτη τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Γενουάτες ταξίδευαν στὸν Εὔξεινο Πόντο, τὴ Δ. Μεσόγειο, περνοῦσαν τὸ Γιβραλτάρ καὶ ἔφταναν ὡς τὴν Ἀγγλία καὶ τὶς χῶρες τῆς Βαλτικῆς.

Ἐμπορικοὶ δρόμοι.
Πόλεις.

Τ' Ἀπὸ τὰ Ἰταλικὰ λιμάνια ξεκινοῦσαν οἱ δρόμοι γιὰ τὴ Γαλλία καὶ τὶς γερμανικὲς χῶρες καὶ οἱ πόλεις, ἀπ' ὅπου περνοῦσαν τὰ καραβάνια ἡ γίνονταν ἐμποροπανγύρεις, ἔξελίχτηκαν σὲ μεγάλα κέντρα. Τέτοιες ἦταν π.χ. στὴ Β. Ἰταλία τὸ Μιλάνο, ἡ Βολωνία, ἡ Βερώνα, ἡ Πάδουα καὶ Ἰδιαίτερα ἡ Φλωρεντία· στὴ Γαλλία οἱ πόλεις κοντά στὰ μεγάλα ποτάμια Ροδανό, Μάρνη, Σηκουάνα καὶ Ἰδιαίτερα τὸ Παρίσι· στὴ Γερμανία τὸ Στρασβούργο, ἡ Κολωνία, βορειότερα οἱ φλαμανδικὲς πόλεις "Υπρ (Ypres), Μπρύγκ (Bruges), Γκέντ (Ghent)· στὴ Βαλτικὴ τὸ Ἀμβούργο, ἡ Λύμπεκ (Lübeck), ἡ Βρέμη, ποὺ ἐμπορεύονταν ψάρια καὶ πρῶτες ὕλες ἀπὸ τὴ Γερμανία, τὶς βαλτικὲς χῶρες καὶ τὴ Ρωσία.

Ἀνάπτυξη τῆς βιοτεχνίας

Ἀνάπτυξη
βιοτεχνίας.
Κοινωνικές
συνέπειες

Τὴν πρόοδο τοῦ ἐμπορίου συνόδεψε καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιοτεχνίας, Ἰδιαίτερα τῶν ὑφασμάτων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων εἰδῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάπτυξης αὐτῆς ἦταν ἡ αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπαγγελματιῶν-βιοτεχνῶν, ἡ ὅλο καὶ μεγαλύτερη ζήτηση ἐργατικῶν χεριῶν καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ διαφοροποίηση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἀγρότες δημιούργησε ἡ βιοτεχνία μιὰ οἰκονομικὴ διέξοδο καὶ καλυτέρεψε τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς τους, ἐπειδὴ μποροῦσαν νὰ ξαίνουν, νὰ γνέθουν ἢ νὰ ὑφαίνουν στὰ σπίτια τους

Ο "Αγιος Ιωσήφ ξυλουργός (μέρος από μεγάλη σύνθεση δύγνωτου μεγάλου Φλαμανδού χωράφου τού 15ου αι. Νέα Υόρκη). Θαυμασίοι σχεδιαστές, έπηρεασμένοι από τη μεσαιωνική μικρογραφία, οι Φλαμανδοί καλλιτέχνες εμπνέονται από την πραγματικότητα και την αποδίδουν με θαυμαστή άκριβεια. Έδω έχουμε το έργαστρι και τά έργαλειά ένας ξυλουργού τού 15ου αι. Από τό ανοιχτό παράθυρο φαίνεται η πλατεία και τά σπίτια τῆς πόλης, σχεδιασμένα με κάθε λεπτομέρεια.

καὶ νὰ ἔχουνε ἔτσι κάποιο πρόσθετο εἰσόδημα.

Τὴν ἴδια ἐποχὴν καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους καλυτέρεψε καὶ ἡ κοινωνικὴ θέση τῶν γεωργῶν· ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ στὴν ὕπαιθρο καὶ ἡ σημασία ποὺ πήρε τὸ νόμισμα γιὰ τὶς συναλλαγές, ἔκανε τοὺς φεουδάρχες, ποὺ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ ρευστὸ χρῆμα, πιὸ ἐλαστικούς· οἱ χωρικοὶ ἔξαγόραζαν περισσότερα δικαιώματα, τὶς ἀγγαρεῖς, κάποτε καὶ τὴν ἐλευθερία τους. Ἔτσι πολλοὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὰ φέουδα καὶ πήγαιναν νὰ ἐγκατασταθοῦν στὶς πόλεις, ὅπου εἶχαν τώρα τὴν δυνατότητα νὰ ζήσουν ἀσκώντας κάποιο ἐπάγγελμα.

Ανάπτυξη τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας

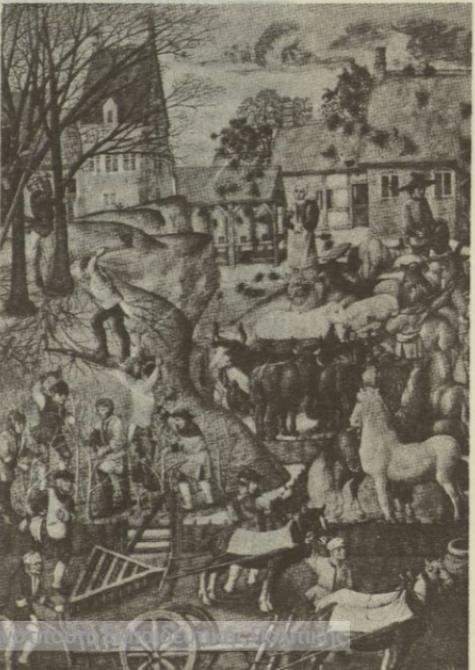
Ἡ τεχνικὴ τῆς καλλιέργειας δὲν τελειοποιήθηκε μὲ τὴν ἀναγέννηση, ἀλλὰ ἡ μεγαλύτερη ζήτηση γεωργικῶν προϊόντων γιὰ τὴ διατροφὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων ἔγινε ἀφορμὴ νὰ καλυτέρεψῃ καὶ νὰ αὔξηθῇ ἡ παραγωγὴ καὶ νὰ εἰσαχθοῦν στὴν Εὐρώπη νέα εἰδῆ: τὸ ρύζι ἀπὸ τὴν Ἰσπανία πέρασε στὴ Β. Ἰταλία· ἄρχισε νὰ καλλιεργήται τὸ καλαμπόκι καὶ διάφορα, νέα εἰδῆ λαχανικῶν αὔξηθηκε ἡ παραγωγὴ κρασιοῦ. Μετά τὶς ἀνακαλύψεις ἔγιναν γνωστά στὴν Εὐρώπη ἡ πατάτα καὶ ὁ καπνός.

Ἡ ζήτηση μαλλιοῦ γιὰ τὴν βιοτεχνία τῶν ύφασμάτων ἔδωσε ἀφορμὴ ν' ἀναπτυχθῆ παράλληλα καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἰδιαίτερα στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Ἰσπανία.

Από την παραγωγή της συνέπεια
με την ανάπτυξη της πόλεως

Σημασία νομίσματος

υπόδειγμα πόλεων
μεταλλικά
ρεσεπτέρα

Γεωργική ζωὴ καὶ γεωργικές ἐργασίες (φλαμανδική μικρογραφία τού 15ου αι.)

Γενικές οικονομικές μεταβολές στήν Εύρωπη

Γενικές οικονομικές
μεταβολές

Μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας ἔγιναν πολλὰ τεχνικὰ ἔργα, ίδιῶς συγκοινωνιακά, ποὺ ἄλλαξαν τὴν δψη τῆς Εύρωπης· οἱ παλιοὶ ρωμαϊκοὶ δρόμοι ἀνοίχτηκαν ξανά, χαράχτηκαν καινούριοι, στήθηκαν γεφύρια. Πολλὰ κράτη ἔκαναν μεταξύ τους συμφωνίες γιὰ νὰ προστατέψουν τοὺς ἐμπόρους καὶ τὰ ἐμπορεύματά τους καὶ ἔτσι ἄρχισε νὰ διαμορφώνεται τὸ διεθνὲς δίκαιο.

Οἱ συναλλαγὲς ἔπαιρναν ἔνα χαρακτήρα δλο καὶ πιὸ πολύπλοκο· ὑπογράφονταν συμβόλαια, γίνονταν δάνεια, ίδρυθηκαν οἱ πρώτες τράπεζες. Τὸ χρυσὸ καὶ ἀσημένιο νόμισμα ἔγινε βασικὸ μέσο συναλλαγῆς καὶ χρειάζονταν μεγάλες ποσότητες ἀπὸ αὐτὰ τὰ μέταλλα γιὰ νὰ κόβεται νόμισμα. Στὸν 15ον al. ἡ ἀνάγκη γιὰ πολύτιμα μέταλλα στάθηκε ἔνα ἀπὸ τὰ κυριότερα κίνητρα γιὰ τὰ ταξίδια τῶν ἀνακαλύψεων.

Ἐμφάνιση μεγάλου
κεφαλαίου.
Τράπεζες

Τὰ κέρδη ἀπὸ τὸ ἐμπόριο συγκέντρωσαν στὰ χέρια τῶν ἐμπόρων μεγάλα χρηματικὰ ἀποθέματα. "Ἔτσι σχηματίστηκε τὸ ἀπόθεμα ποὺ ὀνομάζομε κεφάλαιο. Οἱ μεγαλοκεφαλαιοῦχοι ἔπαψαν ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ στράφηκαν στὶς τραπεζικὲς ἐπιχειρήσεις. Τέτοιοι παλιοὶ ἐμποροὶ καὶ ὑστερα μεγαλοτραπεζίτες στήθηκαν οἱ Μέδικοι στὴ Φλωρεντία καὶ οἱ Φουγγερ (Fugger) στὴν Αὔγουστα (Augsburg) τῆς Γερμανίας, ποὺ εἶχαν ὑποκαταστήματα σ' ὅλη τὴν Εύρωπη καὶ διέθεταν τόσο κολοσσιαῖα ποσά, ὥστε νὰ δανείζουν τοὺς βασιλεῖς, τὸν πάπα καὶ τὸν αὐτοκράτορα.

Τὸ μεγάλο κεφάλαιο, ποὺ χρηματοδοτοῦσε τοὺς βιοτέχνες, καὶ ἡ ὅλο καὶ αὐξανόμενη ζήτηση βιοτεχνικῶν προϊόντων ἀχρήστεψε ἡ περιόρισε πολὺ τὶς δυνατότητες τῶν μεσαιωνικῶν συντεχνιῶν. Περισσότερο διατηρήθηκαν στὴν Ἀγγλίᾳ καὶ στὴ Φλάνδρα. Μὲ τὴν κατάργηση τῶν συντεχνιῶν οἱ τεχνίτες ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ τοὺς μεσαιωνικοὺς περιορισμούς, ἀλλὰ ἄρχισαν νὰ ἔχαρτωνται οἰκονομικὰ ἀπὸ τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους, οἱ ὅποιοι ἔδιναν τὶς παραγγελίες καὶ τὶς πρώτες ψεύτες. Αὐτοὶ τώρα κανόνιζαν τὸ ὑψος τῆς παραγωγῆς καὶ τὶς τιμές.

Περιορισμὸς τῶν
συντεχνιῶν

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές οικονομικές μεταβολές διαπιστώνομε κατὰ τὴν ἀναγέννηση καὶ σὲ ποιοὺς λόγους ὀφείλονται;

ΘΕΜΑΤΑ

Ποιές μεταβολές ἔφερε στὴν Εύρωπη ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Άλλαγή της νοοτροπίας και των ιδανικών της ζωῆς μὲ τὴν ἀναγέννηση

Αναφέραμε ως ἔνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀνθρώπου πῶς ἡταν ὑποταγμένος σὲ διάφορες κοινωνικὲς ἢ ἐπαγγελματικὲς ὁμάδες καὶ ἡ συμπεριφορά του ἡταν ἀνάλογη μὲ τὴν τάξη, ὅπου ἀνῆκε. Μὲ τὴν ἀναγέννηση τὰ φράγματα ἀρχισαν νὰ πέφτουν. Τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ ναυτιλία ἔδιναν τὴ δυνατότητα νὰ καλυτερέψουν τὴν τύχη τους οἱ ἀποφασιστικοί, οἱ τολμηροί, οἱ ίκανοι ἢ οἱ ἐπιτήδειοι.

Τὰ μεσαιωνικὰ ιδανικὰ ξέπεσαν καὶ ἀρχισε μιὰ τάση γιὰ ἀνεξαρτησία, ίδιαίτερα στὶς πόλεις τῆς Ἰταλίας. Τὸ ἄτομο ἔτεινε ν' ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς τῆς ὁμάδας, νὰ μορφωθῇ καὶ νὰ χαρῇ τὴ ζωή. Ο μεσαιωνικὸς ἵπποτης ἢ ὁ εὐλαβικὸς προσκυνητὴς δὲν ἡταν πιὰ ὁ ιδανικὸς τύπος. Ο ἀνθρωπὸς τῆς ἀναγέννησης λαχταροῦσε νὰ γευτῇ τὶς χαρὲς τῆς ζωῆς, νὰ ταξιδέψῃ, νὰ γνωρίσῃ τὸν γήινο κόσμο, ποὺ μόλις τώρα ἀνακάλυψε τὴν ὁμορφιά του.

Στροφὴ στὰ ἀρχαῖα γράμματα. 'Ο ἀνθρωπισμὸς στὴν Ἰταλίᾳ.

Οἱ χαρούμενοι καὶ γεμάτοι ζωτικότητα ἀστοὶ τῶν ιταλικῶν πόλεων διψοῦσαν γιὰ μόρφωση. "Αλλωστε ἡ μόρφωση, ἡ περιουσία καὶ οἱ ίκανότητες δρίζαν στὰ νέα ἀστικὰ κέντρα τὴν κοινωνικὴ θέση καὶ δχι ἡ καταγωγὴ, ὅπως στὴν μεσαιωνικὴ ἀγροτικὴ κοινωνία. 'Αλλὰ δὲν ίκανοποιοῦσε τοὺς ἀστούς, οὔτε ἀνταποκρινόταν στὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς τους ἡ θεολογικὴ καὶ δογματικὴ διδασκαλία τῶν μεσαιωνικῶν πανεπιστημάων. 'Αναζητώντας κάτι ποὺ νὰ ἐκφράζῃ καλύτερα τὶς νέες ίδεες καὶ τὰ καινούρια τους ιδανικὰ στράφηκαν πρὸς τὸν ἀρχαῖο ρωμαϊκὸ πολιτισμό, ποὺ τώρα τὸν αἰσθάνονταν σὰν δικό τους προγονικὸ πολιτισμό. "Αρχισαν νὰ μελετοῦν τὴν ἀρχαῖα ρωμαϊκὴ φιλολογία, ὕστερα καὶ τὴν ἐλληνική. 'Η μελέτη αὐτὴ τοὺς στάθηκε ἀληθινὴ ἀποκάλυψη. "Οχι γιατὶ ἡταν ἄγνωστα ως τότε τὰ ἀρχαῖα κείμενα, ἀλλὰ γιατὶ γιὰ πρώτη φορὰ τὰ πλησίαζαν μὲ μιὰ ἀνανεωμένη αἰσθηση: χαίρονταν τὴν ἐλεύθερη σκέψη, τὴν ἀγάπη στὸν ἀνθρωπὸ, τὴν αἰσιόδοξη πίστη καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη στὴ ζωή. Ο ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὰ ἀρχαῖα γράμματα πῆρε τὴ μορφὴ λατρείας. Διακήρυτταν ὅτι μόνο αὐτές οἱ σπουδὲς (γι' αὐτὸ καὶ τὶς ὀνόμασαν ἀνθρωπιστικὲς) θὰ μποροῦσαν νὰ πλάσουν τοὺς ἐλεύθερους, δυνατοὺς καὶ αἰσιόδοξους ἀνθρώπους, ποὺ ἡ ἀναγέννηση ὥραματιζόταν. 'Απὸ τότε στὰ ἀνθρωπιστικὰ ιδανικὰ στηρίχητε η εύρωπαικὴ παιδεία καὶ δ, τι καλύτερο ἔδωσε ὁ εύρωπαικὸς πολιτισμός.

Άλλαγή νοοτροπίας
μὲ τὴν ἀναγέννηση

Ιανόβλεπτά της
μελέτης νήστου

Ανθρωπιστικὴ
μόρφωση

Ιανόβλεπτά της
μελέτης νήστου

Ιανόβλεπτά της
μελέτης νήστου

‘Η Φλωρεντία κέντρο τών άνθρωπιστικών σπουδών

Πετράρχης

μεταφράστης συνόλου
πατρινού αγώνα για την

“Ελληνες λόγιοι
στήν Ιταλία

μεταφράστης συνόλου
πατρινού αγώνα για την

Πλήθων.

Πλατωνικές
Σπουδές

‘Η άνθρωπιστική κίνηση ἔρχισε στή Φλωρεντία, πού στάθηκε τό μεγαλύτερο καλλιτεχνικό και πνευματικό κέντρο τῆς άναγέννησης. Πρώτος άνθρωπιστής ό μεγάλος ποιητής **Πετράρχης** (Petrarca, 1304-1374) μελέτησε μὲ πάθος τὴν λατινική φιλολογία και ὄργανωσε μιὰ μεγάλη κίνηση γιὰ τὴν συγκέντρωση και ἀντιγραφὴ τῶν ἀρχαίων χειρογράφων. ‘Ο Πετράρχης θαύμαζε τὴν ἀρχαία ἑλληνική φιλολογία και εἶχε μεγάλο καημὸ ποὺ δὲν ἤξερε ἐλληνικά, γιὰ νὰ μελετήσῃ τὰ ἀρχαῖα κείμενα στὸ πρωτότυπο. “Ολοὶ ζητοῦσαν δασκάλους νὰ μάθουν ἐλληνικά. Οἱ πρῶτοι ποὺ τὰ δίδαξαν στοὺς ιταλοὺς λόγιους ἦταν διάφοροι ἐλληνικῆς καταγωγῆς κάτοικοι τῆς Κάτω Ιταλίας, ὅπου ἀκόμα και σήμερα (συγκινητικὸ λείψανο ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες ἐλληνικὲς ἀποικίες και τὶς νεώτερες μεταναστεύσεις) μιλέται παρεφθαρμένη ἔστω, ή ἐλληνικὴ γλώσσα.

‘Απὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ. μ.Χ. οἱ ἀνθρωπιστὲς τῆς Ιταλίας είχαν τὴν τύχη νὰ ἀκούσουν τὴν ἐλληνικὴ γλώσσα νὰ διδάσκεται και τὰ ἀρχαῖα κείμενα νὰ ἐρμηνεύωνται ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους σοφοὺς τῆς ἐποχῆς. Τὴν ὥρα ποὺ ὁ τουρκικὸς κίνδυνος διαγραφόταν πάνω ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, μὲ τὴν εύκαιρια τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας (1439), ἔφτασε ἐκεῖ ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης Η’ ὁ Παλαιολόγος μαζὶ μὲ τὸν πατριάρχη και πολλοὺς λόγιους και κληρικούς, ὃ, τι πιὸ ἐκλεκτὸ διέθετε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὸ Βυζάντιο. ‘Ανάμεσά τους ἦταν ὁ Γεώργιος Σχολάριος (ὁ ἐπειτα πατριάρχης Γεννάδιος) ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς ἐπίσκοπος Ἐφέσου (ἀρχηγὸς τῶν ἀνθενωτικῶν ἀργότερα), ὁ ἐπίσκοπος Νικαίας Βησσαρίων και πρὸ παντὸς ὁ μεγάλος φιλόσοφος **Γεώργιος Γεμιστὸς** ἡ Πλήθων, κορυφαίος μελετητῆς και ἐρμηνευτῆς τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Στὰ περιθώρια τῶν ἀτέλειωτων δογματικῶν συζητήσεων οἱ **Μέδικοι** και οἱ ἄλλοι ἀνθρωπιστὲς τῆς Φλωρεντίας ὄργανωσαν διαλέξεις και μαθήματα τοῦ Πλήθωνος. ‘Η διδασκαλία του ξεσήκωσε θύελλα ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία. ‘Ο **Μαρσίλιο Φιτσίνο** και ἄλλοι φίλοι του ἵδρυσαν στὴ Φλωρεντία τὴν Πλατωνικὴ Ἀκαδημία, ἔνα κέντρο πλατωνικῶν σπουδῶν, και τὸ παράδειγμά τους ἀκολούθησαν και ἄλλες ιταλικὲς πόλεις. Οἱ λόγιοι χωρίστηκαν σὲ ὄπαδούς τοῦ Πλάτωνος (ὅλοι οἱ φίλοι και ὄπαδοι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ) και σὲ ὄπαδούς τοῦ Ἀριστοτέλη, ποὺ ἦταν οἱ πιὸ συντηρητικοί, ὅσοι ἀκολουθοῦσαν τὴν σχολαστικὴ παράδοση τῶν πανεπιστημίων. ‘Η πλατωνικὴ — καλύτερα νεοπλατωνικὴ — φιλοσοφία διαδόθηκε πάρα πολὺ στὴν Ιταλία και ἔγινε ἔνα εἰδος θρησκείας.

Και πρίν, ἄλλα πιὸ πολὺ μετὰ τὴν ἀλωση τῆς Κωνσταντινούπολης, οἱ μεγαλύτεροι λόγιοι τοῦ Βυζαντίου κατέφυγαν και ἐγκαταστάθηκαν στὴν Ιταλία, ὅπου δίδαξαν τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλώσσα και φιλολογία. Πάρα πολλοί, ὅπως ὁ **Μανουήλ Χρυσολωρᾶς**, ὁ Ἰω. **Ἀργυρόπουλος**, ο **Κων/νος** και **Ιανός Λάσκαρης** δίδαξαν σὲ ιταλικὰ πανεπιστήμια, ἄλλα και σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες και συνέβαλαν

στήν πρόοδο τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, στὴ συγκέντρωση ἀρχαίων χειρογράφων γιὰ τὶς ιταλικὲς βιβλιοθῆκες, στήν ἔκδοση τῶν ἀρχαίων κειμένων. 'Ο Κρητικὸς λόγιος **Μάρκος Μουσοῦρος** ἐπιμελήθηκε τὴν πρώτη ἔκδοση ἀρχαίων συγγραφέων στὸ μεγάλο τυπογραφεῖο τοῦ "Ἀλδου Μανούτιου, στὴ Βενετία.

Λαυρέντιος Μέδικος (πίνακας τοῦ Γ. Βαζάρι, ποὺ ἔγραψε βιογραφίες τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τῆς ἀναγέννησης. Φλωρεντία). Τὸ πορτραῖο εἶναι μεταγενέστερο καὶ ὡς ἐνα σμείο πρωτοποιεῖ καὶ εξιδανικεύει τὴ μορφὴ τοῦ Λαυρέντιου Μέδικου, ποὺ στάθηκε ὁ μεγάλος προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν στὴ Φλωρεντία.

λευθέρωση τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Μετὰ τὸ θάνατό του κληροδότησε τὴ μεγάλη βιβλιοθήκη του, μὲ πλῆθος ἀπὸ χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραφέων, στὴ Βενετία καὶ ἡ προσφορὰ αὐτὴ ἔγινε ἡ βάση γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης.

'Απὸ τὸν 16ον αἰ. τὸ κέντρο τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς κίνησης μεταφέρθηκε στὴ Ρώμη, πρωτεύουσα τοῦ παπικοῦ κράτους. Οἱ πάπες, ίδιως ὁ **Ιούλιος Β'** καὶ ὁ **Λέων Ι'** ὁ Μέδικος, ύποστηριζαν τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες, ἔχτισαν μεγάλα οἰκοδομήματα καὶ τὰ στόλισαν μὲ ἔργα τῶν πιὸ μεγάλων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς, συγκέντρωσαν πολλὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ ἰδρυσαν μεγάλες βιβλιοθῆκες καὶ μουσεῖα. 'Η ρωμαϊκὴ ἐκκλησία πῆρε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔνα πιὸ κοσμικό καὶ λιγότερο δογματικό χαρακτήρα.

Ἡ ἀνθρωπιστικὴ κίνηση στήν ύπόλοιπη Εύρωπη

Στὸ τέλος τοῦ 15ου καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰώνα ἡ ἀνθρωπι-

τικὴ κίνηση άρχειται

Διάστημα (Διάστημα)

Βησσαρίων

Εποχικός (Εποχικός)

Τελετουργικό Τάξιδι
(Τελετουργικό Τάξιδι)

Κρατικό (Κρατικό)

Πολιτικός Καταργητικός
Μεταρρυθμιστικός

'Ο άνθρωποισμός
στήν Εύρώπη'

στική κίνηση ξεπέρασε τά σύνορα τῆς Ιταλίας. Μεγάλοι άνθρωποιστές στάθηκαν στήν Γαλλία ό Γουλιέλμος Μπυντέ (Budé) πού μελέτησε καὶ ἐξέδωκε πολλὰ ἀρχαῖα κείμενα στήν Ἀγγλία ό Θωμᾶς Μώρ (More), νομικός καὶ άνθρωποιστής, πού ἔγραψε, ἐπηρεασμένος ἀπό τίς πλατωνικές θεωρίες, τήν «Ούτοπία», ὅπου παρουσιάζει μιὰ ιδανική πολιτεία καὶ σατυρίζει μὲ λεπτότητα τίς κακίες καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν άνθρωπων στήν 'Ολλανδία ό "Ἐρασμος" (Desiderius, Erasmus) ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους άνθρωποιστές τῆς Εύρώπης. Μετέφρασε τήν 'Αγιά Γραφή καὶ ἔγραψε τὸ ἔργο «Μωρίας ἐγκώμιο», ὅπου σατυρίζει τὴ σχολαστικὴ μεσαιωνικὴ σοφία. Οἱ μελέτες καὶ οἱ ἐκδόσεις του ἐπηρέασαν δῆλη τήν Εύρώπη. "Ἄλλοι μεγάλοι άνθρωποιστές ήταν στήν Γερμανίᾳ ό Φίλιππος Μελάγχθων, (Melanchthon), φίλος τοῦ Λουθήρου, καὶ ό 'Ιω. Ρώϋχλιν (Reuchlin).

'Ο "Ἐρασμος" (χαλκογραφία τοῦ A. Dürer).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιὰ είναι τά χαρακτηριστικά τῆς ζωῆς τοῦ μεσαιωνικοῦ άνθρωπου;
- Ποιὰ είναι ἡ νοοτροπία καὶ πῶς αἰσθάνεται καὶ σκέπτεται ὁ άνθρωπος τῆς ἀναγέννησης; Σὲ τί ὁφείλεται ἡ ἀλλαγὴ τῆς νοοτροπίας καὶ ποιὸς είναι ὁ τύπος άνθρώπου πού θαυμάζει ἡ ἐποχὴ αὐτή;
- Τί σημαίνει «άνθρωποισμός» καὶ γιατί ἡ κίνηση ἀρχισε ἀπό τήν Ιταλία; Ποιὰ είναι τά σπουδαιότερα κέντρα άνθρωποισμοῦ στήν Ιταλία καὶ στήν ἄλλη Εύρώπη;
- Ποιὰ είναι ἡ συμβολή τῶν βυζαντινῶν λογίων στήν άνθρωποιστική κίνηση;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τὰ ιδανικά τοῦ άνθρωποισμοῦ καὶ ἡ σημασία τους γιὰ τὸν νεώτερο εύρωπαϊκό πολιτισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ 14ον ΩΣ ΤΟΝ 16ον ΑΙΩΝΑ. ΕΘΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Οι άνθρωποι στέφες μεταχειρίζονταν στά συγγράμματά τους τή λατινική γλώσσα· άπό τό τέλος δημοσίας τής μεσαιωνικής έποχης οι έθνικες γλώσσες τών δυτικοευρωπαϊκών λαῶν είχαν διαμορφωθῆ τόσο, ώστε νὰ παραμερίσουν τή λατινική καὶ νὰ δώσουν τὰ πρώτα κλασσικά ἔργα τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς φιλολογίας. Πρώτος ὁ Δάντης (Dante 1265-1321) ἔγραψε ιταλικά, στήν τοσκανική διάλεκτο ποὺ μιλιόταν στήν πατρίδα του τή Φλωρεντία, τὸ μεγάλο ἔπος του τήν «Κωμῳδία», ποὺ ἀργότερα ὁ Βοκκάκιος γεμάτος θαυμασμὸ τήν δύναμασε «Θεία Κωμῳδία». Τὸ θέμα είναι μεσαιωνικό: ὁ ποιητής μὲ δύναμη τὸν Βιργίλιο κατεβαίνει στὸν κάτω κόσμο καὶ περιγράφει τήν Κόλαση ὡς τὰ βάθη τῆς. «Υστερά πηγαίνει στὸ Καθαρτήριο καὶ τελικὰ ἀνεβαίνει στὸν Παράδεισο, δημοσίας τὸν δύναμη ἡ Βεατρίκη, μιὰ κοπέλλα ποὺ ἀγαποῦσε, ὅταν ἤταν παιδί, καὶ ποὺ εἶχε πεθάνει πολὺ νέα. Τὸ ίδιόρρυθμο αὐτὸ ἔπος τοῦ ἄλλου κόσμου είναι μιὰ μεσαιωνικὴ σύλληψη. Ἡ γλώσσα δημοσία, τὸ πνεῦμα καὶ ὁ ἀπέραντος θαυμασμὸ στὸν μεγάλο Ρωμαῖο ποιητή Βιργίλιο, δένουν τὸ ποίημα μὲ τὴν ἀναγέννηση.

Λίγο ἀργότερα οἱ δυὸ μεγάλοι ἀνθρωποιστές ὁ ποιητής Πετράρχης καὶ ὁ Βοκκάκιος γράφουν σὲ ιταλική γλώσσα, ὁ πρῶτος τίς «Ωδὲς» (Canzoni) τὰ πρῶτα ιταλικὰ λυρικὰ ποίηματα, καὶ ὁ δεύτερος τὸ «Δεκαήμερο», μιὰ σειρὰ ἀπὸ διηγήματα, ποὺ είναι τὸ πρῶτο πεζὸ κείμενο τῆς ιταλικῆς λογοτεχνίας.

Τὸν 16ον αἰ., ἐποχὴ τῶν θρησκευτικῶν ἀντιθέσεων καὶ τοῦ baroc, ὁ Τορκουάτο Τάσσο γράφει τὴν «Ἐλευθερωμένη Ιερουσαλήμ», ἔνα μεγάλο ἔπος ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν πρώτη σταυροφορία, καὶ ὁ Ἀριόστο τὸν «Μαινόμενο Όρλανδο», ποὺ τὸ θέμα του είναι παρμένο ἀπὸ τοὺς μεσαιωνικοὺς θρύλους.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ καλλιεργήθηκε ἡ ιστορία μὲ βάση τῆς πηγῆς καὶ μὲ κριτικὴ σκέψη. Τὰ πιὸ ἀξιόλογα ιστορικὰ ἔργα τοῦ 16ου αἰ. είναι ἡ «Ιστορία τῆς Ἰταλίας» τοῦ Γκουιτσαρντίνι (Guicciardini) καὶ ἡ «Ιστορία τῆς Φλωρεντίας» τοῦ Μακιαβέλλι (Machiavelli). Περίφημο είναι ἐπίσης τὸ βιβλίο τοῦ Μακιαβέλλι «Ο Ήγεμόνας», δημοσίας τὸν διπλωμάτης μὲ ὥμὸ ρεαλισμό, ἀλλὰ καὶ μὲ κλασσικὴ σαφήνεια, ἔχετάζει, πῶς είναι δυνατὸ νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἔξουσία ἔνας ἀπόλυτος ἀρχοντας, καὶ ὑποστηρίζει ὅτι, γιὰ νὰ ἔνισχύσῃ τὴν ἔξουσία του ὁ ἡγεμόνας αὐτός, πρέπει νὰ παραμερίζῃ τὰ ἡθικὰ καὶ ἄλλα ἐμπόδια καὶ νὰ ἀδιαφορῇ γιὰ τὰ μέσα ποὺ θὰ χρησιμοποιήσῃ (ἡ ἀποψη αὐτῆ ὁνομάστηκε μακιαβελλισμός). Οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς ὀφείλονται σὲ δυὸ λόγους: στήν πικρία τοῦ Μακιαβέλλι γιὰ τὴν ἔθνικὴ καὶ πολιτικὴ διάσπαση, ποὺ ἔξασθενοῦσε τὴν Ἰταλία, καὶ στή συμπάθεια τῶν

‘Εθνική Ιταλική
λογοτεχνία

Δάντης (Dante)

Βοκκάκιος (Boccaccio)

Τορκουάτο Τάσσο
(Torquato Tasso)

Ἀριόστο (Ariosto)

Γκουιτσαρντίνι
Μακιαβέλλι

άστων της άναγέννησης πρός τὴν ἀπόλυτη μοναρχία, ποὺ πίστευαν ότι θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ μεγαλύτερη ἑθνική ἐνότητα στὰ κράτη καὶ νὰ περιορίσῃ τὸν ἀτέλειωτους πολέμους τῶν φεουδαρχῶν μεταξύ τους, οἱ ὅποιοι ταλαιπωροῦσαν τοὺς λαοὺς καὶ δυσκόλευαν τὴν ἐμπορικὴ κίνηση. Στὴν ὑποστήριξη αὐτὴ τῶν ἀστῶν ὁφείλεται ὡς ἔνα σημεῖο καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας στὰ κράτη τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τὸν 16ον αἰ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιοι είναι οἱ μεγαλύτεροι ἑθνικοὶ συγγραφεῖς τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὸν 14ον ὥς τὸν 16ον αἰ. καὶ τί χαρακτηρίζει τὰ ἔργα τους;

ΘΕΜΑΤΑ

Πότε περίπου ἀναπτύσσεται ἡ ἑθνικὴ λογοτεχνία στὰ δυτικοευρωπαϊκὰ κράτη καὶ γιὰ ποιὸ λόγο; Ποιὲς προϋποθέσεις είναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη αὐτῆς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ

Οἱ ἀνακαλύψεις στάθηκαν τὰ πιὸ συγκλονιστικὰ γεγονότα τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰ. Ὡς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχαν ἐπιχειρήσει, ἐκτὸς ἀπὸ σποραδικὲς περιπτώσεις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ταξίδια σὲ ἄγνωστες θάλασσες, γιατὶ δὲν εἶχαν τὰ μέσα νὰ τὰ πραγματοποιήσουν καὶ γιατὶ γιὰ τὶς θάλασσες αὐτὲς κυκλοφορούσανε θρύλοι πώς ἔκει τάχα βρίσκεται τὸ τέλος τοῦ κόσμου, πώς βράζουνε τὰ νερά ὅσο προχωρεῖς κατὰ τὸ Νότο, καὶ πώς φοβερά τέρατα καταπίνουν καράβια καὶ ναῦτες.

‘Απὸ τὶς ἀρχές τοῦ 15ου αἰ. δῆμως οἱ Πορτογάλοι καὶ ἀργότερα οἱ Ἰσπανοί, Γάλλοι, Ἀγγλοι ἀποφάσισαν νὰ ἀναζητήσουν ἔναν ἔξαμεσογειακὸ δρόμο πρὸς τὰ λιμάνια τῆς Ἀπω ‘Ανατολῆς, ἀπ’ ὅπου ἔρχονταν τὰ ἀποικιακὰ προϊόντα καὶ τὰ εἰδῆ πολυτελείας, καὶ νὰ διασπάσουν τὸ μονοπώλιο, ποὺ εἶχαν ὡς τότε οἱ ιταλικὲς πόλεις. Τὰ αἴτια εἶναι πρὸ παντὸς οἰκονομικά. Τὰ πλούτη τῶν Β. Ιταλικῶν πόλεων, ιδίως τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γένουας, προκαλοῦσαν τὴν ἀμιλλα καὶ τὸν πόθο τῶν ἄλλων λαῶν. ‘Επειτα ἡ μεγάλη ζήτηση ἀπὸ πολύτιμα μέταλλα, χρυσάφι καὶ ἀσήμι γιὰ τὰ νομίσματα, ποὺ εἶχαν γίνει τὸ βασικὸ μέσο συναλλαγῆς μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς πληροφορίες ποὺ ἔδινε τὸ βιβλίο τοῦ Μάρκο Πόλο καὶ ἄλλων γιὰ τὶς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου τάχα ὑπῆρχαν βουνά ἀπὸ χρυσάφι καὶ πολύτιμες πέτρες, παρακινοῦσαν τοὺς βασιλεῖς σὲ αὐτὲς τὶς ἐπιχειρήσεις καὶ ξεσήκωνταν τὴν φαντασία κάθε τολμηροῦ τυχοδιώκτη. ‘Η ἐπέκταση τέλος

Παράγοντες πού
διευκόλυναν τις
άνακαλύψεις.

ισλαμισμού
νέα τουνάρη
(πλατεία)

Αναδημόρηση
Διαδικασία
Διαδικασία Τελείωσης

τῶν Τούρκων στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ ἡ ἀνασφάλεια ποὺ δημιούργησε, ἔκανε ἀκόμα πιὸ ἔντονη τὴν ἀνάγκη αὐτῶν τῶν ἔξωμεσογειακῶν δρόμων.

Οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτὲς διευκολύνθηκαν ἀπὸ διάφορους παράγοντες: πρώτα πρῶτα ἀπὸ τὴν τελειοποίηση τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ ιδιαίτερα τῶν καραβιῶν. Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ κατασκευάστηκαν πλοῖα ίστιοφόρα. "Ετοι τὰ σκάφη ἔγιναν ψηλότερα, μποροῦσαν ν' ἀντιμετωπίσουν ἀνοιχτὲς θάλασσες, πιὸ μακρινὰ ταξίδια, καὶ νὰ χωροῦν περισσότερα ἐφόδια καὶ ἐμπορεύματα. Τὸν 15ον αἰ. οἱ Πορτογάλοι ἔφτιαξαν καράβια στερεά, τὶς καραβέλλες, μὲ τὶς ὅποιες ἔγιναν καὶ οἱ ἀνακαλύψεις. Τελειοποιήθηκαν ἀκόμα τὰ δρυγανα πλεύσεως καὶ προσανατολισμοῦ καὶ κατασκευάστηκαν οἱ πρῶτες πυξίδες (τὴν ιδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνας νὰ δείχνῃ τὸν Βορρᾶ τὴν ἀνακάλυψαν οἱ Κινέζοι καὶ τὴ γνώρισαν στὴ Δύση οἱ "Αραβεῖς") καὶ οἱ ἀστρολάβοι. Στὰ 1483 οἱ Πορτογάλοι κατασκέύασαν μᾶλλον πυξίδα μὲ ἀνεμολόγιο. "Ετοι μποροῦσαν νὰ ταξιδέψουν μακριὰ ἀπὸ τὶς στεριές ἢ πρὸς τὸ Νότο, δημού δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ προσανατολιστοῦν μὲ τοὺς παλιοὺς τρόπους.

"Ἀπὸ γενικότερη ἄποψη βοήθησε ἡ πείρα ποὺ ἔδωσαν τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ ταξίδια κατὰ τὴ δεύτερη μεσαιωνικὴ περίοδο, στὴ Μεσόγειο, στὸν Εὔξεινο Πόντο, στὶς Βόρειες θάλασσες, καθὼς καὶ οἱ νέες ἐπιστημονικὲς θεωρίες γιὰ τὴ σφαιρικότητα τῆς γῆς.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μεγάλους θαλασσοπόρους ἦταν Ἰταλοί, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν οἱ ἀνακαλύψεις ἀπὸ τὶς Ἰταλικὲς πόλεις, γιατὶ οὕτε ἡ γεωγραφικὴ τους θέση ἦταν κατάλληλη, οὕτε ὑπῆρχε λόγος ν' ἀναζητήσουν ἄλλο δρόμο, ἀφοῦ εἶχαν τὸν μεσογειακὸ στὴ διάθεσή τους. Οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτές, ποὺ ἀπαιτοῦσαν μεγάλα ἔξοδα καὶ εἶχαν ἀβέβαιη ἔκβαση, ἦταν φυσικὸ νὰ χρηματοδοτηθοῦν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν νέων Ἐθνικῶν κρατῶν.

"Η ἐφεύρεση καὶ τελειοποίηση τοῦ πυροβόλου διπλοῦ ἔδωσε τὴ δυνατότητα στοὺς λίγους Εύρωπαίους τυχοδιώκτες νὰ ύποτάξουν τοὺς ιθαγενεῖς καὶ νὰ ίδρυσουν τὰ πρῶτα ἀποικιακὰ κράτη.

Οἱ ἔξερευνήσεις τῶν Πορτογάλων

"Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ. ὁ 'Ἐρρίκος ὁ Θαλασσοπόρος', γιὸς τοῦ βασιλιά τῆς Πορτογαλίας 'Ιωάννη Α', ποὺ ἐνδιαφερόταν ζωηρὰ γιὰ τὶς ἔξερευνήσεις, εἶχε συγκεντρώσει γύρω του ἔνα συμβούλιο ἀπὸ εἰδικούς καὶ μελετοῦσε κάθε πληροφορία ἢ ἀνακάλυψη σχετικὴ μὲ τὰ ταξίδια στὶς ἀνοιχτὲς θάλασσες. 'Ο 'Ἐρρίκος ἄρχισε τὴν ἔξερεύνηση τῶν παραλίων τῆς Δ. Αφρικῆς. "Ηθελε νὰ ύποτάξῃ τοὺς μουσουλμανικούς πληθυσμούς, ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ, καὶ μαζὶ εἶχε τὴν ἐλπίδα πῶς περιπλέοντας τὴν 'Αφρικὴ θὰ μποροῦσε νὰ φτάσῃ στὰ λιμάνια τῆς 'Απω Ανατολῆς.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Οι Πορτογάλοι
φτάνουν στήν
Ανατολή

Τό ταξίδι πρὸς τὸ Νότο ἀχρήστευε τὰ παιλά σημάδια προσανατολισμοῦ· τοὺς βοηθοῦσε ὅμως ἡ πυξίδα καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐπλεαν δίπλα στὰ ἀφρικανικὰ παράλια. Οἱ Πορτογάλοι, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι θαλασσοπόροι ἀργότερα, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ὑπολογίσουν σωστὰ τὶς ἀποστάσεις καὶ αὐτὸ ἵσως τοὺς ἔδωσε στὴν ἀρχὴ μεγαλύτερη ἀποφασιστικότητα.

Οἱ Πορτογάλοι ἀνακάλυψαν τὶς Ἀζόρες καὶ τὴ Μαδέρα, τὸ Πράσινο ἀκρωτήριο καὶ τὶς ἀκτὲς τῆς Γουϊνέας. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἐρρίκου, ὁ Βαρθολομαῖος Διάζ ἔφτασε στὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐπιδίας (1486). Ἀργότερα ὁ Βάσκο ντὰ Γκάμα διέσχισε τὸν Ἰνδικὸ ὥκεανὸ καὶ ἔφτασε στὴν Καλκούτα (1498).

Ἐτσι οἱ Πορτογάλοι ἐπλευσαν πρῶτοι κατ' εὔθεταν στὰ λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδρυσαν μιὰ σειρά ἀπὸ ἀποικίες, στὰ δυτικὰ καὶ νοτιανατολικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, στὴν εἰσόδῳ τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, στὴ δυτικὴ παραλία τῶν Ἰνδιῶν, στὴν Ἰάβα καὶ τὴν Κίνα, παραγκωνίζοντας τοὺς Βενετούς καὶ τοὺς Ἀραβεῖς, ποὺ εἶχαν ώς τότε ἀποκλειστικὰ τὸ ἐμπόριο μὲ τὶς ἀνατολικὲς χῶρες.

Ἡ ἐπέκταση αὐτὴ τῶν Πορτογάλων, μαζὶ μὲ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Τούρκους στάθηκαν θανάσιμα χτυπήματα γιὰ τὸ ἐμπόριο τῶν ἵταλικῶν πόλεων, ποὺ τὶς εἶχαν ἥδη ἔξασθενήσει οἱ διαμάχες μεταξύ τους καὶ οἱ ἵταλικοι πόλεμοι (1494-1559). Τὴ θέση τῆς Βενετίας πῆρε τὸν 16ον αἰ. ἡ Λισσαβώνα, ὅπου ἔφταναν τὰ ἐμπορεύματα τῆς Ἀνατολῆς.

‘Η ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς

Οἱ πρῶτες ἐπιτυχίες τῶν Πορτογάλων, ποὺ ἀπέδειξαν πὼς οἱ μεσαιωνικοὶ θρύλοι δὲν εἶχαν καμιὰ σχέση μὲ τὴν πραγματικότητα, ἡ ἐπέκταση τῶν Τούρκων στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ οἱ θεωρίες γιὰ τὴ σφαιρικότητα τῆς γῆς ἔδωσαν ἀφορμὴ σὲ νέες συζητήσεις καὶ τολμηρότερες προοπτικές. Πολλοὶ ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι τῆς ἐποχῆς βεβαίωναν ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ φτάσῃ κανεὶς στὴν Ἀνατολὴ ταξιδεύοντας κατὰ τὴ Δύση. ‘Ο Φλωρεντινὸς Πάολο Τοσκανέλλι εἶχε σχεδιάσει ἔνα χάρτη μὲ βάση τὶς νέες θεωρίες.

Αὐτὸ τὸ ταξίδι ὀνειρεύτηκε νὰ κάνῃ ἔνας τολμηρὸς Γενουάτης, ὁ Χριστόφορος Κολόμβος. Μὰ δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ. Ἐπὶ τέλους, ὑστερα ἀπὸ πολύχρονες προσπάθειες, κατόρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν ὑποστήριξη τῆς βασιλισσας Ἰσαβέλλας τῆς Ἰσπανίας. ‘Η Ἰσαβέλλα τοῦ ἔδωσε τρεῖς μικρὲς καραβέλλες μὲ πλήρωμα, ποὺ πολὺ ἀπὸ καταδίκους, τὸν τίτλο τοῦ ναυάρχου, τὸν διόρισε διοικητὴ τῶν χωρῶν ποὺ θὰ κατατοῦσε καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε 10% ἀπὸ τὰ πλούτη ποὺ θὰ εὕρισκε.

Στὶς 3 Αὐγούστου 1492 τὰ καράβια ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Ἰσπανικὸ

Χριστόφορος
Κολόμβος

Ταξίδι πρὸς τὴ Δύση

λιμάνι της Πάλου για τὸ ἄγνωστο. Πρώτη φορά στήν Ιστορία τοῦ ἀνθρώπου καράβια διευθύνονταν σὲ τέτοιο ἀβέβαιο προορισμό. Τραβοῦσαν κατὰ τὴ Δύση, πέρα ἀπὸ κάθε στεριά, ἐκεῖ ποὺ οἱ παλιὲς παραδόσεις τοποθετοῦσαν τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Ἔπειτα ἀπὸ ἕνα σταθμὸ στὰ Κανάρια νησιὰ ταξίδεψαν 33 μέρες ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ θάλασσα. Χρειάστηκε ὅλο τὸ πάθος, ἡ πίστη καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Κολόμβου γιὰ νὰ συνεχιστῇ αὐτὸ τὸ ταξίδι. Ἐπὶ τέλους ἀντίκρυσαν στεριά. Ἡταν ἔνα ἀπὸ τὰ νησιὰ Μπαχάμας, ὅπου ἀποβιβάστηκαν, καὶ ὁ Κολόμβος τὸ ὄντομασε Σὰν Σαλβαντὸρ ("Ἄγιο Σωτῆρα").

Ἐπειδὴ δὲν εἶχε ὑπολογίσει σωστὰ (κι' οὕτε ἡταν δυνατὸν ἐκείνη τὴν ἐποχὴν) τὴν περίμετρο τῆς γῆς, πίστευε σὲ δλη του τὴ ζωή, πώς ἔφτασε στήν Ἀνατολή· γι' αὐτὸ ὄντομασε τὴ χώρα Δυτικές Ἰνδίες καὶ τοὺς κατοίκους Ἰνδιάνους. Γυρίζοντας πίσω ἀνακάλυψε τὴν Κούβα καὶ τὴν Ἀϊτη.

Ἡ ἐπιστροφὴ στήν Ἰσπανία στάθηκε ἔνας θρίαμβος. Ἡ βασιλισσα Ἰσαβέλλα τοῦ ἔδωσε τίτλο εὐγενείας, τὸν διόρισε ἀντιβασιλέα τῶν νέων χωρῶν καὶ τοῦ ἔξασφάλισε ἄλλα δύο ταξίδια.

Στὰ ταξίδια αὐτὰ ἀνακάλυψε μερικὲς ἀκόμα ἀπὸ τὶς Ἀντίλλες, δοκίμασε νὰ ὀργανώσῃ μιὰ ἀποικία, τὸν "Άγιο Δομήνικο, ἀπὸ Ἰσπανοὺς τυχοδιώκτες ποὺ ἤρθαν μαζύ του, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε νὰ ἐπιβληθῇ. Οἱ ἀνθρωποι αὐτοί, ἀδίστακτοι καὶ διψασμένοι γιὰ χρυσάφι, ἔξόντωσαν κυριολεκτικὰ τοὺς ιθαγενεῖς, χωρὶς καὶ οἱ ἴδιοι νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιζήσουν στὶς δύσκολες ἐκείνες συνθῆκες. Στὸ τέλος κατηγόρησαν τὸν Κολόμβο γιὰ σκληρότητα καὶ ὁ ἀντικαταστάτης του τὸν ἔστειλε ἀλυσσοδεμένο στήν Ἰσπανία· ἐκεῖ κατάφερε νὰ δικαιωθῇ καὶ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰ μέσα γιὰ ἔνα ἀκόμα ταξίδι. Τότε πλησίασε τὶς ἀκτὲς τῆς κεντρικῆς καὶ νότιας Ἀμερικῆς, μὰ οὕτε ἐκεῖ βρῆκε τὸ χρυσάφι, τὰ ἀρώματα, τὰ μπαχαρικά καὶ τὶς πολύτιμες πέτρες ποὺ περίμενε. Γύρισε καὶ πέθανε ἔχασμένος στὰ 1506 στήν Ἰσπανία. Οἱ Ἰσπανοὶ δὲν τοῦ συχώρεσαν τὰ φτωχὰ εύρηματά του, σὲ σύγκριση μάλιστα μὲ τὴν ἐπιτυχία τῶν Πορτογάλων.

Οἱ ἔξερευνήσεις συνεχίζονται

Μετὰ τὶς πρῶτες ἐπιτυχίες τὰ ταξίδια στὶς ἄγνωστες θάλασσες ἔγιναν τὸ πάθος τῆς ἐποχῆς. Νομίζοντας πώς ἡ Ἀμερικὴ βρίσκεται κοντὰ στὶς ἀσιατικὲς χῶρες καὶ πώς εἶναι κάποιο νησί, κάποια μικρὴ στεριά πρὶν ἀπὸ τὰ πλούσια λιμάνια, ἀγωνίζονταν νὰ βροῦν διέξοδο, νὰ τὴν ξεπεράσουν. Ἔτσι τραβώντας βορειότερα στὸ δρόμο πρὸς τὴ Δύση ὁ Ἰω. Καμπότο, Βενετός στήν ὑπηρεσία τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀγγλίας 'Ερρίκου Ζ', ἀνακάλυψε τὶς ἀκτὲς τῆς Β. Ἀμερικῆς. 'Ο Ιάκ. Καρτιέ μὲ Γάλλους ἔφτασε στὸν Καναδᾶ καὶ οἱ Πορτογάλοι παρασυρμένοι κάποτε ἀπὸ τὸν ἄνεμο βρῆκαν τὴ Βραζιλία.

Νούκαντόρο

Ἀνακάλυψη τῆς
Ἀμερικῆς.
Δυτικές Ἰνδίες

πτώχη ὄμοιωσις
της νῦν τοῦ
νομοθετοῦ

περιπλόκως
"Άλλες ἔξερευνήσεις.
Περίπλους τῆς γῆς

νομοθετοῦ
νομοθετοῦ

Σιγά σιγά οι Εύρωπαίοι ἄρχισαν ν' ἀντιλαμβάνωνται τὸ μέγεθος τῆς ξηρᾶς αὐτῆς, ποὺ ἔφραζε τὸ δρόμο πρὸς τὶς ἀνατολικὲς χῶρες. Τελικὰ βεβαιώθηκαν πώς πρόκειται γιὰ μιὰ νέα ἡπειρο, ὅταν ὁ **Μαγκελλάνος**, Πορτογάλος στὴν ὑπηρεσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορα Καρόλου Ε', βασιλιὰ τῆς Ἰσπανίας, ἔπλευσε δίπλα στὰ παράλια τῆς Ν. Ἀμερικῆς καὶ ἀπὸ τὸν πορθμό, ποὺ πήρε τὸ ὄνομά του, πέρασε — ὁ πρῶτος Εύρωπαῖος — στὸν Ειρηνικὸ ὥκεανὸ (1520). 'Ο ἵδιος σκοτώθηκε στὶς Φιλιππίνες. "Ἐνα ἀπὸ τὰ καράβια του ὅμως κατόρθωσε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ταξίδι καὶ ἔφτασε, στὰ 1522, ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ μεριά, στὸ λιμάνι, ἀπ' ὃπου εἶχαν ξεκινήσει, συμπληρώνοντας γιὰ πρώτη φορά τὸν γύρο τοῦ κόσμου καὶ ἀπόδεικνύοντας τὴ σφαιρικότητα τῆς γῆς.

Τὰ ἀποικιακὰ κράτη τῆς Ἰσπανίας-Πορτογαλίας

'Αποικιακὰ κράτη
'Ισπανῶν καὶ
Πορτογάλων

"Η Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία ἀποφάσισαν στὴν ἀρχῇ νὰ μοιράσουν μεταξύ τους τὰ ἐδάφη ποὺ ἀνακάλυψαν. "Εβαλαν μάλιστα διαιτητὴ τὸν πάπα. Οὔτε περνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ τους πόσο οἱ τεράστιες αὐτές ἐκτάσεις ξεπερνοῦσαν τὶς δυνατότητές τους. Τελικὰ οἱ Πορτογάλοι κράτησαν τὴ Βραζιλία καὶ οἱ Ἰσπανοὶ τὴν ὑπόλοιπη νότια Ἀμερική, τὴν κεντρικὴν Ἀμερικὴ καὶ τὶς Φιλιππίνες.

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ κράτη ὅμως — Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία — γεωργικά συγκροτημένα, χωρὶς ἰσχυρὴ ἀστικὴ τάξη, δὲ μπόρεσαν ν' ἀξιοποιήσουν τὶς χῶρες ποὺ κατέκτησαν. Τὸ χρυσάφι, ποὺ ἐρχόταν στὴν Ἰσπανία ἀπὸ τὴν Ἀμερική, ὅπου οἱ Ἰσπανοὶ βρήκαν ἀργότερα χρυσωρυχεῖα, ἔδωσε πλοῦτο στοὺς βασιλεῖς, ποὺ ἐπαιρόνταν μεγάλο ποσοστὸ ὡς φόρο, καὶ αὐξῆσε τὴν ἐπιρροή τους στὴν Εὐρώπη τὸν 16ον αἰ. ἀλλὰ δὲ δημιούργησε οἰκονομικὴ δραστηριότητα καὶ ἐξέλιξη στὴν Ἰσπανία. "Η ἐκμετάλλευση τοῦ ἀποικιακοῦ ἐμπορίου γρήγορα πέρασε στὰ χέρια τῶν 'Ολλανδῶν, ποὺ ἤταν τότε ὑποταγμένοι στὸ Ἰσπανικὸ κράτος.

Κατάκτηση τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Παλαιοὶ πολιτισμοὶ

Μεξικό, Περού,
Κεντρικὴ Ἀμερικὴ

"Ισπανοὶ τυχοδιώκτες, ποὺ ἀναζητοῦσαν ἔτοιμο πλοῦτο, κατέλαβαν τὸ Μεξικὸ (ό Κορτέζ στὰ 1519), τὸ Περού (ό Πιζάρρο καὶ ὁ Ἀλμάγκρο, 1532) τὴν Βενεζουέλα, τὴν περιοχὴ τοῦ Ἀμαζονίου κι' ἔνα μέρος τῆς Χιλῆς καταστρέφοντας τοὺς παλιοὺς πολιτισμούς τῶν **'Αζτέκων**, τῶν **Μάγια** καὶ τῶν **"Ινκα**.

Οἱ πρῶτοι ἀποικοί

'Η ζωὴ τῶν πρώτων
ἀποίκων

Οἱ Ἰσπανοὶ καὶ Πορτογάλοι μετανάστες, σὲ μικρὸ ἀριθμὸ στὴν ἀρχή, πήραν μεγάλες ἐκτάσεις γῆς καὶ ἄρχισαν νὰ τὶς καλλιεργοῦν. "Εφεραν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη τὸ ἀμάξι, τὸ σίδερο καὶ πολλὰ ἄγνωστα

στήν Ἀμερική ζῶα καὶ φυτά (ἄλογα, γαϊδούρια, βόδια, ἀρνιά, κατσίκες, χοίρους, στάρι, κριθάρι,.κλήματα, ἐλίές, κ.ά.). "Εκαναν μεγάλες φυτείες, ἀνέπτυξαν τὴν κτηνοτροφία κι' ἐκμεταλλεύτηκαν τὰ χρυσωρυχεῖα καὶ ἄργυρωρυχεῖα. Γιὰ τίς καλλιέργειες, καὶ πιὸ πολὺ γιὰ τὴν ἐργασία στὰ δύρυχεια, μεταχειρίστηκαν ιθαγενεῖς· τοὺς ὑπέβαλαν δῆμως σὲ τόσο βαριές ἐργασίες, ὥστε τελικά τοὺς ἔξοντωσαν. "Υστερα ἄρχισαν νὰ φέρνουν μαύρους δούλους ἀπὸ τὴν Ἀφρική. Αὐτὸ τὸ φοβερὸ δουλεμπόριο, ποὺ συνεχίστηκε συστηματικά γιὰ πολλοὺς αἰώνες, δημιούργησε τὸ περίφημο φυλετικὸ πρόβλημα στὴν Ἀμερική.

Οι γάροι άνάμεσα σε λευκούς και ιθαγενείς ή μαύρους έκχριστιανισμένους ήταν συχνοί, γι' αύτό δημιουργήθηκε ένας μεγάλος άριθμός από μιγάδες.

Σημασία τῶν ἀνακαλύψεων

Οι άνακαλύψεις και έξερευνήσεις δέν έγιναν από επιστήμονες ή λεραποστόλους. "Έγιναν από τυχοδιώκτες διψασμένους γιατί χρυσά-

Túpoς ναοῦ τῶν Μάγια. Είναι χτισμένος στήν κορφή μιᾶς ψηλῆς πυραμίδας, πού μοιάζει με τίς αίγυπτιακές.

Χτίριο τῶν Μάγια στὸ Μεξικό. Ἡ κατασκευὴ τῆς στοᾶς θυμίζει τὴ μυκηναϊκὴ ἀρχιτεκτονική.

Ἐρείπια ἀπὸ χτίρια τῶν Ἰνκα στὸ Περού, πάνω στὶς κεντρικὲς Ἀνδεῖς.

φι. "Ετοι ἐξηγεῖται ἡ φοβερὴ σκληρότητά τους στοὺς ντόπιους πληθυσμούς, ποὺ προσπαθοῦσαν μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐκμεταλλευτοῦν. Ἡ σημασία τῶν ἐξερευνήσεων ὅμως εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπη καὶ γιὰ τὶς νέες χῶρες. Γά τὴν Εὐρώπη ἀνοίχτηκαν νέοι θαλασσινοὶ δρόμοι πρὸς τὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση. Τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ ναυτιλία ἀναπτύχθηκαν σὲ παγκόσμια κλίμακα καὶ οἱ μεταφορὲς τῶν ἀποικιακῶν προϊόντων γίνονταν μὲ πλοῖα κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τοὺς τόπους παραγωγῆς σὲ μεγάλες ποσότητες. Στὴν Εὐρώπη ἔφτασαν τότε νέα προϊόντα (καπνός, πατάτες, ντομάτα, καφές, κακάο) καὶ πρῶτες ύλες ποὺ συνέβαλαν στὴ βιοτεχνικὴ ἀνάπτυξη καὶ προετοίμασαν τὴ βιομηχανικὴ ἐποχὴ. Ἀνοίχτηκαν ἀκόμα τεράστιοι χῶροι γιὰ τὸ πλεόνασμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πληθυσμοῦ. Σὲ μερικές ἀπὸ τὶς νέες χῶρες (Ἀμερική, Αὔστραλία, Ν. Ἀφρική) ὁ ντόπιος πληθυσμὸς παραμερίστηκε καὶ ἐγκαταστάθηκαν σὲ μεγάλο ποσοστὸ Εὐρωπαῖοι. Σ' αὐτές τὶς χῶρες μεταφυτεύτηκε ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός. Ἀλλοῦ οἱ ιθαγενεῖς ἦταν ἀριθμητικὰ περισσότεροι. Γενικὰ ὅμως ἡ Εὐρώπη μετὰ τὶς ἀνακαλύψεις ἐπηρέασε τὶς ἄλλες ἡπείρους.

'Απὸ ἐπιστημονικὴ ἄποψη οἱ Εὐρωπαῖοι ἄρχισαν νὰ γνωρίζουν ὅλο καὶ καλύτερα τὸ ἀληθινὸ σχῆμα καὶ τὸ περίγραμμα τῆς γῆς καὶ πλούτισαν ἀφάνταστα τὶς γνώσεις τους. Εἰδαν νέους τύπους ἀνθρώπων, ἄγνωστα ως τότε ζῶα καὶ φυτά, νέους τόπους. Αὐτὸς βοήθησε τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης (γεωγραφίας, φυσικῆς, ἀστρονομίας, ἐθνογραφίας κ.ἄ.)

'Απὸ οἰκονομικὴ ἄποψη οἱ ἀνακαλύψεις βοήθησαν τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων. Στὴν ἀρχὴ οἱ μεγάλες ποσότητες ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἀσήμι, ποὺ ἤρθαν στὴν Εὐρώπη, δημιούργησαν ἔνα εἰδος νομισματικοῦ πληθωρισμοῦ (τὸ νόμισμα ἔγινε πολὺ ἄφθονο καὶ ἡ ἀξία του ἐπεσε) μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀναστατωθῇ ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀγορὰ στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 16ου αἰ. καὶ νὰ δημιουργηθῇ μιὰ προσωρινὴ οἰκονομικὴ κρίση, ἐπειδὴ αὐξήθηκαν οἱ τιμὲς τῶν ἐμπορευμάτων.

Γενικὰ μὲ τὶς ἀνακαλύψεις πλάτυνε ὁ κόσμος. Ψυχολογικὰ δημιουργήθηκε ἔνα μεγάλο πρόβλημα ἀναπροσαρμογῆς τῆς ζωῆς καὶ τῶν ιδανικῶν. Οἱ ἀνθρωποί, ποὺ εἶχαν συνηθίσει νὰ θεωροῦν «κόσμο» τὴ Μεσόγειο θάλασσα καὶ τὶς εὐρωπαϊκὲς ἀκτές, αἰσθάνθηκαν τὴ ζωὴ τους νὰ ἀναστατώνεται στὴν ίδεα πώς θά 'πρεπε νὰ παραδεχτοῦν ὅτι βρίσκονται πάνω σὲ μιὰ πελώρια σφαίρα, πού, ὅπως βεβαίωναν οἱ ἀστρονόμοι τῆς ἐποχῆς, περιστρέφοταν στὸ διάστημα μὲ τρόπο ἀνεξήγητο, χωρὶς νὰ στηρίζεται πουθενά!.. Ἐνῶ οἱ τολμηροὶ προσαρμόστηκαν στὴ νέα πραγματικότητα, οἱ ἄλλοι δὲ μποροῦσαν ἡ δὲν ἥθελαν νὰ συμβιβαστοῦν. Αὐτὸς δημιούργησε φόβους καὶ ἀντιθέσεις, ποὺ ἐξηγοῦν ως ἔνα σημεῖο τὴν ἀνασφά-

λεια, τὸν φανατισμὸν καὶ τὰ φοβερὰ πάθη ποὺ ἀναστάτωσαν τὴν Εὐρώπη ὡς τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιὰ είναι τὰ αἴτια τῶν ἀνακαλύψεων καὶ ποιοὶ παράγοντες τις διευκόλυναν;
- Ποιὰ είναι τὰ κυριότερα γεγονότα, οἱ πιὸ σπουδαῖοι θαλασσοπόροι καὶ γενικά τὰ σημαντικότερα ἐπιτεύγματα τῶν ἀνακαλύψεων;
- Ποιὰ ἀποικιακὰ κράτη σχηματίστηκαν, ποιοὶ λαοὶ ούσιαστικά ἐπιφελήθηκαν καὶ γιὰ ποιοὺς λόγους;
- Ποιὰ είναι τὰ ἀποτελέσματα (πολιτικά, κοινωνικά, οἰκονομικά, πολιτιστικά) τῶν ἀνακαλύψεων;

Συζήλη Ρίκα

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

‘Η σημασία τῶν ἀνακαλύψεων γιὰ τὴν νεώτερη εὐρωπαϊκὴ ιστορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Τεχνικά ἐπιτεύγματα. Ἐφευρέσεις

‘Απὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ. ἀρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται χειροκίνητες ἀντλίες, τζάμια στὰ παράθυρα, ἀντὶ γιὰ λαδωμένο χαρτί, γυαλιά γιὰ τὴν μυωπία. ‘Αρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ύψικάμινο γιὰ τὸ χύσιμο τῶν μετάλλων. ‘Η ἀνάγκη γιὰ καύσιμη υλη, ποὺ γινόταν ὄλο καὶ μεγαλύτερη, κατάστρεψε τὰ δάση. Στὸ Βέλγιο καὶ στὴν Ἀγγλία ἀρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται τὸ κάρβουνο.

Τεχνικά ἐπιτεύγματα

Τὸ μπαρούτι καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ πυροβόλου ὅπλου

Τὸ μπαρούτι ἦταν γνωστὸ ἀπὸ αἰώνες στὴν Κίνα, ἵσως καὶ στὴν Εὐρώπη. Πολλοὶ πιστεύουν πῶς τὸ ἥξεραν καὶ οἱ Βύζαντινοὶ καὶ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν ύγρὴ φωτιά.

Πυροβόλο ὅπλο

‘Απὸ τὸν 14ον αἰ. ἀνακαλύφθηκε τὸ πυροβόλο ὅπλο. ‘Η βαθμιαία τελειοποίησή του, ἀχρήστεψε τις πανοπλίες, τοὺς πύργους, τὰ τείχη τῶν πόλεων καὶ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ξεπέσῃ τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα. Οἱ βασιλεῖς ὄργανωσαν στρατοὺς ἀπὸ μισθοφόρους δόπλισμένους μὲ πυροβόλα δόπλα καὶ ἀνάγκασαν τοὺς φεουδάρχες νὰ ὑποταχτοῦν.

‘Η τυπογραφία

‘Ως τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ. τὰ βιβλία ἦταν χειρόγραφα, γι’ αὐτὸ πολὺ ἀκριβὰ καὶ σπάνια. ‘Ετσι ἡ δυνατότητα γιὰ μόρφωση ἤταν περιορισμένη.

Τυπογραφία

Τὴν ἐποχὴ τῆς ἀναγέννησης ἀρχίζουν νὰ ἔξετάζουν τὴν δυνατό-

τητα τυπώματος μὲ κινητὰ στοιχεῖα. Τὴν τέχνη τὴν ἡξεραν ἀπὸ παλιὰ οἱ Κινέζοι. "Ἐφτιαχναν ξύλινες ἐπιγραφές ἢ φράσεις καὶ τὶς τύπωναν μὲ σινικὴ μελάνη πάνω σὲ μεταξωτὸ πανὶ ἢ σὲ ριζόχαρτο. Ἐπὸ αὐτὸ δῆμος ὡς τὴν κατασκευὴ τοῦ πρώτου τυπογραφείου μεσολάβησε πολύχρονη προσπάθεια." Ἔπειτε νὰ λυθοῦν διάφορα τεχνικὰ προβλήματα καὶ ἀνάμεσά τους τὸ πρόβλημα τῆς γραφικῆς ὥλης. Τελικὰ μεταχειρίστηκαν χαρτὶ ἀπὸ λινάρι ἢ κουρέλια.

Τέλος στὴν πόλη Μαγεντία (Mainz) τοῦ Ρήνου, ὁ Γερμανὸς χρυσοχόος **Γκούτεμβέργιος** (Gutenberg) κατόρθωσε (περίπου στὰ 1440 μ.Χ.) νὰ κατασκευάσῃ ἔνα τυπογραφεῖο μὲ κινητὰ στοιχεῖα καὶ νὰ τυπώσῃ τὸ πρώτο βιβλίο, τὴν Ἀγία Γραφή.

Σημασία τυπογραφίας

Ἡ ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας στάθηκε μιὰ πραγματικὴ ἐπανάσταση γιὰ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου. Χωρὶς αὐτὴν δὲ θὰ εἶχαμε τὴ σημερινὴ πρόοδο, οὕτε τὴ δυνατότητα γιὰ μετάδοση γνώσεων καὶ μόρφωση σὲ πλατιὰ κλίμακα. Τὰ γράμματα, οἱ ἐπιστῆμες καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀναγέννησης διαδόθηκαν σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη χάρη στὴν τυπογραφία. Μ' αὐτὴν τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ χριστιανικὰ κείμενα ἔγιναν προσιτά σὲ εὐρύτερους κύκλους. Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ Εύρωπαιοι εἶχαν τὴ δυνατότητα ν' ἀποκτήσουν μιὰ Ἀγία Γραφή καὶ νὰ μελετήσουν τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πηγή της.

Ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης

Ἡ ἐπιστήμη στὸν μεσαίωνα καὶ ἡ σκέψη γενικότερα εἶχε ἔνα θεωρητικὸ χαρακτήρα. Ἡ μέθοδός της ἦταν ἡ «ἐκ τῶν προτέρων» (*a priori*), δηλαδὴ ἡ ἀνάλυση καὶ ἡ ἐπὶ μέρους ἐφαρμογὴ τῶν γενικῶν ἀρχῶν, ὅχι ἡ ἀναζήτηση τοῦ νέου.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡδη ἀπὸ τὴ δεύτερη μεσαιωνικὴ περίοδο εἶχαν παρουσιαστῆ φιλόσοφοι καὶ ἐπιστήμονες, ὅπως ὁ **Ρογῆρος Βάκων** (Bacon 1214-1294), ποὺ μὲ κίνδυνο νὰ χαρακτηριστοῦν αἰρετικοὶ εἶχαν τολμήσει νὰ ύποστηρίξουν ὅτι ἡ πειραματικὴ ἔρευνα εἶναι ἡ βάση γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ πρόοδο. Μὲ τὴν ἀναγέννηση ἐνισχύθηκε αὐτὴ ἡ ἀντίληψη. Ὁ μονόπλευρος ἀριστοτελισμὸς σιγὰ σιγὰ ἐγκαταλείφθηκε· οἱ ἐπιστήμονες ἀρχισαν νὰ στρέφωνται καὶ σὲ ἄλλες πηγές: θαύμαζαν τὸν Πλάτωνα, μελετοῦσαν τὰ συγγράμματα τῶν Ἀράβων ποὺ εἶχαν διατηρήσει τὶς θεωρίες τῶν μεγάλων γεωγράφων καὶ ἀστρονόμων τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς (ὅπως ὁ Ἀνδροσθένης καὶ ὁ Ἐρατοσθένης) σχετικὰ μὲ τὴ σφαιρικότητα τῆς γῆς καὶ τὴν περιστροφή της γύρω στὸν ἥλιο· μελετοῦσαν ἀκόμα τὴν ἀραβικὴ ἱστορίη, κι' αὐτὴν ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὶς ἐλληνιστικὲς θεωρίες.

Μὲ βάση τὶς ἀρχὲς αὐτές ὁ Πολωνὸς ἀστρονόμος **Νικ. Κοπέρνικος** (1473-1543) διατύπωσε τὴ θεωρία γιὰ τὴ διπλὴ κίνηση τῶν

Μέθοδος
ἐπιστημονικῆς
ἔρευνας

N. Κοπέρνικος

πλανητῶν, γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά τους καὶ γύρω ἀπ’ τὸν ἥλιο (ἥλιοκεντρικὸ σύστημα). Τὸ βιβλίο του «*De revolutionibus orbium caelestium*» (Περὶ τῆς περιστροφῆς τῶν οὐρανίων σωμάτων) δημοσιεύτηκε λίγες μέρες πριν ἀπὸ τὸν θάνατό του, στὰ 1543, καὶ ἀνέτρεψε τίς παλιές ἀντιλήψεις τοῦ γεωγράφου Κλαυδίου Πτολεμαίου (2ος αἰ. μ.Χ.), ποὺ εἶχαν ἐπικρατήσει στὸν μεσαίωνα, ὅτι τάχα ἡ γῆ ἦταν δίσκος ἀκίνητος στὸ κέντρο τοῦ κόσμου. Οἱ νέες θεωρίες γιὰ τὴ σφαιρικότητα τῆς γῆς καὶ τὴν περιστροφή της γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο προκάλεσαν μεγάλο ἐνθουσιασμό, ἀλλὰ καὶ φοβερὴ ἀντίδραση.

Στά 1543 δημοσιεύτηκε και τό βιβλίο τοῦ Φλαμανδοῦ γιατροῦ Βεζàλ «Fabrica corporis humani» (Λειτουργία τοῦ ἀνθρώπινου σώματος) ποὺ ἀνέτρεψε τίς μεσαιωνικές ἀντιλήψεις καὶ ἔβαλε τίς βάσεις τῆς νεώτερης ιατρικῆς. Βασικὴ ἀρχὴ τοῦ Βεζàλ ἦταν πῶς μεγαλύτερη σημασίᾳ ἀπὸ κάθε θεωρίᾳ ἔχει ἡ ἀνατομικὴ ἐρευνα.

Με τα δύο αυτά κορυφαία συγγράμματα ή νεώτερη εύρωπαική έπιστημη ἄνοιξε τό δρόμο της.

A Béziers (Vésale)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές είναι οι σπουδαιότερες έπιστημονικές θεωρίες της άναγέννησης;
 2. Ποιά τά σημαντικότερα τεχνικά έπιτεύγματα της έποχης αυτής;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

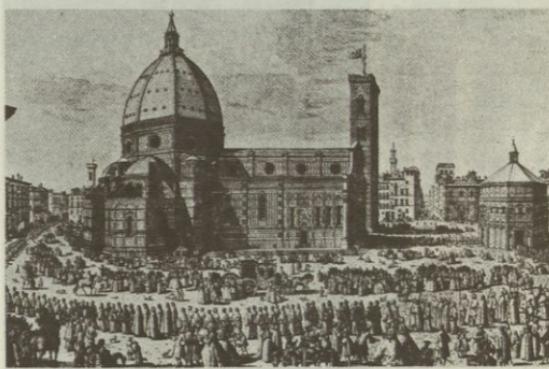
Ποιό ρόλο έπαιξαν τά τεχνικά και έπιστημονικά έπιτεύγματα της άναγέννησης στην έξιλιξη του εύωναπαϊκού πολιτισμού;

‘Η τέχνη κατὰ τὴν ἀναγέννηση

APXITEKTONIKH

‘Η γενική άλλαγή της νοοτροπίας που χαρακτηρίζει τήν άναγέννηση, δηλαδή ή στροφή πρός τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν γῆινο κόσμο (άνθρωποκεντρισμὸς) μαζὶ μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς ἀνθρωπιστικῆς κίνησης καθόρισαν τὸ καλλιτεχνικὸ ιδανικὸ τῆς ἐποχῆς. Στὸν μεσαίωνα ή τέχνη ἦταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ θρησκευτικὴ. Μὲ τὴν άναγέννηση παρα-

Χαρακτηριστικά της
ἀρχιτεκτονικής

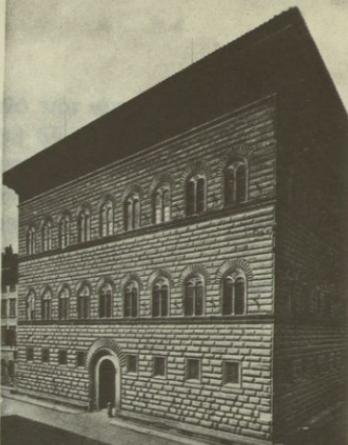

Η μητρόπολη τής Φλωρεντίας (*Duomo*), μιά μεσαιωνική γοτθική βασιλική, όπου ο Μπρουνέλλιε πρόσθεσε και ταίριασε τὸν πλατύ και φτηλό τρούλο. Το κωδωνοστάσιο ἔγινε ἀπό τὸν Τζότο. Δεξιά ἔχωρίζει τὸ πολυγωνικό Βαπτιστήριο, ὃντος ὑπάρχουν οι περίφημες πόρτες τοῦ Γκουνέποτι.

ΟΙ ΑΓΑΛΜΑΤΩΝ ΙΟΥ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΣ

Tò Cà d'oro στή Βενετία.

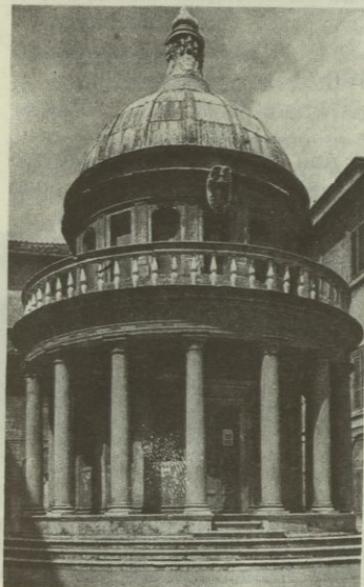
Τά παλάτια τῆς Βενετίας ἔχουν προσόψεις ἐλαφρότερες καὶ εἶναι διακοσμημένα μὲ ἐπάλληλες τοξωτές στοές καὶ διλοβα παράθυρα, πού συνεχίζουν ὡς ἔνα σημεῖο τὴν γοτθικὴ ἀρχιτεκτονικὴ παράδοση.

Tò παλάτι τῶν Στρότσι στή Φλωρεντία.

Τὰ φλωρεντινά παλάτια κρατοῦν ἐξωτερικὰ τὴ φρουριακή ὄψη καὶ ἀνοίγονται σὲ ἐξωτερικὲς περίστυλες αὐλές. Συνήθως εἶναι τριώροφα καὶ στολίζονται μὲ σειρές ἀπὸ τοκωτά παράθυρα. "Η διαμόφωση τῶν λιθοτίλινων κατὰ τὸ ρωμαϊκὸ σύστημα (κάποτε ἡ πέτρα ἀφίνεται ἀλλευτη στὸ κάτω μέρος τοῦ κτιρίου) δημιουργεῖ φωτοσκιάσεις. Γενικά είναι ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὴ ρωμαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὴ γραμμῇ ποὺ χάραξε ὁ Μπρουνελλέσκι.

ΗΕΛΗΝΙΚΑ ΑΙΓΑΙΑΝΑ

μερίστηκε ὁ γοτθικὸς ρυθμός, πού κυριαρχοῦσε στὴ δεύτερη μεσαιωνικὴ περίοδο, καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἄρχισε νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν πρωτοχριστιανικό, τὸ ρωμανικὸ καὶ τὸν βυζαντινὸ ρυθμό, περισσότερο ὅμως ἀπὸ τὴ ρωμαϊκὴ παράδοση.

Οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς ἀναγέννησης μελετοῦσαν στὰ Ἑλληνορωμαϊκὰ κτίρια τὴν ἀρμονία τῆς ἀναλογίας, τὴν καθαρότητα καὶ σαφήνεια τῆς γραμμῆς, τὴν πλαστικότητα τῶν μορφῶν καὶ δανειζόνταν ἀπ' αὐτὰ τύπους καὶ διακοσμητικὰ στοιχεῖα.

'Ο "Ἄγιος Πέτρος in montorio στή Ρώμη (τὸ tempierito) τοῦ Μπραμάντε. Εἶναι ἓνα κυκλικὸ χτίριο ἐπινευμένο ἀπὸ τὴν Ἑλληνορωμαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὰ πρωτοχριστιανικὰ "μαρτύρια" (μικροὺς ναοὺς ποὺ ἔχτιζαν πάνω στοὺς τάφους τῶν μαρτύρων).

Χαρακτηριστικό τῆς νέας έποχής είναι ότι ή θρησκευτική άρχιτεκτονική ύποχώρησε μπροστά στήν κοσμική. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν πόλεων, ἡ ἔδρυση καὶ ὁ καλλιτεχνικὸς συναγωνισμὸς τῶν ιταλικῶν κρατῶν, ὁ κρατικὸς καὶ ιδιωτικὸς πλοῦτος ἀπὸ τὴν πρόσδοτο τοῦ ἐμπορίου, ἡ ἐνίσχυση τῆς βασιλικῆς ἔξουσίας στήν Εὐρώπη, ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία νὰ οικοδομηθοῦν παντοῦ δημόσια κτίρια, βιβλιοθήκες, παλάτια, ἔξοχικὲς ἑπαύλεις. Ὁ ἀρχιτέκτονας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ τῷρα πλατύτερα προβλήματα: "Ἐπερεπε ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς βαριοὺς μεσαιωνικοὺς πύργους μὲ ἄνετα μεγάλα παλάτια, ποὺ ν' ἀνταποκρίνωνται στὶς νέες ἀντιλήψεις γιὰ τὴ ζωή, νὰ διαμορφώσῃ πλατεῖες, νὰ σχεδιάσῃ ὄλοκληρες πόλεις.

Ὁ νέος ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς γεννήθηκε στὴ φλωρεντία. Πρῶτος ὁ **Μπρουνελλέσκι** (Brunelleschi) μεταχειρίστηκε ρωμαϊκὰ στοιχεῖα στὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ διαμόρφωσε τὸν ἀναγεννησιακὸ τύπο τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ φλωρεντινοῦ παλατίου.

Ο **Λέων Μπαττίστα Άλμπερτι** (Alberti) μελέτησε τὶς διάφορες ἐπιστῆμες τῆς έποχῆς του καὶ

Τὸ ἑσωτερικὸ τοῦ παρεκκλησιοῦ τῶν Μεδίκων στὴ Φλωρεντία, ἔργο τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Στὴ γενικὴ διαμόρφωση φαίνεται ἡ στροφὴ πρὸς τὰ ἑλληνορωμαϊκὰ πρότυπα.

Τὸ ἑσωτερικὸ τοῦ 'Ἄγιου Λαυρεντίου' τοῦ Μπρουνελλέσκι (Φλωρεντία). Τὰ κλῖτη χωρίζονται μὲ ρωμαϊκὲς τοξοστοιχίες. Ἡ ὅροφὴ εἶναι ἐπίπεδη, στολισμένη μὲ φατνώματα. Διακρίνεται γιὰ τὴ λεπτότητα τῆς κατασκευῆς καὶ τὴν ἀρμονία τῶν ἀναλογῶν, ποὺ εἶναι ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὰ ἑλληνορωμαϊκὰ πρότυπα.

Αλμπέρτι (Alberti)

στάθηκε άρχιτεκτονας, συγγραφέας και άνθρωπος τής. "Ηξερε θαυμάσια έλληνικά και τὸ σπίτι του στή Ρώμη ήταν κέντρο τῶν άνθρωποι τῶν σπουδῶν. Τὰ συγγράμματά του γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονική, γλυπτική και ζωγραφική ἐπηρέασαν τοὺς καλλιτέχνες τῆς ἐποχῆς του. Ήταν ὁ πρῶτος homo universalis, δηλαδὴ ὁ ἀνθρώπος ποὺ συγκέντρωνε δῆλη τὴ σοφία και τὶς ίκανότητες ποὺ θαύμαζαν στὴν ἀναγέννηση, ὁ τέλειος γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τύπος ἀνθρώπου.

Μπραμάντε (Bramante)

"Ο **Μπραμάντε** (Bramante) δούλεψε στὸ Μιλάνο και στὴ Ρώμη. Στάθηκε ὁ ἐπίσημος ἀρχιτεκτονας τῆς ἑκκλησίας και θέλησε νὰ δώσῃ στὴ Νέα Ρώμη, πρωτεύουσα τοῦ παπικοῦ κράτους, τὸ μεγαλεῖο τῆς παλαιᾶς.

Μιχαὴλ "Αγγελος.

"Ο **Μιχαὴλ "Αγγελος** ήταν και μεγάλος ἀρχιτεκτονας, ὅπως και ζωγράφος και γλύπτης και ποιητής. Σχεδίασε τὸ παρεκκλήσι τῶν Μεδίκων στὴ Φλωρεντία και τὸ θόλο τοῦ 'Αγίου Πέτρου στὴ Ρώμη.

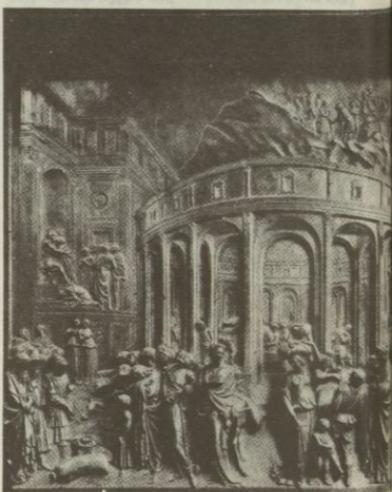
"Ο νέος ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς και οἱ ἀντιλήψεις τῆς ἀναγέννησης ἀπὸ τὴ Φλωρεντία και τὴ Ρώμη διαδόθηκαν στὰ ἄλλα Ιταλικὰ κράτη και ἀργότερα στὴν ύπόλοιπη Εὐρώπη.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Χαρακτηριστικά τῆς γλυπτικῆς

Τὸ ιδανικὸ τῆς γλυπτικῆς στὴν ἀναγέννηση ήταν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴ μορφὴ ἀπὸ τὴ σχηματικότητα, νὰ τὴν κάνῃ φυσικὴ και ζωντανή, νὰ τὴν κινήσῃ ἐλεύθερα μέσα στὸ χῶρο. Οἱ καλλιτέχνες μελετοῦσαν μὲ πάθος τὴ μύωση και τὴν ἀνατομία τοῦ ἀνθρώπινου κορμιοῦ και στράφηκαν, γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὴν ἀρχαιότητα, στὴ μελέτη και στὴν παράσταση τοῦ γυμνοῦ. Ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴ κίνηση, ἀπὸ τὶς πρώτες μουσειακὲς συλλογὲς ἀρχαίων γλυπτῶν, ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Βιτρούβιου, Ρωμαίου συγγραφέα τοῦ 1ου αἰ. π.Χ., ὅπου διατυπώνονταν οἱ ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων 'Ἐλλήνων και Ρωμαίων σχετικὰ μὲ τὴν τέχνη (ἀρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική), καθὼς και ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες τῆς ἐποχῆς, και ίδιαίτερα τὴν ἀνατομία.

Λορέντζο Γκιμπέρτι. 'Η ιστορία τοῦ 'Ιωσήφ (λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν ἀνάγλυφη ἀνατολικὴ πόρτα τοῦ Βαπτιστηρίου τῆς Φλωρεντίας). 'Η πόρτα αὐτὴ εἶναι χάλκινη ἐπιχρυσωμένη και διακοσμεῖται μὲ σκηνὲς ἀπὸ τὴν Παλαιὰ και τὴν Καινὴ Διαθήκη. Τὸ τοπίο δίνεται φυσικά, οἱ συνθέσεις διαγράφονται προσπτικά σὲ χαμπλὸ ἀνάγλυφο και ἔχουν ζωντανία, λεπτότητα και χάρη. 'Ο Γκιμπέρτι στάθηκε ἔνας μεγάλος χρυσοχόος, πρὶν ἀφοιωθῇ στὴ γλυπτική. 'Πόρτα τοῦ Παραδείσου' ὀνόμασε τὴν πόρτα αὐτὴ γιὰ τὴν όμορφια τῆς Μιχαὴλ "Αγγελος.

Λούκα ντέλλα Ρόμπια, Παιδιά πού ψέλνουν (Άνγλυλφο από την cantoria, τή θέση δύο στέκεται ή χωρώδια, τοῦ Διωτοῦ τῆς Φλωρεντίας). Ή σύνθεση διακρίνεται για τη φυσικότητα και τή χάρη τῆς άπεικόνισης.

άπεικόνιση (Inedito) πράπεν
την οποία έχει θεωρήθει πολύ
πιο επιτυχημένη από την άλλην.
Εν

(Inedito) πράπεν
Μαρία, Λαζαρού,

Λούκα ντέλλα Ρόμπια, Άνγλυλφο σὲ χρωματιστή πορσελάνη.

Μιχαήλ 'Αγγέλου, Η Πιετά (λεπτομέρεια). "Αγιος Πέτρος, Ρώμη".

'Η Ναναγία κρατεῖ τὸν χριστὸν νεκρὸν στὰ γόνατα τῆς καὶ τὸν κοιτάσει μὲ συγκρατημένο πόνο, ποὺ θυμίζει ἀρχαῖο ἐπιτύμβιο ἄνάγλυφο. Ἡ ἀνωνία τῆς μητρικῆς καρδιᾶς ἔκφρασται μὲ τὶς τρικυμισμένες πτυχές τοῦ φορέματος. 'Οταν ρώτησαν τὸν Μιχαήλ 'Αγγέλο γιατί ἐπλασε τὸν νεανικὸν τὸ πρόσωπο τῆς Ναναγίας, εἶπε πώς ἡ ἀκριβῶστη ἀγνότητα τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ κρατοῦσε πάντα νεανικό καὶ τὸ πρόσωπό της.

Ντονατέλλο, Δαυΐδ (λεπτομέρεια). Σὰν ἔνα
ώραιο ἐφῆβο παρουσιάσει τὸν Δαυΐδ ὁ μεγάλος
φλωρεντινός γλύπτης.

μαζίνην ἀμφοτέ
εργασίαν

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΓΛΥΠΤΕΣ ΤΟΥ 15ου ΑΙΩΝΑ

Καὶ στὴ γλυπτική, δπως καὶ στὴν ἀρχιτεκτονική, οἱ νέες τάσεις ξεκίνησαν ἀπὸ τὴ Φλωρεντία. 'Ο πρῶτος μεγάλος γλύπτης τοῦ 15ου αἰ., ὁ Λορέντζο Γκιμ-

αντίνην ἀμφοτέ
εργασίαν

Γκιμπέρτι (Ghiberti)

Ντονατέλλο
(Donatello)

Από τη Τάσκα

Λούκα και Άντρεα
ντέλλα Ρόμπια (della
Robbia)

Βερρόκιο (Verrocchio)

Μιχαήλ 'Αγγέλου,
Μωϋσῆς.

πέρτι (Ghiberti) διακόσμησε μὲθαυμάσια ἀνάγλυφα τὶς χάλκινες πόρτες τοῦ βαπτιστηρίου τῆς Φλωρεντίας.

Ο Ντονατέλλο (Donatello) στάθηκε ό μεγαλύτερος γλύπτης τοῦ 15ου αι. Τὰ ἔργα του ἔχουν δύναμη, ρεαλισμὸ καὶ ἐκφραστικότητα. Μελέτησε πρῶτος τὸ γυμνό, τὴ μύωση καὶ τὴν ἀνατομία τοῦ ἀνθρώπινου κορμοῦ.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ δούλευαν στὴ φλωρεντία ὁ **Λούκα** καὶ ὁ ἀνεψιός του **Άντρέα ντέλλα Ρόμπια (della Robbia)** πιὸ πολὺ τὸ ἀνάγλυφο σὲ χρωματιστὴ πορσελάνη, μὲ μιὰ τεχνικὴ ποὺ στάθηκε τὸ μυστικὸ τῆς οἰκογένειάς τους.

Ο Βερρόκιο (Verrocchio) ἤταν μαθητής τοῦ Ντονατέλλο, γλύπτης καὶ ζωγράφος, δάσκαλος τοῦ Λεονάρντο ντά Βίντσι. Τὸ σημαντικότερο ἔργο του είναι ὁ ἀνδριάντας τοῦ κοντοττιέρου Κολλεόνε στὴ Βενετία.

Μεγάλος γλύπτης, ποὺ γεννήθηκε στὴ Σιένα καὶ ἐπηρέασε μὲ τὸν δυναμισμὸ του τὸν Μιχαήλ "Αγγέλο, ἤταν καὶ ὁ **Γιάκοπο ντέλλα Κουέρτσα (Jacopo della Quercia)**

Ο 16ος ΑΙΩΝΑΣ. ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΓΕΛΟΣ (1475-1564)

Ο Μιχαήλ "Αγγέλος Μπουοναρρότι (Buonarroti) γεννήθηκε κοντά στὴ Φλωρεντία. Στάθηκε

Μιχαήλ "Αγγέλος, **"Η Pietà Rondanini (Ρώμη).** Είναι τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ μεγάλου καλλιτέχνη. Τὸ δούλευε τὶς τελευταῖς μέρες τῆς ζωῆς του καὶ δέν πρόφτασε νὰ τὸ τελεώσῃ. Ἀντίθετα μὲ τὴν πρώτη Pietà κυριαρχεῖ ἔδωπλόματα ἡ κάθετη γραμμὴ. Ἡ Παναγία ὅρθη ἀγωνίζεται νὰ συγκρατήσῃ τὸ βαρύ νεκρὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ πρόσωπό της είναι ἡ ίδια ἡ Ἀπόγνωση. Κι ὅμως στὴν ἀπόλυτη τούτη ἀπελπισίᾳ μᾶλλον δύσποδη λώνεται: τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ Χριστοῦ, ποὺ ἔκεινή δὲ μπορεῖ νὰ κρατήσῃ, φαίνεται νὰ τὴν ύψωνται πρὸς τὴ Λύτρωση. Ἡ ἀγωνία καὶ ἡ διαταξη τῆς σύνθετης ὁδηγούν στὸ baroc.

ό μεγάλος καλλιτέχνης πού κατόρθωσε νὰ έκφραση τὴν ἐποχή του σὲ όλο τὸ δυναμισμὸ καὶ τὸ πάθος τῆς καὶ νὰ δώσῃ στὸ ἔργο του αἰώνιο, πανανθρώπινο χαρακτήρα.

Νέος, στὴν αὐλὴ τῶν Μεδίκων, μελέτησε τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα τῆς συλλογῆς τους καὶ τὰ πρώτα ἔργα του εἶναι ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὴν ἀρχαΐα καὶ τὴν βυζαντινὴν παράδοσην. Ἀργότερα δὲ δυναμισμὸς τῆς ἐποχῆς, ὁ βαθμιαῖος ξεπεσμὸς τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ τῆς δικῆς του ψυχῆς ή ἀξεδίψαστη ἀγωνία, τὸν ὕθησαν πρὸς τὸ κολοσσιαῖο, τὸ ὑπεράνθρωπο, τὸ ἄφατα τραγικό.

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

“Η ζωγραφικὴ τῆς ἀναγέννησης στηρίχτηκε στὴ μεσαιωνικὴ μικρογραφία, στὰ βιτρὼ (τὰ ζωγραφιστὰ τζάμια τῶν γοτθικῶν ἐκκλησιῶν) καὶ — ίδιαίτερα στὴν Ἰταλίᾳ — στὴν παλαιοχριστιανικὴ καὶ βυζαντινὴ ζωγραφική. Ἀλλὰ ἐνῶ η μεσαιωνικὴ τέχνη ἦταν θρησκευτικὴ καὶ διακοσμητικὴ, μὲ τὴν ἀναγέννηση η ζωγραφικὴ πῆρε ἔνα κοσμικὸ καὶ ἀνθρωποκεντρικὸ χαρακτήρα. Ο ζωγράφος ἅρχισε νὰ βλέπῃ τὶς μορφὲς πλαστικά, νὰ θέλῃ νὰ τὶς ἀποδώσῃ ζωντανὰ καὶ φυσικά. Τὸν ἐνδιέφερε η ὁμορφιά, η ἀρμονία, η ἐκφραση, ὁ ρεαλισμός. Τὸν ἀπασχολοῦσαν τὰ προβλήματα τῆς προοπτικῆς, η διαβάθμιση τῶν χρωμάτων, η φωτοσκίαση. Σχεδίαζε μὲ κάθε λεπτομέρεια. Ἐδινε στὸ τοπίο φυσικότητα, πρόσεχε τὸ φῶς, μ' ὅλο ποὺ δὲ δούλευε ἔξω στὴ φύση, ἀλλὰ μέσα στὸ ἐργαστήριο.

“Η ζωγραφικὴ τῆς ἀναγέννησης, ἂν καὶ ἀπασχολήθηκε πολὺ μὲ θρησκευτικὰ θέματα, δὲν ἦταν ἀποκλειστικὰ θρησκευτική. Μεγάλη θέση πήραν οἱ ιστορικὲς καὶ κοσμικὲς συνθέσεις, δημιουργοῦσαν τὸ πορτραίτο, ποὺ ἔγινε ἔνα ἀληθινὸ ψυχογράφημα.

‘Απὸ τεχνικὴ ἀποψη, οἱ ζωγράφοι στὴν ἀρχὴ χρησιμοποιοῦσαν τὴν βυζαντινὴ τεχνική, δηλαδὴ ζωγράφιζαν σὲ ύγρο τοῖχο (νωπογραφία, al fresco) ή σὲ ξύλο, στερεώνοντας τὰ χρώματα μὲ αύγοκολλα. Ἀργότερα διαδόθηκε η ἐλαιογραφία, ποὺ ἀπὸ τὴν Φλάνδρα ἔγινε γνωστὴ στὴν Ἰταλία καὶ στὴν ἄλλη Εὐρώπη.

ΙΤΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ 14ου ΚΑΙ 15ου ΑΙΩΝΑ

Πάλι στὴ φλωρεντία θὰ συναντήσωμε τὴν ἀρχὴ τῆς νέας τεχνοτροπίας.

Πρώτος ὁ **Τζόττο** (Giotto, 1266-1337) ἐγκατέλειψε τὴν μεσαιωνικὴν παράδοση καὶ ἅρχισε νὰ μελετᾶ τὴν φύση καὶ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν γιὰ νὰ τὴν ἀποδώσῃ στὴν τέχνη του. Η σύνθεση καὶ ἡ τεχνικὴ του εἶναι ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ τέχνη, ἀλλὰ οἱ μορφές, παρὰ τὴν κάποια σχηματικότητά τους, ἔχουν ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν φύση, καὶ τὸ τοπίο ἀποδίδεται προοπτικά.

Μιχαήλ “Αγγελος

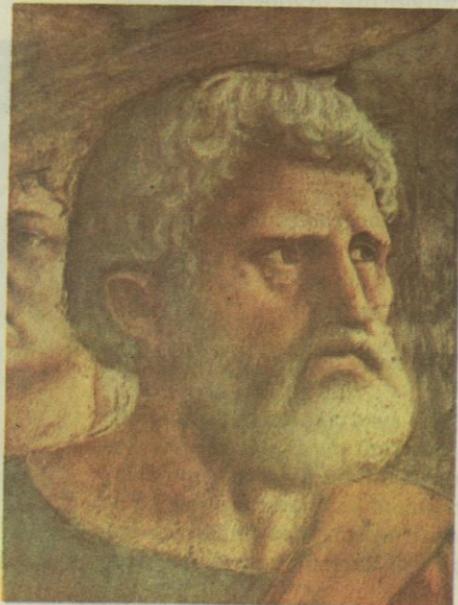

Χαρακτηριστικά τῆς ζωγραφικῆς

Τζόττο. Τὸ φίλημα τοῦ Ἰούδα (τοιχογραφία. Πάδουα)

Ο Τζόττο είναι ο πρώτος μεγάλος καλλιτέχνης, που άπό το 14ον αι. έγκατέλειψε τη μεσαιωνική παράδοση, μελέτησε τη βυζαντινή τεχνική καὶ τὴ σύνθεση καὶ έδωσε πλαστικότητα και ρεαλισμό στη ζωγραφική. Σχεδιάζει προφορικά και δίνει δύκο στις μορφές με τη φωτοσκιάση. Μελετάει την ἀνθρώπινη μορφή και ἀποδίδει τὰ συναισθήματα. Έδω, κεντρική μορφή είναι ὁ Χριστός, πού δέχεται τὸ προδοτικὸ φίλημα. Χαρακτηριστική είναι ἡ ἐκφραστὴν προσωπών· ἡ ηρεμητή λύπη στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἡ κακία καὶ υποκρισία τοῦ Ἰούδα, ἡ ταραχὴ τῶν ἀπόστολον. Οι σκληρές, περιέργεις ἡ ἀδάφορες μορφές τῶν στρατιώτων τελικά συμπικνώνονται σὲ μιὰ μάζα ἀπὸ περικεφαλαῖς, πού ἀποτελούν τὸ φόντο τῆς τραγικῆς σκηνῆς, μαζὶ με τοὺς πυρσούς καὶ τὰ σπλαχνά.

Μαζάτσο. "Άγιος Πέτρος (λεπτομέρεια ἀπό τὸν «Φόρο»). Τὰ παραδοσιακὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀπόστολου ἔχουν ἀνανεωθῆ ἡ μελέτη τῆς πραγματικότητας καὶ ἐκφράζουν τὴν ψυχολογία καὶ τὴν ψυχική τοῦ διάθεση, τὴ συγκεκριμένη ἐκείνη στιγμῇ.

“Εναν αιώνα άργότερα περίου ό **Μαζάτσο** (Masaccio, 1401-1429) συνέχισε και άλλα οι τοιχογραφίες του στη Santa Maria del Carmine της Φλωρεντίας έπιηρέασαν δύο τούς μεταγενέστερους ζωγράφους. Για πρώτη φορά στήν εύρωπαϊκή τέχνη οι μορφές έχουν πραγματική ύπόσταση και βάρος: πλάθονται με τή φωτοσκίαση και κινοῦνται άλληνα μέσα στὸ χῶρο και τὴν ἀτμόσφαιρα. Τὸ τοπίο δένεται ὄργανικὰ και συμπληρώνει τὴ σύνθεση.

Μετὰ τὸν Μαζάτσο πολλοὶ μεγάλοι ζωγράφοι μελέτησαν μὲ πάθος τὰ προβλήματα τῆς ἀνατομίας, τῆς προοπτικῆς και τῆς σύνθεσης. Ἀνάμεσά τους ξεχωρίζει ό **Πιέρο ντέλλα Φραντσέσκα** (Piero della Francesca) ζωγράφος και μαθηματικός. Τὰ ἔργα του διακρίνονται γιὰ τὴν ἀρμονία τῶν χρωμάτων, τὴ λιτότητα τῆς σύνθεσης, τὸν ρεαλισμὸ και τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν μορφῶν.

Ο πιὸ πρωτότυπος ζωγράφος τῆς Φλωρεντίας στὸ τέλος τοῦ 15ου αἰ. εἶναι ό **Σάντρο Μποττιτσέλλι** (Botticelli) ποὺ ξεχωρίζει γιὰ τὴν ποιητικὴ φαντασία του και τὴ λυρικότητα τῶν συνθέσεών του. Τὰ ἔργα του, τὰ ἐμπινευσμένα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, εἶναι ἡ πιὸ τέλεια ἀναβάπτιση τῶν ἀρχαίων μύθων στὸ πνεῦμα τῆς ἀναγέννη-

Πιέρο ντέλλα
Φραντσέσκα (della
Francesca)

Μποττιτσέλλι
(Botticelli)

Μαζάτσο. 'Ο φόρος (Ιεπτομέρεια ἀπὸ τοιχογραφία. Φλωρεντία)

Ἐκατὸ χρόνια περίου μετά τὸν Τζόττο ό Μαζάτσο ολοκληρώνει τὴ νέα στροφὴ τῆς τέχνης. Οἱ μορφές του κινοῦνται και ἀναπένουν ἐλεύθερα μέσα στὸ χώρο. Οἱ συνθέσεις του, ἀπαλλαγμένες ἀπὸ κάθε πρόσθιο στοιχεῖο, έχουν ἑσωτερικὴ και χρωματικὴ ἐνότητα. Στὸν «Φόρο» η σκηνὴ παρουσιάζεται στὶς τρεῖς διαδοχικὲς φάσεις, δῶς στὴ μεσανικὴ μικρογραφία. Στὸ κέντρο Ὁ Χριστὸς και οι ἀπόστολοι. Τοὺς ζητοῦν νὰ πληρώσουν ἔνα φόρο. Ὁ Χριστὸς στέλνει τὸν ἀπόστολο Πέτρο στὴν κοντινὴ λίμνη, δῶς πάνει ἔνα ψάρι, βρίσκεται στὸ στόμα του κάποιο νομίσμα και τὸ δίνει στὸν εἰσπράκτορα τῶν φόρων. Οἱ κινήσεις και τὰ χρώματα δένουν τὶς τρεῖς σκηνὲς μεταξὺ τους. Τὸ τοπίο εἰκονίζεται προοπτική.

Μποττιτσέλλι Ή Γέννηση τής Ἀφροδίτης (Φλωρεντία).

Πιέρο ντέλλα Φραντέσκα, Ή εύρεση τοῦ Σταυροῦ (τοιχογραφία).

σης. Οι ζωντανές και χυμώδεις μορφές πού πλάθει, έχουν στήν κίνησή τους ένα ρυθμό σχεδόν χορευτικό. Μεγάλος χρυσοχόος στήν άρχη, έπειτα ζετείται μὲ κάθε λεπτομέρεια τὸ σχέδιο καὶ ἀγαπάει τὰ διακοσμητικὰ μοτίβα, πού γεμίζουν τὶς συνθέσεις του.

“Ολοι οι Ἰταλοὶ ζωγράφοι τῆς ἀναγέννησης ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ δὲν τὴν μιμοῦνται. Κυριευμένοι ἀπὸ τὴν Ἱδια ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο ἀναζητοῦν καὶ αὐτοὶ σὲ παράλληλους μὲ τὴν ἀρχαιότητα δρόμους τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὄμορφιά.

ΦΛΑΜΑΝΔΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ 15ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Οι φλαμανδοὶ ζωγράφοι, ποὺ ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐλληνορωμαϊκὴν παράδοση, ἐπηρέαστηκαν ἀπὸ τὴ γοτθικὴ τέχνη καὶ τὴ μικρογραφία. Τὰ ἔργα τους ξεχωρίζουν γιὰ τὴ λεπτότητα τοῦ σχεδίου, τὴ χάρη καὶ τὴν καθαρότητα τῆς γραμμῆς, τὸν ρεαλισμὸν καὶ τὴ λεπτομερῆ ἐπειργασία τῶν μορφῶν καὶ τοῦ τοπίου. Τὰ πορτραῖτα τους ἔχουν μιὰ ἔντονη ἐκφραστικότητα. Ἡ φλαμανδικὴ τέχνη ἐπηρέασε τὴν Ἰταλικὴ ἀναγέννηση. Πολλοὶ μεγάλοι Φλαμανδοὶ ζωγράφοι δούλεψαν τὸ 15ον αἰ. στὴν Ἰταλία καὶ ἔκαναν γνωστὴ ἐκεῖ τὴν ἐλαιογραφία. Ἐπηρέασαν ἀκόμα τὴ γαλλικὴ καὶ γερμανικὴ ζωγραφική.

Μεγάλοι Φλαμανδοὶ ζωγράφοι τοῦ 15ου αἰ. εἶναι ὁ **Χοῦμπερτ** καὶ Ἰωάννης **Βᾶν** "Αὔκ" (Van Eyck), ὁ **Ρότζερ Βᾶν** ντέρ **Βάντεν** (Van der Weyden), ὁ **Οὐγκο** **Βᾶν** ντέρ **Γκόους** (Van der Goes), ὁ **Μέμλιγκ** (Memling), ὁ **Μετσούς** (Metsus) καὶ ἄλλοι.

*'Ιωάνν. Βᾶν "Αὔκ, 'Η Παναγία μὲ τὸν καγκελλάριο **Rolin** (Παρίσι, μουσείο Λούβρου).*

Ο μεγάλος Φλαμανδὸς ζωγράφος σχεδιάζει μὲ θαυμαστὴ ἀκρίβεια. Τὸ στέμμα, ποὺ κρατεῖ ἔνας ἄγγελος πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς Παναγίας, οἱ πτυχώσεις τῶν πολύτιμων φορεμάτων, τὰ κοσμήματα, ἡ πόλη καὶ ἡ ἐξοχὴ στὸ βάθος εἶναι σχεδιασμένα ὡς τὴν εσχάτη λεπτομέρεια. Τὰ πορτραῖτα τοῦ Βᾶν "Αὔκ" ζωγραφισμένα μὲ ἀπόλυτο ρεαλισμὸν, δίνουν τὴν αἰσθητὴν τῆς αὐτοσυγκέντρωσης καὶ τῆς ἀπομόνωσης. Μόνο τὸ βλέμμα, ποὺ καρφώνεται θαρρεῖ στὸ στόχο του, ἐκφράζει τὴν ψυχικὴ διάθεση καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ προσώπου. Ο **Rolin** ἀντικρύζει τὴν Παναγία μὲ δέος καὶ θρησκευτικὴ ἐκσταση.

Φλαμανδικὴ τέχνη
(15ος αἰ.)

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΑ ΜΕΓΑΛΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ

Λεονάρδο ντά Βίντσι, "Άγγελος" (λεπτομέρεια)

Λεονάρντο ντά Βίντσι

Τὸν 16ον αι. ἡ τέχνη ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ κάθε μεσαιωνικὴ παράδοση. Οἱ μορφὲς κινοῦνται ἐλεύθερα μέσα στὴν ἀέρινη προσπικὴ τῆς ἀτμόσφαιρας, σ' ἕνα χῶρο ποὺ φαντάζει ὀλότελα ὑπαρκτός. Οἱ συνθέσεις ἀποκτοῦν ἐνότητα καὶ παραλείπεται κάθε δευτερεύον ἢ διακοσμητικὸ στοιχεῖο. Τὸ τοπίο συμπληρώνει τὶς σκηνὲς μὲ τὴν ὑποβλητικότητὰ του. Ἡ ἀναζήτηση τῆς τέλειας ἀρμονίας καὶ ἀναλογίας ὀδηγεῖ στὴν ἔξιδανίκευση. Γενικὰ οἱ ζωγράφοι προτιμοῦν μιὰ ἡρεμη τοποθέτηση τῶν μορφῶν σὲ παράλληλα ἐπίπεδα, ὥριζόντια καὶ κάθετα, μὲ τὴν κεντρικὴ μορφὴ στὴ μέση. Αὐτό, ὡς τὰ μέσα περίου τοῦ 16ου αι. Ἀργότερα, μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ἀλλὰ καὶ τῶν γενικῶν συνθηκῶν (ἰταλικοὶ πόλεμοι, μεταρρύθμιση) ἡ τέχνη στρέφεται πρὸς τολμηρότερους καὶ πιο ταραγμένους συνδυασμούς· προτιμοῦν τὸ πλάγιο ἐπίπεδο, τὴν ὄρμητικότερη κίνηση καὶ τὴ δυναμικότερη φωτοσκίαση ποὺ ὀδηγοῦν σιγὰ σιγὰ πρὸς τὸν ρυθμὸ μπαρόκ.

Ἡ μεσαιωνικὴ τέχνη εἶναι τέχνη ἀνώνυμη. Σπάνια ὁ καλλιτέχνης ύπογράφει τὸ ἔργο του. Μὲ τὴν ἀναγέννηση ὁ δημιουργὸς προβάλλεται στὸν 15ο αι. καὶ ἀποθέωνται στὸν 16ο. Οἱ μεγαλύτεροι ζωγράφοι τοῦ 16ου αι. εἰναι:

‘Ο Λεονάρντο ντά Βίντσι (Leonardo da Vinci). Γεννήθηκε στὸ χωριὸ Βίντσι κοντά στὴ φλωρεντίᾳ, ὅπου πέρασε τὰ νεανικά του χρόνια, ἔπειτα ἐργάστηκε στὸ Μιλάνο. Ἀκολούθησε τὸ βασιλιά τῆς Γαλλίας Φραγκίσκο Α' στὸ Παρίσι, ὅπου ἔζησε τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του. Ἡταν ἔνας homo universalis, δηλαδὴ

Λεονάρδο ντά Βίντσι, Τζοκόντα (Παρίσι, μουσεῖο Λούβρου)

Μπροστὰ σ' ἔνα φανταστικὸ τοπίο, ποὺ χάνεται στὸ βάθος μέσα στὴν ὅμχλη, προβάλλεται ἡ γυναικεία μορφὴ, ἡ Μόνα Λίτσα. Θαυμαστὴ εἶναι ἡ ἀπαλότητα, ἡ χρότη, τὸ ἐλαφρὸ χαμόγελο, τὰ χεῖλη, ποὺ φαίνονται σὰ νὰ κινοῦνται καὶ νὰ ἀναπνέουν, τὰ βλέφαρα ποὺ πάλλονται. Ἡ ἐλαφρὴ φωτοσκίαση, μὲ τὰ λεπτότατες χρωματικὲς διαβαθμίσεις (αφουμάτῳ) εἴναι χαρακτηριστικὴ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ ζωγράφου.

Ραφαήλ, Μαδόνα Σιξτίνα (Δρέσδη)
Οι Παναγίες τοῦ Ραφαήλ χαρακτηρίζονται ἀπό τὴ γλυκύτητα, τὴ χάρη καὶ τὴ νεανικότητα. Παράλληλα ἡ ἀπόλυτη ἀγνότητα καὶ ἡ θείκη μεγαλοπρέπεια τῆς ἔχωριζουν ἀπὸ κάθε θνητῆ γυναικείᾳ μορφῇ. Τὸ τοπιό ἐδῶ εἶναι ὑπεργήνιο - ή Παναγία πατεῖ στὰ σύννεφα καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ἀγίους - καὶ αὐτὸ προετοιμάζει τὴν ἐποχὴ τοῦ βαρος, ὅποτε ἡ Παναγία προβάλλεται ιδιαίτερα στὴν καθολική τέχνη.

τῆς Παναγίας μὲ τὴν ιδανικὴ ὁμοφυΐα καὶ τὴ γλυκιὰ ἀξιοπρέπεια. Ζωγράφισε ἐκφραστικὰ πορτραίτα καὶ μεγάλες πολυπρόσωπες σκηνές, ποὺ θαυμάζονται γιὰ τὸ προοπτικὸ βάθος καὶ τὴν τελειότητα τῆς σύνθεσης.

Ο Μιχαήλ "Αγγελος καὶ ὡς ζωγράφος ἔχει τὴν ίδια ὄρμητικότητα, τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ πά-

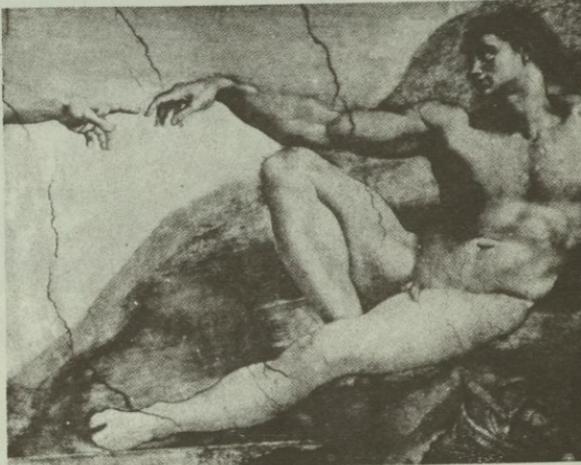

Ραφαήλ, Σπουδὴ γιὰ κεφάλι ἀπόστολου.

Μιχαήλ Ἀγγελος, Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου (λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν ὄροφή τῆς Capella Sixtina. Ρώμη, Βατικανό).

Ο Θεός πετώντας ὄρμητικά στὸ δπειρο ἐγγίζει τὸ χέρι τοῦ Ἄδαμ καὶ τοῦ δίνει ζωὴ καὶ συνείδηση. Χαρακτηριστικὴ είναι ἡ ἀντίθεση ἀνέμεσα στὴ δυναμική μορφὴ τοῦ Θεοῦ, ποὺ είναι ἡ πηγὴ τῆς Ζωῆς, στὸ δυνατὸ Τοῦ χέρι, καὶ στὴ χαλαρότητα τοῦ κορμού τοῦ Ἄδαμ.

Μιχαήλ "Αγγελος

ζωγράφος, γλύπτης, ἀρχιτέκτονας καὶ μηχανικός, ὅπως ὁ Ἀλμπέρτι καὶ ὁ Μιχαήλ "Αγγελος. Οἱ πίνακές του διακρίνονται γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς σύνθεσης, τὸ ὑποβλητικὸ τοπίο, τὴ βαθιὰ ψυχολογικὴ παρατήρηση.

Ο Ραφαήλ Σάντι (Raffaello Santi). Γεννήθηκε στὸ Ούρμπινο, ἐργάστηκε καὶ πέθανε στὴ Ρώμη. Ἡταν ἀνεψιός τοῦ μεγάλου ἀρχιτέκτονα Μπραμάντε καὶ ὁ εύνοούμενος ζωγράφος τῆς παπικῆς αὐλῆς. Πέθανε πολὺ νέος, ἀλλὰ ἄφησε ἔνα ἔργο τεράστιο σὲ ἔκταση. Ἡ ζωγραφικὴ του χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἀρμονία, τὴν ἥρεμη ἐξιδανίκευση καὶ μιὰ γλυκύτητα καὶ χάρη ποὺ κάποτε φτάνει σχεδόν στὴν ὑπερβολή, Διαμόρφωσε τὸν τύπο τῆς Madonna

θος. Ζωγράφισε στήν όροφή της Καπέλλα Σιξίνα στὸ Βατικανὸ σκηνής ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθῆκη (τὴ δημιουργία, τὸν κατακλυσμό, τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα), ἀνάμεσα σὲ προφῆτες καὶ σίβυλλες, μορφὴς τιτανικές, πλημμυρισμένες ἀπὸ μιὰ ἡφαιστειώδη δύναμη. Τὸν τοῖχο τοῦ ἱεροῦ καλύπτει μιὰ τεράστια Δευτέρᾳ Παρουσίᾳ, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἡράκλεια μορφὴ τοῦ Χριστοῦ. Τὸ πλῆθος τῶν μορφῶν ποὺ συμπλέκονται καὶ συστρέφονται μέσα σὲ μιὰ δίνη προοπτικὴ ξεπερνάει τὴν ἐποχὴ τῆς ἀναγέννησης καὶ ὁδηγεῖ στὸ πάθος τοῦ μπαρόκ.

Βενετική σχολή

‘Ο **Τίτσιανο** (Tiziano, 1490-1576) εἶναι ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τῆς βενετικῆς σχολῆς, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τελειότητα στὴν ἀπόδοση τῶν ζωηρῶν χρωμάτων, τῶν πολύτιμων ύφασμάτων, τοῦ ἀπαλοῦ γυναικείου σώματος. Ἡ τέχνη του ἐκφράζει τὴ ζωὴ τῆς μεγάλης, πλούσιας πολιτείας. Περίφημα εἶναι τὰ πορτραίτα του.

‘Ο **Τζορτζόνε**, ὁ **Κορρέτζο** (Correggio) καὶ οἱ ἄλλοι Βενετοὶ ζωγράφοι μελετοῦν καὶ ζωγραφίζουν μὲν ιδιαίτερη ἀγάπη τὴ φύση.

‘Ο **Τιντορέττο** (Tintoretto, 1518-1594), μεγάλος Βενετός ζωγράφος, ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Τὰ

Τιντορέττο, Τὰ εισόδια τῆς Παναγίας (Βενετία).

‘Ο Τιντορέττο συνέχισε τὴν παράδοση τῆς βενετικῆς σχολῆς, ἀλλὰ μελέτησε προσεκτικά καὶ τὰ ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἡ ἑλύθερη κίνηση, τὸ πλάγιο ἐπίπεδο, οἱ δινατές φωτοσκιάσεις καὶ οἱ ἐντονες χρωματικές ἀντιθέσεις, χαρακτηρίζουν τὸ ἔργο του.

Τιτσιάνο, Φλώρα (Φλωρεντία). Χαρακτηριστικὴ γυναικεία μορφὴ, ίδιως γιὰ τὴν πρώτη καλλιτεχνικὴ περίοδο τοῦ μεγάλου ζωγράφου. Γενικά ἡ βενετικὴ σχολὴ ἀπαλὰ τὰ παπλά γυναικεία σώματα, τὰ πολυτελῆ ύφασματα, τὴν ἀμονία τῶν χρωμάτων.

έργα του μὲ τις πολύπλοκες όρμητικές συνθέσεις, πού άναπτύσσονται σὲ βάθος, καὶ μὲ τὴ δυναμικὴ φωτοσκίαση ἐπηρέασαν τοὺς ζωγράφους τοῦ 16ου αἰ. καὶ ίδιαίτερα τὸν Δομήνικο Θεοτοκόπουλο.

Στὴ Γερμανία μεγάλοι ζωγράφοι τοῦ 16ου αἰ. είναι ὁ **Χάνς Χόλμπαϊν** (Holbein), μεγάλος προσωπογράφος, καὶ ὁ **"Αλμπρεχτ Ντύρερ** (Dürer) πού ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν τυπογραφία στράφηκε ίδιαίτερα στὴ χαρακτική. Τὰ χαρακτικὰ έργα του (gravures) διακρίνονται γιὰ τὴ λεπτότητα τοῦ σχεδίου καὶ τὴ δύναμη τῆς σύνθεσης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἀλλάζουν οἱ καλλιτεχνικὲς ἀντιλήψεις μὲ τὴν ἀναγέννηση καὶ ποιὰ είναι τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς αὐτῆς;

2. Ποιοι είναι οἱ μεγαλύτεροι καλλιτέχνες τῆς ἀναγέννησης;

Γερμανικὴ σχολὴ

Ντύρερ. Χέρια (λεπτομέρεια).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τί ἔκφραζει ἡ τέχνη τῆς ἀναγέννησης; Ποιοι είναι κατὰ τὴ γνώμη σας οἱ πιὸ ἀντιπροσωπευτικοὶ καλλιτέχνες τῆς ἐποχῆς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟΝ 16Ο αΙ. Κ.Ε. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

Οἱ πολιτικὲς σχέσεις τῶν κρατῶν στὴν Εύρώπη ἔγιναν πιὸ πολύπλοκες μὲ τὴν ἔναρξη τῶν νέων χρόνων. 'Η Ἰδρυση τῶν μεγάλων ἔθνικῶν κρατῶν διέσπασε τὴ μεσαιωνικὴ ἐνότητα καὶ δημιουργησε πολλὲς δυνάμεις, πού ἀγωνίζονταν νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν. Οἱ συμφωνίες τῶν κρατῶν μεταξύ τους, οἱ ἀντιθέσεις, τὰ ίδιαίτερα συμφέροντα, ἡ προσπάθεια νὰ κατακτήσουν πλουτοφόρες περιοχὲς ἢ νὰ ἐπιβληθοῦν παγκόσμια, οἱ συνασπισμοὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἢ τὴν παρεμπόδιση τέτοιων σκοπῶν διαμόρφωσαν τὶς πολύπλοκες σχέσεις πού ὀνομάζομε διεθνῆ πολιτική.

Σὲ πολὺ γενικές γραμμὲς ἡ διεθνῆς πολιτικὴ ἀπὸ τὸν 16ο αἰ. κ.ε. προσδιορίζεται ἀπὸ δύο ἀντίρροπες τάσεις. 'Η μία, κληρονομημένη ἀπὸ τὸν μεσαίωνα, είναι ἡ τάση τῶν μεγάλων κρατῶν νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ νὰ δημιουργήσουν ύπερεθνικές αὐτοκρατορίες. 'Η ἄλλη, ποὺ παρουσιάστηκε μὲ τὴν ἀναγέννηση, είναι νὰ σχηματιστοῦν πολλὰ ἔθνικὰ κράτη ἀνεξάρτητα, ποὺ νὰ συνυπάρχουν ἰσόρροπα. Κανένα δὲν συνέφερε νὰ γίνῃ τόσο ισχυρό, ωστε νὰ ἐπικρατήσῃ σ' ὅλη τὴ Εύρώπη. Σὲ τέτοια περίπτωση οἱ ἄλλοι συνασπίζονταν καὶ τὸ πολεμοῦσαν. "Ετσι διαμορφώθηκε ἡ ἀρχὴ τῆς εύρωπαϊκῆς ισορροπίας πού καθόρισε τὴν εύρωπαϊκὴ πολιτικὴ ὡς τὸν 19ο αἰ.

'Απὸ τὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ 16ου αἰ. ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση καὶ οἱ ἀντιθέσεις ποὺ προκάλεσε, ἔδωσαν στοὺς πολέμους ἔνα χαρακτήρα θρησκευτικό, χωρὶς νὰ παύουν κάτω ἀπὸ αὐτὸν τὸν

Εύρωπαϊκὴ πολιτικὴ

Η ἀρχὴ τῆς εύρωπαϊκῆς ισορροπίας

χαρακτήρα νὰ διαγράφωνται καὶ τὰ πολιτικά συμφέροντα τῶν διαφόρων κρατῶν.

“Ενα ἄλλο χαρακτηριστικὸ τῆς εύρωπαικῆς πολιτικῆς μετὰ τὸν 16ο αἰ. εἶναι ἡ πολυφωνία τῶν συμφερόντων καὶ ἡ ἀλληλεπίδραση τῶν ιστορικῶν γεγονότων. Κάθε ἀλλαγὴ ποὺ συμβαίνει σὲ μιὰ περιοχὴ ἔχει ἅμεση ἐπίδραση σὲ κάποιαν ἄλλη καὶ προκαλεῖ μιὰ σειρά ἀπὸ ἀλυσωτές θὰ λέγαμε ἀντιδράσεις. Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται ως σήμερα.

Ιταλικοὶ πόλεμοι (1494-1559)

Ο ΓΑΛΛΟ-ΙΣΠΑΝΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ (1494-1516)

‘Ιταλικοὶ πόλεμοι

Αἴτια

Γαλλο-ισπανικὸς
ἀνταγωνισμὸς

Οἱ ιταλικοὶ πόλεμοι εἶναι ἔνα χαρακτηριστικὸ δεῖγμα τῶν εύρωπαικῶν συμφερόντων καὶ συγκρούσεων, ὅπως διαμορφώθηκαν μετὰ τὴν ἀναγέννηση: ‘Η ἐπέκταση τῶν Τούρκων στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ὁ ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμὸς τῆς Ισπανίας καὶ Πορτογαλίας μετὰ τὶς ἀνακαλύψεις καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἶχαν ἔξασθενήσει

οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ τὰ ιταλικὰ κράτη. Αὐτὴ ἡ ἔξασθενήση δυνάμωσε τὴν ἐπιθυμία ἄλλων δυνάμεων νὰ ἐπεκταθοῦν πρὸς τὶς ιταλικές χῶρες καὶ πρὸς τὸν μεσογειακὸ χῶρο. Πρῶτοι οἱ Ισπανοὶ κατέλαβαν τὶς Βαλεαρίδες, τὴν Κάτω Ιταλία καὶ Σικελία. “Ἐπειτα οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας Κάρολος Η’, Λουδοβίκος ΙΒ’ καὶ Φραγκίσκος Α’ θέλοντας νὰ ἐπεκταθοῦν πρὸς τὴν Ιταλία πρόβαλαν ἀξιώσεις γιὰ κληρονομικὰ δικαιώματα τους στὰ κράτη τῆς Νεάπολης καὶ τοῦ Μιλάνου. Αὐτὸ τούς ἔφερε σὲ σύγκρουση μὲ τὰ ιταλικὰ κράτη καὶ τὴν Ισπανία καὶ προκάλεσε μιὰ σειρά ἀπὸ πολέμους, ποὺ ὀνομάστηκαν ιταλικοί.

Πρῶτος ὁ Κάρολος Η’ ἐξεστράτευσε στὴν Ιταλία καὶ ἔφτασε σχεδὸν χωρὶς μάχη ώς τὴν Νεάπολη (1494), γιατὶ διακήρυττε ὅτι εἶχε σκοπὸ νὰ περάσῃ στὰ

Τιτανάν, Πορτραίτο
τοῦ Φραγκίσκου Α’ (Παρίσι).

Βαλκάνια, νὰ πολεμήσῃ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ἀνασυστήσῃ τὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Εἶχε μάλιστα ἀγοράσει τὰ δικαιώματα στὸ βυζαντινὸ θρόνο ἀπὸ τὸ γιὸ τοῦ δεσπότη τοῦ Μορέως Θωμᾶ, τὸν Ἀνδρέα Παλαιολόγο. Ἀργότερα, ὅταν ἀποκαλύφθηκε ὅτι ἐνδιαφερόταν κυρίως γιὰ ἐπέκταση στὴν Ἰταλία, ὁ πάπας, οἱ ἵταλικὲς πόλεις, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ἀγγλία συνασπίστηκαν ἐναντίον του καὶ μὲ πολλὴ δυσκολία κατόρθωσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ Γαλλία.

Οἱ πόλεμοι συνεχίστηκαν καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ' καὶ τοῦ Φραγκίσκου Α'. Μετὰ τὴ νίκη του στὸ Μαρινιάν (Marignan) ὁ Φραγκίσκος Α' κατέλαβε τὸ Μιλάνο καὶ ὑπέγραψε συνθήκη (στὰ 1516) μὲ τὴν ὥποια πῆρε τὸ Μιλάνο, ἀλλὰ παραχώρησε τὴ Νεάπολη στοὺς Ἰσπανούς. Ἔτσι ἔκλεισε ἡ πρώτη περίοδος τῶν ἵταλικῶν πολέμων. Ὁ γαλλοϊσπανικὸς ἀνταγωνισμὸς ὅμως συνεχίστηκε, καὶ μάλιστα ἔγινε εντονώτερος, ὅταν στὸ θρόνο τῆς Ἰσπανίας ἀνέβηκε ὁ Κάρολος Α' τῶν Ἀψβούργων, ποὺ ἀργότερα ἔγινε, ὡς Κάρολος Ε', αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας.

Στοὺς πολέμους αὐτοὺς γιὰ πρώτη φορὰ μεταχειρίστηκαν τὰ νέα, πρωτόγονα ἀκόμη πυροβόλα ὅπλα, τὰ ἀρκεβούζια. Οἱ βασιλεῖς χρησιμοποίησαν μισθοφορικὰ στρατεύματα, ὅπως ἔκαναν παλαιότερα οἱ ἵταλικὲς πόλεις. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ μισθοφόροι ἐπρεπε νὰ πληρώνωνται καὶ κόστιζαν ἀκριβά, ὁ ἀριθμός τους ἤταν περιορισμένος. Δύσκολα μποροῦσαν νὰ διαθέσουν περισσότερους ἀπὸ 30 ἔως 40 χιλιάδες στρατιώτες, πού, καθὼς δὲν πληρώνονταν κανονικά, συνήθιζαν νὰ λεηλατοῦν τὶς χῶρες ἀπ' ὅπου περνοῦσαν, φιλικές ἢ ἔχθρικές.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πολέμων αὐτῶν ἦταν νὰ ἔξασθενήσουν ὄριστικὰ τὰ ἵταλικὰ κράτη καὶ νὰ χάσουν τὴν ἡγετικὴ θέση ποὺ εἶχαν ὡς τότε στὴν πολιτιστικὴ ιστορία τῆς Εὐρώπης. Οἱ δυσκολίες, οἱ ταραχές, ἡ ἀγωνία καὶ ἡ ἀπογοήτευση διαγράφονται στὰ ἔργα τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς, ὅπως ὁ Μιχαήλ "Ἀγγελος καὶ ὁ Μποττιτσέλλι. "Ομως τὰ ἴδια αὐτὰ γεγονότα ἔφεραν τὴ Γαλλία σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν ἵταλικὴ ἀναγέννηση, ἀπ' ὅπου βαθιά ἐπηρεά-

Τίτσιανο. Κάρολος Ε' (Μαδρίτη).

Κάρολος Η'
Φραγκίσκος Α' καὶ
Κάρολος Ε'

Χαρακτήρας καὶ
συνέπειες τῶν
ἵταλικῶν πολέμων

στηκε. Πολλοί Ιταλοί λόγιοι και καλλιτέχνες, όπως ο Λεονάρντο ντά Βίντσι, έγκαταστάθηκαν στή Γαλλία.

Ο ΓΑΛΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ. ΠΟΛΕΜΟΙ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ Α' ΚΑΙ ΚΑΡΟΛΟΥ Ε' (1521-1559)

Γαλλογερμανικός
άνταγωνισμός

Άναφέραμε ότι ο γαλλοϊσπανικός άνταγωνισμός έγινε μεγαλύτερος και πήρε εύρωπαικό χαρακτήρα με την άνοδο του Καρόλου Ε' στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο τῆς Γερμανίας. Ο Κάρολος ἔνωσε στήν έξουσία του τὶς κτήσεις τῶν Ἀψβούργων (Αύστρια, Ἀλσατία, Τυρόλο), τὰ ἐδάφη τοῦ παλιοῦ δουκάτου τῆς Βουργουνδίας, ποὺ εἶχαν κληρονομήσει οἱ Ἀψβούργοι (Κάτω Χώρες, Ἀρτούα, Ἐλευθέρα Κομητεία), τὸ ἰσπανικὸ κράτος, (Ισπανία, ἀμερικανικὲς ἀποικίες, Σαρδηνία, Σικελία, Νεάπολη) καὶ τὶς γερμανικὲς χώρες. Ο Κάρολος φιλοδοξοῦσε ἀκόμα ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴ Γαλλία τὴ Βουργουνδία καὶ τὸ Μιλάνο.

"Ετσι δημιουργήθηκε μιὰ τεράστια ὑπερεθνικὴ αὐτοκρατορία μὲ τάσεις γιὰ ἐπέκταση σὲ γαλλικὰ ἐδάφη, ποὺ ἔκλεισε ἀσφυκτικὰ ἀπὸ παντοῦ τὸ γαλλικὸ κράτος. Ή σύγκρουση ἦταν ἀναπόφευκτη. Ἀπὸ τὰ 1521-1559 ἔγιναν τέσσερες γαλλογερμανικοὶ πόλεμοι, οἱ τελευταῖοι μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Φραγκίσκου Α'.

Στοὺς πολέμους αὐτοὺς διακρίνομε τὴν πολιτικὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς ισορροπίας. Τὰ ἄλλα κράτη (ἀνάμεσά τους σημαντικὸ ρόλο ἔπαιξε ἡ Ἀγγλία τοῦ 'Ἐρρίκου Η') συμμαχοῦσαν πάντα μὲ τὸν νικημένο, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσουν καμιὰ ἀπὸ τὶς ἀντίπαλες δυνάμεις νὰ κυριαρχήσῃ στὴν Εὐρώπη.

Η Αὐτοκρατορία τοῦ Καρόλου τοῦ Ε' 1525

Γιά νά πολεμήση τούς 'Αψβούργους μετά τήν ήττα του στήν Παβία (1525) ὁ Φραγκίσκος Α' στράφηκε πρός τούς Τούρκους, πού είχαν στὸ μεταξὺ ὑποτάξει τὴν Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο καὶ είχαν ιδρύσει μιὰ ισχυρὴ αὐτόκρατορία στὴν Α. Μεσόγειο. 'Η συμμαχία αὐτὴ μὲ τὸν σουλτάνον Σουλεύμανν τὸν Β' (πρώτη φορὰ συμμαχία ἀνάμεσα σ' ἔνα χριστιανὸν ἡγεμόνα καὶ στούς Τούρκους) ἐξυπηρέτησε καὶ τὰ δύο μέρη. Οἱ Τούρκοι βρήκαν εύκαιρία νά ἐπεκταθοῦν πρὸς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην: Κατέλαβαν ἔνα μέρος τῆς Ούγγαριας καὶ πολιόρκησαν τὴν Βιέννην (1529).

'Η Γαλλία ἐπέτυχε νά δημιουργήσῃ ἔνα ισχυρὸν ἀντιπερισπασμὸν στὰ N.A. σύνορα τοῦ κράτους τοῦ Καρόλου καὶ στὶς ιταλικὲς κτήσεις του, ὅπου ἔκαναν φοβερὲς ἐπιδρομὲς οἱ κουρσάροι τῆς Β. Αφρικῆς. 'Ο Κάρολος ἀναγκάστηκε νά ὄργανωσῃ ἐκστρατείες γιὰ νά πολεμήσῃ τούς κουρσάρους στὴν Τύνιδα καὶ στὸν 'Αλγέρι.

Οἱ Γάλλοι ἐπέτυχαν ἀκόμα συμμαχώντας μὲ τούς Τούρκους νά ἔξασφαλίσουν τὸ μονοπάλιο τοῦ ἐμπορίου στὴν Α. Μεσόγειο. Στὰ 1529 ἡ Γαλλία ἵπεν γραψε συνθήκη μὲ τὴν Τουρκία, γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «Διομολογήσεις» (capitulations) ποὺ τῆς ἔξασφάλιζε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐμπορίου στὶς ὁθωμανικὲς χῶρες, τῆς ἐλεύθερης ἀσκησης τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐτεροδικίας γιὰ τοὺς ὑπηκόους της. 'Η συνθήκη αὐτὴ συμπληρώθηκε ἀργότερα καὶ μὲ ἄλλες καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισε τὸ γαλλικὸν ἐμπόριο στὴν Α. Μεσόγειο καὶ ἡ γαλλικὴ ἐπιρροὴ στὸ τουρκικὸν κράτος.

Οἱ πόλεμοι, ὕστερα ἀπὸ πολλὲς διακυμάνσεις, τελείωσαν μετά τὸ θάνατο τοῦ Φραγκίσκου Α' ἐπὶ τοῦ 'Ερρίκου Β', ποὺ συμμάχησε μὲ τούς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας καὶ κατέλαβε τρία σημαντικὰ φρούρια στὰ γαλλογερμανικὰ σύνορα, τὶς «τρεῖς ἐπισκοπές». Μέτς, Τούλ καὶ Βερντέν.

'Ο Κάρολος Ε' ἀπογοητευμένος παραιτήθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον καὶ ἀπὸ τὸν ισπανικὸν (1555-1556) καὶ πέθανε σ' ἔνα μοναστήρι τῆς 'Ισπανίας (1558).

'Ο ἀδελφός του Φερδινάνδος ἔγινε αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας καὶ κράτησε τὶς γερμανικὲς κτήσεις τῶν 'Αψβούργων. 'Ο γιὸς τοῦ Καρόλου Ε' Φίλιππος Β' ἔγινε βασιλιάς τῆς 'Ισπανίας καὶ πῆρε τὴν Ν. Ἰταλία, τὶς Κάτω Χῶρες (σημ. Βέλγιο καὶ 'Ολλανδία) καὶ τὶς ἀποικίες τῆς Αμερικῆς. "Ετσι τὸ κράτος τοῦ Καρόλου διασπάστηκε καὶ οἱ 'Αψβούργοι χωρίστηκαν σὲ γερμανικὸν καὶ ισπανικὸν κλάδο.

'Ο πόλεμος συνεχίστηκε ἀνάμεσα στὸν 'Ερρίκο Β' καὶ Φίλιππο Β', ὥσπου τελικὰ ἔξαντλήθηκαν οἰκονομικὰ καὶ οἱ δύο καὶ ἀναγκάστηκαν νά κλείσουν ὄριστηκὴ εἰρήνη στὰ 1559.

'Ο 'Ερρίκος Β' ἔγκατέλειψε τὶς κτήσεις του στὴν Ἰταλία (Μιλάνο, Σαβοΐα, Κορσικὴ) καὶ κράτησε τὶς «τρεῖς ἐπισκοπές» καὶ τὸ Καλαί ποὺ πῆρε ἀπὸ τούς "Αγγλους, συμμάχους τότε τοῦ Φιλίππου Β'. Οἱ 'Αψβούργοι κράτησαν τὸ Μιλάνο.

Συμμαχία τοῦ
Φραγκίσκου Α' μὲ
τοὺς Τούρκους

Διομολογησεις

Τὸ τέλος τῶν
ιταλικῶν πολέμων

Σημασία τῶν ἰταλικῶν πολέμων

Από τὰ γεγονότα ποὺ ἀναφέραμε πάρα πάνω φαίνονται οἱ συνέπειες τῶν ἰταλικῶν πολέμων:

1) Διευκόλυναν τὴν ἐπικράτηση τῆς θρησκευτικῆς μεταρρύθμισης στὶς βορειοευρωπαϊκές χῶρες καὶ τῇ διάσπαση τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

2) Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Καρόλου Ε' διασπάστηκε καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας δὲν κατόρθωσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἔδαφική ἐπέκταση στὴν Ἰταλία, οὔτε ὁ Φραγκίσκος Α' τὰ αὐτοκρατορικά του σχέδια. "Ετοι ἐπικράτησε ἡ ἀρχὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς ισορροπίας, ποὺ ὑποστήριξε ὁ Ἐρρίκος Η' τῆς Ἀγγλίας, μιὰ ἀρχὴ ποὺ θὰ ρύθμιζε τὴν εὐρωπαϊκή πολιτική ὡς τὴν ἐποχὴ μας.

3) Ἡ Γαλλία, ἀν καὶ δὲν πραγματοποίησε τὰ ἰταλικά τῆς σχέδια, ἐνίσχυσε τὰ σύνορά της πρὸς τὶς γερμανικές χῶρες καὶ τὴν Ἰσπανία. Μὲ τὶς «διομολογήσεις» ἄνοιξε στὸ γαλλικὸ ἐμπόριο τὰ λιμάνια τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ αὐξήσε τὴν ἐπιρροή τῆς στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ τουρκικοῦ κράτους μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἑτεροδικίας καὶ τῆς προστασίας τῶν καθολικῶν. "Ολοὶ οἱ Εύρωπαίοι τῆς Τουρκίας, ἀκόμα καὶ οἱ καθολικοί "Ἐλληνες τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, ἐπεδίωκαν ἀπὸ τότε τὴν γαλλικὴ προστασία.

4) Οἱ ἰταλικὲς πόλεις ἔχασθενσαν ὄριστικά. Ἡ Βενετία ἔχασε τὶς Κυκλαδες, ἀργότερα καὶ τὶς μεγάλες βάσεις τῆς στὴ Μεσόγειο τὴν Κύπρο (1570) καὶ τὴν Κρήτη (1669). Τὸ βενετικὸ ἐμπόριο πέρασε στοὺς Γάλλους (ἀργότερα ἐπωφελήθηκαν καὶ οἱ "Ἐλληνες ναυτικοί").

5) Μὲ τὴν ἔχασθενηση τῶν ἰταλικῶν κρατῶν καὶ τὴν πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ κρίση, ποὺ δημιούργησε ἡ μεταρρύθμιση στὴν κεντρικὴ Εύρώπη στὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ 16ου αι., ἐνισχύθηκε ἡ Ἰσπανία τοῦ Φιλίππου Β' καὶ ἡ Ἀγγλία τῆς Ἐλισάβετ.

6) Ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὴ Γαλλία, κυριάρχησε στὴ Μεσόγειο καὶ ἐπεκτάθηκε πρὸς τὴν κεντρικὴ Εύρώπη. Μὲ τὶς «διομολογήσεις» ὅμως καὶ τὴν παραχώρηση οἰκονομικῶν προνομίων ἀρχισε ἡ διείσδυση τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας ποὺ στάθηκε ἡ συνέπεια τῆς ἴδιας τῆς δομῆς τοῦ τουρκικοῦ κράτους: ἡ Τουρκία δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ ἐκμεταλλευτῇ οἰκονομικὰ τὸν χῶρο ποὺ κατέλαβε.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1) Ποιὲς είναι οἱ πολιτικὲς καὶ διπλωματικὲς τάσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἀπὸ τὸν 16ο αι. κ.ε.;
- 2) Τί σημαίνουν οἱ ἄροι «διεθνής πολιτική» «εὐρωπαϊκή ισορροπία»;
- 3) Ποιὰ είναι τὰ αίτια, οἱ περίοδοι καὶ ποιὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἰταλικῶν πολέμων;
- 4) Ποιὰ είναι ἡ σημασία τῶν «διομολογήσεων»; Τί σημαίνει ὁ δρος;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ποιό ρόλο έπαιξαν οι ιταλικοί πόλεμοι για την Ιταλία, για τη Γαλλία, για την Εύρωπη γενικά; Τί μεταβολές προκάλεσαν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Τὸ δεύτερο μετὰ τὶς ἀνακαλύψεις σημαντικὸ γεγονός τῆς ἀρχῆς τῶν νέων χρόνων εἶναι ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση. Πρόκειται γιὰ ἔνα θρησκευτικὸ κίνημα ποὺ ἅρχισε μὲ σκοπὸ τὴν ἀναμόρφωση τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπιστροφὴ στὸ ἄγνὸ χριστιανικὸ πνεῦμα τῶν πρώτων ἀποστολικῶν χρόνων, ἀλλὰ ποὺ κατέληξε σὲ σύγκρουση μὲ τὴν παπικὴ ἐκκλησία καὶ στὴν ἵδρυση τῶν εὐαγγελικῶν ἐκκλησιῶν.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ πῶς ἐνῶ ἡ ἀναγέννηση εἶναι ἡ φαινόμενο ιταλικό, ἡ μεταρρύθμιση ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ ἴδιο πνεῦμα ἐκδηλώθηκε στὴ Γερμανία. Τὰ αἴτια εἶναι πολλά:

1) Ἐνῶ στὰ μεγάλα εύρωπαὶ καὶ κράτη ποὺ σχηματίστηκαν μετὰ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ. οἱ βασιλεῖς περιόρισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ δύναμη, ἡ ἐκκλησία ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ μεγάλη ἐπιρροὴ στὶς γερμανικὲς χώρες, ποὺ ἦταν διασπασμένες σὲ μικρὰ φεουδαρχικὰ κράτη, καὶ ὅπου κατεῖχε μεγάλα φέουδα. Τρεῖς ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ ἐκλέκτορες, δηλαδὴ τοὺς μεγαλύτερους γερμανούς φεουδάρχες, ποὺ εἶχαν δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν τὸν αὐτοκράτορα, ἦταν ἐπισκοποί.

2) Κατὰ τὴν ἀναγέννηση οἱ

Νεκτάριος

Θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση

Αἴτια

Ρέμπραντ, 'Η μητέρα τοῦ ζωγράφου διαβάζει τὴ Βίβλο.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ μπαρόκ ἡ ζωγραφικὴ ἐνκαταλείπει τὸ γραμμικὸ σχέδιο. Τὸ περιγράμμα σπάζει καὶ τὸ βάρος πέφτει στὴ φωτοσκιάση. Στὰ ἔργα τοῦ Ρέμπραντ ιδιαίτερα, τὸ φῶς πέφτει ἀπὸ κάπιο σημεῖο σὰν προβολέας καὶ πλάθει τὴ σκηνὴ, ὑπογραμμίζοντας τὸ θωτερικὸ τῆς νοῆμα. Μεγάλος προσωπογράφος ὁ Ρέμπραντ ἐκφράζει μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ζωγραφίζει.

πάπεις, καὶ μάλιστα οἱ πιὸ καλλιεργημένοι ἀπ' αὐτούς, ἀπασχολήθηκαν περισσότερο μὲ τὸ κράτος τους στὴν Ἰταλίᾳ καὶ λιγότερο μὲ τὶς γερμανικὲς χῶρες, γιὰ τὴν κατάσταση καὶ τὶς ἀντιδράσεις τῶν δοπίων φαίνεται πώς εἶχαν κάπως συγκεχυμένη ἐντύπωση. Ἀντίθετα ἐπέβαλαν στὶς χῶρες αὐτὲς βαριές χρηματικές εἰσφορές γιὰ τὶς σταυροφορίες ποὺ ἥθελαν νὰ ὄργανώσουν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἀργότερα γιὰ τὰ μεγάλα ἔργα τῆς Ρώμης (ἐκκλησίες, μουσεῖα, βιβλιοθῆκες, καλλιτεχνικά ἀριστουργήματα), ποὺ λάμπρυναν τὸ παπικὸ κράτος, ἀλλὰ προκαλοῦσαν τὴ δυσαρέσκεια τῶν Γερμανῶν ἀστῶν. Αὐτοὶ ἔβλεπαν σημαντικὰ κεφάλαια νὰ φεύγουν ἀπὸ τὶς χῶρες τους γιὰ νὰ διατεθοῦν σὲ ἔργα μακρινὰ καὶ γι' αὐτοὺς ἀδιάφορα.

3) Ἡ δυσαρέσκεια μεγάλωσε περισσότερο μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἔθνικοῦ αἰσθήματος: οἱ γερμανικοὶ λαοὶ δὲν ἥθελαν ν' ἀνήκουν ἐκκλησιαστικὰ στὴ μακρινὴ Ρώμη.

4) Μεγάλη στάθηκε ἡ ἀντίδραση κατὰ τοῦ κλήρου. Ὁ μεσαιωνικὸς θεσμὸς νὰ γίνωνται ἀνώτεροι κληρικοὶ οἱ δευτερότοκοι γιοὶ τῶν φεουδαρχῶν, δημιούργησε τάξεις κοινωνικὲς μέσα στὴν ἐκκλησία: οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ συχνὰ δὲν εἶχαν καμιὰ θρησκευτικὴ κλίση, ζοῦσαν ὅπως οἱ εὐγενεῖς καὶ νέμονταν ἀπλῶς τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. Οἱ κατώτεροι ἦταν θρησκόληπτοι καὶ ἀγράμματοι. Αὐτὸ δὲν προκαλοῦσε τόση ἀντίδραση στὸν μεσαίωνα. Μὲ τὴν ἀναγέννηση ὅμως ἄλλαξε ἡ νοοτροπία τῶν ἀνθρώπων. "Ατομα καὶ ὁμάδες ἄρχισαν νὰ διαμαρτύρωνται καὶ ζητοῦσαν τὴν ἐπιστροφὴν στὸν ἀληθινὸν Χριστιανισμό. Συχνὰ ὅμως ἡ ἐκκλησία χαρακτήριζε αἰρέσεις καὶ καταδίκαζε αὐτὲς τὶς διαμαρτυρίες. Τὰ πιὸ σημαντικὰ παλαιότερα κινήματα ἦταν τοῦ Ἰω. Οὐ̄κλιφ (Wyclif, 1320-1384) στὴν Ἀγγλία καὶ τοῦ Ἰω. Χοὺς (Hus, 1369-1414), ποὺ ἀκολούθησε τὸν Οὐ̄κλιφ στὴ Βοημία. Ὁ Χοὺς καταδικάστηκε ἀπὸ τὴ σύνοδο τῆς Κωνσταντίας καὶ κάηκε ζωντανός, ἀλλὰ οἱ ὄπαδοί του δὲ διαλύθηκαν καὶ προκάλεσαν μεγάλες ταραχές μετὰ τὸ θάνατό του.

5) Οἱ ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς διαδόθηκαν στὴ Γερμανία τὸν 16ο αἰ. Στὶς χῶρες αὐτὲς ὅμως, ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλληνορωμαϊκὴ παράδοση, οἱ ἀνθρωπιστές, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα κείμενα, στράφηκαν στὴν μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο γραπτό τους μνημεῖο καὶ ἡ πηγὴ τοῦ πολιτισμοῦ τους. Στροφὴ λοιπὸν πρὸς τὶς πηγές, ποὺ ἦταν τὸ αἴτημα τῆς ἐποχῆς, ἐσήμαινε ἐπιστροφὴ πρὸς τὴν εὐαγγελικὴ παράδοση καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησία τῶν ἀποστολικῶν χρόνων. Μὲ τὴν ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας τὸ κείμενο τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἔγινε εύρυτata προσιτὸ καὶ ἡ μελέτη του μὲ τὸ ἐρευνητικὸ καὶ φιλελεύθερο πνεῦμα ποὺ χαρακτήριζε τὴν ἀναγέννηση, ὀδήγησε στὴ διαπίστωση ὅτι ἡ ἐκκλησία, ὁ κλῆρος καὶ ὁ θρησκευόμενος λαὸς εἶχε ὀλότελα ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ ἀληθινὸν πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

6) Οι Γερμανοί θεολόγοι, πού ταράζονταν από μεταφυσικές άγωνίες, δὲ συμφωνοῦσαν μὲ τὸ κοσμικὸ πνεῦμα ποὺ εἶχε ἐπικρατήσει στὴ ρωμαϊκὴ ἐκκλησίᾳ μὲ τὴν ἀναγέννηση. Είναι χαρακτηριστικὸ πῶς ἡ ἀντίδραση κορυφώθηκε τὴν ἐποχὴ ποὺ ἦταν πάπες τῆς Ρώμης οἱ πιὸ ἐνθουσιώδεις ἀνθρωπιστὲς καὶ μάλιστα ὁ Λέων I' ὁ Μέδικος.

7) Πίσω απὸ τὰ θρησκευτικὰ ὑπῆρχαν φυσικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ ἄλλα κίνητρα. Οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες π.χ. ἤθελαν ν' ἀπαλλαγοῦν απὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ καταπατήσουν τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτῆματα.

‘Η ἀφορμὴ τῆς Μεταρρύθμισης. Μαρτίνος Λούθηρος

‘Η ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ἀντίδραση κατὰ τῆς παπικῆς ἐκκλησίας δόθηκε ὅταν ὁ πάπας Λέων I' ὁ Μέδικος, ποὺ χρειαζόταν χρήματα γιὰ νὰ τελειώσῃ τὸν “Ἄγιο Πέτρο τῆς Ρώμης, ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ ἐκδοθοῦν καὶ νὰ μοιραστοῦν συχωροχάρτια στὴ Γερμανία. Τὰ συχωροχάρτια ἦταν γραπτὴ ἀφεση ἀμαρτιῶν, ποὺ ἔδινε στὸν μεσαίωνα ἡ καθολικὴ ἐκκλησία σ' ὅσους εἰχαν ἀφοριστῆ καὶ ἔπαιρναν συχώρεση ἡ στοὺς πιστοὺς ποὺ πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν στὴ Ρώμη, νὰ ἔξομολογηθοῦν καὶ νὰ πάρουν τὴν εὐλογία τοῦ πάπα. Τὰ ἔπαιρναν ἀφήνοντας ἔνα ποσὸ γιὰ τὸ ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας. Μὲ τὴν θρησκοληψίᾳ ὅμως ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸν μεσαίωνα κατάληξε νὰ θεωρῆται τὸ συχωροχάρτι σὰν κάτι ἱερό, μὲ θαυματουργικὴ δύναμη, ποὺ μόνο του ἔξασφάλιζε τὸν παράδεισο. ‘Η μεγάλη ζήτηση ἀπὸ συχωροχάρτια ἔκανε τοὺς πάπες τῆς ἀναγέννησης, ποὺ χρειάζονταν χρήματα γιὰ τὰ ἔργα τῆς Ρώμης, νὰ τὰ ἐκδίδουν σὲ ποσότητες καὶ ὁ τρόπος ποὺ τὰ διαφήμιζαν οἱ διάφοροι καλόγηροι, ποὺ ἔστελναν γιὰ νὰ τὰ μοιράζουν, κάθε ἄλλο παρὰ χριστιανικὸς ἦταν.

“Ἐτσι στὰ 1517 ὁ δομηνικανὸς μοναχὸς Τέντζελ ἔφτασε στὴ Σαξονία μοιράζοντας τὰ συχωροχάρτια καὶ διακηρύσσοντας πῶς τὸ συχωροχάρτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀπαλείφῃ ὅχι μόνο τῶν ζωντανῶν τὶς ἀμαρτίες, ἀλλὰ καὶ τῶν πεθαμένων. Οἱ ψυχές τους πηδοῦν ἀπὸ τὸ καθαρτήριο στὸν παράδεισο, μόλις ἀκουστῆ ὁ ἥχος ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ πληρώνονται γιὰ τὸ συχωροχάρτι. Μὲ αὐτὰ πίστευε ὁ Τέντζελ πῶς ἔξυπηρετοῦσε τὸ θεάρεστο ἔργο τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ ἡ σκανδαλώδης αὐτὴ καὶ ἀντιχριστιανικὴ διδασκαλία προκάλεσε τὴν ἀγανάκτηση τοῦ αὐγούστινιανοῦ μοναχοῦ Μαρτίνου Λούθηρου, καθηγητὴ τῆς Θεολογίας στὸ Παν/μιο τῆς Βιττεμβέργης.

‘Ο Μαρτίνος Λούθηρος συνδύαζε τὸ ἐρευνητικὸ πνεῦμα τῆς ἀναγέννησης μὲ τὴ μεταφυσικὴ ἀγωνία τοῦ μεσαίωνα. Τὸ πρόβλημα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦσε καὶ τὸν βασάνιζε ἦταν ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς. ‘Η ἐπίσημη ἀποψὴ τῆς ἐκκλησίας ὅτι ὁ ἀνθρωπος σώζεται μὲ τὴν

‘Αφορμὴ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρύθμισης

Μαρτίνος Λούθηρος
(Martin Luther)

πίστη καὶ τὰ ἔργα του δὲν τὸν ίκανοποιοῦσε. Πίστευε πώς μὲ κανένα ἔργο δὲ μποροῦσε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξαγοράσῃ τὴ σωτηρία. ‘Η ἀνθρώπινη ἀτέλεια, ποὺ εἶναι ἡ συνέπεια τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, κάνει καὶ τὸν τελειότερο ἄνθρωπο ἀνίκανο νὰ σταθῇ μπροστά στὴ Δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. ’Ανάμεσα στὸν τελειότερο ἄνθρωπο καὶ στὴ θεία Δικαιοσύνη ύπάρχει ἔνα χάσμα, ποὺ δὲ μπορεῖ μὲ τίποτα νὰ γεφυρωθῇ. ‘Ο ἄνθρωπος δὲ μπορεῖ νὰ φτάσῃ μόνος του στὴ σωτηρία, δηλαδὴ στὴν τελειότητα, οὕτε ὁ Θεός μπορεῖ νὰ τοῦ τὴ χαρίσῃ, γιατὶ τότε δὲ θὰ ἥταν ἀπόλυτα δίκαιος. Τότε κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ σωθῇ; Στὸ πρόβλημα αὐτό, ποὺ τοῦ ἔγινε τρομερὰ βασανιστικὸ ἥρθε τέλος γιὰ τὸν Λούθηρο σὰν θαῦμα ἡ ἀπάντηση: ‘Ο Θεός ὡς Δικαιοσύνη δὲ μπορεῖ νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπο. ’Αλλὰ ὁ Θεός ὡς Ἀγάπη ἐνσαρκώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἥρθε στὸν κόσμο καὶ μὲ τὸ Σταυρικὸ του θάνατο ἐξαγόρασε καὶ ἔκλεισε τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸ Θεό. Εἶναι Ἐκείνος ποὺ χαρίζει τὴ σωτηρία σὲ ὅποιον τὴ ζητήσῃ μὲ πίστη, εύγνωμοσύνη καὶ ἀγάπη. Η σωτηρία εἶναι ἀποκλειστικὸ δῶρο τῆς Ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ Χάρη: «τόσο ἀγάπησε ὁ Θεός τὸν κόσμο, ποὺ ἔστειλε τὸν Γιό Του τὸν Μονογενῆ, ὥστε ὅποιος πιστεύει σ’ Αὐτὸν νὰ μὴ χάνεται, ἀλλὰ νὰ βρίσκῃ τὴν αἰώνια ζωὴ».

Αύτὴ ἡ ἀποκάλυψη, ποὺ γέμισε τὴν ψυχὴ τοῦ Λούθηρου ἀπὸ εἰρήνη καὶ πίστη, δὲν ἥταν κάτι καινούριο. Βασιζόταν στὸ Εὐαγγέλιο: «οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι’ Ἐμοῦ», στὴ διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου, στὰ συγγράμματα τοῦ Ἀγίου Αύγουστίνου. Δὲν ἀπεῖχε ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἴσως νὰ μὴν εἶχε δημιουργήθη κανένα ζήτημα, ἀν δὲν ἔφτανε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Τέντζελ στὴν περιοχὴ τῆς Βιττεμβέργης. Τὸ κήρυγμα τοῦ Τέντζελ ὅτι μὲ τὸν ἥχο τῶν χρημάτων γιὰ τὰ συχωροχάρτια οἱ ψυχὲς ἀναπτηδοῦν ἀπὸ τὸ καθαρτήριο στὸν παράδεισο, γέμισε ἀπὸ ὄργὴ καὶ ἀγανάκτηση τὸν Λούθηρο, ποὺ τὸ θεώρησε υβρη στὴ Σταυρικὴ Θυσία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸ ἀντικρούσῃ δημοσίᾳ.

‘Η σύγκρουση τοῦ Λούθηρου μὲ τὴν ἐκκλησία

“Οπως συνήθιζαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποὺ δὲν ύπηρχαν ἐφημερίδες ὁ Λούθηρος συνόψισε τὶς ἀντιρρήσεις του σὲ 95 προτάσεις (θέσεις) καὶ τὶς θυροκόλλησε στὴν ἐκκλησία τοῦ παλατιοῦ τῆς Βιττεμβέργης (31 Οκτωβρίου 1517) προκαλώντας ὅποιονδήποτε σὲ δημόσια συζήτηση.

Γιὰ τὰ αἴτια ποὺ ἀναφέραμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο ἡ πράξη του βρήκε μεγάλη ἀπήχηση στὴ Γερμανία. Οι θέσεις του ἀντιγράφηκαν καὶ κυκλοφόρησαν παντοῦ. ’Αλλὰ καὶ ἡ ἀντίδραση τῶν καθολικῶν κύκλων ἦταν πολὺ μεγάλη. Στὶς ὁξύτατες καὶ βιαιότατες συζητήσεις ποὺ ἔγιναν ὁ Λούθηρος πλάτυνε τὴν ἀντίθεσή του καὶ

πέρα από τὰ συχωροχάρτια, στράφηκε κατὰ τοῦ πάπα καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀρνήθηκε τὸ δικαίωμα νὰ διευθύνῃ τὴν Εὐρώπη. Τὸ χάσμα πλάταινε καὶ βάθαινε όλοένα.

‘Ο πάπας Λέων ὁ Ι’, ἀνθρωπιστής μὲ φιλελεύθερες ἀντιλήψεις, δὲν ἔδωσε στὴν ἄρχη σημασία στοὺς «καλογερικούς καυγάδες» τῆς Γερμανίας. “Οταν ὅμως ὁ Λούθηρος δημοσίευσε λιβέλλους ἐναντίον του καὶ ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν μυστηρίων, τὸν ἀφόρισε. Τότε ὁ Λούθηρος ἔκαψε τὸ ἔγγραφο τοῦ ἀφορισμοῦ σὲ δημόσια συγκέντρωση (1520). Γεγονός πρωτάκουστο στὴν ἱστορία τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας!

“Ενα χρόνο πρὶν ὁ Κάρολος Ε’ εἶχε ἐκλεγῆ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας.

‘Η ἐξάπλωση τῆς μεταρρύθμισης στὴ Γερμανία. Τὰ κυριότερα γεγονότα ώς τὴν εἰρήνη τῆς Αύγουστας (1520-1555).

‘Ο Κάρολος Ε’, παρ’ δόλο ποὺ δὲ συμπαθοῦσε προσωπικὰ τὴν μεταρρύθμιση, βρέθηκε ἐμπρόδος σ’ ἔνα δύσκολο πρόβλημα: Νὰ καταδιώξῃ τὸ Λούθηρο καὶ νὰ ἐμποδίσῃ μὲ τὴ βίᾳ τὴ διάδοση τῆς διδασκαλίας του ἡταν πολὺ δύσκολο, γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες κι’ ἔνα μέρος ἀπὸ τὸν γερμανικὸ λαὸ τὸν ὑποστήριζε. Νὰ τὸν ἀφῆση ἐλεύθερο ἡταν ἀδύνατο, γιατὶ θὰ ἐρχόταν σὲ σύγκρουση μὲ τὸν πάπα. Συγκάλεσε λοιπὸν τὴ Δίαιτα (τὸ ἀνώτατο συμβούλιο ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν εὐγενῶν, τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἀστῶν) στὴ Βόρμς (Worms, 1521) καὶ κάλεσε τὸ Λούθηρο ν’ ἀπολογηθῇ.

Παρὰ τὸν ἄμεσο κίνδυνο ποὺ διέτρεχε, ὁ Λούθηρος ἀρνήθηκε κάθε μεσολάβηση τοῦ αὐτοκράτορα γιὰ νὰ συμφiliωθῇ μὲ τὸν πάπα, καὶ δήλωσε πῶς ἡ μόνη αὐθεντία ποὺ παραδεχόταν ἡταν ἡ ‘Αγία Γραφή. ‘Η Δίαιτα, μ’ δόλο ποὺ πολλοὶ ἡγεμόνες φανερὰ τὸν συμπαθοῦσαν, τὸν καταδίκασε, τὸν κήρυξε ἐκτὸς νόμου καὶ θὰ κινδύνευε ἀμέσως νὰ συλληφθῇ, ἀν δὲ τὸν ἄρπαζαν, μόλις βγῆκε ἀπὸ τὴν αἰθουσα, ἀνθρωποι τοῦ ἐκλέκτορα τῆς Σαξωνίας καὶ δὲν τὸν ἔκρυβαν στὸν πύργο του στὸ Βάρτμπουργκ (Wartburg) τῆς Θουριγγίας, ὅπου ἔμεινε δυὸ χρόνια, μεταφράζοντας τὴν ‘Αγία Γραφή.

‘Ο Κάρολος Ε’ ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τὴ Γερμανία ἐξ αἰτίας τῶν ιταλικῶν πολέμων. “Ετσι ἡ μεταρρύθμιση βρήκε τὸν καιρὸ νὰ διαδοθῇ καὶ διαμορφώθηκαν οἱ νέες θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις: Καταργήθηκε ὁ κλήρος, τὰ μοναχικὰ τάγματα, τὰ μοναστήρια, οἱ ἐκκλησιαστικὲς εἰκόνες, ἡ λατρεία πρὸς τοὺς ‘Αγίους (κατὰ τὸ Λούθηρο ἐπρεπε νὰ τοὺς ἀποδίδεται τιμὴ γιὰ τὴν ἀγιότητά τους καὶ δχι λατρεία, ποὺ ἀνήκει μόνο στὸ Θεό), τὰ συχωροχάρτια. Καταργήθηκε ἡ λατινικὴ γλώσσα στὴ λατρεία. Τὰ μυστήρια περιορίστηκαν μόνο στὸ Βάπτισμα καὶ τὴ Θεία Εύχαρι-

‘Εξάπλωση τῆς μεταρρύθμισης

Δίαιτα Worms (1521)

Λουθηρανισμὸς

Ἀγγλικανικὴ
εἰρήνη

συχωροχάρτια. Καταργήθηκε ή λατινική γλώσσα στή λατρεία. Τὰ μυστήρια περιορίστηκαν μόνο στὸ Βάπτισμα καὶ τὴ Θεία Εύχαριστία. Οἱ πιστοὶ ἔπρεπε νὰ μεταλαβαίνουν καὶ μὲ ἄρτο καὶ μὲ οἶνο. Ὁ Λούθηρος ἐκήρυξε ὅτι ὑπάρχει στὴν Θεία Εύχαριστία μόνο παρουσία τοῦ Θεοῦ, ὅχι μετουσίωση, ὅπως πιστεύει ἡ καθολικὴ καὶ ὀρθόδοξη ἐκκλησία. Ἡ λειτουργία περιορίστηκε σὲ εὐχές, ψαλμούς, μουσική, ἀνάγνωση τοῦ εὐαγγελίου καὶ κήρυγμα. Καταργήθηκαν τὰ ἄμφια καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς τελετές.

Ταραχὴς στὴ Γερμανία (1525)

Ἡ μεταρρύθμιση προκάλεσε μιὰ γενικότερη τάση γιὰ ἀλλαγές, ὅχι μόνο θρησκευτικές, ἀλλὰ καὶ πολιτικές καὶ κοινωνικές, ποὺ ἔξελίχθηκαν σὲ πραγματικὴ ἐπανάσταση. Οἱ μικροὶ γαιοκτήμονες τοῦ Ρήνου βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἔξεγερθοῦν κατὰ τῶν μεγάλων φεουδαρχῶν καὶ ξέσπασε μιὰ ἐπανάσταση τῶν δουλοπαροίκων. Ὁ Ἱδιος ὁ Λούθηρος κράτησε στάση μετριοπαθῆ καὶ τελικὰ ἔχθρικὴ σ' αὐτὲς τὶς ταραχές, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καταπνίξουν οἱ ἡγεμόνες τὴν ἐπανάσταση καὶ νὰ κρατήσουν κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχό τους τὴν μεταρρύθμιση.

‘Ομολογία τῆς Αὔγουστας (1530)

“Οταν μετὰ τὴν νίκη του ὁ Κάρολος Ε' γύρισε στὴ Γερμανία βρῆκε τοὺς ἡγεμόνες πιὸ ἀποφασιστικούς. Ἄν καὶ ἀριθμητικὰ λιγότεροι, ὑπέβαλαν στὴ Δίαιτα ἔνα ἔγγραφο, ὅπου διαμαρτύρονταν ἔντονα γιὰ κάθε ἀπόπειρα νὰ καταδιωχθῇ ἡ πίστη τους καὶ δήλωναν πῶς θεωροῦσαν τὸ χρέος τους πρὸς τὸ Θεὸν καὶ τὴ συνείδησή τους ἀνώτερο ἀπὸ τὸ χρέος πρὸς τὴν κοσμικὴ ἔξουσία. Ἀπὸ τότε οἱ λουθηρανοὶ ὀνομάστηκαν διαμαρτυρόμενοι, ἐνῶ οἱ Ἱδιοι αὐτοὶ χαρακτηρίζονταν εὐαγγελικοί.

Ἡ κατάσταση ἦταν κρίσιμη, ὅταν συνήλθε ἡ Δίαιτα στὴν Αὔγουστα (1530). Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀνέθεσαν στὸν μεγάλο Γερμανὸ ἀνθρωπιστὴ Μελάγχθονα, φίλο καὶ συνεργάτη τοῦ Λουθῆρου, νὰ γράψῃ ἔνα ὑπόμνημα, ὅπου νὰ ἐκθέτῃ τὶς πεποιθήσεις τους. Τὸ ὑπόμνημα αὐτό, ποὺ ὀνομάστηκε ὁμολογία τῆς Αὔγουστας (confessio augustiana), ἔγινε τὸ πιστεύω τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος.

Φίλιππος Μελάγχθων.

‘Ο έμφύλιος πόλεμος (1546-1547). Ειρήνη τῆς Αύγούστας (1555)

‘Ο Κάρολος και οι καθολικοί ήγεμόνες άποφάσισαν νὰ καταπνίξουν μὲ τὴ βίᾳ τὴ μεταρρύθμιση, ἀλλὰ πάλι ὁ πόλεμος μὲ τὴ Γαλλία τοὺς ἐμπόδισε. Τέλος μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λουθῆρου (1546) ἄρχισε ὁ έμφύλιος πόλεμος στὴ Γερμανία. ‘Ο Κάρολος νίκησε στὴν ἀρχῇ, ἀλλὰ σὲ λίγο οἱ διαμαρτυρόμενοι ήγεμόνες ἀνασυντάχτηκαν καὶ συμμάχησαν μὲ τὸν ‘Ερρίκο Β’, βασιλιὰ τῆς Γαλλίας. Τὸ κίνημα ξέσπασε τόσο ξαφνικά, ὥστε ὁ Κάρολος μόλις κατόρθωσε νὰ σωθῇ καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴ Γερμανία ἀφήνοντας ἐκεῖ ὡς αὐτοκράτορα τὸν ἀδελφό του Φερδινάνδο.

Μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Καρόλου ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Γερμανίας, ὑπογράφηκε ἡ εἰρήνη τῆς Αύγούστας ποὺ ἔκλεισε τὸ πρώτο μέρος τῶν θρησκευτικῶν πολέμων (1555).

Τὰ κυριότερα ἄρθρα τῆς εἰρήνης τῆς Αύγούστας εἰναι:

1) ‘Ο λουθηρανισμὸς ἀναγνωρίζεται σὰν νόμιμο δόγμα, ὅπως διατυπώθηκε στὴν ὁμολογία τῆς Αύγούστας (1530).

2) Κάθε ήγεμόνας ἔχει τὸ δικαίωμα ν’ ἀκολουθήσῃ ὅποι ἀπὸ τὰ δύο δόγματα προτιμᾶ καὶ νὰ τὸ ἐπιβάλῃ στοὺς ὑπηκόους του.

3) Ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία ποὺ βρισκόταν σὲ ἐδάφη διαμαρτυρομένων ήγεμόνων καὶ ποὺ εἶχε δημευτῆ πρὶν ἀπὸ τὸ 1552 (ὅταν ὑπογράφηκε μιὰ προκαραρκτικὴ εἰρήνη) θὰ ἐμενε στοὺς ήγεμόνες.

Συνέπειες τῆς συνθήκης

Μὲ τὴ συνθήκη τῆς Αύγούστας διασπάστηκε ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἔνότητα τῆς Εὐρώπης καὶ μειώθηκε τὸ γόντρο τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, ἐνῶ ἀντίθετα αὐξήθηκε ἡ δύναμη τῶν Γερμανῶν ήγεμόνων.

Εἶναι σημαντικὸ πῶς γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ιστορία μιὰ αἵρεση ἀναγνωρίστηκε ἐπίσημα, καὶ μάλιστα, ὅχι ἀπὸ ἐκκλησιαστικὸ συμβούλιο (σύνοδο) ἢ παπικὴ ἀπόφαση, ἀλλὰ ἀπὸ συμβούλιο κοσμικό.

‘Η συνθήκη τῆς Αύγούστας ύπῆρχε ἔνας σταθμὸς στὴν εύρωπαικὴ ιστορία, ἀλλὰ δὲν ἔλυσε ὁριστικὰ τὸ θρησκευτικὸ πρόβλημα. Τὸ θέμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ ἡ διάδοση τοῦ καλβινισμοῦ θὰ δημιουργήσουν ἀργότερα νέες περιπλοκές.

Διάδοση τοῦ λουθηρανισμοῦ. “Αλλες μεταρρυθμίσεις

‘Ο λουθηρανισμὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γερμανικὲς χῶρες διαδόθηκε στὴ Σουηδία, ποὺ μόλις εἶχε γίνει ἀνεξάρτητη, καὶ στὶς ἄλλες σκανδιναβικὲς χῶρες.

Στὴν Ἀγγλία ὁ ‘Ερρίκος Η’ (1509-1547) γιὰ λόγους προσωπικοὺς

Έμφύλιος πόλεμος (1546-1547)

Ειρήνη τῆς Αύγούστας (1555)

Σημασία τῆς εἰρήνης

Αγγλικανικὴ
ἐκκλησία

(ό πάπας άρνηθηκε νὰ διαλύσῃ τὸ γάμο του μὲ τὴν Αἰκατερίνη τῆς Ἀραγωνίας, κόρη τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλας) ἀποφάσισε νὰ κόψῃ τὶς σχέσεις μὲ τὴν ἐκκλησία τῆς Ρώμης. Ο βασιλιὰς ἀναγνωρίστηκε κεφαλὴ τοῦ ἀγγλικοῦ κλήρου (1535). Καταργήθηκαν τὰ μοναστήρια, τὰ συχωροχάρτια, τὰ προσκυνήματα στὴν Ρώμη. Ο κλῆρος, ἡ ὄργανωση καὶ τὸ τυπικὸ ἔμειναν στὴν ἀρχὴ ὅπως ἦταν. Η ἀγγλικὴ ἐκκλησία ὀνομάστηκε ἀγγλικανικὴ ἢ ἐπισκοπικὴ γιατὶ διατήρησε τὸν ἀνώτερο κλῆρο.

Οι σποραδικὲς ἀντιδράσεις χτυπήθηκαν σκληρά. Ο μεγάλος ἀνθρωπιστής Θωμᾶς Μώρ καταδικάστηκε σὲ θάνατο, ἀλλὰ ὁ λαὸς γενικὰ δὲν ἀντέδρασε, γιατὶ δὲν ἥθελε τὴν ἔξαρτηση ἀπὸ τὴν Ρώμη.

Σύγχρονα μὲ τὸν Λούθηρο κήρυξε τὴν μεταρρύθμιση στὴν Ἐλβετία ὁ Ζβίγγλιος (Zwingli). Ἀπὸ δογματικὴ ἄποψη ἡ θεωρία τοῦ Ζβίγγλιου δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τοῦ Λουθῆρου. Η βασικότερη διαφορά τους εἶναι σχετικὴ μὲ τὸ δόγμα τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ο Ζβίγγλιος παραδέχεται ὅτι πρόκειται γιὰ ἀπλὴ συμβολικὴ τελετή.

Ἡ μεταρρύθμιση τοῦ Καλβίνου

Ἡ πιὸ ὄργανωμένη καὶ πιὸ σημαντικὴ μεταρρυθμιστικὴ προσπάθεια ἔγινε στὰ μέσα στοῦ 16ου αἰ. στὴ Γενεύη, πόλη τῆς Ἐλβετίας μὲ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνηση καὶ ἐσωτερικὴ αὐτονομία, ἀπὸ τὸν Γάλλο μεταρρυθμιστὴν Ἰω. Καλβίνο.

Ο Καλβίνος ὀνειρεύεσταν ν' ἀναστήσῃ στὴ Γενεύη τὴν ἐκκλησία τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ὅπως αὐτὸς τὴ φανταζόταν. Συνεργάστηκε μὲ τὴν πολιτικὴ ἔουσσα καὶ ἐπέβαλε στὴν πόλη μιὰ θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ δικτατορία.

Κατάργησε τὸν κλῆρο καὶ ὄργανωσε τὴν ἐκκλησία δημοκρατικά. Αὐτὸς ἔγινε αἴτια νὰ διαδοθῇ ὁ καλβινισμὸς πιὸ πολὺ στὶς μεσαῖες κοινωνικές τάξεις. Η ἐκκλησία ὀνομάστηκε πρεσβυτεριανή, γιατὶ τὴ διοικούσαν οἱ σεβαστότεροι πολίτες.

Ο Καλβίνος παρακολουθοῦσε τὴ διαγωγὴ καὶ τὴν ιδιωτικὴ ζωὴ τῶν πολιτῶν. "Ιδρυσε εἰδικὸ δικαστήριο γιὰ νὰ τιμωρῇ κάθε παράλειψη, σφάλμα ἢ αἵρεση. Οι ποινὲς ἄρχιζαν ἀπὸ τὴ μαστίγωση γιὰ τὰ παιδιά, ποὺ δὲν ἀκουαν τοὺς γονεῖς, γιὰ ὅσους ἔπαιζαν χαρτιὰ ἢ τραγουδοῦσαν κοσμικά τραγούδια ἢ ντύνονταν μὲ πολυτέλεια. Ἡ ἔκπαναν θόρυβο στὸ δρόμο ἢ δὲν ἤταν προσεκτικοὶ στὴν ἐκκλησία, καὶ ἔφταναν ὡς τὴν καταδίκη σὲ θάνατο γιὰ τοὺς αἱρετικούς.

Ἡ Κυριακὴ ἦταν ἀφιερωμένη στὸ Θεὸν καὶ ἀπαγορεύεσταν κάθε διασκέδαση.

Ἀπὸ θεολογικὴ ἄποψη ὁ Καλβίνος δίδασκε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μιὰ δύναμη τόσο μεγάλη καὶ τόσο ἀπρόσιτη, ποὺ ὁ ἀνθρωπὸς δὲ μπορεῖ νὰ τὴ φτάσῃ, οὔτε μὲ τὰ ἔργα, οὔτε μὲ τὴν πίστη του. Τὸ ποιὸς θὰ σωθῇ, αὐτὸς τὸ ξέρει μόνο ὁ Θεὸς ποὺ εἶναι παντοδύναμος καὶ παντογνώστης. Εκείνος ξέρει ἀπὸ πρὶν ποιοὶ πρόκειται νὰ σωθοῦν

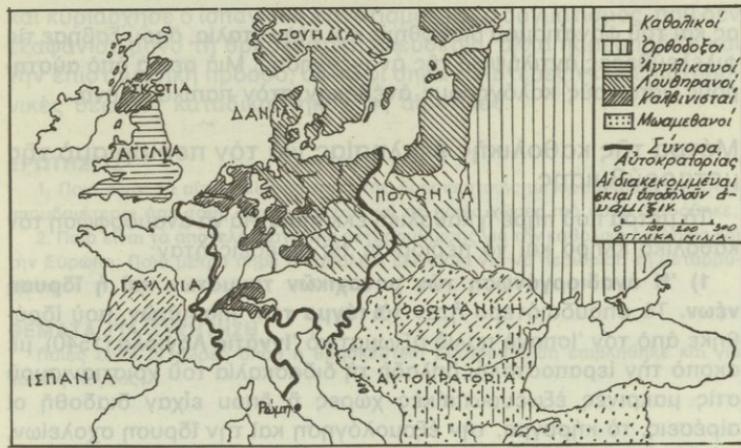
Ζβίγγλιος (Zwingli)

Ἰω. Καλβίνος

Καλβινισμὸς

πού είχε έπικρατήσει μέ τὴν ἀναγέννηση στὴν καθολικὴ ἐκκλησίᾳ.

Καθολικοί καὶ Διαμαρτυρόμενοι στὴν Εὐρώπη 1610

ἢ νὰ χαθοῦν: «οὓς ὁ Θεὸς προέγνω τούτους καὶ προώρισεν». Ο ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔγκαταλείπεται στὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Αὕτη ἡ διδασκαλία τοῦ Καλβίνου γιὰ τὸν προορισμὸν προκάλεσε πολλές συζητήσεις καὶ ἀντιρρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η': Η ANTIMETAPPYTHMISI

Ἡ μεταρρύθμιση είχε τὸν ἀντίκτυπὸν τῆς, θετικὸν καὶ ἀρνητικόν, καὶ στὴν ἴδια τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ὅπου ἔγινε πολὺ αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη γιὰ ἀναμόρφωση. Ἡ προσπάθεια ἀρχισε ἀπὸ τὴν Ἰσπανία: ἔπειτε νὰ σταματήσουν οἱ καταχρήσεις, ν' ἀναδιοργανωθοῦν τὰ μοναχικὰ τάγματα, νὰ ἔξυψωθῇ καὶ νὰ ἀντιρρήσεις.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς θετικὲς αὐτὲς ἀλλαγές τὸ μίσος κατὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ ὁ φόβος μήπως ἐπικρατήσουν ἐπέβαλε τὶς πιὸ συντηρητικὲς τάσεις: τὴ σχολαστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν παιδεία, τὴν ὑποψία γιὰ τὶς νέες ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις, τὸν φανατισμὸν καὶ τὴ μισαλλοδοξία. Ἡ ιερὰ ἔξέταση, ἔνα παλιὸ μεσαιωνικὸ ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριο, ποὺ είχαν ἀνασυστήσει ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα, γιὰ νὰ καταδιώκουν τοὺς Ἀραβεῖς καὶ τοὺς Ἐβραίους τῆς Ἰσπανίας, ἀνέλαβε νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ τιμωρῇ τοὺς αἱρετικοὺς καὶ ἀπλωσε τὴ δράση του σ' ὅλες τὶς χῶρες ποὺ ἀνήκαν στὸ ισπανικὸ κράτος. Μ' ἔνα σύστημα ἀπὸ φοβερὰ βασανιστήρια ύποχρέωντε κάθε ὑπόπτο νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι πίστευε ἢ ὅτι δὲν πίστευε, καὶ ὁ αἱρετικὸς καταδικαζόταν σὲ θάνατο, τὸ πιὸ συνηθισμένο πάνω στὴν πυρά. Τὸ ισπανικὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς μισαλλοδοξί-

Ἀντιμεταρρύθμιση
νεοτερανία
καταναλούμενη

απειτεράνων

Ιερὰ ἔξέταση

ας καὶ τοῦ φανατισμοῦ διαδόθηκε καὶ στὴν Ἰταλία, ὅπου ἔσβησε τὶς φιλελεύθερες ἀντιλήψεις τῆς ἀναγέννησης. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ αὐστηροὺς Ἰσπανοὺς καλόγηρους ἀνέβηκαν στὸν παπικὸ θρόνο.

Μέτρα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς μεταρρύθμισης

Μέτρα καθολικῆς
ἐκκλησίας

Τάγμα Ἰησουΐτῶν

Ἐμβλῆμα τῶν
Ἰησουΐτῶν

Σύνοδος Trento

Τὰ μέτρα ποὺ πῆρε ἡ καθολικὴ ἐκκλησία γιὰ νὰ ἀναμορφώσῃ τὸν καθολικὸ κλῆρο καὶ νὰ περιορίσῃ τὶς αἱρέσεις ἡταν:

1) **Ἡ ἀναδιοργάνωση τῶν μοναχικῶν ταγμάτων καὶ ἡ ἰδρυση νέων.** Τὸ σπουδαιότερο ἡταν τὸ τάγμα τῶν Ἰησουΐτῶν, ποὺ ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Ἰσπανὸ παλιὸ ἀξιωματικὸ Ἰγνάτιο Λογιόλα (1540), μὲ σκοπὸ τὴν ἱεραποστολὴν, δηλαδὴ τὴ διδασκαλία τοῦ χριστιανισμοῦ στὶς μακρινὲς ἔξωευρωπαϊκὲς χῶρες ἢ ὅπου εἶχαν διαδοθῆ ὁι αἱρέσεις, τὸ κήρυγμα, τὴν ἔξομολόγηση καὶ τὴν ἰδρυση σχολείων, γιὰ τὴν τόνωση τῆς καθολικῆς πίστης.

Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτήριζε ἰδιαίτερα τὸ τάγμα αὐτὸ ἡταν ἡ τυφλὴ καὶ ἀπόλυτη ὑπακοὴ στοὺς ἀνωτέρους καὶ ἡ ὄλοκληρωτικὴ ἀφοσίωση στὸν πάπα.

Οἱ Ἰησουΐτες μορφώνονταν πολὺ — ἡ μελέτη ἡταν μία ἀπὸ τὶς μοναχικὲς ὑποχρεώσεις τους καὶ τὰ μοναστήρια τους πραγματικὰ σπουδαστήρια — πολλοὶ ἔγιναν μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ περίφημοι δάσκαλοι. Στὰ σχολεῖα τους ἀνανέωσαν τὸ πρόγραμμα καὶ τὶς μεθόδους διδασκαλίας καὶ ἀνέβασαν γενικὰ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο. Πολλοὶ μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ φιλόσοφοι σπούδασαν στὶς σχολεῖς τῶν Ἰησουΐτῶν. “Ομως τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μὲ τὸν φανατισμὸ τους ἐναντίον τῶν μεταρρυθμιστῶν δέχυναν τὶς θρησκευτικὲς ἀντιθέσεις.

2) **Ἡ ὄργανωση τῆς συνόδου τοῦ Trento**, ποὺ εἶχε συγκληθῆ ἀπὸ τὰ 1545. Ἡ σύνοδος αὐτὴ, ὅπου πήραν μέρος πολλοὶ Ἰησουΐτες, ἀποφάσισε: α) ν' ἀναμορφωθῇ ὁ κλῆρος β) νὰ διατυπωθῇ μὲ σαφήνεια τὸ καθολικὸ δόγμα γ) ν' ἀναγνωριστῇ ὁ πάπας ἀνώτερος ἀπὸ τὶς συνόδους στὰ δογματικὰ καὶ διοικητικὰ θέματα δ) νὰ ὄργανωθῇ ὁ πόλεμος θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ κατὰ τῶν αἱρετικῶν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀνασυστήθηκε καὶ στὴ Ρώμη τὸ μεσαιωνικὸ δικαστήριο τῆς ἱερᾶς ἔξετάσεως, μὲ σκοπὸ νὰ ἐπεκταθῇ σ' δὴ τὴν Εὐρώπη. Οἱ βασιλεῖς δῦμας, ποὺ δὲν ἦθελαν πολλὲς ἐπεμβάσεις στὰ ἐσωτερικὰ τῶν κρατῶν τους, ἀρνήθηκαν καὶ ἀνέλαβαν οἱ Ἰδιοὶ τὴν καταδίωξη τῶν αἱρετικῶν. Γιὰ τὸν Ἰδιο σκοπὸ — δηλαδὴ τὸν περιορισμὸ τῶν αἱρέσεων — καθιερώθηκε καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἀπαγορευμένων βιβλίων (Index). Κάθε βιβλίο ποὺ θὰ κυκλοφοροῦσε ἔπειτε νὰ λογοκριθῇ ἀπὸ μὰ εἰδικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπῆ.

Τὰ μέτρα αὐτὰ προκάλεσαν πολλὲς θανατικὲς καταδίκες καὶ μεγάλωσαν τὶς ἀντιθέσεις. “Ἐτσι ἔσβησε τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα,

πού είχε έπικρατήσει μὲ τὴν ἀναγέννηση στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ κυριάρχησε ὁ Ἰσπανικὸς φανατισμὸς καὶ ὁ δογματισμός, ποὺ δὲν ἔξαφάνισε μόνο τῇ Θρησκευτικῇ ἐλευθερίᾳ, ἀλλὰ παρεμπόδιζε καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδο, ἀφοῦ οἱ σημαντικότερες νέες ἐπιστημονικὲς θεωρίες καταδικάστηκαν ως αἰρετικές.

Πάκειον 25

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιὰ είναι τὰ αἴτια καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς Θρησκευτικῆς μεταρρύθμισης, ποιοὶ οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς καὶ σὲ ποιὲς χώρες πιὸ πολὺ διαδόθηκε;

2. Ποιὰ είναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταρρύθμισης γιὰ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία καὶ τὴν Εὐρώπη; Ποιὰ μέτρα πῆρε ἡ καθολικὴ ἐκκλησία γιὰ νὰ περιορίσῃ τὴν μεταρρύθμιση;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ποιὲς είναι οἱ χώρες ὅπου ἡ Θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση ἐπιβλήθηκε καὶ γιὰ ποιοὺς λόγους;

Β. Ἡ εύρωπαικὴ ιστορία ἀπὸ τὴ συνθήκη τῆς Αύγουστας (1555) ως τὴν εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας (1648)

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 17ου αἰ. ἡ Εὐρώπη ἦταν χωρισμένη σὲ δυὸ ἀντίπαλα στρατόπεδα, καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους, ποὺ μὲ τὴ μισαλλοδοξία τους προκάλεσαν μιὰ σειρὰ ἀπὸ Θρησκευτικοὺς πολέμους. Ἠταν μιὰ ἐποχὴ φανατισμοῦ, ὅπου τὰ Θρησκευτικὰ πάθη συγχέονταν μὲ τὰ πολιτικὰ συμφέροντα, ἡ ἐποχὴ τῆς Ἰσπανικῆς κυριαρχίας: 'Ο βασιλιάς Φίλιππος Β' ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιμεταρρύθμισης βρήκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπεμβαίνῃ στὰ ἐσωτερικὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἀπὸ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 16ου αἰ. ἡ κυριαρχία του δοκιμάστηκε σκληρά, πρῶτα μὲ τὸν ἡρωικὸ ἄγώνα τοῦ ὄλλανδικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἐλευθερία, καὶ ὕστερα μὲ τὸν ἀνταγωνισμὸ τῆς Ἀγγλίας, ποὺ στὴν ἐποχὴ τῆς Ἐλισάβετ ἔβαλε τὶς βάσεις τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς τῆς ἀνάπτυξης.

Σ' αὐτὴ τὴν περίοδο δὲν ἀντιστρατεύονταν μόνο οἱ Θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις. Γενικότερα οἱ νέες καταστάσεις καὶ ἵδεες ποὺ δημιουργήθηκαν μὲ τὴν ἀναγέννηση συγκρούονταν θανάσιμα μὲ τὰ παραδοσιακὰ στοιχεῖα καὶ αὐτὸ ἔδωσε στὴν ἐποχὴ μιὰ ἡφαιστειώδη ἔνταση κι' ἔναν ἐκρηκτικὸ δυναμισμό, ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὴν τεχνοτροπία τοῦ baroc.

Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ μέσα ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς Θρησκευτικοὺς διωγμοὺς καὶ ἀπὸ τὸν σκληρὸ αἰματηρὸ ἄγώνα τοῦ ὄλλανδικοῦ λαοῦ γεννήθηκε ἡ ἵδεα τῆς ἐλευθερίας τῆς συνείδησης καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ διατυπώθηκαν γιὰ πρώτη φορά

Γενικὸ διάγραμμα
(1555-1648)

πρώτης διαπολιτικῆς
εποχῆς

στήν όλλανδική διακήρυξη δικαιωμάτων και άργότερα στήν αγγλική. Στὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς, σὰν καρπὸς τῆς ἀγωνίας, τῆς πείρας καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν κατακτήσεων, διαμορφώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Εὐρώπη ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΠΟ ΤΑ 1555 ΩΣ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ 30ΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ίσπανία

Ίσπανία.
Φίλιππος Β'
(1556-1598)

Ναυμαχία
Ναυπάκτου
(1571)

Καταστροφή
ίσπανικοῦ στόλου
στὴν Ἀγγλία (1588)

Πολιτιστική κίνηση
στὴν Ίσπανία

‘Η Ίσπανία, ὅπου βασίλευε ὁ Φίλιππος Β’ (1556-1598), ἦταν τὸ ισχυρότερο κράτος τῆς Εὐρώπης. Ο Φίλιππος ἔνωσε μὲ τὸ κράτος του καὶ τὴν Πορτογαλία (1580) καὶ στήριξε πολιτικὰ τὴν ἀντιμεταρρύθμιση. Αὐτὸς τοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα νὰ ἀσκῇ διεθνῆ πολιτικὴ καὶ νὰ ἐπεμβαίνῃ στὰ ἐσωτερικὰ τῶν ἄλλων κρατῶν (Γαλλίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας).

Τὸ πρόγραμμά του ἦταν πόλεμος κατὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν ἀπίστων. Ἀφαίρεσε τὰ τελευταῖα δικαιώματα ἀπὸ τοὺς Μαυριτανούς (ἐκχριστιανισμένους ‘Αραβες) τῆς Ίσπανίας καί, ὅταν ἐκεῖνοι ἀπελπισμένοι ἐπαναστάτησαν, τοὺς συνέτριψε μὲ σκληρότητα καταστρέφοντας μαζὶ καὶ τὴν Ἀνδαλουσία.

Συμμάχησε μὲ τοὺς Βενετούς καὶ τὸν πάπα καὶ πῆρε μέρος στὴν ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (1571), ὅπου ὁ ἔνωμένος χριστιανικὸς στόλος μὲ ναύαρχο τὸν ἐτεροθαλῆ ἀδελφό του, Δὸν Ζουάν τὸν Αύστριακό, κατέστρεψε τὸν τουρκικὸ στόλο.

Ἡ ἀπολυταρχικὴ του διοίκηση καὶ οἱ θρησκευτικοὶ διωγμοὶ τὸν ἔφεραν σὲ σύγκρουση μὲ τὶς Κάτω Χῶρες. Ο πόλεμος, ποὺ κράτησε κάπου 80 χρόνια, τελείωσε μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ὁλλανδίας.

‘Η οἰκονομικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἀντίθεση μὲ τὴν Ἀγγλία τὴν ἐποχὴ τῆς Ἐλισάβετ ὀδήγησε σὲ πόλεμο. Ο ίσπανικὸς στόλος δῦμας (ἡ ἀήτητη ἀρμάδα) καταστράφηκε (1588) ἀπὸ τὴν τρικυμία καὶ τὸν ἀγγλικὸ στόλο. Ἡ καταστροφὴ τῆς σημαδεύει τὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους τῆς ίσπανικῆς κυριαρχίας στὴν Εὐρώπη.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴν κορυφώθηκε ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ κίνηση στὴν Ίσπανία: τότε ἔζησαν οἱ μεγάλοι ζωγράφοι τοῦ μπαρόκ ὁ Μουρίλλο, ὁ Βελάσκεθ, ὁ Γκρέκο. Ἡ λογοτεχνία ἔδωσε ἀριστούργηματα μὲ τὸν Λόπε ντὲ Βέγκα καὶ τὸν Θερβάντες. Τότε ἔζησαν καὶ μεγάλοι ἄγιοι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὥπως ὁ Ἰγνάτιος Λογιόλα, ἰδρυτὴς τοῦ τάγματος τῶν ἱσουϊτῶν, ὁ ‘Αγιος Φραγκίσκος Ξαβιέ, ὁ ‘Αγιος Ἰωάννης de la Croix καὶ ἡ ἀγία Τερέζα τῆς ‘Αβιλα, ποὺ ἀνανέωσαν τὸ τάγμα τῶν Καρμελιτῶν, καὶ ἄλλοι.

‘Ομως οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι, ὁ φανατισμός, ὁ ἔλεγχος κάθε πνευματικῆς κίνησης ἀπὸ τὴν ἴερα ἔξέταση, ὀδήγησε τὴν Ίσπανία

στὸν ξεπέσμον. Ο πληθυσμὸς ἐλαττώθηκε, ἡ γεωργία παραμελήθηκε μὲ τὴν καταδίωξη τῶν Μαιριτανῶν, ποὺ ἦταν οἱ καλύτεροι καλλιεργητέος, οἱ χωρικοὶ μαζεύτηκαν στὶς πόλεις, τὸ ἐμπόριο περιορίστηκε. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Φιλίππου Β' ἡ χώρα πέρασε δριστικὰ στὸν μαρασμό.

Αγγλία

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ 'Ερρίκου Η' βασίλεψε γιὰ ἔνα μικρὸ διάστημα ὁ γιός του 'Εδουάρδος ΣΤ' (1547-1553) ἐνα παιδὶ ἀσθενικὸ μὲ πρώιμη ὥριμότητα. Στὴν ἐποχὴ του τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα τῆς 'Αγγλίας ἦταν τὸ θρησκευτικό. Πολλοὶ προσπαθοῦσαν νὰ δηγήσουν τὴν ἀγγλικὴ ἐκκλησία πρὸς τὸν καλβινισμὸ καὶ αὐτὸ προκαλοῦσε μεγάλη λαϊκὴ ἀντίδραση.

'Η Μαρία Τυδώρ (1553-1558), κόρη τοῦ 'Ερρίκου Η' καὶ τῆς Αἰκατερίνης τῆς 'Αραγωνίας, ποὺ τὸν διαδέχτηκε, φανατικὴ καθολική, παντρεύτηκε τὸν Φίλιππο Β' τῆς 'Ισπανίας καὶ στὴν ἐποχὴ της ἡ 'Αγγλία ἔχαρτήθηκε ἀπὸ τὴν ισπανικὴ πολιτική.

'Η 'Ελισάβετ (1558-1603), κόρη τοῦ 'Ερρίκου Η' καὶ τῆς "Αννας Μπόλεϋν, εἶχεν ὑπὸ τὴν ἀντιμετωπίση μετὰ τὴν ἄνοδό της στὸ θρόνο τὸ θρησκευτικὸ ζήτημα. Οἱ ἀπόπειρες νὰ ἐπιβληθῆ ὁ προτεσταντισμὸς ἦ νὰ ξαναγυρίσῃ ὁ καθολικισμὸς εἶχαν συναντήσει τὴν ίδια ἀντίδραση ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸ λαό. 'Η 'Ελισάβετ εἶχε προσωπικὰ κάθε

'Η βασίλισσα 'Ελισάβετ τῆς 'Αγγλίας.

συμφέρον ν' ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ποὺ δὲν ἀναγνώριζε τὸ γάμο τοῦ 'Ερρίκου Η' μὲ τὴν "Αννα Μπόλεϋν, ἐπομένων καὶ τὰ δικά της δικαιώματα στὸν ἀγγλικὸ θρόνο. Καὶ γιὰ προσωπικοὺς καὶ γιὰ ἔθνικοὺς λόγους λοιπὸν ἐπέβαλε τὴ μεταρρύθμιση καὶ μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ νόμους ὁργάνωσε τὴν ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία καὶ τὴν ξεχώρισε καὶ ἀπὸ τὸν προτεσταντισμὸ καὶ ἀπὸ τὸν καθολικισμό. Κατάργησε τὴν παπικὴ ἔξουσία, τὴν παράδοση, τὴ λατρεία τῶν 'Αγίων, τὴν προσκύνηση τῶν λειψάνων, τὸ καθαρτήριο, τὴν ἀγαμία τῶν κληρικῶν, τὰ μυστήρια, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Βάπτισμα καὶ τὴ

'Αγγλία. 'Εδουάρδος ΣΤ' (1547-1553)

Μαρία Τυδώρ (1553-1558)

'Ελισάβετ (1558-1603)

Θρησκευτικὴ πολιτική· Οργάνωση τῆς 'Αγγλικανικῆς 'Εκκλησίας

Θεία. Εύχαριστία. Διατήρησε όμως τις θρησκευτικές τελετές σε αγγλική γλώσσα και την ιεραρχία τοῦ κλήρου.

Στὴν ἀρχὴν κράτησε μετριοπαθῆ στάση στὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. "Οταν όμως ὁ Πάπας τὴν ἀφόρισε (1570) στράφηκε ὄριστικὰ στὸ στρατόπεδο τῶν διαμαρτυρομένων καὶ πῆρε σκληρὰ μέτρα κατὰ τῶν καθολικῶν ποὺ συνωμοτοῦσαν ἐναντίον της. Μέσα σ' αὐτὴν τὴ σύγκρουση μὲ τοὺς καθολικοὺς τοῦ ἑσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ ἐντάσσεται καὶ ἡ περίφημη ἀντίθεσή της μὲ τὴν ἔξαδέλφη τῆς **Μαρία Στιούαρτ**, βασίλισσα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Σκωτίας, ποὺ οἱ καθολικοὶ πρόβαλαν σὰν τὴ μόνη νόμιμη βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας.

Στὴν πάλη ἀνάμεσα στοὺς καθολικοὺς καὶ τοὺς διαμαρτυρομένους τῆς Εὐρώπης ἡ Ἐλισάβετ στάθηκε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διαμαρτυρομένων. "Ἐτσι βρῆκε τὴν εὐκαιρία ἡ Ἀγγλία νὰ παίξῃ ἔνα σημαντικὸ ρόλο στὴ διεθνῆ πολιτική καὶ νὰ πολεμήσῃ τὴν Ἰσπανία, ποὺ εἶχε μαζὶ τῆς θρησκευτικές, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὲς διαφορές.

Στὴν ἐποχὴ τῆς Ἐλισάβετ ἡ Ἀγγλία ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιοτεχνία τῆς καὶ ἅρχισε νὰ στρέφεται πρὸς τὶς μακρινὲς χῶρες καὶ τὶς ύπερπόντιες ἐπιχειρήσεις. Τὸ Λονδίνο ἀπέκτησε πληθυσμὸ 250 χιλ. καὶ ἔγινε τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Εὐρώπης. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἀγγλία εἶχε παραγωγὴ ἀπὸ κάρβουνο, ποὺ ἦταν ἡ κινητήρια δύναμη τῆς ἐποχῆς, συνέβαλε στὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξή της. Ἡ παραγωγὴ μετάλλων αὐξήθηκε. Ἡ βιοτεχνία τῶν ύφασμάτων, ποὺ ἦταν ἡ μεγαλύτερη βιοτεχνία τῆς Ἀγγλίας, ἐνισχύθηκε ἀπὸ ύφαντές ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὶς Κάτω Χῶρες μετὰ τοὺς ισπανικούς διωγμούς. Παράλληλα ὀργανώθηκαν διάφορες ἐμπορικὲς ἑταῖρίες, ὅπως τῶν **'Ανατολικῶν καὶ Δυτικῶν Ινδιῶν**, καὶ ίδρυθηκε ἡ πρώτη ἀποικία στὴν Ἀμερικὴ (Βιργινία). Ριψοκίνδυνοι κουρσάροι εἶχαν στὸ μεταξὺ ἀρχίσει ἀκήρυκτο πόλεμο μὲ τὴν Ἰσπανία. Λεηλατοῦσαν τὰ παράλια τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Χιλῆς, ἀλλὰ καὶ τὶς ἵδεις τὶς ισπανικὲς ἀκτές. Αὐτὸν ἀνάγκασε τὸν Φίλιππο Β' νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Μὲ τὴν **καταστροφὴν** όμως τῆς ισπανικῆς ἀρμάδας (1588) στερεώθηκε ἡ ἀγγλικὴ κυριαρχία στὴ θάλασσα.

Οἱ Ἀγγλοί ἔγιναν περήφανοι γιὰ τὴ δύναμη τοῦ κράτους τους καὶ γιὰ τὴν ἐπιρροή τους στὴν Εὐρώπη. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀναγέννησης μεταφυτεύτηκε στὴν Ἀγγλία. Καλλιεργήθηκαν τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες. Τὴν τόλμη καὶ τὴν ὄρμητικότητα τῆς ἐποχῆς ἐκφράζουν μὲ τὸ ἔργο τους ὁ Μάρλοου καὶ ὁ Σαιξπηρ.

Γαλλία

Ἡ Γαλλία, στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 16ου αἰ., κινδύνεψε νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τὶς θρησκευτικές ἀντίθεσεις. Στὴν ἐποχὴ τοῦ **'Επρίου Β'** (1547-1559) διαδόθηκε πολὺ ὁ καλβινισμός. Οἱ καλβινιστὲς τῆς Γαλλίας ὀνομάστηκαν οὐγενότοι.

Μετά τό θάνατο τοῦ 'Έρρικου από τὰ 1559-1589 βασίλεψαν οἱ τρεῖς γιοί του Φραγκίσκος Β', Κάρολος Θ' καὶ 'Έρρικος Γ'. Καὶ οἱ τρεῖς ἦταν ἄνθρωποι μὲ πολὺ ἀσθενικὴ κράση καὶ ἀδύνατη θέληση. 'Η ἀδυναμία τῶν βασιλέων νά ἐπιβληθοῦν θέρμαινε τίς φιλοδοξεῖς τῶν εὐγενῶν καὶ μεγάλων τὸν θρησκευτικοπολιτικὸ ἀνταγωνισμό. 'Απὸ τίς φατρίες, ποὺ ραδιουργοῦσαν γύρω από τὸν θρόνο, σπουδαιότερες ἦταν τῶν καθολικῶν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ἰσχυρή οἰκογένεια τῶν Γκύζ καὶ τῶν καλβινιστῶν μὲ ἀρχηγούς τοὺς Βουρβόνους τῆς Ναβάρρας. Οἱ ἀντιθέσεις προκάλεσαν μιὰ σειρὰ ἀπὸ σφαγές, δολοφονίες καὶ ἄγριους θρησκευτικούς διωγμούς. 'Η τρομερότερη σελίδα τους γράφτηκε τὰ ξημερώματα τοῦ 'Άγιου Βαρθολομαίου (24 Αύγουστου 1572) μὲ μιὰ φοβερή σφαγὴ τῶν οὐγενότων, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ στὸ Παρίσι γιὰ τοὺς γάμους τοῦ 'Έρρικου τῆς Ναβάρρας μὲ τὴν ἀδελφὴ τοῦ βασιλιά Καρόλου Θ'.

Σφαγὴ 'Άγιου Βαρθολομαίου (24 Αύγουστου 1572)

ΕΡΡΙΚΟΣ ΤΗΣ ΝΑΒΑΡΡΑΣ (1589-1610)

Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ 'Έρρικου Γ' ἔλειψε ἡ δυναστεία τῶν Βαλουά. Βασιλιάς τῆς Γαλλίας ἔγινε ὁ βουρβόνος 'Έρρικος Δ' τῆς Ναβάρρας, ἀρχηγὸς τῶν οὐγενότων.

'Ο 'Έρρικος Δ' ἦταν ἔνας γενναῖος στρατιώτης, διορατικὸς πολιτικὸς καὶ ἀξιόλογος ἄνθρωπος. Καταλαβαίνοντας ὅτι, ἀν στηριζόταν μόνο στὴ μειοψηφία τῶν οὐγενότων, δὲ θὰ μποροῦσε νὰ βασιλέψῃ στὴ Γαλλία, οὕτε νὰ συντρίψῃ τὴν φατρία τῶν καθολικῶν ποὺ εἶχαν ἐνωθῆ σὲ σύνδεσμο (liga) καὶ ύποστηρίζονταν ἀπὸ τοὺς 'Ισπανούς, ἔκανε διαπραγματεύσεις μὲ τὸν πάπα, συμφιλιώθηκε μὲ τὸν καθολικισμὸ καὶ στέφθηκε πανηγυρικὰ στὴ Σάρτρ (1594). Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἄμεσο. 'Ο λαὸς συσπειρώθηκε γύρω του καὶ ἡ Liga ἀπομονώθηκε.

'Ο 'Έρρικος Δ' συμμάχησε μὲ τοὺς 'Ολλανδούς καὶ τοὺς 'Αγγλους καὶ νίκησε τοὺς 'Ισπανούς, ποὺ εἶχαν εισβάλει στὸ γαλλικὸ ἔδαφος.

Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἑσωτερικὴ ειρήνη ἑξέδωσε στὰ 1598 τὸ διάταγμα τῆς Νάντης, ποὺ ἔδινε ἐλευθερία καὶ ισοπολιτεία στοὺς οὐγενότους. Γιὰ νὰ τοὺς προστατέψῃ μάλιστα περισσότερο, τοὺς ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ κρατήσουν γιὰ μερικὰ χρόνια πολλὰ φρούρια, πράγμα ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ σχηματίσουν «κράτος ἐν κράτει». "Ἐτσι μειώθηκαν τὰ θρησκευτικὰ πάθη καὶ ἡ Γαλλία σώθηκε ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο.

'Έρρικος Δ'
Ναβάρρας

'Ο 'Έρρικος Δ' φρόντισε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξη, ἀνόρθωσε τὰ οἰκονομικά, προστάτεψε τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιοτεχνία, ἐνδιαφέρθηκε γιὰ ἀποικιακὴ ἐξάπλωση. Γενικὰ ἔσωσε τὴ Γαλλία. 'Ἐνῶ ἐτοιμαζόταν ὅμως γιὰ δεύτερο πόλεμο κατὰ τῶν 'Ισπανῶν δολοφονήθηκε ἀπὸ ἕνα φανατικὸ καθολικό, ποὺ δὲν τοῦ συγχωροῦσε τὸ διάταγμα τῆς Νάντης.

Διάταγμα Νάντης
(1598)

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΓ'. ΡΙΣΕΛΙΕ

‘Ο Λουδοβίκος ΙΓ’ (1610-1643) έγινε βασιλιάς σε ήλικια 9 έτών. Αντιβασίλισσα ήταν ή μητέρα του Μαρία τῶν Μεδίκων, δεύτερη γυναίκα τοῦ Ἐρρίκου 4ου, ή όποια δὲν είχε τὴν ίκανότητα νὰ κυβερνήσῃ καὶ ἔτσι ἄρχισε πάλι ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν φατριῶν. Μεγάλο κίνδυνο ἀποτελοῦσαν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ γιὰ τὸ κράτος καὶ οἱ εὐγενεῖς οὐγενότοι, ἐπειδὴ μὲ τὰ προνόμια ποὺ πῆραν είχαν γίνει παντοδύναμοι. Τότε ἔσωσε τὴ Γαλλία ἀπὸ νέο χάος ὁ καρδινάλιος **Ρισελιέ** (Richelieu). Ὁ βασιλιάς τὸν διόρισε πρῶτο σύμβουλο τοῦ κράτους καὶ κυβέρνησε καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικώση τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ’.

Ρισελιέ

Πρόγραμμα τοῦ
Ρισελιέ

‘Ο Ρισελιέ ήταν ἀπολυταρχικός καὶ ψυχρὸς ρεαλιστής, ἀλλὰ είχε διορατικότητα καὶ μεγάλες πολιτικές ίκανότητες. “Ἐβαζε τὸ συμφέρον τῆς Γαλλίας πάνω ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς φανατισμούς. Ἐταξε σκοπούς του στὸ ἐσωτερικὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν κεντρικὴ ἔξουσία καὶ νὰ ὀργανώσῃ μιὰ συγκεντρωτικὴ γραφειοκρατικὴ διοίκηση, ἀνάλογη μ’ ἐκείνη τῆς ἐκκλησίας· στὸ ἐξωτερικὸ νὰ ἐξυψώσῃ τὸ γαλλικὸ γόντρο.

Πολέμησε τὶς διασπαστικὲς δυνάμεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, καὶ πρῶτα τοὺς οὐγενότους, ἀνακάλεσε τὸ διάταγμα τῆς Νάντης, κατέλαβε τὰ φρούρια ποὺ κατεῖχαν οἱ οὐγενότοι, ἀλλὰ ἀμέσως μετὰ τὴ νίκη του ἐπανέφερε τὸ διάταγμα καὶ ἐπικύρωσε τὶς θρησκευτικές τους ἐλευθερίες. Σὲ μιὰ ἐποχὴ φανατισμοῦ καὶ θρησκευτικῶν πολέμων ἡ στάση αὐτὴ τοῦ Ρισελιέ εἶναι δεῖγμα πολιτικῆς ἐμπειρίας καὶ νηφαλιότητας.

‘Ο Ρισελιέ προσπάθησε ἀκόμα νὰ ἔξασθενήσῃ τὴ φεουδαρχία. Περιόρισε τὰ κυβερνητικὰ δικαιώματα τῶν εὐγενῶν καὶ ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις τους γιὰ νὰ τοὺς συντρίψῃ. Γκρέμισε πολλοὺς ὄχυρωμένους πύργους καὶ ὑποχρέωσε τοὺς εὐγενεῖς νὰ ἐγκατασταθοῦν στὶς πόλεις. ‘Ανέθεσε πολλὲς ἀπὸ τὶς ἔξουσίες ποὺ ἀσκοῦσαν οἱ εὐγενεῖς σὲ ἀντιπροσώπους τοῦ βασιλιά (intendants). Εἶχε σκοπὸ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὶς μεταρρυθμίσεις αὐτές, νὰ μοιράσῃ δικαιότερα τοὺς φόρους καὶ νὰ προωθήσῃ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ ναυτιλία, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδιος ἡ συμμετοχὴ του στὸν τριακονταετῆ πόλεμο.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, βασιλιά τῆς Σουηδίας, ὁ Ρισελιέ μίσθωσε τὸν σουηδικὸ στρατὸ καὶ συνέχισε τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Ἀψβούργων, ὡς σύμμαχος τῶν διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, πραγματοποιώντας ἔτσι καὶ τὰ εύρωπαϊκά του σχέδια.

Γιὰ νὰ δικαιώνῃ τὴν πολιτικὴ του φρόντιζε νὰ δημοσιεύωνται σχετικὰ ἄρθρα σὲ φυλλάδια καὶ ἐφημερίδες. ‘Η πρῶτη μονόφυλλη ἐφημερίδα ποὺ κυκλοφόρησε στὴ Γαλλία ήταν ἡ Gazette (1631),

Συγκέντρωση τῆς
ἔξουσίας

ΟΙΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙΝΟΙ

Ἐξωτερικὴ πολιτική

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

-όκοσι ορά ότι ίας είναι ούτε

ὅπου ὁ Ρισελιέ καὶ ὁ Λουδοβίκος ΙΙ' ἀρθρογραφοῦσαν ἀνώνυμα.

Μὲ τὸν ψυχρὸν καὶ κλειστὸν χαρακτήρα του καὶ μὲ τὰ σκληρὰ μέτρα του ὁ Ρισελιέ δὲν ἔγινε ἀγαπητὸς στὴ Γαλλία. Μὲ τὴν πολιτικὴν του συνέβαλε στὴν ἐπικράτηση τοῦ ἀπολυταρχικοῦ πολιτεύματος. Ἡ θετικὴ προσφορά του δικαὶας στὸ γαλλικὸν κράτος εἶναι ὅτι τοῦ ἔδωσε μεγαλύτερη ἑθνικὴ ἐνότητα, πιὸ συγκεντρωτικὴ διοίκηση καὶ ἐνίσχυσε τὴ θέση του στὸν εὐρωπαϊκὸν χῶρο.

‘Ολλανδία

Οἱ Κάτω Χῶρες, δηλαδὴ τὸ Βέλγιο καὶ ἡ ‘Ολλανδία, ποὺ ἀνήκαν στὶς κτήσεις τῶν Ἀψβούργων ἀπὸ τις ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰ., ἐνώθηκαν μὲ τὸ ἰσπανικὸν κράτος τοῦ Φιλίππου Β' ὕστερα ἀπὸ τὴν παραίτηση τοῦ Καρόλου Ε'. Οἱ χῶρες αὐτὲς εἶχαν ἀναπτύξει ἥδη ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴ ἐποχὴ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιοτεχνία τους· ὑπῆρχαν ἐκεῖ μεγάλες πόλεις καὶ μιὰ οἰκονομικὰ ἰσχυρὴ καὶ φιλελεύθερη ἀστικὴ τάξη.

Ο Κάρολος Ε' σεβόταν τὴν παράδοση τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ὅπου εἶχε γεννηθῆ καὶ ἀπ' ὅπου εἶχε μεγάλα εἰσοδήματα, καὶ τὶς εἶχε ὀργανώσει σὲ μιὰ ὁμοσπονδία μὲ πρωτεύουσα τὶς Βρυξέλλες. “Ἐδωσε τὴν ἀνώτατη ἐκτελεστικὴν ἔξουσία στὸ «Συμβούλιο τοῦ Κράτους» καὶ τὴ νομοθετικὴν σὲ μιὰ βουλὴ, τὶς «Γενικὲς Τάξεις», ὅπου ἀντιπροσωπεύονταν οἱ βουλεὺς τῶν ἐπαρχῶν, «οἱ Ἐπαρχιακὲς Τάξεις». Κάθε ἐπαρχία εἶχε ἐσωτερικὴν αὐτονομία καὶ οἱ πόλεις αὐτόνομη ὀργάνωση.

Οἱ πρῶτες δυσκολίες παρουσιάστηκαν μὲ τὴ διάδοση τῆς μεταρρύθμισῆς, ποὺ προκάλεσε θρησκευτικοὺς διωγμοὺς καὶ ἐπέμβασην τῆς ιερᾶς ἑξετάσεως. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Φιλίππου Β' οἱ ιεροεξεταστὲς ἔγιναν σκληρότεροι, οἱ φόροι αὔξηθηκαν· οἱ λεηλασίες τῶν ἰσπανικῶν στρατευμάτων καὶ ἡ περιφρόνηση τῶν ἰσπανῶν ὑπαλλήλων πρὸς

Κάτω Χῶρες.
‘Αφορμή γιὰ τὴν
ἐξέγερση

Χάρτης τῶν κάτω χωρῶν

τούς ευγενεῖς καὶ τὸ λαὸ προκάλεσαν ἀγανάκτηση, ποὺ ἔσπασε σὲ ἐπανάσταση. Οἱ ἐπαναστάτες ἄνοιξαν τὶς φυλακές, ἔβαλαν φωτιὰ στὶς καθολικές ἐκκλησίες καὶ κατέστρεψαν πολλὰ ἔργα τέχνης. Προσπάθωντας νὰ καταπνίξῃ τὸ κίνημα ὁ Φίλιππος Β' ἔστειλε στὶς Κάτω Χῶρες Ἰσπανικὸ στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸν δούκα "Αλμπα, ποὺ βύθισε τὴ χώρα στὸ αἷμα.

'Η ἐπανάσταση ὅμως δὲν καταπνίγηκε. Ἀρχηγός της στάθηκε ὁ Γουλιέλμος τοῦ Nassau, πρίγκηπας τῆς Ὁρανίας, ἔνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους φεουδάρχες. 'Η διαμόρφωση τῆς

Ἐπανάσταση Κάτω Χωρών

Ο Γουλιέλμος τῆς Ὁρανίας.

χώρας, ἡ συμβολὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ στόλου, ποὺ εἶχε σχηματιστῆ ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ καράβια τῆς Ὁλλανδίας, καὶ ἡ ἀπελπισμένη ἀντίσταση τοῦ ὄλλανδικοῦ λαοῦ, ἐμπόδιζαν τοὺς Ἰσπανοὺς νὰ κυριαρχήσουν. Τέλος ὁ Φίλιππος ἀποφάσισε νὰ κρατήσῃ ἡπιότερη στάση, ἀνακάλεσε τὸν "Αλμπα καὶ κατόρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς Βέλγους, ποὺ ἦταν καθολικοί, καὶ νὰ τοὺς ἐνώσῃ σὲ ὁμοσπονδία. Σὲ ἀπάντηση ὁ Γουλιέλμος ἔνωσε τὶς ὄλλανδικὲς περιοχὲς σὲ μιὰ χαλαρὴ ὁμοσπονδία (ἔνωση Ούτρεχτης, 1579).

'Η ἔνωση τῆς Ούτρεχτης δημοσίευσε τὴν πρώτη στὴ νεώτερη εύρωπαική ἱστορία «διακήρυξη δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου», ὅπου τονίζονταν οἱ ὑποχρεώσεις τοῦ βασιλιά καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα ἡ ἐλευθερία τῆς συνείδησης στὰ θρησκευτικὰ θέματα. Δυὸς χρόνια ἀργότερα (1581) οἱ Ὁλλανδοὶ ἔπαψαν ν' ἀναγνωρίζουν τὸν Φίλιππο καὶ ἴδρυσαν ἔνα ἀνεξάρτητο ὁμοσπονδιακὸ κράτος, ποὺ ἀργότερα ὀνομάστηκε, ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς σημαντικότερης ἐπαρχίας, Ὁλλανδία.

'Ο Φίλιππος ἐπικήρυξε τὸν Γουλιέλμο τῆς Ὁρανίας καὶ ἐπέτυχε τὴν δολοφονία του, ἀλλὰ ἡ ἐπανάσταση εἶχε πιὰ ἐδραωθῆ. Οἱ Ὁλλανδοὶ ἐπέτυχαν τὴ συμπαράσταση τῆς Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ Ἰσπανία μετὰ τὴν ἥττα τοῦ στόλου της ἀπὸ τοὺς "Ἀγγλους" (1588) ἀναγκάστηκε νὰ ὑπογράψῃ στὰ 1603 ἀνακωχὴ. 'Η ὄριστικὴ ὅμως ἀπελευθέρωση τῆς Ὁλλανδίας ἀναγνωρίστηκε μὲ τὴν συνθήκη τῆς Βεστφαλίας (1648), ποὺ ἔκλεισε τὸν τριακονταετῆ πόλεμο.

"Ετοι ὁ ὄλλανδικὸς λαὸς κέρδισε μὲ ἀτέλειωτο πόνο καὶ αἷμα, ἀλλὰ καὶ ἀντοχὴ ἀκατάβλητη, τὴν ἐλευθερία του ταπεινώνοντας τὴν Ἰσπανία, τὴ μεγαλύτερη δύναμη τῆς ἐποχῆς.

Διακήρυξη
Δικαιωμάτων

Πινευματικὴ καὶ
ἐμπορικὴ ἀκμὴ τῆς
Ὦλλανδίας

‘Η ολλανδική όμοισπονδία πέρασε άπό πολλές έσωτερικές δυσκολίες. Κατόρθωσε δημαρχία νά δημιουργήση μιά καταπληκτική έμπορική κίνηση. Ακόμα και κατά τη διάρκεια τοῦ πολέμου μὲ τὴν Ἰσπανία οἱ Ολλανδοὶ αὔξησαν τὰ καράβια τους καὶ κυριάρχησαν στὴ Βόρειο Θάλασσα καὶ στὴ Βαλτική. Στὰ 1601 ίδρυθηκε ἡ ἐταιρία τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ποὺ μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ κράτους κατόρθωσε νὰ ἔχασφαλίσῃ τὸ μονοπώλιο τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἕνα μεγάλο ἀποκιακὸ κράτος στὴν Ἀνατολή. Τὴν Ἱδια ἐποχὴ ἡ ἐταιρία τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν ἰδρυσε τὸ Νέο Ἀμστερνταμ, στὴ θέση ποὺ χτίστηκε ἀργότερα ἡ Ν. Υόρκη.

‘Η Ολλανδία ἄρχισε νὰ ξεπέφτῃ οἰκονομικά μόνο κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰ., ὅταν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία περιόρισαν τὸ ἐμπόριό της.

Τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν συνόδεψε μιὰ μεγάλη πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ πρόοδος. Τὸ πανεπιστήμιο τοῦ Leyden ἔγινε πνευματικὸ κέντρο τῆς Εὐρώπης τὸν 17ον αἰ. Πολλοὶ Εύρωπαιοι ἐπιστήμονες καὶ μεγάλοι φιλόσοφοι ἔβρισκαν καταφύγιο στὴ φιλελεύθερη χώρα. ‘Η καλλιτεχνικὴ παράδοση συνεχίστηκε μὲ τοὺς μεγάλους ζωγράφους Ρέμπραντ, Φράνς Χάλς καὶ Bān Ntāük.

Ιακώβου Bān Rώυσνταλ (Jacob Van Rijnsdael)
Μύλος στὰ περίχωρα τοῦ Wijk-Bu-Duurstael,
(“Αμερένταμ”).

Ο Rώυσνταλ διακίνεται γιά τὸν δυναμισμὸ καὶ τὴν αἰσθαντικότητα, μὲ τὰ όποια ζωγραφίζει τὴν ολλανδικὴ φύση. Προτιμά τὰ συνενεφασμένα μελαγχολικά τοπία καὶ ἀποδίδει τὴν ύγρη ἀτμόσφαιρα, ἀλλὰ καὶ τὴν ιδιαίτερη ύφη τῶν πραγμάτων: τοῦ ξύλου, τῆς πέτρας, τοῦ βρεγμένου χώματος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

I. Ποιὰ είναι η γενική κατάσταση στὴν Εύρωπη στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 16ου αι., ποιὰ κράτη παίζουν σπουδαῖο ρόλο στὰ εύρωπα κά ζητήματα καὶ ποιοι είναι οι σπουδαιότεροι βασιλεῖς;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ποιὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς θεωρεῖτε τὰ ἀπολύτως πιὸ σημαντικὰ καὶ γιὰ ποιὸ λόγο;

Ιακώβου

Ζωγράφου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Ο ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618-1648)

ΑἜΤΙΑ

‘Η ειρήνη τῆς Αύγουστας (1555) ἔφερε προσωρινά τὴ θρησκευτικὴ γαλῆνη στὶς γερμανικές χῶρες, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε νὰ δημιουργήσῃ ἕνα μόνιμο καθεστώς. Πολλὰ προβλήματα είχαν μείνει ἄλυτα. ‘Η ειρήνη ἔδινε ἵσα δικαιώματα στοὺς καθολικοὺς καὶ στοὺς λουθηρανούς, ἀλλὰ δὲν ὑπολόγιζε τὸν καλβινισμό, ποὺ διαδόθηκε ἀργότερα· οἱ καθολικοὶ ἀμφισβήτουσαν τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα ποὺ είχαν ἀπαλλοτριώσει οἱ διαμαρτυρόμενοι μετὰ τὰ 1552. Παρ’ ὅλα αὐτὰ ἡ ειρήνη διατηρήθηκε περισσότερο ἀπὸ 50 χρόνια, γιατὶ οἱ αὐτοκράτορες ἔδειξαν μετριοπάθεια καὶ οἱ ἡγεμόνες δὲν ἤταν διατεθειμένοι νὰ διακινδυνεύσουν περισσότερο.

Τὰ πράγματα ἄλλαξαν, ὅταν ἡ ἀντιμεταρρύθμιση μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς Ἰησουΐτες δοκίμασε νὰ ἀνακτήσῃ τὸ χαμένο ἔδαφος. Οἱ Ἰησουΐτες ἀνέπτυξαν μεγάλη δράση στὴν Αὐστρία, τὴν κτήση τῶν καθολικῶν ‘Αψβούργων, καὶ τῇ Βαυαρίᾳ, ποὺ ὁ ἡγεμόνας ἤταν καθολικός. Ἐπηρέασαν τὸν αὐτοκράτορα Ροδόλφο Β’ καὶ τοὺς διαδόχους του Ματθία καὶ Φερδινάνδο, ποὺ ἀποφάσισαν νὰ ἐπιβάλουν μὲ δυναμικὸ τρόπο τὸν καθολικισμὸ στὴν Γερμανία. Αὐτὸ δέξινε τὶς ἀντιθέσεις. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες ἐνώθηκαν σὲ μιὰ «Ἐνωση» (Union) μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Φρειδερίκο, ἐκλέκτορα τοῦ Παλατινάτου. Οἱ καθολικοὶ σὲ ἔνα «Σύνδεσμο» (Liga) μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μαξιμιλιανό, δούκα τῆς Βαυαρίας.

Περιόδοι

‘Αποτέλεσμα ἤταν ν’ ἀρχίσῃ ἔνας πόλεμος, ποὺ κράτησε τριάντα χρόνια καὶ κατέστρεψε τὴ Γερμανία. ‘Ο πόλεμος αὐτὸς χωρίζεται σὲ πέντε περιόδους, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν καὶ αὐτοτελεῖς πόλεμοι: 1) τὴ βοημικὴ (1618-1620) 2) τοῦ Παλατινάτου (1621-1623) 3) τὴ δανικὴ (1625-1629) 4) τὴ σουηδικὴ (1630-1635) καὶ 5) τὴ γαλλικὴ (1635-1648).

'Αφορμὴ τοῦ πολέμου

‘Ο πόλεμος ἄρχισε ἀπὸ τὴ Βοημία. ‘Οταν ὁ αὐτοκράτορας Ματθίας ἐπιχείρησε νὰ περιορίσῃ τὰ δικαιώματα τῶν διαμαρτυρομένων, οἱ κάτοικοι ἐπαναστάτησαν καὶ πέταξαν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ αὐτοκράτορα στὸ δρόμο ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ παλατιοῦ τῆς Πράγας. ‘Οταν σὲ λίγο ὁ αὐτοκράτορας Ματθίας πέθανε, οἱ Τσέχοι δὲν ἀναγνώρισαν τὸν διάδοχό του Φερδινάνδο Β’ καὶ ἔδωσαν τὸ στέμμα στὸν Φρειδερίκο, ἐκλέκτορα τοῦ Παλατινάτου.

Βοημικὴ περίοδος

‘Ο Φερδινάνδος Β’ ἔστειλε στρατὸ στὴ Βοημία, ποὺ τοῦ τὸν παραχώρησε ἡ Liga, μὲ ἀρχηγὸ τὸν στρατηγὸ τῆς Τίλλυ (Tilly). Οἱ Τσέχοι νικήθηκαν, ἡ Βοημία ὑποτάχτηκε καὶ ὁ Φρειδερίκος ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ καταφύγιο στὴν Όλλανδία. Πολλοὶ ἐπαναστάτες καταδικάστηκαν σὲ θάνατο, ἄλλων δημεύτηκαν οἱ περιουσίες καὶ πολλές χιλιάδες μετανάστευσαν. ‘Ο προτεσταντισμὸς ἀπαγορεύτη-

Γουσταύος Τίλλι όπου νίκησε τὸ στρατὸ τοῦ Τίλλου καντὰ στὴ Λευφία
κε, ἐπιβλήθηκε ἡ γερμανικὴ γλώσσα καὶ ἡ Βοημία ἔγινε κληρονομί-
κη κτήση τῶν Ἀψβούργων.

Μετὰ τὴν νίκη του ὁ Φερδινάνδος στράφηκε πρὸς τὸ Παλατινάτο,
τὸ κατέλαβε, ἐπέβαλε κι' ἐκεῖ τὸν καθολικισμὸν καὶ ἔδωσε τὸν τίτλο
τοῦ ἐκλέκτορα στὸν δούκα τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανό, ποὺ ἦταν
ἀρχηγὸς τῆς Liga.

‘Η ὑποταγὴ τοῦ Παλατινάτου συγκίνησε τὶς ἄλλες διαμαρτυρό-
μενες χῶρες καὶ ίδιαίτερα τὴν Ἀγγλία (ό Φρειδερίκος τοῦ Παλατι-
νάτου ἦταν γαμπρὸς τοῦ βασιλιά τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου Α' Στιού-
αρτ), ποὺ κατόρθωσε νὰ πείσῃ τὴ Δανία νὰ πάρῃ μέρος στὸν
πόλεμο. ‘Ο βασιλιὰς τῆς Δανίας Χριστιανὸς Δ' κήρυξε τὸν πόλεμο,
ἄλλὰ ὁ Ἰάκωβος δὲν εἶχε χρήματα νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ. ‘Ο αὐτοκρά-
τορας τῆς Γερμανίας ἔστειλε ἐναντίον του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν στρατὸ
τοῦ Tilly, καὶ ἔνα δεύτερο στρατὸ μὲ στρατηγὸν τὸν Βοημὸ Βαλλεν-
στάιν (Wallenstein), ποὺ τὸν νίκησε καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ κλείσῃ
εἰρήνη (1629).

Ἐπέκταση τοῦ πολέμου

Μετὰ τὴν ἥττα τῆς Δανίας οἱ καθολικοὶ θριάμβευαν παντοῦ καὶ οἱ
διαμαρτυρόμενοι βρέθηκαν σὲ πολὺ δύσκολη θέση. Τότε ὅμως
συνέβησαν τρία πράγματα ποὺ ἄλλαξαν τὴν κατάσταση: 1) ‘Ο
αὐτοκράτορας Φερδινάνδος Β' δημοσίευσε ἔνα διάταγμα ποὺ
ἐπέβαλε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, τὰ ὅποια
εἶχαν δημευθῆ μετὰ τὸ 1552. Αὐτὸς ξεσήκωσε καὶ ὅσους διαμαρτυ-
ρόμενους ἡγεμόνες εἶχαν μείνει οὐδέτεροι. 2) ‘Ο στρατηγὸς
Βαλλενστάιν συμβούλευε τὸν αὐτοκράτορα νὰ ὑποτάξῃ μὲ τὸ
στρατὸ ποὺ διέθετε δῆλους τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνες καὶ νὰ
δημιουργήσῃ ἔνα ἐνιαῖο ἑθνικὸ κράτος καὶ ὁ Φερδινάνδος Β'
ἡθελε νὰ κάνῃ τὸ στέμμα τῆς Γερμανίας κληρονομικὸ στὴν οἰκογέ-
νεια τῶν Ἀψβούργων. Αὐτὸς ἀνήσυχησε καὶ τοὺς καθολικοὺς ἡγεμό-
νες, ποὺ ὑποχρέωσαν τελικά τὸν αὐτοκράτορα ν' ἀπομακρύνῃ τὸν
Βαλλενστάιν καὶ νὰ διαλύσῃ τὸ στρατὸ του. 3) ‘Ο Φερδινάνδος Β'
σκέφτηκε νὰ μονοπωλήσῃ τὸ ἐμπόριο τῆς Βαλτικῆς, ποὺ τὸ εἶχαν ἡ
‘Ολλανδία, Ἀγγλία, Σουηδία, ἀλλὰ ἡ προέλαση τῶν γερμανικῶν
στρατευμάτων πρὸς τὴν Βαλτικὴ προκάλεσε τὴν εἰσοδο τῆς Σουηδί-
ας στὸν πόλεμο (1630).

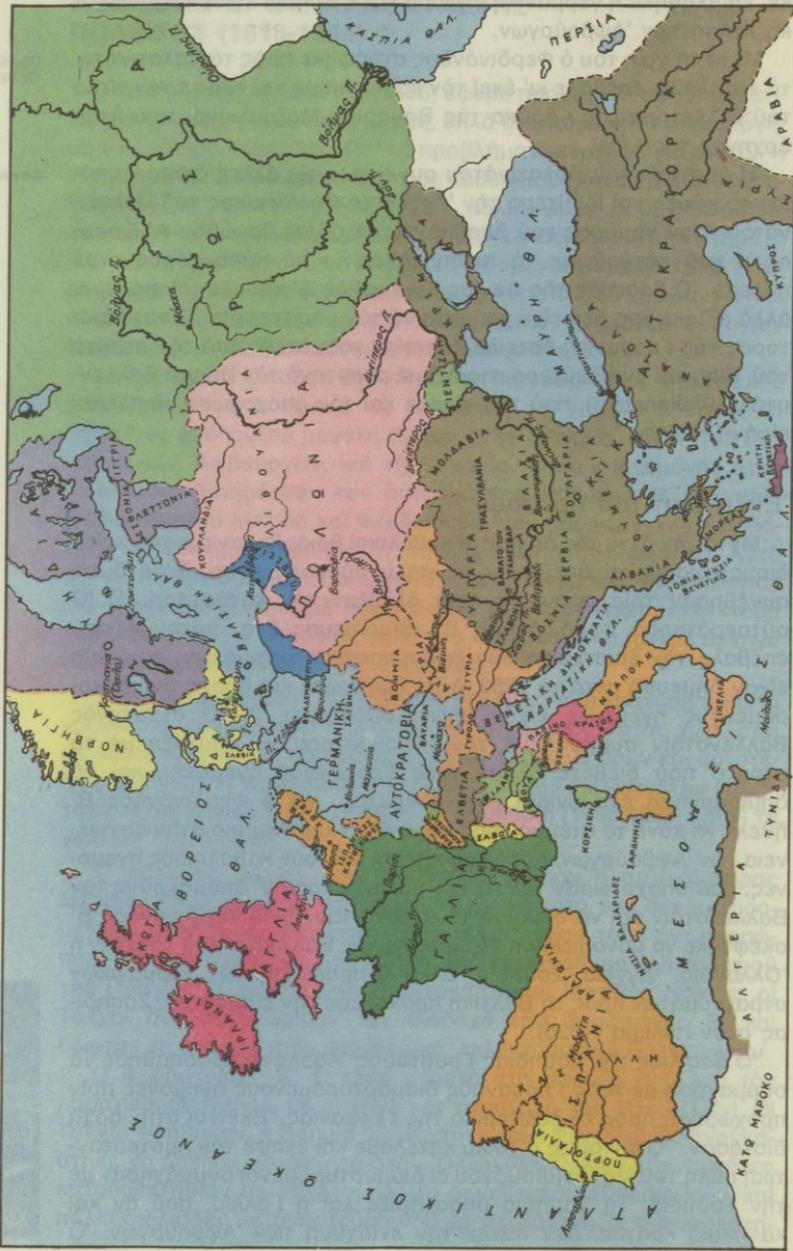
‘Ο βασιλιὰς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος προσπάθησε νὰ
συμμαχήσῃ μὲ τοὺς Γερμανοὺς διαμαρτυρόμενους ἡγεμόνες πρὶν
προχωρήσῃ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Γερμανίας. ‘Εκεῖνοι στὴν ἀρχὴ
δίστασαν. ‘Οταν ὅμως ὁ Tilly κατέλαβε καὶ ἐκαψε τὴν προτεσταν-
τικὴ πόλη τοῦ Μαγδεμβούργου οἱ διαμαρτυρόμενοι συμμάχησαν μὲ
τὴν Σουηδία. Τὴν Σουηδία ὑποστήριξε καὶ ἡ Γαλλία, ποὺ ἀν καὶ
καθολικὸ κράτος, δὲν ἢθελε τὴν ἐνίσχυση τῶν Ἀψβούργων. ‘Ο

Περίοδος τοῦ
Παλατινάτου

Δανικὴ περιόδος

ΕΥΡΩΠΗ, 1648

Γουσταύος 'Αδόλφος νίκησε τὸ στρατὸ τοῦ Τίλλυ κοντὰ στὴ Λειψία καὶ ἀνέτρεψε τὴν προηγούμενη ἐπιτυχία τῶν καθολικῶν. Ὁ σουηδικὸς στρατὸς προχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Γερμανίας καὶ βάδισε πρὸς τὴν Αὐστρία καὶ τὴ Βαυαρία. Ὁ Τίλλυ νικήθηκε γιὰ δεύτερη φορὰ καὶ πληγώθηκε θανάσιμα. Ὁ αὐτοκράτορας τότε ἀναγκάστηκε νὰ ξανακαλέσῃ τὸν Βαλλενστάιν. Οἱ δύο στρατοὶ συναντήθηκαν στὸ Λύτσεν (Lützen) κοντὰ στὴ Λειψία, τὸ φθινόπωρο τοῦ 1632. Ἡ μάχη ὑπῆρξε φοβερή, ἐπειδὴ ὁ Γουσταύος 'Αδόλφος καὶ ὁ Βαλλενστάιν ἦταν οἱ καλύτεροι στρατηγοὶ τῆς ἐποχῆς. Οἱ Σουηδοὶ νίκησαν μὲ μεγάλες ἀπώλειες, ἀλλὰ ὁ Γουσταύος 'Αδόλφος παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν προσωπική του παλληκαριά, ὅρμησε μὲ τὸ ἵππικὸ στὶς ἔχθρικὲς γραμμές, προχώρησε σὲ βάθος, ἀπομονώθηκε, πληγώθηκε βαριὰ καὶ πέθανε.

Ἡ ἐπέμβασή του εἶχε σώσει τὸν προτεσταντισμό. Μετὰ τὸ θάνατο του ὁ πόλεμος συνεχίστηκε σχεδὸν χωρὶς προοπτική, ὅλο καὶ πιὸ καταστρεπτικὸς γιὰ τὴ Γερμανία. Αὐτὸ τὸ κατάλαβε ὁ Βαλλενστάιν καὶ προσπάθησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς προτεστάντες γιὰ νὰ γίνη εἰρήνη· οἱ συνεννοήσεις ὅμως θεωρήθηκαν προδοσία καὶ ὁ Βαλλενστάιν καταδικάστηκε σὲ θάνατον. Ἀργότερα ὁ αὐτοκράτορας δοκίμασε νὰ ύπογράψῃ εἰρήνη, ἀλλὰ οἱ Σουηδοὶ ἀπαιτοῦσαν γερμανικὰ ἐδάφη. Τέλος ἡ Γαλλία, ποὺ ἥθελε νὰ ἔξασθενήσῃ τοὺς Ἀψβούργους στὴ Γερμανία καὶ στὶς Κάτω Χῶρες, κήρυξε τὸν πόλεμο συγχρόνως στὸν αὐτοκράτορα Φερδινάνδο Γ' (διάδοχο τοῦ Φερδινάνδου Β') καὶ στὴν Ἰσπανία.

Μὲ τὴν εἰσοδὸ τῆς Γαλλίας στὸν πόλεμο, ποὺ εἶχε πρωθυπουργὸ ἔνα καρδινάλιο, τὸν Ρισελιέ, ὁ πόλεμος πῆρε πιὰ καθαρὰ πολιτικὸ χαρακτήρα. Τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ 30οῦ πολέμου δὲν εἶναι παρὰ ἡ προσπάθεια τῶν 'Σουηδῶν καὶ τῶν Γάλλων νὰ ἔξασφαλίσουν στρατηγικὰ σημεῖα στὴ Γερμανία.

Ἡ χώρα αὐτὴ εἶχε ὄλότελα καταστραφῆ ἀπὸ τὶς λεηλασίες τῶν στρατευμάτων· ὁ πληθυσμὸς εἶχε τρομακτικὰ ἀραιώσει, ἡ οἰκονομία παρέλυσε, γιατὶ κανεὶς δὲν καλλιεργοῦσε πιὰ τὴ γῆ, οὕτε ἔκανε καμιὰ προσπάθεια, ἀφοῦ σὲ λίγο θά περνοῦσαν τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα καὶ θὰ κατέστρεφαν τὰ πάντα. Τὸ μόνο ἐπάγγελμα ποὺ ἔμενε ἦταν τοῦ στρατιώτη. Ὁρδες ἀπὸ μισθοφόρους τριγύριζαν τὴ χώρα λεηλατώντας καὶ σκοτώνοντας καὶ πίσω τους σέρνονταν κουρελιασμένα γυναικόπαιδα ἀναζητώντας τροφή.

Αὐτὴ ἡ τρομακτικὴ δυστυχία ἔκανε τὸν αὐτοκράτορα Φερδινάνδο Γ' νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Τελικὰ ύπογράφτηκε ἡ εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας (ἐπαρχία τοῦ κάτω Ρήνου) στὰ 1648.

Ἡ συνθήκη τῆς Βεστφαλίας (Westphalia)

Οἱ κυριότεροι ὄροι τῆς συνθήκης ἦταν:

Βαλλενστάιν

Γαλλικὴ περίοδος

μητροκτόνος πολεμού
τρομακτικῆς δυστυχίας

Κατάσταση τῆς
Γερμανίας

Συνθήκη
Βεστφαλίας (1648)

1) 'Η Σουηδία κράτησε τό δυτικό κομμάτι τής Πομερανίας (γερμανική χώρα κοντά στή Βαλτική) και τις παλιές ἐπισκοπές τής Βρέμης και Verden. "Ετοι στερέωσε τήν κυριαρχία της στή Βαλτική και κατέχοντας τις ἑκβολές τῶν μεγάλων γερμανικῶν ποταμῶν Oder, Elbe και Weser ἔξασφάλισε τὸν ἔλεγχο στὰ παράλια τῆς B. Γερμανίας.

2) 'Η Γαλλία κράτησε τις «τρεῖς ἐπισκοπές» Metz, Toul, Verdun, ποὺ εἶχε πάρει μὲ τὴ συνθήκη τοῦ 1559, καθὼς καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς 'Αλσατίας, κι' ἔξασφάλισε τὸν ἔλεγχο τοῦ ἄνω Ρήνου.

3) Οι ἐκκλησιαστικὲς περιουσίες καὶ τὰ φέουδα ἀποφασίστηκε νὰ μείνουν στὴν κατάσταση ποὺ ἦταν τὸν 'Ιανουάριο τοῦ 1624. "Ετοι οἱ διαμαρτυρόμενοι κράτησαν τὰ ἐδάφη ποὺ εἶχαν καταλάβει ἢ ἀπαλλοτριώσει, ἀναγνωρίστηκε ὅμως ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ καθολικισμοῦ στὴ Βοημία καὶ ἡ προσάρτηση τῆς χώρας στὶς κτήσεις τοῦ αὐτοκράτορα.

4) 'Ο καλβινισμὸς ἀναγνωρίστηκε ισότιμος μὲ τὰ δύο ἄλλα δόγματα.

5) Οι ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας πῆραν τὸ δικαίωμα νὰ συμμαχοῦν μεταξύ τους ἢ μὲ ξένες χῶρες, σὰ νὰ ἦταν ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι. "Ετοι ἡ Γερμανία διασπάστηκε καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἔξουσία κατάτησε ἀπλὴ σκιά.

6) ἀναγνωρίστηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῆς 'Ελβετικῆς καὶ 'Ολλανδικῆς ὁμοσπονδίας.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ

Σημασία συνθήκης
Βεστφαλίας

'Η συνθήκη τῆς Βεστφαλίας εἶναι ἔνας σταθμὸς γιὰ τὴν εύρωπαική Ιστορία:

'Η Γερμανία διασπάστηκε σὲ κρατίδια καὶ ἔμεινε χωρισμένη ὡς τὸν 19ον αι. 'Η αὐτοκρατορικὴ ἔξουσία ἔξεπεσε. 'Η χώρα ἔπαθε δόλοκληρωτικὴ οἰκονομική, δημογραφικὴ καὶ πολιτιστικὴ καταστροφή. 'Η ἀναγέννηση ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἔκει ἐσβῆσε, μιὰ γενιά ἀνατράφηκε μέσα στὴν ἀγραμματοσύνη, χωρὶς ἥθικὸ φραγμό. Χρειάστηκε ἔναν αἰώνα ἡ Γερμανία γιὰ νὰ συνέλθῃ.

'Η Ισπανία ἔξεπεσε δριστικά.

'Η Γαλλία ἐνισχύθηκε πολύ, ἔγινε ἡ μεγαλύτερη εύρωπαικὴ δύναμη στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 17ου αι.

'Η Σουηδία κυριάρχησε στὴ Βαλτική.

Γενικά οἱ φοβερὲς καταστροφὲς ἔκαναν φανερό, τουλάχιστο στὰ πιὸ φωτισμένα πνεύματα τῆς ἐποχῆς, διτὶ ὡς φανατισμὸς καὶ ἡ μισαλλοδοξία δὲν ὀδηγοῦσαν πουθενά ἄλλοῦ ἀπὸ τὴν καταστροφή. "Ετοι ἀρχισε ὡς γίνεται συνειδητὸ διτὶ ἡ μετριοπάθεια καὶ ἡ ἀνεξιθρησκεία ἦταν ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς Εὐρώπης. "Εγιναν καὶ μετὰ διωγμοὶ καὶ ὀξύτητες, ἀλλὰ οἱ ἀντιθέσεις

μειώθηκαν· δόλο και κέρδιζε ἔδαφος ή ίδεα τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

I. Αίτια, άφορμή, περίοδοι και κυριότερα γεγονότα τοῦ τριακονταετοῦ πολέμου.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ποιές συνέπειες είχε γιά τὴν Γερμανία και τὴν Εύρωπη ὁ τριακονταετής πόλεμος; Ποιὰ είναι ἡ σημασία τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 16ου ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΑ

Παρὰ τὰ ἐμπόδια ποὺ δημιουργοῦσε ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδας συνεχίστηκε.

Μετὰ τὶς ἀνακαλύψεις ἀναπτύχθηκαν πολὺ οἱ φυσιογνωστικὲς ἐπιστῆμες και ἔγιναν οἱ πρῶτες προσπάθειες γιά ταξινόμηση τοῦ νέου ύλικοῦ. Ἀναπτύχθηκε πολὺ ἡ γεωγραφία και ἔγιναν τελειότεροι οἱ γεωγραφικοὶ χάρτες.

Ἐξελίχθηκε ἀκόμα ἡ χειρουργικὴ - οἱ ἀτέλειωτοι πόλεμοι δημιούργησαν τὴν ἀνάγκη θεραπείας τῶν τραυμάτων και ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία γιά πειραματισμούς - και ἡ παθολογία.

Μεγάλη πρόοδος ἔγινε στὰ μαθηματικά, τῇ φυσικῇ και τῇ ἀστρονομίᾳ μετά τῇ δημοσίευση τοῦ βιβλίου τοῦ Κοπέρνικου. Οἱ νέοι μαθηματικοὶ προσπαθώντας νὰ θεμελιώσουν μὲ μαθηματικούς ύπολογισμούς τὶς νέες αὐτὲς θεωρίες προώθησαν τὶς μαθηματικὲς ἐπιστῆμες πέρα ἀπὸ τὴν ἀρχαία γεωμετρία και τὴν ἀράβικὴ ἄλγεβρα: Δέχτηκαν τὸ δεκαδικὸ σύστημα, ἀνακάλυψαν τοὺς λογαρίθμους (ὁ Σκῶτος Ἰω. Νάπιερ (Napier) στὰ 1614), ἀρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται τὰ μαθηματικὰ σύμβολα \times , $-$, $+$, $=$.

Ο Γάλλος φιλόσοφος και μαθηματικὸς Ντεκάρτ (Descartes) διαμόρφωσε μιὰ σύνθετη ἄλγεβρας και γεωμετρίας, ποὺ ὀνομάστηκε ἀναλυτικὴ γεωμετρία.

Ο Γερμανὸς ἀστρονόμος και μαθηματικὸς Ἰω. Κέπλερ (Kepler) θεμελίωσε μὲ μαθηματικούς ύπολογισμούς τῇ θεωρίᾳ τοῦ Κοπέρνικου και ἀνακάλυψε τοὺς νόμους τῆς κίνησης τῶν πλανητῶν.

Ο μεγαλύτερος ἐπιστήμονας τῆς ἐποχῆς και ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τοῦ κόσμου ἦταν ὁ Ἰταλὸς Γαλιλαῖος (Galileo Galilei, 1564-1642) μουσικός, καλλιτέχνης, φυσικός, μαθηματικός και ἀστρονόμος. Οἱ θεωρίες του γιὰ τὴν κίνηση τῶν σωμάτων, οἱ νόμοι γιὰ τὴν πτώση και τὴν ἐπιτάχυνση, ποὺ θεμελίωσαν τὴ δυναμική, ἐπηρέασαν, δχι μόνο τὴν ἐπιστήμη, ἀλλὰ και τὴ φιλοσοφικὴ σκέψη τῆς ἐποχῆς, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἦταν ἡ ἐπιστημονικὴ ἔκφραση τοῦ

Ἐπιστήμη

Κέπλερ (Kepler)

Γαλιλαῖος (Galilei)

Φραγκίσκος Βάκων
(Bacon)

Αλλαγὴ
ἡμερολογίου (1582)

δυναμισμοῦ, ποὺ ἀναφέραμε ὅτι χαρακτήριζε αὐτὴ τὴν ἐποχὴν ὀλόκληρη.

Ο Γαλιλαῖος τελειοποίησε τὸ τηλεσκόπιο, ποὺ κατασκεύασαν πρῶτοι οἱ Ὀλλανδοί, καὶ μὲλέτησε τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρες, τὴν μορφὴν τῆς ἐπιφάνειας τῆς σελήνης, τοὺς δορυφόρους τοῦ Διός, τὸ δαχτυλίδι τοῦ Κρόνου. Εἶχε πειστὴ γιὰ τὴν ὁρθότητα τῆς θεωρίας τοῦ Κοπέρνικου, ὅταν ὅμως δημοσίευσε τὶς γνῶμες του, οἱ ἱεροεξεταστὲς τὸν συνέλαβαν, τὸν ὑποχρέωσαν νὰ ἀρνηθῇ δημόσια τὶς νέες θεωρίες καὶ τὸν περιόρισαν στὰ κτῆματά του στὴ Φλωρεντία.

Ο Γαλιλαῖος μελέτησε τὸ πιὸ σημαντικὸ θέμα τῆς ἐποχῆς του, ποὺ ἦταν ἡ σωστὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδος, καὶ διατύπωσε μὲ σαφήνεια τὴν μέθοδο ποὺ μεταχειρίζεται ως σήμερα ἡ ἐπιστήμη. Ξεχώρισε τέσσερα στάδια: 1) συστηματικὴ καὶ προσεκτικὴ παρατήρηση 2) ἀπομόνωση τοῦ φαινομένου στὸ ἔργαστρο καὶ πειραματικὴ ἔρευνα 3) ἀκρίβεια καὶ προσοχὴ στὴ μέτρηση 4) διατύπωση μιᾶς ἐπιστημονικῆς ὑπόθεσης, ποὺ ἔπρεπε πάλι νὰ ἐπαληθευτῇ μὲ νέα πειραματικὴ ἔρευνα.

Τὸ ἴδιο θέμα, ἀλλὰ λιγότερο συστηματικά, ἀντιμετώπισε καὶ ὁ "Ἀγγλος φιλόσοφος **Φραγκίσκος Βάκων** (Bacon, 1561-1626), ποὺ δέχεται ὅτι ἡ μόνη σωστὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδος είναι ἡ ἐμπειρική, δηλαδὴ αὐτὴ ποὺ βασίζεται στὴν παρατήρηση καὶ τὸ πείραμα. Ἡ θεωρία του ἐπηρέασε τὴν ἀγγλικὴ φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη, ίδιαίτερα τὸν "Ἀγγλο φιλόσοφο Τζών Λόκ.

Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἡμερολογίου

Μιὰ σημαντικὴ ἀλλαγὴ, ποὺ ὄφελεται στὶς συστηματικότερες ἀστρονομικὲς παρατηρήσεις, είναι ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἡμερολογίου, ποὺ ἔγινε μὲ τὴν ἔγκριση τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ' στὰ 1582. Τὸ νέο ἡμερολόγιο, τὸ γρηγοριανό, καθόριζε ἀκριβέστερα ἀπὸ τὸ παλιό, τὸ ιουλιανό, τὴ διάρκεια τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους. "Εγινε ἀμέσως δεκτὸ στὶς καθολικὲς χῶρες, ἀλλὰ οἱ διαμαρτυρόμενοι καὶ οἱ ὄρθδοξοι ἄργησαν νὰ τὸ ἀκολουθήσουν ('Ελλάδα: 1921).

Ἡ Φιλοσοφία

Μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης παρουσιάστηκε στὴν Εὐρώπη γιὰ πρώτη φορὰ ἡ ἐλεύθερη φιλοσοφικὴ σκέψη, δηλαδὴ ἡ προσπάθεια νὰ ἐρμηνεύσῃ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ λογική, ἄσχετα ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ δόγματα, τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, τῆς σχέσης ἀνάμεσα στὴν ὥλη καὶ στὸ πνεῦμα, στὸν Θεό καὶ τὸν κόσμο, στὸ σῶμα καὶ τὴν ψύχη. Κάθε φιλόσοφος ἔδωσε μιὰ δική του ἀπάντηση στὰ μεγάλα αὐτὰ προβλήματα, διατύπωσε δηλαδὴ ἑνα δικό του φιλοσοφικό σύστημα.

Οἱ πρῶτοι μεγάλοι φιλόσοφοι τοῦ ΙΖ' αἰ. είναι:

Ο Γάλλος φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς **Ντεκάρτ** (René Descartes). Μέθοδός του είναι ἡ ἀπόλυτη ἀμφιβολία. Ἀμφιβάλλει γιὰ κάθε παραδομένη γνώση, γιὰ τὴν ὑπαρξὴν τοῦ κόσμου, γιὰ τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς, γιὰ τὴν ἴδια του τὴν ὑπαρξὴν. Φτάνει στὴν ἄρνηση τῶν πάντων, ὅπου δὲ μένει παρὰ ἡ ἀμφιβολία καὶ τὸ μοναδικὸ θετικὸ στοιχεῖο: ἡ σκέψη ποὺ ἀμφιβάλλει, αὐτὸς ποὺ σκέπτεται: «Cogito ergo sum - Σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω».

Μὲ βάση τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ ὁ Descartes θὰ στηρίξῃ πάλι τὴν ὑπαρξὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου, ἀφοῦ περάσῃ τὰ πάντα ἀπὸ τὸν αὐτόπερ ἔλεγχό της. Στὸ βιβλίο του «Discours de la Methode» (Λόγος περὶ τῆς Μεθόδου), ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν 'Ολλανδία στὰ 1637, διατυπώνει τὸ φιλοσοφικὸ του σύστημα ποὺ ὀνομάστηκε «ὅρθιολογισμὸς» (rationalismus) καὶ ἐπηρέασε τὴν νεώτερη φιλοσοφικὴ σκέψη.

Ο **Μπαρούνης Σπινόζα** (Spinoza), 'Ολλανδὸς φιλόσοφος ἐβραϊκῆς καταγωγῆς, ἔδρυσε ἔνα πανθεϊστικὸ φιλοσοφικὸ σύστημα. Δέχεται ὅτι Θεός καὶ κόσμος είναι ἕνα πνεῦμα καὶ ὑλὴ είναι οἱ δύο ὅψεις τῆς ἴδιας οὐσίας.

Ο **"Αγγλος φιλόσοφος Θωμᾶς Χόμπης** (Hobbes) είναι ὁ εἰσηγητὴς τοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ τῆς μηχανοκρατίας καὶ ὁ ύποστηρικτὴς τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας: πηγὴ κάθε γνώσης είναι οἱ αἰσθήσεις. Στὸν κόσμο δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνο ὑλὴ καὶ ὁ Θεός πρέπει νὰ ἔχῃ κάποια ὑλικὴ ὑπόσταση. Καλὸ καὶ ἥθικὸ είναι τὸ εὐχάριστο. Στὴν πολιτείᾳ ὁ ἄρχοντας πρέπει νὰ ἔχῃ ἀπόλυτα δικαιώματα, γιατὶ μὲ τὴ μεσολάβησή του σώζει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ ἀλληλοφάγωμα. Κάθε ἀνθρωπὸς είναι γιὰ τὸν ἄλλον ἀνθρωπὸ λύκος. Τὶς θεωρίες αὐτὲς τοῦ Χόμπης πολέμησε ὁ "Αγγλος φιλόσοφος Τζών Λόκ.

'Η τέχνη. 'Ο ρυθμὸς baroc

Μιὰ ἐποχὴ τόσο ταραγμένη, ὅπως τὸ τέλος τοῦ 16ου καὶ τὸ πρῶτο μέρος τοῦ 17ου αἰ., μὲ τόσο δυναμισμὸ καὶ πάθος, δὲ μπορεῖ νὰ τὴν ἔκφρασθε ὁ ἥρεμος ρυθμὸς τῆς ἀναγέννησης· γι' αὐτὸ παραχωρεῖ τὴ θέση του σ' ἔνα νέο ρυθμό, γεμάτο πάθος καὶ κίνηση, τὸ **baroc**, ποὺ ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὴ λέξη barocco, ποὺ θὰ πῆ ἀνώμαλο μαργαριτάρι. Οἱ ρίζες τοῦ νέου αὐτοῦ ρυθμοῦ βρίσκονται στὰ ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ στοὺς πίνακες τοῦ Tintoretto· ἀγαπάει τὴν κίνηση, τὸ πάθος, τὴν ἔκσταση, τὸ πλάγιο ἐπίπεδο, τὴ δυνατὴ φωτοσκίαση, γενικὰ τὴ δυνατὴ ἐντύπωση καὶ τὴ γραφικότητα.

Στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τὰ κτίρια ξεχωρίζουν μὲ τὴν πλούσια ἔξωτερη διακόσμηση, τὶς καμπύλες γραμμές, τὴ γραφικὴ ἐντύπωση ποὺ δημιουργεῖ ἡ ισχυρὴ φωτοσκίαση. Δὲν ἐνδιαφέρει πιὰ ἡ καθαρότητα τῆς γραμμῆς, ἀλλὰ ἡ συνολικὴ εἰκόνα. 'Ανάλογες είναι οἱ ἀλλαγές στὴ ζωγραφική:

Ντεκάρτ (Descartes)

Σπινόζα (Spinoza)

Χόμπης (Hobbes)

Χαρακτηριστικά τοῦ baroc

φωτοσκίαση μὲ τὴν ὑποβλητικότητά της παίζει βασικὸ ρόλο στὴ ζωγραφικὴ baroc.

Καθώς ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση εἶχε χωρίσει σὲ δύο στρατόπεδα τὴν Εὐρώπη, ἡ τέχνη στὶς καθολικὲς χῶρες ἤταν πιὸ πολὺ θρησκευτική. Οἱ μεγαλύτεροι ζωγράφοι τοῦ καθολικοῦ μπαρόκ εἶναι στὴν Ἰσπανία ὁ Μουρίλλο, ὁ Ντιέγκο Βελάσκεθ καὶ ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco).

Γκρέκο (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος), Σταύρωση (Μαδρίτη).

Ο Γκρέκο διδάχτηκε τῇ βυζαντινὴ ζωγραφικῇ στὴν Κρήτη. Ἀργότερα στὴ Βενετία ἐπηρέαστηκε ἀπὸ τοὺς μεγάλους Βενετοὺς ζωγράφους καὶ ίδιαίτερα τὸν Ντοντόρεττο. Στὴν Ἰσπανία διαμόρφωσε μιὰ προσωπικὴ τεχνοτροπία καὶ ξεπέρασε πολὺ τὴν ἐποχὴ του. Οἱ χρωματικές ἀντιθέσεις, οἱ ἔντονοι φωτισμοί, τὰ ἀπέραντα ἀνοιγόματα τῶν οὐρανῶν, ἡ θρησκευτικὴ ἐκποστὴ, ὁ τονισμὸς τοῦ δένοντα τοῦ ὑμούς καὶ ἡ ἔξαλλωση τῶν μορφῶν, χαρακτηρίζουν τὸ έργο του. Ἐδῶ, ἐμπρός σ' ἔνα σκοτεινὸν καὶ δότελα σχηματικὸ τοπίο, ὑψώνεται ὁ μεγάλος Σταυρὸς μὲ τὸ οῷμα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ δεσπόζει σ' ὅλη τὴ σύνθεση. Ἐπάνω δύο ἀγγεῖλοι καὶ κάτω δύο μυροφόρες γυναικὲς μαζεύονται τὸ αἷμα. Περιβάλλεται ἀπὸ τὴν Παναγία καὶ τὸν Ἰωάννην. Τὰ χρώματα δένονται τὴ σύνθεση. Τὸ φῶς πηγάδει ἀπὸ τὸ οἴμα τοῦ Χριστοῦ καὶ δίνει τὸ ίδιαίτερο βαθύ τῆς νόημα σὲ δᾶλη τὴ σύνθεση.

1) Ὁ καλλιτέχνης δὲ σχεδιάζει πιὰ τὴ μορφὴ. Σπάζει τὸ περίγραμμα καὶ πλάθει τὶς μορφές μὲ τὸ φῶς, τὴ σκιὰ καὶ τὸ χρῶμα. Ζωγραφίζει τὶς σκηνὲς συνολικά, ὅπως φαίνονται, καὶ δχι κάθε μορφὴ χωριστά, ὅπως στὴν ἀναγέννηση. Ἡ τάση αὐτὴ προοιωνίζει τὸν ἐμπρεσιονισμὸ τοῦ 19ου αἰ.

Στὶς συνθέσεις προτιμᾶ τὸ πλάγιο ἐπίπεδο. Ἡ κεντρικὴ μορφὴ δὲν εἶναι συμμετρικὰ μὲ τὸ περίγραμμα τοῦ πίνακα τοποθετημένη κι' αὐτὸ δίνει στὴ σύνθεση μεγαλύτερη φυσικότητα.

2) Τὸ φῶς εἶναι ἀκόμα τεχνητό, ἀλλὰ δὲν εἶναι διάχυτο, ὅπως στὴν ἀναγέννηση. Πέφτει ἀπὸ κάποια πηγὴ σὰν προβολέας καὶ πλάθει ὀλόκληρη τὴ σύνθεση. Ἡ

Κάποιο στο 1800 έωφενιστικόν στη

Γκρέκο (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος), "Οράμα τού Εὐαγγελιστῆ' Ιωάννη ἀπό τὴν Ἀποκάλυψη (Ν. Υόρκη).

Στὸ ἔργο αὐτὸ ὁ Greco ἔχει φτάσει στὸ ἀνώτατο σπηλεῖο θρησκευτικῆς ἐκστασῆς: Ὁ "Ἄγιος Ιωάννης κατάπληκτος, ἐκστασιαμένος, ἀντικρύζει τὶς ψυχὲς τῶν δικαιῶν, ποὺ εἶναι ἑτοιμεῖς νὰ ντυθοῦν τὶς λευκές στολὲς, βαμμένες μέσα στὸ αἷμα τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τὶς καθάρισε ἀπὸ κάθε ἀμαρτία. Εἶναι ἑτοιμεῖς νὰ δεχοῦν τὴ Θεία Χάρη καὶ τὴ Λύτρωση. Οἱ στολές φαίνονται σὰν δοπτέα σύννεφα σ' ἓνα φανταστικὸ οὐρανό. Κάθε παραδόμενός νόμος ἀναλογίας καὶ σύνθετης ἔχει ἐδῶ ἐγκαταλειφθῆ. Οἱ μορφές καίνονται σάν φλόγες μέσα σ' ἓνα ὑπερφυσικὸ φῶς καὶ ἡ σύνθετη ἔχει ἔνα δυναμισμὸ πρωτοφανέρωτο στὴν τέχνη τῆς ἐποχῆς ἑκείνης.

Βελάσκεθ, (Diego Velasquez) Πορτραίτο τοῦ Φλίππου Δ' τῆς Ισπανίας (17ος αι. Αονδίνο). "Ἐνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ πορτραίτα τοῦ Βελάσκεθ. Τὰ πολύτιμα ρούχα, ὁ διάκοσμος, ὁ ἴδιαιτερος φωτισμὸς είναι χαρακτηριστικὰ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ μεγάλου ισπανού ζωγράφου τοῦ μπαρόκ.

'Ο Greco (1540-1614) γεννήθηκε στὴν Κρήτη, μετανάστευσε στὴ Βενετία, καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Τολέδο τῆς Ισπανίας.

'Η ζωγραφική του συνδυάζει τὴ βυζαντινὴ παράδοση καὶ τὴ βενετικὴ τεχνοτροπία μὲ μιὰ ἴδιαιτερη, ἐντελῶς προσωπικὴ του ἔκφραση. Τὴν τέχνην του χαρακτηρίζουν ἡ ἐκσταση, ἡ ἐξαϋλωση, τὸ πάθος, ἡ ἀσκητικὴ διάθεση, ἡ τελετουργικὴ μεγαλοπρέπεια.

Στὸ Βέλγιο ὁ Ρούμπενς (Rubens) ζωγραφίζει μεγαλόπρεπες καὶ πολυπρόσωπες θρησκευτικὲς σκηνές, ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ μιὰ θεατρικὴ δραματικότητα.

Ρούμπενς, 'Η γυναίκα του και τά παιδιά του
(μέσα τού 17ου αι. Παρίσι, μουσείο Λούβρου).

Χαρακτηριστικά στοιχεία τού μπαρόκ, άλλα και τής τεχνοτροπίας τού μεγάλου Φλαμανδού ζωγράφου, είναι ο' αύτον τὸν πίνακα ή διάταξη τῶν μορφῶν, που βρίσκονται ἔξω ἀπό τὸν κεντρικὸν δέναν, ή τοποθέτηση τοὺς σὲ πλάγιον ἐπίπεδο σε βάθος, τὸ φῶς ποὺ υπογραμμίζει τὴν ἀπαλότητα τῆς σάρκας καὶ τὶς πλατιές πτυχώσεις, οἱ χρωματικὲς διαβαθμίσεις, η ζωηρότητα καὶ η κάποια ἔμφαση στὴν ἐκφραστὴ καὶ στὶς στάσεις. "Ομως τὸ αἰσθῆμα τῆς ἄγαπης ποὺ δένει τὸν μεγάλο ζωγράφο μὲ τὴν οἰκογένεια του, διαποτίζει τὸν πίνακα μὲν αἰσθῆμα τρυφερότητας.

Μουσική

‘Η πολυυφωνική μουσική είχε καλλιεργηθῆ ἀπό τὴ μεσαιωνικὴ ἐποχή. ’Αναπτύχθηκε ἀκόμα περισσότερο μὲ τὴν ἀναγέννηση, ιδίως στὶς γερμανικὲς χῶρες, ποὺ τῆς ἔδωσαν ιδιαίτερη θέση στὴν ἐκκλησία.

Παράλληλα ἄρχισε νὰ καλλιεργήται καὶ ή κοσμικὴ μουσική.

Στὴν Ὀλλανδία καὶ στὶς ἄλλες διαμαρτυρόμενες χῶρες, ὅπου ἔχουν καταργηθῆ οἱ θρησκευτικὲς εἰκόνες, οἱ καλλιτέχνες, χωρὶς νὰ ἀποκλείουν τὰ θρησκευτικὰ θέματα στρέφονται περισσότερο στὴν ἀπεικόνιση τῆς καθημερινῆς ζωῆς, στὸ τοπίο, στὸ πορτραϊτο. Οἱ μεγαλύτεροι ζωγράφοι τοῦ baroc εἶναι στὴν Ὀλλανδία ὁ Φράνς Χάλς, ὁ Ρώυσνταλ (Ruysdael) καὶ ὁ Ρέμπραντ (Rembrandt 1606-1669), ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ζωγράφους δῶλων τῶν ἐποχῶν. Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ἔργο του εἶναι τὸ φῶς καὶ τὸ χρῶμα· μιὰ φωτοσκίαση ἀπαράμιλλη, σχεδὸν μεταφυσική, ποὺ δὲ φωτίζει μόνο τὸν πίνακα, ἀλλὰ ύποβάλλει τὸ βαθύτερο νόημά του.

Ρέμπραντ, Μάθημα ἀνατομίας (Λεπτομέρεια. Χάρη).

Στὴν ἐκφραστὴ τῶν προσώπων ὁ Ρέμπραντ ἀπεικονίζει τὴν προσοχή, τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν ἐκπλήξη.

Κάπου στά 1600 έμφανίστηκαν στήν Ιταλία τὸ ὄρατόριο, ποὺ εἰναι
ἔνα μουσικὸ θρησκευτικὸ δράμα, καὶ ἡ ὄπερα. Καὶ τὰ δύο εἰδῆ
γεννήθηκαν στήν Φλωρεντία καὶ διαδόθηκαν στήν ύπόλοιπη
Εύρώπη.

Λογοτεχνία

Απὸ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ 16ου αἰ. καὶ ἔπειτα ὅλες οἱ εὐρωπα-
ϊκὲς ἑθνικὲς γλώσσες καλλιεργήθηκαν καὶ ἔδωσαν ἔργα κλασσικά.
Στὴ Γαλλία μεγάλοι λογοτέχνες ἤταν ὁ **Ραμπελαί** (Rabelais), ἐνθου-
σιώδης ἀνθρωπιστής· στὰ ἔργα του «Γαργαντούάς» καὶ «Παντα-
γκρυπτὲλ» σατυρίζει τὶς μεσαιωνικὲς προλήψεις καὶ τὴ σχολαστικὴ
ἐκπαίδευση καὶ ζητάει ν' ἀνανεώσῃ τὰ ιδανικά, τὴ μόρφωση καὶ τὸν
τρόπο τῆς ζωῆς, μὲ τὸ φῶς τῆς ἀρχαίας παιδείας. Τὸ δλοζώντανο
ὕφος του πλούτιος τὴ γαλλικὴ γλώσσα.

Ο **Μονταίν** (Montaigne) στὸ ἔργο του *Essais* συγκεντρώνει τὶς
μελέτες καὶ τὶς σκέψεις του πάνω στὴ δική του καὶ γενικὰ στήν
ἀνθρώπινη πραγματικότητα.

Στήν ἐποχὴ τοῦ Ρισελιέ ἄρχισε καὶ τὸ γαλλικὸ θέατρο μὲ τὸν
Κορνέι (Corneille) ποὺ ἔγραψε τὸν *Cid* στά 1636.

Στήν Ισπανίᾳ ὁ μεγαλύτερος συγγραφέας τοῦ 16ου αἰ. ἤταν ὁ
Μιχαήλ Θερβάντες (Cervantes) ποὺ ἔγραψε τὸν «Δὸν Κιχώτη».
«Ἐνας παράξενος, ὀνειροπόλος καὶ κάπως ἀξιοθήνητος «ἴπποτης»
ξεκινάει γιὰ φανταστικὰ κατορθώματα, συντροφευμένος ἀπὸ τὸν
Ξευπνό, ρεαλιστή, τὸν ἀνθρωπο τοῦ λαοῦ, τὸν Σάντσο Πάντσα. Στὴ
μορφὴ τοῦ Δὸν Κιχώτη σατυρίζεται τὸ ίπποτικὸ ιδανικὸ τοῦ μεσαίω-
να, ποὺ εἶχε πιὰ ξεπεραστή. Εἶναι δῆμως αὐτὴ ἡ μορφὴ μὲ τόση
δύναμη πλασμένη, ὥστε πέρασε τὰ σύνορα τῆς ἐποχῆς ποὺ ηθελε
νὰ σατυρίσῃ, κι' ἔγινε ἔνα πανανθρώπινο σύμβολο, μιὰ γλυκόπικρη
εικόνα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ποὺ δὲν κουράζεται νὰ κυνηγά τὰ
χιμαιρικά τῆς ὄνειρα.

Τὸ θέατρο καλλιεργήθηκε στήν Ισπανίᾳ ἀπὸ τὸν **Λόπε ντὲ Βέγκα**
(Lope de Vega), ποὺ ἔγραψε πάνω ἀπὸ 2500 ἔργα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ
τὶς θρησκευτικές, λαϊκές καὶ ιστορικές παραδόσεις τῆς Ισπανίας.
Τελικὰ δῆμως οἱ ἐπεμβάσεις τῶν ιεροεξεταστῶν μάραναν τὴν Ισπανι-
κὴ λογοτεχνία.

Τὴν ἵδια ἐποχὴ ὁ **Οὐλίλιαμ Σαίξπηρ** (1564-1616) χάραξε μέσα στὶς
τραγῳδίες του (ποὺ εἰναι ἐμπνευσμένες ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μύ-
θους, τὴν ιστορία, καὶ τοὺς μεσαιωνικοὺς εὐρωπαϊκοὺς θρύλους) μορφές αἰώνιες μὲ μιὰ ἀπαράμιλλη καλλιτεχνικὴ δύναμη καὶ θεατρι-
κὴ τέχνη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιὰ εἰναι τὰ σπουδαιότερα ἐπιστημονικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύγματα ώς
μέσα τοῦ 17ου αἰ.;

Ραμπελαί (Rabelais)

Μονταίν (Montaigne)

Θερβάντες
(Cervantes)

Λόπε ντὲ Βέγκα
(Vega)

Αἵτια τους πειρατείας
διαμόρφωσαν

Σαίξπηρ

2. Ποιά είναι τά χαρακτηριστικά τής τέχνης τοῦ βαρός, ποιοι οἱ σπουδαιότεροι καλλιτέχνες; Σὲ τί διαφέρει ἡ τέχνη αὐτή ἀπὸ τῆς ἀναγέννησης καὶ σὲ ποιούς λόγους ὄφειλονται οἱ διαφορές;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ποιό ἡ ποιὰ ἀπὸ τὰ πολιτιστικά ἐπιτεύγματα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς θεωρεῖτε τὰ πιὸ ἀξιόλογα καὶ γιατί;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 15ου ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΑ

Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης οἱ Τούρκοι συνέχισαν τις κατακτήσεις. 'Ο σουλτάνος Μωάμεθ Β' (1453-1481) κατέλαβε τὰ Ἑλληνικὰ καὶ φραγκικὰ κράτη στὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ στὸ Αιγαῖον πῆρε στὴ Β. Βαλκανικὴ τὴ Σερβία, Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη· στὴν Ἀσίᾳ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας, τὴ Χρυσούπολη (Σκούταρι) καὶ τὴν Κριμαία· λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο του ἀπεύλησε καὶ τὸ 'Οτράντο στὴν ἵταλικὴ χερσόνησο.

'Ο Βαγιαζῆτ Β' (1481-1512) δὲν εἶχε τὸν δυναμισμὸ τοῦ πατέρα του. Μὲ τὴν εύκαιρια τῶν ἵταλικῶν πολέμων κατέλαβε τὴ Μεθώνη καὶ Κορώνη, ποὺ κατεῖχε ἡ Βενετία.

Μωάμεθ Β' (Γεννάδειος βιβλιοθῆκη, Λεύκωμα Ἰω. Γενναδίου).

'Ο Σελήμ Α' (1512-1520), ἀπὸ τοὺς πιὸ σκληροὺς καὶ δυναμικούς σουλτάνους, ἐπωφελήθηκε πάλι ἀπὸ τοὺς ἵταλικοὺς πολέμους, ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὴν Εὐρώπη, καὶ κατέλαβε τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη, Μεσοποταμία καὶ Αἴγυπτο. Πρῶτος πῆρε τὸν τίτλο τοῦ χαλίφη, δηλ. ἀντιπρόσωπου τοῦ Προφήτη. "Ετοι ἡ Τουρκία ἔγινε τὸ πνευματικὸ καὶ πολιτικὸ κέντρο τῶν μουσουλμάνων ὅλου τοῦ κόσμου.

'Ἐπὶ τοῦ Σουλεύμαν Β' (1520-1566) ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἔφτασε στὴ μεγαλύτερη ἔκταση καὶ ἀκμή της. 'Ο Σουλεύμαν κατέλαβε τὸ Βελιγράδι καὶ τὴ Ρόδο καὶ ἀπέσπασε ἀπὸ τοὺς Βενετούς τις Κύκλαδες. Συμάχησε μὲ τὸν Φραγκίσκο Α' τῆς Γαλλίας καὶ βρῆκε τὴν εύκαιρία νὰ

έπεκτείνη τὸ κράτος του πρὸς τὴν κεντρικὴ Εύρώπη. Κατέλαβε τὴν Βούδα καὶ Πέστη, ὑπέταξε ἔνα μεγάλο μέρος τῆς Ούγγαριας καὶ πολιόρκησε τὴν Βιέννη (1529)· ἡ ἐπίθεση ἀποκρούστηκε καὶ τελικὰ ἡ Βιέννη ἔμεινε τὸ τελευταῖο σύνορο τῆς τουρκικῆς διείσδυσης στὴ Δ. Εύρώπη. Ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἔφτασε τὸν 16ον αἰ. σὲ ἑκταση μεγαλύτερη ἀπὸ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους στὸν 5ον αἰ μ.Χ. “Οταν ὅμως, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰ., σταμάτησαν οἱ μεγάλες κατακτήσεις, ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἄρχισε νὰ παρουσιάζῃ τὰ πρῶτα σημεία ἔξασθένησης.

Ἐπὶ τοῦ Σελήμ B' (1566-1574) ἡ κατάληψη ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς Κύπρου, ποὺ ἀνήκε στοὺς Βενετούς, προκάλεσε μιὰ σταυροφορία ἀπὸ τὸν πάπα, τοὺς Βενετούς καὶ τὸν Φίλιππο B' τῆς Ἰσπανίας. Ὁ χριστιανικὸς στόλος, μὲ ναύαρχο τὸν Δὸν Ζουὰν τὸν αὐστριακό, ἐτεροθαλῇ ἀδελφὸ τοῦ Φιλίππου, συνάντησε τὸν τουρκικὸ στόλο στὶς 7 Ὁκτωβρίου 1571 κοντά στὴ Ναύπακτο, τὸν νίκησε καὶ τὸν κατέστρεψε. Παρ' ὅλο ποὺ οἱ Εύρωπαιοι δὲν ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ αὐτὴ τὴ νίκη, ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου σημείωσε τὸ τέλος τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας στὴ Μεσόγειο.

Στὰ 1669 οἱ Τούρκοι κατόρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν Κρήτη, τελευταία βάση τῶν Βενετῶν στὴ Μεσόγειο. Χρειάστηκε ὅμως νὰ πολεμήσουν γι' αὐτὸ 45 χρόνια. Μετά τὴν κατάκτηση τῆς Κρήτης, ἀρχίζει καὶ τῆς Βενετίας, ἀλλὰ καὶ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἡ ὁριστικὴ κατάπτωση.

Οἱ τουρκικὲς κατακτήσεις διευκολύνθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἔξασθένηση τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὶς ἀντιθέσεις τῶν βαλκανικῶν καὶ ἀσιατικῶν κρατῶν, τὴν ἀδιαφορία τῆς Εύρώπης καὶ τὰ θρησκευτικὰ μίση, ποὺ δὲν ἄφησαν νὰ ὀργανωθῆται πραγματικὴ σταυροφορία. Ἀπὸ τουρκικὴ ἄποψη πάλι ὀφείλονται στοὺς ἀξιόλογους πολεμικούς ἀρχηγούς τῶν Τούρκων, στὸ καλὸ ἵππικό, καὶ στοὺς γενιτσάρους - στρατὸ ποὺ σχημάτιζαν ἀπὸ ἔξισλαμισμένα παιδιὰ χριστιανῶν, ποὺ τὰ φανάτιζαν καὶ τὰ ἔκαναν ν' ἀφοσιώνωνται στὸ σουλτάνο καὶ νὰ ζοῦν γιὰ τὸν πόλεμο. Σημαντικὸ κίνητρο γιὰ τὶς κατακτήσεις αὐτὲς στάθηκαν καὶ τὰ πλούσια λάφυρα ἀπὸ τὶς εὔφορες καὶ πολιτισμένες περιοχὲς τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ἀσίας.

Γιὰ ἔναν ἀσιατικό, νομαδικὸ στὴν ἀρχὴ λαό, ὅπως οἱ Τούρκοι, ἡ

Σουλεϊμάν B' (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Λεύκωμα 'Ιω. Γενναδίου').

Εθνογραφικό
Μουσείο Αθηνών

Αἴτια τουρκικῆς
ἀκμῆς

κατάκτηση δέν ήταν κάτι άδύνατο. Τὸ σημαντικότερο ἡταν ὅτι κατόρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὶς χῶρες ποὺ κατέκτησαν ὡς τὸν 190 καὶ ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰ. καὶ νὰ δημιουργήσουν ἔνα μόνιμο κράτος. Αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ πολλούς λόγους: 1) Τὸ τουρκικὸ κράτος πρωτοργανώθηκε στὴ Βιθυνίᾳ, μέσα σὲ πυκνὸ ἑλληνικὸ πληθυσμό, καὶ τὸν ἐκμεταλλεύθηκε βιολογικὰ μὲ τὸ παιδομάζωμα καὶ πολιτικὰ – χρησιμοποίησε τὴν ὄργανωση καὶ τὴν παράδοσή του. 2) Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης οἱ Τούρκοι στηρίχτηκαν στὴν πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ ὄργανωση τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. 3) Ἀπὸ τὸν 16ον αἰ. κ.ε. ὅταν κατέλαβαν τὴν Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο στηρίχτηκαν καὶ στὸν ἀραβικὸ πολιτισμὸ 4) Ἡ κατοχὴ τῆς Κωνσταντινούπολης, ποὺ εἶχε τόσο μεγάλη στρατηγικὴ καὶ ἐμπορικὴ σημασία, στερέωσε τὸ τουρκικὸ κράτος καὶ στὴν Ἀσία καὶ στὴν Εὐρώπη 5) Οἱ μὴ μουσουλμανικοὶ πληθυσμοὶ (“Ἐλληνες, Ἐβραῖοι, Ἀρμένιοι), ποὺ οἱ Τούρκοι τοὺς ὄργανωσαν σὲ χωριστὲς θρησκευτικὲς κοινότητες, ἔγιναν τὰ παραγωγικὰ στοιχεῖα τῆς αὐτοκρατορίας (γεωργοί, ναυτικοί, ἔμποροι, βιοτέχνες) καὶ δημιούργησαν τὸ ἀναγκαῖο κοινωνικὸ ὑπόβαθρο τῆς στρατιωτικῆς τουρκικῆς φεουδαρχίας. 6) Ἡ ισχυρὴ κεντρικὴ ἔξουσία τὸν 15ο καὶ 16ον αἰ. ἔδωσε ἐνότητα καὶ συνοχὴ στὸ ἀπέραντο τουρκικὸ κράτος. Οἱ σουλτάνοι ἔνωναν στὸ πρόσωπό τους τὴ δύναμη καὶ τὴν αἰγλὴ τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα μὲ τὴν πολιτικοθρησκευτικὴ ἐπιβολὴ καὶ τὸ κύρος τῶν Ἀράβων χαλιφῶν καὶ συγκέντρων τὴν ἀνώτατη πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἔξουσία. 7) Ἀπὸ γενικότερον ἄποψη καὶ ἡ

‘Ακμὴ τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας

Εύρωπη συνέβαλε, και στήν έπεκταση τής τουρκικής αύτοκρατορίας (με την έλλειψη άπο κάθε σοβαρή άντιδραση), και στη διατήρησή της: όταν άπό τὸν 18ον αι. και ἔπειτα ή τουρκική αύτοκρατορία ἐξασθένησε, ή διατήρησή της διφείλεται μόνο στά συμφέροντα και τις ἀντιθέσεις τῶν εύρωπαϊκῶν δυνάμεων.

Όργανωση τοῦ τουρκικοῦ κράτους

‘Ο σουλτάνος Μωάμεθ Β’, ποὺ συνδύαζε τὴ σκληρότητα τοῦ ἀσιάτη νομάδα μὲ μεγάλη πολιτικὴ ἵκανότητα καὶ κάποια γενικότερη καλλιέργεια, συνειδητὰ προσπάθησε νὰ ὁργανώσῃ ἔνα κράτος, ποὺ θὰ διαδεχόταν τὸ βυζαντινό, κάτι σὰν «ρωμαϊκὴ αύτοκρατορία τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους». Γ’ αὐτό, ἀφοῦ φρόντισε νὰ διατηρήσῃ ἄθικτα τὰ μνημεῖα τῆς Κωνσταντινούπολης, προσπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ ἐκεῖ καινούργιο ἑλληνικὸ πληθυσμὸ ποὺ τὸν μετέφερε ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τοῦ κράτους, νὰ ξαναφέρῃ δσες ἀρχοντικὲς οἰκογένειες εἰχαν ἐπιζήσει καὶ νὰ στολίσῃ τὴν πόλη μὲ νέα κτίρια “Ἐκοψε νόμισμα μὲ τὴν ἐπιγραφὴ «ἀμηρᾶς Τουρκορωμαίων» καὶ μεταχειρίζόταν τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα στὰ δημόσια ἔγγραφα καὶ τὶς συνθῆκες (τὴ μόνη ἄλλωστε ποὺ καταλάβαιναν καὶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Φράγκοι ἡγεμόνες τῆς Ἀνατολῆς). Χρησιμοποίησε ἀκόμα πολλούς “Ἐλληνες ὑπαλλήλους καὶ συμβούλους καὶ ἔδωσε ἰδιαίτερη αἰγλὴ στὴν ἐνθρόνιση τοῦ πατριάρχη Γεννάδιου, λίγες μέρες μετὰ τὴν ἄλωση, καὶ γιὰ λόγους πολιτικούς (ῆθελε νὰ δείξῃ πόσο σέβεται τὴ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ νὰ διευκολύνῃ ἔτσι τὴν κατάκτηση τῶν ὑπόλοιπων χριστιανικῶν περιοχῶν), ἀλλὰ καὶ γιατὶ φιλοδοξοῦσε νὰ φερθῇ ὅπως ἔνα βυζαντινὸς αύτοκράτορας.

‘Η διοικητικὴ διαίρεση τοῦ τουρκικοῦ κράτους εἶχε, ὅπως καὶ τοῦ βυζαντινοῦ, χαρακτήρα στρατιωτικοῦ. Τὸ κράτος διαιρέθηκε ἀρχικὰ σὲ δύο γενικές διοικήσεις, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ρουμελίας (Βαλκανικῆς: Roumeli = ἡ χώρα τῶν Ρωμαίων), ποὺ εἶχαν ἐπὶ κεφαλῆς ἔνα μπετλέρομπετη, μαζὶ στρατιωτικὸ καὶ πολιτικὸ διοικητή. Ἀργότερα οἱ διοικήσεις ἔγιναν περισσότερες. Τὰ νησιά τοῦ Αιγαίου ἐξαρτήθηκαν ἀπὸ τὸν ναύαρχο (καπετάνιον πασᾶ).

‘Η γῆ κατὰ τοὺς μωαμεθανικοὺς νόμους ἀνήκε στὸ Θεό, ἄρα στὸν ἀντιπρόσωπό του, τὸν σουλτάνον. Ο τρόπος ποὺ διαμορφώθηκε ἡ ἴδιοκτησία τῆς γῆς ἐπιτρέαστηκε πάλι ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς θεσμούς τῶν τελευταίων χρόνων. Τὰ κτήματα ἦταν διαφόρων τύπων: 1) **κρατικά**: τὰ μοίραζε ὁ σουλτάνος σὲ φεουδάρχες (σπαχῆδες) μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ παρέχουν στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, κάτι ἀνάλογο μὲ τὶς βυζαντινὲς πρόνοιες 2) **βακουφικά** (δηλ. ἐκκλησιαστικά καὶ ἄλλων ἰδρυμάτων) καὶ 3) **ιδιωτικά** ποὺ ἦταν πάλι δύο εἰδῶν: τὰ **φθαρτά**, δηλαδὴ ὅσα ἀνήκαν ἀπόλυτα στὸν ἴδιοκτήτη (μούλκια), καὶ τὰ **ἄφθαρτα**, ὅπου ὁ καλλιεργητὴς εἶχε μόνο τὸ

Όργανωση τουρκικού κράτους

σημαντικότερο

διοικητικό
μεταστροφή
πραττάσκει

Διοικητική

Γαίες

ρέμοτοι

δικαίωμα τῆς νομῆς. Τὰ φθαρτὰ κτήματα ἀνήκαν καὶ σὲ μουσουλμάνους καὶ σὲ χριστιανούς.

Οἱ φόροι ἡταν **τακτικοὶ** καὶ **ἐκτακτοὶ** γιὰ τὶς διάφορες ἀνάγκες τοῦ κράτους καὶ συχνὰ οἱ ἐκτακτοὶ ἔπερνοῦσαν τοὺς τακτικούς.

Οἱ σημαντικότεροι τακτικοὶ φόροι ἡταν τὸ **χαράτσι**, κεφαλικὸς φόρος ποὺ πλήρωναν οἱ μὴ μουσουλμάνοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ τοὺς γέρους, ἢ **σπέντζα**, φόρος ποὺ πλήρωναν οἱ καλλιεργητὲς τῶν ἄφθαρτων κτημάτων καὶ οἱ **ἔγγειοι φόροι**, ὅπως ἡ δεκάτη καὶ ἄλλοι, ποὺ ύπολογίζονταν μὲ τὴν παραγωγὴ ἢ τὴν ἔκταση τῶν κτημάτων.

Φορολογία

Ἐπειδὴ ἡ Τουρκία δὲν εἶχε ύπαλλήλους καὶ εἰδικές ύπηρεσίες γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων, συνήθως τοὺς ἐμίσθωνε. Κάποιος δηλαδὴ ἀγόραζε σὲ δημοπρασία ἢ πλήρωνε στὸ κράτος τὸ ποσὸν ποὺ ἐκείνο ύπολογίζε νὰ εἰσπράξῃ ἀπὸ κάποια περιοχὴ καὶ ἐπιρνε τὸ δικαίωμα νὰ κάνῃ τὴν εἰσπραξὴ. Φυσικὰ εἰσέπραττε πολὺ περισσότερα μὲ νόμιμο ἢ παράνομο τρόπο.

Γιὰ τὶς ἑλληνικὲς περιοχὲς ἴσχυε τὸ διανεμητικὸ σύστημα. Τὸ τουρκικὸ κράτος δηλαδὴ καθόριζε τὸ συνολικὸ ποσὸν τοῦ φόρου, καὶ τὸν καθορισμὸ κατ' ἄτομο, ὅπως καὶ τὴν εἰσπραξὴ, τὰ ἄφηνε στὶς τοπικὲς ἀρχές. Αὐτὸ τὸ σύστημα ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀναπτυχθοῦν οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες.

Πολιτιστικὴ κατάσταση τοῦ τουρκικοῦ κράτους

Θεοκρατικὸς
χαρακτήρας τοῦ
κράτους

Τὸ τουρκικὸ κράτος στηρίχτηκε στὴ βυζαντινὴ ὄργανωση, ἀλλὰ ἡ θρησκεία, ἡ νοοτροπία, ἡ γραφή, ὁ χαρακτήρας του γενικά, ἡταν ἀσιατικός. Ἰδίως μετὰ τὶς μεγάλες κατακτήσεις τοῦ 16ου αἰ. ἡ Τουρκία ἔγινε ἔνα θεοκρατικὸ ἀπολυταρχικὸ κράτος κατὰ τὰ ἀσιατικὰ πρότυπα. Ἡ θρησκεία κυριάρχησε στὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Ἀνώτατος νόμος τοῦ κράτους ἡταν τὸ κοράνι. Μόνο ὅταν χρειαζόταν νὰ συμπληρωθῇ ὑπῆρχε τὸ κοσμικὸ δίκαιο (κανун), ποὺ ἔπρεπε δῆμως νὰ είναι σύμφωνο μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τοῦ Ἱεροῦ νόμου. Ἔτσι κάθε ἀπόφαση τοῦ σουλτάνου ἔπρεπε νὰ ἐλεγχθῇ ἀπὸ τοὺς νομικούς τοῦ Ἱεροῦ νόμου καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Σεΐχ-ο-Ούλ-Ισλάμ, ποὺ εἶχε τὴν ἔδρα του στὴν Κωνσταντινούπολη.

Πολιτισμός

Ο σεβασμὸς στὶς αὐθεντίες καὶ ἡ ὑποταγὴ στὸν ἰερὸ νόμο ἐμπόδισε κάθε ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης. Ἡ μόρφωση ποὺ ἔδιναν στοὺς μεντρεσέδες (τουρκικὰ πανεπιστήμια) ἡταν θεολογικὴ. Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη, ὑποταγμένη στὸ δόγμα, στράφηκε πρὸς τὸν μυστικισμὸ καὶ τὴν πνευματικὴ συγκέντρωση. Οἱ Τούρκοι στοχαστές ἔχουν μιὰ τάση πρὸς τὴν ἀπαισιοδοξία καὶ τὴ μοιρολατρεία, πράγμα ποὺ χαρακτήριζε καὶ τὸν τουρκικὸ λαὸ γενικά· εἴναι σοβαροὶ καὶ ἀγαποῦν περισσότερο τὴν ὄνειροπόληση, παρὰ τὴ δράση.

Τὸ τζαμὶ τοῦ Σουλτάν 'Αχμέτ Α' στὴν Κωνσταντινούπολη. Χτίστηκε στά 1609-1616 ἀπό τὸν Μεχμέτ ἄγα. Τὰ τζαμιά τῆς Κωνσταντινούπολης μιμοῦνται τὴν 'Αγία Σοφία, ἐπαναλαμβάνοντας δῶμα καὶ στὶς τέσσερες πλευρές τῆς διπλαξῆς πού ἔχει ἡ 'Αγία Σοφία ἀνατολικά καὶ δυτικά, πράγμα πού κάνει τὸ τζαμὶ περικεντρωθὲν χτίριο. Ὁ μεγάλος κεντρικὸς θόλος στηρίζεται σὲ τέσσερα ἡμιθόλια. "Ετοι μένουν στὸ ἐσωτερικὸ ἀκάλυπτοι οἱ τέσσερες μεγάλοι πεσσοὶ πού τὸν στηρίζουν, καὶ χάνεται τὸ αἰσθήμα τῆς ἐκστασῆς, ποὺ δημιουργεῖ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Αγίας Σοφίας. Τὰ πλαίνα κλίτη δῶμα, χαμηλότερα, μὲ τὰ μεγάλα τοὺς πολυκάντητα, ὑπόβαθλουν σὲ συγκέντρωση καὶ περισυλλογή. Ἐξωτερικά τὸ τζαμὶ ἔχει τὴ μορφὴ πυραμίδας. Οἱ ἑπτάληποι τρούλοι καὶ τὰ ἡμιθόλια, ποὺ κορυφώνονται στὸν κεντρικὸ μεγάλο τρούλο, οἱ μιναρέδες ποὺ λογχίζουν τὸν οὐρανὸν, δίνουν στὸ οικοδόμημα ἑνὸς βαρός, μιᾶς ἐμφάσης. Ἐνα συμπυκνωμένο δύναμισμοὶ καὶ τὸ κάνουν σύμβολο καὶ ἐκφραστὴ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Μετὰ τὴν κατάληψη τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν ἡ Τουρκία κυριαρχήθηκε ἀπόλυτα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ σκέψη. Οἱ μεγάλοι 'Αραβεῖς ποιητὲς ὅπως ὁ Χαφῖζ, ὁ Σααντί, ὁ 'Ομάρ Καγιάμ, καὶ οἱ φιλόσοφοι, ὅπιας ὁ 'Αβερρόης

καὶ ὁ Ἀβικένα, ἔγιναν ἀξεπέραστα κλασσικὰ πρότυπα. Ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ προικισμένοι Τοῦρκοι ποιητὲς ὡς τὸν 19ον αἰ. δὲ μπόρεσαν νὰ τὰ προσπεράσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν μιὰ λογοτεχνία πρωτότυπη. Τὸ ἕιδος ἔγινε καὶ μὲ τὴν τέχνη. Ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ καὶ κινέζικη κεραμικὴ, ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ χαλκουργία, ἀπὸ τὴν περσοαραβικὴ μικρογραφία. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοὺς ἔχει γιὰ πρότυπο τὴ βυζαντινὴ καὶ ἀραβικὴ τέχνη. Στὴν Κωνσταντινούπολη ἀρχιτεκτονικὸ πρότυπο τῶν τζαμιῶν ἦταν ἡ 'Αγία Σοφία. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔφτασε στὴν ἀκμὴ τὴν 16ο καὶ 17ο αἰ. Οἱ μεγαλύτεροι Τοῦρκοι ἀρχιτέκτονες εἶναι ὁ Κεμαλεντίν, ὁ Σινάν, ὁ Μεχμέτ ἄγας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΑ

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ δομὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὅπως πάρα πάνω σὲ γενικές γραμμὲς τὴν ἀναφέραμε, ὑποχρεώθηκε ὁ ἐλληνισμὸς μετὰ τὴν ἄλωση νὰ ἐνταχθῇ καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ δομὴ ἔξαρτᾶται καὶ μ' αὐτὴν ἔχηγεται ἡ πολιτικὴ, καὶ κοινωνικὴ τοῦ ὄργανωση, τὰ προνόμια, ἡ αὐτοδιοίκηση, ἡ οἰκονομικὴ τοῦ θέση, ἀσχετα μὲ τὴν

προνόμια δίνονταν σὲ περιοχὲς που είχαν παραδοθῆ, ἐνῷ τῷρα σ'

βυζαντινή ή και τήν άρχαια προέλευση πολλών άπό τούς θεσμούς αύτούς.

Η σχέση άνάμεσα στό τουρκικό κράτος και τούς "Ελληνες φαίνεται άπλη: οι "Ελληνες ήταν ύποδουλοι στούς Τούρκους. "Ομως ή σχέση αύτή παρουσιάζει μιά μεγάλη ποικιλία άπό διαβαθμίσεις: άπό τήν άπολυτη σχεδόν αύτονομία ώς τήν πλήρη ύποδουλωση· άπό τήν κατοχή μεγάλων κτημάτων ώς τήν άποστρέρηση τῶν πάντων· άπό τὸν μεγάλο πλοῦτο ώς τήν άπολυτη ἔξαθλίωση. Οι διαφορὲς αύτὲς ἔχαρτήθηκαν άπό πολλοὺς παράγοντες: ἂν π.χ. μιὰ περιοχὴ παραδόθηκε ή κατακτήθηκε και τί εἴδους συνθῆκες είχαν ύπογραφή· ἂν ήταν μιὰ περιοχὴ ὀρεινή ή πεδινή ή ἂν ήταν νησί· ἂν ή γεωγραφικὴ θέση ἔδωσε τήν εὔκαιρια ν' ἀναπτυχθῇ τὸ ἐμπόριο ή ή βιοτεχνία· ἂν μὲ τὸν πλοῦτο τους κατόρθωσαν νὰ ἔξαγοράσουν περισσότερα δικαιώματα. Και φυσικὰ ή κατάσταση ἔγινε καλύτερη γιὰ τὸν ἑλληνισμὸ μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ὅσο ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἔξασθενοῦσε. Στὸ βάθος ὅμως ποτὲ τίποτε δὲ μπόρεσε νὰ προστατέψῃ ἀποτελεσματικὰ τὸν ἑλληνισμὸ άπό τὴ βία και τήν αὐθαιρεσία τοῦ δυνάστη, οὕτε τίποτε νὰ τοῦ σβήσῃ τήν ἀνάμνηση τῆς παλιᾶς του ιστορίας, ὅπως ἔζησε στὴ λαϊκὴ και τὴ λόγια παράδοση, και τὴ δίψα τῆς ἐλευθερίας και τήν ἐπίδαι, ποὺ τὸν ξεσήκωνε κάθε φορὰ σὲ νέους ἀγῶνες, ὅσο αἰματηρὰ κι' ἂν είχαν καταπνιγῆ οἱ προηγούμενοι.

Η ὄργανωση τοῦ ἑλληνισμοῦ
μέσα στήν τουρκικὴ αὐτοκρατορία

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ

Έκκλησιαστικά
προνόμια

Λίγες μέρες μετά τήν ἄλωση ὁ Μωάμεθ ὁ κατακτητὴς φρόντισε νὰ βρεθῇ και νὰ ἔκλεγῃ πατριάρχης στήν Κωνσταντινούπολη ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ἀρχηγὸς τῶν ἀνθενωτικῶν, ποὺ πήρε τὸ ὄνομα Γεννάδιος Β'. Οι ιστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἀναφέρουν ὅτι μετά τήν ἐκλογὴ του ὁ σουλτάνος τὸν δέχτηκε μὲ τὶς ἵδιες τιμὲς ποὺ ἔδιναν στὸν πατριάρχη οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες και πώς τοῦ δέωσε ἔγγραφα προνόμια. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ τῶν προνομίων, και ἂν ύπηρξε, δὲ σώθηκε. Φαίνεται ὅμως ὅτι γενικὰ ὁ πατριάρχης διατήρησε και αὐξήσε τὰ προνόμια ποὺ εἶχε στήν τελευταία περίοδο τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ προνόμια αὗτὰ ήταν ἐκκλησιαστικά, πολιτικά, δικαστικά.

1) Ό πατριάρχης και ή σύνοδος είχαν τήν ἐπίβλεψη τοῦ κλήρου, τῶν ἐκκλησῶν, τῶν μοναστηριῶν, και τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Είχαν τὸ δικαίωμα νὰ όνομάζουν και νὰ καθαιροῦν τοὺς μητροπολίτες, είχαν ποινικὴ δικαιοδοσία στὸν κλῆρο και ἀποφάσιζαν γιὰ τὰ δογματικὰ ζητήματα.

2) Η ἐκκλησία εἶχε πλήρη δικαιοδοσία στήν παιδεία και στὶς

άστικές ύποθέσεις τῶν χριστιανῶν, ποὺ συνδέονταν ἅμεσα ἢ
ἔμμεσα μαζί της, δηλαδὴ γάμους, διαζύγια, διαθῆκες κ.ἄ. Μποροῦ-
σε ἀκόμα νὰ δικάσῃ καὶ κάθε εἰδους ἀστική διαφορά, ὅταν οἱ
ἀντίδικοι ἡταν χριστιανοὶ καὶ κατάφευγαν στὴν κρίση τῆς.

3) Ἡ ἐκκλησία εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττῃ φόρους, νὰ ἔχῃ
ύπαλληλους καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τις ἀποφάσεις τῆς.

4) Ὁ πατριάρχης καὶ οἱ κληρικοὶ εἶχαν εἰδική δικαστική μεταχεί-
ριση. Καμιὰ μήνυση δὲ μποροῦσε νὰ υποβληθῇ κατὰ τοῦ πατριάρχη,
χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῆς συνόδου, καὶ καμιὰ κατὰ τῶν ἐπισκόπων,
χωρὶς τὴ συγκατάθεση τοῦ πατριάρχη.

5) Ὁ πατριάρχης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ύποβάλῃ στὴν τουρκικὴ
κυβέρνηση παρατηρήσεις, αἰτήσεις καὶ παράπονα, σχετικά μὲ τοὺς
χριστιανούς, ἀλλὰ εἶχε καὶ τὴν ύποχρέωση νὰ τοὺς διατηρῇ σὲ
ύποταγή.

Μὲ τὰ προνόμια αὐτὰ οἱ χριστιανοί λαοὶ ὁργανώθηκαν σὲ μᾶ-
κοινότητα χωριστὴ ἀπὸ τὴν τουρκικὴ καὶ ὁ πατριάρχης ἔγινε
«ἐθνάρχης». «Ἐτσι ἡ ὄρθδοξη ἐκκλησία ἔγινε ἔνα εἶδος κράτους
ἐν κράτει καὶ, καθὼς γιὰ τοὺς Τούρκους οἱ λαοὶ δὲν ξεχώριζαν ἀπὸ
τὴν ἐθνότητά τους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ θρησκεία τους, ὁ πατριάρχης
ἐκπροσωποῦσε, ὅχι μόνο τοὺς «Ελλήνες, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς
βαλκανικούς λαοὺς ποὺ ἀνήκαν στὴν τουρκικὴ αὐτοκρατορία.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν σχηματίστηκαν μέσα στὸ τουρκικὸ κράτος
δύο ιδιόμορφες χωριστὲς τάξεις: οἱ **μουσουλμάνοι**, ποὺ ἦταν οἱ
κυρίαρχοι, καὶ οἱ μὴ μουσουλμάνοι, οἱ **ραγιάδες**, ποὺ δὲ μποροῦσαν
νὰ πάρουν μέρος στὸ στρατό, στὴ διοίκηση, στὰ ἀξιώματα. Οἱ
ραγιάδες ἀπαγορευόταν νὰ κρατοῦν ὅπλα, νὰ ντύνωνται ὅπως οἱ
μουσουλμάνοι. Μποροῦσαν νὰ λατρεύουν ἐλεύθερα τὸ Θεό τους
καὶ νὰ παίρνουν μέρος στὶς θρησκευτικές τους τελετές, ἀλλὰ δὲν
ἐπιτρεπόταν στοὺς πρώτους αἰῶνες νὰ χτίζουν ἐκκλησίες, ἢ νὰ
ἐπισκευάζουν τὶς παλιές καὶ νὰ χτυποῦν τὶς καμπάνες. Οἱ ραγιάδες
πλήρωναν χαράτσι καὶ φυσικὰ ἐφορολογοῦντο πολὺ περισσότερο
ἀπὸ τοὺς Τούρκους. «Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ φοβερούς φόρους ἦταν
στοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας τὸ παιδομάζωμα.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ

Ἡ πολιτικὴ τῶν μουσουλμάνων ἀπέναντι τῶν χριστιανῶν δὲν
ἦταν πάντα ἡ ἴδια. Κατὰ κανόνα εἶχαν δεῖξει θρησκευτικὴ ἀνοχή,
χωρὶς νὰ ἀποκλείωνται ὅμως πολλὲς φορὲς τὰ σκληρὰ μέτρα κατὰ
τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν. Τὸ κοράνι δίδασκε νὰ σέβωνται τοὺς
λαοὺς τῆς Βίβλου. Κατὰ τὴν παράδοση ὁ προφήτης Μωάμεθ εἶχε
δώσει τὰ πρῶτα προνόμια στὴ μονὴ Σινᾶ καὶ ὁ Χαλίφης Ὀμάρ στὸ
πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων. «Ο σουλτάνος Μουράτ Β'» εἶχε δώσει
προνόμια στὴ πόλη τῶν Ἰωαννίνων. «Ἡ διαφορὰ εἶναι πῶς πάντα τὰ
προνόμια δίνονταν σὲ περιοχὲς ποὺ εἶχαν παραδοθῆ, ἐνῶ τώρα ὁ

Μωάμεθ ἔδωσε γιὰ πρώτη φορά προνόμια σὲ πόλη-τὴν Κωνσταντινούπολην-ποὺ εἶχε ἀντισταθῆ ὡς τὸ τέλος. Οἱ λόγοι ἦταν πολλοί. Πρῶτα πρῶτα, ὅπως ἀναφέραμε, τὰ προνόμια σχετίζονταν μὲ τὴν ἴδια τὴν ὄργάνωση τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Γιατὶ ὁ Μωάμεθ Β' παραχώρησε τὰ προνόμια

Οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν κρατική ὄργάνωση τέτοια ποὺ νὰ μποροῦν νὰ διοικήσουν τὶς χῶρες ποὺ κατέλαβαν. Ἐκμεταλλεύτηκαν λοιπὸν τὴν ὄργάνωση τῆς ἐκκλησίας γιὰ νὰ ἔξασφαλίσουν τὴν ὑποταγή, τὴ διοίκηση καὶ τὴ φορολογία τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο κράτησαν καὶ τὸ κοινοτικὸ σύστημα.

Οἱ Τούρκοι ἦταν μιὰ νομαδικὴ, στρατιωτικὴ φυλή. Ποτὲ δὲν ἀσχολήθηκαν σοβαρὰ μὲ τὸ ἐμπόριο, τὴ βιοτεχνία ἢ τὴ ναυτιλία. Οἱ ὑποταγμένοι χριστιανικοὶ λαοί, γεωργοὶ, ἔμποροι καὶ τεχνίτες, ἦταν ἀπαραίτητοι γιὰ νὰ δώσουν κοινωνικὸ ὑπόβαθρο στὴ στρατιωτικὴ τουρκικὴ φεουδαρχία.

Τὸ τουρκικὸ κράτος στηριζόταν ὡς τὸν 16ον αἰ. σὲ χριστιανικὲς περιοχές, ὅπου ὁ τουρκικὸς πληθυσμὸς ἦταν πολὺ μικρός. Νὰ ἐπιχειρήσῃ ὁ Μωάμεθ Β' νὰ ἔξισλαμίσῃ διὰ τῆς βίας τοὺς χριστιανοὺς ἦταν ἀδύνατο. Θὰ δημιουργοῦσε φοβερὴ ἀντίδραση καὶ θὰ μποροῦσε νὰ προκαλέσῃ πραγματικὴ σταυροφορία σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ πολλοὶ στὴν Εὐρώπη ἀγωνίζονταν νὰ τὴν ὀργανώσουν. Οὔτε ἦταν βέβαια δυνατὸ νὰ ἔξαφανίσῃ ὅλους τοὺς χριστιανούς. Ἀντίθετα, μὲ τὴ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ ποὺ ἔδειξε, μποροῦσε νὰ ἐπηρεάσῃ καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανικοὺς πληθυσμούς, ποὺ δὲν εἶχαν ἀκόμα ὑποταχθῆ καὶ νὰ διευκολύνῃ τὶς κατακτήσεις ποὺ σχεδίαζε νὰ κάνῃ. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ πατριάρχη Γεννάδιου δείχνει πῶς ὁ σουλτάνος ἦταν πολὺ καλὰ πληροφορημένος γιὰ τὶς ἀντιθέσεις τῶν χριστιανῶν. Ὁ Γεννάδιος, ποὺ ἦταν ἀρχηγὸς τῶν ἀνθενωτικῶν, προτιμοῦσε τοὺς Τούρκους ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ δὲ θὰ συνεργαζόταν ποτὲ σὲ μιὰ σταυροφορία, ποὺ κινδύνευε νὰ ὑποτάξῃ τὴν ὄρθροδοξὴ ἐκκλησία στὴν καθολική.

Ἐφόσον τὸ τουρκικὸ κράτος εἶχε θεοκρατικὸ χαρακτήρα οἱ χριστιανοὶ δὲν μποροῦσαν νὰ περιληφθοῦν σ' αὐτὸ καὶ νὰ δικάζωνται μὲ τοὺς νόμους τοῦ κορανιοῦ. Τὸ πιὸ φυσικὸ γιὰ τὴν τουρκικὴ νοοτροπία ἦταν νὰ ὀργανωθοῦν κάτω ἀπὸ τὴ δική τους θρησκεία.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἡ παραχώρηση τῶν προνομίων ἔδωσε ἴδιαίτερη θέση στὴν ἐκκλησία, ποὺ ἡ συμβολὴ της στὴν ἐπιβίωση τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἴδιας στοὺς πρώτους φοβεροὺς αἰῶνες τῆς σκλαβιᾶς, ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη.

Ἡ ἐκκλησία εἶχε μιὰ πλήρη ὄργάνωση καὶ μποροῦσε νὰ ἐλέγχῃ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς περισσότερο ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κράτος. Σ' αὐτὸ τὸ διοικητικὸ τῆς πλαίσιο ἐκλεισε ὅλο τὸν ἑλληνι-

φύλακας πλαισίου
μαργόνεστις

Ἡ ἐκκλησία.
Ἡ σημασία καὶ ἡ
θέση της

σμὸς (καθὼς μάλιστα μὲ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση ἔλειψε ἡ διασπαση τῆς φραγκοκρατίας) καὶ τοῦ ἔδωσε ἐνότητα· δὲν τὸν ἄφησε νὰ διαλυθῇ ἀνοργάνωτος μέσα στὴν τουρκικὴ αὐτοκρατορία, οὕτε νὰ διασπαστῇ κατὰ ἐπαρχίες μόνο μὲ τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση. Ἡ ἐκκλησία ἔγινε ἔτσι ὁ συνεκτικὸς κρίκος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης εἶχε ὅπως εἴπαμε τὸν ἔλεγχο δὲν τῶν βαλκανικῶν λαῶν. Ἡταν ὅμως πατριαρχεῖο Ἑλληνικὸ καὶ χρησιμοποιοῦσε "Ἑλληνες ὑπαλλήλους. Αὐτὸ δὲν καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση στὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο μιὰ ίδιαίτερη θέση καὶ ἐπιρροὴ ἀνάλογη μὲ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Τὸ πατριαρχεῖο ἀπέκτησε μετὰ τὴν ἄλωση μιὰ εὐρωπαϊκὴ ἀκτινοβολία, γιατὶ διατηροῦσε σχέσεις μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη (Βενετία, Γαλλία, Πολωνία, Βλαχία). Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰ. ὅταν ἴδρυσε τὸ πατριαρχεῖο τῆς Μόσχας, βρῆκε τὴν εὔκαιρία νὰ δημιουργήσῃ εὐρύτερες πολιτικές καὶ ἐκκλησιαστικές σχέσεις μὲ τὴν Ρωσία. Στὸν 17ον αἰ. οἱ διαμαρτυρόμενοι λόγιοι καὶ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας δοκίμασαν νὰ πλησιάσουν τὸ οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο. Ἔτσι ἡ ὄρθοδοξη ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινούπολης ἀσκοῦσε εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ καὶ συνέχιζε τὴν βυζαντινὴν παράδοσην.

Ἡ ἐκκλησία φρόντισε νὰ ιδρύσῃ σχολεῖα. Ὁ πατριάρχης Γεννάδιος ἴδρυσε τὴν Πατριαρχικὴ Σχολὴ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἰδίως στοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς πιὸ σκληρῆς σκλαβιᾶς ἡ ἐκκλησία κατόρθωσε μὲ τὸ κρυφὸ σχολεῖο νὰ διατηρήσῃ τὴν γλώσσα, τὴν θρησκεία, καὶ τὴν παράδοση.

"Οοὶ οἱ προικισμένοι πνευματικοὶ ἀνθρωποί, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ἔβρισκαν καταφύγιο στὴν ἐκκλησία, ποὺ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ μορφωμένους ὑπαλλήλους. Ἔτσι γύρω ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖο, ποὺ ἐπειτα ἀπὸ πολλές περιπέτειες στεγάστηκε στὸ Φανάρι στὸ βάθος τοῦ Κεράτιου κόλπου, συγκεντρώθηκαν πολλοὶ λόγιοι καὶ δημιουργήθηκε μιὰ ίδιαίτερη τάξη Ἑλλήνων, οἱ Φαναριώτες, ποὺ ἤταν μορφωμένοι, ὑπηρετοῦσαν τὸ πατριαρχεῖο καὶ ἀργότερα, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ., τοὺς χρησιμοποίησαν καὶ οἱ Τούρκοι σὰν διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνες στὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία.

Ἡ ἐκκλησία μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὸ φόβο τῆς κόλασης διατήρησε τὴν ὄρθοδοξην πίστη τοῦ λαοῦ καὶ μαζὶ τὴν ἑθνικὴ του συνείδηση, γιατὶ τότε θρησκεία καὶ ἑθνικὴ συνείδηση ἤταν ἔνα πράγμα. Ἐκείνο ποὺ χώριζε τὸν κατακτητὴ ἀπὸ τὸν κατακτημένο ἤταν ἡ διαφορὰ τῆς θρησκείας. Δὲν εἶχε κανεὶς παρὰ ν' ἀρνηθῆ τὴν πίστη του γιὰ νὰ τοῦ ἀνοιχτοῦν ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ νὰ βρεθῆ ἀπὸ τὴν τάξη τοῦ ραγιὰ στὴν τάξη τοῦ κυριάρχου. Τὸ πιὸ θαυμαστὸ μέσα στὴν τουρκοκρατία είναι πώς ὁ Ἑλληνικὸς λαός, γιὰ νὰ κρατήσῃ αὐτὴ τὴν πίστη, ἐμενες θεληματικὰ στὴ σκλαβιὰ καὶ τὴ δυστυχίᾳ καὶ αὐτὸς ἤταν ἔνας ἀγώνας καθημερινός, ἀγώνας γιὰ κάθε γενιὰ μέσα στὰ τετρακόσια χρόνια τῆς σκλαβιᾶς. Κρατώντας τὴν πίστη τους οἱ

Διεθνής ἀκτινοβολία

Πολιτιστικὴ δράση

Φαναριώτες

Ἐκκλησία καὶ ἔθνος

“Ελληνες κρατοῦσαν μαζί και τή γλώσσα και τήν παράδοση και τήν έθνική τους συνείδηση.

Μὲ τή λατρεία ἡ ἐκκλησία διατήρησε τήν ἀρχαία γλώσσα· παράλληλα δῆμως καλλιεργοῦσε τή δημοτική μὲ τὸ κήρυγμα, γιατὶ θέλοντας νὰ ἔννοηθῇ ἀπὸ τὸ λαὸς ἐπρεπε νὰ μεταχειριστῇ τή γλώσσα ποὺ ἔκεινος καταλάβαινε.

‘Η ἐκκλησία δὲν κήρυξε βέβαια ἐπίσημα τήν ἐπανάσταση — ἄλλο ἄν πολλοὶ κληρικοὶ πήραν σὰν ἄτομα μέρος σὲ ἐπαναστατικά κινήματα· δῆμως οὔτε και τή μονιμότητα τῆς σκλαβιᾶς παραδέχτηκε. Δίδαξε πῶς ἡ σκλαβιὰ ἤρθε σὰ θεϊκή τιμωρία γιὰ τὶς ἀμαρτίες τῶν ἀνθρώπων και ἄφηνε νὰ καλλιεργηθῇ ἡ ἐλπίδα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ: «Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλι δικά μας θά 'ναι».

‘Η ἐκκλησία μὲ τὸ κήρυγμα και τήν ἐπιρροή της διαμόρφωσε τήν ἡθική συνείδηση και ἔπλασε τὸν τύπο τοῦ Νεοέλληνα χριστιανοῦ, θεοφοβούμενου, ταπεινοῦ, πιστοῦ στὶς παραδόσεις, ἔντιμου στὶς συναλλαγὲς και ἀφοσιωμένου στήν πίστη και στὸ καθῆκον.

Μέσα σ' ἔνα ἀπολυταρχικὸ κράτος, ὅπως ἡ Τουρκία, ἡ ζωὴ και ἡ δράση τῆς ἐκκλησίας δὲν ἦταν οὔτε ὀμαλή, οὔτε εὔκολη. ‘Ο πατριάρχης Γεννάδιος παραιτήθηκε πολλές φορές, τὰ προνόμια συχνά καταπατήθηκαν, πολλοὶ πατριάρχες θανατώθηκαν. ‘Η ίστορία τῆς ἐκκλησίας ἔχει σελίδες και τραγικές και σκοτεινές. “Ομως γενικά πρόσφερε πολλά στὸ ύπόδουλο ἔθνος.

ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ

‘Εκτὸς ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δόθηκαν κατὰ καιρούς, και ἄλλα προνόμια στοὺς κατοίκους διαφόρων πόλεων ἡ περιοχῶν, καθὼς τὰ Γιάννενα, ἡ Χίος, τὰ Ἀμπελάκια, ἡ Μάνη, ἡ Υδρα, οἱ Σπέτσες, ἡ Ἀθήνα κ.ἄ. Τὰ προνόμια αὐτά ἔχουν μιὰ ποικιλία ἀνάλογη μὲ τὶς τοπικὲς συνθῆκες, τήν παράδοση, τὶς περιστάσεις, ἡ και τὶς συνήθειες τῶν φραγκικῶν κρατῶν ποὺ εἶχαν προηγηθῆ. Γενικά ἐλάφρων τοὺς φόρους, ἀπαγόρευαν τὸ παιδομάζωμα, ἐπέβαλλαν σεβασμὸ στὴν χριστιανικὴ ιδιοκτησία και ἔδιναν δικαιώματα στήν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση.

Πολὺ βοήθησαν τὸν ἑλληνισμὸ και οἱ «διοιμολογήσεις», δηλαδὴ οἱ συμφωνίες ἀνάμεσα στήν Τουρκία-Γαλλία, ποὺ ἔγιναν, ὅπως ἔχομε ἀναφέρει, στήν ἐποχὴ τοῦ Φραγκίσκου Α' και ἀνανεώθηκαν ἀργότερα μὲ νέες συμβάσεις. Αὐτὲς και ἄλλες συμφωνίες τῶν Τούρκων και μὲ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη ἔδωσαν τήν εύκαιρία σὲ πολλοὺς “Ελληνες — ιδίως τοὺς καθολικούς τῶν νησιῶν — νὰ παρουσιάζωνται σὰν ύπήκοοι ἡ «προστατευόμενοι» αὐτῶν τῶν δυνάμεων και νὰ περιλαμβάνωνται και αὐτοὶ στὶς συμφωνίες.

Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Εἶναι ὁ δεύτερος μετὰ τὰ προνόμια σημαντικὸς παράγοντας τῆς

όργανωσης τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὸ τουρκικὸ κράτος, ὅπως εἴπαμε, δὲν εἶχε κρατικές ύπηρεσίες τέτοιες, ὥστε νὰ ἀναλάβῃ τὴ διοίκηση καὶ φορολογία τῶν ραγιάδων. Γ' αὐτὸ ἀνέθεσε αὐτὴ τὴν εύθυνη στὴν ἐκκλησία καὶ στὶς κοινότητες.

Οἱ κοινότητες ἦταν νομικὰ πρόσωπα ποὺ ὄργανώθηκαν μέσα στὰ πλαίσια τῆς τουρκικῆς διοίκησης. Κάθε πόλη ἦ χωριό, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀνήκαν σὲ φέουδα, μποροῦσαν νὰ συγκροτήσουν μιὰ κοινότητα. Μέλη τῆς κοινότητας ἦταν ὅσοι πλήρωναν κεφαλικὸ φόρο καὶ συνήθως μόνο οἱ ντόπιοι.

Αὐτοὶ ποὺ διοικοῦσαν τὶς κοινότητες λέγονταν **δημογέροντες**, ἄρχοντες, προεστῶτες ἢ κοτζαμπάσηδες. Τοὺς ἐξέλεγε ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος συγκεντρωμένοι σὲ γενικὴ συνέλευση κάθε χρόνο.

Οἱ δημογέροντες εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ διαχειρίζωνται τὶς κοινές ύποθέσεις, νὰ συγκεντρώνουν τοὺς φόρους, νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, τὰ δημόσια ἔργα κ.ἄ. Εἶχαν ἀκόμα ἀγορανομικὰ καθήκοντα καὶ περιορισμένη δικαστικὴ ἔξουσία. Στὸ ἔργο τους βοηθοῦσε ὁ «κοινὸς καγκελλάριος» ἢ «καντζιλιέρης» (γραμματέας), ὁ «ἐπιστάτης» καὶ οἱ «λογαριαστάδες».

Ἡ κοινοτικὴ αὐτοδιοίκηση ἔχει τὴν ἀρχή της στὴ ρωμαϊκὴ ἢ τὸ πιθανότερο στὴν βυζαντινὴ ἐποχή. «Ομως σίγουρα ἀναπτύχθηκε καὶ ὀλοκληρώθηκε τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας, χάρη στὴ δομὴ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ στάθηκε θεσμὸς πολύτιμος γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξη ὅλων τῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν, ιδιαίτερα ἐκείνων ποὺ οἱ οἰκονομικές ἢ ἄλλες συνθῆκες τὶς εύνόησαν.

Οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τοῦ ἑλληνισμοῦ

ΚΛΕΦΤΕΣ

Ἡ ὑπαρξη βενετικῶν φρουρίων μέσα στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα καὶ οἱ ἀδιάκοποι τουρκοβενετικοὶ πόλεμοι, ὅπου ἔπαιρναν μέρος καὶ οἱ «Ἐλληνες, ἀνανέωνταν τὸν ἀγώνα, ποὺ δὲ σταμάτησε ποτέ. Ἀπὸ τὰ πρῶτα κι' ὅλας χρόνια τῆς τουρκοκρατίας τὰ ἑλληνικὰ βουνὰ ἔγιναν καταφύγια τῶν πρώτων ἐπαναστατῶν, ποὺ οἱ Τούρκοι τοὺς ὄνόμασαν «κλέφτες». Οἱ Τούρκοι ποτὲ δὲν μπόρεσαν νὰ διαλύσουν τὰ σώματα αὐτά, ποὺ τὰ ἀνανέωντες ἡ βία καὶ τὸ μίσος καὶ τὰ συντηροῦσαν τὰ ὀρεινὰ χωριά.

Πάνω στὰ βουνὰ διαμορφώθηκε ὁ τύπος τοῦ ἑλεύθερου πολεμιστῆ. Οἱ κλέφτης, σκληρὸς στὸν πόλεμο, ἀλλὰ γεμάτος ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα, εὔσεβής, πιστὸς στὶς φιλίες, ἔντιμος, μεγαλόψυχος, μὲ σεβασμὸ στὶς γυναῖκες καὶ στοὺς ἀδύνατους, γενναῖος καὶ φιλελεύθερος, γυμναζόταν σὰν ἀρχαῖος Σπαρτιάτης καὶ μάθαινεν ἡ ἀψηφᾶ τὸ θάνατο καὶ τὸ μαρτύριο.

Ἡ φύση τῆς χώρας τοὺς ἔμαθε τὴν πολεμική τους τακτική, τὸν κλεφτοπόλεμο: χτυποῦσαν κι' ἔφευγαν. «Ἐπρεπε νὰ ξέρουν τὰ

κλέφτες

πολεμούσας

Μακρυγιάννη - Ζωγράφου, Εικόνες: Οι κλέφτες συνεχίζουν τὸν ἄγωνα (λεπτομέρεια).

βουνὰ πιθαμή πρὸς πιθαμή γιὰ νὰ μὴν τοὺς κυκλώνουν οἱ Τοῦρκοι. 'Ο ἑλληνικὸς λαὸς τραγουδοῦσε τὰ κατορθώματα τῶν κλεφτῶν, ποὺ ἦταν οἱ ἔθνικοὶ του ἥρωες, κι ἐπαιρνε δύναμη ἀπὸ τὴν παλληκαριά τους.

ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ

'Αρματολοί

Τὴν ἄτακτα στρατιωτικὰ σώματα (τὸ ὄνομα προῆλθε ἀπὸ τὰ ιταλικὸ armatore ἢ τὸ βυζαντινὸ «ἀρματολόγος») ποὺ τὰ χρησιμοποίησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν ὁρεινῶν περιοχῶν, ποὺ δὲ μποροῦσαν νὰ τίς ἐλέγξουν, καὶ γιὰ τὴν καταδίωξη τῶν κλεφτῶν ἢ τῶν ληστῶν.

'Αρματολίκια

Οἱ ἀρματολοὶ εἶχαν τὴν ὑποχρέωση νὰ φυλᾶνε τίς ὁρεινὲς διαβάσεις καὶ πληρώνονταν γι' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Σιγὰ σιγὰ τὰ **ἀρματολίκια** ὅργανώθηκαν κατὰ περιφέρειες, πιὸ πολὺ στὴ Βόρειᾳ καὶ τῇ Στερεάῃ Ἑλλάδα. 'Ιδιαίτερα ἄκμασε ὁ ἀρματολισμὸς στὴ Μακεδονίᾳ, γιατὶ ἀπὸ κεῖ περνοῦσαν οἱ πιὸ σημαντικοὶ δρόμοι πρὸς τὴ Β. Βαλκανικὴ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη, ποὺ ἔπρεπε νὰ φυλάγωνται. 'Αρχικὰ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀρματολῶν οἱ καπετάνιοι διορίζονταν γιὰ ἔνα διάστημα. 'Αργότερα ὅμως τὸ ἀξίωμα ἔγινε κληρονομικὸ καὶ ἔτσι δημιουργήθηκε ἔνα εἰδος στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας.

Οἱ ἀρματολοὶ δὲν ἦθελαν νὰ ἐπεμβαίνουν οἱ Τοῦρκοι στὰ

άρματολίκια τους και ἔπαιρναν τὸ δικαίωμα μιᾶς ἐσωτερικῆς αὐτονομίας. Ἡ πειθαρχία στὰ ἀρματολικά σώματα ἦταν χαλαρή. Πολὺ συχνά οἱ ἀρματολοὶ μεταπηδοῦσαν στὴν τάξη τῶν κλεφτῶν καὶ ἄλλοτε πάλι σημαντικοὶ κλεφτοκαπεταναῖοι, ποὺ ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ προσκυνήσουν, ἔπαιρναν σὲ ἀντάλλαγμα ἀρματολίκια. Ἀρκετὲς φορὲς μέσα στὴν τουρκοκρατία οἱ ἀρματολοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς κλέφτες κι' ἔτσι δημιουργήθηκαν ἀνάμεσα στὶς οἰκογένειες βεντέτες καὶ μίση. "Ομως ποτὲ δὲν ύπηρέτησαν πραγματικὰ τοὺς Τούρκους.

Ἄπὸ τὶς τάξεις τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν γεννήθηκε ὁ στρατὸς τῆς ἑπανάστασης. Αὐτοὶ ἔδωσαν στὸν ἑλληνισμὸν μεγάλους πολεμικοὺς ἀρχηγοὺς καὶ μιὰ δοκιμασμένη τακτική, τὸν κλεφτοπόλεμο. Γι' αὐτὸν στὴ συνείδηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματολοὶ, ποὺ θά πρεπε νὰ νοοῦνται σὰν ἀντίπαλοι, ταυτίστηκαν.

ΠΛΗΣΙΟΝ

‘Η πολιτιστικὴ κατάσταση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὸν 15ο καὶ 16ον αἰώνα

‘Η ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ ἡ ὑποταγὴ στοὺς Τούρκους στάθηκε γιὰ τὸν ἑλληνισμὸν ἔνα τρομακτικὸ κτύπημα, ποὺ οἱ καταστρεπτικές του συνέπειες φτάνουν σχεδόν ὡς τὴν ἐποχή μας. ‘Ο ἑλληνισμὸς ἔχασε τὴν πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ κόσμου. ‘Η καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων συντρίφτηκε, ἡ κοινωνία ἀποδιοργανώθηκε, δὲ πληθυσμὸς μειώθηκε μὲ τὶς σφαγὲς καὶ τὴν αἰχμαλωσία καὶ αἰμορραγοῦσε μόνιμα μὲ τὸ παιδομάζωμα. ‘Η γῆ ἔγινε πιὸ φτωχὴ καὶ ξεχερσώθηκε ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη, ἀφοῦ οἱ Τούρκοι μεγαλοϊδιοκτῆτες δὲν εἶχαν λόγο νὰ τὴν καλλιεργοῦν ἐντατικά. ‘Ο περιορισμὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας καὶ ὁ οἰκονομικὸς μαρασμός, ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὴν τελευταίᾳ περίοδο τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὀλοκληρώθηκε καὶ ἡ χώρα περιορίστηκε στὴν κλειστὴ γεωργικὴ οἰκονομία. Στὰ χέρια τῶν Τούρκων μετὰ τὶς καταστροφές ἔμεινε πιὸ πολὺ ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς καὶ οἱ μικροβιοτέχνες, στὰ νησιά οἱ ψαράδες καὶ οἱ ναυτικοί: ὁ λαός, ὁ πιὸ φτωχὸς λαός, χωρὶς τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ του ἡγεσία. Καὶ δῆμως εἶχε ὁ λαός αὐτός, ὁ ἑλληνικός, τόση βιολογικὴ δύναμη μέσα του, ποὺ ἀγκιστρώθηκε στὴ γῆ του καὶ κατόρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ καὶ νὰ δραγματώῃ ξανά, καὶ δὲν ἔχασε ποτὲ τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ δὲν ἔπαιψε ποτὲ νὰ ἀγωνίζεται γι' αὐτήν.

Κατάσταση
ἑλληνισμοῦ μετά τὴν
ἄλωση

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΝ 15ο καὶ 16ον ΑΙΩΝΑ

Μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔμεινε στὸ

πνευματικὸ σκοτάδι. Οἱ μεγάλοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων, οἱ πιὸ προοδευτικοὶ «πλατωνιστές», ποὺ ἦταν καὶ οἱ φορεῖς τοῦ βυζαντινοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἔφυγαν γιὰ πάντα στὴν Ἰταλία καὶ ἐκεῖ, ὅπως ἔχομε ἀναφέρει, βοήθησαν στὴν πρόοδο τῆς ἀνθρωπιστικῆς κίνησης. Ἐκεῖ μετέφεραν τὸ μίσος κατὰ τοῦ τυράννου, τὴν ἀκτινοβολία τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἀγάπη στὴν κλασικὴ κληρονομιά. Ἀπὸ αὐτοὺς προῆλθε ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς.

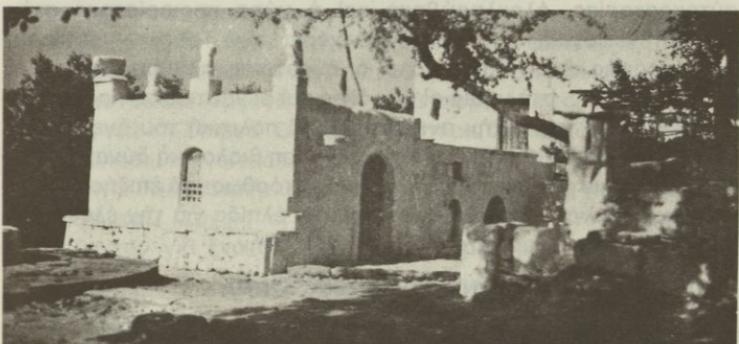
Στὴν Ἀνατολὴ ἔμειναν οἱ πιὸ συντηρητικοί, οἱ «ἀριστοτελιστές», ποὺ μισοῦσαν τὴ Δύση γιὰ λόγους ἐθνικούς (δὲν ἔχονταν τὴ φραγκοκρατία) καὶ θρησκευτικούς (δὲν ἤθελαν τὴν ύποταγὴ στὴν καθολικὴ ἐκκλησία). Συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖο.

Οἱ πατριάρχης Γεννάδιος ἄφησε τὶς ἄγονες θεολογικὲς συζητήσεις μετὰ τὴν ἄλωση καὶ προσπάθησε νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐκκλησία. «Ιδρυσε, δημος, εἴπαμε, τὴν Πατριαρχικὴ Σχολή, κοντὰ στὸ πατριαρχεῖο, ὅπου δίδαξε ὁ **Μιχαὴλ Καμαριώτης** καὶ ὁ μαθητής του **Μανουὴλ Κορίνθιος**.

Οἱ λόγιοι τῆς πρώτης τουρκοκρατίας εἶναι πολὺ λίγοι: ὁ **Παχώμιος Ρουσάνος**, ὁ **Δαμασκηνὸς Στουδίτης**, ὁ **Γεώργιος Αἰτωλός**. Σημαντικὸ ρόλο στὸν 16ον αἰ. ἔπαιξε ὁ πατριάρχης **Ιερεμίας Β'**, αύστηρὸς κληρικός, ποὺ ταξίδεψε στὴ Ρούμελη καὶ στὸ Μοριά φροντίζοντας τὴν ὀργάνωση τῆς ἐκκλησίας, ἥρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς διαμαρτυρόμενους, ποὺ προσπαθοῦσαν τότε νὰ πλησιάσουν τὸ οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο, πῆγε στὴ Ρωσία καὶ ίδρυσε τὸ πατριαρχεῖο τῆς Μόσχας. Στὴν ἐποχὴ του οἱ λόγιοι **Ιωάννης καὶ Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς**, εἶχαν ἀλληλογραφία μὲ τὸν μεγάλο φιλόλογο **Μαρτίνο**

'Απὸ τὶς σημαντικότερες ἐκδηλώσεις τοῦ νεοελληνικοῦ μας πολιτισμοῦ εἶναι ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Γεννήθηκε ἀπὸ τὴν παράδοση καὶ ἀπὸ τὴν ἐμφυτὴ κλίση τοῦ λαοῦ μας πρὸς τὴν ὄμορφα καὶ τὴν ἀρμονία. Ἀπόλυτα ἔναρμονισμένη μὲ τὸ Ἑλληνικὸ περιβάλλον, εἶναι ἕνα στοιχεῖο πολύτιμο τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας, ποὺ πρέπει καὶ νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ διδάξῃ.'

Τὸ σπίτι τοῦ **Ροδάκη** στὴν Αίγινα, χαρακτηριστικὸς νησιώτικος τύπος, διακοσμημένο μὲ γλυπτὰ καὶ χαράγματα συμβολικά, ἀπὸ τὸν λαϊκὸ τεχνίτη.

Κρούσιο, πού δίδασκε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Τυβίγγης στὴ Γερμανία, τοῦ ἔδωσαν πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὴν τότε ἐλληνικὴ πραγματικότητα καὶ τὶς περιέλαβε στὸ βιβλίο του *Turcograecia*.

Τὰ λογοτεχνικὰ κείμενα ποὺ κυκλοφοροῦσαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι οἱ «θρῆνοι» γιὰ τὴν ἄλωση, ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ ξεσηκώσουν τὰ εύρωπαικά κράτη σὲ σταυροφορία, καὶ διάφοροι «χρησμοὶ» ποὺ πρόβλεπαν τὴν καταστροφὴν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση ὅλες οἱ προβλέψεις ἦταν δυσοίωνες, τώρα παντοῦ διαφαίνεται ἡ ἐλπίδα γιὰ γρήγορη ἀπελευθέρωση, ἐλπίδα ποὺ κρατοῦσε τὸ λαὸς σὲ ἀναβρασμό.

Στὸ 16ον αἰ. κυκλοφόρησαν οἱ πρῶτες μεταβυζαντινὲς «χρονογραφίες», πιὸ πολὺ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἀπὸ τὸν **Μανουῆλ Μαλαξό, Ματθαῖο Κιγάλα, Νεκτάριο Ίεροσολύμων**.

Η ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ο ἑλληνικὸς λαὸς ἔμεινε μετὰ τὴν ὑποταγὴν του μόνος, ὅπως ἀναφέραμε, ἀλλὰ ὅχι ἀκαθοδήγητος. Πίσω του ὑπῆρχε ὁ πολιτισμὸς

πολλῶν αἰώνων: ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς καὶ ὁ κοντινὸς βυζαντινὸς μὲ τοὺς παλιοὺς καὶ τοὺς τελευταίους ἄγνωνες, μὲ τὰ παλιὰ καὶ τὰ νεώτερα πολιτιστικὰ ἐπιτεύγματα. Ἡταν αὐτὸς ἔνας πλοῦτος, ποὺ διατηρήθηκε μέσα στὴ λαϊκὴ παράδοση, στὴ γλώσσα, στὸ τραγούδι, στὸ παραμύθι, στὸ χορό, στὴ μουσική, στὴ λαϊκὴ τέχνη, στὰ ἥθη καὶ στὰ ἔθιμα. Εἶναι ἀφάνταστο ἀπὸ πόσο μακρινὰ χρόνια μᾶς ἔρχονται ὅλα αὐτά. Ὑπάρχουν παραμύθια προελληνικά, παραδόσεις ποὺ

Περιστεριώνας τῆς Σίφνου μὲ χαρακτηριστικὴ διάτρητη διακόσμηση (φωτογραφία Μαρίας Βούρα).

ξεκινοῦν ἀπὸ τὶς πρωτόγονες λατρείες, χοροὶ πανάρχαιοι. Τὸ δημοτικό μας τραγούδι κρατάει τὴν τεχνικὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς προομηρικῆς ἐποχῆς. Ἡ δημοτικὴ μας γλώσσα, ιδίως στὶς ἀκραίες περιοχὲς τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Πόντου, διατηρεῖ ἀτόφιους ἀρχαιοελληνικούς τύπους, καὶ ἀν τὸ προσέξῃ κανεὶς θὰ δῆ πώς εἶναι σπάνιες οἱ ἀρχαῖες λέξεις ποὺ δὲ διατηροῦνται στὰ νέα ἑλληνικά, σὲ κάποιο σύνθετο ἡ κάποιο παράγωγο, πράγμα ἄλλωστε πολὺ φυσικό γιὰ μιὰ γλώσσα ποὺ ἔξελίχθηκε χωρὶς καμιὰ διακοπὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα. Ὁ λαὸς διατήρησε ἀκόμα τὴν ἀνάμνηση, τὸ θρύλο καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατο-

λαϊκή παράδοση

πρωτοπόντειον

Μετανεργούσαν από
διάτρηση

όποιον πρωτεύει
διάτρηση

Ξωκλήσι Μυκόνου (φωτογραφία Μαρίας Βούρα).

ρίας. 'Η Πόλη, ή 'Αγιά Σοφιά, χάραξαν μέσα του τή νοοταλγία και τήν έλπιδα και ό δικεφαλος άετός έγινε άγωνιστικό σύμβολο και είκονιζόταν παντού, για νά κρατάη ζωντανό τό δράμα τής 'Ελευθερίας.

'Η μετανάστευση

Μετανάστευση

'Η μετανάστευση δὲν είναι θεσμός. Είναι όμως ένα φαινόμενο πανάρχαιο γιά τήν 'Ελλάδα, πού τό βλέπομε ώς σήμερα, φαινόμενο πού γεννήθηκε άπό τὸν κίνδυνο και τήν άνάγκη, και διευκολύνθηκε άπό τήν ίδια τή φύση τῆς χώρας μας, άπό τό δρεινό της έδαφος, άπό τή γεωγραφική τῆς θέση, άπό τή θάλασσα, πού προκαλεῖ σὲ ταξίδια.

Στήν έποχή πού μᾶς ένδιαφέρει ή κινητικότητα τοῦ πληθυσμοῦ ήταν μεγάλη έξ αιτίας τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν, και πρίν, ἀλλὰ ίδιας μετά τήν ἄλωση. 'Η μετανάστευση γινόταν μέσα στὸν έλληνικὸ χῶρο η ξεω άπ' αὐτόν.

'Η μετακίνηση στὸ έσωτερικὸ είναι δύο εἰδῶν: α) Θεληματική· δηλαδή οι "Έλληνες γιά ν' ἀποφύγουν τή σφαγή, τήν αιχμαλωσία και τήν καταπίεση ἔφευγαν στὶς δρεινές περιοχές η στὰ

ΝΙΟΔΑΦΑΝ ΗΚΑΛΗ

'Από τή λαϊκή μας μουσική παράδοση: "Ενας Θρακιώτης παιζει γκάιντα (φωτογραφία Μαρίας Βούρα).

Μετακίνηση στὸ έσωτερικό

ἄγονα νησιά, ἐκεῖ ποὺ δὲν ἔφτανε ἡ τουρκικὴ ἔξουσία, ἢ πήγαιναν νὰ ἐγκατασταθοῦν σὲ φρούρια ἢ καὶ σὲ ἐπαρχίες, ποὺ κατείχαν οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Βενετοί, καὶ ποὺ ἤταν ἀκόμα ἐλεύθερα καὶ β) ὑποχρεωτική· ὅταν οἱ Τούρκοι μετατόπιζαν πληθυσμούς γιὰ διάφορους λόγους: ὁ σουλτάνος Μωάμεθ Β' π.χ. τὸ ἔκανε γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς Κωνσταντινούπολης.

‘Η ἐσωτερικὴ μετακίνηση προκάλεσε ἀνάμεικη τοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ τὴν βλέπομε ὡς ἔνα σημεῖο καὶ στὴ λαϊκὴ παράδοση, καὶ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα δημογραφικὲς ἀνακατατάξεις· δηλαδὴ τὰ παλιὰ πολιτικά, πνευματικά καὶ οἰκονομικὰ κέντρα ἔξασθένησαν ἢ καὶ ἔξαφανίστηκαν καὶ δημιουργήθηκαν νέα, ποὺ ἀργότερα (πολλὰ ἀπ’ αὐτά) ἔφτασαν σὲ μεγάλη ἀκμή. Τέτοια κέντρα είναι π.χ. ἡ “Υδρα, οἱ Σπέτσες, ἡ Χίος, τὰ Ψαρά, ἡ Μύκονος, τὸ Γαλαξίδι, τὸ Μεσολόγγι, τὰ Γιάννενα, ἡ Καστοριά, τὸ Πήλιο, ἡ Χαλκιδική, τὰ Ἀμπελάκια καὶ πολλὰ ἄλλα.

‘Η πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση μετά τὴν ἄλωση μεταφέρθηκε ίδιως πρὸς τὶς βενετοκρατούμενες περιοχές, στὴν Κρήτη, στὰ ‘Επτάνησα, στὸ “Αγιο” Όρος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀργότερα, ὅταν οἱ συνθῆκες καλυτέρεψαν, ξαγαγύρισε πρὸς τὸν κεντρικὸ ἐλληνικὸ χῶρο.

‘Η μετανάστευση στὸ ἐξωτερικὸ είναι ἡ μετακίνηση πρὸς τὰ ἔξω, (πρὸς τὴν Ἰταλία καὶ τὴν ἄλλη Εὐρώπη) στὴν ἀρχὴ τῶν λογίων, τῶν καλλιτεχνῶν, τῆς πιὸ εὔπορης τάξης, ἀργότερα τοῦ πληθυσμοῦ ὄλοκληρων χωριῶν, ποὺ δὲν μποροῦσαν πιὰ νὰ ἐπιβιώσουν. ‘Η μετανάστευση αὐτὴ στάθηκε μιὰ μόνιμη διέξοδος γιὰ τὸν ἐλληνισμὸ σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας καὶ δημιούργησε πολλὲς καὶ μεγάλες παροικίες, τὸν ἐλληνισμὸ τῆς διασπορᾶς, ποὺ ἔγινε οἰκονομικὰ ἰσχυρός, ἀναπτύχθηκε πνευματικὰ καὶ βοήθησε ἀποτελεσματικὰ στὴν ἀπελευθέρωση.

Μετανάστευση στὸ ἐξωτερικὸ

Τὸ χωριό Παναγιά τῆς Θάσου μὲ χαρακτηριστικές στέγες ἀπὸ σχιστόλιθο τοῦ νησιοῦ (φωτογραφία Μαρίας Βούρα).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιά ἤταν ἡ ἐκταση τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ώς τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ.; Πῶς ὀργανώθηκε τὸ τουρκικὸ κράτος καὶ ποιὰ ἤταν ἡ θέση τοῦ ἐλληνισμοῦ μέσα στὴν ὀργάνωση αὐτῆς;

2. Πώς άργανώθηκε ό όληνισμόδ μέσα στὸ τουρκικὸ κράτος, γιὰ ποιό λόγῳ οἱ Τούρκοι ἔδωσαν τὰ προνόμια καὶ ποιό ρόλο ἔπαιξε ἡ ὄργανωση αὐτή γιὰ τὴν ἐξελίξη τοῦ ἔλληνισμοῦ;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ποιὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ ἔλληνισμοῦ στὴν τουρκοκρατία καὶ τὴν ὄργανωσή του εἶναι τὰ πιὸ σημαντικὰ γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἔλληνικοῦ λαοῦ; Πῶς καὶ ἀπὸ ποιὰ στοιχεῖα διαμορφώθηκε ὁ χαρακτήρας τοῦ νέου ἔλληνισμοῦ κατὰ τὴν πρώτη τουρκοκρατία;

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ ΩΣ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ 1648-1815

Πλάκια

Α. Η γενική κατάσταση

τῆς Εύρωπης ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου
ώς τὶς ἄρχες τοῦ 18ου αἰώνα

Μετὰ τὸν 30ετή πόλεμο ἡ Γαλλία πῆρε τὴ θέσην τῆς Ἰσπανίας, ἅρχισε δηλαδὴ νὰ παίζῃ ρόλο ὑπερδύναμης στὸν εὐρωπαϊκὸ ἡπειρωτικὸ χῶρο. Στὸ ἐσωτερικὸ ἡ ἐπικράτηση τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας ἔξασθένησε τελείως τὴ μεσαιωνικὴ φεουδαρχία καὶ ἔδωσε στὸ κράτος τὴ μεγαλύτερη ὡς τότε διοικητικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐνότητα. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἡ πολυτέλεια τῆς αὐλῆς καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γαλλικῆς γλώσσας ἐπέβαλε ἔνα γαλλικὸ τρόπο ζωῆς στὶς εὔπορες εὐρωπαϊκὲς τάξεις καὶ στοὺς εὐρωπαίους εὐγενεῖς γενικά.

Γενικά
Χαρακτηριστικά

Τὴν ἴδια ἐποχὴν ἔγιναν στὴν Ἀγγλίᾳ σπουδαῖες πολιτικές, οἰκονομικὲς καὶ ἐπιστημονικὲς κατακτήσεις. Μετὰ ἀπὸ δύο ἐπαναστάσεις (1648, 1688) θεμελιώθηκε τὸ κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα, ποὺ ἦταν μιὰ προσαρμογὴ στὶς νεώτερες συνθῆκες τῆς ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Τὸ σύστημα αὐτὸν ἀργότερα ἐπικράτησε στὴν Εύρωπη.

Παράλληλα ἄρχισε σὲ μεγάλη πιὰ ἔκταση ἡ ἔξιδος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὶς νέες χῶρες. Πολλοὶ Ἀγγλοι δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὶς πολιτικὲς κρίσεις τοῦ 17ου αἰ. ἔφυγαν στὴ Β. Ἀμερικὴ, δησπού ἰδρυσαν τὶς ἀγγλικές ἀποικίες· σὲ μικρότερη κλίμακα οἱ Γάλλοι ἔγκαταστάθηκαν στὸν Καναδᾶ καὶ στὶς Ἰνδίες. Οἱ Εὐρωπαῖοι διανοούμενοι γνώρισαν ἔτσι περισσότερο τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ τὶς πρωτόγονες κοινωνίες, μὲ κάποια ρομαντικὴ διάθεση εἶναι ἀλήθεια.

Στὴν ἀνατολικὴ Εύρωπη τὸν 17ον αἰ. ἄρχισε νὰ δραγανώνεται τὸ ρωσικὸ κράτος, ἐνῶ ἀπὸ τὰ γερμανικὰ κράτη ξεχώρισαν καὶ ἀναπτύχθηκαν σὲ μεγάλες δυνάμεις ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Αύστρια. Τὴν ἴδια ἐποχὴν ἔξασθένησε τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ 17ου αἰ., παρ' ὅλο ποὺ οἱ πόλεμοι δὲ σταματοῦσαν, ἦταν γενικὰ μιὰ ἐποχὴ ἔκτόνωσης. Τὰ μεγάλα θρησκευτικὰ πάθη, κατασιγάστηκαν καὶ συνειδητοποιήθηκαν περισσότερο οἱ ἱδέες γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ αἰσθήμα αὐτὸν τῆς ἡρεμίας ἐκφράζεται καὶ στὴν τέχνη τῆς ἐποχῆς: τὴν ἀγωνία καὶ τὸ πάθος τοῦ μπαρόκ διαδέχεται ἡ ειδυλλι-

ακή τάση και ή προτίμηση σε άγροτικά και μυθολογικά θέματα, όπου τό ειρηνικό τοπίο-σύνθεση παιζει τὸν κύριο ρόλο.

Από πολιτιστική· και έπιστημονική άποψη οι θεωρίες τοῦ **Τζών Λόκ**, έμπνευσμένες από τὴν ἀγγλικὴ ἐπανάσταση, και ή ἀνακάλυψη, τῶν νόμων γιὰ τὴν παγκόσμια ἔλξη ἀπὸ τὸν **'Ισαάκ Νεύτωνα** (Newton) ἐπηρέασαν βαθύτατα τὴν εὐρωπαϊκὴ νοοτροπία και σκέψη τοῦ 18ου αἰ. και θεμελίωσαν τὸ κίνημα τοῦ διαφωτισμοῦ. Ή θεωρία γιὰ τὴν παγκόσμια ἔλξη συμφιλίωσε τὸν ἀνθρώπο μὲ τὸ σύμπαν. Τὸ ἄξενο και ἅμορφο χάος, όπου ή γῆ πλανιόταν μὲ τρομακτικὴ ταχύτητα, ἔγινε τῷρα ἔνας κόσμος φιλικός, ὀργανωμένος μὲ αἰώνιους και ἀναλογίων φυσικοὺς νόμους. Ποτὲ ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶχε νιώσει μεγαλύτερη ἀσφάλεια. Και αὐτὴ ἡ ἀσφάλεια τὸν γέμισε μὲ αἰσιοδοξία και ἐμπιστοσύνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΣΤΙΟΥΑΡΤ (1603-1688)

Κάρολος Α'

Κοινοβούλιο

Μετὰ τὸν θάνατο τῆς Ἐλισάβετ βασιλιάς τῆς Ἀγγλίας ἔγινε ὁ γιὸς τῆς Μαρίας Στιούαρτ, Ἰάκωβος Α', ποὺ ἦταν ἡδη βασιλιάς τῆς Σκωτίας. Ἔτσι ἐνώθηκαν στὸ ἴδιο στέμμα τὰ βασίλεια τῆς Ἀγγλίας και τῆς Σκωτίας, ἀν και τὸ καθένα κρατοῦσε τὴν ἐσωτερική του αὐτοτέλεια.

Οἱ πρῶτοι βασιλεῖς τῆς δυναστείας τῶν Στιούαρτ, Ἰάκωβος Α' (1603-1625) και Κάρολος Α' (1625-1649), ἀνθρώποι χωρὶς πολιτικὲς ίκανότητες και μὲ ἀπολυταρχικὲς τάσεις, ἥθελαν νὰ ἐπιβάλουν τὸ ἀπολυταρχικὸ σύστημα στὴν Ἀγγλίᾳ· συχνὰ ἐκαναν ἔξωτερικὴ πολιτικὴ ἀντίθετη μὲ τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα και ἐπενέβαιναν στὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Αὐτὸ τοὺς ἔφερε σὲ σύγκρουση μὲ τὸ ἀγγλικὸ κοινοβούλιο.

Τὸ κοινοβούλιο εἶχε ὀργανωθῆ στὴν Ἀγγλία μετὰ τὴν ὑπογραφὴ τῆς **magna carta** ἀπὸ τὸν βασιλιὰ **Ιωάννη τὸν Ἀκτήμονα** (1215). Τὸ ἀποτελοῦσαν δύο βουλές, ποὺ συνεδρίαζαν χωριστά: η βουλὴ τῶν λόρδων, ποὺ ἦταν ισόβιοι, και η βουλὴ τῶν κοινοτήτων, ποὺ περιελάμβανε τοὺς ἑκπροσώπους τῶν πόλεων και τῶν κομητειῶν, και αὐτοὶ ἦταν αἱρετοί. Οἱ βασιλιάς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλῃ φόρους χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ κοινοβουλίου και αὐτὸ ἔδινε στὸ κοινοβούλιο μεγάλη δύναμη, ἀφοῦ εἶχε ἀμεσα τὸν ἔλεγχο τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους και ἔμεσα τῆς ἐσωτερικῆς και ἔξωτερικῆς πολιτικῆς. Τὸ κοινοβούλιο δὲ συνεδρίαζε συνεχῶς. Συνερχόταν πάντα, ὅταν ἔνας βασιλιάς ἀνέβαινε στὸ θρόνο, γιὰ νὰ τοῦ ἔγκρινῃ τοὺς φόρους ποὺ κανονικὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττῃ, και ὁ βασιλιάς τὸ συγκαλοῦσε ἔκτακτα κάθε φορά ποὺ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ αὔξηση τῆς φορολογίας.

Οι Στιούαρτ ήρθαν πολλές φορές σε σύγκρουση με τα κοινοβούλια και τα διέλυαν, άλλα κάθε φορά το νέο κοινοβούλιο κρατοῦσε την ίδια σταθερή στάση με το προηγούμενο, πράγμα πού τούς άναγκαζε, όταν είχαν άνάγκη από χρήματα, να κάνουν ύποχωρήσεις. "Ετσι στα 1628-1629 ο Κάρολος Α', πού ήθελε να τούς έγκριθούν οι δαπάνες για την έκστρατεία υπέρ των ούγενότων της Γαλλίας, την έποχή του Ρισελιέ, άναγκαστηκε να ύπογράψῃ τόνομο που ψήφισε τόνομο «**αίτηση δικαιωμάτων**», όπου χαρακτηρίζοταν παράνομη ή πολιτική του βασιλιά και ή έπιβολή κάθε φόρου, τελωνειακού δασμού ή εισφορᾶς, χωρίς την έγκριση του κοινοβουλίου. Άπαγορεύοταν έπισης ό στρατωνισμός στα σπίτια των πολιτών και ή σύλληψη και φυλάκιση πολίτη χωρίς φανερή και νόμιμη αίτια.

Μετά την έγκριση των δαπανών του πολέμου ο Κάρολος Α' διέλυσε τόνομο πολιτική και κυβέρνησης άπολυταρχικά ώς τα 1640. Τότε χρειάστηκε χρήματα για να καταπνίξῃ μια έπανάσταση στη Σκωτία. Συγκάλεσε τόνομο πολιτική, άλλα το διέλυσε άμεσως (short parliament), έπειδη έκεινο άρνηθηκε να έγκρινη νέους φόρους, με την έλπιδα ότι το νέο, πού θα συνερχόταν, θα ήταν πιο φιλικό πρός αύτόν. Τόνο αύτόνομο πολιτική έπειδη διατηρήθηκε για πολλά χρόνια. Είναι τόνομα σημαντικότερο νομοθετικό σώμα στην άγγλική ιστορία και συνέβαλε στην άργανωση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος.

Τόνο μακρό πολιτική δέχτηκε να έγκρινη τις δαπάνες του βασιλιά, άλλα τόνο ύποχρέωσε να δικάση και να ύπογράψῃ την καταδίκη σε θάνατο των πιο στενών συνεργατών του της έποχής της άπολυταρχίας, καθώς και να έγκρινη μια σειρά από νόμους πού χαρακτηρίζαν

Αίτηση δικαιωμάτων
(1629)

A. Βάν Ντάικ, Τα παιδιά του Καρόλου Α' (πινακοθήκη Τουρίνου).

Μαθήτης του Ρούμπενς ο μεγάλος Φλαμανδός ζωγράφος (1599-1641) έζησε πολλά χρόνια στην αύλη του Καρόλου Α' και ζωγράφισε πολλά πορτραίτα της βασιλικής οικογένειας. Ο Van Dyck συνεχίζει την παράδοση του Ρούμπενς: τις μεγαλόπρεπες σκηνές, τόποι-ο-σύνθεση, τα πολυτελή φορέματα, άλλα διακρίνεται για τη χάρη, τη λεπτότητα της τεχνικής έπεξεργασίας και την ψυχολογική διεύδυση. Έδω εικονίζονται τά τρία μεγαλύτερα παιδιά του Καρόλου, οι δύο, έπειτα βασιλείς, Κάρολος Β' και Ιάκωβος Β' και ή αδελφή τους Μαρία. Ο Βάν Ντάικ συνδυάζει την παιδική χάρη με την ιδιαίτερη ψυχολογία που δημιουργεί σ' αύτά τα παιδιά ή κοινωνική τους θέση. Στά πρόσωπα, ίδιως του Καρόλου, πού ήταν πέντε χρόνων τότε, έκφραζεται μια πρώιμη σοβαρότητα, άλλα και κάποιο αίσθημα μοναξιάς και μελαγχολίας.

παράνομους τούς φόρους πού είσεπραττε ό βασιλιάς χώρις τὴν ἔγκριση τοῦ κοινοβουλίου, καθόριζαν ὅτι τὸ κοινοβούλιο δὲ μποροῦσε νὰ διαλυθῇ χωρὶς τὴ δικῆ του ἔγκριση καὶ ό βασιλιάς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸ συγκαλῇ τουλάχιστο κάθε τρία χρόνια.

“Οταν λίγο ἀργότερα τὰ μέλη τοῦ κοινοβουλίου συγκρούστηκαν μεταξύ τους γιὰ θρησκευτικὲς διαφορές, ὁ Κάρολος Α' βρῆκε τὴν εὔκαιρια νὰ στείλῃ στρατὸ καὶ ἐπιχείρησε νὰ συλλάβῃ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του ἀντιπροσώπους (1642). Τότε ἔσπασε ἡ ἐπανάσταση.

‘Ο Κάρολος Α’ ἔφυγε ἀπὸ τὸ Λονδίνο καὶ ἄρχισε νὰ συγκεντρώνῃ στρατό. Τὸ ἵδιο ἔκανε καὶ τὸ κοινοβούλιο.

Μὲ τὸν βασιλιὰ πῆγαν οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας καὶ γενικά οἱ Β. καὶ Δ. ἐπαρχίες, ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὴν παλιὰ γεωργικὴ Ἀγγλία.

Μὲ τὸ κοινοβούλιο συντάχθηκαν οἱ πουρίτανοι (αὐτοὶ ποὺ ἥθελαν αὐστηρότερη μεταρρύθμιση τῆς ἐκκλησίας καὶ προσέγγιση πρὸς τὸν καλβινισμό), οἱ ἀστοὶ γενικά, δηλαδὴ οἱ Ν. καὶ Α. ἐπαρχίες, ὅπου εἶχε ἀναπτυχθῆ τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιοτεχνία.

Ήταν μιὰ σύγκρουση ἀνάμεσα στὴν παλιὰ Ἀγγλία καὶ τὴ νέα, ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἐλισάβετ.

‘Η ἐπανάσταση τοῦ 1643-1648

Στὶς πρῶτες συγκρούσεις ὁ στρατὸς τοῦ κοινοβουλίου νικήθηκε πολλὲς φορές, γιατὶ δὲν ἦταν ἀσκημένος. Τέλος τὸ κοινοβούλιο ἀνέθεσε τὴν ὀργάνωσή του σ' ἕναν ίκανὸ στρατιωτικὸ ἡγέτη τὸν ‘Ολιβιέρο Κρόμγουελ (Cromwell).

‘Ο Κρόμγουελ συγκέντρωσε γύρω του ἔνα σῶμα ἴππικοῦ ἀπὸ φανατικοὺς πουρίτανούς, ἀφοσιωμένους στὸν ἀγώνα, παράλληλα ἀναδιοργάνωσε τὸ πεζικὸ καὶ κατόρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν βασιλιά, ποὺ παραδόθηκε στοὺς Σκώτους, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ ἐπωφεληθῇ ἀργότερα ἀπὸ τὶς θρησκευτικὲς ἀντιθέσεις ποὺ χώριζαν τὸ κοινοβούλιο.

Στὸ κοινοβούλιο ἐπικρατοῦσαν δύο ἀντίπαλα ρεύματα. Οἱ πρεσβυτεριανοὶ ἥθελαν νὰ ἐπιβληθῇ ὁ καλβινισμός, οἱ ἀνεξάρτητοι, (ὅπου ἀνῆκε ὁ Κρόμγουελ καὶ ὁ στρατὸς) ζητοῦσαν ἀπόλυτη θρησκευτικὴ ἐλευθερία.

Οἱ ἀντιθέσεις κατέληξαν σὲ σύγκρουση τοῦ κοινοβουλίου μὲ τὸ στρατό, ποὺ κατέλαβε τὴν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων καὶ ἀπομάκρυνε τοὺς πρεσβυτεριανούς. Οἱ ὑπόλοιποι ἀντιπρόσωποι ἀπετέλεσαν τὸ «κολοβὸ κοινοβούλιο» (rump parliament), ποὺ ἦταν πιὰ στὴ διάθεση τοῦ στρατοῦ.

Οἱ Σκῶτοι παρέδωσαν τὸν Κάρολο Α' στὸ κοινοβούλιο· δικάστηκε ἀπὸ ἀνώτατο δικαστήριο καὶ καταδικάστηκε σὲ θάνατο (1649). Τὸ

Κρόμγουελ
(Cromwell)

κολοβὸ κοινοβούλιο ἀνακήρυξε τὴ δημοκρατία καὶ κατάργησε τὴ βουλὴ τῶν λόρδων, ἀλλὰ τὰ προβλήματα δὲ λύθηκαν. 'Ο Κρόμγουελ καὶ ὁ στρατὸς ἐπέβαλαν τὴν θρησκευτικὴ ἀνεξαρτησία, ἀλλὰ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγγλίας ἦταν στὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ πρεσβυτεριανοὶ ἢ ἀγγλικανοὶ καὶ γενικὰ φιλοβασιλικοί.

'Η Δημοκρατία (1649-1660)

Τὸ πρῶτο πρόβλημα ποὺ εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ ἡ ἀγγλικὴ δημοκρατία ἦταν ἡ ἐπανάσταση τῆς καθολικῆς Ἰρλανδίας καὶ τῆς Σκωτίας, ὅπου ὁ μεγαλύτερος γιὸς τοῦ Καρόλου Α', Κάρολος, ἀνακηρύχτηκε βασιλιάς. 'Ο Κρόμγουελ κατέπνιξε τὶς ἐπαναστάσεις αὐτὲς καὶ ύποχρέωσε τὸν Κάρολο νὰ καταφύγῃ στὴ Γαλλία.

Δημοκρατία (1649-1660)

'Αργότερα ὁ Κρόμγουελ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ διέλυσαν τὸ κολοβὸ κοινοβούλιο καὶ ἀντὶ νὰ συγκαλέσουν ἄλλο, ποὺ φοβόνταν ὅτι θὰ ἦταν στὴν πλειοψηφία του φιλοβασιλικό, συγκάλεσαν μιὰ συνέλευση ἀπὸ πουριτανούς, ποὺ καθόρισε τὸ εἰδος τοῦ πολιτεύματος. "Εδωσε στὸν Κρόμγουελ τὸν τίτλο τοῦ λόρδου προστάτη καὶ τὸ δικαιώμα νὰ ἀσκῇ μαζὶ μὲ ἔνα συμβούλιο τὴν ἐκτελεστικὴ ἔξουσία. 'Η νομοθετικὴ δόθηκε σὲ μία μόνο βουλὴ, ἀπ' ὅπου ἀποκλείστηκαν οἱ ὄπαδοι τῶν Στιούαρτ. "Ετσι τὸ πολίτευμα ἔγινε ἔνα εἰδος στρατιωτικῆς δικτατορίας.

'Ο Κρόμγουελ βρῆκε πολλὲς δυσκολίες στὸ ἐσωτερικό· οὕτε τὸ νέο πολίτευμα κατόρθωσε νὰ στηρίξῃ, οὕτε τὴν ἀνεξιθρησκεία νὰ ἐπιβάλῃ. Εἶχε δῆμος μεγάλες ἐπιτυχίες στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ του. Νίκησε τὴν Ὁλλανδία καὶ τὴν Ἰσπανία, στήριξε τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα στὶς Δυτικὲς Ἰνδίες καὶ ἔξασφάλισε τὸ ἐμπόριο τῆς Βαλτικῆς.

Μετὰ τὸν θάνατό του (1658) λόρδος προστάτης ἔγινε ὁ γιὸς του Ριχάρδος Κρόμγουελ, ποὺ δὲν εἶχε τὸν δυναμισμὸ τοῦ πατέρα του. Γρήγορα συνασπίστηκαν ἐναντίον του τὸ κολοβὸ κοινοβούλιο, οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ φιλοβασιλικοὶ καὶ κάλεσαν στὸ θρόνο τὸν Κάρολο, τὸν γιὸ τοῦ Καρόλου Α'.

Κάρολος Β' Στιούαρτ (1660-1685)

Παρὰ τὴν ἀποτυχία τῶν πουριτανῶν ἡ ἐπανάσταση δὲν ἔμεινε χωρὶς συνέπειες. Τὸ κοινοβούλιο ξανάφερε σὲ ισχὺ τοὺς νόμους τοῦ μακροῦ κοινοβουλίου καὶ ὁ βασιλιάς δὲν ἐπεχείρησε πιὰ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὰ δικαιώματά του γιὰ τὰ φορολογικὰ ζητήματα, οὕτε καὶ τὶς ἐλευθερίες ποὺ εἶχαν θεσπιστῆ.

Κάρολος Β' (1660-1685)

'Επειδὴ δῆμος ὁ Κάρολος Β' κρατοῦσε τὴν ἴδια πολιτικὴ μὲ τοὺς προηγούμενους Στιούαρτ καὶ εἶχε μάλιστα ἐπηρεαστῆ ἀπὸ τὴν γαλλικὴ ἀπολυταρχία, προσπαθοῦσε νὰ ἔξασθενήσῃ τὸ κοινοβούλιο κωλυσιεργώντας συστηματικὰ στὴν ὑπογραφὴ τῶν νόμων

ποὺ ἐκείνο ψήφιζε.

Τὸ μεγαλύτερο ἑσωτερικὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς ἦταν τὸ θρησκευτικό. Τὸ κοινοβούλιο πῆρε μέτρα κατὰ τῶν δογμάτων ποὺ είχαν σχηματιστῆ (πρεσβυτεριανοί, ἀνεξάρτητοι, βαπτιστές, κουάκεροι) καὶ ἐπέβαλε τὸ ἀγγλικανικὸ δόγμα. Αὐτὸ ὥθησε πολλοὺς σὲ μετανάστευση.

Οἱ Κάρολος Β' συμπαθοῦσε τὸν καθολικισμὸ καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸν ἐνισχύσῃ, συνάντησε δῆμως ἀμέσως τὴν ἀντίδραση τοῦ κοινοβουλίου, ποὺ ψήφισε νόμους, οἱ ὅποιοι ἀπαγόρευαν στοὺς καθολικοὺς νὰ πάρνουν ἀξιώματα καὶ νὰ συμμετέχουν στὶς δύο βουλές.

Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου δημιουργήθηκε καὶ τὸ πρόβλημα τῆς διαδοχῆς, γιατὶ ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχός του Ἰάκωβος, δούκας τῆς Υόρκης, ἦταν καθολικός.

Στὸ κοινοβούλιο σχηματίστηκαν τότε δύο κόμματα: οἱ οὐίγκς (whigs), ποὺ ἥθελαν τὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ Ἰακώβου ἀπὸ τὸ θρόνο καὶ οἱ τόρις (tories), ποὺ ἐπέμεναν στὴ νόμιμη διαδοχῆ. Τὰ δύο κόμματα δόθηκαν στὸ κάθε κόμμα ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους: tory εἶναι Ιρλανδικὸ δόνομα, ποὺ θὰ πῇ ληστῆς· τὸ μεταχειρίζονταν γιὰ τοὺς φανατικοὺς καθολικοὺς ἐπαναστάτες τῆς Ιρλανδίας. whig προέρχεται ἀπὸ τὸ whiggam ποὺ φώναζαν οἱ Σκῶτοι στ' ἄλογα γιὰ νὰ τρέξουν. Τὸ μεταχειρίζονταν πάλι γιὰ τοὺς ἐπαναστάτες τῆς Σκωτίας. Τὰ δύο κόμματα αὐτὰ δργανώθηκαν ἀργότερα, διαμόρφωσαν τὰ προγράμματά τους, καὶ κυβέρνησαν τὴν Ἀγγλία. "Ετσι ἐπικράτησε ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς δύο κομμάτων στὸ ἀγγλικὸ κοινοβούλιο ὡς τὸν 19ον αἰώνα.

Οἱ ἀντιθέσεις γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς διαδοχῆς ἔγιναν δξύτατες. Οἱ τόρις ζητοῦσαν τὴν ὑποταγὴ στὴν ἐπιθυμία ταῦ βασιλιά. Οἱ οὐίγκς σὲ ἀπάντηση κατόρθωσαν νὰ ψηφιστῆ στὸ 1679 ὁ νόμος **habeas corpus** (νὰ κατέχῃς τὸ σῶμα σου), ποὺ ἀπαγόρευε τὴν παράνομη σύλληψη καὶ φυλάκιση τῶν πολιτῶν. Οἱ Κάρολος ἀναγκάστηκε νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ νόμο γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀπὸ τὸ θρόνο.

'Ιάκωβος Β' (1685-1688)

Οἱ Ιάκωβος Β' ἦταν ἐγωϊστὴς μὲ περιορισμένες ἴκανότητες καὶ ἀφοσιωμένος στὸν καθολικισμό. Ή προσπάθειά του νὰ τὸν ὑποστηριξῃ τὸν ἔφερε σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς τόρις ποὺ ἦταν τὰ στηρίγματα τοῦ θρόνου. Οἱ "Ἀγγλοι τὸν ἀνέχονταν μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ τὸν διαδεχτοῦν οἱ κόρες του, οἱ ὅποιες ἦταν διαμαρτυρόμενες. "Οταν δῆμως ἀπέκτησε γιό, ποὺ θ' ἀνατρεφόταν κατὰ τὸ καθολικὸ δόγμα, μιὰ μεγάλη δύμαδα ἀπὸ τοὺς οὐίγκς καὶ τόρις συνεννοήθηκαν καὶ κάλεσαν μυστικὰ στὴν Ἀγγλία τὴν κόρη του Μαρία καὶ τὸν ἄνδρα της Γουλιέλμο τῆς Ὀρανίας, ἀπόγονο τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Σιωπηλοῦ, ποὺ ἦταν κυβερνήτης τῆς Ολλανδίας.

Η έπανάσταση τοῦ 1688

Η έπανάσταση τοῦ 1688 στάθηκε όλότελα ἀναίμακτη. "Οταν ὁ Γουλιέλμος και ἡ Μαρία ἔφτασαν στὴν Ἀγγλία, ὁ Ἰάκωβος ἔφυγε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴ Γαλλία.

Τὸ κοινοβούλιο συνῆλθε στὰ 1689 καὶ διακήρυξε ὅτι μετὰ τὴ φυγὴ τοῦ Ἰακώβου ὁ θρόνος ἔμενε κενὸς καὶ τὸ ἔθνος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ ἵνα βασιλέα. "Εδωσαν τότε τὸ στέμμα στὸν Γουλιέλμο καὶ τὴν Μαρία, ἀφοῦ τοὺς ὑποχρέωσαν πρῶτα νὰ ὑπογράψουν τὴ «διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων» (Bill of Rights) ἵνα νόμος ὅπου, ἀφοῦ γινόταν ἀπαρίθμητο τῶν παραβιάσεων τοῦ Ἰακώβου Β' καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ κοινοβουλίου, ὅριζόταν ὅτι ὁ βασιλιάς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα, οὕτε νὰ καθυστερήσῃ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν νόμων, οὕτε νὰ τοὺς καταργήσῃ, οὕτε νὰ ζητήσῃ τὴν ψήφιση τους ἀπὸ ἄλλο σῶμα, ἐκτὸς ἀπὸ κοινοβούλιο ποὺ θὰ ἔχῃ συγκληθῆ μετὰ ἀπὸ νόμιμες καὶ ἐλεύθερες ἐκλογές. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ στὸ κοινοβούλιο θὰ εἶχαν ἐλευθερία λόγου καὶ τὸ ἀποκλειστικὸ δικαίωμα γὰρ ὁρίζουν τοὺς φόρους καὶ τὴν ἀριθμητικὴ δύναμη τοῦ στρατοῦ.

Η έπανάσταση τοῦ 1688 ἤνοιξε μιὰ καινούρια ἐποχὴ γιὰ τὴν πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Γουλιέλμου καὶ τῆς Μαρίας ἀπὸ τὸ κοινοβούλιο καταλύθηκε ἡ «ἐλέωθεος δεσποτεία» στὴν Ἀγγλία καὶ θεσπίστηκε ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ ἔξουσία πηγάζει καὶ παραχωρεῖται ἀπὸ τὸ ἔθνος.

Μὲ τὴ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων ἡ βασιλικὴ ἔξουσία ὑποτάχτηκε στὸ νόμο. Μαζὶ μὲ τὴ magna carta, τὴν αἵτηση δικαιωμάτων καὶ τὸ habeas corpus, ἡ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων ἀποτελεῖ τὸ ἀγγλικὸ σύνταγμα, τὴ βάση τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Η διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων ἐπηρέασε ἀργότερα τὴν ἀμερικανικὴ καὶ γαλλικὴ «διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη» καὶ ὅλα τὰ συντάγματα τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Στὰ 1689 τὸ πολίτευμα στὴν Ἀγγλία ἔγινε συνταγματικὴ μοναρχία καὶ θεμελιώθηκε τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα.

Π.Κεισ

Έπανάσταση 1688

Διακήρυξη
δικαιωμάτων (1688)

Η σημασία τῆς
έπανάστασης τοῦ
1688

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιὰ είναι τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας κατὰ τὸν 17ον αι.;
- Ποιοι νόμοι ἀποτελοῦν τὸ ἀγγλικὸ σύνταγμα καὶ σὲ τί διαφέρει τὸ σύνταγμα αὐτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα εὐρωπαϊκά;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- Τί είναι τὸ σύνταγμα καὶ ποιὰ ἡ σημασία του;
- Ποιοι είναι τὰ χαρακτηριστικά τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος καὶ ποιὰ ἡ ἐπίδρασή του στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη;
- Ποιὰ είναι τὰ χαρακτηριστικά τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': ΑΠΟΛΥΤΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ. Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ' (1643-1715)

'Η άντιβασιλεία. Μαζαρέν

Μαζαρέν

Επανάσταση τής
Fronde (1648-1652)

'Ο Λουδοβίκος ΙΔ' διαδέχτηκε τὸν πατέρα του Λουδοβίκο ΙΓ' σὲ ήλικια πέντε έτῶν. Τὴν ἀντιβασιλεία ἀνέλαβε ή μητέρα του "Αννα ἡ Αὐστριακή, ποὺ ἔκανε πρωθυπουργὸ τὸν Ἰταλό καρδινάλιο **Μαζαρέν** (Mazarin)." Οταν πῆρε τὴν ἔξουσία ὁ Μαζαρέν, βρῆκε τὴ Γαλλία οἰκονομικὰ ἔξαντλημένη. Γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν 30ῆ πόλεμο ἀναγκάστηκε νὰ ἐπιβάλῃ νέους φόρους. Αὐτὸδ μεγάλωσε τὴ δυσαρέσκεια. Τὸ κοινοβούλιο (parlement), ποὺ ἦταν ἀνώτατο δικαιοστήριο στὸ Παρίσι, ἐπτρεασμένο καὶ ἀπὸ τὴ στάση τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου, ἄρχισε νὰ διαμαρτύρεται γιὰ τὰ μεγάλα ἔξοδα. Ἀλλὰ τὸ parlement τῆς Γαλλίας δὲν εἶχε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου καὶ δὲ διέθετε κανένα τρόπο νὰ ἐπιβάλῃ τὶς ἀπόψεις του. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ κοινοβούλιο ἄρχισε στὰ 1648 ἀγώνα κατὰ τῶν νέων φόρων καὶ παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴν ύποστήριξη τοῦ λαοῦ πρότεινε μεταρρυθμίσεις, ποὺ ὀδηγοῦσαν σὲ συνταγματικὴ μοναρχία. 'Η βασιλίσσα "Αννα καὶ ὁ Μαζαρέν ἀποφάσισαν νὰ καταπνίξουν μὲ τὴ βίᾳ τὴν ἀντίδραση, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκραγῇ μιὰ ἐπανάσταση, ποὺ εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα **Fronde** (Σφενδόνη, 1648-1652).

'Η ἐπανάσταση αὐτή, ποὺ προκάλεσε μεγάλες καταστροφὲς στὴ χώρα, ἀπέτυχε, ἐπειδὴ τὸ κίνημα γρήγορα πέρασε στὰ χέρια τῶν εὐγενῶν καὶ ὁ λαὸς δὲν τὸ ύποστήριξε, ἐπειδὴ προτιμοῦσε τὴ μοναρχία ἀπὸ τοὺς φεουδάρχες.

'Η ἀποτυχία τῆς Fronde ἐνίσχυσε ἀκόμα περισσότερο τὴ βασιλικὴ ἔξουσία καὶ περιόρισε τὰ μεσαιωνικὰ δικαιώματα τῶν φεουδαρχῶν.

'Η Γαλλία ἔκλεισε τὸν 30ῆ πόλεμο ύπογράφοντας μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας τὴν εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας (1648). Ο πόλεμος ὅμως μὲ τὴν Ἰσπανία συνεχίστηκε ὡς τὰ 1659, ὥποτε ύπογράφηκε ἡ εἰρήνη τῶν Πυρηναίων. 'Η Γαλλία πῆρε τὸ Roussillon στὴν περιοχὴ τῶν Πυρηναίων καὶ τὸ Artois στὶς Ἰσπανικὲς Κάτω Χῶρες καὶ ἔξασφάλισε τὰ σύνορά της πρὸς τὴν Ἰσπανία.

'Η προσωπικὴ διοίκηση τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' (1661-1715). Πόλεμοι

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Mazarin ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' ἀνέλαβε προσωπικὰ τὴν ἔξουσία. 'Οργάνωσε καὶ ἔδωσε σχεδὸν μεταφυσικὴ αἴγλη στὸ θεσμὸ τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας. 'Ασκοῦσε ὁ Ἱδιος τὴν ἐκτελεστικὴ ἔξουσία χωρὶς νὰ διορίσῃ ποτὲ πρωθυπουργό, μὲ ἑνα συμβούλιο ἀπὸ ὑπουργοὺς τῆς ἐμπιστοσύνης του. Οἱ νόμοι δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα,

Απολυταρχία
Λουδοβίκου ΙΔ'

άλλα προετοιμάζονταν άπό ένα συμβούλιο και δημοσιεύονταν άπό τὸν βασιλιά. Ἡ βασιλικὴ ἔξουσία κατὰ τὶς ἀντιλήψεις τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' εἶχε παραχωρηθῆ στὸν βασιλιά άπό τὸν Θεὸν (έλέω Θεοῦ βασιλεία) καὶ μόνο ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ ὁ βασιλιάς θὰ ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τὸν τρόπο ποὺ τὴν ἄσκησε.

Ο Λουδοβίκος ΙΔ' ἔδωσε ἰδιαίτερη αἴγλη καὶ μεγαλοπρέπεια στὴν αὐλή, μετέφερε τὴν ἔδρα του στὶς Βερσαλλίες, ὅπου ἔχτισε ἔνα μεγάλο παλάτι, καὶ καθόρισε ἔνα αὐστηρὸ πρωτόκολλο γιὰ νὰ δώσῃ τὴν ἀναγκαῖα ἔξωτερικὴ λαμπρότητα στὴν ἀπόλυτη ἔξουσία του. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη στοὺς εὔγενεῖς, ἰδιαίτερα μετὰ τὴν Fronde, προτίμησε νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς σημαντικότερους ἀπ' αὐτοὺς στὶς Βερσαλλίες, ὥστε νὰ ἔχαρτωνται άπὸ τὴν εὗνοιά του, καὶ ἀπόφευγε νὰ τοὺς δίνῃ διοικητικὲς θέσεις. Γι' αὐτὲς προτιμοῦσε τοὺς ἀστούς.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἔκανε τοὺς ἰσχυρότερους φεουδάρχες ἀπλοὺς αὐλικούς. Ἡ λάμψη τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ἡ κοσμικὴ ζωὴ τῆς πρωτεύουσας παρακίνησαν τοὺς περισσότερους εὔγενεῖς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπαρχία καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν μόνιμα στὸ Παρίσι. Αὐτὸ δόλοκλήρωσε τὴν ἀλλαγὴ στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ δομὴ τοῦ γαλλικοῦ κράτους, ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὴν ἀναγέννηση παρ' ὅλο ποὺ ἔμεναν ἀκόμα πολλὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ κατάλοιπα ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴ ἐποχὴ, οὐσιαστικὰ καταργήθηκε τὸ μεσαιωνικὸ φεουδαρχικὸ σύστημα καὶ τὸ γαλλικὸ κράτος ἀπέκτησε μεγαλύτερη πολιτικὴ, διοικητικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐνότητα. Οἱ εὔγενεῖς ἔγιναν ἀπλοὶ μεγαλοκτηματίες καὶ οἱ μόνοι δεσμοὶ ποὺ τοὺς ἔνωναν πιὰ μὲ τοὺς χωρικούς — ποὺ ἦταν τώρα κολλήγες καὶ ὅχι δουλοπάροικοι — ἦταν οἱ οἰκονομικὲς ύποχρεώσεις τοῦ καλλιεργητῆ στὸν ἰδιοκτήτη τῆς γῆς καὶ οἱ ἀγγαρεῖς, ύποχρεώσεις βαριὲς καὶ δυσάρεστες, ἀλλὰ ὅχι πιὰ πολιτικὴ καὶ διοικητικὴ ἔξάρτηση. Ο γεωργὸς αἰσθανόταν ὅτι ἀνῆκε στὸ γαλλικὸ κράτος καὶ στρατεύοταν ἀπὸ τὸν βασιλιά, ὅχι ἀπὸ τὸν φεουδάρχη.

Ο Λουδοβίκος ΙΔ' κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Σουηδῶν ὄργάνωσε κάπου 200000 μισθοφορικὸ στρατὸ ἀπὸ Γάλλους χωρικούς. Συνεχίζοντας τὴν πολιτικὴ τοῦ Richelieu φρόντισε νὰ συγκεντρώσῃ στὰ χέρια του τὴ διοίκηση διορίζοντας ὅλο καὶ περισσότερους ὑπαλλήλους του στὶς ἐπαρχίες καὶ διευρύνοντας τὴ δικαιοδοσία τους εἰς βάρος τῶν παλιῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Ὁργάνωσε ἀκόμα τὶς κεντρικὲς ύπηρεσίες, ὥστε ν' ἀνταποκρίνωνται στὶς ἀνάγκες τοῦ κράτους. Σ' αὐτὸ βοήθησαν πολλοὶ ἀξιόλογοι ὑπουργοί, ποὺ εἶχαν ὑπηρετήσει τὴν ἐποχὴ τοῦ Richelieu καὶ τοῦ Mazarin.

Οι σημαντικότεροι ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἦταν ὁ Λιόν (Lionne), ποὺ ὄργάνωσε τὴν ύπηρεσία τῶν ἔξωτερικῶν, ὁ Λουβουά (Louvois), ύπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, καὶ πρὸ πάντων ὁ οἰκονομολόγος Colbert.

Καπετάνιος της Επανάστασης

Λουδοβίκος ΙΔ'

Επανάσταση
1821 (1821)
Ιωνίων

Διοικητικὸ σύστημα

Υπουργὸς
Λουδοβίκου ΙΔ'

‘Ο Κολμπέρ πίστευε ότι ό πλοῦτος ένός κράτους έξαρτάται άπο τό ποσδόν τοῦ χρηματικού ἀποθέματος ποὺ διαθέτει. Γιὰ νὰ συγκετώσῃ αὐτὸ τὸ ἀπόθεμα — φυσικά σὲ χρυσάφι — τὸ κράτος δὲν ἄρκεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ μόνο φόρους, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἐπεμβαίνῃ στὴν οἰκονομικὴ ζωή, νὰ φροντίζῃ νὰ περιορίζῃ τὶς εἰσαγωγές καὶ νὰ αὔξανῃ τὶς ἔξαγωγές, ἀναπτύσσοντας τὴ βιοτεχνία καὶ τὸ ἐμπόριο. ‘Ο Κολμπέρ ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴ γεωργία καὶ ἐνίσχυσε τὰ βιοτεχνικὰ εἰδῆ πολυτελείας, ὅπως τὰ μεταξωτά, τὰ κεντήματα, τὰ χαλιά, τὰ χρυσούφαντα ύφασματα, τὶς δαντέλλες, τὰ ἔπιπλα, τὰ κρύσταλλα. Χρηματοδοτοῦσε τὶς βιοτεχνίες (*manufactures*), ποὺ δὲν ἦταν ἐργοστάσια, ἀλλὰ ἐνώσεις πολλῶν μικρῶν τεχνιτῶν, (οἱ ὅποιοι πρὶν δούλευαν ἀνεξάρτητα) κάτω ἀπὸ ἕνα μεγάλο τεχνίτη. Παρακολουθοῦσε τὴν ποιότητα τῆς παραγωγῆς, ἔβαλε μεγάλους φόρους στὰ ξένα βιοτεχνικὰ προϊόντα καὶ ἀνανέωσε τὸ θεσμὸ τῶν συντεχνιῶν. ‘Η πολιτικὴ αὐτὴ τῆς ἐπέμβασης τοῦ κράτους στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ καὶ ὅ ἔλεγχος τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἔξαγωγῶν ὄνομάστηκε **κολμπερτισμὸς** καὶ εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ νεώτερου **μερκαντιλισμοῦ**. Γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὸ ἐμπόριο ὁ Κολμπέρ ἀνοιξε δρόμους καὶ ἔκανε δημόσια ἔργα. Φρόντισε ἀκόμα γιὰ τὴν Ἰδρυση ἀποικιῶν στὸν Καναδᾶ καὶ τὶς Ἰνδίες. Τὸ ἔργο του ὅμως, παρ’ ὅλο ποὺ ὡς σήμερα ἔξακολουθοῦν νὰ παράγωνται αὐτὰ τὰ γαλλικὰ εἰδῆ πολυτελείας ποὺ ύποστήριξε ὁ Κολμπέρ, δὲν ἀπέδωσε, κυρίως ἐξ αἰτίας τῆς ἔξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ’, ποὺ προτίμησε ἀπὸ τὴν ὄργανωση τοῦ κράτους τὴν πολεμικὴ δύξα καὶ τὴν αὔξηση τῆς ἐπιρροῆς του στὴν Εὐρώπη. ‘Επιδιώκοντας νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ γαλλικὸ κράτος στὰ «φυσικά του σύνορα» δηλ. στὰ Πυρηναία καὶ στὸ Ρήνο, ὁ Λουδοβίκος ΙΔ’ ἀρχισε ἀπὸ τὰ 1667 μιὰ σειρά ἀπὸ κατακτητικούς πολέμους, ποὺ κατέστρεψαν οἰκονομικὰ τὴ Γαλλία, χωρὶς νὰ τῆς δώσουν σημαντικὰ ἔδαφικά ὥφελήματα.

‘Ο Λουδοβίκος ΙΔ’ θέλησε στὴν ἀρχὴ νὰ ἐκμεταλλευτῇ τὴν ἔξασθένηση τῆς Ἰσπανίας καὶ νὰ καταλάβῃ τὶς ισπανικὲς Κάτω Χῶρες (σημ. Βέλγιο, 1667-1668). ‘Η τριπλὴ συμμαχία ὅμως ‘Ολλανδίας-Αγγλίας-Σουηδίας τὸν ύποχρέωσε νὰ κλείση εἰρήνη καὶ νὰ ἀρκεστῇ σὲ μικρές προσαρτήσεις ἔδαφῶν στὰ σύνορα.

‘Αργότερα γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ‘Ολλανδία τῆς κήρυξε τὸν πόλεμο. Οἱ ‘Ολλανδοί, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Γουλιέλμο τῆς Ορανίας (τὸν ἐπειτα βασιλιά τῆς Αγγλίας), ἔσπασαν τὰ φράγματα καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Γάλλους νὰ ύποχωρήσουν (1672-1678).

‘Ἐρμηνεύοντας κατὰ τὰ συμφέροντά του τὴν εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας ὁ Λουδοβίκος ἐπεχείρησε ἐπίσης νὰ καταλάβῃ γερμανικὲς ἐπαρχίες στὰ γαλλογερμανικὰ σύνορα. ‘Ο γαλλικὸς στρατὸς εἰσέβαλε στὸ Παλατινάτο καὶ ἔκανε φοβερές καταστροφές, ἀλλὰ οἱ εύρωπαικὲς δυνάμεις συνασπίστηκαν πάλι ἐναντίον τῆς Γαλλίας καὶ ἡ ἀνοδος τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ορανίας (όρκισμένου ἐχθροῦ

Πόλεμος μὲ τὴν
Ισπανία (1667-1668)

Πόλεμος μὲ τὴν
Ολλανδία (1672-

1678)

Πόλεμος
Παλατινάτου (1681-
1697)

τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ') στὸ θρόνο τῆς Ἀγγλίας ἐνίσχυσε τοὺς ἀντιπάλους του. Ἡ Γαλλία ἀναγκάστηκε νὰ υπογράψῃ εἰρήνη, κράτησε τὸ Στρασβούργο καὶ μερικές περιοχές τῶν συνόρων, ἀλλὰ εἶχε ἥδη ἀρχίσει νὰ ἔξασθενῇ (1681-1697).

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Καρόλου Β', βασιλιὰ τῆς Ἰσπανίας, ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' πρόβαλε τὴ διαδοχὴ τοῦ ἐγγονοῦ του Φιλίππου, δούκα τοῦ Ἀνζοῦ, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶχε παντρευτῆ Ἰσπανίδα πριγκήπισσα. Οἱ ἄλλες δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ὅμως ἀντέδρασαν καὶ ὑποστήριξαν τὸν ἀρχιδούκα Κάρολο τῶν Ἀψβούργων. Ἡ ἀντίθεση κατέληξε σὲ πόλεμο, ποὺ πῆρε παγκόσμια ἔκταση, ἐπειδὴ οἱ ἐπιχειρήσεις ἔγιναν στὶς Ἰσπανικές Κάτω Χῶρες, στὸν Ρήνο, στὴν Ἰταλία, στὶς ἀποικίες. Ὁ Λουδοβίκος·ΙΔ' ὅμως ἤταν πιὰ γέρος καὶ κουρασμένος, ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοι του διέθεταν μεγάλους στρατηγούς: Οἱ Αὐστριακοὶ τὸν πρίγκηπα Εὐγένιο τῆς Σαβοΐας καὶ οἱ Ἀγγλοί τὸν δούκα τοῦ Μάλμπορω (Marlborough).

Οἱ Γάλλοι στὴν ἀρχὴ είχαν ἐπιτυχίες καὶ δοκίμασαν νὰ καταλάβουν τὴ Βιέννη. "Υστερά ἐπαθαν πολλὲς καταστροφὲς καὶ κινδύνεψαν νὰ νικηθοῦν ὄλοκληρωτικά. Σώθηκαν ὅμως χάρη στὴν ἀλλαγὴ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς καὶ στὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας.

Στὴν Ἀγγλία, ὅπου εἶχε πεθάνει ὁ Γουλιέλμος καὶ ἡ Μαρία καὶ βασίλευε ἡ ἀδελφὴ τῆς Μαρίας, "Ἀννα, ἐπικράτησαν οἱ τόρους, ποὺ προτιμοῦσαν νὰ σταματήσουν τὸν πόλεμο. Στὴ Γερμανία, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἰωσῆφ Α', ἔγινε αὐτοκράτορας ὁ ἀρχιδούκας Κάρολος ποὺ ἤταν ὑπαψήφιος τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου. Καμία εύρωπαϊκή δύναμη δὲν ἤθελε νὰ ἀνασυσταθῇ τὸ κράτος τοῦ Καρόλου Ε' μὲ τὸ νὰ γίνη ὁ Κάρολος ΣΤ' καὶ βασιλιὰς τῆς Ἰσπανίας. "Ἐπαφαν λοιπὸν νὰ τὸν ὑποστηρίζουν. Ἡ Ἀγγλία καὶ Ὁλλανδία ἄρχισαν μυστικές συνεννοήσεις μὲ τὸν Λουδοβίκο ΙΔ', ποὺ τὶς δέχτηκε σὰν πραγματικὴ εὐκαιρία. "Ἐτοι τελείωσε ὁ πόλεμος γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς Ἰσπανίας (1701-1713) μὲ ἀμοιβαίες ύποχωρήσεις καὶ ύπογράφηκε ἡ συνθήκη τῆς Ούτρέχτης (Utrecht, πόλη τῆς Ὁλλανδίας) στὰ 1713.

Ἡ συνθήκη τῆς Ούτρέχτης (1713)

.Τὰ κυριότερα ἅρθρα τῆς συνθήκης αὐτῆς ἤταν:

1) Ὁ Φιλίππος τοῦ Ἀνζοῦ ἀναγνωριζόταν βασιλιὰς τῆς Ἰσπανίας μὲ τὸ ὄνομα Φιλίππος Ε' καὶ ὑπὸ τὸν ὅρο νὰ μὴν ἐνωθῇ ποτὲ τὸ στέμμα Γαλλίας-Ἰσπανίας.

2) Οἱ κτήσεις τοῦ Φιλίππου Ε' περιορίστηκαν στὴν Ἰσπανία καὶ τὶς ἀποικίες ἔξω ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Οἱ ιταλικές κτήσεις τῆς Ἰσπανίας (Μιλάνο, Νεάπολη, Σαρδηνία) καὶ οἱ Ἰσπανικές Κάτω Χῶρες παραχωρήθηκαν στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Κάρολο ΣΤ'

3) Ἡ Ὁλλανδία πῆρε διάφορες στρατηγικές θέσεις στὰ γαλλικὰ σύνορα.

Πόλεμος γιὰ τὴν διαδοχὴ τῆς Ἰσπανίας (1701-1713)

Εποχή της Ευρωπαϊκής Κρίσης

Συνθήκη Ούτρέχτης (1713)

Μεσοπόλεμη Ευρώπη
εποχή της Κρίσης

4) Η Αγγλία ύποχρέωσε τη Γαλλία να καταστρέψη τα όχυρά της Δουνκέρκης (Dunkerque) και να της παραχωρήση στη Β. Αμερική τις γαλλικές άποικιες της Νέας Γης και Ακαδίας, που άνοιγαν τό δρόμο πρὸς τὸν Καναδᾶ. Ἀπὸ τὴν Ἰσπανία πῆρε τὸ Γιβραλτάρ καὶ τὴν Μινόρκα, που τῆς ἔξασφάλισαν τὴν εἰσόδο στὴ Μεσόγειο θάλασσα.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΟΥΤΡΕΧΤΗΣ

Σημασία τῆς συνθήκης:

Μὲ τὴν συνθήκη τῆς Ούτρεχτης:

1) Η Ἰσπανία ἔχασε τὶς εὐρωπαϊκὲς κτήσεις τῆς καὶ ἐπαψε νὰ ἔχῃ ὅποιαδὴποτε ἐπιρροὴ στὴν εὐρωπαϊκὴ πολιτική.

2) Η Γαλλία ἔχασε τὴ μεγάλη ἐπιρροή τῆς στὴν Εὐρώπη· ἡ θέση τῆς στὶς ἀποικίες καὶ στὴ Μεσόγειο κλονίστηκε μὲ τὴν ἀγγλικὴ διείσδυση· τὰ ἔξοδα τῶν πολέμων, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα μεγάλα κρατικὰ ἔξοδα, δημιούργησαν μιὰ μεγάλη οἰκονομικὴ κρίση· οἱ διάδοχοι τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' δὲν εἶχαν τὴν ἴκανότητα νὰ τὴν ἀντιμετωπίσουν καὶ αὐτὴ ἡ κρίση ὀδήγησε τελικὰ στὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση.

3) Η Αὐστρία, ποὺ εἶχε στὸ μεταξὺ ἐπωφεληθῆ ἀπὸ τὴν ἔξασθένηση τῆς τουρκικῆς αύτοκρατορίας καὶ εἶχε καταλάβει τὴν Ούγγαρια, ἐνισχύθηκε μὲ τὴν προσάρτηση τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τῶν Ἰταλικῶν περιοχῶν.

4) Η πραγματικὴ νικήτρια στάθηκε ἡ Ἀγγλία. Ἐξασφάλισε τὴν ἐπέκταση στὴ Μεσόγειο καὶ στὸν Καναδᾶ. Η Αγγλία εἶναι ἡ πρώτη εὐρωπαϊκὴ δύναμη ποὺ ἔκανε ἀποικιακὴ πολιτικὴ καὶ ἐνδιαφέρθηκε νὰ αὔξηση τὴν ἐπιρροή τῆς ἔξω ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο.

Η θρησκευτικὴ πολιτικὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'

Ανάκληση
διατάγματος.
Νάντης

Ο Λουδοβίκος ΙΔ' ἐπεχείρησε νὰ ύποχρεώσῃ τοὺς οὐγενότους νὰ ἐπιστρέψουν στὸν καθολικισμό, παίρνοντας σκληρὰ μέτρα ἐναντίον τους. Στὰ 1685 ἀνακάλεσε τὸ διάταγμα τῆς Νάντης ἀφήνοντας ἑκτὸς νόμου κάπου 1000000 οὐγενότους, οἱ δόποιοι ἀπελπισμένοι ἀναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν καταφύγιο στὶς γερμανικὲς χῶρες, τὴν Ὀλλανδία, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Αμερική. Αὐτὸ στάθηκε ἔνα βαρὺ χτύπημα γιὰ τὴ γαλλικὴ βιοτεχνία, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι οὐγενότοι ἀνῆκαν στὶς παραγωγικὲς τάξεις. Ο διωγμός τους στέρησε τὴ Γαλλία ἀπὸ τεχνίτες καὶ ἐνίσχυσε τὴ βιοτεχνία τῶν χωρῶν, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν.

Η ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' γενικά.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἡ γαλλικὴ μοναρχία τελικὰ ἐπιβλήθηκε στὸν ἀγώνα τῆς κατὰ τῆς μεσαιωνικῆς φεουδαρχίας, ὁ ὅποιος εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὴν ἀναγέννηση. Ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ καταργηθῇ οὐσιαστικὰ τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα (χωρὶς ὅμως νὰ ἐνοποιηθῇ ἀκόμα κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ τὸ γαλλικὸ ἔθνος) καὶ

Ἐποχὴ Λουδοβίκου
ΙΔ'. Γενικὴ σημασία

νά άποκτήση ή Γαλλία τή μεγαλύτερη ώς τότε πολιτική, διοικητική και έθνική ένότητα, πράγμα πού την έκανε μεγάλη εύρωπαική δύναμη.

Έξ αιτίας αυτών τών μεταβολών τό άπολυταρχικό σύστημα στή Γαλλία (χώρα πού είχε άναπτυχθή οίκονομικά, άλλα ήταν βασικά γεωργική και δὲν διέθετε τήν ίσχυρή άστική τάξη τῆς 'Αγγλίας) έγινε ό ενδιάμεσος σταθμός άνάμεσα στή μεσαιωνική φεουδαρχία και στή νεώτερη άστική δημοκρατία. Τήν ίδια πορεία, ώς ένα σημείο άπο γαλλική έπιδραση, άλλα βασικά έξ αιτίας τών συνθηκῶν και τῆς άργανωσής τους, άκολούθησαν και τά άλλα κράτη τῆς κεντροανατολικής Εύρωπης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς άργανώθηκε τό γαλλικό κράτος ἐπί Λουδοβίκου ΙΔ' και ποιά τά κυριότερα γεγονότα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς;
2. Ποιά ή θέση και ή ἐπίδραση τῆς Γαλλίας στήν Εύρώπη στὸν 17ον αι;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιά είναι τά χαρακτηριστικά τοῦ άπολυταρχικοῦ πολιτεύματος;
2. Θετική και ἀρνητική σημασία τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' γιά τό γαλλικό κράτος. Ποιές χώρες ἐπιτρεάστηκαν ἀπό τὸν γαλλικό τύπο πολιτεύματος και γιά ποιό λόγο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ

Όργανωση τοῦ ρωσικοῦ κράτους.

Η Ρωσία ώς τὸν 17ον αἰώνα

Οι Ρώσοι ήταν ή σημαντικότερη ἀπό τίς σλαβικές φυλές τῆς άνατολικῆς Εύρωπης. Όργανώθηκαν σε κράτος τὸν 9ον αι. μ.Χ., ὅταν ή χώρα κατακτήθηκε ἀπό μὰ νορμανδική φυλή, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ρούρικ. Τὸν 10ον αι. οἱ Ρώσοι ἔγιναν ὄρθδοξοι και πήραν μαζὶ μὲ τὸ ἀλφάβητο και τά στοιχεία τοῦ πολιτισμοῦ ἀπό τὸ βυζαντινὸ κράτος. Κατὰ τὸν 13ον αι. ύποδουλώθηκαν σε μιὰ μογγολική φυλή, τοὺς Τατάρους, και ἔμειναν ύπόδουλοι ώς τά μέσα τοῦ 15ου αι., ὅταν ὁ πρίγκηπας τῆς Μοσκοβίας Ἰβάν ὀνομάστηκε τσάρος τῆς Ρωσίας.

Οι τσάροι ήταν ἀπολυταρχικοί ήγεμόνες, ἀσιατικοῦ τύπου· ή ἔξουσία τους ὅμως περιορίζοταν ἀπό τοὺς φεουδάρχες (βογιάρους) και τὸν κλῆρο, ποὺ είχε μεγάλη ἐπιρροὴ στὸ λαό. Ἀπό τίς ἀρχὲς τοῦ 17ου αι., ἐπειτα ἀπό μιὰ περίοδο ταραχῶν, έγινε τσάρος ὁ ισχυρότερος ἀπό τοὺς βογιάρους Μιχαὴλ Ρωμανώφ και ἴδρυσε μιὰ δυναστεία, ποὺ διατηρήθηκε ώς τὰ 1917.

Η Ρωσία είχε μείνει ώς τὸν 17ον αι. ἔνα κράτος ἀσιατικό, χωρὶς διέξοδο στή θάλασσα. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀλλαγῆς τὸ ἀντιμετώπισε

-εθνική πολιτική πολιτική
(εθνική πολιτική)

Ο σχηματισμός τοῦ ρωσικοῦ κράτους

Ἐμβλήμα τοῦ ρωσικοῦ κράτους

νότια Ευρώπη
της Βαλτικής
καθηγεία

πρώτος ὁ γιός τοῦ Μιχαήλ, ὁ Πέτρος ὁ Μέγας.

Μέγας Πέτρος (1682-1725)

'Ο Μ. Πέτρος στήν
Εύρωπη' (1697-1698)

Μεταρρυθμίσεις τοῦ
Μ. Πέτρου

Επανάσταση της Ρωσίας
Ναζαρέτιδης Αντώνιος

'Εξωτερική πολιτική.
Διέξοδος στή
Θάλασσα'

Βασιλέας
Αυτοκράτορας

Πόλεμος κατά τῶν
Τούρκων καὶ
Σουηδῶν

'Ο Μέγας Πέτρος-(1682-1725)

'Ο Μέγας Πέτρος πῆρε προσωπικά τὴν ἔξουσία σὲ ἡλικίᾳ 17 ἑτῶν καὶ ἥρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ τὸ πρόγραμμά του, ποὺ ἦταν νὰ φέρῃ τὴ Ρωσία σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν δυτικὸ πολιτισμὸ καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ λιμάνια γιὰ τὴν ἔξαγωγὴ τῶν ρωσικῶν προϊόντων.

Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ πρῶτο ἔπρεπε νὰ συντρίψῃ τὴν ἀντίδραση τῶν βογιάρων, τοῦ κλήρου, ποὺ μισοῦσε τὴ σχισματικὴ Εὐρώπη, καὶ τῆς φρουρᾶς τῶν streltsy, ποὺ ἦταν ἡ καλύτερα ὀργανωμένη στρατιωτικὴ δύναμη στὴ Ρωσία, καὶ εἶχε μεγάλα προνόμια.

Γιὰ νὰ γνωρίσῃ καλύτερα τὸν εύρωπαικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν τεχνική, ταξίδεψε στὴν Εὐρώπη καὶ δούλεψε ως ἐργάτης στὰ ναυπηγεῖα τῆς Όλλανδίας. Πήγε στὴ Γερμανία, Ἀγγλία, μελέτησε τὴ διοικητικὴ ὄργανωση, τὶς πηγὲς τοῦ πλούτου, τὰ συστήματα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας, παρακολούθησε μαθήματα χειρουργικῆς, εἰδὲ ἐργοστάσια χαρτοποιίας, τυπογραφεία καὶ ἄλλα.

'Ἐνῶ βρισκόταν στὴ Βιέννη, ἔμαθε πῶς οἱ streltsy εἶχαν ἐπαναστατήσει. Γύρισε στὴ Ρωσία καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἡ ἐπανάσταση εἶχε καταπνιγῆ, τιμώρησε τοὺς ύπερθυνους μὲ θάνατο, παραβρέθηκε ὁ Ἱδιος στὶς ἐκτελέσεις, ἐκμεταλλεύτηκε τὴν εύκαιρια γιὰ νὰ διαλύσῃ τὸ σῶμα τῶν streltsy καὶ ὄργανωσε στρατὸ κατὰ τὸ εύρωπαικὸ πρότυπο. Κάλεσε τοὺς βογιάρους, τοὺς ἔκοψε τὰ γένια καὶ τὰ μανίκια καὶ τοὺς ἐπέβαλε νὰ φοροῦν εύρωπαικὰ ροῦχα. Ἀπαγόρευσε τὸ προσκύνημα τοῦ τσάρου. "Εφερε γεωργούς, μηχανικούς καὶ ναυπηγούς ἀπὸ τὴ Δύση καὶ προσπάθησε νὰ ἀναπτύξῃ τὴ βιοτεχνία, τὴ μεταλλουργία, τὸ ἐμπόριο. Οἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Πέτρου δὲν ἔγιναν συστηματικά, ἀλλὰ κατὰ τὶς περιστάσεις, καὶ γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ σημεῖα ἦταν ἐπιφανειακὲς ἢ ἔμειναν ἡμιτελεῖς. Τὸ ἔργο του βρῆκε μεγάλη ἀντίδραση. Ἀκόμα καὶ ὁ γιός του, ποὺ δὲν ἔμοιαζε σὲ τίποτα μὲ τὸν πατέρα του, συνεργάζόταν μὲ τοὺς ἀντιπάλους. 'Ο Πέτρος, ποὺ ἦταν φοβερὰ σκληρός καὶ αὐταρχικός, τοῦ στέρησε τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς καὶ τὸν ἔκλεισε στὴ φυλακή, ὅπου πέθανε ἀπὸ τὴ μαστίγωση μπροστά στὰ μάτια τοῦ πατέρα του.'

Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴ διέξοδο πρὸς τὴ θάλασσα ὁ Μέγας Πέτρος ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Σουηδούς, ποὺ κατεῖχαν ἀντίστοιχα τὸν Εὔξεινο πόντο καὶ τὴ Βαλτικὴ θάλασσα.

Πρὶν φύγῃ γιὰ τὴν Εὐρώπη, ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὸ πόλεμο τῶν Αύστριακῶν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ κατέλαβε τὸ 'Ἄζωφ στὸ βάθος τοῦ Εὔξεινου πόντου. Ἀργότερα δημως, ὑστερα ἀπὸ μιὰ δευτερη ἀποτυχημένη ἐκστρατεία στὰ Βαλκάνια, ἀναγκάστηκε νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ (1711).

Παράλληλα πολέμησε μὲ τοὺς Σουηδούς. Στὴν ἀρχὴ νικήθηκε

άπό τὸν βασιλιὰ τῆς Σουηδίας Κάρολο ΙΒ'. Ἀναδιοργάνωσε τὸ στρατό του καὶ νίκησε στὴν Πολτάβα (1709). Ἰδρυσε στὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς τὴν Πετρούπολη (1703) καὶ τὴν ἔκανε πρωτεύουσα τοῦ κράτους του. Ἔτσι πραγματοποίησε τὴ διέξοδο στὴ θάλασσα, ὅπως ὀνειρευόταν.

Ο Μέγας Πέτρος πέθανε στὰ 1725. "Υστερα ἀπὸ μιὰ σειρά ἀσήμαντων διαδόχων τὸ πρόγραμμά του συνέχισε καὶ τὸ διεύρυνε ἡ Μεγάλη Αἰκατερίνη. Τὸ ρωσικὸ αὐτὸ σχέδιο τῆς διεξόδου στὴ θάλασσα ἔφερε σὲ ἐπαφὴ καὶ τοὺς σκλαβωμένους "Ελληνες μὲ τὴ ρωσικὴ πολιτική, γιατὶ ἥλπισαν τότε ὅτι θὰ ἐλευθερωθοῦν μὲ τὴ ρωσικὴ βοήθεια.

Σουηδία. Κάρολος ΙΒ'

Ἄπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου ἡ Σουηδία εἶχε γίνει μεγάλη δύναμη στὴ ΒΑ. Εύρωπη καὶ εἶχε κυριαρχήσει στὶς ἀκτὲς τῆς Βαλτικῆς. Μετὰ τὸν 30ῆ πόλεμο προσάρπησε ἔνα μέρος τῆς Πομερανίας. Ἄλλὰ ἡ σουηδικὴ ὑπεροχὴ βασιζόταν πιὸ πολὺ στὴ στρατιωτική, παρὰ στὴν ἐσωτερική τῆς ὀργάνωση. Τὰ γειτονικά κράτη ἀπέβλεπαν νὰ τῆς ἀποσπάσουν τὰ ἑδάφη, ποὺ εἶχε προσαρτῆσει, καὶ ἡ εύκαιρια φάνηκε νὰ παρθουσάζεται μὲ τὴν ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ Καρόλου ΙΒ' (1697) ποὺ ἦταν μόνο 15 χρονῶν. Ἡ Δανία, Πολωνία καὶ Ρωσία συμμάχησαν ἐναντίον του ἀλλὰ πρὶν προφτάσουν νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν, ὁ Κάρολος, ποὺ ἦταν μιὰ στρατιωτικὴ ιδιοφυΐα, ἐπετέθη καὶ νίκησε χωριστὰ τὸν καθένα. Θὰ εἶχε κερδίσει ὄριστικὰ τὸν πόλεμο, ἂν δὲν ἔκανε τὸ λάθος νὰ συνεχίσῃ τὴν προέλασή του βαθιὰ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πολωνίας. Ἔτσι ἀποκόπηκε ἀπὸ τὶς βάσεις του. Ο Μέγας Πέτρος ἐπωφελήθηκε, ἀναδιοργάνωσε τὸ στρατό του, καὶ ἄρχισε τὴ συστηματικὴ διείσδυση στὶς χώρες τῆς Βαλτικῆς. Ο Κάρολος ἀποφάσισε νὰ κάνῃ ἀντιπερισπασμὸ ἐκστρατεύοντας πρὸς τὴ Μόσχα. Ο στρατός του ὅμως ταλαιπωρήθηκε ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τὶς στερήσεις. Ο Πέτρος τὸν νίκησε στὴν Πολτάβα (1709) καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ζητήσῃ καταφύγιο στὴν Τουρκία. Ἡ μάχη τῆς Πολτάβας σημειώνει τὸ τέλος τῆς σουηδικῆς ὑπεροχῆς στὴ Βαλτικὴ καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς.

Οι Τούρκοι δέχτηκαν φιλόξενα τὸν Κάρολο ΙΒ' καὶ τοῦ ἔδωσαν μιὰ πόλη κοντά στὸν Δνείστερο νὰ ἐγκατασταθῇ ὁ Κάρολος προσπάθησε καὶ ἐπέτυχε νὰ προκαλέσῃ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο (1711). Στὶς ἐπιχειρήσεις αὐτὲς ὁ Μέγας Πέτρος, ποὺ εἶχε προχωρήσει στὰ Βαλκάνια, κινδύνεψε νὰ συλληφθῇ. Σώθηκε μόνο δωροδοκώντας τὸν Μ. Βεζύρη. Ἔτσι οἱ Τούρκοι ξαναπήραν τὸ Αζώφ μὲ τὴ συνθήκη ποὺ ἔκλεισε τὸν πόλεμο.

Ἡ ἐπιμονὴ καὶ τὸ ἀδιάλλακτο μίσος τοῦ Καρόλου κατὰ τῶν Ρώσων τὸν ἔκανε στὸ τέλος ἀνεπιθύμητο στὴν Τουρκία. Ἀναγκά-

— παύσεως τουρκικοῦ
(περιοδικού της ΒΙ
(1701-1711)

Μετὰ τὴν ή
αποβολὴ τουρκικοῦ
Δωροδοκοῦ

Κάρολος ΙΒ'

Πόλεμοι Καρόλου ΙΒ'

Τούρκικη
χρονοπατούματα

· Ο Κάρολος ΙΒ'
καταφέύγει στὴν
Τουρκία

στηκε νὰ δραπετεύσῃ στὴ Σουηδία, ἀλλὰ ἡταν ἄργα πιὰ γιὰ νὰ διορθώσῃ τὴν κατάσταση. Σκοτώθηκε πολεμώντας στὴ Νορβηγία (1718).

Θάνατος Καρόλου
ΙΒ'. Συνθήκες (1721)

Μετὰ τὸ θάνατό του ἡ Σουηδία ἔκλεισε τὸν πόλεμο μὲ συνθῆκες. Παραχώρησε τὰ γερμανικὰ ἐδάφη τῆς Βαλτικῆς στὸ 'Αννόβερο καὶ στὴν Πρωσία, ὁ βασιλιάς τῆς Πολωνίας ξαναπήρε τὸ θρόνο του, καὶ ὁ Μ. Πέτρος ἐξασφάλισε τὶς κτήσεις τῆς Βαλτικῆς. "Ετσι ἡ Σουηδία περιορίστηκε στὰ δικά της ἐδάφη.

Πρωσσία

Ἡ ἀρχὴ τοῦ
πρωσσικοῦ κράτους.

Τὸ βασίλειο τῆς Πρωσσίας ιδρύθηκε τὸν 17ον αἰ. Βάση του ἦταν ἡ **μαρκιωνία τοῦ Βραδεμβούργου** ποὺ εἶχε ιδρυθῆ ἀπὸ τὸν 10ον αἰ. γιὰ νὰ προστατεύῃ τὶς γερμανικὲς χῶρες ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Σλάβων. Ἀργότερα ἔχαπλώθηκε στὴν περιοχὴ ἀνάμεσα στὸν "Ἐλβα καὶ τὸν" Ὁντερ καὶ μετὰ ὡς τὸν Βιστούλα. Μὲ τὴν ἐπέκταση αὐτῆ ὁ μαργκράβος τοῦ Βραδεμβούργου ἀπέκτησε ἐπιρροὴ καὶ πῆρε τὸν 14ον αἰ. τὸν τίτλο τοῦ ἐκλέκτορος.

Ἡ μαρκιωνία πέρασε μιὰ μεγάλη κρίση κατὰ τὸν 14ον αἰ. καὶ κινδύνεψε νὰ διαλυθῆ. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 15ου αἰ. ὁ αὐτοκράτορας τὴν παραχώρησε στὸν Φρειδερίκο Χοεντσόλλερν (Hohenzollern) ἵνα εύγενη ἀπὸ τὴ Νυρεμβέργη. 'Ο Φρειδερίκος ἴδρυσε μιὰ δυναστεία, ποὺ κυβέρνησε τὴν Πρωσσία καὶ τὴ Γερμανία ὡς τὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου (1919). 'Ο γιός του, Φρειδερίκος Β', ἔκανε πρωτεύουσα τοῦ δουκάτου τὸ Βερολίνο. Μετὰ τὴ μεταρρύθμιση τὸ κράτος τοῦ Βραδεμβούργου ἀκολούθησε τὸν λουθηρανισμό.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰ. οἱ ἐκλέκτορες τοῦ Βραδεμβούργου κληρονόμησαν τὸ δουκάτο τῆς Clèves στὸ Ρήνο καὶ τὸ δουκάτο τῆς A. Πρωσσίας, στὴν ἀκτὴ τῆς Βαλτικῆς, ποὺ ἦταν παλιὰ κτήση τοῦ μοναχικοῦ-στρατιωτικοῦ τάγματος τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 30οῦ πολέμου τὸ δουκάτο τοῦ Βραδεμβούργου ἔπαιθε μεγάλες καταστροφές, ἀλλὰ μὲ τὴν συνθήκη τῆς Βεστφαλίας (1648) πῆρε τέσσερα γειτονικὰ ἐκκλησιαστικὰ κρατίδια καὶ τὸ A. μέρος τῆς Πομερανίας στὴ Βαλτικὴ θάλασσα.

Τὰ ἐδάφη τῆς μαρκιωνίας τοῦ Βραδεμβούργου ἦταν διπλὰ ὑποτελῆ: στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (οἱ γερμανικὲς χῶρες) καὶ στὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας (ἡ A. Πρωσσία). Ἡταν διασπασμένα, φτωχά, ἀραιοκατοικημένα καὶ χωρὶς ἐθνικὴ ἐνότητα. Οἱ Hohenzollern, καὶ πιὸ πολὺ ὁ ἐκλέκτωρ Φρειδερίκος Γουλιέλμος (1640-1688), ποὺ ὀνομάστηκε ἔπειτα Μέγας Ἐκλέκτωρ, προσπάθησαν νὰ ἐνοποιήσουν τὴ χώρα τους διοικητικά, νὰ αὐξήσουν τὸν πληθυσμὸ της καὶ νὰ δημιουργήσουν ισχυρὸ στρατό. 'Ο Φρειδερίκος Γουλιέλμος συμμάχησε μὲ τὴν Πολωνία κατὰ τὴν Σουηδίας καὶ ἐπέτυχε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ὑπότελεια τῆς A. Πρωσσίας στὸν βασιλιά τῆς

Πολωνίας. 'Ενισχυσε έπισης τή γεωργία, τή βιοτεχνία και κάλεσε απόικους για νὰ αύξηση τὸν πληθυσμό. 'Επωφελήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνάκληση τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης και δέχτηκε στὴ χώρα του πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Γαλλία. 'Ο διάδοχός του Φρειδερίκος, κατὰ τὴν διάρκεια τῶν πολέμων μὲ τὸν Λουδοβίκο ΙΔ', ἐπέτυχε ἀπὸ τὸ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας νὰ τὸν ὀνομάσῃ βασιλέα τῆς Πρωσίας. Τὸ πρωσικὸ κράτος ἐνισχύθηκε πολὺ ἐπὶ τῶν διαδόχων του, Φρειδερίκου Γουλιέλμου Α' και Φρειδερίκου Β'.

'Η Πρωσία βασίλειο.
Φρειδερίκος Α'
(1701-1713)

Αύστρια

'Η Αύστρια ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴν ἔξασθενηση τοῦ τουρκικοῦ κράτους και μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς τουρκικῆς ἐκστρατείας πρὸς τὴ Βιέγνη (1683) ἔκανε ἀντεπίθεση. 'Ο Εὐγένιος τῆς Σαβοΐας νίκησε τοὺς Τούρκους, ποὺ ὑποχρεώθηκαν νὰ παραχωρήσουν στὴν Αύστρια τὴν Ούγγαρια (εἰρήνη τοῦ Πασσάροβιτς, 1718). Μὲ τὴν ἐπέκταση πρὸς τὴ Βοημία και τὴν Ούγγαρια ἡ Αύστρια ἔβαλε τὶς βάσεις τῆς αὐτοκρατορίας της, ποὺ διατηρήθηκε ὡς τὸ τέλος τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου (1919).

'Ενισχυση τῆς
Αύστριας
Προσάρητηση
Ούγγαριας

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πῶς διαμορφώθηκαν τὰ κράτη τῆς ἀνατολικῆς Εύρωπης κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰ.; Προβλήματα και πολιτική τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν κρατῶν.

B. 'Η Εύρωπη κατὰ τὸν 18ο αἰώνα

'Ο 18ος αἰώνας εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ ἀστικὴ τάξη ἔτεινε νὰ ἐπιβληθῇ στὰ δυτικοευρωπαϊκὰ κράτη. Γενικὰ τότε ὡρίμασαν ὅλες οἱ πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές τάσεις, ποὺ ἀρχισαν νὰ διαφαίνωνται ἀπὸ τὴν ἀναγέννηση. 'Ο 18ος αἰ. εἶναι μιὰ πολύμορφη και δυναμικὴ εἰσαγωγὴ στοὺς νεώτατους χρόνους.

Στὴν Ἀγγλία διαμορφώθηκε τὸ κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα, ἄρχισε ἡ μεγάλη ἀποικιακὴ ἔξαπλωση, ἡ κυριαρχία στὴ θάλασσα, και τελικά, μὲ τὴν κατασκευὴ τῆς ἀτμομηχανῆς, ἡ βιομηχανικὴ ἐποχὴ.

Στὴ Γαλλία ἡ ἀστικὴ τάξη, ποὺ εἶχε ἥδη διαμορφωθῆ, ἀσφυκτιοῦσε κάτω ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ διοικητικὰ και οἰκονομικὰ κατάλοιπα, τὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα, τὴν οἰκονομικὴ κρίση. 'Ο δισφωτισμός, ποὺ ἤταν ἡ ἔκφραση τῶν νέων ἀντιλήψεων και συμφερόντων, ὑποκινοῦσε τὴ γενικὴ τάση γιὰ ἀλλαγῆ, ἡ ὁποίᾳ κατέληξε στὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση.

Στὴν ἀνατολικὴ Εύρωπη διαμορφώθηκαν νέες δυνάμεις, ἡ Ρωσία, Αύστρια, Πρωσία, ὅπου ἐπιβλήθηκε ἡ ἀπόλυτη μοναρχία, κατὰ

Γενικά
Χαρακτηριστικά

Ἐρωτήσεις

τὸ γαλλικὸν πρότυπον, ἐπηρεασμένη ὅμως ἀπὸ τις νέες ιδέες ὡς πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ μονάρχη (φωτισμένη δεσποτεία).

‘Η ἐπιστήμη, ἀπελευθερωμένη ἀπὸ τὰ ἐμπόδια, ἀναπτύχθηκε μὲν γοργὸν ρυθμόν. Οἱ θεωρίες γιὰ τὴ βαρύτητα καὶ τὴν παγκόσμια ἔλξη, ἡ ἀνακάλυψη τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, ἡ πρόοδος στὴ χημεία, τὰ μαθηματικά, τὴν ἰατρική, προκάλεσαν ἔνα γενικὸν αἰσθῆμα θαυμασμοῦ, σχεδὸν θεοποίησαν τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴ δύναμην τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ.

Πολιτιστικὰ ὀ 18ος αἰ. εἶναι ὁ αἰώνας τοῦ διαφωτισμοῦ. Καμιά ἄλλη κίνηση, μετὰ τὴν ἀνθρωπιστικήν, δὲν ἐπηρέασε τόσο πλατιά καὶ τόσο βαθιά τὴν εὐρωπαϊκὴν σκέψη καὶ ιστορίαν. ‘Ο διαφωτισμὸς εἶναι ὡς ἔνα σημεῖο ἡ συνέχεια τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἐπειδὴ στρέφεται ἐπίσης στὴ μελέτη τῆς ἀρχαιότητας καὶ τὸ Ἱδιο ἀσχολεῖται μὲν τὸν ἀνθρώπον. ‘Η μόνη διαφορὰ εἶναι πῶς ὁ διαφωτισμὸς ἔξετάζει περισσότερο τὸν ἀνθρώπον σὰν μέλος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τὶς σχέσεις του μὲ τὴν κοινωνία, τὴν ούσια, τὴν ἔκταση καὶ τὰ εἰδή τῆς κρατικῆς ἔξουσίας, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ πολιτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐλευθερία. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὶς θεωρίες τοῦ Ντεκάρτ, τοῦ Λόκ καὶ τοῦ Νεύτωνος, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη γνωριμία μὲ τὶς κοινωνίες τῶν πρωτόγονων λαῶν, ὁ διαφωτισμὸς καλεῖ πάλι σὲ ἐπιστροφὴ στὶς πηγές: ὁ ἀνθρωπός ἐπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πρωτόγονη φυσική του ἀπλότητα, νὰ ἀναζητήσῃ καὶ νὰ ξαναβρῇ, μὲ ὁδηγὸν τὴ λογική, τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἐκείνους ποὺ πρέπει νὰ ρυθμίζουν τὸ κοινωνικὸν σύνολο, ἀκριβῶς ὅπως ρυθμίζουν καὶ τὴν παγκόσμια ἀρμονία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 18ον ΑΙΩΝΑ

Γουλιέλμος Γ'

Γουλιέλμος Γ' καὶ Μαρία (1688-1702)

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Γουλιέλμου καὶ τῆς Μαρίας, ποὺ γενικά ἀπέφευγαν νὰ προβάλουν νετο στὶς ἀποφάσεις του, τὸ κοινοβούλιο στερέωσε τὰ δικαιώματά του μὲ νέους νόμους: ὅρισε πῶς τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους καὶ οἱ φόροι δὲν θὰ ψηφίζονταν γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ βασιλιά, ὅπως πρίν, ἀλλὰ θὰ καθορίζονταν γιὰ ἔνα χρόνο. ‘Ετσι ὁ βασιλιάς ὑποχρεώθηκε νὰ συγκαλῇ τὸ κοινοβούλιο κάθε χρόνο καὶ ἡ κυβέρνησή του ἐπρεπε νὰ ύποβάλλῃ ἔνα ἑτήσιο προϋπολογισμό, ποὺ ἐλεγχόταν πολὺ αὐστηρά. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους καὶ ἡ κυβέρνηση γενικὰ ἀρχισε νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ κοινοβούλιο. Στὰ 1695 ὁ νόμος γιὰ τὴ λογοκρισία τῶν ἐντύπων δὲν ἀνανεώθηκε καὶ ἔτσι ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησε ἔναν ἐλεύθερο καὶ ἀνεξάρτητο τύπο ποὺ διαμόρφωνε τὴν κοινὴ γνώμην καὶ ἐπηρέαζε τὴν πολιτικὴ τοῦ κράτους.

‘Ο Γουλιέλμος τῆς ’Ορανίας ἤταν ἀσπόνδος ἐχθρὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ’. Στὴν ἐποχὴ του ὁ ἀγγλο-γαλλικὸς ἀνταγωνισμός, ἔφτασε σὲ μεγάλη ἔνταση. ‘Η πολιτικὴ αὐτὴ ὅμως ἤταν σύμφωνη καὶ μὲ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀγγλῶν, ποὺ ἦθελαν τὴν ἔξασθένηση τῆς Γαλλίας στὴν Εὐρώπη καὶ τὴν ἐπέκταση στὶς γαλλικές ἀποικίες.

Βασίλισσα ”Αννα (1702-1714)

Μετὰ τὸν θάνατο τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Γουλιέλμου Γ’ ὁ θρόνος πέρασε στὴ νεώτερη ἀδελφὴ τῆς γυναικάς του Μαρίας, τὴν ”Αννα Στιούάρτ.

Στὴν ἐποχὴ τῆς ἔγινε δὲ πόλεμος γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς Ισπανίας. ‘Η ”Αννα στηρίχτηκε στὴν ἀρχὴ στοὺς οὐίγκς (whigs) καὶ ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Μάλμπορω κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ’. “Υστερα στράφηκε πρὸς τοὺς τόρους (tories) μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ κληροδοτήσῃ τὸν θρόνον στὸν ἀδελφό της, γιὸ τοῦ Ιακώβου Β’. Οἱ τόρους τερμάτισαν τὸν πόλεμο μὲ τὴν εἰρήνη στῆς Ούτρέχτης, ἀλλὰ ἡ ”Αννα δὲν μπόρεσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιό της γιὰ τὴ διαδοχὴ. Τὸ κοινοβούλιο ἀπέκλεισε μὲ εἰδικὸν νόμο τοὺς καθολικούς ἀπὸ τὸ θρόνο καὶ ὅρισε διάδοχο τὴ Σοφία, ἐγγονὴ τοῦ Ιακώβου Β’, σύζυγο τοῦ ἑκλέκτορος τοῦ Αννοβέρου. ”Ετσι γιὰ δεύτερη φορὰ τὸ κοινοβούλιο ἀσκῆσε τὸ δικαίωμα νὰ ρυθμίζῃ τὴ διαδοχὴ καὶ νὰ παραχωρῇ τὸ στέμμα τῆς Αγγλίας.

Στὴν ἐποχὴ τῆς ”Αννας τὸ κοινοβούλιο τῆς Σκωτίας διαλύθηκε καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ σκωτικοῦ λαοῦ πῆραν μέρος στὸ κοινοβούλιο τοῦ Λονδίνου. ”Ετσι Αγγλία καὶ Σκωτία ἐνώθηκαν οὐσιαστικὰ καὶ τὸ κράτος ὄνομάστηκε Μεγάλη Βρεταννία (1707)

‘Η δυναστεία τοῦ Αννοβέρου. Γεώργιος Α’ (1714-1727)

Μετὰ τὸ θάνατο τῆς ”Αννας ὁ Γεώργιος Α’, γιὸς τῆς Σοφίας τοῦ Αννοβέρου, ἔγινε βασιλιάς τῆς Αγγλίας.. Ἡταν ἔνας ξένος, ποὺ δὲν προσαρμόστηκε ποτὲ στὶς ἀγγλικές συνήθειες, οὔτε ἔμαθε τὴν ἀγγλικὴ γλώσσα.

‘Ἐπειδὴ οἱ tories εἶχαν ύποστηρίξει τὴ διαδοχὴ τῶν Στιούάρτ ὁ Γεώργιος Α’ στηρίχτηκε πάντα στοὺς whigs. Αὐτὸς ἔδωσε τὴ δυνατότητα στὸ κοινοβούλιο νὰ κάνῃ τὸ τελευταῖο βῆμα πρὸς τὴ διαμόρφωση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. ’Εφ’ ὅσον ὑπῆρχαν δύο κόμματα στὴν Αγγλία, γιὰ νὰ μὴν παρουσιάζεται δυσαρμονία ἀνάμεσα στὴν ἐκτελεστικὴ καὶ στὴ νομοθετικὴ ἔξουσία, ἐπεκράτησε ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ὑπουργούς του ὁ βασιλιάς ἀπὸ τὸ κόμμα ποὺ εἶχε τὴν πλειοψηφία στὸ κοινοβούλιο. ”Ετσι ἄρχισε νὰ λειτουργῇ ὁ θεσμὸς τῆς πλειοψηφίας, ποὺ ἐφαρμόζεται σήμερα σὲ ὅλα τὰ κοινοβουλευτικὰ κράτη.

Μιὰ δεύτερη ἀλλαγὴ ποὺ ἔγινε ἥταν ἐπίσης σημαντική. ‘Ως τότε οἱ ὑπουργοὶ τοῦ κράτους ἤταν ὅλοι ἴσοι. ’Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Γεώργιος

ρέματα
προγραμματισμού

Πόλεμος διαδοχῆς
Ισπανίας

πράσινος πλαστικός
απόφλεψης

Ουτός είναι ο
πλαστικός

“Ενωση Αγγλίας-
Σκωτίας. (1707)

Δυναστεία
Αννοβέρου

‘Οργάνωση τοῦ
κοινοβουλευτικοῦ
πολιτεύματος

Α' δὲν ἦξερε τὴ γλώσσα, εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κάποιον νὰ τὸν κατατοπίζῃ γιὰ τὶς συζητήσεις ποὺ γίνονταν στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο. "Ετοι δημιουργήθηκε ὁ θεσμὸς τοῦ **πρωθυπουργοῦ**. Πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας γιὰ πολλὰ χρόνια ἐπὶ τοῦ Γεωργίου Α' ἦταν ὁ P. Οὐῶλπολ (Walpole) ἔνας τραχὺς καὶ πρακτικὸς ρεαλιστής. Εἶχε μεγάλη ἐπιρροὴ στὸν βασιλιὰ καὶ τὸν ἐπειθε ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς ὑπουργοὺς ποὺ δὲ συμφωνοῦσαν μαζὶ του. "Ετοι σχημάτισε ἔνα ὅμιοιογένες συμβούλιο ὑπουργῶν καὶ καθιερώθηκε ἡ ἀρχὴ νὰ ἐκλέγῃ ὁ πρωθυπουργὸς τοὺς συνεργάτες του ὑπουργούς.

Βασιλευομένη
δημοκρατία

Μὲ τὶς μεταρρυθμίσεις αὐτὲς ὁ βασιλιάς παραιτήθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἐκτελεστικὴν ἔξουσία. Ἡ κυβέρνηση προερχόταν κάθε φορὰ ἀπὸ τὸ κόμμα ποὺ πλειοψηφοῦσε στὸ κοινοβούλιο καὶ ἦταν ὑπεύθυνη ἀπέναντι σ' αὐτό. Ὁ βασιλιάς ἔγινε ἀπλῶς ρυθμιστής τοῦ πολιτεύματος (ἔδινε τὴν ἐντολὴν στὸν πρωθυπουργὸν νὰ σχηματίζῃ κυβέρνηση, ἀντιπροσώπευε τυπικὰ τὸ κράτος, διέλευτὴ τὴ βουλὴ καὶ προκήρυσσε ἐκλογὲς σὲ περίπτωση βαριᾶς πολιτικῆς κρίσης) ἀλλὰ δὲν κυβερνοῦσε πιά. "Ετοι δημιουργήθηκε τὸ πολίτευμα **βασιλευομένη δημοκρατία**.

Πολιτικὴ τοῦ
Οὐῶλπολ

"Η πολιτικὴ τοῦ Walpole ἀπέβλεπε νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνη, νὰ στερεώσῃ τὴ δυναστεία τοῦ Ἀννοβέρου, νὰ προωθήσῃ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν ἀποικιακὴν ἔξαπλωσην. Ἡταν μερκαντιλιστής, δηλαδὴ πίστευε πὼς τὸ κράτος ἔπρεπε νὰ ρυθμίζῃ τὴν οἰκονομία. Φρόντιζε γιὰ τὴν εἰσαγωγὴν πρώτων ύλῶν, τὴν ἔξαγωγὴν τῶν ἄγγιλκῶν προϊόντων καὶ προσπαθοῦσε νὰ πετύχῃ τὸ ἀνώτατο ἀγαθὸ τοῦ μερκαντιλισμοῦ, τὴν ισορροπίαν ἀνάμεσα στὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν ἔξαγωγὴν ἀγαθῶν. Ἐνδιαφέρθηκε παράλληλα γιὰ τὴ γεωργία. Φρόντιζε νὰ ἔχῃ τὴν ὑποστήριξην καὶ τῶν δύο κομμάτων στὸ κοινοβούλιο. "Η πολιτικὴ του δὲν ἦταν πάντα πολὺ ἔντιμη. Συνήθιζε τὶς κομματικὲς συναλλαγὲς καὶ πίστευε πὼς κάθε ἀνθρωπὸς μπορεῖ νὰ ἔξαγοραστῇ: «εἰναι ζήτημα διαφορᾶς τιμῆς», ἔλεγε.

Παρ' ὅποιού ὁ Walpole προτιμοῦσε τὴν εἰρήνη, τὸ ἀγγλικὸ λαθρεμπόριο στὶς Ισπανικὲς ἀποικίες τῆς Ἀμερικῆς προκάλεσε πόλεμο μὲ τὴν Ισπανία στὰ 1739.

Γεώργιος Β' (1727-1760)

Οὐίλλιαμ Πίτ ὁ
μεγαλύτερος

Συνέχισε τὴν πολιτικὴ τοῦ πατέρα του. Στὰ 1740 ἡ Ἀγγλία πῆρε μέρος στὸν πόλεμο γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς Αὐστρίας, ὑποστηρίζοντας τὴν κόρη τοῦ Καρόλου ΣΤ' Μαρία Θηρεσία. Ὁ Walpole ἦταν ἀντίθετος μὲ τὸν πόλεμο αὐτὸν καὶ παραιτήθηκε· ἀλλωστε ἡ πολιτικὴ του δὲν ἴκανοποιοῦσε πιά. "Η Ἀγγλία εἶχε αὐτὴ τὴν ἐποχὴν μεγάλα σνειρά καὶ πολὺ δυναμισμό. Τὶς τάσεις αὐτὲς ἔξεφρασε ὁ μεγάλος πολιτικὸς Οὐίλλιαμ Πίτ (William Pitt) ὁ μεγαλύτερος. Ὁ Pitt ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὸν 7ετῆ πόλεμο γιὰ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν

Γαλλία τις άποικίες της και νά δργανώσῃ ίσχυρό στόλο, πού έξασφάλισε στήν 'Αγγλία τήν κυριαρχία τῶν θαλασσῶν.

Γεώργιος Γ' (1760-1820)

'Ο Γεώργιος Γ' έπηρε ασμένος από τή φιλόδοξη Πρωσσίδα μητέρα του, θέλησε νά άνακτηση τὰ βασιλικὰ δικαιώματα τῆς έποχής τοῦ Γουλιέλμου Γ', δηλαδή νά έπανέλθη στή συνταγματική μοναρχία. 'Απομάκρυνε τὸν Pitt από τήν έξουσία και στηρίχτηκε στοὺς tories. 'Η πολιτική αύτή προκάλεσε μεγάλη άντιδραση, ἀλλά παρ' δλα αύτὰ οἱ tories συνέχισαν τὸν 7ετή πόλεμο και ούπεγραψαν τή συνθήκη τῶν Παρισίων, ποὺ έξασφάλιζε στήν 'Αγγλία τις 'Ινδίες και τὸν Καναδᾶ.

'Η δυσαρέσκεια γιά τήν προσωπική κυβέρνηση τοῦ Γεωργίου Γ' μεγάλωσε μετά τήν έπανάσταση τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν τῆς B. 'Αμερικῆς. 'Ο βασιλιάς ἀναγκάστηκε τότε νά δώση τήν έξουσία στὸν William Pitt, τὸν νεώτερο, γιό τοῦ προηγούμενου. 'Ο Pitt κυβέρνησε ώς τὰ 1806 και στάθηκε ό μεγαλύτερος ἐχθρὸς τοῦ Ναπολέοντος.

'Η οἰκονομική κατάσταση τῆς 'Αγγλίας τὸν 18ον αἰώνα

ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ

Στίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰ. συμπληρώθηκε ό πρῶτος κύκλος τῆς ἀποικιακῆς ἔξαπλωσης τῶν "Αγγλῶν. Στήν έποχή τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' οἱ "Αγγλοι κατεῖχαν ἡδη στίς 'Ινδίες τὸ Μαδράς, τή Βομβάτη και τήν Καλκούτα, στήν κεντρική 'Αμερική τὶς περισσότερες από τὶς 'Αντίλλες και τή Ζαμάικα. Στὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς B. 'Αμερικῆς ἀπό τὸν 17ον αἰ είχαν σχηματιστή δώδεκα ἀποικίες (στὰ μέσα τοῦ 18ου αἰ. ἔγιναν δεκατρεῖς μὲ τή Γεωργία) από "Αγγλους μετανάστες διαφόρων δογμάτων (κουάκερους, ἀγγλικανούς, καθολικούς, πουριτανούς), ποὺ έφυγαν ἀπό τήν πατρίδα τους ἐξ αἰτίας τῶν πολιτικῶν και θρησκευτικῶν ἀντίθεσεων.

Τὸν 18ον αἰ. έσπασε ἔνας μεγάλος ἀποικιακὸς ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στήν 'Αγγλία και τή Γαλλία. Τελικά ή πρώτη ύπερίσχυσε, πῆρε από τή Γαλλία τήν 'Ακαδία και τή Νέα Γῆ και μετά τὸν 7ετή πόλεμο τὶς γαλλικὲς ἀποικίες τῶν 'Ινδιῶν και τοῦ Καναδᾶ. 'Από τὸν Καναδᾶ ἔφερναν οἱ "Αγγλοι στάρι, ἐπειδὴ ή ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου και τῆς βιοτεχνίας περιόρισε τήν ντόπια παραγωγὴ δημητριακῶν.

Μεγάλο χτύπημα γιά τήν ἀγγλική πολιτική στὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. στάθηκε ή ἐπανάσταση και ἀπόσπαση τῶν ἀποικιῶν τῆς B. 'Αμερικῆς, ποὺ ένώθηκαν ἔπειτα στὸ ὁμοσπονδιακὸ κράτος τῶν H.P.A.

ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

'Η 'Αγγλία ἔγινε τὸν 18ον αἰ. τὸ κέντρο τῆς παγκόσμιας ἐμπορικῆς κίνησης. Τὰ ἐμπορικὰ λιμάνια τῆς, τὸ Λονδίνο, τὸ Μπρίστολ

Ἐπταετής πόλεμος

Οὐτίλιαν Pitt ὁ νεώτερος

Αποικιακή ἔξαπλωση
νέτο ρελαξερά
μέρος (πεπονιά)

Κοινωνίας
προβολής

Ἐμπόριο,
Βιομηχανία

(Bristol), τὸ Λίβερπουλ (Liverpool) ήταν τότε τὰ μεγαλύτερα τοῦ κόσμου.

Ἡ βιοτεχνία τῶν ὑφασμάτων ἐπεκτάθηκε· ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μάλλινα ἄρχισαν νὰ παράγουν καὶ μπαμπακερά, ίδιως στὸ Μάντσεστερ (Manchester), ὅπου ἔφερναν τὸ μπαμπάκι ἀπὸ τὸ κοντινὸ λιμάνι τοῦ Liverpool. Ἐξακολούθησε ἀκόμα ἡ ἀνάπτυξη τῆς μεταλλουργίας (ἄρχισαν νὰ φτιάνουν τίς πρώτες μεγάλες κατασκευές ἀπὸ σίδερο) καὶ ἡ ἔξαγωγή τοῦ κάρβουνου καὶ τοῦ κώκ.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. ὁ Σκῶτος Watt τελειοποίησε τὴν ἀτμομηχανή, ποὺ τὴ μεταχειρίστηκαν ὡς κινητήρια δύναμη στὰ ὄρυχεια καὶ στὰ ἐργοστάσια. Κατασκευάστηκαν ἐπειτα οἱ πρώτες μηχανὲς ποὺ καθάριζαν, ἔξαιναν καὶ ἐκλωθαν τὸ μαλλὶ καὶ τὸ μπαμπάκι. Ἡ χρησιμοποίηση τῆς μηχανῆς, ποὺ ὀφείλεται στὴ μεγάλη ζήτηση προϊόντων, ἄλλαξε τὴ βιοτεχνία σὲ βιομηχανία. Καὶ εἰναι τόσο μεγάλες οἱ ἀλλαγές ποὺ προκάλεσε ἡ χρήση τῆς μηχανῆς, ὥστε τὸ γεγονός αὐτὸ δόνομάστηκε «βιομηχανικὴ ἐπανάσταση» καὶ θεωρεῖται ὁ σταθμὸς ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἡ σύγχρονη ἐποχή. Ἡ Ἀγγλία μπήκε στὴ βιομηχανικὴ ἐποχὴ ἔναν αἰώνα περίπου πρὶν ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα εὐρωπαϊκά κράτη.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Ἡ ἐμφάνιση τῆς βιομηχανίας προκάλεσε μεγάλες ἀλλαγές καὶ στὴν οἰκονομικὴ καὶ στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῆς Ἀγγλίας:

1) Μεταβολές στὴν οἰκονομία τῆς χώρας. Μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς βιομηχανίας ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀστικῶν περιοχῶν αὔξηθηκε καὶ οἱ ἀνάγκες σὲ δημητριακὰ καὶ κρέας ἔγιναν μεγαλύτερες, ἐνῶ παράλληλα ἐλαττώθηκε ἡ γεωργικὴ παραγωγή. Ἡ γεωργία δὲν ἔλειψε, ἀλλὰ τὸ βάρος στὶς ἀγροτικὲς περιοχὲς ἔπεφτε ὅλο καὶ πιὸ πολὺ πρὸς τὴν κτηνοτροφία. Φρόντιζαν νὰ καλυτερεύουν τὶς ποιότητες τῶν ζώων γιὰ νὰ παράγουν περισσότερο κρέας καὶ μαλλί. Οἱ μεγαλοϊδιοκτῆτες κτηνοτρόφοι περιέφραξαν τὰ κτήματά τους καὶ καλλιεργοῦσαν χόρτο γιὰ τὰ ζῶα. Οἱ μικροϊδιοκτῆτες ἀναγκάζονταν νὰ πουλοῦν τὰ δικά τους κτήματα καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὰ μεγάλα σὰν κολλῆγοι, ἡ ἔφευγαν στὶς πόλεις γιὰ νὰ βροῦν δουλειά. Ὁ 18ος αἰ. χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν αὔξηση τῆς μεγάλης ιδιοκτησίας τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὸν περιορισμὸ στὴν παραγωγὴ δημητριακῶν. Ἡ Ἀγγλία, ποὺ ἔκανε πρὶν ἔξαγωγὴ σταριοῦ, ἔπρεπε τώρα νὰ φέρνη σιτηρὰ ἀπ' ἔξω. Γ' αὐτὸ τὴν ἐνδιέφερε τόσο ἡ προσάρτηση τοῦ Καναδᾶ.

Ἐναὶ ἄλλο χαρακτηριστικὸ εἶναι ἡ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου. Ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς συγκεντρώθηκε στὶς πόλεις, ὅπου χτίζονταν ἐργοστάσια. Ἄλλωστε ἡ βιομηχανία στέρησε τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμοὺς ἀπὸ τὸ πρόσθετο εἰσόδημα ποὺ τοὺς ἔδινε ἡ βιοτεχνία.

2) Μεταβολές κοινωνικές. Ή βιομηχανία μετατόπισε τό μεγάλο κεφάλαιο. Ένώ στὸν μεσαίων πλούσιοι ήταν οἱ γαιοκτήμονες καὶ στὴν ἀναγέννηση οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τραπεζίτες, τώρα ὁ πλοῦτος συγκεντρώθηκε στὰ χέρια τῶν μεγάλων βιομηχάνων. "Ετοι ἀπὸ τὴν παλιὰ ἀστικὴ τάξη ἔνα μέρος σχημάτισε τὴ νέα τάξη τῶν μεγαλοκεφαλαιούχων ἐπιχειρηματιῶν παράλληλα δημιουργήθηκε μιὰ τέταρτη τάξη, τῶν ἐργατῶν, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τοὺς ἀγρότες καὶ τοὺς μικροτεχνίτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 18ον ΑΙΩΝΑ. Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΕ' (1715-1774)

'Η ἀντιβασιλεία

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἔγινε βασιλιάς τῆς Γαλλίας ὁ δισέγγονός του Λουδοβίκος ΙΕ', ποὺ ήταν μόλις πέγε τέτων. Ἀντιβασιλέας ἔγινε στὴν ἀρχὴ ὁ θεῖος του Φίλιππος, δούκας τῆς Ὄρλεάνης, καὶ μετὰ ὁ καρδινάλιος Φλερύ (Fleury). Καὶ οἱ δύο δὲν μπόρεσαν ν' ἀντιμετωπίσουν τὰ προβλήματα τῆς χώρας, πρὸ παντὸς τὸ οἰκονομικό. Ἡ ἐπιχείρηση ἀπὸ τὸν Σκῶτο Τζών Λῶ (Law) νὰ ἰδρυθῇ τράπεζα καὶ νὰ κοπῇ χαρτονόμισμα κατέληξε σὲ μιὰ φοιβερὴ χρεωκοπία, γιατὶ οἱ μετοχὲς τῆς τράπεζας καὶ τὸ χαρτονόμισμα δὲν είχαν ἀντίκρυσμα. Ἡ ἀπάτη αὐτὴ μεγάλωσε ἀκόμα πιὸ πολὺ τὴ δυσπιστία τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ στὶς τραπεζικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἐπιχειρήσεις τοῦ κράτους.

'Η προσωπικὴ βασιλεία τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'

"Οταν πέθανε ὁ Fleury, ὁ Λουδοβίκος ΙΕ' ἀνέλαβε προσωπικὰ τὴν ἔξουσία. Ἦταν ἔξυπνος καὶ ἥξερε τὸ σωστό, ἀλλὰ δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἐργατικότητα, οὔτε τὴ θέληση νὰ ἐπιβληθῇ, καὶ ἄφηνε τὴ διοίκηση τοῦ κράτους σὲ διάφορους εύνοούμενους καὶ εύνοούμενες. Καθὼς ἔμενε στὶς Βερσαλλίες ἀποξενωμένος ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ τόπου, δὲν ήταν σὲ θέση νὰ ἔρῃ τὰ σύγχρονα προβλήματα. Τὴν πολιτικὴ χειριζόταν μιὰ ὅμαδα ἀπὸ φιλόδοξους αύλικούς μὲ ξεπερασμένες ἀντιλήψεις, ποὺ ἀπέβλεπαν σὲ πολέμους καὶ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις παλιοῦ τύπου, ἐπιβλαβεῖς γιὰ τὰ γαλλικὰ συμφέροντα. "Ετοι παρέσυραν τὴ Γαλλία στὸν πόλεμο γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς Πολωνίας (1733-1735), ἀπ' ὅπου τουλάχιστον οἱ Γάλλοι πῆραν τὴ Λωρραίνη (γαλλικὴ περιοχὴ στὰ γαλλογερμανικὰ σύνορα) καὶ στὸν πόλεμο γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς Αύστριας (1740-1748) ἀπ' ὅπου ἡ Γαλλία δὲν κέρδισε τίποτα. Οἱ εὐγενεῖς ἔξακολουθοῦσαν νὰ βλέπουν τὴ Γαλλία σὰν ἡπειρωτικὴ δύναμη, ἐνῶ ἡ τύχη τῆς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ

Αντιβασιλεία
Λεύκωση τοῦ νοστρού
τοῦ νοστρού

Τὸ σύστημα λῶ

Πηγές τοῦ
διαφωτισμοῦ

Χαρακτήρας τοῦ
Λουδοβίκου ΙΕ'

Πόλεμοι εποχῆς
Λουδοβίκου ΙΕ'

στρατιωτικοῦ

Λουδοβίκος ΙΕ'

Γενική κατάσταση
Γαλλίας τόν 18ον αι.

έξαρτιόταν πιὸ πολὺ ἀπὸ τὶς ἀποικίες. Γι' αὐτὸν ἐνδιαφέρονταν γιὰ δόργανωση στρατοῦ καὶ ὅχι στόλου. Τὴν ἵδια ἐποχὴν οἱ Ἀγγλοὶ ἐξόπλισαν ἔνα ισχυρὰ στόλο καὶ ἀπασχολώντας τὶς γαλλικὲς δυνάμεις στὴν Εὐρώπη μὲ τὸν ἐπταετῆ πόλεμο κατὰ τῆς Πρωσσίας (1756-1763) κατόρθωσαν ν' ἀποστάσουν ἀπὸ τοὺς Γάλλους τὶς ἀποικίες τους στὸν Καναδᾶ καὶ τὶς Ἰνδίες.

Ο ἐπταετῆς πόλεμος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔπεισε τὸ γαλλικὸ λαό, καὶ ἰδίως τὴν πλούσια ἀστικὴ τάξη, ὅτι ἡ Γαλλία δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιζήσῃ ἀν δὲν ἄλλαζε ριζικὰ τὸ πολιτικὸ καὶ οἰκονομικό τῆς σύστημα.

Οταν ὁ Λουδοβίκος ΙΕ' πέθανε (1774) εἶχε γίνει τόσο μισητὸς στὸ λαό, ποὺ δὲν τόλμησαν νὰ τοῦ κάνουν ἐπίσημη κηδεία.

Οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάσταση στὴ Γαλλία κατὰ τὸν 18ον αἰώνα

Παρ' ὅλη τὴν κακὴ διοίκηση τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' ἡ γενικὴ κατάσταση στὴ Γαλλία εἶχε καλυτερέψει.

Η ἀγροτικὴ οἰκονομία δὲν ἄλλαξε τόσο ριζικά, δπως στὴν Ἀγγλία. Ἔγιναν ὅμως προσπάθειες νὰ ἀνεβθῇ ἡ παραγωγὴ (καλλιεργοῦσαν καλαμπόκι, πατάτες, σταφύλια, ἔγινε περίφημη ἡ γαλλικὴ σαμπάνια) καὶ νὰ εἰσαχθοῦν καλύτερες ποιότητες ζώων γιὰ κτηνοτροφία (ἔφεραν ἀπὸ τὴν Ἰσπανία πρόβατα μέρινος). Τελειοποίησαν κάπως καὶ τὰ γεωργικὰ ἔργαλεῖα.

Η βιοτεχνία δὲν ἔφτασε στὸ ὑψὸς τῆς ἀγγλικῆς, οὔτε ἰδρύθηκαν ἐργοστάσια. Ἐξακολουθοῦσαν νὰ ύπάρχουν οἱ βιοτεχνίες (manufactures), ἀλλὰ οἱ τέχνες περιορίζονταν ἀκόμα ἀπὸ τὶς συντεχνίες. Ὁπωδήποτε ἔξαπλώθηκε ἡ παραγωγὴ εἰδῶν πολυτελείας, ύφασμάτων, μεταλλουργικῶν εἰδῶν καὶ ἡ ἔξαγωγὴ τοῦ γαιάνθρακα.

Οι Γάλλοι ἐμπορεύονταν μὲ τὰ λιμάνια τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, μὲ κέντρο τὴν Μασσαλία. Παράλληλα ἀναπτύχθηκαν τὰ λιμάνια τῶν δυτικῶν ἀκτῶν (Bordeaux, Nantes κ.ἄ.) ἀπ' ὅπου ἐμπορεύονταν μὲ τὶς γαλλικὲς Ἀντίλλες. Ἔκαναν ἔξαγωγὴ ἀπὸ βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ ἔφερναν ζάχαρη, καφέ, κακάο, καὶ ἄλλα ἀποικιακά.

Γενικὴ κοινωνικὴ κατάσταση

Γενικὰ τὸν 18ον αι. σχηματίστηκαν μεγάλες πόλεις καὶ καλυτέρεψαν κάπως οἱ δροὶ τῆς ζωῆς τοῦ χωρικοῦ. Λιγόστεψαν οἱ ἐπιδημίες καὶ οἱ λιμοὶ ποὺ κατέστρεφαν τοὺς ἄγρότες. Ἔτσι ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας αὐξήθηκε.

Μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιοτεχνία πλούτισαν οἱ ἀστοί, ἰδίως οἱ ἐμπόροι καὶ οἱ τραπεζίτες, Πάντρευαν τὶς κόρες τους μὲ εὐγενεῖς καὶ ἄρχισαν νὰ παίζουν ρόλο στὴν κοινωνικὴ ζωὴ.

Ἡ αύλὴ τῶν Βερσαλλιῶν ἔδινε τὸν τόνο στὴν κοσμικὴ ζωὴ τῆς

Ἐμπόριο

Επαγγελματικό
βιοτεχνολογικό
κέντρο πανεπιστημίου

Μεταπολίτευση στὴν
δημόσια ζωή

Αὔξηση πληθυσμοῦ.

Εργάτικη ιδιαιτερότητα
της μεταβολής
της συνεργασίας

Κοινωνικές ἀλλαγές

Γαλλίας. Οι εύγενεις και οι πλούσιοι άστοι στὸ Παρίσι συναγωνίζονταν στὴν ὄργανωση κοσμικῶν συγκεντρώσεων, δῆπου λογαριάζονταν τὸ πνεῦμα καὶ οἱ καλοὶ τρόποι. Στὰ σαλόνια τῶν εύγενῶν καὶ τῶν πλουσίων ἀστῶν συζητοῦσαν πολιτικά καὶ ἐπιστημονικά θέματα, καθὼς καὶ τὶς νέες πολιτικές καὶ κοινωνικές ιδέες τοῦ διαφωτισμοῦ, ποὺ γίνονταν ἔτσι οἰκεῖες σὲ πλατύτερους κύκλους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιὰ είναι τὰ σπουδαιότερα ιστορικά φαινόμενα στὴν Ἀγγλία τὸν 18ον αἰ. καὶ ποιὰ ἡ σημασία τους;
2. Ποιὰ μορφὴ πήρε τὸ ἀγγλικὸ πολίτευμα ἐπὶ τῶν Γεωργίων τοῦ Ἀννοβέρου καὶ γιὰ ποιοὺς λόγους;
3. Ποιὰ είναι ἡ κατάσταση στὴ Γαλλία μετὰ τὸν Λουδοβίκο ΙΔ; Ποιὰ προβλήματα ἀντιμετωπίζει τὸ γαλλικὸ κράτος;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σημασία τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν μεταβολῶν στὴν Ἀγγλία τὸν 18ον αἰ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Ο ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

‘Η τάση γιὰ πολιτικές, οἰκονομικές καὶ κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, ποὺ χαρακτήριζε τὴ Γαλλία τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ’, πήρε συγκεκριμένο περιεχόμενο μὲ τὴν μεγάλη κίνηση τοῦ διαφωτισμοῦ.

Τὸ κίνημα τοῦ διαφωτισμοῦ ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ 17ου αἰ. μὲ τὶς φιλοσοφικές καὶ πολιτικές ιδέες τοῦ Λὸκ καὶ διαδόθηκε ἐπειτα στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ. Βασίστηκε, δῆπως ἔχομε ἀνάφέρει, στὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τοῦ 17ου αἰ., ιδίως στὸν Ντεκάρτ, καὶ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικές θεωρίες τοῦ Ἰσαὰκ Νεύτωνος (Newton).

‘Η ἀνακάλυψη τῶν νόμων τῆς παγκόσμιας ἔλεγκτος ἀπὸ τὸν Newton παρουσίασε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ σύμπαν σᾶν ἔνα ὄργανωμένο σύνολο, ποὺ κινεῖται σύμφωνα μὲ αἰώνιους καὶ ἀναλλοίωτους νόμους. Οἱ νόμοι αὐτοὶ δίνουν τὴν ἀρμονία στὸν κόσμο. Οἱ ίδιοι νόμοι πρέπει νὰ ρυθμίζουν, πίστευαν οἱ φιλόσοφοι τοῦ διαφωτισμοῦ, καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Σύμφωνα μὲ τὶς ἀπόψεις αὐτές ἡ πρωτόγονη ἐποχὴ πρέπει νὰ ἡταν καλύτερη, γιατὶ τότε ὁ ἀνθρωπὸς ζοῦσε μόνο σύμφωνα μὲ τὸ φυσικὸ νόμο, πράγμα ποὺ ἀποδεικνύταν καὶ ἀπὸ τὶς κοινωνίες τῶν πρωτογόνων λαῶν, ποὺ ἔγιναν τότε γνωστές. ‘Η κοινωνικὴ ὄργανωση ἀντιστρατεύτηκε τὸ φυσικὸ νόμο. Γι’ αὐτὸ ἐπρεπε οἱ κοινωνικοί, πολιτικοί, καὶ θρησκευτικοὶ θεσμοὶ καὶ οἱ ἀντιλήψεις νὰ ἐλεγχθοῦν μὲ τὴ λογική, ποὺ είναι ὁ ἀσφαλέστερος δρόμος γιὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ ξεκαθαριστοῦν καὶ νὰ ἀπλοποιηθοῦν ἔτσι ποὺ νὰ ἐναρμονιστοῦν μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους.

Μεταρρυθμίσεις
(Metamorphosis)

Ρομανία (Romania)

Διαφωτισμός

Πηγές τοῦ
διαφωτισμοῦ

‘Αντιλήψεις τοῦ
διαφωτισμοῦ

Φιλόσοφοι τοῦ διαφωτισμοῦ

‘Ο Ἀγγελος φιλόσοφος **Τζών Λόκ** (John Locke, 1632-1704) ἔζησε τὴν ἀγγλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1648 καὶ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ αὐτῆν. Πολέμησε τίς ἀπόψεις τῶν φιλοσόφων τῆς ἀπολυταρχίας, ὅπως ἦταν ὁ **Jean Bodin** καὶ ὁ **Thomas Hobbes**, ποὺ παραδέχονταν ὅτι ἡ ἀπόλυτη ἔξουσία δόθηκε στὸν ἄρχοντα, εἴτε ἀπὸ τὸν θεό (Bodin), εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ δόποιοι προσπάθησαν νὰ ἀποφύγουν τὴ φοβερὴ κατάσταση τῆς πρωτόγονης κοινωνίας, μιᾶς κοινωνίας λύκων, ὅπου ἐπικρατοῦσε ἡ ἀρπαγή, τὸ ἔγκλημα καὶ τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου (Hobbes). Τὴν ἔξουσία αὕτη ὁ ἄρχοντας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἀσκῇ ἀνεξέλεγκτα. Ο λαὸς ἔχει τὸ καθῆκον νὰ ὑπακούῃ χωρὶς ἀντίρρηση.

‘Αντίθετα μὲ τὴ θεωρία αὕτη ὁ Λόκ παραδέχεται ὅτι οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι ζοῦσαν σὲ ἀπόλυτη ἐλευθερία κάτω ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ἡταν δόλοι ἴσοι καὶ είχαν τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἴδιοκτησίας. Γιὰ νὰ ἔξασφαλίσουν δύμας περισσότερο τὰ φυσικὰ αὐτὰ δικαιώματα ἀποφάσισαν νὰ ὅργανωθοῦν σὲ κοινωνία καὶ νὰ παραχωρήσουν τὴν ἔξουσία σ’ ἔναν ἄρχοντα, μὲ τὸν δρό νὰ προστατέψῃ αὐτὰ τὰ δικαιώματα καὶ νὰ βοηθήσῃ στὴν προκοπὴ τοῦ συνόλου. Η ἄγραφη αὕτη συμφωνία (τὸ **κοινωνικὸ συμβόλαιο**) σημαίνει ὅτι ἡ ἔξουσία πηγάζει ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ πῶς ὁ λαὸς τὴν παραχωρεῖ ύπὸ δρους. “Αν ὁ ἄρχοντας καταχραστῇ αὕτῃ τὴν ἔξουσία, ὁ λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοῦ τὴν ἀφαιρέσῃ.” Ετσι, ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς θεωρητικούς τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, ποὺ διακήρυξαν ὅτι ὁ λαὸς ἔχει μόνο τὸ καθῆκον τῆς ὑποταγῆς, ὁ Λόκ ύποστηριξε τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιστάσεως.

Οἱ θεωρίες τοῦ Λόκ ἐπηρέασαν τοὺς μεγάλους Γάλλους φιλοσόφους τοῦ διαφωτισμοῦ, τὸν **Βολταΐρο**, **Μοντεσκίε** καὶ **Ρουσσώ**.

‘Ο **Βολταΐρος** (Voltaire) στάθηκε ὁ πατριάρχης τοῦ διαφωτισμοῦ. Νέος ἔξοριστης καὶ κατέφυγε στὴν Ἀγγλία, ὅπου είχε τὴν εὔκαιρία νὰ μελετήσῃ τὴ θεωρία τοῦ Locke καὶ νὰ ἐπηρεαστῇ ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ πολίτευμα. “Ἐγραψε πολλὰ ἔργα λογοτεχνικὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ ἔκατοντάδες ἐπιστολές. Μὲ τὸ διεισδυτικὸ πνεῦμα καὶ τὴν καυστικὴ εἰρωνεία του ἔκανε σκληρὸ ἔλεγχο στοὺς θεσμούς, στὶς συνήθειες, τὶς προλήψεις καὶ τὶς δεισιδαιμονίες τῆς ἐποχῆς του. Πολέμησε σκληρά τὴ ἀπολυταρχία καὶ τὴ θρησκευτικὴ μισαλλοδοξία.

Μὲ τὸ ἔργο του ἐπηρέασε ὅλη τὴν Εὐρώπη. ‘Ο **Φρειδερίκος Β'** τῆς Πρωσίας καὶ ἡ **Αἰκατερίνη** τῆς Ρωσίας τὸν γνώρισαν προσωπικὰ καὶ ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τὶς θεωρίες του.

‘Ο Voltaire ἀγαποῦσε τοὺς “Ελληνες καὶ ἔγραφε μὲ συμπάθεια γιὰ τὸν ἀγώνα τους κατὰ τῶν Τούρκων μὲ τὴν εὔκαιρία τῶν ρωσοτουρκικῶν πολέμων ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Β'.

Βολταΐρος
(Voltaire).

Ο Μοντεσκιέ (Montesquieu) ήταν βαθύς μελετητής και στοχαστής τών πολιτικών πραγμάτων. Στό βιβλίο του «Τὸ πνεῦμα τῶν νόμων» έξετάζει τὰ εἰδὴ τῶν πολιτευμάτων, διποτέρης διαμορφώθηκαν μέσα στήν Ιστορία, και καθορίζει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὅποιους τὸ καθένα ἐπιβλήθηκε: τὸ μοναρχικὸ ἀπολυταρχικὸ σύστημα χαρακτηρίζει τὰ μεγάλα κράτη, ἡ συνταγματικὴ μοναρχία τὰ μικρότερα, ἡ δημοκρατία, αὐτὰ ποὺ ἔχουν περιορισμένη ἔκταση.

Μελέτησε σὲ βάθος τὴν πηγὴ και τὸν χαρακτήρα τῆς κρατικῆς ἔξουσίας και πρῶτος τὴν διέκρινε σὲ ἐκτελεστική, νομοθετική και δικαστική. «Οταν οἱ τρεῖς αὐτές ἔξουσίες ἀσκοῦνται ἀπὸ τὸν ἴδιο ἄρχοντα, τὸ πολίτευμα εἶναι ἀπολυταρχικό. «Οταν οἱ ἔξουσίες μεριζοῦνται σὲ διάφορα πρόσωπα ἢ σώματα, τότε τὸ πολίτευμα γίνεται δημοκρατικότερο.

Ο Ρουσσώ (Rousseau) εἶναι μιὰ πολύπλοκη ἐπαναστατικὴ φύση. Τὸ βιβλίο του «Τὸ κοινωνικὸ συμβόλαιο» εἶναι ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὶς θεωρίες τοῦ Locke. Πιστεύει πώς ὁ ἄνθρωπος γεννιέται καλός, ἀλλὰ οἱ κοινωνικὲς συνθῆκες τὸν διαφθείρουν. Οἱ ἄνθρωποι γεννιοῦνται ἵσοι και ἐλεύθεροι και ἡ κοινωνία τοὺς κάει σκλάβους. Αὕτη ποὺ λέμε πολιτισμένη ζωὴ μᾶς κάνει δυστυχ σμένους. Γιὰ νὰ γίνη ὁ ἄνθρωπος εύτυχισμένος πρέπει νὰ ξαναγυρίσῃ πίσω στὴ φύση, στὴν ἀπλὴ ζωὴ. Στὸ ἔργο του «Αἰμίλιος» δίνει ἔνα πρότυπο παιδαγωγικῆς μεθόδου· πώς μπορεῖ ν' ἀναθρέψῃ και νὰ μορφώσῃ κανεὶς ἔνα παιδί, παρακολουθώντας τὶς κλίσεις και τὰ ἐνδιαφέροντά του, μέσα στὸ μεγάλο σχολεῖο τῆς φύσης. Μὲ τὸν «Αἰμίλιο» ὁ Rousseau ἄνοιξε τὸ δρόμο στὴ νέα παιδαγωγικὴ μέθοδο.

Ο Rousseau πιστεύει πώς ἡ λογικὴ δὲν εἶναι ἡ μόνη δύναμη ποὺ πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐμπιστεύεται. Υπάρχει και τὸ συναίσθημα και τὸ ἔνστικτο. Μὲ αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις και τὴν ἀγάπη του στὴ φύση ἔγινε ὁ πρόδρομος τοῦ πνευματικοῦ και καλλιτεχνικοῦ κινήματος τοῦ 19ου αἰ. ποὺ λέγεται «ρομαντισμός».

Εἶναι δημοκρατικός. Πιστεύει πώς ἡ ἔξουσία πρέπει νὰ πηγάζῃ και νὰ ἀσκῆται ἀπὸ τὸ λαὸ και πώς ἡ μειοψηφία πρέπει νὰ ὑποτάσσεται στήν πλειοψηφία. Οι πολιτικές του ιδέες ἄνοιξαν τὸ δρόμο πρὸς τὴν γαλλικὴ ἐπανάσταση.

Στήν διάδοση τῶν ιδεῶν τοῦ διαφωτισμοῦ συνέβαλε και ἡ **Ἐγκυκλοπαίδεια** ποὺ ἔξεδε ὁ Ντενίς Ντιντερώ (Denis Diderot). Τὰ ἄρθρα τῆς **Ἐγκυκλοπαίδειας** γράφτηκαν σύμφωνα μὲ τὶς νέες ιδέες, γι' αὐτὸ ἡ ἐκδοση ἀπαγορεύτηκε πολλὲς φορές. Ἀλλὰ οἱ ἐκδότες και οἱ χρηματοδότες τῆς φρόντιζαν γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἔργου. Στήν **Ἐγκυκλοπαίδεια** συνεργάστηκαν ὁ Ντ' Ἀλαμπέρ (Jean d' Alembert), ὁ **Ἐλβέτιος** (Claude Helvetius) και ὁ βαρῶνος Χόλμπαχ (Holbach).

Ο **Ἐλβέτιος** και ὁ Χόλμπαχ ἤταν ύλιστὲς και ἀθεοί· οι περισσότεροι ὅμως φιλόσοφοι τοῦ διαφωτισμοῦ πίστευαν στὸν **Θεϊσμὸ**

Μοντεσκιέ.
(Montesquieu)

Ρουσσώ (Rousseau)

ΣΤΗΝ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ
ΔΙΑΧΙΛΙΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΜΑΤΩΝ

Ἐγκυκλοπαίδειας
Ντιντερώ (Diderot)

(deismus), μιά άντιληψη πού ξεκίνησε άπό την Αγγλία. Παραδέχονται πώς ό Θεός είναι ή άνωτατη δύναμη πού δημιούργησε τὸν κόσμο καὶ τὸν ὄργανωσε μὲ τοὺς παγκόσμιους νόμους, ἀλλὰ ἀπέρριπταν κάθε δόγμα. "Ελεγαν πώς ό Θεός δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπό κανενὸς εἰδούς λατρεία, οὕτε ἀλλάζει τοὺς φυσικοὺς νόμους γιὰ χάρη ἐνὸς ἀνθρώπου. 'Ο ἀνθρωπος είναι ἐλεύθερος νὰ προτιμήσῃ τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ καὶ ή ἀνταμοιβὴ ἢ η τιμωρία του ἔξαρται ἀπό τὴν συμπεριφορά του σ' αὐτὸν τὸν κόσμο καὶ δὲν καθορίζεται ἀπό προορισμό.

'Ο διαφωτισμὸς διαδόθηκε στὴ Γερμανία μὲ τὸν **Λέσσιγκ** (Lessing) καὶ στὴν **Αμερικὴ** μὲ τὸν **Βενιαμὶν Φραγκλίνο** (Franklin) καὶ τὸν **Θωμᾶ Τζέφφερσον** (Jefferson). Πολέμησε τὴν ἀπολυταρχία, τὸν θρησκευτικὸ φανατισμό, τὴ δουλεία, τὰ βασανιστήρια. 'Αγωνίστηκε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό κάθε πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ τυραννία.

Γιὰ νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπό τὴν τυραννία καὶ τὴν πρόληψη πίστευαν πώς ό ἀνθρωπος ἔπρεπε νὰ μορφωθῇ καὶ νὰ φωτιστῇ μὲ τὶς νέες ίδεες. Γ' αὐτὸ ἡ κίνηση αὐτὴ ὀνομάστηκε «διαφωτισμός». 'Ο διαφωτισμὸς, ὅπως καὶ ὁ ἀνθρωπισμός, στράφηκε πρὸς τὴν ἀρχαὶ 'Ελλάδα καὶ μελέτησε τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα καὶ τὶς πολιτικὲς ἀντιλήψεις καὶ τοὺς θεσμούς, ιδιαίτερα τὴν ὄργανωση τῆς ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας τοῦ Ε' αἰ. π.Χ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιοὶ ἦταν οἱ σπουδαιότεροι φιλόσοφοι τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ ποιὰ προβλήματα τούς ἀπασχολοῦσαν;
- Ποιὰ είναι ἡ ἐπίδραση τοῦ διαφωτισμοῦ στὴ Γαλλία καὶ τὴν Εύρωπη;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Οἱ ἀρχὲς τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ ἡ σημασία τους γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ εύρωπαϊκοῦ πνεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1775-1783). ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ Η.Π.Α.

Οἱ ἀγγλικὲς ἀποικίες τῆς Αμερικῆς συνέχιζαν στὴν ἀρχὴ τὴ ζωὴ τῆς Αγγλίας. Οἱ πρῶτοι ἀποικοὶ ἐνδιαφέρονταν νὰ συγκεντρώσουν μιὰ περιουσία καὶ νὰ γυρίσουν νὰ ζήσουν ἀνετὰ στὸν τόπο τους. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἀρχισαν οἱ πιὸ μόνιμες ἐγκαταστάσεις, ἀλλαχε ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, οἱ συνήθειες. Οἱ ἀποικοὶ ἔβλεπαν τώρα στὴν Αμερικὴ μιὰ νέα πατρίδα, ποὺ ἔπαιρνε ὅλο καὶ πιὸ πολὺ τὴ δικῆ της προσωπικότητα. Οἱ πολιτικοὶ καὶ πνευματικοὶ ἡγέτες τῆς Αμερικῆς, ὅπως ὁ Σαμουὴλ "Ανταμς (Adams) ὁ Θωμᾶς Παίην (Paine), ὁ

Τζέφφερσον και ο Φραγκλίνος είχαν έπηρεαστή από τις ιδέες του λόκο και από τὸν γαλλικὸ διαφωτισμό.

Οι πρώτες άφορμές δυσαρέσκειας μὲ τὴ μητρόπολη δόθηκαν απὸ τὴν ἀπόπειρα τῶν Ἀγγλῶν νὰ ἐπιβάλουν τὸν μερκαντιλισμὸ (περιορισμένο απὸ τὸ κράτος ἐμπόριο) καὶ τὸ μονοπώλιο, δηλαδὴ νὰ υποχρεώνουν τοὺς ἀποίκους νὰ πουλοῦν τὰ προϊόντα τους (καπνό, ζάχαρη, μπαμπάκι) ἀποκλειστικὰ στὴν Ἀγγλία.

Μετὰ τὸν ἔπιπτετη πόλεμο ἡ σύγκρουση ἔγινε δεξύτερη. Τὸ ἀγγλικὸ κοινοβούλιο ἀποφάσισε νὰ ἐπιβάλῃ φόρους στὶς ἀποικίες, γιὰ νὰ καλύψῃ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὁργάνωση τῶν ἐπαρχιῶν, ποὺ πῆραν ἀπὸ τοὺς Γάλλους, προκάλεσε ἄλλες ἀντιθέσεις, διότι ἀπαγορεύτηκε στοὺς ἀποίκους νὰ ἐγκατασταθοῦν στὶς ΒΔ. περιοχές, ἀπὸ τὸν ποταμὸ Ὁχάιο ώς τὸν Μισισσιπῆ. Ἀργότερα (1765) τὸ κοινοβούλιο ἐπέβαλε ἔνα φόρο χαρτοσήμου. Αὐτὸ προκάλεσε μεγάλη ἀντίδραση, ἰδιαίτερα στὶς ἀποικίες τῆς Βιργινίας, τῆς Ν. Υόρκης καὶ τῆς Μασσαχουσέτης, καὶ τὸ κοινοβούλιο ἀναγκάστηκε νὰ καταργήσῃ τὸ χαρτόσημο. Λίγο ἀργότερα δύμας ἐπανῆλθε προσπαθώντας νὰ ἐπιβάλῃ φόρους στὰ ἀγγλικὰ προϊόντα, ποὺ εἰσάγονταν στὶς ἀποικίες, καὶ τελικὰ μόνο στὸ τσάι. Τὸ μέτρο προκάλεσε ἀντίδραση καὶ ταραχὴς στὴ Βοστώνη, ποὺ ὀδήγησαν σὲ ἐπανάσταση.

Μὲ τὴν ἀποικία τῆς Μασσαχουσέτης ἐνώθηκαν καὶ οἱ ἄλλες καὶ στὰ 1774 μιὰ συνέλευση ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν πολιτειῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Γεωργία, δημοσίευσε στὴ Φιλαδέλφεια μία **διακήρυξη δικαιωμάτων**, ὅπου τονιζόταν πῶς δικαιώμα κάθε πολίτη εἶναι νὰ μὴ φορολογήται χωρὶς τὴ συγκατάθεσή του καὶ πῶς τὸ ἀγγλικὸ κοινοβούλιο, ὅπου οἱ ἀποικοὶ δὲν ἀντιπροσωπεύονταν, δὲν εἶχε τὸ δικαιώμα νὰ τοὺς ἐπιβάλῃ φόρους.

Τὸ πράγμα ἀρχισε σὰν μιὰ ἔκφραση διαμαρτυρίας τῶν ἀποίκων, ἀλλά, ἐπειδὴ ὁ Γεώργιος Γ' τῆς Ἀγγλίας ἐπιχείρησε νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀντίδραση μὲ τὴ βίᾳ καὶ ἔστειλε στρατό, ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση. Τελικὰ ὠρίμασε ἡ ιδέα ν' ἀποσπαστοῦν οἱ ἀποικοὶ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία. Ἡ συνέλευση τῆς Φιλαδέλφειας πῆρε τὴν ἔξουσία, συγκέντρωσε στρατὸ

Επίκαιρος θογόνων
περιόδου

Επίκαιρης ημέρας

Η ἐπανάσταση
(1775-1783)
Διακήρυξη
δικαιωμάτων

Γεώργιος Ουάσινγκτον.

Πολεμικές
έπιχειρήσεις

Βενιαμίν Φραγκλίνος.

"Οροι τῆς συνθήκης
τῶν Βερσαλλιῶν"

Επιμηλήσεις
κατόπιν παραδοχής

καὶ διόρισε στρατηγὸν τὸν Γεώργιο Ουάσινγκτον (Washington) ποὺ εἶχε διακριθῆ στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Γάλλους. Στὶς 4 Ἰουλίου 1776 ἀποφασίστηκε νὰ ἀνακηρυχτοῦν οἱ ἀποικίες ἐλεύθερα καὶ ἀνεξάρτητα κράτη. Ὁργανώθηκαν σὲ πολιτεῖες μὲ φιλελεύθερα πολιτεύματα, σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ διαφωτισμοῦ.

Οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις

'Ο πόλεμος γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀμερικῆς κράτησε ἐπτὰ χρόνια καὶ ἦταν δύσκολος καὶ γιὰ τοὺς δύο ἀντιπάλους. 'Ο ἀγγλικὸς μισθοφορικὸς στρατὸς πολεμοῦσε σὲ μιὰ ἄγνωστη χώρα καὶ οἱ ἀποικοὶ δὲν ἦταν ἀσκημένοι καὶ δὲν εἶχαν ἐφόδια. Πολλὲς ἀπὸ τὶς ἀποικίες δὲν συνεργάζονταν ἀρκετά. Μερικοὶ συντηρητικοὶ δὲν ἤθελαν τὴν ἀπόσπαση ἀπὸ τὴν Ἀγγλία. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ στρατὸς τῶν ἀποίκων κατόρθωσε ν' ἀπομονώσῃ ἔνα σῶμα ἀγγλικοῦ στρατοῦ μέσα στὰ δάση καὶ νὰ τὸ ἀναγκάσῃ νὰ παραδοθῇ (1777).

Σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐπιτυχία τοῦ πολέμου ἔπαιξε ἡ γαλλικὴ βοήθεια. Οἱ ἀποικοὶ ἔστειλαν στὸ Παρίσι τὸν Βενιαμίν Φραγκλίνο, ποὺ κατόρθωσε νὰ συνάψῃ συμμαχία μὲ τὴ Γαλλία καὶ νὰ ἐπιτύχῃ νὰ σταλοῦν ἐφόδια στὶς ἀμερικανικὲς ἀποικίες καὶ στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸν Λαφαγιέτ (Lafayette). 'Η Γαλλία δέχτηκε, γιατὶ ἤθελε νὰ ταπεινώσῃ τὴν Ἀγγλία. Μαζὶ τῆς συμμάχησε καὶ ἡ Ἰσπανία, ποὺ ἐνδιαφερόταν νὰ ξαναπάρῃ τὸ Γιβραλτάρ.

Τελικὰ ὁ πόλεμος περιορίστηκε στὶς νότιες πολιτεῖες. 'Ο γαλλικὸς καὶ ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς εἶχαν μιὰ σημαντικὴ νίκη στὸ 'Υορκτάουν(Yorktown)(1781): ὁ γαλλικὸς στόλος εἶχε ἐπιτυχίες στὶς Ἰνδίες· ἔτσι ἡ Ἀγγλία ἀναγκάστηκε νὰ ύποχωρήσῃ καὶ ύπεγραψε τὴ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν (1783), ὅπου ἀναγνώριζε τὴν ἀνεξαρτησία τῶν ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν, παραχωροῦσε τὴν Φλώριδα καὶ τὴ Μινόρκα στὴν Ἰσπανία, μιὰ ἀπὸ τὶς Ἀντίλλες καὶ μερικὰ λιμάνια τῆς Σενεγάλης στὴ Γαλλία καὶ τῆς ἀναγνώριζε τὸ δικαίωμα νὰ ὀχυρώσῃ τὴ Δουνκέρκη.

'Η ἥττα στὴν Ἀμερικὴ στάθηκε μιὰ προσωπικὴ ἀποτυχία τῆς πολιτικῆς τοῦ Γεωργίου Γ' καὶ τῶν τόρους. 'Ο Γεώργιος Γ' ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προσπάθεια γιὰ προσωπικὴ κυβέρνηση καὶ νὰ δώσῃ τὴν ἔξουσία στὸν Pitt τὸν νεώτερο.

'Η Γαλλία κατόρθωσε νὰ ταπεινώσῃ τὴν Ἀγγλία, ἀλλὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ἀμερικανικοῦ πολέμου χειροτέρεψαν τὴν οἰκονομικὴ τῆς κατάσταση. 'Ο γαλλικὸς στρατός, ποὺ βρέθηκε στὴν Ἀμερικὴ καὶ γνώρισε τὸ φιλελεύθερο πολιτευμά της, γύρισε ἀποφασισμένος νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀπολυταρχία στὴ χώρα του. Αὐτὰ ἔκαναν νὰ ξεσπάσῃ πιὸ σύντομα ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση.

'Η ὄργανωση τῶν Η.Π.Α.

"Ἐπειτα ἀπὸ πολλὲς ἐσωτερικὲς δυσκολίες οἱ δεκατρεῖς πολιτεῖ-

ες, πού ήταν ώς τότε άνεξάρτητες δημοκρατίες, ένώθηκαν σε μιά δύμοσπονδία (1787).

Σύμφωνα με τό σύνταγμα πού ψηφίστηκε τότε, τό δύμοσπονδιακό κράτος ονομάστηκε 'Ηνωμένες Πολιτείες της Β. Αμερικής.

Κάθε πολιτεία διατηρούσε τήν έσωτερική της άνεξαρτησία, τή βουλή και τήν κυβέρνησή της. Ιδρύθηκε δημοσιά και μιά δύμοσπονδιακή κυβέρνηση, πού έγκαταστάθηκε στήν Ούάσιγκτον, και πού θὰ φρόντιζε τήν έξωτερική πολιτική, τήν όργανωση τοῦ στρατοῦ, τό δύμποριο. Είχε δικαίωμα νά επιβάλλῃ φόρους και νά κόβη νόμισμα.

Κατά τό σύνταγμα τῶν Η.Π.Α. τήν έκτελεστική έξουσία άσκει ὁ πρόεδρος, πού έκλεγεται γιά μιά τετραετία. Είναι ὁ ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ, διαπραγματεύεται τίς διεθνεῖς συνθῆκες και διορίζει τοὺς ἀνώτατους λειτουργούς και ύπαλλήλους τοῦ κράτους.

Ἡ νομοθετική έξουσία άσκειται ἀπό τό κογκρέσσο, πού τό ἀπαρτίζουν δύο βουλές: ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων, πού ἐκλέγονται ἀπό κάθε πολιτεία ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμό της, και ἡ γερουσία, πού ἀποτελεῖται ἀπό δύο ἀντιπροσώπους κάθε πολιτείας.

Στὶς Η.Π.Α. ἡ ἔκτελεστική και ἡ νομοθετική έξουσία εἰναι χωρισμένες. Τό κογκρέσσο συνέρχεται κάθε χρόνο και ὁ πρόεδρος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα οὔτε νά ἐμποδίσῃ τή σύγκλησή του, οὔτε νά τὸ διαλύσῃ. Μπορεῖ μόνο, σπάνια, νά μὴν ὑπογράψῃ ἐνα νόμο και νά τὸν ἐπιστρέψῃ γιά νέα συζήτηση. Τότε γιά νά ισχύσῃ ὁ νόμος αὐτὸς πρέπει νά ψηφιστῇ ἀπό τὰ 2/3 τῶν ἀντιπροσώπων, πράγμα ἀπίθανο (veto τοῦ προέδρου). Ὁ πρόεδρος ἔχει τὸ δικαίωμα νά ἐκλέγῃ τοὺς ύπουργούς του, ἀσχετα ἀπό τὴν πλειοψηφία τοῦ κογκρέσου.

Ο ἀριθμὸς τῶν πολιτεῶν αὐξήθηκε ἀργότερα, ἐπειδὴ κάθε περιοχὴ πού άποκτοῦσε 50 χιλ. κατοίκους είχε τὸ δικαίωμα νά ἀναγνωριστῇ ἀνεξάρτητη πολιτεία.

Ἀπό τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. οἱ Η.Π.Α. ἄρχισαν νά πλουτίζουν και νά ἐπεκτείνωνται ἐδαφικά. Ἀγόρασαν ἀπό τή Γαλλία τήν περιοχὴ τοῦ Μισισιπῆ (Λουζιάνα) και ἀπό τήν Ισπανία τή Φλώριδα. Κατά τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. προσάρτησαν τὸ Τέξας και τήν Καλλιφόρνια και ἔτσι κυριάρχησαν στή Β. Αμερική ὀλόκληρη, ἐκτὸς ἀπό τὸν Καναδᾶ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Αἴτια, κυριότερα γεγονότα και σημασία τῆς ἐπανάστασης τῶν βορειοαμερικανικῶν ἀποικιῶν.

2. Πῶς ὄργανώθηκε τό ἀμερικανικό πολίτευμα και σὲ ποιές ἀρχές βασίστηκε τό ἀμερικανικό σύνταγμα;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Πῶς ὄργανώθηκαν οἱ νεώτερες ἀποικίες και σὲ τί διαφέρουν ἀπό τίς ἀρχαῖες Ἑλληνικές;

George Washington
Πρόεδρος των Η.Π.Α.

Μεταρρύθμιση των Η.Π.Α.

Άναπτυξη τῶν Η.Π.Α.

Abraham Lincoln

Επανάσταση των Η.Π.Α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ. ΦΩΤΙΣΜΕΝΗ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑ

Αύστρια. Μαρία Θηρεσία (1740 - 1780)

Μαρία Θηρεσία

Πόλεμος για τη διαδοχή της Αύστριας (1740 - 1748)

Η Αύστρια μετά τὴν ειρήνη τῆς Ούτρεχτης (1713) ἐνισχύθηκε μὲτὰ τὴν προσάρτηση τῶν ισπανικῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τοῦ Μιλάνου. Στὰ 1718 προσάρτησε καὶ τὴν Ούγγαρια. Ο αὐτοκράτορας Κάρολος ΖΤ' (1711 - 1740) προσπάθησε νὰ ὄργανωσῃ στρατό, νὰ ἐνοποιήσῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὸ θρόνο στὴν κόρη του Μαρία Θηρεσία μὲ μιὰ συνθήκη, τὴν Pragmatica Sanctio, ποὺ κατόρθωσε μὲ πολλές ύποχωρήσεις νὰ πείσῃ δλες τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις νὰ τὴν ύπογράψουν.

Μετὰ τὸ θάνατό του οἱ ἡγεμόνες ἀδιαφόρησαν γιὰ τὴν ύπογραφή τους καὶ πρώτος ὁ Φρειδερίκος Β' τῆς Πρωσίας κατέλαβε τὴν Σιλεσία. Η Πρωσία, Γαλλία, καὶ διάφορες γερμανικὲς χῶρες συμμάχησαν κατὰ τῆς Μαρίας Θηρεσίας. Ἐκείνη ἐπέτυχε τὴ βοήθεια τῆς Ἀγγλίας καὶ Ολλανδίας. "Ετσι ἀρχισε ὁ πόλεμος γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς Αύστριας (1740 - 1748).

Στὴν ἀρχὴ ἡ Αύστρια εἶχε ἀποτυχίες. Ο αὐτοκρατορικὸς τίτλος ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀψβούργους, καὶ δόθηκε στὸν Κάρολο τῆς Βαυαρίας. Οἱ Γάλλοι κατέλαβαν τὴ Βοημία. Η Μαρία Θηρεσία ὅμως ἔδειξε μεγάλο θάρρος καὶ ἀντοχῆς. Ἀνακατέλαβε :ἢ Βοημία καὶ προσπάθησε νὰ διασπάσῃ τὴ συμμαχία τῶν ἀντιπάλων τῆς παραχωρῶντας στὸν πιὸ ἐπικίνδυνο ἀπ' αὐτούς, τὸν Φρειδερίκο Β', τὴ Σιλεσία. "Υστερα κατόρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν νέο αὐτοκράτορα Κάρολο Ζ' καὶ νὰ προχωρήσῃ πέρα ἀπὸ τὸν Ρήνο. Ο στρατός της νίκησε στὴν Ἰταλία καὶ οἱ Ἀγγλοι εἶχαν ἐπιτυχίες στὴ Θάλασσα. "Ετσι οἱ ἀντίπαλοί της ύποχωρήσαν. Ο πόλεμος τελείωσε μὲ τὴν ειρήνη τοῦ Aachen (Aix La Chapelle) καὶ τὴν ἀναγνώριση τῆς Μαρίας Θηρεσίας (1748).

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Καρόλου Ζ', βασιλιὰ τῆς Βαυαρίας, ἔγινε αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας ὁ Φραγκίσκος τῆς Λωρραίνης, σύζυγος τῆς Μαρίας Θηρεσίας, κι' ἔτσι ὁ αὐτοκρατορικὸς τίτλος ξαναγύρισε στοὺς Ἀψβούργους.

Στὰ 1756 ὁ πόλεμος ξανάρχισε. Η Μαρία Θηρεσία θέλησε νὰ ξαναπάρῃ τὴ Σιλεσία. Κατόρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ συμμαχία μὲ τὴ Ρωσία, ὅπου βασίλευε ἡ τσαρίνα Ἐλισάβετ. Η Ἀγγλία ύποστηριξε τὴν Πρωσία καὶ ἔτσι ἡ Γαλλία στράφηκε πρὸς τὴν Αύστρια, ποὺ ἤταν κατὰ παράδοση ἀντίπαλος τῆς. Αὐτὸ δόνομάστηκε «ἀντιστροφὴ τῶν συμμαχῶν».

Στὸν πόλεμο αὐτὸν, ποὺ λέγεται «ἐπταετῆς» (1756 - 1763), ἡ Αύστρια, ἡ ὥποια εἶχε κατορθώσει νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὴ Γαλλία, Ρωσία, Σαξωνία, Σουηδία, ἐπέτυχε νὰ κυκλώσῃ τὴν Πρωσία. Γιὰ ν'

Ἐπταετῆς πόλεμος (1756 - 1763)

άποφύγη τὸν κλοιό ὁ Φρειδερίκος Β' ἀποφάσισε ν' ἀρχίσῃ πρῶτος τὴν ἐπίθεση. Κατέλαβε τὴν Σαξωνία καὶ μπῆκε στὴ Βοημία. Σὲ λίγο ὅμως οἱ σύμμαχοι ἔκαναν εἰσβολὴ ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα στὸ κράτος του, ποὺ κινδύνεψε νὰ διαλυθῇ. Οἱ Ἀγγλοι τοῦ ἔστειλαν γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν ἔνα στρατὸ ἀπὸ Γερμανούς μισθοφόρους. Ὁ Φρειδερίκος Β' πολεμώντας μὲ πολὺ περισσότερους καὶ ἰσχυρότερους ἀντιπάλους κατόρθωσε νὰ σωθῇ χάρη στὴν ἰκανότητα καὶ τὴν τόλμη του. Ο θάνατος τῆς Ἐλισάβετ τῆς Ρωσίας καὶ ἡ ἄνοδος στὸ θρόνο τοῦ Πέτρου Γ', ποὺ θαύμαζε τὸν Φρειδερίκο Β', διέσπασε τὴν συμμαχία τῶν ἀντιπάλων του καὶ σταμάτησε τὸν πόλεμο. Στὰ 1763 ὑπογράφτηκε ἡ ειρήνη τῶν Παρισίων. Ἡ Μαρία Θηρεσία ἀναγκάστηκε νὰ παραχωρήσῃ γιὰ δεύτερη φορὰ στὸν Φρειδερίκο Β' τὴν Σιλεσία.

Ἡ Γαλλία διέθεσε 200000 στρατὸ στὴ Γερμανία καὶ δὲν ἔστειλε βοήθεια στὶς ἀποικίες τῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ νικήσουν ἐκεῖ οἱ Ἀγγλοι. Ἀναγκάστηκε νὰ παραχωρήσῃ στὴν Ἀγγλία τὶς ἀποικίες τοῦ Καναδᾶ καὶ νὰ τὴν ἀφήσῃ ἐλεύθερη νὰ ἐπεκτείνῃ τὶς κτήσεις τῆς στὶς Ἰνδίες.

Ἐτσι μὲ τὸ τέλος τοῦ ἐπταετοῦ πολέμου ἐνισχύθηκε ἡ Πρωσία στὴν Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀγγλία κυριάρχησε στὶς ἀποικίες, ἐνῶ ἡ Γαλλία ἔχασθενησε καὶ ἐκδηλώθηκε ἐκεῖ ἔντονα ἡ δυσαρέσκεια, ποὺ ὀδήγησε στὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση.

Ιωσήφ Β' (1765 - 1790)

Ο Ιωσήφ ὁ Β', γιὸς τῆς Μαρίας Θηρεσίας, εἶναι ἡ τρίτη χαρακτηριστικὴ μορφὴ φωτισμένου δεσπότη.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του ἔγινε αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας καὶ συμβασιλέας τῆς μητέρας του. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὶς ἰδέες τοῦ διαφωτισμοῦ δοκίμασε νὰ κάνῃ τολμηρὲς μεταρρυθμίσεις: κατάργησε τὴ δουλοπαροικία, ἐπέβαλε τὴ φορολογικὴ ισότητα τῶν πολιτῶν, τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου, τὴν ἀνεξιθρησκεία. Προσπάθησε νὰ ύποτάξῃ τὴν ἐκκλησία στὸ κράτος, διέλυσε τὰ μοναχικὰ τάγματα καὶ ἔκλεισε τὰ μοναστήρια.

Ἄλλα τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων δὲν εἶχε θέντητα· κάθε περιοχὴ εἶχε τὴ δικῇ της γλώσσα, παράδοση, συνθῆκες ζωῆς. Οἱ κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις τοῦ Ιωσήφ Β' δυσαρέστησαν τοὺς Οὐγγρούς φεουδάρχες καὶ οἱ θρησκευτικοὶ νεωτερισμοὶ τὶς καθολικὲς Κάτω Χῶρες.

Ο Ιωσήφ Β' πῆρε μέρος στὴ διανομὴ τῆς Πολωνίας ἀνάμεσα στοὺς Ρώσους, Αὐστριακούς καὶ Πρώσους (1772) καὶ συμμάχησε μὲ τὴν Αικατερίνη Β' τῆς Ρωσίας στὸ πόλεμο ἐναντίον τῶν Τούρκων (1787). Ἄλλα ἡ ἐπανάσταση τῆς Οὐγγαρίας τὸν ἀνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ νὰ γυρίσῃ στὴ Βιένην. Ἀρρωστος ἀπὸ ἐπιδημία πέθανε (1790) ἀπογοητεύμενος,

Συνέπειες τοῦ πολέμου

Μεταρρυθμίσεις τοῦ Ιωσήφ Β'

Ιωσήφ Β'

έπειδή άναγκάστηκε νὰ άνακαλέσῃ δλες τὶς μεταρρυθμίσεις του, γιὰ νὰ διευκολύνη τὸν διάδοχό του Λεοπόλδο στὴν εἰρήνευση τοῦ κράτους.

Πρωσία. Φρειδερίκος Γουλιέλμος Α' (1713 - 1740)

Φρειδερίκος
Γουλιέλμος Α'

Τὸ πρωσικὸ κράτος ἐνίσχυσε τὸν 18ον αἰ. ὁ βασιλὶας Φρειδερίκος Γουλιέλμος Α' (1713 - 1740), ἔνας βάναυσος, σκληρὸς καὶ πρακτικὸς στρατιώτης. Περιφρονοῦσε καὶ μισοῦσε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες. Ο γιός του Φρειδερίκος, ποὺ εἶχε φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἐνδιαφέροντα, ταλαιπωρήθηκε τόσο πολὺ ἐξ αἰτίας του, ὥστε δοκίμασε νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὸ κράτος καὶ φυλακίστηκε γι' αὐτό. Τὸ ιδανικὸ τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου ἦταν νὰ ὀργανώσῃ ἵναν ἴκανὸ καὶ πειθαρχημένο στρατό. Μὲ τὴν αὔστηρὴ οἰκονομία, ποὺ ἐπέβαλε στὸν ἑαυτό του καὶ στοὺς ἄλλους, ἀφῆσε μεγάλο πλεόνασμα στὸ κράτος του. Εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τοῦ πρωσικοῦ μιλιταρισμοῦ. Σκοπός του ἦταν νὰ ἐνισχύσῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ ἐνώσῃ τὰ διασπασμένα ἐδάφη ύποτάσσοντας τὶς γύρω περιοχές. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ πόλεμος μπῆκε μέσα στὸ πρόγραμμα τοῦ πρωσικοῦ κράτους.

Φρειδερίκος Β' (1740 - 1786)

Φρειδερίκος Β'

Ἐσωτερικὴ
δργάνωση

Χαρακτηριστικὸς τύπος φωτισμένου μονάρχη ὁ Φρειδερίκος Β' ἦταν ἄνθρωπος μὲ ἔξαιρετικὲς πολιτικὲς, στρατιωτικὲς καὶ πνευματικὲς ἴκανόττητες. Θεμελίωσε τὴν πρωσικὴ δύναμη στὴν Εύρωπη. Στὰ νεανικά του χρόνια εἶχε βαθιὰ ἐπηρεαστῆ ἀπὸ τὸν γαλλικὸ διαφωτισμό. Θαύμαζε τὸν Βολταίρο, ἔγραφε σὲ γαλλικὴ γλώσσα καὶ ὑποστήριζε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες. Τὰ δύσκολα νεανικά του χρόνια τὸν ἔκαναν δύσπιστο καὶ φιλύποπτο. "Οταν ἔγινε βασιλὶας ἀποδείχτηκε σκληρὸς ρεαλιστὴς στὴν ἔξωτερη πολιτικὴ του, ποὺ ἀπέβλεπε ἀποκλειστικὰ στὴν ἐνοποίηση καὶ ἐνίσχυση τῆς Πρωσίας. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο πῆρε μέρος στὸν πόλεμο γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς Αύστριας καὶ στὸν ἐπταετῆ." Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του ἅρχισε ὁ αὔστρο-πρωσικὸς ἀνταγωνισμός.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου γιὰ τὴ διαδοχὴ τῆς Αύστριας ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὸ διάστημα τῆς εἰρήνης γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τὸ κράτος του. Τὸ ἄνόρθωσε οἰκονομικὰ καὶ αὔξησε τὸ στρατό. Φρόντισε ν' ἀποστραγγίσῃ τὰ ἔλη καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἀποίκους. Δέχτηκε πολλοὺς Ἐβραίους ποὺ εἶχαν ἀπομακρύνει τὰ καθολικὰ κράτη. Ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς βιοτεχνίας τῶν μάλλινων καὶ λινῶν ύφασμάτων καὶ ἰδρυσε ἐργαστήρια (Manufactures) σὰν τὰ γαλλικά. Ἐπέβλεπε τὴν οἰκονομία τοῦ κράτους του ἐφαρμόζοντας τὸ σύστημα τοῦ μερκαντιλισμοῦ.

Ἀπὸ κοινωνικὴ ἀποψη ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, ἐπέβα-

λε τὴν ἀνεξιθρησκεία, κατάργησε τὰ βασανιστήρια στὴν ἀνάκριση, ἀναδιοργάνωσε τὰ δικαστήρια, ἀλλὰ δὲν ἔθιξε τὴ δουλοπαροικία καὶ ἐνίσχυσε τοὺς εὐγενεῖς.

Συνδύαζε τὴ γαλλικὴ καλλιέργεια μὲ τὸν γερμανικὸ ρεαλισμό. Ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὶς ίδεες τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ περισσότερο συνέχισε τὸ πρόγραμμα τῶν προγόνων του βασιλέων τῆς Πρωσίας. Πῆρε μέρος στὴ διανομὴ τῆς Πολωνίας καὶ ἐπέτυχε ἔτσι νὰ ἐνώσῃ τὶς ἐπαρχίες τῆς Α. Πρωσίας μὲ τὸ ὑπόλοιπο κράτος του.

Παρὰ τὶς δυσκολίες τοῦ ἐπταετοῦ πολέμου κατόρθωσε νὰ διπλασιάσῃ τὴ χώρα του, νὰ ἀφήσῃ περισσεύματα στὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὸν πιὸ πειθαρχημένο στρατὸ τῆς Εύρωπης.

Ρωσία. Αἰκατερίνη Β' (1762 - 1796)

‘Ο Πέτρος Γ’, ἐγγονὸς τοῦ μεγάλου Πέτρου, ποὺ διαδέχτηκε τὴν Ἐλισάβετ τῆς Ρωσίας, ἦταν μέθυσος, μὲ περιορισμένη ἀνίληψη καὶ ἀνίκανος νὰ κυβερνήσῃ. ‘Η γυναίκα του Αἰκατερίνη, γερμανικῆς καταγωγῆς, ὀργάνωσε μιὰ συνωμοσία καὶ κατόρθωσε νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ. Λίγο ἀργότερα ὁ Πέτρος δολοφονήθηκε.

Ἐξυπηρέτησε τὴν πολιτικὴ τοῦ Μ. Πέτρου, δηλαδὴ νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ρωσικὰ σύνορα πρὸς τὴ Δύση καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὸ Αιγαίο στὸ ρωσικὸ ἐμπόριο.

‘Η Αἰκατερίνη συμμάχησε μὲ τὴν Πρωσία καὶ τὴν Αὐστρία γιὰ τὴ

Διαμελισμὸς τῆς Πολωνίας

Αἰκατερίνη Β'

Διαμελισμὸς τῆς Πολωνίας.

διάσπαση και τὸν τελικὸ διαμελισμὸ τῆς Πολωνίας. (1772.1793. 1795).

Τὸ πολωνικὸ κράτος εἶχε διοικητικὰ καὶ πολιτικὰ ξεπέσει, εἰχαν κυριαρχήσει ἐκεῖ οἱ φεουδάρχες, ποὺ ὁ καθένας τους εἶχε βέτο στὴν πολωνικὴ Δίαιτα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ μποροῦν νὰ πάρουν καμιὰ ἀπόφαση. Ὁ πολωνικὸς λαὸς ὅμως ἀργότερα κάτω ἀπὸ τὴν τριπλὴ ὑποταγὴ ἐνίσχυσε τὴν ἔθνικὴ του συνείδηση καὶ δὲ σταμάτησε τὸν ἄγωνα γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ἡ Αἰκατερίνη ὀνειρευόταν νὰ διαλύσῃ τὴν τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὸν Εὔξεινο καὶ τὸ Αιγαῖο στὸ ρωσικὸ ἐμπόριο. "Ἐκανε δύο πολέμους ἐναντίον τῶν Τούρκων (1768 - 1774. 1787-1792.) Δὲν κατόρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά της στὸ σύνολο, πῆρε ὅμως ξανὰ τὸ Ἀζώφ καὶ προσάρτησε τὴν περιοχὴ τοῦ Β. Εὔξεινου ώς τὸν Προῦθο καὶ τὴν Κριμαία, ποὺ φρόντισε νὰ τὶς ἀξιοποιήσῃ.

Αἰκατερίνη Β' τῆς Ρωσίας.

Πόλεμοι κατὰ τῆς
Τουρκίας

Μὲ τὶς συνθῆκες τοῦ **Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ** (1774) καὶ τοῦ **'Ιασίου** (1792) ποὺ ἐκλεισαν αὐτοὺς τοὺς πολέμους ἐξασφάλισε τὴν ἐλεύθερη ναυσιπλοΐα στὸν Ἐλλήσποντο τῶν πλοίων μὲ ρωσικὴ σημαία καὶ πῆρε τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύῃ τοὺς ὁρθόδοξους πληθυσμοὺς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Στοὺς πολέμους αὐτοὺς ἡ Αἰκατερίνη βασίστηκε καὶ στὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο. Οἱ "Ἐλληνες ἐλπίζοντας στὴ ρωσικὴ βοήθεια ἐπαναστάτησαν. Ἡ ρωσικὴ βοήθεια ὅμως ἦταν πολὺ μικρὴ καὶ οἱ ἐπαναστάσεις, ιδίως τοῦ 1769-1770 στὴν Πελοπόννησο, πνίγηκαν στὸ αἷμα. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ "Ἐλληνες ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὶς ρωσοτουρκικὲς συνθῆκες γιὰ ν' ἀναπτύξουν τὸ ἐμπόριο τους πρὸς τὸν Εὔξεινο πόντο.

Ἡ Αἰκατερίνη, ποὺ εἶχε ἐπηρεαστῆ ἀπὸ τὶς ίδεες τοῦ γαλλικοῦ διαφωτισμοῦ, ἀλληλογραφοῦσε μὲ τὸν Βολταίρο, ὑποστήριζε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες, ἐπέβαλε τὴν ἀνεξιθρησκεία καὶ προσπάθησε νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐκκλησία στὸ κράτος. Δὲν κατάργησε ὅμως τὴ δουλοπαροικία· ἀντίθετα μὲ ὄρισμένα μέτρα της τὴν ἔκανε πιὸ βαριά. Φρόντισε νὰ ἐποικίσῃ τὶς παραλίες τοῦ Εὔξεινου πόντου καὶ ὑποστήριξε τοὺς "Ἐλληνες ποὺ ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ. Μεγάλωσε τὸ κράτος τῆς καὶ αὐξήσε τὴ ωσικὴ ἐπιρροὴ στὰ Βαλκανία, ἀλλὰ ὁ

'Επαναστάσεις τῶν
Ἐλλήνων ἐπὶ τῆς
Αἰκατερίνης Β'

ρωσικός λαός έξακολουθούσε νά ζή ἀκόμα σὲ μεσαιωνικές συνθήκες.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά είναι τὰ χαρακτηριστικά τῆς «φωτισμένης δεσποτείας», ποιοι βασιλεῖς χαρακτηρίζονται φωτισμένοι δεσπότες καὶ ποιὸ ἦταν τὸ πολιτικό τους πρόγραμμα;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Πῶς διαμορφώθηκαν τὰ κράτη τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης κατά τὸν 18ον αἰ.; Ποιές είναι οἱ μεγαλύτερες δυνάμεις καὶ ποιὰ ἡ πολιτική τους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 18ου ΑΙ.

'Επιστήμες

‘Ο μεγαλύτερος φυσικός, ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 17ου αἰ. μ.Χ. στάθηκε ὁ Ἀγγλος Ἰσαάκ Νεύτων (Newton). ‘Η ἀνακάλυψη τῶν νόμων τῆς βαρύτητας καὶ τῆς παγκόσμιας ἔλεης ἐπηρέασαν τὴν φιλοσοφικὴ σκέψη καὶ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς του. ‘Ο Νεύτων ἀνακάλυψε στὰ μαθηματικὰ τὸν διαφορικὸ λογισμὸ καὶ βρήκε τὸν ἔξαντα, ποὺ διευκολύνει τὴν μέτρηση τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους καὶ μήκους. Οἱ μελέτες του γιὰ τὸ ἡλιακὸ φάσμα ἄνοιξαν τὸ δρόμο στὴν ἔρευνα γιὰ τὴ φύση τοῦ φωτός.

Στὴν ἀστρονομία προσδιόρισαν τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὴν γῆ στὴ σελήνη, ἀνακάλυψαν τὸν πλανήτη Οὐρανὸ καὶ περισσότερα δαχτυλίδια στὸν Κρόνο. ‘Ο ἄγγλος ἀστρονόμος Χάλλεϋ (Halley) παρατήρησε τὸν κομήτη ποὺ ἔχει τὸ ὄνομά του.

Στὴ γεωγραφία τελειοποιήθηκαν οἱ χάρτες καὶ συνεχίστηκαν οἱ ἔξερευνήσεις, ποὺ πῆραν τώρα ἐπιστημονικὸ χαρακτήρα.

Κατὰ τὸν 18ον αἰ. οἱ Εὐρωπαῖοι γνώρισαν τὸν ἡλεκτρισμὸ καὶ τὸν ξεχώρισαν σὲ θετικὸ καὶ ἀρνητικό. Οἱ Ὀλλανδοὶ κατόρθωσαν νὰ κατασκευάσουν τὸν πρῶτο ἡλεκτρικὸ συμπυκνωτὴ (1746). ‘Ο Ἀμερικανὸς ἐπιστήμονας καὶ πρόεδρος τῆς Ἀμερικῆς Βενιαμίν Φραγκλίνος ἀπόδειξε πῶς ὁ κεραυνὸς είναι ἔνας ἡλεκτρικὸς σπινθήρας καὶ ἀνακάλυψε τὸ ἀλεξικέραυνο. ‘Ο Ἰταλὸς Βόλτα (Volta) κατόρθωσε νὰ κατασκευάσῃ τὴν πρώτη ἡλεκτρικὴ στήλη.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ καλλιεργήθηκε ἡ χημεία, ξεχώρισαν τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ μίγμα καὶ τὴν ἔνωση καὶ ἔλυσαν τὸ πρόβλημα τῆς καύσης. ‘Ο μεγαλύτερος χημικὸς τῆς ἐποχῆς είναι ὁ Γάλλος Λαβουαζιέ (Lavoisier) ποὺ καθόρισε τὴ σωστὴ μέθοδο τῆς χημικῆς ἔρευνας, ξεχώρισε καὶ ὄνόμασε τὸ ὀξυγόνο καὶ ὑδρογόνο, ἀνακάλυψε τὴ σύσταση τοῦ νεροῦ καὶ τοῦ ἀέρα καὶ καθόρισε τὴ σημασία

Ισαάκ Νεύτων
(Newton)

Αστρονομία

Γεωγραφία

Φυσική

Χημεία

Φυσιογνωστικές
έπιστημες

Ιατρική

Βιολογία

Νέες έφευρέσεις και
μηχανές

Ειδομενά

αίφοργατά

ρυθμός

Ό ρυθμός ροκοκό.

Έπονος πολιτισμού της
Ελλάδας από την
Αρχαιότητα έως την
μεσαιωνική

Ζωγραφική

τοῦ δξεγόνου στήν καύση. Σημαντική είναι ή θεωρία του για τή διατήρηση τῆς ψλης, πού ἄλλαξε μόνο ώς ἔνα σημεῖο στήν ἐποχή μας, μὲ τὴν μετατροπὴ τῆς ψλης σὲ ἐνέργεια.

Στὶς φυσιογνωστικὲς ἐπιστῆμες ἔχομε τὴ μεθοδική ταξινόμηση τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων κατὰ οἰκογένειες ἀπὸ τὸν **Λινναίο** καὶ τὸν **Μπυφφόν** (Buffon) ποὺ ἔκανε τὶς πρῶτες νύξεις γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν εἰδῶν.

Στὴν ιατρικὴ σημαντικὴ ἀνακάλυψη στάθηκε ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ἐμβολιασμοῦ, ποὺ τὸν ἤξεραν οἱ μουσουλμάνοι, καὶ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ δαμαλισμοῦ ἀπὸ τὸν "Ἄγγλο γιατρὸ **Τζένερ** (Jenner), ποὺ ἔσωσε τὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὶς ἐπιδημίες τῆς εὐλογιάς.

Τὸν 18ον αἰ. ἀναπτύχθηκε ἡ βιολογία, ἔγιναν οἱ πρῶτες ἐμβρυολογικὲς μελέτες καὶ μελετήθηκε ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος.

Οἱ μεγάλες ἀνακαλύψεις τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰ., ίδιας οἱ νόμοι τοῦ Νεύτωνος, ἔκαναν νὰ θαυμάζεται ἡ ἐπιστήμη καὶ νὰ παίρνη γιὰ πολλοὺς τὴ θέση τῆς θρησκείας. Πολλοὶ αισθάνονταν τὴν διάθεσην' ἀφοσιωθοῦν ἀποκλειστικὰ σ' αὐτήν.

Ἐργαλεῖα καὶ μηχανές

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 17ου αἰ. τελειοποιήθηκε τὸ μικροσκόπιο καὶ τὸ τηλεσκόπιο. 'Ο Ιταλὸς **Τορρικέλι** (Torricelli) καὶ ὁ Γάλλος **Πασκάλ** (Pascal) ἔφτιαξαν τὸ βαρόμετρο. 'Ο **Φαρρεννάϊτ** (Farrenheit) τὸ πρῶτο θερμόμετρο.

Οἱ ἀδελφοὶ **Μονγκολφιέ** (Montgolfier) στὴ Γαλλία ἐφεύραν τὸ πρῶτο ἀερόστατο καὶ ὁ Γάλλος **Λεμπόν** (Lebon) τὸ γκάζι γιὰ φωτισμό. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. ὁ Σκῶτος **Βάτ** (Watt) τελειοποίησε τὴν ἀτμομηχανή, ποὺ εἶχε κατασκευάσει παλαιότερα ὁ "Ἄγγλος Θωμᾶς **Νιουκάμεν** (Newcomen)

Τέχνες

Στὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἐπικράτησε τὸν 17ον αἰ. ὁ ρυθμὸς μπαρόκ. Καλλιτεχνικὸ κέντρο ἦταν ἡ Γαλλία τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Στὸ Παρίσιο χτίστηκε τὸ παλάτι τῶν Βερσαλλιῶν. 'Η γλυπτικὴ χρησιμοποιήθηκε πιὸ πολὺ σὰν συμπλήρωμα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' τὸ μπαρόκ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ ρυθμὸ **rococo**. Τὰ κτίρια γίνονταν μικρότερα, πιὸ χαρούμενα, καὶ στολίζονταν, ὅπως καὶ τὰ ἔπιπλα τῆς ἐποχῆς, μὲ πλούσιο πλαστικὸ διάκοσμο, συνδυασμούς ἀπὸ λουλούδια καὶ φύλλα. 'Ο ἑλαφρότερος αὐτὸς ρυθμὸς ταίριαζε στὴ χαρούμενη καὶ ἐπιπόλαιη κοινωνίᾳ τῆς ἐποχῆς, ποὺ ταύτιζε τὸ ήθικὸ μὲ τὸ ὥφελιμο καὶ τὸ εύχαριστο.

Στὴ ζωγραφικὴ μετά τοὺς μεγάλους ζωγράφους τοῦ μπαρόκ ἐπικράτησε ὁ κλασσικισμός. 'Αγαπούσαν τὰ ἀρχαῖα καὶ μυθολογικὰ θέματα, τὸ τοπίο, τὰ φωτεινὰ χρώματα, ἀλλὰ ἡ τέχνη τῆς ἐποχῆς

A. Βαττώ. Συνάντηση στο κυνήγι (άρχες 18ου αι. Λονδίνο).

"Οπως δοι οι ζωγράφοι τοι δεύτερου μέρους τοῦ 17ου αι. ὁ Βαττώ ἀγάπαι τὰ τοπιῶν συνθέσεις μὲ τὴν πλούσια βλάστηση, τὰ μεγάλα δέντρα, τὰ ἄπαλα χρόματα, τὶς ἡρεμες σκηνές. Τὰ ἔργα του διαπνέονται ἀπὸ μιᾶς λυρικῆς διάθεσης. Συχνά διασπά τὴν σύνθεση τοποθετώντας μέσα στὸ τοπίο διάφορες ὅμιδες, ποὺ κάθε μιᾶς τους ἐκφράζει μιᾶς χρονικῆς στιγμῆς ἀπὸ τὸ γενικό θέμα. "Ἐτσι ἡ σύνθεση δὲν εἶναι στατική, ἀλλὰ μὲ τὶς διαδοχικές αὐτές φάσεις, παίρνει κίνησην, ἔχει ἐναποτικό δυναμισμό, παρουσιάζει τὸ θέμα νὰ ἔξελισσεται μέσα στὸ χρόνο. Ο Βαττώ ἔχει ἐπηρεαστῆ ἀπὸ τὸ θέατρο τῆς ἐποχῆς του.

αύτῆς δὲν ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὴ ζωντανία τῆς ἀναγέννησης καὶ τοῦ μπαρόκ. Οἱ μεγαλύτεροι Γάλλοι ζωγράφοι τοῦ 18ου αἰώνα εἶναι ὁ Πουσέν (Poussin), ὁ Βαττώ (Watteau) ὁ Λωρραιν (Lorrain) καὶ ὁ Νταβίντ (David). Στὴν Ἀγγλία ὁ Ρέυνολντς (Reynolds) καὶ ὁ Γκαίνσμπορω (Gainsborough) συνέχισαν τὴν παράδοση τοῦ Ρούμπενς καὶ τοῦ Χόλμπαϊν, ιδίως στὸ πορτραΐτο. Τὰ ἔργα τους διακρίνονται γιὰ τὴ χάρη, τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τὴ λεπτότητα τῆς γραμμῆς.

Τόμας Γκαίνσμπορω, 'Ο Ρόμπερτ "Αντριους καὶ ἡ γυναίκα του (μέσα τοῦ 18ου αι. Ἀγγλία, συλλογὴ Andrews).

'Ο Γκαίνσμπορω ἔζησε στὴν ἑξοχή, γνώρισε καὶ ἀγάπησε τὴν ἀγγλικὴ φύση. Τοποθετεῖ τὰ πρόσωπα ποὺ εἰκονίζει μέσα στὸ ἑξοχικό τοπίο. Οἱ γκρίζες καὶ χρυσαφίες ἀποχρώσεις, ἡ λιτότητα καὶ ἡ εὐγένεια τῆς γραμμῆς, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ ἀλήθεια χαρακτηρίζουν τὰ ἔργα του.

‘Από τούς μεγαλύτερους ζωγράφους τοῦ 18ου αι. είναι ό ‘Ισπανὸς Φραγκίσκος **Γκόγια** (Goya), ποὺ προτιμάει τὰ σκληρὰ ρεαλιστικά θέματα. ‘Εργα του ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἀντίσταση τῶν ‘Ισπανῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος παρουσιάζουν τραγικές σκηνές ἐκτελέσεων, οἱ ὅποιες ύπογραμμίζονται μὲ τὰ χτυπητὰ κόκκινα καὶ μαῦρα χρώματα ποὺ μεταχειρίζεται. Η τεχνική καὶ τὰ χρώματα τοῦ Γκόγια ἐπηρέασαν τοὺς ζωγράφους τοῦ 19ου αι. (ἐμπρεσιονισμοῦ) καὶ ιδίως τὸν Μανέ.

Λογοτεχνία

Λογοτεχνία

Μολιέρος

Στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 17ου αι. κυριάρχησε στὴν Εὐρώπη ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία, ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ κλασσικὰ πρότυπα. Οἱ μεγαλύτεροι Γάλλοι συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς είναι ό **Κορνέι** (Corneille), ό **Ρασίν** (Racine) καὶ ό **Μολιέρος**.

Ο Κορνέι καὶ ό Ρασίν, ἵδρυτες τῆς γαλλικῆς τραγωδίας, ἀναζήτησαν τὴν ἐμπνευσή τους στὸ ἀρχαῖο θέατρο καὶ τὰ κλασσικὰ θέματα. Στὰ ἔργα τους ἡ γαλλικὴ γλώσσα ἔφτασε σὲ κλασσικὴ τελειότητα, ἀλλὰ ὑπολείπονται στὴ θεατρικὴ δομὴ καὶ τὸν τραγικὸ δυναμισμό. Ο Μολιέρος ἐμπνεύστηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνιστικὴ καὶ ρωμαϊκὴ κωμῳδία, ἀλλὰ ἔχει τόση ζωντάνια ὁ λόγος του, τόση τέχνη ἡ θεατρικὴ δομή, τόση ἀλήθεια ἡ διαγραφὴ τῶν χαρακτήρων, ὥστε τὰ ἔργα του είναι ἀπὸ τὰ κλασσικὰ δημιουργήματα τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας.

Στὸν 180 αι. ἡ τάση, ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ Ρουσσώ, νὰ σκιαγραφηθῇ ὁ ἄνθρωπος, ὅχι μόνο σὰν λογικὸ ὄν, ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ συναισθήματος καὶ τοῦ ἐνστίκτου, ὁδήγησε τὴν λογοτεχνία πρὸς τὸν ρομαντισμό, τὸ πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ κίνημα ποὺ χαρακτηρίζει τὸν 190 αι. Ἀπὸ τοὺς προδρόμους καὶ εἰσηγητὲς τοῦ ρομαντισμοῦ στὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αι. είναι οἱ μεγάλοι Γερμανοὶ συγγραφεῖς ό Φρειδερίκος Σίλλερ (Schiller) καὶ ό ‘Ιωάννης Βόλφγκανγκ Γκαΐτε (Goethe).

Ζώντας τὴν ἐποχὴ τῶν μεγάλων πολέμων τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης ό Σίλλερ ἔδωσε στὸ ἔργο του ἔναν ἐθνικὸ καὶ πατριωτικὸ χαρακτήρα. Στὸν «Γουλιέλμο Τέλλο» του καὶ στὸν «Δὸν Κάρλο» προβάλλεται ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐθνικῆς καὶ πνευματικῆς ἐλευθερίας.

Ο **Γκαΐτε**, ποὺ ἤταν ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα πνεύματα τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ κόσμου, σπούδασε νομικά, ιατρική, καλές τέχνες καὶ φυσικές ἐπιστῆμες, ἀλλὰ ἀφοσιώθηκε στὴ λογοτεχνία. Τὸ νεανικό του μυθιστόρημα ό «Βέρθερος», ὅπου παρουσιάζεται τὸ δράμα ἐνὸς νέου, ποὺ άυτοκτονεῖ ἀπὸ ἔρωτα, είναι τὸ πρώτο μυθιστόρημα ποὺ εἰσάγει στὴ ρομαντικὴ λογοτεχνία καὶ είχε μιὰ πλατιὰ δημοτικότητα. Τὸ ἔργο τῆς ώριμότητάς του, ό **Φάουστ** (Faust), παρουσιάζει τὸ δράμα τοῦ γέρου σοφοῦ, ποὺ πουλάει τὴν ψυχὴ του στὸ

Σίλλερ (Schiller)

Γκαΐτε (Goethe)

146

διάβολο για νὰ ξαναβρῆ τὴν νιότη του καὶ νὰ χαρῆ τὴν ζωή, καὶ είναι ἡ ἔκφραση τοῦ ἀνειρήνευτου πάθους, τῆς δίψας γιὰ τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς, ποὺ χαρακτηρίζει τὸν 18ο αἰ.

Μουσική

Τὸν 17ο καὶ 18ον αἰ. καλλιεργήθηκε ἡ ἐνόργανη μουσική, τελειοποιήθηκαν τὰ ὄργανα καὶ διαμορφώθηκε ἡ ὄρχήστρα. Ἐπὸ τίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰ. ὁ Ἰωάννης Σεβαστιανὸς Μπάχ (Bach) καλλιέργησε ὅλα τὰ εἶδη τῆς μουσικῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὄπερα. Τὰ ἔργα του πλησιάζουν πιὸ πολὺ στὸ πνεῦμα τῆς μεταρρύθμισης, παρὰ τοῦ διαφωτισμοῦ, καὶ ἔχουν ἔνα μεσαιωνικὸ μυστικισμό· ὅμως τὰ χαρακτηρίζει ἔνα βαθὺ ποιητικό αἴσθημα καὶ μιὰ ἀξεπέραστη τελειότητα μορφῆς.

Τὴν ἴδια ἐποχὴν ὁ Γεώργιος Φρειδερίκος Χαΐντελ (Haendel) καλλιέργησε τὸ δρατόριο. Τὸ πιὸ γνωστὸ δρατόριο του είναι ὁ «Μεσσίας».

Στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 18ου αἰ. διαμορφώθηκαν τὰ διάφορα εἶδη ἐνόργανης μουσικῆς (σονάτα, κοντσέρτο, συμφωνία). Οἱ δύο μεγάλοι μουσικοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς είναι ὁ Ἰωσήφ Χάυδην (Haydn) καὶ ὁ Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ (Mozart). Ὁ Χάυδην ἔγραψε περισσότερες ἀπὸ ἑκατὸ συμφωνίες. Ἡ μουσική του διακρίνεται γιὰ τὸν εἰλικρινῆ καὶ χαρούμενο τόνο τῆς.

Ο Μότσαρτ ἄρχισε νὰ συνθέτῃ ἀπὸ πέντε χρόνων. Θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς σὰν ὁ μεγαλύτερος ἐκπρόσωπος τῆς κλασσικῆς περιόδου τῆς μουσικῆς. Οἱ συμφωνίες του ξεχωρίζουν γιὰ τὸν λυρικὸ πλοῦτο καὶ τὴ δύναμη τῶν ἀντιθέσεων. Ὁ Μότσαρτ τελειοποίησε τὴν ὄπερα, τὴν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ συμπληρωματικὰ στοιχεῖα καὶ τῆς ἔδωσε δραματικὴ καὶ μουσικὴ ἐνότητα. Οἱ γνωστότερες ὅπερές του είναι ὁ «Μαγικὸς Αύλος» καὶ ὁ «Δὸν Τζοβάννι». Κάποτε μελαγχολικὴ ἡ μουσική του, ἐκφράζει ἄλλοτε τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς.

Φιλοσοφία

Κορυφαίος φιλόσοφος τοῦ 18ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ. είναι ὁ Γερμανὸς Ἐμμανουὴλ Κάντ (Kant). Στὸ βιβλίο του «Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου» ἔχεταί τοῦ θέμα τῆς πηγῆς τῆς γνώσης, ποὺ τὸ ἔθεσε ὁ Ντεκάρτ μὲ τὸν ὄρθολογισμὸν καὶ ὁ Λόκος μὲ τὸν ἐμπειρισμό του. Ὁ Κάντ παραδέχεται, καθὼς ὁ Λόκος, ὅτι ἡ γνώση μᾶς γιὰ τὸν ἔξωτερικὸ κόσμο προέρχεται ἀπὸ τίς εἰκόνες ποὺ μᾶς δίνουν οἱ αἰσθήσεις. Πιστεύει, δημοσίευσε, ὁ Αγγλος φιλόσοφος Χιούμ (Hume), ὅτι δὲ θὰ μάθωμε ποτὲ τί είναι πραγματικά ὁ ἔξωτερικὸς κόσμος, ἀφοῦ δὲν ἔχομε καμιὰ δυνατότητα νὰ ἐλέγχωμε τίς εἰκόνες αὐτές. Γι' αὐτὸν δύναμέται τὸν κόσμο αὐτὸν «κόσμο τῶν φαινομένων». Τὸ

Μουσική

Τετραγ. Τέταρτη
Εποχή της
Εποχής του Μουσικού

Τέταρτη Εποχή του Μουσικού

Φιλοσοφία.
Ἐμμανουὴλ Κάντ,

σύνολο τῶν παραστάσεων ἀπὸ τὸν ἔξωτερικὸ κόσμο ὁ νοῦς μας τὸ τοποθετεῖ σὲ τόπο καὶ σὲ χρόνο καὶ τὸ ταξινομεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς δικούς του ἐσωτερικούς νόμους (tautotētatas, ὅμοιότητας, ἀντίθεσης κ.λ.π.). Ο Κάντ προσδιόρισε τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ καὶ καθόρισε τοὺς νόμους τῆς.

Στὸ βιβλίο του «Κριτικὴ τοῦ πρακτικοῦ λόγου» ὁ Κάντ παραδέχεται ὅτι τὸ ἀνθρώπινο λογικό, μὲ βάση τὰ φαινόμενα ποὺ καταγράφει, δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς δῶσῃ ἀπάντηση στὰ μεγάλα μεταφυσικά προβλήματα, ὅπως εἶναι ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Σ' αὐτὰ μᾶς ἀπαντοῦν ἄλλες δυνάμεις μέσα μας, ἡ διαίσθηση καὶ ἡ πίστη.

Ἡ ἡθικὴ καθορίζεται ἀπὸ ἕνα νόμο, ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, ἀπὸ μιὰ προσταγὴ ποὺ μᾶς διατάσσει νὰ κάνωμε αὐτὸ ἡ νὰ ἀποφύγωμε τὸ ἄλλο, ὅχι γιατὶ αὐτὸ εἶναι ὠφέλιμο ἢ βλαβερὸ γιὰ μᾶς, ὅπως δίδασκαν πολλοὶ Ἀγγλοι φιλόσοφοι, ἀλλὰ γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος μας: «Κάνε ἔτσι ώστε ἡ πράξη σου νὰ μπορῇ νὰ γίνη γενικὸς νόμος».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Ποιὰ εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σας τὰ μεγαλύτερα ἐπιστημονικὰ καὶ πολιτιστικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ 18ου αἰ. καὶ ποιὰ ἡ σημασία τους;
2. Ποιοι· εἶναι οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰ. ποιὰ θέματα τοὺς ἀπασχόλησαν καὶ ποιὰ ἡ σημασία τῶν θεωριῶν τους γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψης;

Λουδοβίκος ΙΣΤ'

Μαρία 'Αντουανέττα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΓΑΛΛΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΣΤ' (1774 - 1792)

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' ἔγινε βασιλιάς ὁ ἐγγονός του Λουδοβίκος ΙΣΤ'. Ἡταν τότε 20 χρονῶν, ἄνθρωπος χωρὶς σωματικὴ χάρη ἢ πνευματικὴ ίκανότητα. Εἶχε καλὴ διάθεση, ἀλλὰ τοῦ ἔλειπε ἡ θέληση. Παρασυρόταν ἀπὸ τὸ περιβάλλον του καὶ ίδιαίτερα ἀπὸ τὴ βασιλίσσα Μαρία 'Αντουανέττα. Ἡταν μορφωμένος, ἤξερε καὶ τὴν ἀγγλικὴ γλώσσα καὶ φιλολογία, ἀλλὰ προτιμούσε πιὸ πολὺ νὰ κυνηγάῃ καὶ νὰ φτιάνῃ κλειδαριές σ' ἔνα μικρὸ ἐργαστήρι ποὺ εἶχε μέσα στὸ παλάτι. Φυσικὰ δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ συλλάβῃ ἡ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του.

Ἡ βασιλίσσα Μαρία 'Αντουανέττα, ἥταν κόρη τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἀλλὰ δὲν εἶχε τίποτα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ίκανότητα καὶ τὸ πρακτικὸ μυαλὸ τῆς μητέρας τῆς. Πολὺ νέα, ζωηρὴ καὶ ἐπιπόλαια, ἀγαποῦσε τὶς διασκεδάσεις καὶ τὶς τελετὲς τῆς αὐλῆς. Ξόδευε ἀλογάριαστα κι' ἐννοοῦσε νὰ ἐπεμβαίνῃ στὶς κρατικὲς ὑποθέσεις, στοὺς διορισμοὺς ὑπουργῶν καὶ ἀνωτάτων ὑπαλλήλων, γιὰ νὰ πρωθητὴ εὐνοούμενους τῆς, ἀνθρώπους συχνά ἀνίκανους. Ο

λαδός ποτὲ δέν τὴν ἀγάπησε. Τὴν θεωροῦσε ξένη καὶ τὴν ἔλεγε «ή Αὐστριακή». Γιὰ τοὺς Γάλλους ή Αὐστρία ἦταν πάντα μιὰ ἔχθρικὴ χώρα, παρὰ τὴ συμμαχία στὸν ἐπιταetή πόλεμο.

Ἐπειδὴ τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς Γαλλίας ἦταν πάντα τὸ οἰκονομικό, ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' ἔδωσε τὴ διεύθυνση τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους στὸν Τυργκώ (Turgot).

Απόπειρες μεταρρυθμίσεων. Νεκέρ

Ο Turgot ἦταν ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους οἰκονομολόγους τοῦ 18ου αι. ποὺ πίστευε δπως ὁ Κεσναὶ (Quesnay) καὶ ὁ Ἀγγλος μεγάλος οἰκονομολόγος "Ανταμ Σμίθ (Adam Smith) ὅτι τὸ κράτος πρέπει νὰ καταργήσῃ τὸν μερκαντιλισμὸν καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερη τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν νὰ κινηθῇ σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς προσφορᾶς, τῆς ζήτησης καὶ τοῦ ἐλεύθερου συναγωνισμοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὶς θεωρίες αὐτὲς ὁ Τυργκώ ἀφῆσε ἐλεύθερο τὸ ἐμπόριο τῶν σιτηρῶν καὶ κατάργησε τὶς συντεχνίες καὶ τὴν ἀγγαρεία τῶν χωρικῶν γιὰ τὴν κατασκευὴν ἔξοχικῶν δρόμων. Πίστευε πῶς τὸ κράτος ἔπρεπε ν' ἀποφύγῃ τὴ χρεωκοπία, χωρὶς νὰ αὔξησῃ τοὺς φόρους ἢ νὰ καταφύγῃ σὲ δάνεια, ἀλλὰ μόνο ἐπιβάλλοντας οἰκονομίες.

Τὰ μέτρα τοῦ Τυργκώ προκάλεσαν μεγάλο ἐνθουσιασμό, ἀλλὰ ἡ μεταρρύθμιση ἐμποδίστηκε ἀπὸ κείνους ποὺ είχαν ἀντίθετα συμφέροντα: τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συντεχνιῶν, δσους ἐκμεταλλεύονταν τοὺς περιορισμούς στὸ ἐμπόριο τῶν σιτηρῶν, τοὺς εὐγενεῖς, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ περιοριστοῦν τὰ ἐπιδόματά τους. Τέλος ἡ Μαρία Ἀντουανέττα ἔπεισε τὸ Λουδοβίκο ΙΣΤ', ποὺ πρὶν ἐκτιμοῦσε τὸν Τυργκώ, νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ.

Λίγο ἀργότερα ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' ἔκανε ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν τὸν Necker. Ο Νεκέρ γεννήθηκε στὴ Γενεύη. Ἠταν διαμαρτυρόμενος καὶ παιλίδς τραπεζίτης, θαυμαστὴς τοῦ Κολμπέρ καὶ ἀντίθετος μὲ τὶς θεωρίες τοῦ Τυργκώ.

Στὴν ἐποχὴ του ἡ Γαλλία συμμάχησε μὲ τὶς ἀμερικανικὲς ἀποικίες καὶ κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Ἀγγλίας. Τὰ μεγάλα ἔξοδα ἀνάγκασαν τὸν Νεκέρ νὰ συνάψῃ δάνεια.

Ο Νεκέρ πῆρε διάφορα κοινωνικὰ μέτρα γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα: κατάργησε τὴ δουλοπαροικία στὰ βασιλικὰ κτήματα, ἀναδιοργάνωσε τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὶς φυλακές, ἀπαγόρευσε τὰ βασανιστήρια στὴν προανάκριση. Ἐπειδὴ ἡ ἀντίδραση τῶν προνομιούχων ἐναντίον του ἦταν μεγάλη, ἀποφάσισε νὰ δημοσιεύσῃ ἕνα ἀπολογισμὸν τοῦ ἔργου του ὡς ὑπουργοῦ. Αύτὸ προκάλεσε τὴν ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ, ποὺ ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ πόσο μεγάλα ἦταν τὰ ἔξοδα τῆς αὐλῆς, καὶ ἔξαγρίωσε τοὺς εὐγενεῖς ποὺ πέτυχαν τὴν ἀπομάκρυνσή του.

"Ετοι ἀπέτυχε κάθε προσπάθεια γιὰ μεταρρύθμιση. Η πολιτική

Τυργκώ (Turgot).
Θεωρίες τοῦ
ἐλεύθερου ἐμπορίου

Νεκέρ

τῶν διαδόχων τοῦ Νεκέρ, ποὺ στηρίχθηκαν πάλι στὰ δάνεια καὶ ἐπεδίωκαν αὕηση τῶν φόρων, προκάλεσε ἀντίδραση τῶν κοινοβουλίων (parlements) στὸ Παρίσι καὶ στὶς ἐπαρχίες καὶ μιὰ γενικὴ ἔξιερση τῶν ἀξιωματούχων εὐγενῶν (noblesse de robe), ποὺ ἀπαιτοῦσαν δικαιώματα ὅπως τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου καὶ σύγκληση τῶν Γενικῶν Τάξεων.

‘Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ’ ἀναγκάστηκε νὰ ξανακαλέσῃ τὸν Νεκέρ καὶ νὰ συγκαλέσῃ τὶς Γενικὲς Τάξεις. Αὐτὸ δέδωσε τὴν ἀφορμὴ νὰ ξεσπάσῃ ἡ μεγάλη γαλλικὴ ἐπανάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η': Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1789 - 1799)

Τὰ αἴτια

Χαρακτηριστικά

‘Η γαλλικὴ ἐπανάσταση ὑπῆρξε τὸ πιὸ μεγάλο ἐπαναστατικὸ κίνημα στὴν Εύρωπη. Προήλθε ἀπὸ τὴν τάξη τῶν ἀστῶν, ἀνέτρεψε τὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα καὶ τὴ μεσαιωνικὴ κοινωνικὴ δομὴ τοῦ γαλλικοῦ κράτους καὶ ἐπέβαλε τὶς ἀρχές τοῦ διαφωτισμοῦ. Οἱ ίδεες καὶ τὰ πολιτικοκοινωνικὰ ἐπιτεύγματα τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης ἐπηρέασαν ὅλη τὴν Εύρωπη, ἐνίσχυσαν τὸν πόθο τῶν λαῶν γιὰ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ ἐλευθερία καὶ προκάλεσαν μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐπαναστατικὰ κινήματα, ποὺ διαμόρφωσαν τὰ νεώτερα ἀστικὰ εύρωπαϊκὰ κράτη.

Αἴτια

Τὰ αἴτια ποὺ προκάλεσαν τὴν ἐπανάσταση εἰναι πολλὰ καὶ ἀρκετὰ ἔχουν ηδὴ τονιστη:

1) ‘Η ἀντίδραση στὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα, ποὺ εἶχε ἐκφυλιστῆ μὲ τὴν ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ’ καὶ ΙΣΤ’, ἀνθρώπων μὲ ἀδύνατη θέληση, ποὺ ύποταχτηκαν στὶς διαθέσεις καὶ τὰ συμφέροντα τῶν αὐλικῶν, καὶ δὲν τόλμησαν καμίᾳ ἀπὸ τὶς ἀναγκαῖες μεταρρυθμίσεις.

2) ‘Η ἀντίδραση στὸν χωρισμὸ τῆς κοινωνίας σὲ τάξεις καὶ γενικὰ στὴ μεσαιωνικὴ δομὴ τοῦ κράτους, τὴν ὥρα ποὺ οἱ σύγχρονες συνθῆκες ἦταν τελείων διαφορετικές.

3) ‘Ο ξεπεσμὸς τῆς Γαλλίας ἀπὸ διεθνῆ ἀποψη καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἀνικανότητας τῶν αὐλικῶν, ποὺ ἀσκοῦσαν τὴν ἔξωτερικὴ πολιτικὴ.

4) ‘Η διοικητικὴ ἀποδιοργάνωση, ιδίως στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ’ καὶ ΙΣΤ’, μὲ τὴν προώθηση τῶν εύνοουμένων στὶς ἐπίκαιρες θέσεις.

5) Οἱ δυσκολίες στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας καὶ ἡ διοικητικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνομοιογένεια στὸ γαλλικὸ κράτος, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιβίωσης μεσαιωνικῶν θεσμῶν ἀπὸ τὴν παλιὰ φεουδαρχικὴ ὄργάνωση καὶ τὶς μεσαιωνικὲς συντεχνίες.

6) ‘Η ἀποτυχία τῶν οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων, ἐξ αἰτίας τῶν

συμφερόντων τῶν προνομιούχων, ποὺ ὁδηγοῦσε τὸ κράτος στὴ χρεωκοπία, καὶ ἡ ἔλλειψη ἀπὸ κάθε οἰκονομικὸ πρόγραμμα, γεγονὸς ποὺ ἔθιγε τὰ ἄμεσα συμφέροντα τῶν Γάλλων ἀστῶν.

7) Ἡ κοινωνικὴ διαφοροποίηση τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καὶ ἡ γενικὴ δυσαρέσκεια γιὰ τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση δὲν ἔκεινησε ἀπὸ τὴ δυστυχία τοῦ λαοῦ, γιατὶ αὐτὴ ἦταν μεγαλύτερη σὲ παλαιότερες ἐποχὲς ἢ σὲ ἄλλα εύρωπαικὰ κράτη. Προῆλθε περισσότερο ἀπὸ τὸ γεγονός ὃτι ἔξακολουθοῦσε τυπικὰ νὰ ὑπάρχῃ ὁ μεσαιωνικὸς χωρισμὸς τῆς κοινωνίας σὲ τάξεις καὶ τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν, ἐνῶ ούσιαστικὰ εἶχαν γίνει στὸ γαλλικὸ κράτος μεγάλες κοινωνικές ἀνακατατάξεις: ἡ γαλλικὴ κοινωνία δὲν ἦταν πιὰ μεσαιωνική, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ γίνει ἀκόμα ἀστική. Εἶχαν συμβῇ γενικὰ μεγάλες μεταβολὲς σὲ δλεῖς τὶς τάξεις:

1) Οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' εἶχαν πάψει νὰ εἶναι φεουδάρχες καὶ ἔγιναν, ὅπως ἀναφέραμε, μεγαλοκτηματίες καὶ αύλικοί, μιὰ τάξη γενικὰ προνομιούχων, ποὺ ἐπεβάρυνε τὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ μὲ μεγάλες ἐπιχορηγήσεις, κρατοῦσε ἀποκλειστικὰ τὰ ἀνώτερα στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ διηγύθυνε τὴν ἔξωτερικὴ πολιτική, μὲ ἀποτέλεσμα τοὺς ἀποτυχημένους πολέμους τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'. Μετὰ τὸν Λουδοβίκο ΙΔ' οἱ αύλικοὶ ἀπέκτησαν μεγάλη ἐπιρροὴ στὸ παλάτι, περιέβαλαν τὸν βασιλιᾶ καὶ τὸν ἀπέκλεισαν ἀπὸ κάθε ἐπαφὴ μὲ τὶς παραγωγικές τάξεις τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ἡ ἔξοργιστικὴ τους ἀντίδραση καταδίκαζε σὲ ἀποτυχία κάθε προσπάθεια γιὰ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταρρύθμιση. Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ τῶν αὐλικῶν ὁδήγησε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο στὴν ἐπανάσταση.

Ὑπῆρχαν ὅμως στὴν τάξη τῶν εὐγενῶν καὶ πολλοὶ δυσαρεστημένοι, ποὺ ἥθελαν συνταγματικὸ πολίτευμα καὶ δικαιώματα ὅμοια μὲ τῆς βουλῆς τῶν λόρδων· ἄλλοι πάλι, ὀλότελα φτωχοί, ξεχώριζαν ἀπὸ τὴν τρίτη τάξη μόνο μὲ τὰ προνόμια.

2) Ἡ σύνθεση τοῦ κλήρου εἶχε ἀλλάξει μετὰ τὴν ἀντιμεταρρύθμιση, ἀλλὰ ὀπωσδήποτε ὑπῆρχε ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς ἀνώτερους κληρικούς ποὺ νέμονταν τὴ μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ περιουσία καὶ στὸν φτωχὸ ἐνοριακὸ κλῆρο, ποὺ ζοῦσε ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη τῶν πιστῶν.

3) Ἡ τρίτη τάξη περιελάμβανε γενικὰ τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς ἀστοὺς καὶ ἦταν ἡ πολυπληθέστερη καὶ πιὸ διαφοροποιημένη τὸν 18ον αἰ.

Οἱ γεωργοὶ ἦταν οἱ περισσότεροι, γιατὶ ἡ Γαλλία ἔξακολουθοῦσε βασικὰ νὰ εἶναι χώρα γεωργική. Οἱ γεωργοὶ δὲν ἦταν πιὰ δουλοπάροικοι, ἀλλὰ ἐλάχιστοι εἶχαν δικό τους κτῆμα· οἱ πιὸ πολλοὶ

Κοινωνικές ἀλλαγές

Εὐγενεῖς

Άστοι

Η τρίτη τάξη είναι τό^{παναγιών}
εθνος

Περίοδοι τής
γαλλικής
έπανάστασης

καλλιεργούσαν σάν κολλήγες τά κτήματα τῶν εύγενων.

Μὲ τὴν κατάργηση τῆς φεουδαρχίας οἱ σχέσεις τοῦ ἀγρότη μὲ τὸν εύγενῆ γαιοκτήμονα περιορίστηκαν μόνο στὸν οἰκονομικὸν τομέα. Οἱ ύποχρεώσεις ἡταν βαριές καὶ ἔγιναν ἀκόμα βαρύτερες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση. Οἱ χωρικοὶ εἶχαν ἀγανακτήσει ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν εύγενῶν, τὴ βαριὰ φορολογία, τίς ἀγγαρεῖς. Ζητοῦσαν ν' ἀπαλλοτριωθοῦν τὰ μεγάλα κτήματα καὶ ἡ γῆ νὰ μοιραστῇ στοὺς καλλιεργητές.

Οἱ ἀστοί, ἀν καὶ ἀριθμητικὰ λιγότεροι, ἡταν τὸ δυναμικότερο στοιχεῖο τοῦ πληθυσμοῦ. Σ' αὐτοὺς περιλαμβάνονταν πρῶτα οἱ οἰκονομικὰ ισχυροί: τραπεζίτες, μεγαλέμποροι, ἐφοπλιστές. Ἡταν δυσαρεστημένοι, γιατὶ τὸ κράτος δὲν κατόρθωνε νὰ ἐνοποιήσῃ τὴ διοίκηση, νὰ καταργήσῃ τὸν μερκαντιλισμὸν καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ ἓνα συγχρονισμένο οἰκονομικὸν πρόγραμμα. Ἡ ἀποτυχία τοῦ ἐπταετοῦ πολέμου καὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' τοὺς ἐπεισαν πῶς ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξουν ριζικότερες μεταβολές.

Στοὺς ἀστοὺς ἀνήκαν καὶ οἱ μορφωμένοι, ἐπιστήμονες, δικηγόροι, φιλόσοφοι, παιδαγωγοί. Ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὶς ίδεες τοῦ διαφωτισμοῦ ἥθελαν τὴν κατάργηση τῆς ἀπολυταρχίας, τὴν ισότητα τῶν πολιτῶν, τὴν ἐλευθερία, θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ, καὶ τὴ δυνατότητα γιὰ κοινωνικὴ ἄνοδο.

Ἐλευθερία καὶ καλύτερες συνθῆκες ζωῆς ἥθελε καὶ ὁ φτωχὸς πληθυσμὸς στὶς πόλεις, ίδιας στὸ Παρίσι, ποὺ ἐπηρεαζόταν δῆπος εἶναι φυσικὸ περισσότερο ἀπὸ τὶς βιοτικὲς ἀνάγκες καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ κηρύγματα τῆς ἐποχῆς.

Γενικὰ εἶχε ώριμάσει ἡ πεποίθηση ὅτι ἡ τρίτη τάξη, ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ μεγαλύτερο ποσοστό τοῦ πληθυσμοῦ, ἡταν τὸ «Εθνος» καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ πηγάζῃ κάθε ἔξουσίᾳ.

Οἱ ίδεες τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ ἡ ἐπίδραση ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ πολίτευμα καὶ τὴν ἀμερικανικὴ ἐπανάσταση εἶχαν ἐνισχύσει ἀκόμα πιὸ πολὺ αὐτὴ τὴν πεποίθηση.

Περίοδοι τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης

Μποροῦμε νὰ ξεχωρίσωμε στὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση τρεῖς περιόδους:

α) Μοναρχικὴ (Μάιος 1789 - Σεπτέμβριος 1792)

β) Δημοκρατικὴ (Σεπτέμβριος 1792 - 1795) ποὺ περιλαμβάνει καὶ τὴν **Τρομοκρατία** ('Ιούνιος 1793 - 27 'Ιουλίου 1794)

γ) Διευθυντήριο (1795 - 1799)

Απὸ τὰ 1789 ως τὰ 1795 συγκλήθηκαν τρεῖς ἑθνικὲς συνελεύσεις:

α) Συντακτικὴ (Assemblée Constituante): 'Ιούλιος 1789 - 30 Σεπτεμβρίου 1791)

β) Νομοθετικὴ (Assemblée Legistative): ἀρχὲς 'Οκτωβρίου 1791 - τέλος Σεπτεμβρίου 1792)

γ) Αναθεωρητική (Convention ή Convent): 21 Σεπτεμβρίου 1792 - 26 Οκτωβρίου 1795)

A. Η Μοναρχική Περίοδος (1789 - 1792)

Σύγκληση τῶν Γενικῶν Τάξεων. Συντακτικὴ συνέλευση (1789 - 1791)

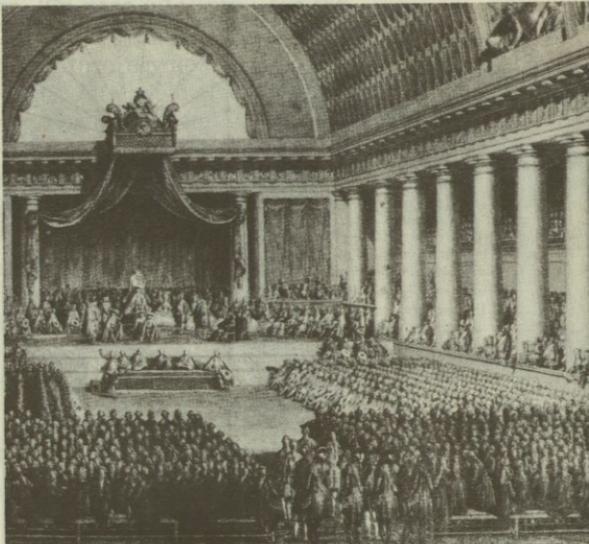
Αφορμή γιὰ τὴν ἔκρηξη τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης ἔδωσε ἡ σύγκληση τῶν Τριῶν Τάξεων, ποὺ ἔγινε τὸν Μάιο τοῦ 1789. Τὴ σύγκληση ζητοῦσαν οἱ εὐγενεῖς μὲ σκοπὸ νὰ περιορίσουν τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλιᾶ, ὅμως γρήγορα ἐπικράτησαν οἱ ἀστοὶ ποὺ ἐπέτυχαν, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Νεκέρ, νὰ διπλασιαστῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντιπροσώπων τους, δηλαδὴ τῆς τρίτης τάξης.

'Αφορμή τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης

"Οταν ἔγιναν οἱ ἐκλογὲς καὶ συνῆλθαν οἱ ἀντιπρόσωποι, ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' (ποὺ ἡ συμπεριφορά του πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς τρίτης τάξης μεγάλωσε ἀπλὰ τὴ δυσαρέσκεια καὶ τὴ δυσπιστία), ἐπέμενε νὰ συνεδριάζουν οἱ τρεῖς τάξεις χωριστά, κατὰ τὸ παλιὸ σύστημα, νὰ ψηφίσουν κατὰ τάξεις καὶ νὰ περιοριστῇ ἡ συζήτηση στὸ οἰκονομικὸ ζήτημα, δηλαδὴ στὴν ἐπικύρωση νέων φόρων.

Άλλὰ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξης, ποὺ θεωροῦσαν τὸν ἔαυτό τους ἀντιπρόσωπο τοῦ ἔθνους, ἥρθαν ἀποφασισμένοι γιὰ εὑρύτερες μεταβολές. Συμφώνησαν νὰ μὴ δεχτοῦν χωριστὴ συνεδρίαση καὶ ψῆφο καὶ ὅρκίστηκαν νὰ μὴ χωριστοῦν, ἀν δὲ δῶσουν σύνταγμα στὴ Γαλλία. Μαζὶ τους ἐνώθηκαν καὶ μερικοὶ δυσαρεστημένοι εὐγενεῖς καὶ κατώτεροι κληρικοί. 'Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ' ἀναγκάστηκε τότε νὰ ύποχωρήσῃ καὶ στὶς 9 Ιουλίου 1789 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν τάξεων ἀναγνωρίστηκαν ὡς ἑθνικὴ συνέλευση. Ἀποφασίστηκε νὰ συνεδριάζουν δοῖοι μαζί, νὰ ἐτοιμάσουν καὶ νὰ ψηφίσουν ἔνα σύνταγμα.

Ἡ συνέλευση τῶν τριῶν τάξεων (χαρακτικὴ τοῦ Μορέων τοῦ νεώτερου). Στὸ βάθος τῆς μεγάλης αἴθουσας κάθεται ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια. Ἐμπρὸς οἱ ὑπουργοὶ, δεξιά οἱ κληρικοί, ἀριστερά οἱ εὐγενεῖς. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ βασιλιά, πρὸς τὴν εἰσόδῳ, στέκονται οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξης.

Κατάληψη τῆς Βαστίλλης (14 Ιουλίου 1789). Ἡ ἐποχὴ τοῦ μεγάλου φόβου

Κατάληψη
Βαστιλλης (14
Ιουλίου 1789)

‘Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ’ δυσπιστώντας στήν έθνική συνέλευση ἀπομάκρυνε τὸν Νεκέρ καὶ προσπάθησε νὰ ἐνισχύσῃ μὲ μισθοφόρους τὴ φρουρὰ τῶν Βερσαλλιῶν. Αὐτὸς ξεσήκωσε τὸ λαὸς τοῦ Παρισιοῦ ποὺ βρισκόταν σὲ ἀναβρασμό. Στις 14 Ιουλίου ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση. ‘Ο λαὸς κατέλαβε καὶ γκρέμισε τὴ Βαστίλλη, ποὺ ἦταν τὸ σύμβολο τῆς τυραννίας. Ἐπειδὴ καταλύθηκαν οἱ ἄρχες τὸ δημοτικὸ συμβούλιο τῆς πόλης ὅργανωσε μία ἔθνοφυλακὴ ἀπὸ πολίτες γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξη μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν **Λαφαγιέτ**.

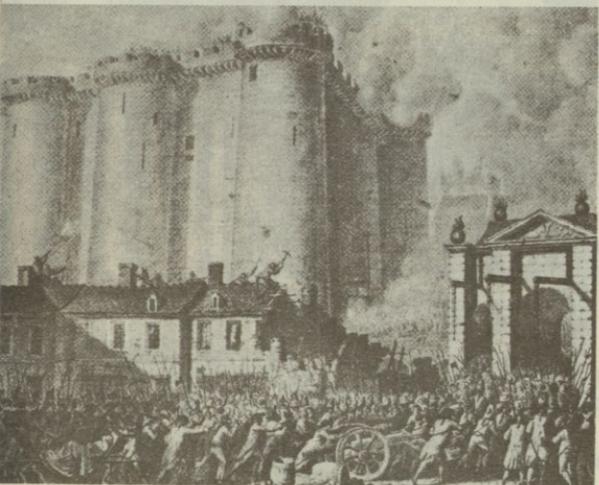
‘Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ’ ἀναγκάστηκε νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν Νεκέρ. Ἀπομάκρυνε τοὺς μισθοφόρους καὶ ἤρθε στὸ Παρίσι, ὅπου ὁ Λαφαγιὲτ τοῦ πρόσφερε τὴν τρίχρωμη κονκάρδα (ἄσπρο: τὸ χρῶμα τοῦ βασιλιᾶ, κόκκινο καὶ μπλέ: τὰ ἐμβλήματα τοῦ Παρισιοῦ), σύμβολο τῆς ἐπανάστασης, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τότε τὸ ἑθνικὸ ἐμβλῆμα τῆς Γαλλίας.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ
μεγάλου φόβου

Συνέπειες τῶν τροπγῶν

Οι ταραχές, πού ἄρχισαν στὸ Παρίσι, μεταδόθηκαν καὶ στὶς ἐπαρχίες. Οἱ χωρικοὶ ξεσηκώθηκαν, σκότωσαν τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ βασιλιᾶ, κατέλαβαν τοὺς πύργους καὶ ἔκαψαν τὰ ἔγγραφα ιδιοκτησίας τῶν φεουδαρχῶν. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἀναρχίας ὁνομάστηκε «ἐποχὴ τοῦ μεγάλου φόβου». Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ πολλοὶ εὔγενεῖς καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἔφυναν

'Ο λαός καταλαμβάνει καὶ γκρεμίζει τὴν Βαστίλην. (Χαρακτική τοῦ Prieur).

στήν Αύστρια, όπου προσπαθοῦσαν νὰ συγκεντρώσουν στρατό για νὰ πολεμήσουν τὴν ἐπανάσταση.

Οι ταραχές χειροτέρεψαν τὴν οἰκονομική καὶ ἐπιστιστική κατάσταση στὸ Παρίσι. Ἡ ἔλλειψη καὶ ἡ μαύρη ἀγορὰ τῶν τροφίμων, ὅπως καὶ οἱ πληροφορίες πῶς μερικοὶ μεθυσμένοι μισθοφόροι ποδοπάτησαν τὴν τρίχρωμη κονκάρδα μπροστά στὸ βασιλιά καὶ τὴν βασίλισσα, ξεσήκωσε ἔνα μεγάλο συλλαλητήριο ἀπὸ ἄντρες καὶ γυναῖκες τοῦ λαοῦ, ποὺ ἔφτασαν στὶς Βερσαλλίες, μπῆκαν στὸ παλάτι καὶ ὑποχρέωσαν τὸ βασιλιά καὶ τὴν οἰκογένειά του νὰ κατεβοῦν στὸ Παρί-

σι και νὰ ἐγκατασταθοῦν στὸ παλάτι του Κεραμεικοῦ. "Ἐτσι ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' βρέθηκε στὴ διάθεση τῶν ἐπαναστατικῶν στοιχείων τοῦ Παρισιοῦ και ἡ ἔθνικὴ συνέλευση μετέφερε τὴν ἔδρα τῆς στὸ Παρίσι.

Τὸ ἔργο τῆς συντακτικῆς συνέλευσης

Η ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ ΤΩΝ ΕΥΓΕΝΩΝ (4 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1789)

Οἱ ταραχὲς τοῦ «μεγάλου φόβου» ἀνησύχησαν τὴν ἔθνικὴ συνέλευση. Μὲ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μιραμπώ (Mirabeau) και ἄλλων προοδευτικῶν ἀπὸ τὴν τάξη τῶν εὐγενῶν, ἡ συνέλευση, τῇ νύχτᾳ τῆς 4ης Αύγουστου 1789, ἀποφάσισε νὰ καταργήσῃ τὰ προνόμια. Ψηφίστηκε ἡ ίσοτητα τῶν πολιτῶν. Κάθε πολίτης γινόταν δεκτὸς στὰ δημόσια ἀξιώματα, οἱ χωρικοὶ ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὶς πολλὲς ύποχρεώσεις και ἀγγαρεῖες. Δὲν ἔγινε ὅμως ἀπαλλοτρίωση. Οἱ ἀγρότες ἔπαιρναν μόνο τὸ δικαίωμα νὰ ἀγοράζουν τὰ κτήματα ποὺ καλλιεργοῦσαν, ἀλλὰ φυσικὰ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸ κάνουν, ἀφοῦ δὲν εἶχαν χρήματα.

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ (26 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1789)

Ἡ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων, ποὺ ψηφίστηκε μὲ πρόταση τοῦ Lafayette, εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ τοῦ 1688, ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸ σύνταγμα και ἀπὸ τὶς ιδέες τοῦ διαφωτισμοῦ. Πρώτη φορὰ στὴ Γαλλία μὲ τὴ διακήρυξη γίνεται λόγος σὲ κρατικὸ ἔγγραφο γιὰ δικαιώματα τοῦ πολίτη. Ὡς τότε μιλοῦσαν μόνο γιὰ καθήκοντα.

Μὲ τὴ διακήρυξη ἀναγνωρίστηκε ἡ ίσοτητα τῶν πολιτῶν πρὸ τοῦ νόμου, ἡ ἐλευθερία και τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου (ζωὴ, ἐλευθερία, ιδιοκτησία) ποὺ τὸ κράτος εἶχε ύποχρέωση νὰ προστατεύῃ. Καταργήθηκαν οἱ τίτλοι, οἱ διάκρισεις, τὰ δικαιώματα τοῦ πρωτότοκου γιοῦ τῶν εὐγενῶν στὴν πατρικὴ περιουσία εἰς βάρος τῶν ἄλλων. "Ολοὶ οἱ πολίτες ἔπρεπε νὰ φορολογοῦνται ἀνάλογα μὲ τὶς οἰκονομικές τους δυνατότητες και ὅλοι νὰ εἶναι δεκτοὶ σ' ὅλα τὰ ἀξιώματα κατὰ τὶς ἴκανότητές τους.

Ἡ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ ψηφίσματα τῆς συντακτικῆς συνέλευσης, ἐπηρέασε ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ πολιτεύματα. "Ολα τὰ εὐρωπαϊκὰ συντάγματα, ἀναφέρονται στὶς ἐλευθερίες και τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν, ἔτσι ὅπως τὰ καθόρισε ἡ γαλλικὴ διακήρυξη.

Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικότερες προσφορὲς τῆς συντακτικῆς συνέλευσης ἦταν ὅτι κατάργησε ὅλα τὰ παλιὰ διοικητικὰ συστήματα (ύπαλλήλους τοῦ βασιλιά, τοπικὰ δικαστήρια, παλιοὺς μεσαιωνι-

Διακήρυξη

Έλευθερίας τῶν
Πολιτῶν

Κατάργηση
προνομίων εύγενῶν
(4 Αύγουστου 1789)

Διακήρυξη
δικαιωμάτων (26
Αύγουστου
1789)

Ενοποίησης
διοικητικής
ενοποίησης και
προβλήματα

Πλαταιγωγός
πλάτος πολιτών

Εποχή των μεταλλεύσεων

Διοικητική
ενοποίηση τῆς
Γαλλίας

κούς θεσμούς) και μοίρασε τή Γαλλία σε νομούς, άνάλογα με τὸν πληθυσμό. Κάθε νομὸς χωρίστηκε σὲ ἐπαρχίες, δήμους και κοινότητες. Οἱ νομάρχες, ἐπαρχοὶ, δήμαρχοι, κοινοτάρχες, θὰ ἦταν αἱρέτοι. Αὐτὸς κατάργηθηκε μετὰ τὴν ἐπανάσταση, ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα. Ἡ διοικητικὴ διαιρέση δημῶς διατηρήθηκε ὡς σήμερα και ἔγινε ύπόδειγμα γιὰ τὴ διοικητικὴ διαιρέση τῶν νεώτερων κρατῶν.

Η ΔΗΜΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΤΗΜΑΤΩΝ

Δήμευση
ἐκκλησιαστικῶν
κτημάτων

Γιὰ νὰ καλύψῃ τὸ ἔλλειμμα τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ και ν' ἀνταποκριθῇ στὶς ἀνάγκες τοῦ κράτους ἡ συντακτικὴ ἀποφάσισε νὰ δημεύσῃ τὴν τεράστια ἐκκλησιαστικὴ περιουσία και νὰ τὴν μεταχειριστῇ σὰν ἐθνικὸ κεφάλαιο γιὰ νὰ κόψῃ χαρτονόμισμα.

Τὰ φιλανθρωπικὰ και ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, ποὺ συντηροῦσε ἡ ἐκκλησία, κρατικοποιήθηκαν και οἱ ἵερεις θὰ ἐπαιρναν μισθὸ ἀπὸ τὸ κράτος. Οἱ ἵερεῖς και οἱ ἐπίσκοποι ἐπρεπε νὰ ὄρκιστοῦν πίστη στὸ νέο πολίτευμα. Ἡ συνέλευση δοκίμασε νὰ ἰδρύσῃ ἐτσι μιὰ κρατικὴ ἐκκλησία. Ὁ πάπας δημὼς δὲν ἀναγνώρισε τὶς ἀποφάσεις αὐτὲς και αὐτὸς προκάλεσε ἀντίδραση και πρόβλημα συνείδησης γιὰ ἔνα μεγάλο μέρος και τοῦ κατώτερου κλήρου και τοῦ λαοῦ.

Η ΨΗΦΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Τὸ σύνταγμα τοῦ
1791

Ἡ συντακτικὴ συνέλευση ἀπασχολημένη μὲ πολλὰ θέματα τελείωσε τὸ σύνταγμα ὑστερα ἀπὸ δύο χρόνια (1791). Τὸ σύνταγμα εἶναι ὁ ἀνώτατος νόμος ποὺ ρυθμίζει τὴν λειτουργία τοῦ κράτους: Καθορίζει τὴν πηγὴ και τὰ εἰδῆ τῶν ἔξουσιῶν, τοὺς ἄρχοντες ποὺ ἀσκοῦν αὐτὲς τὶς ἔξουσίες, και τοὺς ὄρους σύμφωνα μὲ τοὺς ὅποιους τὶς ἀσκοῦν.

Τὸ γαλλικὸ σύνταγμα τοῦ 1791 ὄριζε ὅτι ἡ πηγὴ τῆς ἔξουσίας εἶναι τὸ "Ἐθνος και ἡ ἐκφραση τῆς θέλησης τοῦ ἔθνους εἶναι ὁ Νόμος. Διακρίνει τὴν ἔξουσία σὲ ἐκτελεστική, νομοθετική και δικαστική κατὰ τὶς ἀρχές τοῦ διαφωτισμοῦ.

Τὴν ἐκτελεστικὴ ἔξουσία ἀσκοῦσε ὁ βασιλιάς Λουδοβίκος ΙΣΤ', ποὺ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ ὅποιους ὑπουργοὺς ἥθελε, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐθνικῆς συνέλευσης. Κάθε διαταγὴ του δημῶς ἐπρεπε νὰ ὑπογράφεται και ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο ὑπουργό. Ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' θὰ ὀνομαζόταν «βασιλιάς τῶν Γάλλων» και ὅχι τῆς «Γαλλίας και τῆς Ναβάρρας», δπως πρίν, και θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ὄρκιστῃ πίστη στὸ σύνταγμα. Ἀσκοῦσε ἔνα περιορισμένο veto, εἶχε δηλαδὴ τὸ δικαίωμα ν' ἀρνηθῇ δύο φορὲς νὰ ὑπογράψῃ ἔνα νόμο, ποὺ ψήφισε ἡ συνέλευση· τὴν τρίτη φορὰ δημῶς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν δεχτῇ.

Ἡ νομοθετικὴ ἔξουσία, ποὺ ἐθεωρεῖτο και ἡ πιὸ σημαντικὴ, ἐπρεπε νὰ ἀσκῆται ἀπὸ μιὰ νομοθετικὴ συνέλευση ποὺ ἐκλεγόταν ἀπὸ τὸν λαὸ μὲ ἔμμεσες ἐκλογὲς γιὰ δύο χρόνια· δικαίωμα ψήφου εἶχαν ὅσοι διέθεταν κάποια περιουσία.

Συνταγματικὴ
μοναρχία στὴ Γαλλία

Τὰ παλιά δικαστήρια καὶ οἱ βάρβαρες ποινὲς καταργήθηκαν. Τὴ δικαστικὴ ἔξουσία ἀσκοῦσαν δικαστὲς ποὺ ἐκλέγονταν ἀπὸ τὸν λαό· γιὰ σοφαρὲς ὑποθέσεις θεσπίζονταν δικαστήρια ἐνόρκων, ὅπως καὶ στὴν Ἀγγλίᾳ· ἰδρύθηκαν ἐπίσης ἀνώτερα δικαστήρια ποὺ ἔξεταζαν τὴν ὑπόθεση ἔναντι, ἀν ὁ καταδικασμένος πίστευε πώς ἀδικήθηκε καὶ κατέφευγε σ' αὐτά.

Τὸ σύνταγμα προστάτευε τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία τῶν πολιτῶν. Κανεὶς δὲ μποροῦσε νὰ συλληφθῇ παρὰ μόνο μὲ ἔνταλμα τῶν ἀρμοδίων δικαστικῶν ἀρχῶν, ποὺ ἐπρεπε ἀμέσως νὰ τὸν πληροφορήσουν γιὰ τὴν αἰτία. Κανεὶς δὲ μποροῦσε νὰ καταδικαστῇ παρὰ σύμφωνα μὲ νόμο ποὺ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη του. Τὸ σύνταγμα προστάτευε ἀκόμα τὴν ἐλευθερία τῆς γνώμης καὶ τοῦ τύπου, τῆς θρησκείας, τῆς ἐργασίας — οἱ οἰκονομικοὶ περιορισμοὶ καὶ οἱ συντεχνίες καταργήθηκαν, ἀλλὰ ἀπαγορεύτηκε στοὺς ἐργάτες ἡ ἀπεργία καὶ ἡ ἰδρυση ἐπαγγελματικῶν ὄργανώσεων.

Μὲ τὸ σύνταγμα τοῦ 1791 ἡ Γαλλία ἔγινε συνταγματικὴ μοναρχία. Τὸ σύνταγμα αὐτὸ δὲν ἦταν ἀπόλυτα δημοκρατικό. Περιορίζε τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, δὲν καταργοῦσε τὴ δουλεία στὶς ἀποικίες, γιὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς ἀποίκους, ἀπαγόρευε τὴν ἀπεργία καὶ τὸν συνδικαλισμό. Γενικὰ ὅμως στηρίχτηκε στὶς ἀρχές τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ ἐπηρέασε δλὰ τὰ νεώτερα εύρωπακά συντάγματα

Ἐσωτερικὰ καὶ ἔξωτερικὰ προβλήματα

Μετὰ τὴν ψήφιση τοῦ συντάγματος φαινόταν πώς ἡ κατάσταση εἶχε σταθεροποιηθῆ καὶ πώς ἡ ἐπανάσταση εἶχε λήξει.

Ὑπῆρχαν ὅμως ἀκόμα μεγάλα προβλήματα, ὅπως τὸ οἰκονομικό, τὸ ζήτημα τῶν κληρικῶν ποὺ δὲν ὄρκίστηκαν στὸ σύνταγμα (ἀνώμοτοι) καὶ ξεσήκωναν τὸ λαό, τῶν χωρικῶν, ποὺ ἥθελαν ἀπαλλοτρίωση τῶν κτημάτων.

Στὸ Παρίσιο ὁ ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμὸς ἔξακολουθοῦσε. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπανάστασης εἶχαν ίδρυθῇ ἐπαναστατικοὶ σύλλογοι — οἱ πιὸ σπουδαῖοι τῶν Κορντελιέ καὶ τῶν Ἰακωβίνων.

Οἱ ἐπαναστατικὲς ζυμώσεις καὶ ὁ ἀναβρασμὸς αὐτὸς τρόμαξαν τοὺς πιὸ συντηρητικοὺς ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ τοὺς ἔκαναν νὰ πλησίασουν τὸν βασιλιά καὶ τοὺς εὐγενεῖς.

Στὸ ἔξωτερικὸν οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Πρώσσοι, παρακινημένοι ἀπὸ τοὺς φυγάδες εὐγενεῖς (émigrés), ἐτοίμαζαν στρατὸ γιὰ νὰ χτυπήσουν τὴν ἐπανάσταση. 'Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ', ποὺ δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη στὴ νέα κατάσταση, δοκίμασε νὰ δραπετεύσῃ στὸ ἔξωτερικό. Τὸν γνώρισαν καὶ τὸν ἔφεραν πίσω στὸ Παρίσι. Παρὰ τὴν ἀντίδραση τῶν Κορντελιέ καὶ τῶν πιὸ ριζοσπαστικῶν ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους, οἱ συντηρητικοὶ τῆς συνέλευσης ἀποφάσισαν νὰ τοῦ ξαναδώσουν τὴν ἔξουσία, ἐπειδὴ φοβόντουσαν τὴν ἀλλαγή. 'Ο βασιλιάς ὄρκίστηκε ξανὰ πίστη στὸ σύνταγμα καὶ ἡ συντακτικὴ συνέλευση διαλύθηκε.

Παταβίου
πολιτική
πολιτική
δικαστήρια

Ἐλευθερίες τῶν
πολιτῶν

Νόμοι τοῦ Βασιλίου (20
Σεπτεμβρίου 1791)
μετάλλοι τουρμπάκι

ράμπαλον ΙΩ
προστατεύεται

Ἐπαναστατικές
ζυμώσεις καὶ
προβλήματα

— προστατεύεται

Φυγὴ τοῦ βασιλιά

Καταδίκη
Λαοδικίου ΙΣΤ

Νομοθετική συνέλευση (Οκτώβριος 1791 - Σεπτέμβριος 1792)

Νομοθετική
συνέλευση. Κόμματα
διοίκηση

νέα ραιζαδικά Εγγύηση

Δημόσια
επανάσταση
γεννητική

Κήρυξη τοῦ πολέμου

Οι πολεμικές
επιχειρήσεις

μάντατορικόν
τοια πετούμενο
πετεμένοι

«Μασσαλιώτις»

Επανάσταση 9-10
Αύγουστου 1792
επανάσταση της Γαλλίας

‘Η συντακτική δέχτηκε τὴ γνώμη τοῦ Ροβεσπιέρρου νὰ μὴν ἐπιτραπῇ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς νὰ ἔκλεγῃ στὴ νομοθετικὴ βουλὴ καὶ αὐτὸ ἔβλαψε, γιατὶ μέλη τῆς νομοθετικῆς ἔγιναν νέοι καὶ ἄπειροι, πιὸ πολὺ ρήτορες, παρὰ πολιτικοί.

Στὴ νέα συνέλευση ἔχωρισαν δύο παρατάξεις: οἱ συνταγματικοὶ βασιλόφρονες μὲ ἀρχηγούς τὸν Λαφαγιέτ καὶ τὸν Μπαρνάβ (Barnave) καὶ οἱ ριζοσπαστικοί, μέλη τῆς λέσχης τῶν Ἰακωβίνων, μὲ ἀρχηγούς τὸν Μπρισώ (Brissot) καὶ τὸν Βερνιώ (Vergniaud) ποὺ ὀνομάστηκαν ἐπειτα γιρονδίνοι, γιατὶ οἱ περισσότεροι ἦταν βουλευτές τῆς ἑπαρχίας Ζιρόντ (Girond). Οἱ ἄλλοι, ποὺ βρίσκονταν ἀνάμεσα στὰ δύο κόμματα δὲν ἀνήκαν σὲ συγκεκριμένη παράταξη.

Οἱ πληροφορίες πῶς οἱ Αύστριακοὶ ἐτοίμαζαν στρατό, ἔκανε τοὺς γιρονδίνους νὰ ἐπιμείνουν ὅτι ἡ Γαλλία ἔπρεπε πρώτη νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο. Παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ Ροβεσπιέρρου ὁ πόλεμος κηρύχθηκε (20 Ἀπριλίου 1792).

‘Ο πόλεμος

Οἱ πρῶτες ἐπιχειρήσεις τῶν Γάλλων ἀπέτυχαν. ‘Η ἐπανάσταση δὲν διέθετε δόργανωμένο στρατό. Οἱ Αύστριακοὶ καὶ οἱ Πρῶσσοι πέρασαν τὰ σύνορα καὶ βάδιζαν πρὸς τὸ Παρίσι. ‘Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ’, ποὺ ἥλπιζε στὴ νίκη τῶν Αύστριοπρώσσων, προσπαθοῦσε νὰ χαλαρώσῃ τὴν ἄμυνα προβάλλοντας *veto* στὶς ἀποφάσεις τῆς νομοθετικῆς. Τέλος ἡ νομοθετικὴ κήρυξε τὴν πατρίδα σὲ κίνδυνο καὶ κάλεσε ἔθελοντές. Ἀπὸ κάθε περιοχὴ ἄρχισαν τότε νὰ μαζεύωνται στρατιῶτες στὸ Παρίσι. Τὸ τάγμα τῆς ἔθνοφρουρᾶς τῆς Μασσαλίας τραγουδοῦσε ἔνα καινούργιο τραγούδι ποὺ συνέθεσε στὸ Στρασβούργο ὁ Ρουζέ ντὲ Λίλ (Rouger de Lisle). Τὸ τραγούδι αὐτό, «ἡ Μασσαλιώτις» ἔγινε ὁ ἔθνικὸς ὕμνος τῆς Γαλλίας.

‘Οταν ὁ στρατηγὸς τῶν Πρῶσσων, δούκας τοῦ Μπροῦνσβικ (Brunswick), δημοσίευσε μία προκήρυξη, ὅπου ἀπειλοῦσε τὸ Παρίσι μὲ καταστροφή, ἀν θιγόταν στὸ παραμικρὸ ὁ βασιλιάς καὶ ἡ οἰκογένειά του, ὁ λαὸς ξεσηκώθηκε. Στὶς 9-10 Αύγουστου 1792 ξέσπασε μιὰ δεύτερη ἐπανάσταση στὸ Παρίσι. Οἱ ἐπαναστάτες καθαιρέσαν τὸ παλιὸ κοινοτικὸ συμβούλιο καὶ ὤρισαν ἄλλο μὲ μέλη τοὺς πιὸ ριζοσπαστικούς ἐπαναστάτες: τὸν Μαρά (Marat), τὸν Δαντών (Danton), τὸν Ροβεσπιέρρο (Robespierre).

‘Ο λαὸς ὅρμησε στὸ παλάτι τοῦ Κεραμεικοῦ, τὸ κατέλαβε καὶ ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ’ ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στὴ συνέλευση. ‘Η συνέλευση ἀνέστειλε τὴ βασιλικὴ ἔξουσία, φυλάκισε τὸν Λουδοβίκο ΙΣΤ’ καὶ τὴν οἰκογένειά του στὸ Τάμπλ (Temple) καὶ ἀνέθεσε τὴν ἐκτελεστικὴ ἔξουσία σὲ μιὰ προσωρινὴ κυβέρνηση μὲ ὑπουργὸ

δικαιοσύνης τὸν Danton, ὅσο νὰ ἐκλεγῇ μιὰ νέα ἀναθεωρητικὴ βουλὴ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα.

Ἡ νίκη τοῦ Βαλμù (20 Σεπτεμβρίου 1792)

Ἐνῶ ἡ Γαλλία ἦταν ἀνάστατη, τὰ γερμανικὰ στρατεύματα βάδιζαν πρὸς τὸ Παρίσι. Ὁ Lafayette μετὰ τὴν ἐπανάσταση τῆς 10ης Αὐγούστου αὐτομόλησε πρὸς τοὺς ἔχθρούς. Ἡ συνέλευση κάλεσε ὄλο τὸ λαὸ στὰ ὅπλα. Τὰ τύμπανα χτυποῦσαν νύχτα μέρα. Ὁ λαὸς ἔξαγριώθηκε, ἐσπασε τὶς πόρτες τῶν φυλακῶν καὶ ἔσφαξ ὄλους τοὺς φυλακισμένους εὐγενεῖς, ποὺ τοὺς θεωροῦσε προδότες καὶ συνεργάτες τοῦ ἔχθροῦ (Σεπτέμβριος 1792).

Τέλος τὰ γαλλικὰ στρατεύματα μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Dumouriez κατόρθωσαν νὰ σταματήσουν τοὺς ἔχθρούς στὸ Βαλμù (Valmy, 20 Σεπτεμβρίου 1792) καὶ νὰ τοὺς ὑποχρεώσουν ν' ἀδειάσουν τὸ γαλλικὸ ἔδαφος. Ἡ νίκη τοῦ Βαλμù ἔσωσε τὴν ἐπανάσταση. Ἐνῶ τὰ ἔχθρικὰ στρατεύματα ύποχωροῦσαν, οἱ Γάλλοι προήλασαν καὶ κατέλαβαν τὸ Βέλγιο, τὸ Βαυαρικὸ Παλατινάτο καὶ πρὸς τὰ κάτω τὴ Νίκαια καὶ Σαβοΐα.

Οργάνωση Εθνικῆς
τηρούματος

Ρωμαϊκὴ Ο'
ρρεομετανομα

Νίκη στὸ Βαλμù (20
Σεπτεμβρίου 1792)

Λαοῦ

Β. Ἡ δημοκρατικὴ περίοδος (1792 - 1795)

Ἀναθεωρητικὴ βουλὴ (Convent,
21 Σεπτεμβρίου 1792 - 26 Οκτωβρίου 1795)

Ἡ ἀναθεωρητικὴ συνέλευση ἐξελέγη μὲ ἄμεσες ἐκλογὲς μετὰ τὶς 10 Αὐγούστου. Οἱ βουλευτὲς ἦταν ὄλοι δημοκρατικοί. Σύντομα ὅμως ἔχωρισαν δύο ἀντίπαλες παρατάξεις: οἱ γιρονδίνοι, ριζοσπαστικοὶ στὴν ἀρχή, εἶχαν τρομοκρατηθῆ ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῆς 10ης Αὐγούστου καὶ κατηγοροῦσαν τοὺς ἀντιπάλους τους γιὰ τὶς σφαγὲς τοῦ Σεπτεμβρίου. Οἱ ὀρεινοὶ (montagnards), ποὺ τοὺς ὀνόμασαν ἔτσι ἐπειδὴ κάθονταν στὰ ψηλὰ καθίσματα τῆς ἐθνοσυνέλευσης, ἦταν οἱ πιὸ ριζοσπαστικοὶ καὶ δὲ δίσταζαν μπροστά σὲ κανένα μέτρο γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πατρίδας καὶ τῆς ἐπανάστασης.

Ἡ ἀναθεωρητικὴ ἀνακήρυξε ὁμόφωνα τὴ δημοκρατία (21 Σεπτεμβρίου καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίσαν νὰ μετροῦν ἔτος Α' τῆς δημοκρατίας) καὶ ψήφισε ἔνα δεύτερο πολὺ ριζοσπαστικὸ σύνταγμα. Συμφώνησαν ὄλοι γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου καὶ τελικὰ ἀποφάσισαν νὰ προσαρτήσουν τὰ ἔδαφη ποὺ εἶχε καταλάβει ὁ γαλλικὸς στρατός.

Οἱ διαφωνίες τῶν κομμάτων ἄρχισαν μὲ τὸ ζήτημα τοῦ βασιλιά. Οἱ ιακωβίνοι καὶ οἱ κορντελίε ζητοῦσαν νὰ δικαστῇ ἀπὸ τὴ συνέλευση. Οἱ γιρονδίνοι εἶχαν ἀντιρήσεις. Τέλος ὁ βασιλιάς δικάστηκε, καταδικάστηκε μὲ μικρὴ πλειοψηφία σὲ θάνατο καὶ ἐκτελέστηκε (21 Ιανουαρίου 1793). Ἡ καταδίκη του μεγάλωσε τὴν ἀντίθεση ἀνάμε-

Ἀναθεωρητικὴ
συνέλευση

Ἀνακήρυξη
δημοκρατίας (21
Σεπτεμβρ. 1792)

Οργάνωση Εθνικῆς
τηρούματος Η'
26 Οκτωβρίου 1792

Καταδίκη
Λουδοβίκου ΙΣΤ'

Νταβίντ. Ο θάνατος τοῦ Μαρά (Βρυξέλλες). Τὸ λουτρὸ τοῦ Μαρά εἰχε διασκευαστῆ σὲ γραφεῖο, γιατὶ ὑπέφερε ἀπὸ βαριὰ δερματικὴ πάθηση καὶ ἐπρεπε νά μένη πολλὲς ὥρες μέσα στὸ νερὸ γιά νά μην ὑποσφέρῃ. Ἡ δραματικότητα τῆς σύνθεσης τονίζεται μὲ τὰ ψυχρὰ χρώματα ποὺ μεταχειρίστηκε ὁ ζωγράφος. Ο πίνακας εἶναι ἀφερωμένος ἀπὸ τὸν Νταβίντ στὸν Μαρά. Ἡ τραγικότητα τοῦ θέματος ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ρομαντισμό.

σα στοὺς γιρονδίνους καὶ τοὺς ὀρεινοὺς καὶ προκάλεσε στὸ ἔξωτερικὸ ἔνα μεγάλο συνασπισμὸ ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Τὸν συνασπισμὸ (Ἄγγλια, Όλλανδία, Πρωσσία, Αὐστρία, κράτος Νεάπολης, Ἰσπανία, ἀργότερα καὶ Ρωσία, γερμανικὰ κράτη) τὸν ὄργανωσε ἡ Ἀγγλία, ποὺ ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν προέλαση τῶν Γάλλων πρὸς τὴν Όλλανδία, ὅπου οἱ "Αγγλοι εἶχαν οἰκονομικὰ συμφέροντα.

Οἱ ἔχθροι ἔκαναν ἐπίθεση σὲ ὅλα τὰ σύνορα. Ἡ ἀναθεωρητικὴ κήρυξε γενικὴ ἐπιστράτευση. Τότε ἐπαναστάτησε καὶ στὸ ἐσωτερικὸ ἡ Βανδέα, γαλλικὴ ἐπαρχία καθολικὴ καὶ φιλοβασιλικὴ.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ ὀδήγησε πρὸς τὴ δικτατορία. Ἡ convent ὄργανωσε ἔνα ἐπαναστατικὸ δικαστήριο στὸ Παρίσι, καὶ μιὰ ἐπιτροπὴ «κοινῆς σωτηρίας», ὅπου ὅλα τὰ μέλη ἦταν ὀρεινοὶ καὶ ὅπου εἶχε ἐπιρροὴ στὴν ἀρχὴ ὁ Δαντὼν καὶ μετά ὁ Ροβεσπιέρρος. Στὶς ἐπαρχίες ἔγιναν οἱ «ἐπιτροπὲς ἐποπτείας», ποὺ παρακολουθοῦσαν κάθε ὕποπτο. Ὁ Dumouriez ποὺ εἶχε νικήσει στὸ Valmy λιποτάκτησε πρὸς τοὺς ἔχθρούς. Ὁ Marat καὶ ὁ Robespierre κατηγόρησαν ὡς συνενόχους τοὺς φίλους του γιρονδίνους. "Ετσι ὁ λαὸς τοῦ Παρισιοῦ ἐπαναστάτησε ἄλλη μιὰ φορά. Οἱ ἐπαναστάτες μπῆκαν στὴ συνέλευση καὶ συνέλαβαν 29 γιρονδίνους, ποὺ καταδικάστηκαν σὲ θάνατο. Οἱ ἄλλοι ἔφυγαν στὶς ἐπαρχίες τους καὶ ξεσήκωσαν τὸ λαό. Ἡ ἀρραβωνιαστικὰ ἐνὸς ἀπὸ τοὺς καταδικασμένους γιρονδίνους Καρλόττα Κορνταὶ δολοφόνησε τὸν Μαρά.

Ἡ Τρομοκρατία ('Ιούνιος 1793 - 'Ιούλιος 1794)

Ἡ σύλληψη τῶν γιρονδίνων καὶ ἡ καταδίκη τους σὲ θάνατο παρὰ τὴ βουλευτικὴ ἀσύλια ὀδήγησε σὲ δικτατορία τῶν ὀρεινῶν. Ἡ κατάσταση ὅμως στὰ 1793 γιὰ τὴ Γαλλία ἦταν τρομερή: οἱ ἔχθροὶ προχωροῦσαν σὲ ὅλα τὰ μέτωπα. Στὸ ἐσωτερικὸ ἔξακολουθοῦσε ἡ ἐπανάσταση τῆς Βανδέας· οἱ φιλοβασιλικοὶ καὶ οἱ ἀνώμοτοι κληρικοὶ συνωμοτοῦσαν στὶς ἐπαρχίες. Μόνο μὲ τὴν ἀδίστακτη σκληρό-

Οἱ πρώτοι συνασπισμός

Οἱ πρώτες στὸ ριμ 'ΕΡΤ' αναδημοτικά.

Προτοτυπία της τρομοκρατίας

Πρὸς τὴν τρομοκρατία.

Ἐπιτροπές

Σύλληψη γιρονδίνων
βουλευτῶν

Ἡ κατάσταση τῆς
Γαλλίας στὰ 1792

'Οργάνωση έθνικού
στρατού

τητα τῶν ὀρεινῶν σώθηκε ἡ ἐπανάσταση. 'Η ἐπιτροπὴ κοινῆς σωτηρίας παρακολουθοῦσε κάθε ὑπόπτο στὸ Παρίσιο καὶ στὶς ἐπάρχειες. "Οσοι δὲν συμφωνοῦσαν μαζύ τῆς καταδικάζονταν σὲ θάνατο. Χιλιάδες εἶναι τὰ θύματα κι' ἀνάμεσά τους ἡ Μαρία Ἀντουανέττα, πολλοὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ μεγάλοι ἐπαναστάτες, φίλοι ἢ ἀρχηγοὶ τοῦ κόμματος τῶν γιρονδίνων.

Οἱ δρεινοὶ ἐπέβαλαν αὐστηρὴ παρακολούθηση καὶ κανόνιζαν ἀνώτατα ὅρια στὶς τιμές τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης καὶ στὰ ἡμερομίσθια. 'Ο Καρνὼ (Carnot), μέλος τῆς ἐπιτροπῆς κοινῆς σωτηρίας ὄργάνωσε 14 στρατιές. 'Ἐπειδὴ οἱ παλιοὶ ἀξιωματικοὶ ἦταν εὐγενεῖς καὶ δὲν εἶχαν καμιὰ ἐμπιστοσύνη, οὔτε καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμα ποὺ εἶχαν συνεργαστὴ μὲ τὴν ἐπανάσταση, προώθησαν στὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα ἀστούς (Πισεγκρύ - Pichegru, Χόσ - Hache, Ναπολέοντα Βοναπάρτη) Οἱ νέοι ἀστοὶ στρατηγοὶ ἀνανέωσαν τὴν πολεμικὴ τακτικὴ σύμφωνα μὲ τὶς νέες συνθῆκες. 'Ο στρατός, ἔθνικὸς τώρα, ἦταν ἀριθμητικὰ περισσότερος. Στηρίχτηκαν στὸ ἀριθμὸ τοῦ στρατοῦ καὶ στὸ πυροβολικό, ἔκαναν ἐπιθέσεις μὲ μεγάλες δυνάμεις καὶ μεταχειρίζονταν ἐφεδρικὲς στρατιές, ποὺ ἔπαιρναν μέρος στὴ μάχη, ὅταν ὁ ἀντίπαλος εἶχε πιά κλονιστῆ. "Ἐτοι οἱ Γάλλοι ἀπέκρουσαν τὰ ἔχθρικά στρατεύματα καὶ προχώρησαν πέρα ἀπὸ τὰ γαλλικὰ σύνορα.

"Οταν ἔλειψε ὁ ἔχωτερικὸς κίνδυνος ὁ Δαντών Θέλησε νὰ περιορίσῃ τὴν τρομοκρατία. Τότε ὅμως τὸν ἀνέτρεψε ὁ Ροβεσπιέρρος, τὸν κατηγόρησε γιὰ προδοσία καὶ ἐπέτυχε τὴν καταδίκη του σὲ θάνατο.

'Ο Ροβεσπιέρρος σκλήρυνε ἀκόμα πιὸ πολὺ τὴν τρομοκρατία, ἀλλὰ καὶ ἐπεχειρήσεις τὶς πιὸ ριζοσπαστικὲς μεταβολές, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ ἀπαλλοτρίωση τῆς γῆς καὶ ἡ διανομὴ τῆς στοὺς ἀγρότες, ποὺ ἀπελευθέρωσε τὴ Γαλλία ἀπὸ τὰ τελευταῖα κατάλοιπα τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος. 'Ο Ροβεσπιέρρος, ὅπως ὅλοι οἱ φανατικοί, ἔβλεπε τὴν προδοσία σὲ κάθε ἀντίρρηση. 'Ἐθέσπισε τὴν καταδίκη σὲ θάνατο μὲ ἀπλὴ μήνυση. Ποτὲ ὅλοτε στὴ Γαλλία δὲν εἶχαν καταδικαστῆ σὲ θάνατο γιὰ πολιτικούς λόγους τόσοι ἀνθρωποι. Πολέμησε τοὺς ἄκρους ριζοσπαστικούς, ὅπως καὶ τοὺς συντηρητικούς καὶ καταδίκασε σὲ θάνατο τοὺς ἀρχηγούς τους. Στὸ τέλος ὁ κοινὸς φόβος ἔνωσε τοὺς ἀντιπάλους του. Στὶς 9 Θερμιδώρ (27 Ιουλίου 1794) ξέσπασε μέσα στὴν convent μιὰ συνωμοσία ἐναντίον του. Τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατο μαζύ μὲ τοὺς συνεργάτες του, χωρὶς ὁ λαὸς νὰ ἀντιδράσῃ. 'Ήταν ἡ τελευταία ἐκτέλεση. 'Η ἐπανάσταση βάδισε ἐπειτα πρὸς τὸν συντηρητισμό.

Γ. Τὸ διευθυντήριο (1795-1799)

'Η ἀναθεωρητική, ὅπου κυριαρχοῦσαν τώρα οἱ ἀντίπαλοι τοῦ

Δαντών

Ροβεσπιέρρος

Ροβεσπιέρρου, ψήφισε ένα νέο σύνταγμα. 'Η έκτελεστική έξουσία δόθηκε σ' ένα συμβούλιο από πέντε μέλη, πού όνομάστηκε **διευθυντήριο** (directoire) και ή νομοθετική σε δύο βουλές: τή βουλή τῶν πεντακοσίων, πού πρότεινε τοὺς νόμους, και τή γερουσία (ἀπό 250 μέλη, πού έπρεπε νά είναι μεγαλύτεροι από 40 έτῶν) ή όποια ένέκρινε τοὺς νόμους ἢ τοὺς ἀπέρριπτε. Κάθε χρόνο άνανεωνόταν τὸ 1/3 από τὰ μέλη τῶν δύο βουλῶν και ἔνας ἀπὸ τοὺς διευθυντές ἄλλαζε μὲ κλῆρο.

'Η πολυπρόσωπη αὐτὴ έξουσία φυσικὰ δὲν μποροῦσε νά εχῃ μεγάλη σταθερότητα.

Τὸ διευθυντήριο κατάργησε τοὺς περιορισμοὺς στὶς τιμὲς τῶν εἰδῶν, ἀλλὰ οἱ μεγάλες ἐλλείψεις προκάλεσαν ταραχές στὸ Παρίσι. Τὸ διευθυντήριο τὶς κατέπνιξε μὲ στρατὸ καὶ ἔκλεισε τὴ λέσχη τῶν Ιακωβίνων. Τότε οἱ φιλομοναρχικοὶ πῆραν θάρρος καὶ ἔκαναν ἐπανάσταση. Τὴν ἐπανάσταση αὐτὴ κατέπνιξε ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης. "Ετσι ἡ ἐπέμβαση τοῦ στρατοῦ ἄρχισε νά καθορίζῃ τὴν τύχη τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Λίγο ἀργότερα ἡ *convent* διαλύθηκε (26 Οκτωβρίου 1795).

Οἱ πόλεμοι τοῦ διευθυντηρίου

Οἱ νίκες τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τὴν ἐποχὴ τῆς τρομοκρατίας ἀνάγκασαν τὴν Πρωσία, Ὁλλανδία καὶ Ἰσπανία νὰ σταματήσουν τὸν πόλεμο. 'Η Ἰσπανία παραχώρησε στὴ Γαλλία τὶς κτήσεις τῆς στὸν "Αγιο Δομήνικο στὶς Ἀντίλλες. 'Η Ολλανδία ἔγινε δημοκρατία ὑποτελής στὴ Γαλλία καὶ ὀνομάστηκε Βαταβική.

Τὸ διευθυντήριο ποὺ δὲ μποροῦσε νά λύσῃ τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα (τὸ χαρτονόμισμα ποὺ ἔκοψαν στὴν ἐπανάσταση εἶχε χάσει τὴν ἀξία του) ἀποφάσισε νὰ τὸ ἀντιμετωπίσῃ μὲ τὶς κατακτήσεις. Συνέχισε τὸν πόλεμο μὲ τὴν Αύστρια. Μιὰ γαλλικὴ στρατιὰ μὲ στρατηγὸ τὸν Ναπολέοντα πέρασε στὴ Β. Ἰταλία, νίκησε τοὺς Αύστριακούς, καὶ τοὺς ὑποχρέωσε νὰ ὑπογράψουν τὴν εἰρήνη τοῦ Καμποφόρμιο (Campoformio, 1797).

'Η Αύστρια ἀναγκάστηκε νὰ παραχωρήσῃ τὴ Λομβαρδία στὴ Γαλλία (οἱ Γάλλοι τὴν ὀνόμασαν «Ἐντεῦθεν τῶν "Αλπεων Γαλατία» μὲ τὴ συνήθεια τῶν ρωμαϊκῶν ὀνομάτων ποὺ εἶχε ἐπικρατήσει). Τὸ βενετικὸ κράτος διαλύθηκε, τὰ ἐδάφη του στὴν Ἰταλία προσαρτήθηκαν στὴν Αύστρια, καὶ τὰ Ἐπτάνησα, ποὺ ἀνῆκαν ὡς τότε στὴ Βενετία, δόθηκαν στὴ Γαλλία. "Ετσι τὰ γαλλικὰ ἐπαναστατικὰ στρατεύματα βρέθηκαν κοντά στὴν ὑπόδουλη Ἐλλάδα καὶ ξεσήκωσαν τὶς ἑλληνικὲς ἐλπίδες. Είναι ή ἐποχὴ ποὺ ὁ Ρήγας πῆγε στὴν Ἰταλία νὰ συναντήσῃ τὸν Ναπολέοντα καὶ συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Αύστριακούς. Πολλοὶ "Ελληνές τότε ὑπηρετοῦσαν στὸν γαλλικὸ στρατὸ στὰ Ἐπτάνησα καὶ στὴν Ἰταλία.

‘Ο πόλεμος συνεχίστηκε μέτα τήν Αγγλία: ‘Ο Ναπολέων μετά τις νίκεις του στήν Ιταλία πρότεινε νά γίνη έκστρατεία στήν Αίγυπτο, για ν’ άποκοπή ό δρόμος της Αγγλίας πρός τις άποικιες. Τὸ σχέδιο ἔγινε δεκτό καὶ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα πέρασαν στήν Αφρική ἐξεφεύγοντας τὴν ἐπιτήρηση τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Βάδισαν μὲ μεγάλες δυσκολίες μέσα στήν ἔρημο, ἔφτασαν στήν Αλεξάνδρεια, νίκησαν τοὺς Τούρκους στὴ μάχη τῶν πυραμίδων καὶ κατέλαβαν τὸ Κάιρο. ‘Ο Νέλσων ὅμως, ναύαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, κατόρθωσε νά βιθίσῃ τὸν γαλλικὸ στόλο στὸ Αμπουκίρ (Abukir, 1798) καὶ νά ἀποκλείσῃ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα στήν Αίγυπτο. ‘Ο Ναπολέων ἔκανε μιὰ ἐκστρατεία πρός τὴν Παλαιστίνη, ἀλλά, ὅταν ἔμαθε πώς στὸ Παρίσι ἔχουν ξεσπάσει ταραχές, ξαναγύρισε στὴ Γαλλία κρυφὰ ἀφήνοντας τὸ στρατὸ στήν Αίγυπτο. Ἐκεῖ ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴν κυβερνητικὴ ἀστάθεια καὶ μ’ ἔνα στρατιωτικὸ πραξικόπημα (18 Brumaire = 9 Νοεμβρίου 1799) κατέλυσε τὸ διευθυντήριο καὶ πῆρε τὴν ἔξουσία.

Σημασία καὶ συνέπειες τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης

Παρὰ τὴν τρομοκρατία καὶ τοὺς πολέμους ὅλες οἱ γαλλικὲς ἐθνοσυνελεύσεις καὶ ιδιαίτερα ἡ ἀναθεωρητικὴ πῆραν μέτρα ποὺ ἄλλαξαν τὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ δομὴ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εύρωπης:

1) Κατάργησαν τὴν ἀπολυταρχία καὶ τὶς κοινωνικὲς διακρίσεις καὶ ἐπέβαλαν τὴν κυριαρχία τοῦ ἔθνους σὰν ἀνώτατη πηγὴ τῆς ἔξουσίας.

2) Κατοχύρωσαν τὶς ἐλευθερίες καὶ τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν. Γιὰ πρώτη φορὰ στήν νεώτερη εὐρωπαϊκὴ ιστορία δόθηκε στήν ἔννοια «πολίτης» ἡ σημασία ποὺ εἶχε στήν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδα, δηλαδὴ ὑπεύθυνο ἄτομο μὲ συναίσθηση τῶν ὑποχρεώσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν δικαιωμάτων του.

3) Ἐνοποίησαν διοικητικά, νομοθετικά καὶ οἰκονομικά τὸ γαλλικὸ κράτος καὶ κατάργησαν τὰ λείψανα τῶν μεσαιωνικῶν θεσμῶν.

4) Ἀπελευθέρωσαν τὸ ἐμπόριο ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν μεσαιωνικῶν μονοπωλίων καὶ τῶν συντεχνιῶν.

5) Ἐπέβαλαν τὴν παιδεία δωρεάν καὶ ὑποχρεωτικά, ἐπειδὴ πίστευαν πώς μὲ τὴ μάθηση ὁ πολίτης γίνεται πραγματικὰ ἐλεύθερος.

6) Βοήθησαν τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴν ἵδρυση ἐπιστημονικῶν ίνστιτούτων, ὅπου νέοι ἐπιστήμονες ἀνανέωσαν τὸ πνεῦμα καὶ τὴ μέθοδο. Τέτοιο ἦταν π.χ. τὸ ίνστιτούτο αἰγυπτιακῶν σπουδῶν. Πολλοὶ ἐπιστήμονες ἀκολούθησαν τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντος, μελέτησαν τὸν αἰγυπτιακὸ πολιτισμὸ καὶ ἀργότερα κατόρθωσαν νά λύσουν τὸ αἰνιγμα τῆς αἰγυπτιακῆς γραφῆς.

7) Γιὰ νά διευκολύνουν τὸ ἐμπόριο δέχτηκαν τὸ δεκαδικό

Συνέπειες τῆς
γαλλικῆς
ἐπανάστασης

Πολιτικὲς
ἐλευθερίες

Οἰκονομία

Παιδεία

Ἐπιστήμη

Ἐμπόριο

σύστημα και ἐπέβαλαν σ' ὅλο τὸ κράτος ὁμοιόμορφα μέτρα και σταθμά.

Ἐθνικός στρατός

8) Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Εὐρώπη ὀργανώθηκε ἐθνικὸς στρατὸς και ἐφαρμόστηκε νέα στρατηγική, ποὺ ἔδωσε στὴ Γαλλία τὴ δυνατότητα νὰ κυριαρχήσῃ στὴν Εὐρώπη, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε στὴν ἱστορία τῆς.

Ἀρχὴ ἐθνοτήτων

9) Οἱ ιδέες τῆς πολιτικῆς και ἐθνικῆς ἑλευθερίας, ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων (ὅτι δηλαδὴ κάθε ἔθνος ἔχει δικαίωμα ν' ἀποτελῇ κράτος ἀνεξάρτητο) ἐπηρέασαν τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς και καθόρισαν τὴν εὐρωπαϊκὴ ἱστορία τοῦ 19ου αἰ. Ἡ ἔννοια «ἔθνος» κυριάρχησε στὴν Εὐρώπη μετὰ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση και σχεδὸν θεοποιήθηκε.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιὰ ἦταν ἡ γενικὴ κατάσταση τῆς Γαλλίας στὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. και ποιὰ τὰ αἰτία τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης;

2. Γαλλικὴ ἐπανάσταση: Ἀφορμή, περίοδοι, κυριότερα γεγονότα.

3. Ποιές είναι οἱ σημαντικότερες πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές που ἔφερε ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση στὴ Γαλλία.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

‘Η σημασία τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης γιὰ τὴ Γαλλία και τὴν Εὐρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ (1799-1815)

Περίοδοι

‘Η ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντος χωρίζεται σὲ δύο περιόδους:

α) ‘Υπατεία (1799-1804)

β) Άυτοκρατορία (1804-1815)

A. ‘Υπατεία (1799-1804)

Πολίτευμα

‘Ο Ναπολέων, ἐπειδὴ ἤξερε πῶς στὴ Γαλλία ὑπῆρχε ἰσχυρὸ δημοκρατικὸ ρεῦμα, ἀπέφυγε νὰ συγκεντρώσῃ ἀμέσως στὰ χέρια του ὅλη τὴν ἔξουσία.

Μὲ δική του ἐμπνευση και τῶν συνεργατῶν του στὸ κίνημα ψηφίστηκε ἔνα νέο σύνταγμα ποὺ ἔδινε τὴν ἐκτελεστικὴ ἔξουσία σὲ τρεῖς ὑπάτους (Ναπολέων, Λεμπρέν, Καμπασερές) και τὴ νομοθετικὴ σὲ δύο σώματα, βουλὴ και γερουσία.

Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἡ ἔξουσία, ἐκτελεστικὴ και νομοθετική, συγκεντρώθηκε στὸν πρῶτο ὑπάτο: ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, καθόριζε τὴν ἐξωτερικὴ πολιτική, διόριζε και ἔπαιε τοὺς

ύπουργούς καὶ τοὺς ἀνωτάτους ὑπαλλήλους, ἐτοίμαζε μὲν ἔνα δικό του συμβούλιο τοὺς νόμους, ποὺ ἡ βουλὴ εἶχε δικαιώμα νὰ τοὺς δεχτῇ ἢ νὰ τοὺς ἀπορρίψῃ, ἀλλὰ ὅχι νὰ τοὺς ἀλλάξῃ. Διόριζε τὰ μέλη τῆς γερουσίας καὶ διάλεγε τὰ μέλη τῆς βουλῆς ἀπὸ ἔνα κατάλογο ὑποψηφίων, ποὺ ἐξέλεγε ὁ λαὸς μὲν ἀμεσες ἐκλογές. Οὔτε στὴν ἐποχὴ τῆς ἀπολυταρχίας ἡ διοίκηση δὲν ἦταν τόσο συγκεντρωτική. "Ολοὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους καὶ οἱ δικαστὲς ἦταν ἔξαρτημένοι ἀπὸ τὸν πρῶτο ὕπατο.

Οι πόλεμοι τῆς ἐποχῆς τῆς ὑπατείας

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκστρατείας στὴν Αἴγυπτο (1799) εἶχε σχηματιστῆ ἔνας δεύτερος συνασπισμὸς ('Αγγλία, Ρωσία, Αύστρια) γιὰ νὰ σταματήσῃ τὴ γαλλικὴ ἐπέκταση. 'Αργότερα ἡ Ρωσία ἀποσύρθηκε. 'Ο Ναπολέων ἔστειλε τὸν στρατηγὸ Μορώ (Moreau) πρὸς τὶς αὐστριακὲς χῶρες καὶ ὁ Ἰδιος περνώντας τὶς "Αλπεις πλευροκόπησε τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα στὴ Β. Ἰταλία (μάχη Marengo 1800). 'Η Αύστρια ἀναγκάστηκε νὰ ὑπογράψει τὴν εἰρήνη τῆς Λύνεβιλ (Lunéville, 1801) ποὺ ἐπικύρωσε τὴ συνθήκη τοῦ Campo-formio.

'Ο πόλεμος συνεχίστηκε μὲ τὴν Ἀγγλία, ποὺ κυριαρχοῦσε πάντα στὶς θάλασσες. 'Ο Ναπολέων ἔκανε διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς "Αγγλους καὶ ἐπειδὴ ὁ φιβερότερος ἔχθρός του, ὁ Pitt ὁ νεώτερος, εἶχε ἔκεινη τὴν ἐποχὴ ἀνατραπῆ, ἐπέτυχε νὰ κλείσῃ τὴν εἰρήνη τῆς Ἀμιένης (Amiens, 1802). 'Η Ἀγγλία δέχτηκε νὰ παραχωρήσῃ στὴ Γαλλία τὴ Μάλτα, ν' ἀδειάσῃ τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸν γαλλικὸ στρατὸ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴ Γαλλία.

Ἐσωτερικὴ ὄργάνωση

'Ο Ναπολέων ἦταν ἀπέραντα φιλόδοξος, συντηρητικὸς καὶ ρεαλιστής. Περιόρισε τὶς πολιτικὲς ἐλευθερίες, πολέμησε τοὺς φιλοβασιλικοὺς καὶ τοὺς ριζοσπαστικούς. Εἶχε ὅμως μεγάλες ὄργανωντικὲς καὶ διοικητικὲς ἴκανότητες, γι' αὐτὸ μέσα στὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα τῆς εἰρήνης (1802-1805) κατόρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ ἔνα τεράστιο ἔργο, δηλαδὴ νὰ θεμελιώσῃ τὰ κοινωνικὰ καὶ διοικητικὰ ἐπιτεύγματα τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης καὶ νὰ κάνῃ τὴ Γαλλία ἔνα ὄργανωμένο ἀστικὸ κράτος.

Τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπισε ἦταν:

1) **Τὸ διοικητικό.** 'Ο Ναπολέων κράτησε τὴ διοικητικὴ διαίρεση ποὺ εἶχε θεσπίσει ἡ ἐπανάσταση, ἀλλὰ διόριζε ὁ Ἰδιος ὄλους τοὺς διοικητικούς ὑπαλλήλους. "Ετοι διαμόρφωσε τὸ πιὸ αὐστηρὸ γραφειοκρατικὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἔξουσία του.

2) **Τὸ οἰκονομικό.** Προστάθησε νὰ βάλῃ τάξη στὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. 'Οργάνωσε τὶς οἰκονομικὲς ὑπηρεσίες καὶ ἰδρυσε τὴν

Δεύτερος
συνασπισμὸς

Εἰρήνη 'Αμιένης
(1802)

Ἐσωτερικὴ
ὄργάνωση

Οἰκονομία.
'Εθνικὴ Τράπεζα

Θρησκευτική
πολιτική, Κονκορντά
(Concordat, 1801)

Τράπεζα τῆς Γαλλίας (1800). Στὰ 1803 ἔκοψε τὸ πρῶτο ἐνιαῖο γαλλικὸ νόμισμα καὶ καθιέρωσε τὸ νομισματικὸ σύστημα μὲ βάση τὸ φράγκο. Παράλληλα ἄρχισε πολλὰ δημόσια ἔργα.

3) Τὸ ἐκκλησιαστικό. Βλέποντας ὁ Ναπολέων ὅτι ἡ σύγκρουση μὲ τὸν πάπα δημιουργοῦσε προβλήματα στὴ Γαλλία, ἄρχισε διαπραγματεύσεις μὲ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ποὺ κατέληξαν σὲ συμφωνία (Concordat, 1801). Ἡ καθολικὴ θρησκεία ἀναγνωρίζοταν ὡς θρησκεία τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν Γάλλων καὶ ἐπιτρεπόταν ἡ ἐλεύθερη καὶ ἐπίσημη ἀσκηση τῆς λατρείας. Ἡ πολιτεία θὰ εἰχε τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ τοὺς ἐπισκόπους, ὁ πάπας θὰ τοὺς ἔδινε τὸ χρίσμα καὶ αὐτὸι θὰ χειροτονοῦσαν τοὺς κατώτερους κληρικούς. Τὸ κράτος θὰ καθόριζε τὶς ἐκκλησιαστικὲς περιφέρειες. Τὰ κτήματα ποὺ είχαν δημευτῆ δὲν θὰ ἐπιστρέφονταν. Τὸ κράτος θὰ μισθοδοτοῦσε τοὺς Ἱερεῖς καὶ θὰ εἰχε τὴν ἀνώτατη ἐποπτεία σ' ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

Μὲ τὸν ᾽διο τρόπο ὁ Ναπολέων ὁργάνωσε καὶ τοὺς διαμαρτυρομένους καὶ Ἐβραίους ποὺ ἦταν στὴ Γαλλία.

4) Τὸ ἐκπαιδευτικό. Ὁ Ναπολέων συντηρητικός, ὅπως ἀναφέραμε, ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὴν κατώτατη ἐκπαίδευση. "Ιδρυσε Λύκεια, μὲ στρατιωτικὸ σχεδὸν χαρακτήρα, γιὰ τὴν μόρφωση ἀξιωματικῶν καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων.

5) Τὸ ἀγροτικό. Φρόντισε νὰ παραχωρήσῃ στοὺς γεωργοὺς τὰ κτήματα ποὺ είχαν καταπατήσει μὲ τὴν ἐπανάσταση καὶ ποὺ είχε ἀπαλλοτριώσει ὁ Ροβεσπιέρρος. "Ετσι οἱ γεωργοὶ ἔξασφάλισαν τὴν ίδιοκτησία τους καὶ ἡ Γαλλία πήρε στὴν ὕπαιθρο τὴν ὄψη μιᾶς σύγχρονης χώρας. Ἡ γῆ καλλιεργήθηκε περισσότερο καὶ οἱ γεωργοὶ ἔγιναν οἱ πιο πιστοὶ ὥπαδοι τοῦ Ναπολέοντος.

6) Τὸ νομοθετικό εἶναι ἡ μεγαλύτερη προσφορὰ τοῦ Ναπολέοντος στὴ Γαλλία. Ὁ Ναπολεόντεος κώδικας, ποὺ δημοσιεύτηκε στὰ 1804, ἐνοποίησε τὸ δίκαιο καὶ κατοχύρωσε τὶς κοινωνικὲς κατακτήσεις τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης.

B. Αὐτοκρατορία (1804-1815)

'Απὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Ναπολέων ἀπέβλεπε νὰ συγκεντρώσῃ ἀποκλειστικὰ τὴν ἔξουσία. Στὰ 1802 ἔγινε ἰσόβιος ὑπατος καὶ ὑστερα ἀπὸ μιὰ ἀπόπειρα ἐναντίον του στέφθηκε αὐτοκράτορας στὴν Παναγία τῶν Παρισίων, μπροστὰ στὸν πάπα (1804).

Τὸ σύνταγμα τῆς ὑπατείας ἦταν τόσο συντηρητικό, ποὺ δὲ χρειάζονταν πολλὲς ἀλλαγές. "Αλλαξαν μόνο τὸ ἡμερολόγιο τῆς ἐπανάστασης καὶ ἐπανέφεραν τὴν χριστιανικὴ χρονολογία καὶ τὰ παλιὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν (ἢ ἀναθεωρητικὴ εἰχε θεσπίσει τὴ

Ἐκπαίδευση

Διανομὴ γαιῶν

Ναπολεόντεος
κώδικας (1804)

Αὐτοκρατορία

χρονολογία πού ξεκινούσε άπό την άρχη της έπανάστασης και τά λαϊκά όντα μηνών).

Ο Ναπολέων άργανωσε την αύλή του και, παρά τις άρχες πού είχε διακηρύξει ή γαλλική έπανάσταση, έδωσε κτήματα άπό τις νέες χώρες και τίτλους εύγενείας στοὺς συγγενεῖς και συνεργάτες του.

Οι πόλεμοι της αύτοκρατορίας

ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ, ΑΥΣΤΡΙΑ, ΡΩΣΙΑ (1805-1806)

Οι "Αγγλοί, πού δὲν θελαν νὰ παραδώσουν τὴν Μάλτα καὶ τὴν Άλεξανδρεια καὶ ἀνησυχοῦσαν γιὰ τὴ γαλλικὴ ἐπέκταση πρὸς τὴ Μεσόγειο μετὰ τὶς ἐκστρατείες τοῦ Ναπολέοντος στὴν Ἰταλία, συμμάχησαν μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ τοὺς Ρώσους καὶ ξανάρχισαν τὸν πόλεμο (1805).

Ο Ναπολέων στράφηκε πρὸς τὴν Αύστρια καὶ νίκησε τὰ στρατεύματα τῶν Αὐστρο-Ρώσων στὴν Οὐλμ (Ulm) καὶ στὸ "Αουστερλίτς" (Austerlitz, 1805). Η Αύστρια ἀναγκάστηκε νὰ ύπογράψῃ εἰρήνη καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὰ ἐδάφη τῆς Βενετίας στὴ Γαλλία καὶ τὸ Τυρόλο στὴ Βαυαρία, πού εἶχε συμμαχῆσει μὲ τὸν Ναπολέοντα (1806).

Ο ἀγγλικὸς στόλος ὅμως συνάντησε τὸν γαλλο-ισπανικὸ στὰ παράλια τῆς Ισπανίας κοντὰ στὸ ἀκρωτήριο Τράφαλγκαρ (Trafalgar, 1805). Στὴ ναυμαχίᾳ ὁ "Αγγλος ναύαρχος Νέλσων πληγώθηκε βαριὰ καὶ πέθανε, ἀλλὰ ὁ γαλλικὸς στόλος καταστράφηκε. "Ετσι παρὰ τὶς νίκες τοῦ Ναπολέοντος στὴν Εηρά, η Ἀγγλία ἔξακολούθησε νὰ κυριαρχῇ στὴ θάλασσα.

Μετὰ τὸν πόλεμο ὁ Ναπολέων άργανωσε τὶς χώρες πού εἶχαν καταληφθῆ, τὶς ἔκανε βασίλεια καὶ τὶς ἔδωσε σὲ συγγενεῖς του. "Ηθελε νὰ περιβάλῃ τὸ κράτος του μὲ ύποτελὴ βασίλεια τῆς ἐμπιστοσύνης του: "Ενωσε τὸ Βέλγιο καὶ τὴν Ὁλλανδία μὲ βασιλιά τὸν ἀδελφό του Λουδοβίκο· τὸ κράτος τῆς Νεάπολης τὸ ἔδωσε στὸν ἀδελφό του Ἰωσήφ καὶ ἀργότερα στὸ γαμπρό του στρατηγὸ Μυράτ (Murat). άργανωσε τὰ γερμανικὰ κρατίδια ἀνατολικὰ στὸ Ρήγο σὲ μιὰ ὁμοσπονδία ὑπὸ τὴν προστασία του. "Ετσι διαλύθηκε ἡ παλιὰ γερμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ ὁ αὐτοκράτορας Φραγκίσκος Β' τῶν Ἀψβούργων πῆρε ἀπὸ τότε τὸν τίτλο αὐτοκράτορας τῆς Αύστριας (1806).

Στὶς χώρες πού κατέλαβε ὁ Ναπολέων κατάργησε τὴ δουλοπαροικία καὶ ἐπέβαλε τὸν ναπολεόντειο ἀστικὸ κώδικα. Αὐτὸ προκάλεσε μεγάλο ἐνθουσιασμὸ στοὺς λαούς, ποὺ τὸν δέχονταν σὰν ἐλευθερωτή, καὶ συνέβαλε στὶς στρατιωτικὲς ἐπιτυχίες του.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΩΣΙΑ (1806)

Η Πρωσσία εἶχε μείνει οὐδέτερη μετὰ τὸ 1795. "Οταν ὅμως ιδρύθηκε ἡ ὁμοσπονδία τοῦ Ρήγου καὶ ἡ γαλλικὴ ἐπιρροὴ ἐπεκτά-

Ναπολέων

Πόλεμος μὲ Αγγλία -
Αύστρια - Ρώσια
(1805 - 1806)

Μάχες Οῦλμ
"Αουστερλίτς" (1805)

Πόλεμος συγκαλει
απεριττωτον στὴν
Πολιτικὴν τραχή
(1805) ποτερούσα

Ναυμαχία τοῦ
Τράφαλγκαρ (1805)

Πόλεμος μὲ τὴν
Αύστρια (1809)

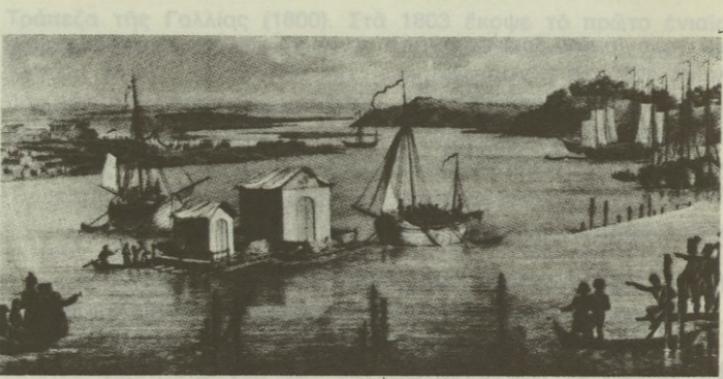
Όργανωση
ύποτελῶν
βασιλείων

ποτερούσα
(1808)

ποτερούσα Πρωσσία

Επιτροπή της
Ρήγα (1812)

Πόλεμος μὲ τὴν
Πρωσσία (1806)

Συνάντηση τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ τσάρου στὸ Τίλσιτ (1807). Οἱ δύο αὐτοκράτορες συναντήθηκαν πάνω σε μιὰ σχεδία, ποὺ εἶχε στηθῆ εἰδικά γι' αὐτοὺς στὸν ποταμὸ Νίμεν (χαρακτικὴ τῆς ἐποχῆς).

Θηκε πρὸς τὶς γερμανικὲς χῶρες συμμάχησε μὲ τὴ Ρωσία καὶ κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Γαλλίας.

Ο πρωσσικὸς στρατὸς ἦταν ὁ καλύτερος τῆς Εὐρώπης πρὶν ἀπὸ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση. Μὰ ἦταν στρατὸς μισθοφόρων ἀριθμητικὰ μικρότερος, πολεμοῦσε μὲ τὴν παλιὰ τακτικὴ καὶ δὲν εἶχε τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ο Ναπολέων διέλυσε τὸν πρωσσικὸ στρατὸ στὴν Ιένα καὶ τὸ "Αουερστέντ (Auerstädt, 1806). Ο βασιλιάς τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκος Γουλιέλμος Γ' κατέφυγε στὴν Α. Πρωσσία, ὅπου συναντήθηκε μὲ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1807 οἱ Γάλλοι νίκησαν καὶ τούς δύο στρατούς.

Η ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΤΙΛΣΙΤ (TILSIT, 1807)

Ἐπειδὴ ὁ Ναπολέων καταλάβαινε πῶς θὰ ἦταν δύσκολο νὰ μεταφέρῃ ἀνατολικότερα τὸν πόλεμο, προσπάθησε νὰ διαπραγματευθῇ μὲ τὸν τσάρο. Συναντήθηκαν στὸ Τίλσιτ, κοντά στὸν ποταμὸ Νίμεν (Niemen). Ο τσάρος 'Αλέξανδρος Α', ρομαντικός, μὲ ἀδύνατη θέληση, ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα. Η Ρωσία συμμάχησε μὲ τὴ Γαλλία ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας μὲ ἀντάλλαγμα νὰ κινηθῇ ἐλεύθερα πρὸς τὰ σουηδικὰ καὶ τουρκικὰ ἔδαφη. "Ετοι οἱ δύο αὐτοκράτορες ἀποφάσισαν νὰ μοιράσουν μεταξύ τους τὴν Εὐρώπη.

"Αμεσο ἀποτέλεσμα τῆς συμμαχίας ἦταν ἡ ὑποταγὴ τῆς Πρωσσίας. Ο Ναπολέων τῆς ἀπέσπασε τὰ πολωνικὰ ἔδαφη καὶ ἴδρυσε τὸ ἀνεξάρτητο δουκάτο τῆς Βαρσοβίας, τὴν ύποχρέωσε ν' ἀναλάβῃ τὴ διατροφὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ περιορίσῃ τὸ στρατὸ τῆς σὲ 42000.

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ (1806-1807)

Μὲ τὴν εἰρήνη τοῦ Τίλσιτ ὁ Ναπολέων κυριάρχησε στὴν Εὐρώπη, ἀλλὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ πολεμήσῃ τὴν Ἀγγλία στὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ

Μάχες Ιένας
"Αουερστέντ (1806)

Συνάντηση Τίλσιτ
(1807)

Ὑποταγὴ Πρωσσίας

Η πειρωτικὸς
ἀποκλεισμὸς

στά 1806 και 1807 άποφάσισε νά τήν κηρύξῃ σὲ άποκλεισμό καὶ άπαγόρεψε στά ἀγγλικά καράβια νά ξεφορτώνουν ἐμπορεύματα στά εύρωπαικά λιμάνια. 'Η Ἀγγλία ἔκανε στενότερο τὸν θαλάσσιο άποκλεισμό. Αύτὰ τὰ μέτρα προκάλεσαν μεγάλες δυσκολίες καὶ ἐλλείψεις στὴν Εύρωπη καὶ κατέστρεψαν οἰκονομικὰ τὶς μεσαῖες τάξεις. Οἱ ἀδιάκοποι πόλεμοι ἀρχισαν νά κουράζουν τοὺς εύρωπαικούς λαούς, οἱ χρηματικὲς εἰσφορές, οἱ στρατολογίες καὶ ή ὑποχρέωση νά τρέφουν τὰ γαλλικὰ στρατεύματα δυσαρέστησαν τὶς χῶρες ποὺ εἶχαν ύποταχτῆ στὴ Γαλλία τὸ έθνικὸ αἴσθημα κυριάρχησε καὶ οἱ Ναπολέων ἄρχισε νά χαρακτηρίζεται τύραννος.

ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΙΣΠΑΝΙΑΣ - ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

Τὰ ἀγγλικά καράβια ἔκαναν λαθρεμπόριο στὰ πορτογαλικά λιμάνια. 'Ο Ναπολέων ἀναγκάστηκε νά ύποτάξῃ τὴν Πορτογαλία, ἀλλὰ γιὰ νά κυριαρχήσῃ ἐκεῖ, ἐπρεπε νά καταλάβῃ καὶ τὴν Ἰσπανία, ποὺ ἦταν σύμμαχὸς του. Τὴν ύπέταξη πράγματι καὶ ἔκανε ἐκεῖ βασιλέα τὸν ἀδελφό του Ἰωσῆφ. 'Ομως γιὰ πρώτη φορὰ βρέθηκε ἐμπρὸς σὲ μιὰ καθολικὴ λαϊκὴ ἔξεγερση. Οἱ Ἰσπανοὶ ἔκαναν ἀμείλικτο κλεφτοπόλεμο στὰ γαλλικὰ στρατεύματα, ἐνῶ ἀγγλικὸς στρατὸς ύπὸ τὸν Οὐέλλιγκτον (Wellington) ἔκανε ἀπόβαση στὴν Πορτογαλία καὶ ἐνίσχυε τοὺς ἐπαναστάτες. Οἱ Γάλλοι ἦταν ἀδύνατο νά κρατήσουν τὴν Ἰσπανία. Τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα προχώρησαν πρὸς τὴν Μαδρίτη.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΥΣΤΡΙΑ (1809)

'Η Αύστρια θέλησε νά ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴ γαλλικὴ ἐπιρροή. 'Ο Ναπολέων ἔξεστράτευσε καὶ νίκησε τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα στὸ Βάγκραμ (Wagram), ἔξω ἀπὸ τὴ Βιέννη. 'Η Αύστρια ἀναγκάστηκε νά παραχωρήσῃ στὴ Γαλλία τὶς δαλματικὲς ἀκτές. 'Απὸ τότε ἐπεκράτησαν στὴν Αύστρια οἱ πολὺ συντηρητικοὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μέττερνιχ (Metternich).

Φθάνοντας στὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἔξουσίας του ὁ Ναπολέων ἀποφάσισε νά ιδρύσῃ μιὰ δυναστεία, ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο θὰ συνέχιζε ἡ θὰ διαδεχόταν τοὺς Ἀμβούργους, κρατώντας τὸ παλιὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα. "Ἐτσι χώρισε τὴν Ἰωσηφίνα, ἀπὸ τὴν ὥποια δὲν εἶχε ἀποκτήσει παιδί, καὶ πήρε γυναίκα του τὴ Μαρία Λουΐζα, κόρη τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Αύστριας. Στὰ 1811 ἀπέκτησε ἔνα γιό, ποὺ τὸν ὀνόμασε βασιλέα τῆς Ρώμης.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ (1812) ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ (1814)

Οἱ Ρώσοι ἦταν δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὸν ἡπειρωτικὸ ἀποκλεισμό. Στὰ 1812 ὁ Ναπολέων ἔκανε τὸ λάθος νά τοὺς κηρύξῃ τὸν πόλεμο. 'Εμπιστεύτηκε στὸ μεγάλο στρατὸ ποὺ διέθετε —κάπου 600000— στὶς ικανότητες καὶ στὴν τακτικὴ του. Δὲν ύπολόγισε πῶς ἐπρεπε νά πολεμήσῃ μακριὰ ἀπὸ τὶς βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ του, μέσα σὲ μιὰ

Κατάληψη Ἰσπανίας
Πορτογαλίας

Ἀπόβαση ἀγγλικῶν
στρατευμάτων στὴν
Πορτογαλία

Πόλεμος μὲ τὴν
Αύστρια (1809)

Ἐκστρατεία στὴ
Ρωσία (1812)

ΕΥΡΩΠΗ, 1812

πολιτικό πηλάρχος
ρελιγιοφόρος

νέων λαών που έπαιξαν
ότι τον θερινό στρατό
μπορεί να μεταφέρει
την απόσταση της Ελλάδας

Συνθήκη της
(1807)

Της πρώτης Προσπολος

της οποίας
επέβαλλε

την απόσταση

170

Η δάσαση τοῦ ποταμοῦ Μπερεζίνα, ὅπου οἱ Γάλλοι δέχτηκαν ἐπίθεση τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, στάθηκε μιὰ φοβερὴ καταστροφὴ γιὰ τὸν στρατὸ τοῦ Ναπολέοντος. Στὴν εἰκόνα οἱ στρατιῶτες περνοῦν ἀπὸ δύο στενές γέφυρες. "Ἄλλοι ἐπηειρώντας νὰ διασχίσουν τὸ παγωμένο ποτάμι χάνονται μέσα στὸν πάγο, ποὺ σπάζει. (Χαρακτικό ἔργο τοῦ Adam.)

χώρα ἐχθρική ἀπὸ τὴν Ἰδια τὴν φύση τῆς. Τὰ ρωσικά στρατεύματα, μὲ στρατηγὸ τὸν Κουτούζωφ, δὲν ἔδωσαν ἀποφασιστικὴ μάχη. Ὑποχώρησαν καταστρέφοντας τὰ πάντα. Οἱ Γάλλοι προχώρησαν στὸ ἑσωτερικὸ τῆς Ρωσίας. Σὲ μιὰ μάχη κοντά στὸ Μποροντίνο νίκησαν τοὺς Ρώσους καὶ μπήκαν στὴ Μόσχα. Τὰ ρωσικά στρατεύματα ἀναδιπλώθηκαν ἀνατολικότερα. Οἱ Γάλλοι ἔμειναν ἔνα μῆνα στὴν κατεστραμμένη πόλη, ὅπου κάθε λίγο ἄναβαν μυστηριώδεις πυρκαγιές. Ἔφτασε ὁ χειμώνας. Οἱ Ναπολέων ἦ ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Ρώσους στὸ ἑσωτερικὸ τῆς χώρας τους μὲ στρατὸ κουρασμένο καὶ χωρὶς ἐφόδια ἢ νὰ γυρίσῃ πίσω. Προτίμησε τὸ δεύτερο καὶ ἡ ὑποχώρηση στάθηκε μιὰ φοβερὴ καταστροφή. "Ατακτα σώματα κοζάκων ἔκαναν ἀδιάκοπο κλεφτοπόλεμο, οἱ Γάλλοι πέθαιναν στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ κρύο. Φτάνοντας στὸν ποταμὸ **Μπερεζίνα**, στὰ ρωσοπολωνικὰ σύνορα, δέχτηκαν τὴν ἐπίθεση τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Καθὼς ὑποχωροῦσαν οἱ ύποταγμένες χώρες ἄρχισαν νὰ ἐπαναστατοῦν.

Οἱ Πρώσσοι εἶχαν στὸ μεταξὺ καταργήσει τὴ δουλοπαροικία, εἶχαν ἐπιβάλει ύποχρεωτικὴ στρατιωτικὴ θητεία καὶ ἀλλάζοντας κάθε τόσο τοὺς 42000 στρατιῶτες, ποὺ εἶχαν δικαίωμα νὰ κρατοῦν, μὲ ἄλλους, γύμνασαν πολλὲς χιλιάδες στρατό. Ἐνώθηκαν μὲ τοὺς Ρώσους, δηπως καὶ οἱ Αύστριακοί.

Παρὰ τὶς δυσκολίες ὁ Ναπολέων κατόρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ στρατό. Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη μὲ τοὺς Ρώσους καὶ Πρώσσοις δόθηκε κοντὰ στὴ **Λειψία** (1813). Οἱ Γάλλοι νικήθηκαν. Οἱ σύμμαχοι πρότειναν εἰρήνη, μὲ σύνορο τὸ Ρήνο, ἀλλὰ ὁ Ναπολέων ἀρνήθηκε. Τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα βάδισαν τότε πρὸς τὰ γαλλικὰ σύνορα

Μάχη Λειψίας (1813)

καὶ οἱ Ἀγγλοι μὲ τὸν Οὐέλλιγκτον πέρασαν τὰ Πυρηναῖα.

Ο Ναπολέων ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθῇ καὶ οἱ σύμμαχοι τὸν ἔξορισαν στὸ νησὶ "Ελβα κοντά στὴν Ἰταλία (1814)." Ἐπειτα ὑπέγραψαν μιὰ προκαταρκτικὴ εἰρήνη στὸ Παρίσι (1814) καὶ ἐπανέφεραν στὸ γαλλικὸ θρόνο τὸν ἀδελφὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', Λουδοβίκο ΙΗ', μὲ τὴ συμφωνία νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὶς βασικὲς πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς μεταβολὲς ποὺ εἶχε πραγματοποιῆσε ἡ ἐπανάσταση. Γιὰ νὰ τὸν ἐνισχύσουν, ἔδωσαν στὴ Γαλλία τὰ σύνορα τοῦ 1792 καὶ δὲν τῆς ἐπέβαλαν πολεμικὴ ἀποζημίωση.

Τὰ μεγάλα εύρωπαϊκὰ προβλήματα θὰ τὰ ἔλυνε ἔνα συνέδριο στὴ Βιέννη, ὅπου θὰ ἔπαιρναν μέρος ὄλες οἱ δυνάμεις, ποὺ εἶχαν πολεμήσει τὸν Ναπολέοντα, καὶ ἡ Γαλλία. Ὅπουργοὶ τῶν ἔξωτερικῶν τῆς Ρωσίας στὸ συνέδριο τῆς Βιέννης ἤταν ὁ Νέσελρόδην (Nesselrode) καὶ ὁ Ἰω. Καποδίστριας.

ΟΙ ΕΚΑΤΟ ΗΜΕΡΕΣ. ΒΑΤΕΡΛΩ (1815)

Ο Ναπολέων, ἄνθρωπος μὲ τρομακτικὸ δυναμισμό, ἄν καὶ ἔξοριστος στὴν "Ελβα, δὲν μποροῦσε νὰ παραδεχτῇ ὅτι νικήθηκε ὄριστικά. Μαθαίνοντας πῶς οἱ σύμμαχοι διαφωνοῦν στὴ Βιέννη, πέρασε κρυφὰ στὴ Γαλλία. Ὁ γαλλικὸς στρατός, ποὺ ἔστειλαν ἐναντίον του, ἐνώθηκε μαζύ του. Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ καὶ ὁ Ναπολέων ἔγινε πάλι κύριος τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ οἱ

(εταιρία αλιευτών)

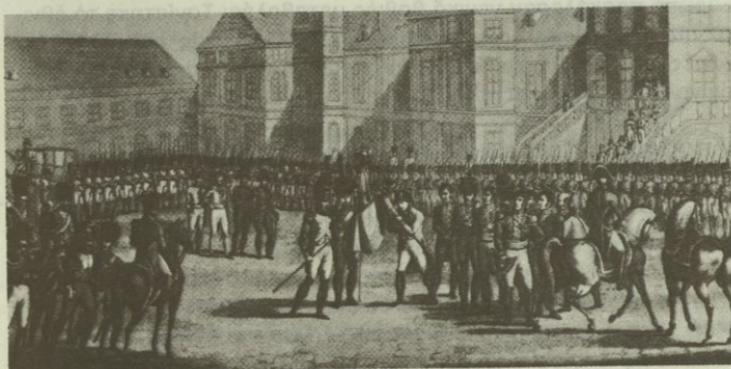
'Ἐπανοδος τῶν
Βουρβόνων (1814)

Συνέδριο Βιέννης
(1814)

'Επιστροφὴ τοῦ
Ναπολέοντος στὴ
Γαλλία

εργασία μεταξύ των
εργαζομένων

Μετά τὴν ἥττα τῆς Λειψίας ὁ Ναπολέων ἀποχαιρετᾷ τὴ φρουρά στὸ Φονταινεμπλὼ. (Χαρακτικὴ τοῦ Couché).

εργασία μεταξύ των
εργαζομένων
της αποδοτικής
βιομηχανίας

σύμμαχοι συγκέντρωσαν στρατό. 'Η τελική μάχη δόθηκε στὸ Βατερλώ (Waterloo) κοντά στὸ Βέλγιο (18' Ιουνίου 1815). Οἱ Γάλλοι νίκησαν τὸν πρωσικὸ στρατὸ καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν "Αγγλῶν. Τὴν ὥρα ποὺ οἱ "Αγγλοὶ ἄρχισαν νὰ κλονίζωνται οἱ Πρῶσσοι, ποὺ εἶχαν στὸ μεταξὺ ἀναδιοργανωθῆ, ἡρθαν σὲ βοήθειά τους, ἐνῷ δὲν ἔφτασε ἔγκαιρα ἡ γαλλικὴ ἐφεδρικὴ στρατιά, ποὺ περίμενε ὁ Ναπολέων. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν γιὰ τοὺς Γάλλους μιὰ φοβερὴ καταστροφή. Οἱ σύμμαχοι μπῆκαν πάλι στὸ Παρίσι. 'Ο Ναπολέων σκέφτηκε νὰ δραπετεύσῃ στὴν 'Αμερική, ἀλλὰ οἱ "Αγγλοὶ φύλαγαν τὰ λιμάνια. Κατέφυγε σ' ἔνα ἀγγλικὸ πλοῖο καὶ οἱ σύμμαχοι τὸν ἔξορισαν σ' ἔνα μακρινὸ νησὶ τοῦ 'Ατλαντικοῦ, τὴν 'Αγία 'Ελένη, ὅπου πέθανε στὰ 1821.

'Επιστροφὴ¹
Λουδοβίκου ΙΗ'

Στὸ Παρίσι ξαναγύρισε ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' καὶ ύπογράφτηκε μιὰ δεύτερη συνθήκη: Αὐτὴ τὴ φορὰ τὰ γαλλικὰ σύνορα περιορίστηκαν σ' ἔκεινα τοῦ 1789. 'Η Γαλλία ἀναγκάστηκε νὰ πληρώσῃ μεγάλη πολεμικὴ ἀποζημίωση καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα ποὺ εἶχε πάρει ὁ Ναπολέων ἀπὸ τὶς χῶρες ποὺ εἶχε καταλάβει.

Σημασία τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντος

Σημασία τῆς ἐποχῆς
τοῦ Ναπολέοντος

'Ο Ναπολέων κυβέρνησε ἀπολυταρχικά, ἀλλά, ὅπως ἀναφέραμε, ὀργάνωσε διοικητικά, οἰκονομικά καὶ στρατιωτικά τὴ Γαλλία, τὴν ἔκανε ἔνα ὁμοιογενὲς ἀστικὸ κράτος, τὸ πρῶτο στὴν ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη, καὶ ἔξασφάλισε μὲ τὸν ναπολεόντειο κώδικα τὴν κοινωνικὴ ἰσότητα ποὺ εἶχε διακηρύξει ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντος ἀποκορυφώθηκε ὁ ἀγγλογαλλικὸς ἀνταγωνισμός. 'Η "Αγγλία, ποὺ εἶχε δριστικὰ κυριαρχήσει στὴ Θάλασσα, κέρδισε τὴν τελικὴ νίκη, ἐνῷ οἱ Γάλλοι, παρὰ τὶς πολεμικὲς ἐπιτυχίες τους, ἔξασθένησαν μὲ τοὺς ἀδιάκοπους εύρωπαι-κούς πολέμους καὶ μὲ τὴ ρωσικὴ ἐκστρατεία. Οἱ κατακτήσεις ὅμως τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ ἐπέκταση τῆς γαλλικῆς ἐπιρροῆς σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη προκάλεσαν γενικὰ βαθιές μεταβολές: Τονίστηκε τὸ ἐθνικὸ αἰσθημα, ἡ γαλλικὴ νομοθεσία ἐπεβλήθη στὶς κατακτημένες χῶρες· ἀκόμα καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Ναπολέοντος ἐπιτρέάστηκαν ἀπὸ τὶς γαλλικὲς ἴδεες καὶ προπαντὸς ἀπὸ τὴ γαλλικὴ πολεμικὴ τακτική.

'Αποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης (1815)

'Αποφάσεις τοῦ
συνεδρίου τῆς
Βιέννης

Μετὰ τὴν δριστικὴ ἥττα τοῦ Ναπολέοντος οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν μεγάλων δυνάμεων ἔξακολούθησαν τὶς συζητήσεις στὴ Βιέννη. Τὰ μεγάλα κράτη διαπραγματεύονταν μυστικὰ τὰ ζητήματα καὶ ἐπέβαλαν ἔπειτα τὶς ἀποφάσεις τους στοὺς μικρούς. Φυσικὰ ύπολογίσαν τὰ συμφέροντά τους καὶ ὅχι τὰ δίκαια καὶ τὶς ἐπιθυμίες τῶν λαῶν.

'Ο Μέττερνιχ, πρωθυπουργὸς τῆς Αύστριας, καθόρισε τὶς ἀρχὲς πάνω στὶς ὁποῖες ἐπρεπε νὰ βασιστοῦν οἱ συνεννοήσεις: «τῆς

νομιμότητας» (δηλ. τής έπαναφορᾶς τῆς Εύρώπης στὴν κατάσταση ποὺ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὰ 1789) καὶ «τῶν ἀντισταθμισμάτων» (δηλ. τῆς προσπάθειας κάθε δύναμης νὰ ἔξασφαλίσῃ ἐνα ἀντίστοιχο κέρδος γιὰ κάθε παραχώρηση).

Σύμφωνα μὲ τὶς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης ἡ Ρωσία πῆρε ἔνα μέρος τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, τὸ ἔνωσε μὲ τὰ πολωνικὰ ἐδάφη ποὺ κατεῖχε, καὶ ἵδρυσε τὸ βασίλειο τῆς Πολωνίας μὲ βασιλέα τὸν τσάρο. Ἡ Πρωσία πῆρε ἔνα ἄλλο κομμάτι ἀπὸ τὸ δουκάτο τῆς Βαρσοβίας, τὴ Σαξωνία, τὴ Βεστφαλία καὶ μερικὲς περιοχὲς τοῦ Ρήνου, γιὰ νὰ ἐνοποιήσῃ τὸ κράτος της. Ἡ Ἀγγλία κράτησε τὴ Μάλτα, τὰ Ἰόνια νησιά (ό Καποδίστριας ἀγωνίστηκε νὰ χαρακτηριστοῦν ὑποτελῆς πολιτεία ύπὸ τὴν προστασία τῆς Ἀγγλίας καὶ ὅχι ἀγγλικὴ κτήση, καὶ τὸ πέτυχε παρὰ τὴν ἀγγλικὴ ἀντίδραση), τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδας, τὴν Κεϋλάνη καὶ κυριάρχησε στοὺς θαλασσινοὺς δρόμους πρὸς τὴν Ἀνατολή. Ἡ Αύστρια πῆρε τὶς Ἰλλυρικὲς ἐπαρχίες, τὴ Βενετία καὶ Λομβαρδία καὶ αὔξησε τὴν ἐπιρροή της στὰ Ἰταλικὰ κράτη καὶ στὰ γερμανικά, ποὺ ἐνώθηκαν σὲ μιὰ χαλαρὴ ὁμισπονδία ύπὸ τὴν ἐπιρροή της. Οἱ παλιοὶ ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ πάπας ξαναπήραν τὰ κράτη τους. Τὸ ἴδιο ἔγινε στὴν Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία. Τὸ Βέλγιο καὶ ἡ Ὀλλανδία ἐνώθηκαν σ' ἔνα κράτος. Ἡ Νορβηγία παραχωρήθηκε στὴ Σουηδία.

Εἶναι φανερὸ πῶς οἱ ἀποφάσεις αὐτές, ποὺ δὲν ἦταν σύμφωνες μὲ τοὺς ἑθνικοὺς πόθους τῶν λαῶν, δὲν μποροῦσαν νὰ ἔξασφαλίσουν μιὰ μόνιμη εἰρήνη στὴν Εύρώπη. Οἱ μεγάλες δυνάμεις ὅμως τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὴν κούραση τῶν λαῶν ἐξ αἰτίας τοῦ μακροχρόνου πολέμου καὶ κατόρθωσαν νὰ τὶς ἐπιβάλουν γιὰ ἔνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα μὲ τὶς συμμαχίες ποὺ ὀργάνωσαν καὶ μὲ τὴ στρατιωτικὴ ἐπιβολή τους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιὰ εἶναι ἡ σημασία τοῦ ειρηνικοῦ ἔργου τοῦ Ναπολέοντος γιὰ τὴ Γαλλία; Πῶς διαμορφώθηκε τὸ γαλλικὸ κράτος στὴν ἐποχὴ του;
- Ποιοὶ σὲ γενικὲς γραμμές εἶναι οἱ πόλεμοι τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης καὶ τοῦ Ναπολέοντος, σὲ ποιοὺς λόγους ὑφείλονται καὶ ποιὰ κατάσταση δημιούργησαν στὴν Εύρώπη;
- Πῶς διαμορφώθηκε ἡ εὐρωπαϊκὴ κατάσταση μὲ τὸ συνέδριο τῆς Βιέννης;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- Αἴτια τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ ἀνταγωνισμοῦ κατὰ τὴν περίοδο τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης καὶ τοῦ Ναπολέοντος.

Ἐδαφικὲς μεταβολὲς

Επικρατεῖσα
επαναστατικά
επαναστατικά
επαναστατικά
επαναστατικά

επαναστατικά
επαναστατικά

σπουδάγοντας έπειτα από την πρώτη μέρη της συγγραφής της γραμματικής της γλώσσας. Το ίδιο θέμα συνέχισε να εργάζεται στην περιοδική στην οποία γίνεται ανάπτυξη της γλώσσας.

ΜΕΡΟΣ Γ'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙ. ΩΣ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (1832)

A. Η δεύτερη περίοδος της Τουρκοκρατίας

Β' περίοδος
Τουρκοκρατίας,
Γενικά
χαρακτηριστικά

'Από τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 17ου αἰ. σταμάτησε ἡ μεγάλη τουρκικὴ ἐπέκταση καὶ ἄρχισε ἡ κάμψη τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἐπέμβαση τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων στὰ ἑσωτερικὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐπειδὴ κατὰ τὸ τέλος τοῦ αἰώνα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη εἶχαν πιά διαμορφώσει τὰ συμφέροντα καὶ τὴν πολιτική τους στὸν βαλκανικὸν καὶ μεσογειακὸν χώρῳ.

'Απὸ τὴν ἴδια αὐτὴν ἐποχὴν ἀρχίζει ἡ πρόοδος τοῦ ἑλληνισμοῦ πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ μὲ τὴν ἀνάπτυξην τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιοτεχνίας καὶ τῆς ναυτιλίας. Η οἰκονομικὴ προκοπὴ τῶν Ἐλλήνων ὀφείλεται καὶ σὲ διεθνεῖς αἰτίες, ὅπως ἡταν ἡ ἀπομάκρυνση τῶν Ιταλικῶν πόλεων ἀπὸ τὸ μεσογειακὸν ἐμπόριο, οἱ «διοικολογήσεις», οἱ συνθήκες τῆς Αίκατερίνης Β' μὲ τὴν Τουρκία, ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ οἱ ναπολεόντειοι πόλεμοι. Η πνευματικὴ πρόοδος ὀφείλεται κυρίως στὸ κίνημα τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ καὶ στὴ συμβολὴ τοῦ ἔχων ἑλληνισμοῦ, ποὺ εἶχε ἡδη πλουτίσει καὶ ὁργανώθη.

Σ' ὅλη τῇ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας οἱ «Ἐλληνες δὲν ἔπαψαν ν' ἀγωνίζωνται γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους καὶ νὰ ἔκμεταλλεύωνται κάθε πόλεμο τῆς Τουρκίας μὲ τὴν Εὐρώπη. Στὴν περίοδο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα ἔγιναν καὶ περισσότερα καὶ δυναμικότερα, ίδιως στὴν ἐποχὴ τῆς Αίκατερίνης Β', παρ' ὅλο ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ ἐπιβληθοῦν. Οἱ «Ἐλληνες εἶχαν τὴν ἐλπίδα πάντα πώς κάποια ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις, ποὺ εἶχε συμφέρον νὰ διαλύσῃ τὸ τουρκικὸν κράτος, θὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἐλευθερωθοῦν. Στηρίχθηκαν κατὰ καιροὺς στοὺς Βενετούς, στοὺς Γάλλους, στοὺς Ρώσους, στὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση, στὸν Ναπολέοντα. Στὸ τέλος, δοσο ὠρίμαζαν, δοσο ἔβλεπαν πώς δλοι οἱ ἄλλοι ἐνδιαφέρονταν κυρίως γιὰ τὰ συμφέροντά τους καὶ ἡταν ἔτοιμοι νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς «Ἐλληνες σὲ πρώτη εὐκαιρία, κατάλαβαν δτὶ «ὅ, τι εἶναι νὰ κάνουν θὰ τὸ κάνουνε μοναχοί τους καὶ δὲν ἔχουν ἐλπίδα καμιὰ ἀπὸ τοὺς ξένους». «Ἔτσι προχώρησαν μόνοι στὴν μεγάλη, τὴν τελευταία ἐπανάσταση, τοῦ 1821. +

X
'Ελπίδες γιὰ
ἀπελευθέρωση

περιόδου των
επαναστάτων της
Βενετίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ

Μετά τήν κατάληψη τής Κρήτης (1669) οι Τούρκοι, πού τὸ κράτος τους είχε κάπως άναδιοργανωθῆ ἀπὸ τοὺς μεγάλους βεζύρηδες τῆς οἰκογένειας τῶν Κιόστρουλοῦ ἐπιχείρησαν στὰ πλαίσια τοῦ πολέμου, ποὺ ἄρχισε μετά τὴν ὑποταγὴ τῆς Κρήτης, μιὰ μεγάλη ἐκστρατεία πρὸς τὴν κεντρικὴ Εὐρώπη καὶ πολιόρκησαν τὴν Βιέννην (1683). Ἀλλὰ οἱ ἐπιχειρήσεις καθυστέρησαν κάπου δύο μῆνες καὶ τελικὰ ἡ πόλη σώθηκε μὲ τὴν ἐπέμβαση τοῦ πολωνικοῦ ἵππου. Στὴν ὑποχώρηση ὁ τουρκικὸς στρατὸς νικήθηκε καὶ διαλύθηκε.

Οἱ Βενετοὶ ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῶν Τούρκων καὶ ὅργάνωσαν μιὰ σταυροφορία μὲ συμμάχους τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, τοὺς Πολωνοὺς καὶ τοὺς ἵπποτες τῆς Μάλτας. Γιὰ νὰ ἀντισταθμίσουν τὴν ἀπώλεια τῆς Κρήτης ἔστειλαν στόλο καὶ στρατὸ στὴν Πελοπόννησο. Ὁ στρατηγὸς Φραγκίσκος Μοροζίνι κατέλαβε τὸ Ναύπλιο (1686), συνέχισε τὴν ἐκστρατεία πρὸς τὴν Ἀττικὴ καὶ πολιόρκησε τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν. Τότε μιὰ βόμβα ἀπὸ τὸ στρατόπεδό του ἀνατίναξε μέρος τοῦ Παρθενώνα, ποὺ οἱ Τούρκοι τὸν είχαν κάνει ἀποθήκη πολεμοφοδίων. Μετὰ τὴν κατάληψη τῶν Ἀθηνῶν ὁ Μοροζίνι ἔξεστράτευσε στὴν Εὔβοια, ὅπου δὲν μπόρεσε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Χαλκίδα, γύρισε δῆμως στὴν Πελοπόννησο καὶ τὴν ὑπέταξε.

‘Ο πόλεμος τελείωσε μὲ τὴν ειρήνη τοῦ **Κάρλοβιτς** (1699). ‘Η Αύστρια πῆρε τὴν Ούγγαρια καὶ τὴν Τρανσυλβανία, ἡ Βενετία τὴν Πελοπόννησο, τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Αἴγινα.

‘Απὸ τὴν ἄρχη τοῦ 18ου αἰ. μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ Μ. Πέτρου, ποὺ ἐπιδίωκε διέξοδο στὸ Αίγαιο, ἄρχισε ὁ ρωσοτουρκικὸς ἀνταγωνισμός.

Μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Πέτρου στὰ Βαλκάνια (1711) οἱ Τούρκοι πήραν θάρρος καὶ κήρυξαν τὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς Βενετίας. Ἐπειδὴ καὶ ἡ Βενετία ἤταν ἔξασθενημένη, κατόρθωσαν ν' ἀνακαταλάβουν τὴν Πελοπόννησο (1715), ἀλλὰ νικήθηκαν στὴ Β. Βαλκανικὴ ἀπὸ τοὺς Αύστριακούς, συμμάχους τῶν Βενετῶν, καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ὑπογράψουν τὴν ειρήνη τοῦ **Πασσάροβιτς** (πόλη τῆς Σερβίας, 1718) μὲ τὴν ὁποίᾳ ἡ Τουρκία ἀποχώρησε δριστικὰ ἀπὸ τὴν κεντρικὴ Εὐρώπη. ‘Η Αύστρια πῆρε τὴν Β. Σερβία ὡς τὸ Βελιγράδι, τὴν Βοσνία καὶ τὴ Δ. Βλαχία καὶ ἔγινε βαλκανικὴ δύναμη· ἡ Βενετία παραχώρησε στὴν Τουρκία τὴν Πελοπόννησο, ποὺ τὴν είχαν στὸ μεταξὺ καταλάβει οἱ Τούρκοι, καὶ κράτησε τὶς δαλματικὲς ἀκτές, τὴν Πάργα, τὴν Πρέβεζα, τὴν Βόνιτσα καὶ τὰ ‘Ἐπτάνησα.

‘Απὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰ. ἡ Τουρκία είχε πιὰ ὀλότελα ἔξασθενήσει. ‘Η ἀντίθεση μὲ τὴν Αύστρια καὶ τὴν Βενετία μειώθηκε, ἐνῶ

Πολιορκία τῆς
Βιέννης (1683)

Ἐκστρατεία τοῦ
Μοροζίνη

Συνθήκη τοῦ
Πασσάροβιτς (1718)

Η πτώση της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Πόλεμοι
Αικατερίνης Β'

Εύρωπαική πολιτική
στην Α. Μεσόγειο

περιοχή της
από την

περιοχή της
(1878) από την

άντιθετα δέξινθηκε ό ρωσοτουρκικός άνταγωνισμός. Η Αικατερίνη Β' συνέχισε τὴν πολιτική τοῦ Μ. Πέτρου καὶ μὲ τοὺς δύο πολέμους της ύποχρέωσε τὴν Τουρκίαν ν' ἀνοίξῃ τὰ στενά στὸ ρωσικὸ ἐμπόριο καὶ ν' ἀναγγωρίσῃ στοὺς Ρώσους τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύουν τοὺς ὄρθιοδόξους τῆς Βαλκανικῆς, δηλ. νὰ ἐπεμβαίνουν στὰ ἐσωτερικὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Στὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ οἱ ναπολεόντειοι πόλεμοι ἀπασχολοῦσαν τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις κι' ἔτσι οἱ Τούρκοι δὲν είχαν ν' ἀντιμετωπίσουν μεγάλα προβλήματα. Η διατήρηση τῆς αὐτοκρατορίας τους ὅμως ἦταν πιὰ ὑπόθεση τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Η Ρωσία ἐπιδίωκε πάντα τὴ διάλυση τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας γιὰ νὰ βρῇ διέξodo στὸ Αιγαῖο. Η Ἀγγλία, ποὺ ἐνδιαφερόταν γιὰ τὸν μεσογειακὸ δρόμο πρὸς τὶς ἀποικίες, καὶ ἡ Γαλλία, ποὺ είχε οἰκονομικὰ συμφέροντα στὴν τουρκικὴ ἀνατολή, ἀντιδροῦσαν καὶ ὑποστήζαν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας. Τὴν ίδια πολιτικὴ κρατοῦσε καὶ ἡ Αύστρια, ποὺ μετὰ τὴν ειρήνη τοῦ Πασσάροβιτς ἀπέβλεπε σὲ ἐπέκταση στὰ Βαλκάνια καὶ ποὺ ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴν τουρκικὴ παρακμὴ γιὰ νὰ αὔξησῃ τὴν ἐπιρροή τῆς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Τουρκίας.

Οἱ ἀντιθέσεις αὐτὲς τῶν δυνάμεων δημιούργησαν τὸ «ἀνατολικὸ ζήτημα», ποὺ ἀπασχολοῦσε τὴν εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ ὡς τὸν 20ον αἰ. καὶ ἔπαιξε βασικὸ ρόλο στὴν ιστορικὴ πορεία τῶν βαλκανικῶν λαῶν.

Αἴτια τῆς τουρκικῆς παρακμῆς

1) "Eva ἀπὸ τὰ βασικὰ αἴτια τῆς παρακμῆς εἰναι ὁ θεοκρατικὸς καὶ ἀνατολικὸς χαρακτήρας τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ποὺ ἐμπόδιζε

κάθε τεχνική πρόσδο ή καὶ ἀπέκλειε κάθε μεταρρύθμιση.

2) Ὁ στρατὸς τῶν γενιτσάρων ἔχασε τὴν μαχητικότητὰ του, διὸν σταμάτησαν οἱ κατακτήσεις καὶ τὸ παιδομάζωμα, καὶ ἔγινε βάρος γιὰ τὸ κράτος, ἐνῷ οἱ ἀρχηγοὶ τους, ποὺ κατεῖχαν τὰ ἀνώτατα ἄξιώματα, κρατοῦσαν ὑπὸ τὸν ἐλεγχό τους τὸν κρατικὸ μηχανισμὸ καὶ δὲν ἀφῆναν νὰ γίνη καμιὰ ἀλλαγὴ καὶ καμιὰ στρατιωτικὴ ἢ πολιτικὴ μεταρρύθμιση ἀντίθετη πρὸς τὰ συμφέροντά τους.

3) Ἡ κεντρικὴ ἔξουσία εἶχε ἔξασθενήσει: οἱ σουλτάνοι, κλεισμένοι στὰ παλάτια σχεδὸν αἰχμάλωτοι τῶν ἀνωτάτων θρησκευτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ύπαλληλων, ἔχασαν κάθε ἐπαφὴ μὲ τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατό. Μερικοί, ποὺ δοκίμασαν νὰ κάνουν μεταρρυθμίσεις, καθαιρέθηκαν ἢ δολοφονήθηκαν ἀπὸ στρατιωτικὲς ἐπαναστάσεις.

4) Ἡ ἔξασθενήση τῆς κεντρικῆς ἔξουσίας ἐνίσχυσε τοὺς κατὰ τόπους πασάδες ποὺ ἔγιναν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι καὶ ἐπεδίωκαν ν' ἀποσπαστοῦν ἀπὸ τὸ κράτος. Τέτοιοι πασάδες ἦταν ὁ Πασβάνογλου τοῦ Βιδινίου, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αίγυπτου.

5) Ἡ διοίκηση τοῦ κράτους εἶχε ἀποδιοργανωθῆ. Τίποτα δὲ γινόταν χωρὶς δωροδοκία. Οἱ ἀνώτατες θέσεις ἀγοράζονταν.

6) Δὲν ἔγινε καμιὰ προσπάθεια προσαρμογῆς στὶς νέες εὐρωπαϊκὲς συνθῆκες ζωῆς. Ἐνῷ στὴν Εύρωπη ἥρχισε ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση, στὸ τουρκικὸ κράτος ἐπικρατοῦσε ἡ νωθρότητα καὶ ἡ μοιρατερία.

7) Ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἦταν ἔνα κράτος πολυεθνικό, ἐπειδὴ περιελάμβανε πολλοὺς λαούς, καὶ φυσικὰ διασπάστηκε διὸν ἀναπτύχθηκε ἡ ἔθνικὴ συνείδηση τῶν ὑπόδουλων λαῶν.

8) Οἱ υπόδουλες ἔθνικότητες — ίδιαίτερα ἡ Ἑλληνικὴ — ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ δυναμικὸ βιοτεχνικὸ καὶ ναυτικὸ στοιχεῖο τῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἶχαν ἀναπτύξει σημαντικὴ ἀστικὴ τάξη, ἦταν ἔχθρικὲς καὶ ἀπέβλεπαν στὴ διάλυση τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ στὴν ἀπελευθέρωσή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ

✗ Φαναριώτες μεγάλοι διερμηνεῖς

Οι Τούρκοι, ἐπειδὴ τὸ κοράνι δὲν τοὺς ἐπέτρεπε νὰ μαθαίνουν ἔνες γλῶσσας, ἥρχισαν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ. νὰ χρησιμοποιοῦν φαναριώτες ὡς μεγάλους διερμηνεῖς καὶ διερμηνεῖς τοῦ στόλου. Οἱ φαναριώτες δὲν εἶχαν ἐπίσημο ἄξιωμα, ἀλλὰ ἀσκοῦσαν μεγάλη ἐπιρροή στὸ τουρκικὸ κράτος, γνωρίζονταν μὲ τοὺς πρέ-

σβεις τῶν εύρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ ἀποκτοῦσαν διπλωματικὴ πείρα. Πρῶτοι μεγάλοι διερμηνεῖς ἦταν ὁ **Παναγιώτης Νικούσιος**, ποὺ διαπραγματεύτηκε μὲ τοὺς Βενετούς τὴν παράδοση τῆς Κρήτης (1669) καὶ ὁ **Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος**, ποὺ ἔκλεισε τὴν συνθήκη τοῦ Κάρλοβιτς (1699).

Φαναριώτες ἡγεμόνες στὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία.

Φαναριώτες
ἡγεμόνες

Ἄπο τις ἀρχές τοῦ 18ου αι. οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ διορίζουν φαναριώτες ὡς ἡγεμόνες στὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, τὴν Βλαχία καὶ τὴν Μολδαβία, δηλαδὴ τις πέρα ἀπὸ τὸ Δούναβη περιοχὲς τῆς Ν. καὶ Α. Ρουμανίας.

Οἱ χῶρες αὐτὲς ἦταν ἀπὸ τὸν 14ο αι. ὑποτελὴ κράτη μὲ ίδιαίτερα προνόμια καὶ ντόπιους ἡγεμόνες, ἀλλά, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀναμείχθηκαν στοὺς πολέμους μὲ τὴν Ρωσία, οἱ Τούρκοι προτίμησαν νὰ τοὺς ἀντικαταστήσουν μὲ "Ελληνες".

Οἱ φαναριώτες ἡγεμόνες κατόρθωσαν σιγὰ σιγὰ νὰ εύρύνουν τὰ δικαιώματά τους καὶ νὰ ιδρύσουν σχεδὸν ἡγεμονικὲς οἰκογένειες, παρ' ὅλο ποὺ ἡ ἔξουσία τους δὲν ἦταν σταθερή, ἐπειδὴ ἔξαρτιόταν ἀπὸ τὶς ραδιουργίες καὶ τὶς διαθέσεις τῶν Τούρκων. Οἱ ἡγεμόνες διέθεταν χριστιανικὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν τάξη, ἔξεδιαν νόμους καὶ είχαν διπλωματικὲς σχέσεις μὲ ξένα κράτη. Μὲ τὶς ρωσοτουρκικὲς συνθῆκες τῆς Αίκατερίνης Β' ἡ θέση τους κατοχυρώθηκε ἀκόμα περισσότερο.

Γαιοκτήμονες - πρόκριτοι

Γαιοκτήμονες,
πρόκριτοι

Τὸ θέμα τῆς ιδιοκτησίας γῆς γιὰ τὸν ὑπόδουλο ἐλληνισμὸ (τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ κανεὶς ιδιοκτήτης γῆς ἢ ἀπλὸς κολλήγας, ἀφοῦ τὸ κοράνι ἀπαγόρευε τὴ δουλοπαροικία) παρουσιάζει ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰώνες τῆς τουρκοκρατίας μεγάλη ποικιλία, ἐπειδὴ ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὰ προνόμια, ποὺ είχαν κατὰ καιρούς διοθῆ σὲ κάθε περιοχὴ ἢ ἀπὸ τὴ γεωγραφικὴ τῆς θέσης. Στὰ δρεινὰ καὶ στὰ μικρά νησιά είχαν ιδιοκτησίες οἱ "Ελληνες σχεδὸν ἀποκλειστικά, ἐνῶ στὶς πεδιάδες ὑπῆρχαν μεγάλα τουρκικά κτήματα.

Μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων ἀπέκτησαν μεγάλα κτήματα τὰ μοναστήρια καὶ γενικὰ ἡ ἐκκλησία, ποὺ κληρονομοῦσε τοὺς ἄκληρους, καὶ ὅπου πολλοὶ ἔδιναν τὴν περιουσία τους, κρατώντας μόνο τὴν ἐπικαρπία, γιὰ νὰ τὴν ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν τουρκικὴ φορολογία. "Ἐπειτα οἱ πλούσιοι "Ελληνες καὶ πρὸ παντὸς οἱ πρόκριτοι, καθὼς ἐκλέγονταν σχεδὸν κληρονομικὰ καὶ ἀπέκτησαν μεγάλες περιουσίες, σχημάτισαν μέσα στὴν ὑπόδουλη ἐλληνικὴ κοινωνία μία ἀριστοκρατία μεγαλοκτηματιῶν, ποὺ είχε πολιτικὴ δύναμη καὶ ἐπιρροὴ στὸ λαό.

Ανάπτυξη τοῦ ναυτικοῦ. Νοικοκυραῖοι

Τὰ ἑλληνικὰ ναυτικά γησιά, ὅπως ἡ "Υδρα, Σπέτσες, Ψαρά, ἡταν σχεδὸν ἄγνωστα καὶ ἀκατοίκητα στὴν ἀρχαίᾳ καὶ τῇ βυζαντινῇ ἐποχῇ. Κατοικήθηκαν πιὸ πικνὰ μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση. Οἱ κάτοικοι ζοῦσαν στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ἀλιεία. Κατόπιν ἄρχισαν ν' ἀναπτύσσουν τὴν ναυτιλία, ίδιως μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Κρήτης, ὅταν οἱ Βενετοὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν Α. Μεσόγειο. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. τοὺς βοήθησαν οἱ διεθνεῖς συνθῆκες, οἱ πόλεμοι τῆς Αικατερίνης, ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση, οἱ ναυπολεόντειοι πόλεμοι γιὰ ν' ἀναπτύξουν τὸ ἐμπόριο σὲ μεγάλη κλίμακα.

"Υδρα.

Τὸ μεγάλο ἐμπόριο (επαιρναν στάρια ἀπὸ τὴν Ρωσία καὶ τὰ πουλοῦσαν πανάκριβα στὰ ἀποκλεισμένα λιμάνια τῆς Εύρωπης· ἐμπορεύονταν σ' ὅλη τὴν Μεσόγειο· ἔφτασαν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση ὡς τὴν Ἀμερικὴ) δημιούργησε μιὰ τάξη πλουσίων ἐφοπλιστῶν (**νοικοκυραίων**) ποὺ δὲν ταξίδευαν πιὰ οἱ ἴδιοι, εἶχαν μεγάλη ἐπιρροὴ καὶ κυβερνοῦσαν τὰ νησιά. Ἰσχυρότεροι ἦταν οἱ νοικοκυραῖοι τῆς "Υδρας καὶ τῶν Σπετσῶν.

Τὰ καράβια ἦταν ὄπλισμένα μὲ κανόνια καὶ συχνὰ οἱ ναῦτες ἀναγκάζονταν νὰ δίνουν μάχες μὲ τοὺς κούρσαρους γιὰ νὰ σώσουν τὸ φορτίο. Αὐτὸ καὶ ἡ ζωὴ τῆς θάλασσας τοὺς ἔκαναν γερούς, τολμηρούς καὶ ριψοκίνδυνους. Ταξίδευαν ἀπὸ μικρὰ παιδιά καὶ γίνονταν ἔμπειροι ναυτικοί.

'Επειδὴ δὲν ὑπῆρχαν ἀσφαλιστικὲς ἑταῖρίες καὶ τὰ ταξίδια ἦταν ἐπικίνδυνα, οἱ ιδιοκτῆτες φρόντιζαν νὰ ἔχουν μετοχὲς σὲ πολλὰ καράβια καὶ ἔδιναν στοὺς καπεταναίους καὶ τοὺς ναῦτες ὅχι μισθό, ἀλλὰ μερίδιο στὰ κέρδη καὶ στὴ ζημιά. Καθένας ἔβαζε τὸ κεφάλαιό του (σερμαγιά) στὸ φορτίο κι' ἔτσι ἐνδιαφερόταν γι' αὐτὸ προσωπικά.

Τὰ νησιά ὑπάγονταν διοικητικὰ στὸν καπετάν πασά (Τούρκο ναύαρχο) ποὺ περνοῦσε μιὰ φορὰ τὸ χρόνο νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους. Γενικὰ στὰ νησιά κατοικοῦσαν ἐλάχιστοι ἥ καὶ καθόλου

Νοικοκυραῖοι

Ναυτικό

Οικονομικὴ
δργάνωση

Διοίκηση

Σπίτι στό Κόρθι της "Ανδρου (φωτογραφία Γεωργίου Α. Σαρρή).

Τούρκοι καὶ ἤταν σχεδὸν αὐτόνομα. Ἡ "Υδρα καὶ οἱ Σπέτσες εἶχαν μιὰ ὀλιγαρχικὴ ὄργάνωση, τὰ Ψαρὰ δημοκρατικότερη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν "Υδρα, τὶς Σπέτσες, τὰ Ψαρά, ναυτικὸ μεγάλο εἶχαν ἀκόμα η Μύκονος, τὸ Γαλαξίδι, η Κάσος καὶ ἄλλα ἐλληνικὰ λιμάνια.

X. Ἀνάπτυξη ἐμπορίου καὶ βιοτεχνίας

"Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 17ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰ. ἔπεσαν τὰ λιμάνια τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς (Συρίας, Αίγυπτου) καὶ ἀναζωογονήθηκε τὸ ἐμπόριο τοῦ Αἰγαίου, μὲ κέντρα τὴ Σμύρνη καὶ τὴ Θεσσαλονίκη.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἐμπορίου τὸ ἐκμεταλλεύονταν οἱ ξένοι, ίδιως οἱ Γάλλοι, ποὺ εἶχαν ἀποκτήσει προνόμια μὲ τὶς «διοικογήσεις». Μετὰ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση δημος τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο ἔπεσε καὶ ἐπωφελήθηκαν οἱ "Ελληνες, ποὺ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰ. πήραν σχεδὸν τὰ 3/4 τοῦ ἐμπορίου τῆς ἀνατολῆς.

Παράλληλα ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται ἡ βιοτεχνία. "Ἐτσι π.χ. στὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας καὶ στὰ χωριά τοῦ Πηλίου ἔκαναν ἐργαστήρια, ὅπου ἔβαφαν μαλλιά καὶ μπαμπάκι μὲ φυτικὰ χρώματα, στὴν Καστοριά κατεργάζονταν γουναρικά, στὰ Μαδεμοχώρια τῆς

*Αρχοντικό της Καστοριάς (φωτογραφία Μαρίας Βουύρα).

Χαλκιδικής έβγαζαν μεταλλεύματα, στά Γιάννενα έπειξεργάζονταν τό χαλκό και τό άσημι.

*Επειδή δέν περίμεναν καμιά ύποστήριξη από τό τουρκικό κράτος, όργανώνονταν σε συνεταιρισμούς. Περίφημος είναι ο συνεταιρισμός στά Άμπελάκια όπου δύο οι συνεταῖροι κατέβαλαν χρήματα ή έργασία και είχαν δύο οι μερίδιο στά κέρδη και στή ζημιά. "Ετσι ή άναγκη έκανε τούς υπόδουλους "Ελληνες νά άνακαλύψουν τόν συνεταιρισμό κεφαλαίου και έργασίας, πού σήμερα μόλις άρχισε νά δοκιμάζεται γενικότερα.

*Η άναπτυξη τού έμπορίου και τής ναυτιλίας δημιούργησε μεγάλα κέντρα ("Υδρα, Σπέτσες, Φαρά, Κάσος, Μύκονος, Χίος, Γαλαξίδι, Πήλιο, Άμπελάκια, Γιάννενα, Θεσσαλονίκη, Σέρ-

*Έμπορικά κέντρα

*Άμπελάκια

Πόρτα τῆς Χίου, διακοσμημένη μὲ δικέφαλο
αετό (φωτογραφία Μαρίας Βουρά).

Μετανάστευση

Παροικίες

αι. πολλοὶ Μανιάτες μετανάστευσαν όμαδικά στήν Κορσική, όπου άκομή καὶ σήμερα μιλιέται στὰ χωριά ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 16ου αι. οἱ παροικίες τῆς Ἰταλίας ὅργανώθηκαν μὲ σχολεῖα, ἐκκλησίες, τυπογραφεῖα καὶ ἔγιναν ἐμπορικὰ καὶ πνευματικά κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἄπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αι. ἀρχισε μιὰ νέα μεταναστευτικὴ κίνηση, αὐτὴ τῇ φορᾷ γιὰ λόγους πιὸ πολὺ ἐμπορικούς. Οἱ παλιές παροικίες ἐνισχύθηκαν καὶ ἴδρυθηκαν νέες στήν Αὐστρία, Ούγγαρια, Ρωσία, Πολωνία, Γερμανία, Γαλλία, Ὀλλανδία, Βαλεαρίδες, Μάλτα.

Στήν Αὐστρία ἡ πιὸ σημαντικὴ ἦταν ἡ παροικία τῆς Βιέννης, όπου εζησαν μεγάλοι δάσκαλοι τοῦ Γένους, καθὼς ὁ **Ανθίμος Γαζῆς**, ὁ **Νεόφυτος Δούκας**, ὁ **Θεόκλητος Φαρμακίδης**. Ἐκεὶ ἔμεινε γιὰ ἕνα διάστημα καὶ ὁ **Ρήγας**. Στὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τῆς Βιέννης τυπώθηκαν τὰ ἔργα τοῦ Ρήγα, οἱ πρῶτες ἑλληνικὲς ἐφημερίδες καὶ τὸ περιοδικό «Λόγιος Ἐρμῆς», ὅπου δημοσίευε ἄρθρα ὁ Κοραῆς καὶ οἱ μαθητές του καὶ ποὺ ἔγινε τὸ σημαντικότερο ὅργανο τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ.

Στὴ Γαλλία σημαντικὲς ἦταν οἱ παροικίες τῆς Μασσαλίας καὶ τοῦ Παρισιοῦ, όπου εζησε ὁ **Κοραῆς** καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόγιοι.

Στὴν Ἰταλία, ἡ παροικία τῆς Βενετίας ἦταν ἀπὸ παλιά τὸ κέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς, ὅπως καὶ ἡ ἐμπορικὴ παροικία τοῦ Λιβύρου.

‘Η ἀστικὴ τάξη τῶν Ἐλλήνων τοῦ ἑξατερικοῦ, οἰκονομικὰ ισχυρή,

ρες, Σιάτιστα, Καστοριά κ.ἄ.) καὶ μιὰ ισχυρὴ ἀστικὴ τάξη. +

‘Η ἀνάπτυξη τῶν παροικίων στὸ ἑξατερικό

‘Η μεταναστευτικὴ κίνηση, ποὺ ἀρχισε ἀμέσως μετὰ ἡ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση, συνεχίστηκε σ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Οἱ “Ἐλληνες, ὅπως ἔχομε ἀναφέρει, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὶς πιέσεις τῶν Τούρκων μετανάστευαν πολλές φορὲς όμαδικά, ὀλόκληρα χωριά, πρὸς τὴν Δύση, ίδιως στήν Ἰταλία, ὅπου ἴδρυθηκαν ἀπὸ τὸν 15ο αι. οἱ πρῶτες ἑλληνικὲς παροικίες στὴ Βενετία, τὴν Πάδουα, τὴν Νεάπολη, τὸ Λιβύρον. Τὸν 17ο

αι. πολλοὶ Μανιάτες μετανάστευσαν όμαδικά στήν Κορσική, όπου

άκομή καὶ σήμερα μιλιέται στὰ χωριά ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 16ου αι. οἱ παροικίες τῆς Ἰταλίας ὅργανώθηκαν μὲ σχολεῖα, ἐκκλησίες, τυπογραφεῖα καὶ ἔγιναν ἐμπορικὰ καὶ πνευματικά κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

‘Απὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αι. ἀρχισε μιὰ νέα μεταναστευτικὴ κίνηση, αὐτὴ τῇ φορᾷ γιὰ λόγους πιὸ πολὺ ἐμπορικούς. Οἱ παλιές παροικίες

ἐνισχύθηκαν καὶ ἴδρυθηκαν νέες στήν Αὐστρία, Ούγγαρια, Ρωσία, Πολωνία, Γερμανία, Γαλλία, Ὀλλανδία, Βαλεαρίδες, Μάλτα.

Στήν Αὐστρία ἡ πιὸ σημαντικὴ ἦταν ἡ παροικία τῆς Βιέννης, όπου

εζησαν μεγάλοι δάσκαλοι τοῦ Γένους, καθὼς ὁ **Ανθίμος Γαζῆς**, ὁ **Νεόφυτος Δούκας**, ὁ **Θεόκλητος Φαρμακίδης**. Ἐκεὶ ἔμεινε γιὰ ἕνα διάστημα καὶ ὁ **Ρήγας**.

Στὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τῆς Βιέννης τυπώθηκαν τὰ ἔργα τοῦ Ρήγα, οἱ πρῶτες ἑλληνικὲς ἐφημερίδες καὶ τὸ περιοδικό «Λόγιος Ἐρμῆς», ὅπου δημοσίευε ἄρθρα ὁ Κοραῆς καὶ οἱ μαθητές του καὶ ποὺ ἔγινε τὸ σημαντικότερο ὅργανο τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ.

Στὴ Γαλλία σημαντικὲς ἦταν οἱ παροικίες τῆς Μασσαλίας καὶ τοῦ Παρισιοῦ, όπου εζησε ὁ **Κοραῆς** καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόγιοι.

Στὴν Ἰταλία, ἡ παροικία τῆς Βενετίας ἦταν ἀπὸ παλιά τὸ κέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς, ὅπως καὶ ἡ ἐμπορικὴ παροικία τοῦ Λιβύρου.

‘Η ἀστικὴ τάξη τῶν Ἐλλήνων τοῦ ἑξατερικοῦ, οἰκονομικὰ ισχυρή,

ρες, Σιάτιστα, Καστοριά κ.ἄ.) καὶ μιὰ ισχυρὴ ἀστικὴ τάξη. +

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κιλιμί από την Οίνον

μορφωμένη και φιλελεύθερη, ήρθε σε άμεση έπαφή με τις ιδέες τού διαφωτισμού. Γιά τούς “Ελληνες αύτούς, καθώς και γιά τούς “Ελληνες τοῦ έσωτερικοῦ, τὸ μεγάλο πρόβλημα ἦταν τὸ έθνικό. ”Ηθελαν ν' ἀποκτήσουν μιὰ ἐλεύθερη πατρίδα. Οι “Ελληνες τοῦ έξωτερικοῦ ἔβλεπαν τὴν Τουρκία ἀπ' ἔξω καὶ διαπίστωναν τὸν ξεπεσμό της, καθώς καὶ τὴν πρόοδο τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου. Πίστευαν πώς οἱ “Ελληνες ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἐλευθερωθοῦν μὲ τὶς δικές τους δυνάμεις ἀρκεῖ νὰ μορφωθοῦν, νὰ δεθοῦν πάλι μὲ τὴν παλιά τους παράδοση καὶ Ιστορία. ’Απὸ τὶς ἐλληνικὲς παροικίες ἄρχισε ἡ μεγάλη κίνηση τοῦ ἐλληνικοῦ διαφωτισμοῦ.

‘Η πνευματική ἀναγέννηση

Μετὰ τὴν ἄλωση οἱ περισσότεροι πνευματικοὶ ἤγέτες τοῦ ἐλληνισμοῦ, ὅσοι σώθηκαν, ἔφυγαν καὶ ὁ λαὸς ἔμεινε στὸ σκοτάδι. Εύτυχῶς ὅμως διατηρήθηκαν μερικὲς ἐλληνικὲς περιοχές ἔξω ἀπὸ τὴν τουρκική κατάκτηση. ’Έκεὶ κατέφυγαν πολλοὶ λόγιοι καὶ καλλιτέχνες καὶ ἡ βυζαντινὴ παράδοση συνδέθηκε ἐκεῖ γόνιμα μὲ τὴν εύρωπαϊκὴ πολιτιστικὴ κίνηση. Τέτοια κέντρα ἦταν στὴν ἀρχὴ ἡ Κρήτη, μετά τὰ ‘Επτάνησα καὶ οἱ ‘Ηγεμονίες.

Στὴν Κρήτη, στὸ “Αγιο” Όρος, στὴ Βενετία καὶ στὰ ‘Επτάνησα συνεχίστηκε ἡ παράδοση τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ποὺ ἔδωσε μετὰ τὴν ἄλωση μεγάλους ἀγιογράφους, ὅπως ὁ Μιχαήλ Δαμασκηνός, ὁ Πέτρος καὶ Ἐμμ. Λαμπάρδος, ὁ Θεόδωρος Πουλάκης, ὁ Ἡλιού Μόσχος, ὁ Ἐμμ. Τζάνες.

Επαναστατικό ρεύμα στην Ελλάδα
1868-1878

Πανεπιστήμιο

Πνευματικά κέντρα

Επαναστατικό ρεύμα στην Ελλάδα
1868-1878

Κρήτη

Κύριλλος Λούκαρις
(1572-1638)

γούντιος καὶ ὁ Κύριλλος Λούκαρις.

“Οταν ὁ Κύριλλος Λούκαρις ἔγινε πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη ἦν νέο πνεῦμα φύσης στὸ πατριαρχεῖο. “Ιδρυσε σχολεῖα, δημιούργησε γύρω του ἔνα κύκλο λογίων, φρόντισε γὰρ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ κλήρου, γιὰ τὴ μετάφραση τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ίδρυσε τὸ πρώτο τυπογραφεῖο.

‘Η δράση του, ποὺ συμπίπτει μὲ τὸν 30η πόλεμο, ἀναπτύχθηκε σὲ μιὰ δύσκολη ἐποχὴ γιὰ τὴν ὄρθοδοξία. Τὰ θρησκευτικά μίση ἔφταναν ώς τὴν Ἀνατολή, ὅπου οἱ ἱησουΐτες καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι εἶχαν ἐπεκτείνει τὴν δράση τους, προστατευμένοι ἀπὸ τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις, ποὺ ὅσο η Τουρκία ξέπεφτε, τόσο πιὸ πολὺ ἐπενέβαιναν στὰ ἑσωτερικά της. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ ἐποχὴ ὁ Μελέτιος Πηγᾶς καὶ πιὸ πολὺ ὁ Λούκαρις ἀγώνιστηκαν γιὰ νὰ σώσουν τὴν ὄρθοδοξία καὶ τὸ ἔθνος. Η σύγκρουση τοῦ Λούκαρι μὲ τοὺς ἱησουΐτες, ποὺ τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ καλβινιστή, κατάληξε τελικὰ στὴ σύλληψη, τὴ φυλάκιση καὶ τὴν ἐκτέλεσή του ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1638).

‘Ο Λούκαρις ἄφησε πολλοὺς μαθητές. ‘Ο σημαντικότερος ἦταν ὁ Θεόφιλος Κορυδαλεύς, Ἀθηναῖος φιλόσοφος, ποὺ δίδαξε στὴν Κωνσταντινούπολη, (στὴ Σχολὴ τοῦ Γένους) καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ εἶχε μαθητές τὸν Ἰω. Καρυοφύλλη, Εύγενιο Γιαννούλη τὸν Αἰτωλὸ καὶ ἄλλους. Ἀργότερα, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰ. οἱ σημαντικότεροι λόγιοι ἦταν οἱ Φαναριώτες Ἀλέξανδρος καὶ Νικ. Μαυροκορδάτος.

Στὸν 180 αἰ. μεγάλα πνευματικά κέντρα στάθηκαν τὰ Ἐπτάνησα,

‘Εμ. Λαμπάρδου, Ἡ Παναγία ἡ γλυκοφύλοιος. (Ἀθήνα, μουσεῖο Μπενάκη, ἥρχες 17ου αἰ.).

Μετά τὴν ἀλώση τῆς Κωνσταντινούπολης ἡ βυζαντινὴ καλλιτεχνικὴ παράδοση συνεχίστηκε στὴν Κρήτη, στὸ Ἀγιο Ὀρος, στὰ Ἐπτάνησα. Στὰ ἐργαστήρια τῆς Κρήτης διδάχτηκε τὴν βυζαντινὴ ζωγραφικὴ ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος. (Greco).

Στὴν Κρήτη γεννήθηκαν τὸ 17ο αἰ. καὶ τὰ πρῶτα μεγάλα ἔργα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας: ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», ὁ «Ἐρωτόκριτος» τοῦ Βικεντίου Κορνάρου, ἡ «Ἐρωφίλη» τοῦ Γεωργίου Χορτάζη καὶ ἄλλα.

‘Απὸ τὸ πνευματικὸ κέντρο τῆς Κρήτης έκινησαν καὶ οἱ πρῶτοι μεγάλοι ἡγέτες τῆς νεοελληνικῆς ἀναγέννησης, ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, ὁ Μάξιμος Μαρ-

(άπ' όπου κατάγονταν ό **Ηλίας Μηνιάτης**, ο **Ευγένιος Βούλγαρης**, ο **Κων/νος Θεοτόκης**), καθώς και οι **'Ηγεμονίες**, όπου έδρασαν ο **'Ιώσηπος Μοισιόδακας**, ο **Δημήτριος Καταρτζῆς-Φωτιάδης**, ο **Λάμπρος Φωτιάδης**, ο **Βενιαμίν Λέσβιος** και άλλοι.

"Όλοι μεγάλοι ήταν επιστήμονες, ήταν προερεασμένοι από τὸν εύρωπαϊκὸ διαφωτισμό, δοκίμασαν νὰ φέρουν τὴν εύρωπαικὴ σκέψη στὴν Ἑλλάδα καὶ δίδαξαν στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τὰ μαθηματικὰ καὶ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες.

'Ο ἑλληνικὸς διαφωτισμὸς

✓ Απὸ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. ή πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ συνδυάστηκε ὅλο καὶ περισσότερο μὲ τὴν προετοιμασίᾳ γιὰ τὴν ἔθνικὴ ἀπελευθέρωση. Ἐπηρεασμένοι απὸ τὶς εύρωπαικὲς ιδέες καὶ πιστεύοντας πῶς η παιδεία θὰ ἀφυπνήσῃ καὶ θὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἑλληνισμό, οἱ ἡγέτες τοῦ διαφωτισμοῦ προσπαθοῦσαν νὰ φέρουν καὶ στὴν Ἑλλάδα τὰ «φῶτα» ίδρυοντας παντοῦ σχολεῖα, τυπογραφεῖα, ἐκδίδοντας ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, τυπώνοντας τὰ ἀρχαὶ ἑλληνικὰ συγγράμματα καὶ γράφοντας ἐκλαϊκευτικὰ βιβλία, σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχαὶ Ἑλλάδα καὶ τὴ δράση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων προγόνων.

'Η κίνηση τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ ἔχει κορυφαῖο ἡγέτη τὸν **Κοραῆς**, ἀλλὰ καὶ ὁ **'Ιγνάτιος**, ἐπίσκοπος Ούγγροβλαχίας καὶ ὁ **"Ανθίμος Γαζῆς** καὶ ὁ **'Ιω. Καποδίστριας** καὶ πλήθος ἄλλοι ἀγωνίστηκαν γιὰ τὸ ἵδιο ιδανικό.

Παντοῦ οἱ πλούσιοι "Ἑλληνες διέθεταν χρήματα γιὰ τὴν ἰδρυση σχολείων. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ. ἔγιναν πολλὰ σχολεῖα γιὰ τὰ πρῶτα γράμματα, ἀλλὰ καὶ μεγάλες σχολές, σχεδὸν πανεπιστημιακές, ὅπου διδάσκονταν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἡ λογική, ἡ φιλοσοφία, ρητορική, μαθηματικά,

Παιδεία

Σχολές

'Ο Κοραῆς, (ἔργο τοῦ γλύπτη Γεωργίου Βρούτου, 1843-1937, ποὺ ἔχει στήθη στὰ προπύλαια τοῦ πανεπιστημίου 'Αθηνῶν. (Φωτογραφία Μ. Σκιαδαρέση. Παραχωρήθηκε απὸ τὴν Ἑθνικὴν Πινακοθήκην).

'Επτανήσιοι καὶ λόγιοι τῶν Ἡγεμονιῶν

'Ελληνικὸς διαφωτισμός

Ο ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός

Δάσκαλοι τοῦ
Γένους

Ιστορία καὶ οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες. Τέτοιες σχολές ἦταν ἡ Μεγάλη Σχολὴ τοῦ Γένους στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ Ἀθωνίας ἀκαδημία στὸ "Αγιο" Ὁρος, «Μαρούτσειος» ἡ «Καπλάνειος», ἡ «Ζωσιμαία» στὰ Γιάννενα καὶ ἄλλες στὴν Ἀθήνα, στὴ Δημητσάνα, στὴ Σμύρνη, στὶς Κυδωνίες, στὴ Ζαγορά, στὴν Πάτμο, στὶς Ἡγεμονίες.

Στὶς σχολές αὐτὲς δίδαξαν μεγάλοι δάσκαλοι, ὅπως ὁ Λάμπρος Φωτιάδης, ὁ Ἀθανάσιος

καὶ Δωρόθεος Πρώιος, ὁ Ἀθανάσιος Ψαλλίδας, ὁ Κων/νος Οἰκονόμου, ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ Κων/νος Κούμας, αὐτὸι ποὺ ἔπειτα ὀνομάστηκαν τιμητικά «Δάσκαλοι τοῦ Γένους».

'Ανάμεσα στοὺς μαθητές τους ἦταν ὁ Ρήγας, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε', ὁ Ἐμμ. Ξάνθος, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός καὶ ἄλλοι.

'Απὸ τοὺς δασκάλους αὐτούς, πολλοὶ ἔγραφαν σὲ ἀρχαία γλώσσα, καθὼς ὁ Δούκας, γιατὶ πίστευαν πώς ἔτσι θὰ μποροῦσαν ν' ἀναστήσουν μαζὶ μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἀρχαῖο πολιτισμό. 'Αλλοι καλλιεργοῦσαν τὴ δημοτική, τὴ γλώσσα ποὺ μιλοῦσε ὁ Ἑλληνικὸς λαός. 'Ανάμεσα στὶς δύο τάσεις ὁ Κοραῆς προσπάθησε νά ἀπλοποιήσῃ τὴν ἀρχαία γλώσσα, πήρε στοιχεῖα τῆς δημοτικῆς τὰ προσάρμοσε στὴ γραμματική τῆς ἀρχαίας καὶ δημιούργησε μιὰ γλώσσα μικτή, ἀπ' ὅπου γεννήθηκε ἡ καθαρεύουσα.

Δίπλα στοὺς μεγάλους δασκάλους ἀγωνίζονταν καὶ οἱ φτωχοὶ καὶ ἀπλοὶ δάσκαλοι τῶν χωριῶν καὶ ταπεινοὶ καλόγεροι ιεροκήρυκες, ὅπως ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ποὺ γύριζε τὰ χωριά τῆς Ἡπείρου διδάσκοντας τὴν ἑθνικὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ καὶ ιδρύοντας παντοῦ σχολεῖα.

'Ο ἀγώνας γιὰ τὴν ἑλευθερία. 'Ελπίδες καὶ ἐπαναστάσεις πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐξέγερση τοῦ 1821

'Ο Ἑλληνικὸς λαὸς ποτὲ δὲ δέχτηκε τὴν τουρκικὴ κατοχὴ σὰν κάτι μόνιμο καὶ τετελεσμένο καὶ ποτὲ δὲν ἔπαψε ν' ἀγωνίζεται, κάθε φορὰ ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες.

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς σκλαβιᾶς ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ὀργανωμένη ἐπανάσταση. Οἱ ἐλπίδες του στηρίζον-

ταν στὸ θρύλο («θὰ ξυπνήσῃ ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς...») καὶ στὸ θαῦμα («ό ἄγγελος θὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ὡς τὴν κόκκινη μηλιά.») Παράλληλα γίνονταν, ὅπως ἀναφέραμε, προσπάθειες ἀπὸ τοὺς «Ἐλληνες τοῦ ἔξωτερικοῦ γιὰ νὰ ὄργανωθῇ σταυροφορία.

Εὐκαιρίες γιὰ ἀγῶνες καὶ τοπικὲς ἐπαναστάσεις ἔδωσαν οἱ τουρκοβενετικοὶ πόλεμοι, ποὺ συνεχίστηκαν ὡς τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰ., ἀν καὶ οἱ «Ἐλληνες δὲν εἶχαν τότε παρὰ ν' ἀλλάξουν κυρίαρχο: ἀπὸ τὴν τουρκικὴν βαρβαρότητα στὴν ἑκμετάλλευση τῶν Βενετῶν.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰ. οἱ «Ἐλληνες ἥλπιζαν στὸν Κάρολο Η' τῆς Γαλλίας, ποὺ κατὰ τοὺς Ιταλικοὺς πολέμους διακήρυξσε ὅτι σκοπεύει νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἐπειδὴ εἶχε ἀγοράσει τὰ δικαιώματα στὸ θρόνο ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τῶν Παλαιολόγων — φυσικὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Οἱ πιὸ σημαντικές ἑλληνικὲς ἐπαναστάσεις ἦταν αὐτὲς ποὺ ἔγιναν μὲ ἀφορμὴ τοὺς ρωσοτουρκικοὺς πολέμους ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Β'.

Στὰ 1769 ἐπαναστάτησε ἡ Πελοπόννησος, μὲ κέντρο τὴν Καλαμάτα καὶ ἀρχηγὸ τὸν πρόκριτο Μπενάκη. Οἱ Ρώσοι ἔστειλαν στόλο ἀπὸ τὴν Βαλτικὴ μὲ τὸν Θεόδωρο καὶ Ἀλέξιο Ὁρλώφ, ἀλλὰ ἡ ρωσικὴ βοήθεια ἦταν ἀσήμαντη καὶ ἡ ἐπανάσταση πνίγηκε στὸ αἷμα (1770). Οἱ τουρκαλβανοί, ποὺ κατέπνιξαν τὴν ἐπανάσταση, ἔκαναν ἐπειτα τόσες καταστροφὲς στὴν Πελοπόννησο, ὡστε ἀναγκάστηκαν οἱ Τούρκοι νὰ κάνουν ἐκστρατεία γιὰ νὰ τοὺς ἔξοντῶσουν (1779).

Ο ρωσικὸς στόλος φεύγοντας ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο συνάντησε καὶ κατέστρεψε τὸν τουρκικὸ στὸ στενὸ τῆς Χίου (**Τσεσμέ**, 1770). Στὴ ναυμαχία πολέμησαν καὶ νησιώτες «Ἐλληνες, ιδίως Ψαριανοί, ποὺ γνώρισαν τότε ἀπὸ κοντά τὴν χρήση τοῦ πυρπολικοῦ.

Στὸ δεύτερο ρωσοτουρκικὸ πόλεμο οἱ «Ἐλληνες ἦταν πιὸ διστακτικοὶ καὶ δὲν ἔκαναν ἐπανάσταση, μ' ὅλο ποὺ ἡ Αἰκατερίνη διακήρυξε ὅτι σκοπεύει νὰ διαλύσῃ τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορία καὶ ν' ἀναστήσῃ τὴν βυζαντίνη, μὲ αὐτοκράτορα τὸν ἐγγονό της Κωνσταντίνο.

Αὕτη τὴν ἐποχὴν, ὁ **Λάμπρος Κατσώνης**, «Ἐλληνας, ἀξιωματικὸς στὸ ρωσικὸ στρατό, κατέβηκε στὴν Ἐλλάδα ἀπὸ τὴν Τεργέστη μ' ἔνα μικρὸ στόλο, ποὺ εἶχαν ὀπλίσει οἱ «Ἐλληνες τῶν παροικῶν, καὶ ἔκανε καταδρομικὸ πόλεμο μὲ βάση τὴν Κέα (Τζιά) καὶ ἔπειτα τὸ Πόρτο Κάγιο στὴν Πελοπόννησο. Νίκησε πολλές φορὲς τοὺς Τούρκους καὶ μετὰ τὴν συνθήκη τοῦ Ιασίου (1792) συνέχισε μόνος του τὸν ἀγώνα καὶ δοκίμασε χωρὶς ἐπιτυχίᾳ νὰ ξεσηκώσῃ τὸν ἔλληνισμὸ σὲ ἐπανάσταση. Ο τουρκικὸς καὶ ἀλγερινικὸς στόλος τὸν νίκησαν στὸ στενὸ ἀνάμεσα στὴν «Ἀνδρο καὶ Κέα. Κατόρθωσε νὰ σωθῇ μ' ἔνα του πλοῖο καὶ νὰ φέρῃ στὴν Πελοπόννησο τὸν ὀπλαρχηγὸ Ἀνδρίτσο, τὸ πατέρα τοῦ Ὁδυσσέα, ποὺ πολεμοῦσε μὲ

Ἐπανάσταση τοῦ
1769 ('Ορλωφικά)

Λάμπρος Κατσώνης

τὰ παλληκάρια του μαζί του. Ό Κατσώνης άργότερα άναγκάστηκε νὰ φύγῃ στή Ρωσία καὶ ὁ Ἀνδρίτσος πέρασε στὰ Ἐπτάνησα, ἀλλὰ οι Βενετοὶ τὸν παρέδωσαν στοὺς Τούρκους, ποὺ τὸν σκότωσαν μὲ μαρτυρικὸ θάνατο.

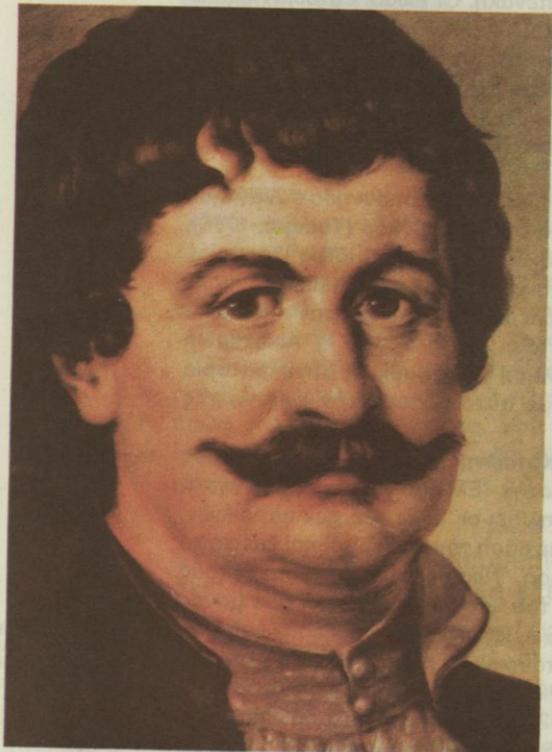
Στὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. οἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων στράφηκαν πρὸς τὴ Γαλλία καὶ τὸν Ναπολέοντα. Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση κινήθηκε ὁ Ρήγας.

Τὸ ὄνειρο τοῦ Ρήγα

Ρήγας Φεραίος

Τὰ ὅρια τῶν ἐλπίδων γιὰ τοὺς "Ἑλληνες ὡς τὸν 18ον αἰ. ἦταν πάντα τὰ σύνορα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ κύκλοι τοῦ πατριαρχείου μάλιστα καὶ οἱ φαναριῶτες εἶχαν τὴν ἐλπίδα πώς ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία θὰ μποροῦσε νὰ ξαναγεννηθῇ μέσα ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κράτος, χωρὶς ἐπανάσταση, ἔτσι ὅπως γεννήθηκε καὶ ἀπὸ τὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Στηρίζονταν στὴ δύναμη τῆς ἑκκλησίας, στὸν ἔσπεσμὸ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ στὴν ὄλο καὶ μεγαλύτερη διείσδυση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στὴν τουρκικὴ διοίκηση καὶ στὴν τουρκικὴ οἰκονομία.

Αὐτὸ τὸ ὄνειρο ἔζησε ὁ Ρήγας ὅταν πήγε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀργότερα, στοὺς κύκλους τῶν Ἡγεμονιῶν, γνώρισε τὸν εύρωπαίκο διαφωτισμὸ καὶ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση. Τότε ἔδωσε στὸ παλιὸ ἀυτὸ ὄνειρο νέο περιεχόμενο. Ὁραματίστηκε μιὰ μεγάλη ἑλληνικὴ ὁμοσπονδιακὴ δῆμοκρατία, ποὺ νὰ περιλαμβάνῃ δῆλους τοὺς λαοὺς τῆς παλιᾶς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀκόμα καὶ τοὺς Τούρκους, καὶ ὅπου ὅλοι θὰ ζοῦσαν ἀλεύθεροι καὶ ισότιμοι. Αὐτοῦ τοῦ κράτους ἐτοίμασε τὸ σύνταγμα καὶ τὸ χάρτη καὶ σὲ μιὰ τέτοια ἐπανάσταση κάλεσε τοὺς λαούς μὲ τὰ

Ρήγας. (Οἱ προσωπογραφίες τῶν ἀγωνιστῶν ἀνδρῶν μοιεύνται ἀπὸ τὸ λεύκωμα τοῦ κ. Ιω. Α. Μελετοπούλου. "Ἐκθεσις προσωπογραφιῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἰστορικῷ Μουσεῖῳ, Ἀθῆναι, 1971).

τραγούδια του. Τὸ δράμα τοῦ Ρήγα ἄνοιγε ἐνα πλατύ δρόμῳ γιὰ τὸν ἑλληνισμὸν καὶ τὰ Βαλκάνια, ἀλλὰ δὲ βρῆκε τὸν καιρὸν οὕτε νὰ προετοιμαστῇ.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Ρήγα ἦταν ἡ πιὸ πλατιὰ ὡς τότε πρόσκληση σὲ ἐπανάσταση καὶ ἔδεσε στὸν ἴδιο σκοπὸν τὸν ἑλληνισμὸν τῆς διασπορᾶς, ποὺ ύποστήριξε τὸν ἄγωνα του καὶ μαρτύρησε μαζί του, καὶ τὸν ἀπλὸ «Ἐλληνα τοῦ ἐσωτερικοῦ», ποὺ φύλαγε στὸν κόρφο του φυλαχτὸν τὸν Θούριο τοῦ Ρήγα.

Ο Ρήγας ἥλπισε σὲ γαλλικὴ βοήθεια καὶ προσπάθησε νὰ συναντήσῃ τὸν Ναπολέοντα στὴν Ἰταλία μετὰ τὴν εἰρήνη τοῦ Καμποφόρου (1797). Προδόθηκε ὅμως στοὺς Αὐστριακούς, ποὺ τὸν συνέλαβαν μὲ τοὺς συνεργάτες του, τὸν παρέδωσαν στοὺς Τούρκους καὶ δολοφονήθηκε στὸ Βελιγράδι (1798).

‘Η ἑθνικὴ ἰδέα. Τὸ ὄνομα «Ἐλληνας»

Μετὰ τὸ Ρήγα ἡ ἰδέα τοῦ ὑπερεθνικοῦ κράτους παραμεριστῆκε. Οἱ «Ἐλληνες» τοῦ διαφωτισμοῦ ἄρχισαν νὰ βλέπουν τὴν ἐπανάσταση σὰν θέμα καθαρὰ ἑθνικό. «Ἐπρεπε νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ νὰ περιοριστῇ σ’ αὐτό. Τὸ πρόβλημα ἦταν νὰ ὀργανωθῇ ὁ ἑλληνικὸς λαός, νὰ πολεμηθῇ ὁ ραγιαδισμός, η ἰδέα πῶς η δουλεία ὀφείλεται στὶς ἀμαρτίες του καὶ παράλληλα νὰ διαφωτιστῇ ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης γιὰ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια μὲ δημοσιεύματα, διαλέξεις καὶ ἰδρυση μικτῶν συλλόγων, δῆμως ἦταν η «Φιλόμουσος ἑταιρία» ποὺ ἰδρυσε ὁ Καποδίστριας στὴ Βιέννη.

Στὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. μιλοῦσαν πιὰ γιὰ ἑλληνικὸν «Ἐθνος» καὶ δχι γιὰ «Γένος». Γιὰ τὸ ἔθνος αὐτὸν ἀναζητοῦσαν ἐνα νέο ἑθνικὸν ὄνομα. Τὸ καθιερωμένο «Ρωμιός», κατάλοιπο μιᾶς κατάκτησης, δὲν ἱκανοποιοῦσε πιά. Ο Κοραῆς προτιμάει τὸ «Γραικός», γιατὶ ἦταν πιὸ γνωστὸ στὴν Εὐρώπη. «Ἄλλοι πρότειναν τὸ «Ἐλληνας» ποὺ ἔδενε πιὸ ἄμεσα μὲ τὴν ἀρχαία παράδοση. Τὸ ὄνομα ««Ἐλληνας» εἶχε χάσει στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ τὴν ἑθνικὴ του σημασία (σήμαινε τότε εἰδωλολάτρης), τὴν ξαναβρῆκε ὅμως λίγο πρὶν ἀπ’ τὴν ἄλωση. «έσμεν ὃν ἄρχεις, «Ἐλληνες τὸ γένος» ἔγραφε ὁ Γεμιστὸς στὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ὁ Κων/νος ὁ Παλαιολόγος ὀνομάζει τὴν Πόλη «χαρὰν πάντων τῶν Ἐλλήνων». Τὸ σημαντικὸν εἶναι πῶς τὸ ὄνομα «Ἐλληνας» εἶχε διατηρηθῆ στὴ λαϊκὴ παράδοση μὲ τὴν ἔννοια «ἀντρειωμένος, γίγαντας» καὶ αὐτὴ ἡ παράδοση βοήθησε γιὰ νὰ καθιερωθῇ τὸ ὄνομα ««Ἐλληνας» στὴν ἐπανάσταση σὰν τίτλος τιμῆς: «Ἐλληνές μου» δηλ. «παλληκάρια μου» λέει ὁ Κολοκοτρώνης.

Οἱ ἄγωνες τῶν Σουλιωτῶν (1788-1803). Οἱ Σουλιώτες στὰ «Ἐπτάνησα

Τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. καλύπτουν οἱ ἄγωνες τῶν Σουλιωτῶν. Ο

Ανάπτυξη ἑθνικῆς
συνειδητης,
Προετοιμασία

Ἐθνικὸν ὄνομα

ΕΛΛΑΣ Ή ΟΙΚΟΝΟΜΟΙ
ποστ τη διανοι

Σουύλι (φωτογραφία Μαρίας Βούρα).

"Ενα άπό τά λίγα σπίτια τοῦ Σουλιοῦ, πού ἔχουν ἀναστήλωθη καὶ κατοικοῦνται (φωτογραφία Μαρίας Βούρα).

Άγινες τῶν
Σουλιώτῶν (1788-
1803)

'Αλῆ πασᾶς τῶν Ιωαννίνων ἐπεχείρησε νὰ ύποταξῇ τοὺς Σουλιώτες ποὺ ζοῦσαν ὡς τότε σχεδὸν ἀνεξάρτητοι πάνω στὰ ὄρεινά χωριά τους. "Έκανε τρεῖς ἐκστρατείες καὶ νικήθηκε. Οἱ Σουλιώτες πολεμοῦσαν, ἀντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, καὶ ἡ χώρα τους τοὺς βοηθοῦσε. Μόνο τὴν τρίτη φορὰ ὁ Ἀλῆς κατόρθωσε νὰ πάρῃ τὸ Σουύλι μὲ προδοσία. Ό ήρωισμὸς τῶν Σουλιώτῶν, οἱ ἐπιτυχίες τους καὶ οἱ θυσίες, ὅπως ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου, συγκίνησαν τὴν Εὐρώπη καὶ τὸν ἑλληνισμὸν καὶ ἀπέδειξαν πώς οἱ "Ἐλληνες ἤταν σὲ θέση νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ νικήσουν πολὺ μεγαλύτερους στρατούς.

"Οσοι σώθηκαν ἀπὸ τοὺς Σουλιώτες κατέφυγαν στὰ 'Επτάνησα καὶ πολλοὶ πολέμησαν μὲ τοὺς στρατούς τοῦ Ναπολέοντος στὴν Ιταλία.

"Οταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς στὰ 1820 ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ σουλιάνου, οἱ Σουλιώτες βρῆκαν τὴν εύκαιρία, συμμαχώντας δῆθεν μαζί του νὰ ξαναπάρουν τὸ Σουύλι κι' ἐκεὶ τοὺς ξαναβρίσκομε μὲ τὴν ἐπανάσταση.

Μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Σουλιοῦ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ποὺ εἶχε ἐπεκτείνει τὴν ἔξουσία του στὴ Στερεά καὶ τὴν Πελοπόννησο, ἔκανε φοβερὸ πόλεμο ἐναντίον τῶν κλεφτῶν ἄλλους σκότωσε, ἄλλοι ἔγιναν γιὰ ἔνα διάστημα κουρσάροι. Πολλοὶ κατέφυγαν τελικὰ στὰ 'Επτάνησα, ὅπως ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ύπηρέτησαν στὰ γαλλικὰ καὶ ἀγγλικὰ στρατεύματα. Ἐκεῖ, οἱ "Ἐλληνες αὐτοὶ καὶ ιδιαίτερα ὁ Κολοκοτρώνης, γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ τὴν

Πόλεμος τοῦ 'Αλῆ
πασᾶ μὲ τοὺς
κλέφτες

πολεμική τακτική τῶν Εύρωπαιών καὶ ἥρθαν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς Ιδέες τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ. Γιὰ ἔνα πολεμικὸ ἀρχηγὸ μὲ τὴν πολεμικὴ πείρα καὶ τὴ στρατηγικὴ ίκανότητα τοῦ Κολοκοτρώνη τὰ στοιχεῖα αὐτὰ στάθηκαν ἀρκετὰ γιὰ νὰ δώσῃ, ὅταν ἀρχισε ἡ ἐπανάσταση, στὴν πατροπαράδοτη τακτικὴ τοῦ κλεφτοπόλεμου τὴ μορφὴ πραγματικῆς πολεμικῆς τακτικῆς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιὰ ἦταν τὰ αἰτια τῆς παρακμῆς καὶ ποιοὶ οἱ λόγοι τῆς διατήρησης τῆς τουρκικῆς αύτοκρατορίας μετὰ τὸν 17ο αἰ.;
- Πνευματική, κοινωνική καὶ οἰκονομική ἑξέλιξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν τελευταῖα περίοδο τῆς τουρκοκρατίας.
- Πῶς διαμορφώθηκαν οἱ ἐλπίδες τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιὰ ἀπελευθέρωση; Ποιὰ τὰ σπουδαιότερα ἐπαναστατικά κινήματα τῆς δεύτερης περιόδου τῆς τουρκοκρατίας;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- Ποιὰ ἦταν ἡ γενικὴ εἰκόνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴ δεύτερη περίοδο τῆς τουρκοκρατίας καὶ ποιοὶ παράγοντες συνέβαλαν στὴν ἀπελευθέρωσή του;
- Ποιὸς στάθηκε ὁ ρόλος τοῦ Ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ στὴν προετοιμασία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης καὶ γενικά στὴ διαμόρφωση τοῦ νεοελληνικοῦ ἔθνους;

B. 'Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση (1821-1829)

Πατρὶς, νὰ μακαρίζης γενικῶς ὄλους τοὺς "Ἐλλήνες, στὶ θυσιάστηκαν διὰ σένα νὰ σ' ἀναστήσουνε, νὰ ξαναειπωθῆς ἄλλη μίαν φορὰ ἐλεύτερη πατρίδα, ὅποῦ ἡσουνε χαμένη καὶ σιθησμένη ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἔθνων. "Ολους αὐτοὺς νὰ τοὺς μακαρίζης. "Ομως νὰ θυμᾶσαι καὶ νὰ λαμπρύνης ἐκείνους ὃποὺ πρωτοθυσιάστηκαν εἰς τὴν Ἀλαμάνα, πολεμῶντας μὲ τόση δύναμη Τούρκων, κι ἐκείνους ὃποὺ ἀποφασίστηκαν καὶ κλείστηκαν σὲ μίαν μαντρούλα μὲ πλίθες, ἀδύνατη, εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, κι ἐκείνους ὃποὺ λυώσανε τόση Τουρκιά καὶ πασάδες εἰς τὰ Βασιλικὰ κι ἐκείνους ὃποὺ ἀγωνίστηκαν σὰν λιοντάρια εἰς τὴν Λαγκάδα τοῦ Μακρυνόρου, ὃποὺ πολεμήθηκαν συγχρόνως σὲ αὐτὲς τὶς δύο θέσεις, ὃπού 'ναι τὰ κλειδιά σου, ἔνα ή Πόρτα τοῦ Μακρυνόρου καὶ τ' ἄλλο τῶν Θερμοπύλων.

Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, 'Απομνημονεύματα,
Κείμενον, Εισαγωγή, Σημειώσεις Γιάννη Βλαχογιάννη, "Εκδ. Β' Αθῆναι (1947) τόμ. Α' σ.
161-162.

"Η Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ὑπῆρξε ἔνας δύσκολος καὶ ἡρωικὸς ἀγώνας ἐνὸς μικροῦ λαοῦ μὲ ἐλάχιστα ἐφόδια ἐναντίον μιᾶς μεγάλης αύτοκρατορίας, ποὺ τὴν ὑποστήριζαν ὅλες οἱ εύρωπαικὲς δυνάμεις.

Γενικά
χαρακτηριστικά

Τό γεγονός ότι ούτε έλληνικός άγώνας διεξαγόταν σε χώρο έξαιρετικά νευραλγικό, όπου διασταυρώνονταν τά εύρωπαϊκά συμφέροντα, προκάλεσε τό αίμεσο ένδιαφέρον, θετικό και άρνητικό, τής εύρωπαϊκής πολιτικής.

Τά ίδιαίτερα χαρακτηριστικά αύτοῦ τοῦ άγώνα (χριστιανικός και έθνικός έναντίον τῶν Τούρκων) και τὸ γεγονός πώς πολεμούσαν οἱ άπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων στὶς ίδιες ἐκείνες θέσεις, ὅπου ἔγιναν τά ἀρχαῖα μεγάλα κατορθώματα, συγκίνησε τοὺς εὐρωπαϊκούς λαούς καὶ προκάλεσε ἔνα μεγάλο φιλελληνικὸ ρεῦμα.

Τελικὰ οἱ "Ἑλληνες μὲ τὶς θυσίες τους κατόρθωσαν νὰ ἐλευθερώσουν ἔνα μέρος ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, καὶ νὰ διασπάσουν τὴν ἀντίδραστικὴν εύρωπαϊκὴν πολιτικήν, προωθώντας τὸ φιλελεύθερο κίνημα στὴν Εὐρώπη." Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ ἑλληνικός άγώνας ἔχει καὶ εὐρύτερη εύρωπαϊκὴ σημασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

΄Αντίδραση. Συμμαχίες

΄Αντίδραση.
Συμμαχίες

Μετὰ τὴν ἡττα τοῦ Ναπολέοντος οἱ νικήτριες δυνάμεις ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιβάλουν στὴν Εὐρώπη τὸ ἀπολυταρχικὸ σύστημα καὶ τὴν εύρωπαϊκὴν ισορροπία, ἔτσι ὅπως τὴν καθόρισε τὸ συνέδριο τῆς Βιέννης. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν ὀργάνωσαν δύο συμμαχίες, τὴν Ἱερὰ καὶ τὴν πενταπλή.

΄Η Ἱερὰ συμμαχία, ἀνάμεσα στὴν Αύστρια, Ρωσία, Πρωσσία, ἔγινε μὲ πρόταση τοῦ τσάρου Ἐλεζάνδρου Α' καὶ ἀπέβλεπε στὴ συνεργασία τῶν ἡγεμόνων γιὰ τὴν καταπολέμηση κάθε φιλελεύθερου κινήματος. Ή πενταπλή, ποὺ ἦταν καὶ ἡ σημαντικότερη, περιέλαβε δλες τὶς μεγάλες δυνάμεις τῆς ἐποχῆς (Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Πρωσσία, Αύστρια) μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εύρωπαϊκὴν ισορροπία.

΄Ο τσάρος Ἐλεζάνδρος Α' πρότεινε νὰ συναντιοῦνται κατὰ χρονικὰ διαστήματα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συμμαχικῶν κρατῶν, γιὰ νὰ πάρουν ἀποφάσεις σχετικὲς μὲ τὰ εύρωπαϊκὰ ζητήματα.

Γιὰ ν' ἀποφύγουν νέες ἐπαναστάσεις, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν ἐπικίνδυνες, οἱ σύμμαχοι ἐθέσπισαν τὴν ἀρχὴ τῆς «ἐνοπλῆς ἐπέμβασης». Σὲ ὅποια χώρα ἐκδηλωνόταν κίνημα καὶ ὁ βασιλιάς της ζητοῦσε τὴν βοήθειά τους οἱ σύμμαχοι θὰ ἐστελναν στρατὸ γιὰ νὰ τὸ καταπνίξουν.

΄Η πολιτικὴ αὐτὴ τῶν δυνάμεων ὄνομάστηκε ἀντίδραση καὶ ἐξελίχτηκε τελικὰ περισσότερο σὲ αύστριακὴ πολιτική. Ή Αύστρια εἶχε κάθε λόγο νὰ φοβᾶται τὶς νέες ιδέες: Ήταν ἔνα κράτος ἀπολυταρχικό, χωρὶς ἔθνικὴ ἐνότητα, μὲ ισχυρὴ φεουδαρχία. Ή πολιτικὴ τῆς ἀντίδρασης ἔδωσε στὸν πρωθυπουργὸ τῆς Αύστριας

Μέττερνιχ

Πλάκα του Μέττερνιχ
που έγινε γνωστή
καθώς

ΔΙΚΤΥΩΣ
δικτυωτηρίας

Μέττερνιχ τὴ δυνατότητα νὰ συγκρατῇ μὲ τὴ βίᾳ τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας, νὰ ἐπιβάλλεται στὶς γερμανικὲς καὶ ιταλικὲς χῶρες καὶ νὰ ἀσκῇ σχεδὸν δικτατορικὸ ἔλεγχο σ' ὅλόκληρη τὴν Εὐρώπη.

Φιλελευθερισμός. Ἐπαναστατικὰ κινήματα

Οἱ ιδέες ὅμως τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης δὲν ἔσβησαν μὲ τὴν ἥττα τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ κίνηση πού, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἀντίδραση, ἀπέβλεπε στὴν ἔθνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν, ὀνομάστηκε φιλελευθερισμός.

Οἱ φιλελευθερες ιδέες, ποὺ ἐξέφραζαν τὰ συμφέροντα καὶ τὶς τάσεις τῶν ἀστῶν, εἶχαν διαδοθῆ καὶ πρὶν σ' ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες ('Ολλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ἰταλία, Ἰσπανία) ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἐπηρεάσει ἀκόμα τὶς μεγάλες μάζες τοῦ λαοῦ κυκλοφοροῦσαν περισσότερο στοὺς πιὸ καλλιεργημένους κύκλους. Μετὰ τὸ 1815 ὅμως ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἀπολυταρχίας καὶ ἡ ἀπογοήτευση τῶν λαῶν ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τῆς Βιέννης, ἔδωσαν στὶς φιλελευθερες ιδέες ἔθνικὸ περιεχόμενο καὶ ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ διαδοθοῦν εὐρύτερα.

'Επειδὴ οἱ φιλελευθεροὶ δὲν μποροῦσαν ἔξ αἰτίας τῆς ἀπολυταρχίας νὰ ὑποστηρίξουν τὶς ιδέες τους μὲ πολιτικὰ μέσα, ὄργανώθηκαν σὲ μυστικὲς ἐπαναστατικὲς ἐταιρίες, κατὰ τὸ πρότυπο τῶν τεκτονικῶν στοῶν, ποὺ ἀπλωσαν τὴ δράση τους σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη. Σύντομα ἐκδηλώθηκαν τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ κινήματα στὴ Γερμανία, Ἰταλία, Ἰσπανία.

Στὴ Γερμανία κέντρα τοῦ φιλελευθερισμοῦ στάθηκαν τὰ πανεπιστήμια. Καθηγητὲς καὶ φοιτητὲς μὲ ἄρθρα καὶ συγκεντρώσεις ζητοῦσαν τὴν ἔνωση τῆς Γερμανίας καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν αὐστριακὴ ἐπιρροή. Ἡ ἀστυνομία δόμως τοῦ Μέττερνιχ σταμάτησε τὴν κίνηση. Πολλοὶ ἔξοριστηκαν, φύλακίστηκαν καὶ πολλὲς σχολὲς πανεπιστημιακὲς ἔκλεισαν (1819-1820).

Στὴν N. Ἰταλία τὸ φιλελευθερὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα διευθυνόταν ἀπὸ μιὰ μυστικὴ ἐταιρία, τοὺς Καρμπονάρι (ἀνθρακωρύχους), ποὺ εἶχε τὸ κέντρο της στὸ στρατό. Στὰ 1820 - 1821 ξέσπασαν ἐπαναστάσεις στὴ Νεάπολη καὶ τὸ Τουρίνο, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσαν νὰ ἐπικρατήσουν. 'Ο Μέττερνιχ συγκάλεσε τὴν Ιερὰ συμμαχία, ἔστειλε αὐστριακὸ στρατό, παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τῆς Ἀγγλίας, καὶ κατέπνιξε τὸ κίνημα. Μὲ τὸν ίδιο τρόπο, πάλι παρὰ τὶς ἀγγλικὲς ἀντιρρήσεις, κατέπνιγε τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῆς Ἰσπανίας, μὲ γαλλικὸ στρατὸ (1823).

'Η ἀντίδραση θριάμβευε στὴν Εὐρώπη. 'Ομως ἡ ἀπόφαση νὰ σταλῇ στρατὸς κατὰ τῶν ἀποίκων τῆς N. Ἀμερικῆς, ποὺ ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τῆς Ἰσπανίας, δὲ μπόρεσε νὰ πραγματοποιηθῇ. 'Η Ἀγγλία, ποὺ ἦθελε τὴν ἀπόσπαση τῶν ἀποικῶν αὐτῶν γιὰ ν' ἀγοῖξουν τὰ λιμάνια τῆς N. Ἀμερικῆς στὸ ἀγγλικὸ ἐμπόριο,

Φιλελευθερισμὸς

Όργανωση μυστικῶν
ἐταιριῶν

Κέντρα
φιλελευθερισμοῦ

Γερμανία

Ιταλία

Ισπανία

Ἐπανάσταση
Ἀμερικῆς

άρνήθηκε νά διαθέση στόλο για τή μεταφορά τοῦ στρατοῦ. Καὶ ό πρόεδρος τῶν Η.Π.Α. Μονρόε ἔξεδωσε μιὰ διακήρυξη (**δόγμα Μονρόε**) ὅπου δήλωνε ὅτι οἱ Η.Π.Α. δὲν θὰ ἐπιτρέψουν ἐπέμβαση τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων στὴν Ἀμερικὴ καὶ θὰ πολεμήσουν μαζὶ μὲ τοὺς ἀποίκους: Καὶ πώς οἱ Η.Π.Α. δὲν θὰ ἐπεμβαίνουν ἀντίστοιχα στὰ εὐρωπαϊκὰ ζητήματα. Ἀπὸ τότε (1822) ἄρχισε στὶς Η.Π.Α. ἡ πολιτικὴ τοῦ **ἀπομονωτισμοῦ** ποὺ διατηρήθηκε ὡς τὰ 1916.

Ἡ κυριαρχία τῆς ἀντιδραστῆς στὴν Εὐρώπη τὶς παραμονὲς τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης καὶ ὁ κίνδυνος τῆς ἐνοπλῆς ἐπέμβασης ἔκανε τοὺς ἡγέτες τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅπως ἦταν ὁ Κοραής καὶ ὁ Καποδίστριας, νά βρίσκουν τὴ στιγμὴ ὀλότελα ἀκατάλληλη γιά ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δῆμως τὸ κίνημα εἶχε ἥδη ὀργανωθῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ. Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ (1814)

Ἡ φιλικὴ ἐταιρία, ποὺ ὀργάνωσε καὶ προετοίμασε τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, δὲν είναι ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἐπαναστατικὴ ἐταιρία. Προηγήθηκαν πολλὲς σὲ διάφορες ἐποχές. Ἐκείνη ποὺ συνδέεται πιὸ ἄμεσα μὲ τὴ φιλικὴ είναι τὸ «**Ἐλληνόγλωσσο Ξενοδοχεῖο**» ποὺ ίδρυθηκε στὸ Παρίσι στὰ 1809 ἀπὸ τὸν Μακεδόνα Γρηγόριο Ζαλύκη. Εἶχε μέλη "Ἐλληνες καὶ Γάλλους. Φανερός της σκοπὸς ἦταν νὰ βοηθήσῃ τὴν ιδρυση σχολείων στὴν Ἑλλάδα· μυστικὸς νὰ προετοιμάσῃ μιὰ ἐπανάσταση. Μέλος τῆς ἐταιρίας αὐτῆς ἦταν καὶ ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, φοιτητὴς τότε στὸ Παρίσι. Ἡ ἐταιρία φαίνεται πώς συνδεόταν μὲ τὸ γαλλικὸ ὑπουργεῖο τῶν ἑξωτερικῶν (τὴν προστάτευε ὁ Γάλλος Διπλωμάτης καὶ ἀρχαιολόγος Choiseul-Gouffier) καὶ ἀπέβλεπε σὲ γαλλικὴ βοήθεια.

Μετὰ τὴν ἥττα τοῦ Ναπολέοντος τὸ «**Ἐλληνόγλωσσο Ξενοδοχεῖο**» διαλύθηκε. Ὁ Τσακάλωφ γύρισε στὴ Ρωσία, δησπού, στὴ Μόσχα ἡ στὴν "Οδησσό, συναντήθηκε μὲ τὸν Νικόλαο Σκουφᾶ, ἔμπορο ἀπὸ τὴν "Αρτα, καὶ ἀποφάσισαν νὰ ίδρυσουν μιὰ ἐταιρία καθαρὰ ἑλληνικὴ μὲ ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τὴν ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων χωρὶς ξένη βοήθεια. Τὶς σκέψεις τους ἀνακοίνωσαν στὸν Ἐμπ. Ξάνθῳ ἀπὸ τὴν Πάτμο καὶ ἀργότερα στὸν Παναγ. Ἀναγνωστόπουλο ἀπὸ τὴν Καρύταινα. "Ετσι ίδρυθηκε στὰ 1814 ἡ **Φιλικὴ ἐταιρία** ἀπὸ τρεῖς "Ἐλληνες ποὺ ἦταν ὡς τότε ὀλότελα ἄγνωστοι.

Ἡ δυσπιστία ποὺ συνάντησαν στὴν προσπάθεια νὰ προσηλυτίσουν καὶ ἄλλους τοὺς ἀπογοήτευσε στὴν ἀρχή. Τελικὰ ἀποφάσισαν νὰ ὀργανώσουν τὴ φιλικὴ ἐταιρία κατὰ τὸν τύπο τῶν τεκτονικῶν στοῶν καὶ τοῦ ἑλληνόγλωσσου ξενοδοχείου καὶ ἔδωσαν αὐτοὶ πρῶτοι τὸν ὅρκο ποὺ ὅρισαν.

· Ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ κηρύττουν τὸ μυστικὸ τῆς ἐταιρίας · ἀφήνοντας νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι πίσω τους βρισκόταν κάποια μυστικὴ

Αρχή, κάποια δύναμη πού θά βοηθήστ τὸν Ἀγώνα. Οἱ Ἑλληνες πίστεψαν πῶς πίσω ἀπὸ τὴν ἑταιρία κρύβεται ἡ Ρωσία, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Καποδίστριας ἦταν τότε ὑπουργὸς ἐξωτερικῶν, καὶ τὸ μυστικὸ διαδόθηκε πάρα πολὺ ἰδίως μετὰ τὸ 1818, ποὺ ἡ ἑταιρία μετέφερε τὴν ἔδρα τῆς στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ ὀργάνωσαν συστηματικότερα τὸν τρόπο τῆς μύησης καὶ δρισαν ἐπτὰ βαθμούς. Κατώτεροι ἦταν οἱ βλάμηδες ἢ ἀδελφοποιοί (τὸ δόνομα δόθηκε γιὰ νὰ μὴν κάνῃ ἐντύπωση στοὺς Τούρκους) ἐπειτα: συστημένοι, λερεῖς, ποιμένες, ἀρχιποιμένες, ἀφιερωμένοι, ἀρχηγοὶ ἀφιερωμένων. Τὰ ὄνόματα ἦταν παρέμενα ἀπὸ τὸν τεκτονισμό.

Ἡ μύηση τῶν συστημένων, καὶ ἰδίως τῶν λερέων, ποὺ εἶχαν ἐπειτα τὴν εὐθύνη γιὰ νέες μυῆσεις, γινόταν μὲ τρόπο τελετουργικό. Ἀφοῦ προετοιμαζόταν μὲ τρεῖς μυστικὲς συναντήσεις ὁ ὑποψήφιος καὶ ἀναλογιζόταν τις εὐθύνες ποὺ ἀναλαμβάνει, ἔδινε ἐπίσημα τὸν ὅρκο. Ὁ λερέας ἔδινε τὸν «μεγάλο ὅρκο».

Στὰ 1820 ἡ ἑταιρία εἶχε τόσο πολὺ διαδοθῆ, ὥστε ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ πληροφορηθοῦν τὰ πάντα οἱ Τούρκοι. Οἱ ἀπαιτήσεις τῶν ὀπλαρχηγῶν γιὰ ἀποστολὴ χρημάτων, ἀφοδίων καὶ ὅπλων αὔξαιναν, δπως καὶ οἱ πιέσεις γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ μυστικοῦ τῆς Ἀρχῆς.

Οἱ φιλικοὶ ἀποφάσισαν τότε νὰ προβάλουν κάποιον ποὺ θὰ ἐδίκαιωνε τις ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων στὴν ρωσικὴ βοήθεια. Ἔστειλαν στὴν Πετρούπολη τὸν Ξάνθο νὰ δώσῃ τὴν ἀρχηγία στὸν Καποδίστρια. «Οταν ὅμως ἐκεῖνος ἀρνήθηκε, ὁ Ξάνθος στράφηκε πρὸς τὸν ὑπασπιστὴ τοῦ τσάρου πρίγκηπα Ἀλέξανδρο Ὅψηλάντη. Ὁ Ὅψηλάντης δέχτηκε νὰ παρουσιαστῇ σὰν Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς καὶ νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάσταση.

Ἡ φιλικὴ ἑταιρία δὲν εἶχε οὕτε χρήματα, οὕτε ἐφόδια, οὕτε στρατὸ νὰ προσφέρῃ στὴν ἐπανάσταση. Συγκέντρωσε ὅμως τις δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων στὸν Ἱδιο σκοπό, πρόβαλε τοὺς ἀρχηγούς, προετοίμασε ψυχικὰ καὶ ἡθικὰ τὸ λαό, ἔδωσε ἔκταση πανελλήνια

Ἐφοδιαστικὸ ἔγγραφο μὲ τὰ ἐμβλήματα τῆς φιλικῆς ἑταιρίας. (Ἐθνικὸ Ἰστορικὸ Μουσεῖο).

Μύηση. Βαθμοί

Ο Ἀλέξανδρος
Ὕψηλάντης Γενικὸς
Ἐπίτροπος

Ο Ἀλέξανδρος
Ὕψηλάντης
Φιλικῆς ἑταιρίας
Προσφόρα

Προσφορά τῆς
φιλικῆς ἑταιρίας

καὶ συγχρόνισε τὴν ἔναρξη τοῦ ἀγώνα. Μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ρωσικῆς βοήθειας ἐνίσχυσε τοὺς "Ἐλληνες καὶ τρομοκράτησε τοὺς Τούρκους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Ποιὸ δέ ταν τὸ εὐρωπαϊκὸ κλίμα ὅταν ἀρχισε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ ποιὰ ἡ σημασία του θετική καὶ ἀρνητική γιὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγώνα;

2. Ὁργάνωση καὶ σημασία τῆς φιλικῆς ἐταιρίας. Τί προσέφερε στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν ἐπανάσταση ἡ φιλικὴ ἐταιρία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (1821-1824)

Γενικά
χαρακτηριστικά

Στὴν πρώτη περίοδο ἡ ἐπανάσταση ἀρχισε ἀπὸ τὶς "Ηγεμονίες καὶ ἔξαπλώθηκε ὡς τὴν Κρήτη, Ρόδο καὶ Κύπρο. Πρώτη φορὰ ἐπαναστατικὸ κίνημα στὴν Ἑλλάδα πῆρε τέτοια πανελλήνια ἔκταση. Ἡ ἀποτυχία ὅμως τοῦ "Υψηλάντη στὶς "Ηγεμονίες, ποὺ ὀφείλεται ἰδίως στὴν ἔχθρικὴ στάση τῆς Ρωσίας, περιόρισε τὴν ἐπανάσταση στὸν καθαρὰ ἑλλαδικὸ χῶρο.

Οἱ "Ἐλληνες στὴν πρώτη περίοδο σταθεροποίησαν τὴν ἐπανάσταση στὴν Εηρά, ἰδίως στὴν Στερεά καὶ τὴν Πελοπόννησο καὶ κυριάρχησαν στὴ θάλασσα. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὄργανων ἀρχηγὸς μὲταξὺ τῶν Ἀρβανίτες Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ὀδυσσέας Ἀνδρούτσος, καὶ εἶχε σημαντικές ἐπιτυχίες. Στὴν Εηρά συνέχισαν τὴν παλιὰ τακτικὴ τοῦ κλεφτοπόλεμου προσαρμοσμένη στὶς νέες συνθήκες. Στὴ θάλασσα τρομοκράτησαν τοὺς Τούρκους μὲ τὰ πυρπολικά.

Τὸ δρεινὸ καὶ φτωχὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος μὲ τὰ στενὰ περάσματα, ποὺ μποροῦσαν νὰ κρατηθοῦν ἀπὸ λίγο ἀποφασισμένο στρατό, καὶ ἡ γενικὴ παρακμὴ τῆς Τουρκίας ἔξυπηρέτησαν τὸν ἀγώνα. Οἱ Τούρκοι μεταχειρίστηκαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀτακτα στρατεύματα ἀπὸ Ἀρβανίτες μισθοφόρους· πολεμοῦσαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως οἱ "Ἐλληνες, καὶ ἦταν γενναῖοι πολεμιστές, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἡθικὸ κίνητρο. Τὰ μεγάλα τουρκικὰ φρούρια, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ τὰ μεταχειρίστοῦν οἱ Τούρκοι γιὰ βάσεις καὶ νὰ κάνουν ἀπόβαση στρατοῦ, ἀνεφοδίαστα, ἔπεισαν τὰ περισσότερα ἀπὸ τὴν πείνα στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις ἀντιμετώπισαν στὴν ἀρχῇ ἔχθρικὴ τὸν ἑλληνικὸν ἀγώνα. Ἀλλὰ οἱ βιαιοπραγίες τῶν Τούρκων καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου Ε', σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς προσπάθειες τοῦ Καποδίστρια, ἔκαναν τὴ Ρωσία ν' ἀλλάξῃ πολιτική. Ἀπὸ τὰ 1823 καὶ ἡ Ἀγγλία ἐστράφη πρὸς τοὺς "Ἐλληνες.

"Ἡ πολιτικὴ κατάσταση γενικὰ ἦταν δυσάρεστη. Οἱ πρῶτες

προσπάθειες για πολιτική όργανωση προκάλεσαν συγκρούσεις και έμπαθειες, που κατέληξαν σε δυό έμφυλους πολέμους, καταστρεπτικούς για τὸν ἄγωνα.

Τὸ πρῶτο ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης (1821)

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΗΓΕΜΟΝΙΕΣ

“Οταν ὁ Ἀλῆς πασᾶς ἤρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν σουλτάνο, οἱ φιλικοὶ ἀποφάσισαν ν' ἀρχίσουν τὴν ἐπανάσταση, γιὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο τῶν Τούρκων, ποὺ εἶχε ἀναστατώσει τὴν Ἡπειρο καὶ ἀπασχολοῦσε μεγάλες τουρκικὲς δυνάμεις. ‘Ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ζήτησε ἄδεια ἀπὸ τὸν τσάρο, δῆθεν γιὰ λουτρά, καὶ κατέβηκε στὸ Ἰσμαήλιο τῆς Βεσσαραβίας, ὅπου σὲ μιὰ τελευταία σύσκεψη μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἑταϊρίας (20 Ὁκτωβρίου 1820) ἀποφασίστηκε νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάσταση στὶς Ἡγεμονίες καὶ ὅχι στὴν Πελοπόννησο, ὅπως ἦταν ἡ ἀρχικὴ ἀπόφαση.”

Οἱ φιλικοὶ στηρίχηταν στὴ βοήθεια τοῦ ἡγεμόνα Μιχαὴλ Σούτσου, ποὺ ἦταν φιλικὸς καὶ θὰ παραχωροῦσε τὸν μισθοφορικὸν στρατὸ του στὸν Ὑψηλάντη, καθὼς καὶ στὴν ὑποστήριξη τῶν κατοίκων, Ἐλλήνων καὶ ντόπιων.

Σύμφωνα μὲ τὶς ρωσοτουρκικὲς συνθῆκες οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ φέρουν στρατὸ στὶς Ἡγεμονίες, χωρὶς ρωσικὴ ἄδεια. Οἱ φιλικοὶ εἶχαν τὴν ἐλπίδα πῶς οἱ Ρώσοι δὲ θὰ ἔδιναν αὐτὴ τὴν ἄδεια καὶ, ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι θὰ πίστευαν πῶς τὴν ἐπανάσταση τὴν προκάλεσε ἡ Ρωσία, Ἰωας θὰ γινόταν ρωσοτουρκικὸς πόλεμος πράγμα ποὺ θὰ ἔχει πρετερούσε τὸν ἐλληνικὸν ἄγωνα.

Μὲ τὴν κήρυξη τῆς ἐπανάστασης στὸ Δούναβη καὶ οἱ “Ἐλληνες θὰ πίστευαν ἀκόμα πιὸ πολὺ στὴ ρωσικὴ βοήθεια καὶ οἱ Τούρκοι, ποὺ θὰ φοβόντουσαν ρωσικὸν πόλεμο, θὰ συγκέντρωναν στρατὸ στὰ βόρεια σύνορα, ἐλαφρώνοντας τὶς ἐλληνικὲς περιοχὲς.”

Μετὰ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ οἱ φιλικοὶ ἔστειλαν ἀπεσταλμένους στὶς διάφορες ἐλληνικὲς ἐπαρχίες γιὰ νὰ εἰδοποιήσουν ὅτι ἡ ἐπανάσταση θ' ἀρχίσει, καὶ ὁ Παπαφλέσσας, ἔνας ἀπὸ τοὺς δυναμικότερους φιλικούς, ξεκίνησε γιὰ τὴν Πελοπόννησο, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὴν ξεσηκώσῃ σ' ἐπανάσταση χωρὶς τὸν Ὑψηλάντη.

Τὰ κυριότερα γεγονότα

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1821 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης πέρασε τὸν Προῦθο καὶ ἤρθε στὸ Ἰάσιο τῆς Μολδαβίας, ὅπου τὸν ὑποδέχτηκε ὁ Μιχαὴλ Σούτσος. Στὶς 24 φεβρουαρίου ἐξέδωσε τὴν πρώτη ἐπαναστατικὴ προκήρυξη, ὅπου, γιὰ νὰ πάρουν θάρρος οἱ “Ἐλληνες, ὑπῆρχε ἡ φράση «Κινηθῆτε, ὡ φίλοι, καὶ θέλετε ίδει μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαια μας». ‘Η φράση αὐτὴ ἐξέθεσε τὸν τσάρο στοὺς εὐρωπαίους συμμάχους του καὶ προκάλεσε τὴν ἀντίδρασή του.

“Επίσημη Μεταρρύθμιση”
(1821 Εποικόνισμα)

“Αίρεση της
Δραγούστειας
(7 Ιουνίου 1821)

“Ἐναρξη τῆς
ἐπανάστασης στὶς
Ἡγεμονίες

Εργάσια της
Υπόδρασης

Αἴτια γιὰ τὴν
προτίμηση τῶν
Ἡγεμονιῶν

Η καταστροφή

νότια όποια τιμωρήσκοπή
ράραισαφή, οδός
προσδιοίται νότια όποια

παρούσια τικνάζεται
ταινομεγάλη πότο

Επίσημη
επαναστατική
ήγεμονίας

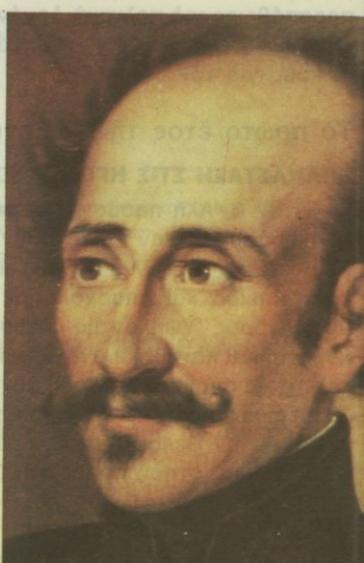
‘Ο Ἀλέξανδρος
Ὑψηλάντης στὶς
Ἡγεμονίες

Η Πελοπόννησος έγινε η στόθερή βάση γιὰ τὴν ἐλληνικὴ

Μετὰ τὴν πανηγυρική ἑναρξη τῆς ἐπανάστασης στὸ Ἰάσιο (26 Φεβρουαρίου) ὁ Ὑψηλάντης κατέβηκε στὴ Φωξάνη, ὅπου ὄρκιστηκε ὁ Ἱερὸς Λόχος. Ἡταν ἔνα τμῆμα τακτικοῦ στρατοῦ, ποὺ σχηματίστηκε ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες" σπουδαστὲς τοῦ ἔξωτερικοῦ καὶ τῶν Ἡγεμονιῶν, ποὺ ἔτρεξαν ἐνθουσιασμένοι νὰ πολεμήσουν μὲ τὸν Ὑψηλάντη.

Ἄπο τὴ Φωξάνη ὁ στρατὸς βάδισε πρὸς τὸ Βουκουρέστι, πρωτεύουσα τῆς Βλαχίας. Ἐκεῖ ἔφτασαν φοβερὰ νέα:

1) 'Ο τσάρος ἀποκήρυξε τὴν ἐπανάσταση, διέταξε νὰ διαγραφῇ ὁ Ὑψηλάντης ἀπὸ τὴν ἐπετηρίδα τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν, νὰ δημευθῇ ἡ περιουσία του καὶ τὸ χειρότερο ἐπέτρεψε στὴν

'Αλέξανδρος Ὑψηλάντης.

Τουρκία νὰ περάσῃ ἀμέσως στρατὸ στὶς "Ἡγεμονίες".

2) 'Ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε', γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ γενικὴ σφαγὴ τῶν χριστιανῶν, ποὺ ἀπειλοῦσε ὁ σουλτάνος, ἀναγκάστηκε ν' ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντη, τὸν Μιχαήλ Σοῦτσο καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς φιλικῆς ἑταιρίας καὶ ἔλυσε τοὺς φιλικούς ἀπὸ τὸν ὄρκο τους.

"Αποκήρυξη ἀπὸ τὸν τάραρο. "Αφορίσμός ἀπὸ τὸν Πατριάρχη

Γενικὴ κατάσταση στὶς "Ἡγεμονίες"

Τὰ δύο αὐτὰ γεγονότα είχαν τρομακτικὸ ἀντίκτυπο στὶς "Ἡγεμονίες". Οἱ κάτοικοι, ποὺ είχαν δεῖξει στὴν ἀρχὴ κάποια δύσπιστη ἀνοχή, ἔγιναν τώρα ἔχθροὶ φανεροὶ τῆς ἐπανάστασης. 'Ο φόβος τῆς τιμωρίας, ἡ εἰδῆση πῶς μεγάλες τουρκικὲς στρατιές περνοῦν τὰ σύνορα, τοὺς ἔκανε, γιὰ νὰ διαχωρίσουν τὴ θέση τους, ἔχθρικούς πρὸς τοὺς "Ἐλληνες". Στὸ στρατὸ τοῦ Ὑψηλάντη ἅρχισαν νὰ ἐκδηλώνωνται κρούσματα ἀπειθαρχίας καὶ προδοσίας. 'Ο ίδιος ὁ Ὑψηλάντης, καλὸς ἀξιωματικὸς καὶ ἐνθουσιώδης πατρώτης, δὲν είχε ἡγετικὰ προσόντα γιὰ μιὰ τέτοια ἐπιχείρηση.

Μεγάλοι τουρκικοὶ στρατοὶ μπήκαν στὶς "Ἡγεμονίες" ἀπὸ τὰ τρία συνοριακὰ φρούρια, Μπραΐλα, Σιλίστρια, Βιδίνιο. Παρὰ τὴ γενναίᾳ ἀντίσταση τοῦ Ἀθαν. Καρπενησιώτη καὶ τῶν στρατιῶν του στὸ Γαλάζιο, μιὰ τουρκικὴ στρατιὰ πέρασε καὶ ὑπέταξε τὴ Μολδαβία. "Άλλος στρατὸς βάδισε πρὸς τὸ Βουκουρέστι. 'Ο Ὑψηλάντης τραβήχτηκε μὲ τὸ στρατὸ του βορειότερα, στὸ Τυργοβίστι, πρὸς τὶς Τρανσυλβανικὲς "Αλπεις. Μιὰ ἀπόπειρα νὰ κρατηθῇ τὸ χωριό

Δραγατσάνι άπέτυχε άπό την άπειθαρχία τοῦ Βασίλη Καραβιᾶ, άρχηγοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ ἵππου, ποὺ ἅρχισε τὴ μάχη νωρίτερα, πρὶν φτάσῃ ὁ ‘Ψηλάντης, μόνο μὲ τὸν Ἱερὸν Λόχο. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ κυκλωθοῦν καὶ νὰ κατακοποῦν οἱ ἱερολοχίτες ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ἵππο. Ἡ καταστροφὴ στὸ Δραγατσάνι (7 Ἰουνίου 1821) διέλυσε τὸν ἐλληνικὸ στρατό.

‘Ο ‘Ψηλάντης ἀποφάσισε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Αὔστρια γιὰ νὰ κατεβῇ στὴν Πελοπόννησο. Οἱ Αὔστριακοὶ δῶμας, παρὰ τὶς ὑποσχέσεις τους, τὸν συνέλαβαν, ὅταν πέρασε τὰ αὐστριακὰ σύνορα, μὲ δόλο, καὶ τὸν φυλάκισαν στὰ ὑπόγεια τοῦ φρουρίου Μουγκάτς γιὰ πολλὰ χρόνια. Βγῆκε μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ τσάρου Νικολάου, μὲ ὑγεία ἐντελῶς κατεστραμμένη. Πέθανε στὴ Βιέννη, 37 χρονῶν, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1828. Τελευταία εἰδηση ποὺ ἔμαθε πρὶν ξεψυχήσῃ ἦταν: «Σήμερα ὁ Καποδίστριας μὲ ἄγγιλικὸ καράβι κατεβαίνει Κυθερώντης στὴν Ἐλλάδα».

Τὰ τελευταῖα γεγονότα. Ἡ σημασία τοῦ κινήματος

Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ ‘Ψηλάντη ἄρχισε τὸ φοβερὸ δράμα τῶν ‘Ελλήνων στὶς Ἡγεμονίες. Οἱ κάτοικοι κρατοῦσαν ἐχθρικὴ στάση. ‘Ο Σάββας Καμινάρης, ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ ‘Ψηλάντη, προδότης, βοήθησε τὸν Τούρκους νὰ καταπνίδουν τὸ κίνημα (ὕστερα οἱ Τούρκοι τὸν δολοφόνησαν στὸ Βουκουρέστι). ‘Ενα μεγάλο σῶμα ἐλληνικοῦ στρατοῦ μὲ τὸν Ἀθ. Καρπενησιώτη καὶ ἄλλους ἀξιωματικοὺς ἔφτασαν στὰ ρωσικὰ σύνορα. Οἱ Ρώσοι ἐπέτρεψαν μόνο στοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ περάσουν καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ προτίμησαν νὰ πεθάνουν πολεμώντας μαζὶ μὲ τὸ στρατό, στὸ λόφο Σκουλένι. ‘Ο κυριότερος συνεργάτης τοῦ ‘Ψηλάντη Γεώργιος Ὁλύμπιος, ὁ πιὸ γενναῖος πολεμιστὴς στὶς Ἡγεμονίες, τινάχτηκε στὸν ἀέρα στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκκου, ὅπου οἱ Τούρκοι τὸν είχαν ἀποκλείσει. ‘Ενα σῶμα Πελοποννησίων μόνο κατόρθωσε νὰ περάσῃ πολεμώντας καὶ νὰ σωθῇ στὴν Ἐλλάδα.

‘Η ἐπανάσταση στὶς Ἡγεμονίες, παρὰ τὴν ἀποτυχία τῆς, ὥφελη-σε τὸν ἀγώνα γενικά: ‘Ενίσχυσε τὴν πίστη τῶν ‘Ελλήνων στὴ ρωσικὴ βοήθεια καὶ, καθὼς τὰ νέα ἔφταναν ἀργὰ καὶ παραποιημένα, οἱ ‘Ελληνες πίστευαν πώς ὁ ‘Ψηλάντης προχωρεῖ νικητὴς πρὸς τὴν Κων/πολη, ὅταν ἦταν ἡδη φυλακισμένος στὸ Μουγκάτς· οἱ Τούρκοι δὲν ἔπαψαν νὰ ὑποπτεύωνται τὴ Ρωσία καὶ κράτησαν ἀρκετὸ καιρὸ στρατὸ καὶ στόλο στὸ Βορᾶ. Τὸ πιὸ σημαντικό, ἦταν ὅτι ἡ ἐπανάσταση ἀπλώθηκε πλατιὰ σ’ ὅλο τὸν ἐλληνικὸ χῶρο, πήρε ἐθνικὸ χαρακτήρα καὶ δὲν κινδύνευε αὐτὴ τὴ φορὰ νὰ περιοριστῇ μόνο σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς Πελοποννήσου.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

‘Η Πελοπόννησος ἔγινε ἡ σταθερὴ βάση γιὰ τὴν ἐλληνικὴ

ρεοργώντας τὴν Η'
ρεοργώντας τὴν Η'
‘Ενανθερώσασθαι
στὴν Πελοποννήσον
Μάχη στὸ
Δραγατσάνι
(7 Ἰουνίου 1821)

Θάνατος τοῦ
‘Ψηλάντη

‘Η καταστροφὴ

Σημασία τῆς
ἐπανάστασης στὶς
‘Ἡγεμονίες

‘Η Πελοπόννησος
κατάλληλος χώρος
γιά τὸν ἄγωνα

εποχὴ^{εποχὴ}
μερότοπος^{μερότοπος}
(ΕΞΡΤ ποίησης Τ)

δωτ ρωτονοῦ
πτυνθάνει

φροντοποτα Η'

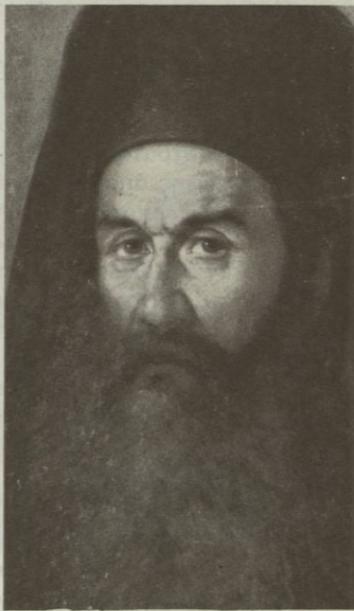
Αποκήρυξη ἀπὸ τὸν
τάρος ‘Αροριαῖο
οὐαὶ τὸν Καπιτρέου

Τὰ γεγονότα
τοῦ 1820

Ἐγινεται εἰσόδημο
επὶ Ήμεροῦ

μὴ δίσκην
τὴν αποστολὴν πα-
ρανομῆν

έπανάσταση. Εἶναι τὸ ἀκραιο
τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς χερσονή-
σου, χερσόνησος καὶ ἡ ἴδια, καὶ
προστατεύεται μὲ τὴ Στερεά
καὶ τὰ ναυτικὰ νησιά. Τὸ ἔδαφός
της, δορεινό, διευκόλυνε τὴν
ἄμυνα. Καθὼς ἔπεισε ἀργά στὰ
χέρια τῶν Τούρκων (ὅριστικά
στὰ 1715), εἶχε πυκνὸ ἑλληνικὸ
πληθυσμό, ποὺ στήριξε τὸν ἄγω-
να καὶ ισχυρές οἰκογένειες προ-
κρίτων μὲ ἐπιρροὴ στὸ λαό. Οἱ
Μανιάτες, ἀσκημένοι πολεμι-
στές, ποὺ δὲν ὑποδουλώθηκαν
ποτὲ στοὺς Τούρκους, ἔγιναν ὁ
πιρήνας τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ
στρατοῦ. Τὸ πιὸ σπουδαῖο, ἡ Πε-
λοπόννησος διέθετε ἔναν πολε-
μικὸ ἡγέτη, σὰν τὸν Κολοκοτρώ-
νη, ποὺ ἤξερε ὅσο κανεὶς τοὺς
κατοίκους, τὸ ἔδαφος καὶ τὶς
δυνατότητές της.

Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1820 τὸ
μυστικὸ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας εἶχε πολὺ διαδοθῆ. Οἱ Τούρκοι, ποὺ
είχαν ὑποψίες καὶ καταγγελίες, ἔστειλαν τὸν Χουρσίτ πασᾶ, ἔναν
ἀπὸ τοὺς ἱκανότερους στρατηγοὺς ποὺ διέθετε ἡ Τουρκία, νὰ
έξακριβώσῃ τὰ πράγματα. ‘Ο Χουρσίτ δὲν ἀνακάλυψε τίποτα,
πίστεψε πῶς πρόκειται γιὰ ραδιουργίες τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπως
ἔλεγαν οἱ ‘Ελληνες, καὶ ἔφυγε στὴν ‘Ηπειρο, ὅπου εἶχε διοριστῆ
ἀρχηγὸς τοῦ σουλτανικοῦ στρατοῦ.

‘Η ἀναχώρηση τοῦ Χουρσίτ καὶ ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Κολοκοτρώνη
ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησο μεγάλωσε τὸν ἀναβρασμό. Σὲ λίγῳ ἔφτασε στὴν
Πελοπόννησο καὶ ὁ Παπαφλέσσας. Βρῆκε τοὺς προκρίτους διστα-
κτικούς. Δὲν ἐννοοῦσαν ν' ἀρχίσουν τὴν ἐπανάσταση χωρὶς τὸν
‘Υψηλάντη καὶ ρωσικὴ βοήθεια. Σὲ μιὰ σύσκεψη στὴ Βοστίσσα
(Αἴγιο, 26 Ιανουαρίου 1821) μὲ τοὺς προκρίτους τῆς ΒΔ Πελοπο-
νήσου, ὁ Παπαφλέσσας, ἀφοῦ δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς πείσῃ μὲ
ὑπόσχεσις, τοὺς ἀπείλησε πῶς θὰ ἀρχίσῃ μόνος του τὴν ἐπανά-
σταση. ‘Η πρόσκληση τῶν προκρίτων στὴν Τρίπολη, ὅπως γινόταν
κάθε χρόνο, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ποὺ τώρα τοὺς ὑποπτεύονταν καὶ
σκόπευαν νὰ τοὺς κρατήσουν ὁμήρους, ἐπέσπεισε τὰ γεγονότα.
Σὲ μιὰ τελευταία συνάντηση στὸ μοναστήρι τῆς ‘Αγίας Λαύρας (10

“Εναρξη τοῦ Αγώνα
στὴν Πελοπόννησο
(Μάρτιος 1821)

Μαρτίου 1821) οἱ πρόκριτοι ἀποφάσισαν ν' ἀρχίσουν ἀμέσως τὴν ἐπανάσταση.

Ἄπο τὰ μέσα Μαρτίου ἐκδηλώθηκαν μεμονωμένες ἐπιθέσεις κατὰ τῶν Τούρκων. Στὶς 21-24 ἀρχισαν ἐπαναστατικὰ κινήματα στὴν Ἀχαΐα (Πάτρα, Καλάβρυτα) μὲ ἀρχηγοὺς τοὺς προκρίτους καὶ στρατιωτικοὺς τῆς περιοχῆς (Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανό, Ζαΐμη, Λόντο, Σισίνη, Παναγιώτη Καρατζᾶ, ποὺ ἐπαναστάτησε τὴν Πάτρα, Πετμεζαίους) στὰ Λαγκάδια τῆς Γορτυνίας μὲ τοὺς Δεληγιανναίους καὶ στὴ Μάνη μὲ τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Παπαφλέσσα, ποὺ κατέλαβαν τὴν Καλαμάτα.

Καὶ στὴν Πάτρα καὶ στὴν Καλαμάτα οἱ “Ἐλληνες ἔστειλαν μιὰ προκήρυξη στοὺς ἀντιπροσώπους τῶν δυνάμεων (25 καὶ 26 Μαρτίου 1821), ὅπου χαρακτήριζαν τὸ κίνημά τους ἐθνικὸ καὶ ζητοῦσαν τὴν ὑποστήριξη τῆς Εὐρώπης.

Οἱ Τούρκοι νομίζοντας πῶς πρόκειται νὰ βοηθήσουν τὴν ἐπανάσταση εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα, κλείστηκαν στὰ φρούρια, ὅπου οἱ “Ἐλληνες, οἱ περισσότεροι ἀσπλοι καὶ ἀνίδεοι ἀπὸ πόλεμο, τοὺς πολιόρκησαν.

Στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἡ ἐπανάσταση διαδόθηκε στὴ

Ἡ «Τερψιχόρη», μπρίκι τοῦ Μανόλη Τομπάζη (‘Εθνικό Ιστορικό Μουσεῖο = ‘Ιω. Α. Μελετο-
πούλου, Τὸ ναυτικὸ τοῦ 21, ἐκδόσις Τραπέζης Εμπορικῆς Πίστεως, Ἀθῆναι 1971).

Μαντώ Μαυρογιάννη.
'Από μεγάλη φαναριώτικη οικογένεια, που είχε έγκατασταθή στη Μύκονο, ή Μαντώ, διέθεσε δῆλη τή μεγάλη της περιουσία γιά τον άγνωνα και πήρε μέρος αέρι πολλές μάχες έπικεφαλής σώματος στρατιωτών, που η ίδια είχε δραγανώσει και συντηρούσε.

Στερεά (Γαλαξίδι, "Αμφισσα, Λειβαδιά), στήν 'Αττική, τήν Εύβοια, Πήλιο, Αίτωλοακαρνανία, Α. Μακεδονία (Πολύγυρος, "Αγιο "Ορος). Από τὰ μέσα 'Απριλίου έπαναστάτησαν τὰ νησιά Σπέτσες, Ψαρά, "Υδρα, (όπου οι πρόκριτοι δίσταζαν καὶ δραγανώσε τὸ κίνημα ὁ πλοίαρχος 'Αντ. Οἰκονόμου), οἱ Κυκλαδες, τὰ Δωδεκάνησα, ή Κρήτη, ή Σάμος. Δὲν έγινε έπανάσταση φυσικά στή Θεσσαλία καὶ τή Θράκη. Στήν "Ηπειρο, όπου ήταν πολὺς ό τουρκικός στρατός, οἱ "Έλληνες πολεμοῦσαν σὰν σύμμαχοι δῆθεν τοῦ 'Αλη πασᾶ. Στήν Κύπρο δὲν πρόφτασε νά έκραγη ή έπανάσταση, γιατί οι Τούρκοι κρέμασαν τοὺς προκρίτους καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ. ΘΑΝΑΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε'

'Η εῖδηση γιὰ τήν έπανάσταση στίς 'Ηγεμονίες καὶ μετὰ στήν Πελοπόννησο έξαγρίωσε τὸν σουλτάνο Μαχμούτ Β', που ἔφερε πολλές χιλιάδες γενιτσάρους στήν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπεύλησε ιερὸ πόλεμο, δηλαδὴ γενικὴ σφαγὴ τῶν χριστιανῶν. Στὸ σχέδιο αὐτὸ ἀντέδρασε ὁ ἐρμηνευτής τοῦ Κορανίου (Σεΐχ-ούλ-ΐσλαμ), ἀλλὰ οἱ σποραδικὲς σφαγές καὶ συλλήψεις ἔξελιχτησαν σὲ φοβερὴ τρομοκρατία στήν Κωνσταντινούπολη καὶ τὶς μεγάλες πόλεις. 'Ο σουλτάνος διέταξε ν' ἀποκεφαλιστῇ ὁ Μ. Διερμηνέας Κωστάκης Μουρούζης καὶ τήν ήμέρα τοῦ Πάσχα (10 Απριλίου 1821) συνέλαβε καὶ κρέμασε, ὑστερα ἀπὸ φοβερούς ἔξευτελισμούς, τὸν πατριάρχη Γρηγόριο Ε' στήν κεντρική πόρτα τῆς αὐλῆς τοῦ πατριαρχείου (ἡ πόρτα αὐτὴ μένει ἀπὸ τότε κλειστή).

Σφαγές ἔγιναν καὶ στή Σμύρνη καὶ στήν 'Αδριανούπολη, όπου κρέμασαν τὸν πρώην πατριάρχη Κύριλλο ΣΤ'. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν θρησκευτικὸ χαρακτήρα στὸν πόλεμο τῶν 'Ελλήνων, ἀπέκλεισαν κάθε συνδιαλλαγὴ καὶ προκάλεσαν τήν ἀντίδραση τῆς Εύρωπης καὶ τήν ἀλλαγὴ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς.

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (1821)

Οι σκόρπιες πολιορκίες φρουρών στην Πελοπόννησο δε θά είχαν άποτέλεσμα, άφού γρήγορα θά τις διέλυαν τά τουρκικά στρατεύματα της Τριπολιτσᾶς ή άλλες ένισχύσεις. Ο άγωνας στην Πελοπόννησο χρειαζόταν ένα γενικό σχέδιο και αύτό το σχέδιο τὸ συνέλαβε ὁ Κολοκοτρώνης: Πρότεινε νὰ ἀποκλειστῇ ή Τρίπολη. Παρὰ τὴν ἀντίδραση τῶν ἄλλων καπεταναίων, ποὺ θεωροῦσαν τὸ πράγμα ἀκατόρθωτο, παρὰ τὶς τρομακτικὲς δυσκολίες γιὰ νὰ ἔξεπεραστοῦν ὁ φόβος καὶ ή ἀπειρία τῶν ἀπειροπόλεμων ἀκόμα Ἑλλήνων, κατόρθωσε νὰ πραγματοποιῆσῃ τὸ σχέδιό του καὶ νὰ ἀποκλείσῃ μὲ στρατὸ τοὺς δρόμους ποὺ ἔφερναν πρὸς τὴν Τρίπολη, δημιουργώντας ένα εύρυ κλοιὸν γύρω ἀπὸ τὸ φρούριο.

Τὰ γεγονότα τοῦ Α' ἔτους συνδέονται ὅλα μὲ αὐτὴ τὴν πολιορκία. Οἱ Τοῦρκοι προπάθησαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν Τρίπολη καὶ νὰ καταπίνεσον τὴν ἐπανάσταση, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσουν. "Ἐνα σῶμα ἀπὸ 2500 τουρκαλβανούς, ποὺ ἔστειλε ὁ Χουρσῖτ πασᾶς ἀπὸ τὴν Ἡπειρο γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Τρίπολη, κατόρθωσε νὰ μπῆ μέσα στὴν πόλη, ἀλλά, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς τὴν Λακωνία, νικήθηκε ἀπὸ τὸ στρατὸ τοῦ Κολοκοτρώνη (Βαλτέτσι, Δολιανά, Μάιος 1821) καὶ ἀποκλείστηκε μέσα στὴν Τρίπολη.

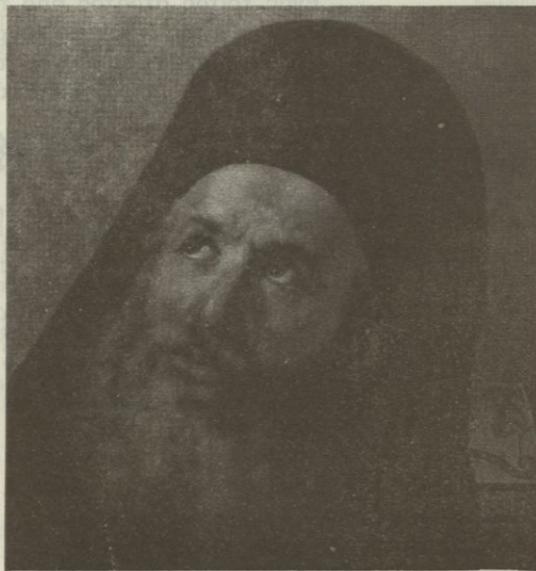
"Ἐνας δεύτερος μεγάλος στρατός, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ Γιάννενα, μὲ ἀρχηγούς τὸν Κιοσέ Μεχμέτ πασᾶ καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη χτυπήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Διάκο, ἀρματολὸ τῆς Λειβαδιᾶς, στὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ) κοντὰ στὶς ἀρχαῖες Θερμοπύλες. Ο Διάκος, ἀγωνίστηκε ἡρωϊκά, πιάστηκε ζωντανός, καὶ θανατώθηκε μαρτυρικὰ στὴ Λαμία (Ἀπρίλιος 1821). Στάθηκε ὁ πρωτομάρτυρας ἀγωνιστὴς καὶ ή θυσία του στὴν ἴδια θέση τῶν ἀρχαίων Θερμοπυλῶν συγκλόνισε τὴν Εύρώπη.

Πιὸ κάτω, στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, ὁ Ὁδυσσεας Ἀνδρούτσος

Ἀποκλεισμὸς
Τριπολιτσᾶς

Σχέδιο τοῦ
Κολοκοτρώνη

Μάχες στὴ Στερεά.
Ἀλαμάνα (Ἀπρίλιος
1821)

'Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'.

'Ο κ. Ἰω. Α. Μελετόπουλος, σπηριγμένος σὲ νέα ἔγγραφα τῶν ἀρχείων τῶν φιλικῶν καὶ στὴ συμβολὴ τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναστηρῶν στὴ διάδοση τῆς φιλικῆς ἑταίριας, ὑποστρίζει ὅτι ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ἦταν ὁ μυστικὸς τῆς ἀρχηγός.

Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη - Παναγιώτη Ζωγράφου. Μάχη εἰς τῆς Γραβιάς τὸ χάνι, (Λεππομέρεια). Σχόλια, Μακρυγιάννη: 1) Χάνι τῆς Γραβιάς εἰς τὸ όποιον ἐσυγκροτήθη ὁ πόλεμος 2) Ἀκολούθως ἔγινε μεγάλος πόλεμος εἰς τὴν Ἀμπλιαντν. 3) Σκηναι καὶ κανόνια τῶν Τούρκων. 4-11) Ἑλληνικὰ ταμπούρια καὶ στρατός. 12) Χωρίον Βάρδιανη. 25) Μοναστήριον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.

Γραβιά (Μάιος 1821)

μὲ 100 περίου παλληκάρια κράτησε μιὰ ὀλόκληρη μέρα τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ τοῦ προκάλεσε μεγάλες ἀπώλειες.

Οἱ Τούρκοι πασάδες κατέβηκαν στὴν Ἀττικὴν καὶ κατέλαβαν τὴν Ἀθήναν, μὰ δὲν μπόρεσαν νὰ προχωρήσουν στὴν Εὐβοία, οὕτε νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἐκστρατεία τους ούσιαστικά ἀπέτυχε.

Ἐνας τρίτος στρατὸς ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν νικήθηκε ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς Στερεᾶς Γκούρα, Πανουριά καὶ Δυοβουνιάτη στὸ στενὸ τῶν Βασιλικῶν (Αὔγουστος 1821) κοντά στὴν Ἀταλάντη.

Ἐτσι ἡ Τρίπολη δὲ βοηθήθηκε καὶ οἱ Τούρκοι ἀποκλεισμένοι ἀρχισαν νὰ σκέπτωνται διαπραγματεύσεις. Πρίν τις ἀποφασίσουν ὅμως ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ σημεῖα τοῦ φρουρίου ἀφύλακτα πήδησε στὴν πόλη, χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν οἱ ἀρχηγοὶ του (Σεπτέμβριος 1821). Ἔγινε φοβερὴ λεηλασία καὶ σφαγὴ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ ἡ ἐπανάσταση ἔξασφάλισε τὸ κέντρο ἀπ' ὅπου μποροῦσε νὰ ἐλέγχῃ ὅλη τὴν

Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη-Παναγ. Ζωγράφου. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας: Ὁ Διάκος (ἀρ. 6) ἀνάμεσα στοὺς συμπολεμοῦτες του (βλ. Ιω. Α. Μελετοπούλου. Εἰκόνες τοῦ Ἀγάνος. Ιαύλην Μακρυγιάννη-Παναγιώτη Ζωγράφου. "Εκδοσις Ἰστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι, 1972).

Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα.

‘Η Σπετσιώτισσα ήρωΐδα, κυβερνώντας ή ίδια τό καράβι της, πήρε μέρος στην πολιορκία τού Ναυπλίου, της Μονεμβασίας και σε άλλες πολεμικές έπιχειρήσεις της ελληνικής έπαναστασης.

Πελοπόννησο και τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη δικαιώθηκε.

Στή θάλασσα ο ἑλληνικὸς στόλος, ποὺ κανονικὰ δὲν μποροῦσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ μεγαλύτερα καὶ καλύτερα ὄπλισμένα τουρκικὰ πλοῖα, κυριάρχησε μὲ τὰ πυρπολικά. Ο Ψαριανὸς Παπανικολῆς ἀνατίναξε τὴν πρώτη τουρκικὴ φρεγάτα (Μάιος 1821) στὴν Ἐρεσὸ τῆς Λέσβου. Οι Τούρκοι δὲν κατόρθωσαν νὰ κάνουν ἀποβάσεις, οὕτε νὰ τροφοδοτήσουν τὰ φρούρια. Ἐτσι πρὶν ἀπὸ τὴν Τρίπολη παραδόθηκαν τὸ Ναυαρίνο καὶ ἡ Μονεμβασία.

Τὸ πρῶτο ἔτος ἡ ἐπανάσταση εἶχε παντοῦ ἐπιτυχίες στὴν κυρίως Ἑλλάδα· μόνο στὴν Α. Μακεδονία (στὸ “Αγιο” Ὅρος καὶ στὸν Πολύγυρο Χαλκιδικῆς) καταπνίγηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ διέθεταν μεγάλες δυνάμεις.

πριεστάθην δύνοεσθίκεεπι ράθοφο
ράδηνιν ἀλιστενθεργάγοιλινδν
μετε ρειεθόπιμα νοκηθήγουοιμ
ρειαλιψιμα ρύσσων ράθημαργυτόδ
διδνάλος δεστάληρατηριουάκοπι

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές ἦταν οι πολεμικὲς δυνατότητες τῶν Ἑλλήνων, σταν ἀρχισε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ ποιές οι δυνατότητες τῶν Τούρκων;

2. Γιατί οι φιλικοὶ προτίμουσαν νὰ ἀρχίσουν τὴν ἐπανάσταση ἀπὸ τὶς Ἡγεμονίες καὶ γιατί ἀπέτυχε τὸ κίνημα; Τὰ κυριότερα γεγονότα καὶ ἡ σημασία τῆς ἐπανάστασης τῶν Ἡγεμονῶν.

3. Γιὰ ποιοὺς λόγους ἐπέτυχε ἡ ἐπανάσταση στὴν κυριως Ἑλλάδα καὶ ιδίως στὴν Πελοπόννησο; Ποιὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ α' ἔτους θεωρεῖτε τὰ πιὸ σημαντικὰ καὶ γιὰ ποιὸ λόγο;

4. Ποιοὶ πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ ἔπαιξαν ἀποφασιστικὸ ρόλο στὸ πρῶτο ἔτος;

ριειτήπιδ Ο
νέρο ζητεύεται
οσηννόπολεπ

ΘΕΜΑΤΑ

Ποιὰ είναι τὰ αἰτία καὶ οἱ παράγοντες ποὺ συνέβαλαν στὴν ἐπιτυχία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης;

ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

“Ελλειψη άπό ισχυρή¹ ήγεστά στὸν Ἀγώνα.
Αἴτια

‘Ενώ άπό πολεμική απόψη οι ‘Ελληνες είχαν έπιτυχίες, άπό πολιτική δὲν κατόρθωσαν νὰ δραγανώσουν ένιαία καὶ ισχυρή κυβέρνηση γιὰ νὰ διευθύνῃ τὸν ἀγώνα. Οἱ λόγοι ήταν πολλοί.

Οἱ ιδρυτὲς τῆς φιλικῆς ἑταιρίας ποὺ προετοίμασε τὴν ἐπανάσταση δὲν πρόβαλαν τὸν ἔαυτό τους σὰν ἀρχηγό, ἀλλὰ καλύφθηκαν, δπως εἰδαμε, πίσω ἀπὸ τὴν ἀνύπαρκτη Ἀρχή. Ἀργότερα πρόβαλαν τὸν Ἀλέξανδρο ‘Υψηλάντη, ἀλλὰ καὶ αὐτός, οὔτε ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἑταιρίας ήταν, οὔτε κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπανάσταση κηρύχτηκε κατὰ τόπους ἀπὸ τοὺς προκρίτους ἡ τοὺς ἀρματολοὺς κάθε περιοχῆς. Ἡ φυσικὴ διάσπαση τῆς χώρας ἐμπόδιζε, δπως καὶ στὴν ἀρχαία ἐποχή, τὴν ἐνιαία δργάνωση. Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ἄλλωστε, δπως τὴ διαμόρφωσαν οἱ φυσικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθῆκες, δὲν ήταν μονοιλιθική. Ὑπῆρχαν διάφορες τάξεις μὲ διαφορετικούς προσανατολισμούς καὶ συμφέροντα. Οἱ γεωργοὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς, οἱ κτηνοτρόφοι τῶν βουνῶν τῆς Ἕπειρου, οἱ ἅμποροι, οἱ νοικοκυραῖοι τῶν νησῶν, οἱ ἀστοὶ καὶ οἱ λόγιοι τοῦ ἔξωτερικοῦ, οἱ φαναριώτες, οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφτες δὲ μποροῦσαν νὰ βλέπουν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, οὔτε τὰ ἀτομικά, οὔτε τὰ γενικὰ συμφέροντα. Ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση τόνιζε αὐτὴ τὴ διάσπαση: Δύσκολα οἱ πρόκριτοι θὰ θυσίαζαν τὰ δικαιώματα ποὺ είχαν στὴν Τουρκοκρατία γιὰ νὰ πειθαρχήσουν σὲ μιὰ κυβέρνηση ποὺ δὲ θὰ ἔχαρτιόταν ἀπ’ αὐτούς: δύσκολα οἱ στρατιωτικοὶ θὰ

Δημήτριος ‘Υψηλάντης.

Δημήτριος
‘Υψηλάντης
(Επειρύποιο, 1821)

‘Ο Δημήτριος
‘Υψηλάντης στὴν
Πελοπόννησο

ἐπέτρεπαν σὲ μιὰ κυβέρνηση πολιτικῶν νὰ ἐπεμβαίνῃ στὰ στρατιωτικὰ ζητήματα. Οἱ διαφορὲς προκάλεσαν ἀντιθέσεις ἡ ἀναζωγόνησαν παλιὰ μίση. Δημιουργήθηκαν ἐμπάθειες ποὺ δόηγησαν ὡς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ἀργότερα τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὰ συμφέροντα τῶν δυνάμεων μεγάλωσαν ἀκόμα πιὸ πολὺ τὶς ἐσωτερικές ἀντιθέσεις.

Οἱ φιλικοὶ ἔχασαν τὸν ἔλεγχο τῆς ἐπανάστασης μετὰ τὴν ἔκρηξή της. Γι’ αὐτὸν μερικοὶ σκέφτηκαν νὰ στείλουν στὴν Πελοπόννησο τὸν Δημήτριο ‘Υψηλάντη, ἀδελφὸ τοῦ Ἀλέξανδρου, γιὰ ν’ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεσία τοῦ ἀγώνα, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του. Ο Δη-

μήτριος 'Υψηλάντης κατέβηκε στήν Πελοπόννησο, άλλα ἐκεὶ βρῆκε δημιουργημένες καστάσεις. Λίγες μέρες πρίν οι πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου είχαν συγκεντρωθή στήν μονή τῶν Καλτετζῶν καὶ είχαν σχηματίσει μιὰ πρώτη τοπικὴ κυβέρνηση, τῇ Γερουσίᾳ τῶν Καλτετζῶν (Μάιος 1821), γιὰ νὰ φροντίζῃ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις. 'Η γερουσία ἦρθε σὲ ρήξη μὲ τὸν 'Υψηλάντη, γιατὶ δὲν ἐννοοῦσε νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὴν πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἔξουσία. 'Ο στρατός, ποὺ δέχτηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὸν 'Υψηλάντη, ἀντέδρασε βίαια. Μόνο μὲ τὴν ἐπέμβαση τοῦ Κολοκοτρώνη δὲν ἔγινε ἐμφύλιος πόλεμος ἀμέσως, άλλα οἱ ἀντιθέσεις ἤταν δξύτατες.

Σὲ λίγο ἔφτασαν στήν Πελοπόννησο δύο ἄλλοι φαναριώτες,

οἱ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Καὶ οἱ δύο ἀντίθετοι μὲ τὸν 'Υψηλάντη προσεταιρίστηκαν τοὺς προκρίτους. "Ετοι διαμορφώθηκαν ἀπὸ τὸν πρώτῳ χρόνῳ τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης δύο κόμματα: τῶν πολιτικῶν, μὲ ἀρχηγούς τὸν Μαυροκορδάτο καὶ τὸν Νέγρη καὶ τῶν στρατιωτικῶν, μὲ ἀρχηγὸ τὸν 'Υψηλάντη.

Πρὶν ἐκδηλωθοῦν σαφέστερα οἱ ἀντιθέσεις, ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης ζήτησαν ἀπὸ τὸν 'Υψηλάντη τὴν ἀδειὰ νὰ ὅργανώσουν πολιτικὰ καὶ τῇ Στερεά Ἑλλάδα. Σχημάτισαν ἐκεὶ δύο τοπικὲς κυβερνήσεις: τὴν «Γερουσίᾳ» τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος καὶ τὸν «Ἀρειο Πάγο» τῆς Ἀνατολικῆς. Καὶ οἱ δύο ἦρθαν σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς ισχυρότερους καὶ ίκανότερους ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς, τὸν 'Οδυσσέα 'Ανδροῦτσο, τὸν Γεώργιο Βαρνακιώτη καὶ τὸν Καραϊσκάκη· αὐτὸ ἔβλαψε τὸν ἀγώνα.

'Αργότερα, μετὰ τὶς ἐκλογὲς γιὰ ἑθνικὴ συνέλευση σχηματίστηκε καὶ στήν Πελοπόννησο μιὰ τρίτη τοπικὴ κυβέρνηση, ποὺ δονομάστηκε Πελοποννησιακὴ Γερουσία.

'Η δξύτητα τῶν ἀντιθέσεων καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ 'Αλ. 'Υψηλάντη στὶς 'Ηγεμονίες ἔξασθένησε τὴ θέση τοῦ Δημητρίου 'Υψηλάντη, ποὺ ἀποφάσισε νὰ λύσῃ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα καλώντας μιὰ ἑθνικὴ

ἘΝ ὉΝΟΜΑΤΙ ΤΗΣ ἍΓΙΑΣ ΚΑὶ ἌΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ.

Τὸ Ελληνικὸ δὲν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν δυνατείαν, μὴ δυνάμενον γὰρ φέρη τὸν βαρύτατον, καὶ ἀπαραδειγμάτιον ζυγὸν τῆς τυραννίας, καὶ ἀποτεισαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν Νομίμων Παραστῶν του εἰς Ἑθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν, ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὴν Πολιτικὴν αυτοῦ Ὑπαρξίαν καὶ Ἀνεξαρτησίαν.

Ἐν Ἐπιδαύρῳ τῇ ἀ Ιανουαρίου αωκό, καὶ ἡ τῆς Ἀνεξαρτησίας.

'Η Α' ἑθνικὴ συνέλευση διακηρύττει τὴν ἰδρυση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

A. Μαυροκορδάτος
Θεοδ. Νέγρης

Πολιτικὴ ὄργανωση
Στερεᾶς

Ἡ πρώτη ἑθνικὴ
συνέλευση τῆς
'Επιδαύρου

συνέλευση (Οκτώβριος 1821). Οι έκλογές έγιναν με έμμεσο τρόπο και τούς περισσότερους άντιπροσώπους ύπεδειχαν οι τρείς τοπικές κυβερνήσεις. Αύτό ξδωσε τήν πλειοψηφία στούς πολιτικούς· για ν' άποφύγουν τις άντιδράσεις τῶν στρατιωτικῶν οι πολιτικοί μετέφεραν τήν ξδρα τῆς Α' έθνικῆς συνέλευσης στήν Νέα Επίδαυρο (Πιγιάδα).

Οι έργασίες ἄρχισαν στις 20 Δεκεμβρίου 1821, μὲ πρόεδρο τὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο. Ἡ συνέλευση ἔξεδωσε τὴν πρώτη τῆς προκήρυξη, ὅπου οἱ «Ελληνες» διεκήρυσσαν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτική τους ὑπαρξὴ καὶ ἀνεξαρτησία. «Υστερα ἐπεξεργάστηκε καὶ ψήφισε τὸ πρώτο ἐλληνικό σύνταγμα, ποὺ καθόρισε τὸ πρώτο «προσωρινὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος».

Τὸ σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου

Τὸ σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου ἦταν στὴ βάση του δημοκρατικοῦ. Ὁριζε ὡς πηγὴ τῆς ἔξουσίας τὸ ἔθνος καὶ ἐθέσπιζε τὸν χωρισμὸ τῶν ἔξουσιῶν. Τὴν ἐκτελεστικὴν ἔξουσίαν θὰ ἀσκοῦσε ἵνα συμβούλιο ἀπὸ πέντε μέλη ποὺ ὄνομαζόταν Ἐκτελεστικὸ ή Νομοτελεστικό· τὴν νομοθετικὴν μία βουλὴ ἀπὸ 70 μέλη ποὺ λεγόταν Βουλευτικό· τὴ διεκπεραίωση τῶν κρατικῶν ὑποθέσεων καὶ τὴ διεύθυνση τῶν ὑπουργείων είχε ἡ Γενικὴ Γραμματεία, ἵνα συμβούλιο ἀπὸ γραμματεῖς (ὑπουργούς) μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν γενικὸ γραμματέα. «Ολες οἱ ἀρχές αὐτὲς ἦταν ἐνιαύσιες (ἄλλαζαν κάθε χρόνο).

Στὰ 1822 πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ, δηλαδὴ πρωθυπουργός, ἔγινε ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος· γενικὸς γραμματέας ὁ Θεόδωρος Νέγρης· τὸν «Ψηλάντη ἔξελειχαν πρόεδρο τοῦ βουλευτικοῦ.

Χαρακτήρας τῶν πρώτων κυβερνήσεων

Τὸ σύνταγμα ἦταν τυπικὰ δημοκρατικό, ἀλλὰ ὃ ἔμμεσος τρόπος τῶν ἐκλογῶν γιὰ ἔθνικὴ συνέλευση (νὰ ἐκλέγῃ ὁ λαὸς ἐκλέκτορες καὶ αὐτοὶ νὰ ὀρίζουν τὸν «παραστάτη», δηλαδὴ τὸν βουλευτή) ἔξυπηρετοῦσε περισσότερο τοὺς προκρίτους, ποὺ εἶχαν πολιτικὴ ἐπιρροὴ στις ἐπαρχίες. «Ἐπειτα τὰ κυβερνητικὰ σώματα ἦταν πολυπρόσωπα καὶ δὲν εἶχαν σαφῆ ἀντίληψη τῶν ὁρίων τῶν δικαιωμάτων τους. Δὲ μποροῦσαν νὰ ἐπιβληθοῦν στοὺς προκρίτους, τοὺς ὅπλαρχηγούς καὶ τοὺς νοικοκυραίους τῶν νησιῶν.

Τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἦταν νὰ συνταιριαστῇ ἡ κεντρικὴ κυβέρνηση μὲ τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, ποὺ ἀσκοῦσε ἐκτεταμένη ἔξουσία. Οἱ πρῶτες ἐλληνικὲς κυβερνήσεις ὅμως δὲν ὑπῆρχαν γενικὰ ἀποδεκτές, ἀφοῦ ἐκπροσωποῦσαν περισσότερο τοὺς πολιτικούς, δὲν ἦταν ισχυρές, γιὰ νὰ ἀσκήσουν πραγματικὴ ἔξουσία, οὕτε διέθεταν χρήματα γιὰ νὰ γίνουν ὑπολογίσιμες. «Ἔτσι ἐπικράτησε πολιτικὴ ἀστάθεια καὶ οἱ ἔριδες συνεχίστηκαν.

ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

«Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση ξέσπασε σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ κυριαρχοῦσε στὴν Εύρωπη ἡ ἀντίδραση καὶ ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος γι' αὐτήν ἦταν ἡ ἔνοπλη ἐπέμβαση. Τὸ δῆτι ἡ Ἑλλάδα βρισκόταν σὲ μιὰ

γεωγραφική θέση, δημοσιεύονταν τὰ διεθνῆ συμφέροντα, δυσχέραινε ἀκόμα περισσότερο τὴ θέση της.

“Οταν ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων τῆς πενταπλῆς συμμαχίας συνεδρίαζαν στὸ Λάυμπαχ τῆς Αὐστρίας μὲ θέμα τὴν κατάπινεη τῆς ἐπανάστασης στὴν Ἰταλία. Ἡ πληροφορία διτὶ ἄρχισε μιὰ καινούργια ἐπανάσταση στὰ Βαλκάνια ἀνησύχησε τὰ δυτικο-ευρωπαϊκὰ κράτη. Πίστευαν πὼς τὴν προκάλεσε ἡ Ρωσία (ό ‘Αλέξανδρος ‘Ψηφλάντης ἤταν ύπαστις τῆς τοῦ τσάρου καὶ στὴν προκήρυξή του γινόταν σαφῆς λόγος γιὰ ἔξωτερική βοήθεια) καὶ αὐτὸς ἔκανε τὸν τσάρο νὰ ἀποκηρύξῃ τὴν ἐπανάσταση. Ἡ ρωσικὴ ἀποκήρυξη ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στοὺς ἄλλους, καὶ ίδιως στὸν Μέττερνιχ, νὰ ἐπιτύχῃ ὥστε νὰ χαρακτηριστῇ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ἔργο τῶν σκοτεινῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ καταδικαστῇ ὅμοφωνα ὡς ληστρικὴ ἐπιχείρηση. Αὐτὸς σήμαινε διτὶ δὲν ἀναγνωρίζοταν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνηση, διτὶ ὁ Ἑλληνικὸς πόλεμος δὲν προστατεύοταν ἀπὸ τὸ διεθνὲς δίκαιο καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐθεωρεῖτο πειρατικός, λοιπὸν ὅποιοδήποτε εὐρωπαϊκὸ καράβι ἐλεύθερα θὰ μποροῦσε νὰ τροφοδοτήσῃ τὰ τουρκικὰ φρούρια, ποὺ οἱ “Ἐλληνες προσπαθοῦσαν νὰ καταλάβουν μὲ ἀποκλεισμό.

Παρ’ δοῦ ποὺ ἡ διεθνῆς κατάσταση διαγραφόταν ἔτσι πολὺ σκοτεινή, ἡ ἐπανάσταση κέρδισε μιὰ πρώτη μεγάλη νίκη· δὲν ἔγινε δυνοπλη ἐπέμβαση.

Αὐτὸς ὀφείλεται στὸν ἀγώνα τοῦ Καποδίστρια, ποὺ σὰν ὑπουργὸς ἔξωτερικῶν τῆς Ρωσίας ἐτόνισε τὶς ιδιοτυπίες τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγώνα καὶ εἶπε πῶς θὰ ἤταν φοβερὸ τὰ χριστιανικὰ εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα νὰ χτυπήσουν χριστιανούς, καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξουν στοὺς μωαμεθανούς, ἀλλὰ ὀφείλεται καὶ στὸ φόβο τῶν δυτικῶν συμμάχων, μήπως ἡ Ρωσία προβάλῃ τὴν ἀπαίτηση νὰ στείλη αὐτὴ στρατεύματα γιὰ νὰ καταπινέη τὴν ἐπανάσταση (ὅπως εἶχαν σταλῆ γαλλικά στὴν Ἰσπανία καὶ αὐστριακά στὴν Ἰταλία), πράγμα, ποὺ φυσικά δὲν ἤθελαν οἱ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις.

Ἄλλαγη τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς

“Οταν ὁ τσάρος γύρισε στὴν Πετρούπολη, βρέθηκε μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Μέττερνιχ. Σὲ λίγο ἔφτασαν ἀνάφορές τοῦ Ρώσου πρεσβευτὴ στὴν Κωνσταντινούπολη Στρογονώφ, ποὺ περιέγραφαν μὲ κάθε λεπτομέρεια τὶς σφαγές, τὶς ιεροσυλίες καὶ τὶς προσβολές στὴ ρωσικὴ σημαία. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1821 ἔνα καράβι ἔφερε στὴν Ὁδησσό τὸ πτῶμα τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου Ε’, ποὺ οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ τὸ ξεκρέμασαν καὶ τὸ ἔξευτέλισαν μὲ κάθε τρόπο, τὸ πέταξαν στὸν Κεράτιο κόλπο.

Ἡ Ρωσία εἶχε τώρα κάθε δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ σύμφωνα μὲ τὶς ρωσοτουρκικὲς συνθῆκες. Ὁ Καποδίστριας παρακινοῦσε τὸν τσάρο νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἔξακολου-

Οἱ εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση

Οἱ δυνάμεις καταδικάζουν τὴν ἐπανάσταση, ἀλλὰ δὲν γίνεται ἔνοπλη ἐπέμβαση

Ειδικό δικαίωμα στην παραπομπή προτύπων πολιτικών

Εἰδικό δικαίωμα στην παραπομπή προτύπων

Αἵτια τῆς ἀλλαγῆς τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς

Η θράση τῶν Εὐλόγων τοῦ Ελληνισμοῦ

θοῦσε νὰ είναι διστακτικός. Ἀνέθεσε δύως στὸν Καποδίστρια νὰ στείλη δύο διακοινώσεις: μία στὴν τουρκικὴ κυβέρνηση μὲ μορφὴ τελεσιγράφου καὶ μία πρὸς τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις.

‘Ο Καποδιστριας διατύπωσε τή διακοίνωση πρὸς τὴν Τουρκία, ἔτσι, ποὺ νὰ προκαλέσῃ ρωσοτουρκικό πόλεμο: ‘Η τουρκική κυβέρνηση ὥφειλε ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν νὰ δώσῃ ίκανοποίηση καὶ ἔξηγήσεις στή ρωσική, ἀλλιῶς ὁ Ρώσος πρεσβευτής θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη.

Στή δεύτερη διακοίνωση ό Καποδίστριας, ἀφοῦ ἐξέθετε λεπτομερῶς τὴ συμπεριφορὰ τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς ἀμάχους καὶ πρὸς τὴ χριστιανικὴ θρησκεία, κατέλλγε στὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ θεωρῆται ἡ ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία εὐρωπαϊκὸ κράτος καὶ νὰ προστατεύεται ἀπὸ τὶς εὐρωπαϊκὲς συνθῆκες, οὔτε τὸ Ἑλληνικὸ ζῆτημα μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ ἐσωτερικό, ἀλλὰ πρέπει νὰ λυθῇ ἀπὸ διεθνὲς συνέδριο.

Με τὴ δεύτερη αὐτὴ διακοίνωση οὐσιαστικά ἡ Ρωσία παραιτήθη-
κε ἀπὸ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ μόνη της στὴ Βαλκανική. 'Ο
Καποδίστριας δῆμως προσπάθησε νὰ διατυπώσῃ αὐτὸ τὸ ἔγγραφο
ἔτσι ώστε νὰ ἐπιτύχῃ τὸ διαχωρισμὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης
ἀπὸ τις ἄλλες εὐρωπαϊκὲς καὶ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ ἑλληνικοῦ
ζητῆματος, ώς Θέματος διεθνοῦς.

Η ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ἐνῶ τὰ εὐρωπαϊκά κράτη ἀντιμετώπιζαν ἐχθρικά τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασην, οἱ λαοὶ ἀντίθετα τὴν εἰδαν μὲν πολλὴ συμπάθειαν. Ἀμέσως μετά τὴν ἔκρηξη τῆς ἀρχισε μιὰ μεγάλη κίνηση ύπερ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ λόγοι ἦταν πολλοί:

1) Μετά την άναγέννηση ή εύρωπαική παιδεία είχε βασιστή στις κλασσικές σπουδές. Το όνομα της 'Ελλάδας προκαλούσε μεγάλο ένθουσιασμό στούς εύρωπαιούς άνθρωπιστές.

2) Οι φιλελεύθεροι της Εύρωπης είδαν την έλληνική έπανασταση σαν φιλελεύθερο κίνημα. Μιλώντας και γράφοντας γι' αυτήν σε μιά έποχή που κυριαρχούσε ή αντίδραση εύρισκαν την εύκαιρια να προβάλλουν τις δικές τους ιδέες.

3) Ό αγώνας τῶν χριστιανῶν κατὰ τῶν ἀλλοθρήσκων, οἱ σφαγὲς καὶ λεροσυλίες τῶν Τούρκων, ἔξηγειραν τίς συνειδήσεις τῶν χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης.

4) Ἀπὸ τὸν 17ον αἱ. καὶ ιδίως τὸν 18ο εἶχε ἀρχίσει ζωὴρ ἐνδιαφέρον γιὰ ἀνασκαφὲς καὶ ἀρχαιολογικὲς μελέτες. Πολλοὶ εὐρωπαῖοι περιηγητὲς εἶχαν ἔρθει στὴν ἀνατολὴ καὶ περιέγραφαν στὰ βιβλία τους τὴ σύγχρονη Ἑλλάδα καὶ τοὺς κατοίκους τῆς.

5) Ἡ φιλολογική καὶ καλλιτεχνική κίνηση τοῦ 19ου αἰ. — ὁ ορομαντισμός — ποὺ ἀγαποῦσε τις δραματικὲς συγκρούσεις καὶ τὰ συγκλονιστικά θέματα, ἐστρεψε τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὸν ἡρωϊκὸν

Α. Ελλας **Ευρωπονεα**
γραφη εις Μικρανησία
τα σχεδια των ιγρών
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ **ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ.**

Μακρυγιάννη-Ζωγράφου, Εικόνες: 'Η Έλλας εύγνωμονούσα γράφει εἰς τὴν πλάκα τῆς Ἀθανασίας τὰ ὄνόματα τῶν ἀγωνισθέντων υπέρ τῆς ἐλευθερίας τῆς φιλελλήνων.

Στό κάτω μέρος: 'Η παρούσα όνοματολογία έσχεδιάσθη κατά στοχασμόν, ύπαγόρευσιν και δι' ιδίων έξοδων τοῦ συνταγματάρχου Μακρυγάννη.

ἀγώνα τῶν Ἑλλήνων.

6) Οι "Ελληνες των παροικιων και οι άρχηγοι του ελληνικού διαφωτισμού, ιδίως ο Κοραής και ο 'Ιγνάτιος, που ήξεραν τι ρόλο μπορούσε να παιξή ή διεθνής κοινή γνώμη, προσπάθησαν να κάνουν στήν Εύρωπη γνωστό και συμπαθή τὸν ελληνικὸν ἄγνων. Και ο 'Υψηλάντης πριν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση ἔστειλε τὸν φίλο του γιατρὸν Ἡπίτη στὴ Γερμανία, για νὰ φέρῃ σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν ελληνικὴν

‘Η δράση τῶν
‘Ελλήνων τοῦ
έξωτερικοῦ

ύπόθεση τούς κύκλους τῶν γερμανικῶν πανεπιστημάων.

‘Η φιλελληνική κίνηση ἀπλώθηκε σ’ ὅλη τὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερική. Παντοῦ ἔγιναν φιλελληνικοὶ σύλλογοι (κομιτάτα), ἄνοιξαν γραφεῖα γιὰ ἑράνους καὶ ἐθελοντές, δημοσιεύτηκαν πλήθος ἀπὸ φυλλάδια καὶ ἄρθρα. Πολλοὶ μεγάλοι Εύρωπαιοι ποιητὲς καὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Ούγκω, ὁ Σατωβριάνδος, ὁ λόρδος Βύρων ἔγραψαν μ’ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. ‘Ο βασιλιὰς Λουδοβίκος τῆς Βαυαρίας ἤταν ἐνθουσιώδης φιλέλληνας. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ Εύρωπαιοι κατέβηκαν στὴν Ἐλλάδα νὰ πλαισιώσουν τοὺς ἑλληνικοὺς στρατούς. “Οταν ὅμως εἰδαν πώς ἡ πολεμικὴ τακτικὴ τῶν Ἑλλήνων ἤταν διαφορετική, ὅργανωσαν σώματα φιλελληνικά, ὅπου πολέμησαν σὰν ἀπλοὶ στρατιώτες. Πρώτη φορά ὁ ἄγώνας ἐνδὸς λαοῦ συγκλόνισε παντοῦ τὶς συνειδήσεις καὶ κινητοποίησε τὸν παράγοντα «κοινὴ γνώμη», ποὺ ἐπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴν ἔξελιξη τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Πῶς ὄργανώθηκε τὸ ἑλληνικὸ κράτος μετὰ τὴν ἔναρξη τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης; Αἵτια τῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων. Σημασία γιὰ τὸν ἄγώνα.
2. Πῶς ἀντιμετώπισαν τὸν ἑλληνικὸν ἄγώνα οἱ εύρωπαικὲς δυνάμεις καὶ γιὰ τοὺς λόγους;
3. Αἵτια τοῦ φιλελληνισμοῦ. Σημασία τοῦ φιλελληνικοῦ κινήματος γιὰ τὸν ἄγώνα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ ιαλήνικὸ θέμα
διεύθυνσαν
Φιλελληνικοὶ κακοί

Τὸ δεύτερο ἔτος τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης (1822)

Ἄλητα τῆς
φιλελληνικῆς
κίνησης

Θάνατος Ἀλῆ Πασᾶ
(Ιανουάριος 1822)

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

‘Η ἔκρηξη καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης κατέστρεψε τὸν Ἀλῆ πασᾶ. Βλέποντας πώς κινδυνεύει νὰ διαλυθῇ τὸ τουρκικὸ κράτος οἱ σύμμαχοί του Ἀρβανίτες τὸν ἐγκατέλειψαν. Ο πόλεμος περιορίστηκε μόνο στὰ Γιάννενα καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἀπελπισμένος πῶς μπορεῖ νὰ πάρῃ ἀπὸ κάπου βοήθεια, δέχτηκε τὶς προτάσεις τοῦ Χουρσίτ, πώς θὰ μεσολαβήσῃ γιὰ ἀμνηστεία, καὶ παραδόθηκε στοὺς Τούρκους, ποὺ τὸν δολοφόνησαν (Ιανουάριος 1822).

Τὸ τέλος τοῦ τουρκικοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἀπελευθέρωσε τὸν τουρκικὸ στρατὸ τῆς Ἡπείρου καὶ ἐπὶ πλέον τὸν ἐνίσχυσε μὲ τοὺς Ἀρβανίτες μισθοφόρους. Οι Τούρκοι καὶ οἱ σύμβουλοί τους εύρωπαιοι ἀποφάσισαν νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάσταση μὲ μεγάλες στρατιές. Σχεδίασαν δύο ἐκστρατείες: Μία κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴ δυτικὴ Ἐλλάδα θὰ ὑπέτασσε τὴν Αἰτωλοακαρνανία καὶ θὰ περνοῦσε ἀπὸ τὸ Ρίο στὴν Πελοπόννησο· ἄλλη, ἡ σημαντικότερη, μὲ

Τουρκικὸ σχέδιο
ἐκστρατείας

ταῦτα (πόδος Η'
δος νωνήλαζ)
δοκιμαστά

στρατηγὸς τὸν Χουρσίτ, θὰ ύπετασσε τὴ Στερεὰ καὶ θὰ περνοῦσε στὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὸν Ἰσθμό· παράλληλα ὁ τουρκικὸς στόλος θὰ κατέστρεφε τὰ ναυτικὰ νησιά.

Σύμφωνα μὲ αὐτὸ τὸ σχέδιο τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ δευτέρου ἔτους ἔξελίχτηκαν σὲ τρεῖς παράλληλες σειρές.

Τὰ γεγονότα στὴ Δ. Ἐλλάδα

Μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὁ Χουρσίτ ἐπεχείρησε νὰ ύποτάξῃ τοὺς Σουλιώτες, ποὺ πολεμοῦσαν στὴν ἀρχὴ σὰν σύμμαχοι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐπειτα ὅμως φανερὰ γιὰ τὴν ἐπανάσταση· ἀλλὰ εἰδὲ πῶς οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτές, ποὺ δὲν ἤταν εὔκολες γιὰ τοὺς Τούρκους, θὰ ἀπαιτοῦσαν πολὺ χρονικὸ διάστημα. Γ' αὐτὸ ἔφυγε στὴ Λάρισα νὰ ἑτοιμάσῃ τὴν ἐκστρατεία του καὶ ἄφησε ἑκεῖ τὸν Ὁμέρο Βρυώνη.

Οἱ Σουλιώτες ἔστειλαν τὸν Μάρκο Μπότσαρη στὴν Πελοπόννησο νὰ ζητήσῃ βοήθεια. 'Ο Μπότσαρης ἀπευθύνθηκε στὸν Μαυροκορδάτο, ποὺ ἤταν τότε πρωθυπουργός. 'Ο Μαυροκορδάτος θέλοντας, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἀντιπάλους του στρατιωτικούς, νὰ κερδίσῃ πολεμικὴ δόξα, ἀποφάσισε, ἀντὶ νὰ στείλῃ μόνο ἐνισχύσεις, νὰ κάνῃ μιὰ μεγάλη ἐκστρατεία πρὸς τὴν "Ηπειρο καὶ νὰ χτυπήσῃ τοὺς Τούρκους μέσα στὸ στρατόπεδο τους. "Εγινε ἀρχιστράτηγος σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία καὶ πῆρε μαζὶ του τοὺς φιλέλληνες, ἔνα σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ καὶ πελοποννησιακὰ στρατεύματα.

Οἱ ἐνισχύσεις δὲν κατόρθωσαν νὰ φτάσουν στὸ Σούλι καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔπαθε μιὰ φοβερὴ καταστροφὴ στὸ Πέτα, κοντά στὴν "Αρτα" (Ιούλιος 1822), ὅπου ἔπεσαν οἱ περισσότεροι φιλέλληνες. Μετὰ τὴν καταστροφὴ τὸ Σούλι ἀναγκάστηκε νὰ συνθηκολογῆσῃ, οἱ Σουλιώτες πέρασαν στὰ 'Επτάνησα κι ἀπὸ ἑκεῖ κατέβηκαν στὴν κυρίως Ἐλλάδα καὶ συνέχισαν τὸν ἄγωνα. 'Η Αιτωλοακαρνανία προσκύνησε στοὺς Τούρκους.

Τὰ λειψάνα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μὲ τὸν Μαυροκορδάτο καὶ τὸν Μπότσαρη κλείστηκαν στὸ Μεσολόγγι. 'Εκεῖ ἀποφάσισαν νὰ ἀμυνθοῦν ὡς τὸ τέλος. 'Επωφελήθηκαν ἀπὸ τὶς διαφωνίες τῶν Τούρκων πασάδων καὶ ἀρχισαν δῆθεν διαπραγματεύσεις, γιὰ νὰ κερδίσουν καιρό. "Ετσι ὁ ἑλληνικὸς στόλος πρόφτασε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ φρούριο μὲ ἐφόδια καὶ στρατό. Τότε διέκοψαν τὶς διαπραγματεύσεις. Οἱ Τούρκοι ἐπιχείρησαν μιὰ μεγάλη ἐπίθεση τὴν νύχτα τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1822, ἀλλὰ νικήθηκαν. Οἱ "Ἐλλήνες" ἔκαναν ἔξοδο καὶ τοὺς καταδίωξαν ὡς τὸν Ἀχελώο, ὅπου πολλοὶ πνίγηκαν προσπαθώντας νὰ περάσουν τὸ ποτάμι.

Ἡ νίκη στὸ Μεσολόγγι ἀναζωπύρωσε τὴν ἐπανάσταση στὴν Αιτωλοακαρνανία, ἐμπόδισε ἔνα μεγάλο τουρκικὸ στρατὸ νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπέδειξε πῶς τὸ Μεσολόγγι ἤταν μιὰ σπουδαία στρατηγικὴ θέση.

Πόλεμος Τούρκων
μὲ τοὺς Σουλιώτες

Εποικοδομεῖ
(1822) τάλαντα

Ἐκστρατεία καὶ
καταστροφὴ Πέτα
(Ιούλιος 1822)

Πρώτη πολιορκία
Μεσολογγίου (1822)

Εποικοδομεῖ
τάλαντα
(1822)

Εποικοδομεῖ
τάλαντα
(1822)

Εποικοδομεῖ
τάλαντα
(1822)

Μακρυγιάννη-Ζωγράφου, Εικόνες: Δερβενάκια και η καταστροφή του Δράμαλη.

Έκστρατεία τοῦ
Δράμαλη (1822)

Ιωάννης Ζωγράφος
μετά την προσποτα
διάθετος

Tά γεγονότα στήν Α. Έλλαδα

Ἐνώ ὁ Χουρσίτ ἐτοίμαζε τὴν ἔκστρατεία του, ξαφνικά ἀντικαταστάθηκε στήν ἀρχιστρατηγίᾳ ἀπό τὸν Μαχμούτ πασᾶ Δράμαλη, ποὺ τὸν ὑποστήριζε ἡ μητέρα τοῦ σουλτάνου. Ἰσως καὶ ὁ σουλτάνος φοβήθηκε τὴ μεγάλη δύναμη ποὺ θὰ ἀποκτοῦσε ὁ Χουρσίτ, ἀν κατέπινγε καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ δύως ἔχυτηρέτησε τὸν ἑλληνικὸν ἄγωνα, γιατὶ ὁ Δράμαλης δὲν εἶχε τὶς ίκανότητες τοῦ Χουρσίτ.

Ο Δράμαλης, μὲ στρατὸ πάνω ἀπὸ 30 χιλ., πέρασε τὴ Στερεά καὶ ἔφτασε στὴν Κόρινθο χωρὶς ἀντίσταση. Ἡ κυβέρνηση τῶν πολιτικῶν δὲν κατόρθωσε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν κίνδυνο. Τὸν ἀντιμετώπισε μόνο ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Ὑψηλάντη, τὸν Παπαφλέσσα καὶ τὸν Πετρόμπεη καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῆς πελοποννησιακῆς γερουσίας· ὁ Κολοκοτρώνης ἔδωσε διαταγὴ νὰ κάψουν τὰ σπαρτά καὶ νὰ δηλητηριάσουν τὰ νερά σὲ ὅλη τὴν ἀργολικὴ πεδιάδα.

Ο Δράμαλης ἔκανε τὸ λάθος νὰ περάσῃ μὲ ὅλο τὸ στρατό του στὸ "Αργος καὶ νὰ καθυστερήσῃ πολιορκώντας τὴν ἀκρόπολή του, τὴ Λάρισα, ποὺ ἐπίτηδες κρατοῦσε ὁ Ὑψηλάντης. Οἱ "Ελληνες, ἀφοῦ πραγματοποίησαν τὸ σχέδιο νὰ καθυστερήσουν ἀρκετὲς μέρες τοὺς Τούρκους, ἀδειασαν τὸ φρούριο. Ἄλλα ὁ Δράμαλης μὲ ἕνα στρατὸ ταλαιπωρημένο ἀπὸ τὴν ἑλλειψη τροφῆς καὶ νεροῦ δὲν τολμοῦσε πιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἑλληνικὸ στρατό, ποὺ εἶχε συγκεντρωθῆ στοὺς Μύλους τῆς Λέρνας, καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἄνοδο πρὸς τὴν Τρίπολη. Ἀποφάσισε νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν Κόρινθο.

Καταστροφή τοῦ
Δράμαλη (1ούλιος
1822)

Τουρκικός ιστορικός
εκπαιδευτικός

‘Ο Κολοκοτρώνης κατάλαβε τό σχέδιό του κι’ ἔπιασε τὸ στενὸ τῶν Δερβενακίων, ἐνῶ ὁ Παπαφλέσσας, Νικηταρᾶς καὶ ‘Υψηλάντης ἔκλεισαν τὸ ‘Αγινόρι.

Γυρίζοντας πρὸς τὴν Κόρινθο ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἔπαθε μιὰ φοβερὴ καταστροφὴ σ’ αὐτὰ τὰ στενὰ (26. 27 Ἰουλίου 1822). “Οσοι γλύτωσαν πέρασαν σὲ κακὴ κατάσταση στὴν Κόρινθο, δῆπου τοὺς ἀπέκλεισε ὁ Κολοκοτρώνης, ἐνῶ ὁ ‘Οδυσσέας Ἀνδροῦτσος εἶχε πιάσει τὸν Ἰσθμό. Οἱ Τούρκοι καταστράφηκαν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὶς ἀρρώστειες καὶ ὁ Ἱδιος ὁ Δράμαλης πέθανε.

‘Ο Χουρσίτ, ποὺ δὲν ἔδειξε πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ βοηθήσῃ τὸν Δράμαλη, φοβήθηκε πῶς θὰ θεωρηθῆ ύπευθυνος γιὰ τὴν καταστροφὴ του καὶ αὐτοκτόνησε.

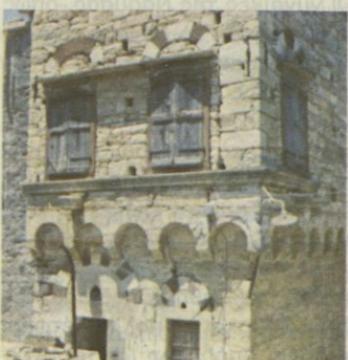
Ἐται ἡ Τουρκία ἔχασε δυὸ στρατηγοὺς καὶ μεγάλο στρατὸ στὰ 1822, καὶ οἱ ἐπιχειρήσεις τῆς στὴν Εηρὰ ἀπέτυχαν.

Τὰ γεγονότα στὸ Αἰγαῖο

Τὸ Μάρτιο τοῦ 1822 ὑποκινήθηκε σ’ ἐπανάσταση ἡ Χίος ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῶν Σαμίων Λυκούργο Λογοθέτη καὶ ἀπὸ μερικοὺς Χίους ἐμπόρους, χωρὶς συνεννόηση μὲ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση καὶ πρὸ παντὸς χωρὶς συμμετοχὴ τοῦ στόλου. ‘Ο τουρκικὸς στόλος ἔφτασε στὸ νησί, ἔφερε στρατὸ ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν παραλία καὶ κατέπνιξε τὴν ἐπανάσταση. ‘Υστερα, ἀφοῦ ἀφόπλισαν τοὺς κατοίκους μὲ τὴν ὑπόσχεση τῆς ἀμνηστείας, οἱ Τούρκοι ἔκαναν μιὰ φοβερὴ σφαγὴ καὶ λεηλασία στὸ πλούσιο ἐμπορικὸ νησί. Ἀπὸ τοὺς 100 χιλ. κατοίκους κάπου 70 χιλ.

Θεοδωρος Κολοκοτρώνης.

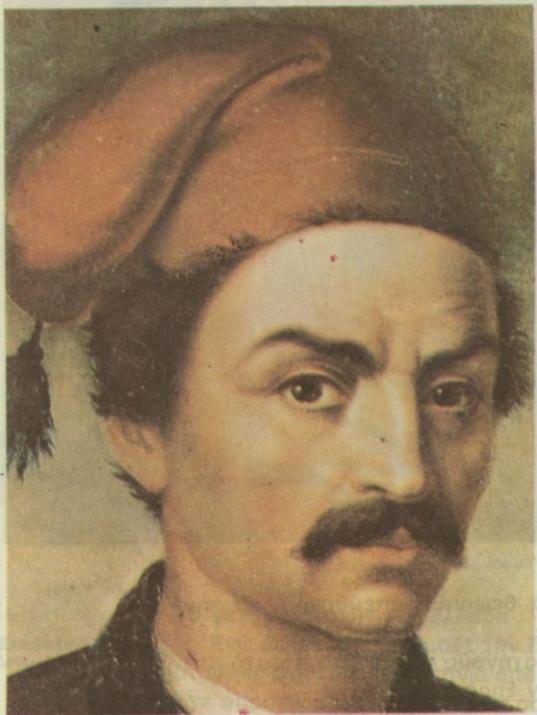

Ἐπανάσταση Χίου (1822)

Ιανουάριον
αποδεκατία
την προστασία
την προστασία
την προστασία

Ιανουάριον
αποδεκατία
την προστασία
την προστασία
την προστασία

Σφαγὴ τῆς Χίου
(Ἀπρίλιος 1822)

Κωσταντής Κανάρης.

σφάχτηκαν και αιχμαλωτιστήκαν. Οι άλλοι σὲ κακή κατάσταση κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν πρόσφυγες στὰ Ψαρά, στὴ Σύρο, στὴν Αἴγινα. Οι πιὸ πλούσιες οἰκογένειες κατόρθωσαν νὰ φύγουν στὸ ἔξωτερικό. 'Η τρομερὴ σφαγὴ τῆς Χίου προκάλεσε τὴν ἀγανάκτηση δῆλης τῆς Εὐρώπης ('Απρίλιος 1822).

'Ο ἑλληνικὸς στόλος ἔφτασε στὴ Χίο μετὰ τὴν καταστροφή. 'Ο Ψαριανὸς πυρπολητής Κωνσταντίνος Κανάρης κατόρθωσε νὰ μπῇ μὲ πυρπολικὸ μέσα στὸ στενὸ τῆς Χίου, ὅπου ἦταν ἀγκυροβολημένος ὁ τουρκικὸς στόλος, καὶ νὰ τινάξῃ στὸν ἄερα τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα ('Ιούλιος 1822). 'Ο ναύαρχος τῶν Τούρκων Καρᾶ 'Αλῆς σκοτώθηκε καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος γύρισε στὴν Κωνσταντινούπολη. "Ετσι σώθηκαν ἡ Σάμος καὶ τὰ ἄλλα νησιά καὶ ἀπέτυχε ἡ τουρκικὴ ἐπιχείρηση στὸ Αιγαῖο.

'Επανάσταση στὴ Μακεδονία

Στὰ 1822 ἐπαναστάτησε ἡ Δ. Μακεδονία μὲ κέντρο τὴ Νάουσα. Οἱ Τοῦρκοι μὲ πολλές χιλιάδες στρατὸ πολιόρκησαν τὴν πόλη. Παρὰ τὴ γενναίᾳ ἄμυνα τῶν κατοίκων τὴν κατέλαβαν ('Απρίλιος 1822) καὶ ἔκαναν σφαγὲς καὶ καταστροφές. Οἱ γυναῖκες τῆς Νάουσας, ὅπως καὶ οἱ Σουλιώτισσες στὸ Ζάλογγο, προτίμησαν τὸ θάνατο ἀπὸ τὴ σκλαβιά. "Επεσαν στὸ γκρεμὸ τῆς Ἀραπίτσας.

Λίγο ἀργότερα ἔγινε ἐπανάσταση καὶ στὸν "Ολυμπο. Οἱ Τοῦρκοι κατέπνιξαν καὶ ἔκει τὸ κίνημα. Οἱ Μακεδόνες ὀπλαρχηγοὶ κατέβηκαν στὴν "Ηπειρο, τὶς Σποράδες καὶ τὴ Στερεά 'Ελλάδα. 'Η ἐπανάσταση στὴ Μακεδονία ἀπέτυχε, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος ἦταν πεδινό, ἀκατάλληλο γιὰ κλεφτοπόλεμο, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι διέθεταν ἔκει μεγάλες στρατιωτικὲς δυνάμεις, ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἀπέτυχε, ἐπειδὴ δὲν ὀργανώθηκε καλὰ καὶ δὲν ἄρχισε συγχρόνως στὴν Α. καὶ Δ. Μακεδονία καὶ στὸν "Ολυμπο, ὥστε νὰ κυκλωθῆ ἡ πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ νὰ ἀπασχοληθοῦν οἱ Τοῦρκοι σὲ πολλὰ μέτωπα. 'Η ἀποτυχία αὐτὴ κράτησε τὴ Μακεδονία ύπόδουλη ὡς τὰ 1912.

υποIX πρωτόνομοι
(ΣΣΕΠ)

'Επανάσταση στὴ
Μακεδονία.
Καταστροφὴ τῆς
Νάουσης

'Επανάσταση
'Ολυμπο
καταστροφὴ τῆς
Νάουσας

υποIX εγγράφων
(ΣΣΕΠ πολλά)

ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΕΤΟΥΣ

Οι ρωσικές διακοινώσεις και ή διακοπή τῶν διπλωματικῶν σχέσεων Ρωσίας-Τουρκίας άνησύχησαν τίς εύρωπαικές δυνάμεις, και ιδιαίτερα τὸν Μέττερνιχ. Καταλάβαινε πώς ὁ τσάρος δὲν ἦταν ἀποφασισμένος νὰ ἀναλάβῃ μόνος του πρωτοβουλία στὰ Βαλκάνια, ἀλλὰ φοβόταν τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Καποδίστρια. Γ' αὐτὸ προσπάθησε πρῶτα μὲ διπλωματικὰ μέσα νὰ ἀπομονώσῃ τὴν Ρωσία καὶ πλησίασε τὴν Ἀγγλία, ὅπου κυβερνοῦσαν οἱ τόρους. 'Η προσέγγιση τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων, μὲ τὶς ὁποῖες συμφωνοῦσαν καὶ ἡ Γαλλία καὶ Πρωσσία, ἔκανε φανερὸ δτι κάθε ἀπόπειρα τῆς Ρωσίας νὰ πολεμήσῃ μόνη τὴν Τουρκία θὰ τὴν ἔφερνε σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἄλλες εύρωπαικές δυνάμεις.

"Ἐπειτα ὁ Μέττερνιχ ἅρχισε μιὰ φοβερὴ συκοφαντικὴ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Καποδίστρια. 'Ο αὐτοκράτορας τῆς Αύστριας ἔγραψε στὸν τσάρο παρουσιάζοντας τὸν Καποδίστρια ὡς ὅργανο τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Εύρωπης.

Τὴν ἵδια ἐποχὴ ὁ τσάρος πληροφορήθηκε δτι ἐτοιμάζεται ἐπανάσταση στὴν Πολωνία. "Ολα αὐτὰ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ύποχωρήσῃ. 'Ανέθεσε στὸν Καποδίστρια νὰ συντάξῃ γιὰ τὸ δεύτερο συνέδριο τῶν συμμάχων στὴ Βερώνα ἔνα μετριοπαθέστατο ύπόμνημα, ὅπου ζητοῦσε νὰ κλείσῃ τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα μὲ ἀμνηστεία γιὰ τοὺς "Ἐλληνες. 'Ο Καποδίστριας ἀρνήθηκε νὰ συνεργαστῇ σὲ μιὰ τέτοια πράξη. Ζήτησε ἀπεριόριστη ἀδεια και ἔφυγε στὴν Ἐλβετία. 'Εκεῖ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ φίλου του τραπεζίτη 'Ευνάρδου προσπάθησε νὰ συντονίσῃ και νὰ ἐνισχύσῃ τὸ φιλελληνικὸ κίνημα στὴν Εύρωπη.

'Ο Μέττερνιχ φαινόταν νικητής, ἀλλὰ ὁ Καποδίστριας εύτυχῶς εἶχε ἥδη ἐπιτύχει νὰ διεθνοποιήσῃ τὸ ἑλληνικὸ θέμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Πῶς διαμορφώθηκε ἡ πολεμικὴ κατάσταση κατὰ τὸ δεύτερο ἔτος τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης και ποιὰ πολεμικὰ γεγονότα θεωρεῖτε τὰ πιὸ ἀποφασιστικὰ γιὰ τὴν ἔξελιξη τῶν ἐπιχειρήσεων;
2. Πῶς διαμορφώθηκε ἡ κατάσταση γενικὰ στὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἔτους;

Τὰ γεγονότα τοῦ τρίτου ἔτους (1823)

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Δράμαλη οἱ Τούρκοι δὲ μεταχειρίστηκαν πιὰ μεγάλους στρατούς. "Έκαναν ὅμως πολλές ἐκστρατείες ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ποὺ οἱ περισσότερες ἀπέτυχαν.

"Η σημαντικότερη ἐκστρατεία ἔγινε πρὸς τὴ Δ. Ἐλλάδα. Οἱ Τούρκοι, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ὄμερο Βρυώνη καὶ Μουσταήμπεη,

Μάχη στό
Καρπενήσι. Θάνατος
Μάρκου Μπότσαρη
(Αύγουστος 1823)

Μάχη Αίτωλικού

κατέβηκαν πρὸς τὰ "Αγραφα. Ο **Μάρκος Μπότσαρης**, ἀρχιστράτηγος τότε στὴ Δ. Ἑλλάδα, ἐπιχείρησε μὲ τοὺς Σουλιώτες ἔναν αἰφνιδιασμὸν ἐναντίον τους στὸ Καρπενήσι. Μπῆκε στὸ στρατόπεδό τους καὶ πῆρε πολλὰ λάφυρα. Στὴ μάχῃ αὐτῇ ὅμως ὁ Μπότσαρης σκοτώθηκε. Οἱ Σουλιώτες κάτόρθωσαν νὰ πάρουν τὸ πτῶμα του, ποὺ τάφηκε μὲ μεγάλες τιμὲς στὸ Μεσολόγγι (Αύγουστος 1823).

"Η τουρκικὴ στρατιὰ πολιόρκησε τὸ Αίτωλικό, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε νὰ τὸ καταλάβῃ. Ἐνῶ οἱ Αίτωλικῶτες ἤταν ἔτοιμοι νὰ παραδοθοῦν ἀπὸ τὴ δίψα, μιὰ δύβιδα ἄνοιξε ἔνα λάκκο ἀπ' ὅπου ἀνάβλυσε γλυκό νερό, σᾶν ἀπὸ θαῦμα.

ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Οἱ πολιτικὲς ἐμπάθειες ἔφτασαν σὲ μεγάλη ὁξύτητα. Ο **Ἄρειος πάγος** ἦρθε σὲ φοβερὴ σύγκρουση μὲ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσο καὶ παρέλυσε τὴν ἀντίσταση στὴ Στερεά. Στὴν Πελοπόννησο οἱ πολιτικοί, ποὺ στάθηκαν ἀνίκανοι νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν Δράμαλη, ἥθελαν νὰ παραγκωνίσουν τὸν Κολοκοτρώνη.

"Οταν τὸν Μάρτιο 1823 συνῆλθε στὸ "Αστρος ἡ Β' ἑθνικὴ συνέλευση, οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἤταν χωρισμένοι σὲ δύο στρατόπεδα ἔτοιμα νὰ συμπλακοῦν.

"Η Β' ἑθνικὴ συνέλευση ψήφισε ἔνα σύνταγμα ἀνάλογο μὲ τοῦ 1822, κατάργησε τὶς τοπικὲς κυβερνήσεις καὶ τὸν τίτλο τοῦ ἀρχιστρατήγου, ποὺ εἶχε δώσει ἡ πελοποννησιακὴ γερουσία στὸν Κολοκοτρώνη μετὰ τὴ νίκη του στὰ Δερβενάκια, καὶ ὅρισε γιὰ νὰ διευθύνῃ τὰ στρατιωτικὰ μία ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἔναν ἀντιπρόσωπο Μανιάτη, ἔνα Στερεοελλαδίτη καὶ ἔναν Πελοποννήσιο καὶ γιὰ τὰ ναυτικὰ μιὰ δεύτερη ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἀντιπρόσωπους τῶν τριῶν ναυτικῶν νησιῶν.

"Η συνέλευση ἐξέλεξε ἔνα νέο ἐκτελεστικὸ μὲ πρόεδρο τὸν Πετρόμπετη Μαυρομιχάλη καὶ ἔνα νέο βουλευτικὸ μὲ πρόεδρο πάλι τὸν Ὑψηλάντη. Γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν ἐμφύλιο πόλεμο ἔδωσαν τὴν ἀντιπροσεδρία τοῦ ἐκτελεστικοῦ στὸν Θεόδ. Κολοκοτρώνη. Γραμματέας τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἔγινε ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος. Η σύσταση αὐτῆ τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ ἡ πολεμικὴ τοῦ βουλευτικοῦ κατὰ τοῦ Ὑψηλάντη ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

"Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα γεγονότα τοῦ 1823 στάθηκε ἡ στροφὴ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ο πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας **Γεώργιος Κάννιγκ** πῆρε τρία σημαντικὰ μέτρα: 1) Ἀναγνώρισε τοὺς ἔλληνικοὺς ἀποκλεισμούς· δηλαδή, ἂν τὰ ἔλληνικὰ πλοῖα εἶχαν ἀποκλείσει κάποιο τουρκικὸ φρούριο, κανένα ἀγγλικὸ καράβι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ παραβιάσῃ τὸν ἀποκλεισμό. Αὕτω ἐσήμαινε ἀναγνώριση τῆς νομιμότητας τοῦ ἀγῶνα καὶ τῆς

Έπονούσταση στη
Μακεδονία.
Κανονισμοφόρη τρίτη
Ναούσταση

Έπονούσταση
Ολύμπου

Στροφὴ τῆς ἀγγλικῆς
πολιτικῆς

έλληνικής κυβέρνησης. 2) Διέταξε τὸν ἀρμοστὴν τῆς Ἐπτανήσου νὰ κρατῇ πραγματικὴ οὐδετερότητα, καὶ ὅχι νὰ ύποστηρίζῃ τοὺς Τούρκους. 3) Παραχώρησε ἔνα μικρὸν νησάκι ἀπὸ τὸ συγκρότημα τῆς Ἐπτανήσου, τὸν Κάλαμο, ὡς καταφύγιο τῶν προσφύγων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας.

Ἡ στάση αὐτὴ τοῦ Κάννηγκ ὁφείλεται καὶ στὸν φιλελληνισμό του, ἀλλὰ πιὸ πολὺ σὲ γενικότερα αἴτια: Ὁ Κάννηγκ ἀνῆκε σὲ μιὰ ὄμαδα πολιτικῶν ποὺ πίστευαν ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς ἀντίδρασης δὲ συνέφερε, οὕτε ἀπὸ διπλωματική, οὕτε ἀπὸ οἰκονομική ἄποψη τὴν Ἀγγλία. Ἀπὸ διπλωματικὴ ἄποψη ἔκανε τὴν Ἀγγλία ούραγό της αὐστριακῆς πολιτικῆς, ἀπὸ οἰκονομικὴ κρατοῦσε τὴν Εὐρώπη σὲ κατάσταση ἡμιανάπτυκτη καὶ σὲ χαμηλὸν οἰκονομικὸν ἐπίπεδο, ἐνῶ ἡ βιομηχανικὴ Ἀγγλία εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κοινωνίες ποὺ νὰ είναι σὲ θέση νὰ ἀγοράζουν. Ἔπειτα ὁ ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ πολεμικές τους ἐπιτυχίες ἔπεισαν τὴν Ἀγγλία ὅτι ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση δὲν ἦταν εὔκολο νὰ καταπινῇ καὶ πῶς θὰ ἔδινε τὴν ἀφορμὴν σὲ εύρυτερες ἑθνικές μεταβολές στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴν Α. Μεσόγειο. Δὲν συνέφερε λοιπὸν τὴν Ἀγγλία νὰ στηρίζῃ τὰ συμφέροντά της στὴν Α. Μεσόγειο ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὴν καταρρέουσα τουρκικὴ αύτοκρατορία. Ἀντίθετα ἡ ὑπεράσπιση τῶν ἐπαναστατημένων λαῶν τῆς Ἀνοιγε μεγάλους δρίζοντες γιὰ ν' αὐξῆση τὴν ἐπιρροή της στὶς βαλκανικὲς καὶ τὶς ἄλλες μεσογειακὲς χῶρες.

Ἄπὸ τὶς τάσεις αὐτὲς ἐπωφελήθηκαν οἱ "Ἑλληνες καὶ κατόρθωσαν νὰ συνάψουν τὸ πρῶτο δάνειο (Φεβρουάριος 1824) καὶ ἀργότερα ἔνα δεύτερο (Ιανουάριος 1825). Οἱ ὅροι ἦταν βαρύτατοι καὶ ἡ ἐπανάσταση δὲν ὠφελήθηκε πολύ, γιατὶ τὰ δάνεια αὐτὰ στὸ μεγαλύτερο μέρος τους ξεδεύτηκαν γιὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ἀπὸ πολιτικὴ ἄποψη ὅμως εἶχε σημασία, γιατὶ οἱ "Ἀγγλοι δανειστές, ποὺ εἶχαν συμφέρον τώρα νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐπανάσταση, πίεζαν τὴν ἀγγλικὴ κυβέρνηση νὰ ύποστηριξῇ τὸν ἐλληνικὸν ἄγωνα.

Ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐνθουσίασε τοὺς "Ἑλληνες καὶ ἔστρεψε τὶς ἐλπίδες τους πρὸς τὴν Ἀγγλία. Σχηματίστηκε τότε ἔνα "ἀγγλικό" κόμμα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μαυροκορδάτο καὶ τοὺς προκρίτους "Υδρας καὶ Σπετσῶν, ποὺ ἐπεδίωκε νὰ προκαλέσῃ ὅλο καὶ μεγαλύτερο τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἀγγλίας γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβληθῇ πολιτικὰ μὲ τὴν ἀγγλικὴ ἐμπιστοσύνη καὶ ύποστήριξη.

Ο Βύρων στὴν Ἑλλάδα

Στὰ 1823 ἥρθε στὴν Ἑλλάδα ὁ λόρδος Βύρων ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ ἀγγλικοῦ φιλελληνικοῦ κομιτάτου. Ἔφεσε στὸ Μεσολόγγι λίγο μετά τὸ θάνατο τοῦ Μπότσαρη, ὀργάνωσε τὸ σῶμα τῶν

Αἴτια

Ἀγγλικό δάνειο

Καποδίστριος διοικητικός πολιτισμός

Σχηματισμός κομμάτων στὴν Ἑλλάδα

Επαναστατικός διοικητικός πολιτισμός

Λόρδος Βύρων

Εργαστήριο πολιτισμού

Θεοδώρου Βρυζάκη (1814-1878), 'Η ύποδοχή τοῦ λόρδου Βύρωνος στὸ Μεσολόγγι, ('Εθνικὴ Πινακοθήκη, φωτογραφία Μ. Σκιαδαρέσση).

Ο Θεόδωρος Βρυζάκης ἔχασε τὸν πατέρα του, ποὺ θανατώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ μεγάλωσε στὸ Ὀρφανοτρόφεῖο τῆς Αίγινας, δῶρο έμαθε τὰ πρῶτα γράμματα. Ἀργότερα σπουδάσας στὸ Μόναχο, μὲ ύποτροφία τοῦ βασιλιά Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας, καὶ ἐκεῖ ἐγκαταστάθηκε. "Ολο τοῦ τὸ ἔργο εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ διαποτιμένο ἀπὸ τὴν θυσιαγία του γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Γύρισε πολὺ λίγο στὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ μελετήσῃ τὰ ἑλληνικά θέματα ποὺ ζωγράφιζε.

ορεινὴ οικογένεια Καλαμάτας τοῦ Καραϊσκάκη Λαζαρίδη

Σουλιωτῶν, φρόντισε γιὰ τὴν ὄχυρωση τῆς πόλης καὶ ἐτοίμασε μιὰ ἐκστρατεία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ναυπάκτου. Συνεργαζόταν μὲ τὸν Μαυροκορδάτο καὶ φρόντιζε γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου. Ἀλλὰ οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς καὶ ἡ ταλαιπωρία ἔβλαψαν τὴν ἀδύνατη ύγεια του. Ἀρρώστησε καὶ πέθανε στὸ Μεσολόγγι τὸν 'Απρίλιο τοῦ 1824.

Ο θάνατός τοῦ μεγάλου "Ἀγγλου ποιητὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα συγκίνησε ὅλους τοὺς "Ελληνες καὶ ἔδωσε νέα πανευρωπαϊκὴ αἴγλη στὸν ἑλληνικὸν ἄγώνα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιά είναι τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης;
- Πώς διαμορφώθηκε ἡ εύρωπαϊκὴ πολιτικὴ καὶ ποιά είναι τὰ πιὸ σπουδαῖα διπλωματικὰ γεγονότα τοῦ γ' ἔτους;

ΘΕΜΑΤΑ

Ποιὰ ἡ σημασία καὶ ποιές οἱ συνέπειες τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς γιὰ τὸν ἑλληνικὸν ἄγώνα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (1824-1829)

Στή δεύτερη περίοδο τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγώνα, ἡ ἐσωτερικὴ κατάσταση δὲν ἦταν εὐχάριστη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς καὶ ἄλλες ἑλλείψεις καὶ τὴ φυσικὴ κόπωση, ποὺ προκάλεσε ὁ πολύχρονος πόλεμος, τὰ μίση καὶ οἱ πολιτικὲς ἀντιθέσεις κατέληξαν σὲ δύο ἐμφυλίους πολέμους, ποὺ κινδύνεψαν ν' ἀποδιοργανώσουν τὸν ἀγώνα. Ἀντίθετα ἡ Τουρκία ἐνισχύθηκε μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν Αιγαίουπτίων. Τώρα γιὰ πρώτη φορὰ οἱ "Ἐλλῆνες εἶχαν ν' ἀντιμετωπίσουν καὶ τακτικὸ στρατό. Μόνο ἡ ἀλύγιστη ἀποφασιστικότητα καὶ ἡ ἀντοχὴ τῶν 'Ἐλλήνων, ποὺ κορυφώθηκε σὲ πράξεις ὑψιστου ἥρωϊσμοῦ, διατήρησαν τὴν ἐπανάσταση.

'Ἐξωτερικὰ τὰ πράγματα ἔξελιχθηκαν εὔνοϊκά. Ἡ 'Αγγλία - Γαλλία - Ρωσία ὑπέγραψαν τὴ συνθήκη τοῦ Λονδίνου (1827) καὶ ἀποφάσισαν νὰ ἐπέμβουν γιὰ νὰ λυθῇ τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα. Ἀποτέλεσμα ἦταν συγκρουστοῦν μὲ τοὺς Τούρκους, νὰ γίνῃ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου καὶ νὰ κηρυχτῇ ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Μετὰ τὴν ἄφιξη τοῦ Καποδίστρια στὴν Ἑλλάδα οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις συνεχίστηκαν καὶ οἱ "Ἐλλῆνες κατόρθωσαν τελικὰ νὰ κρατήσουν τὴν Πελοπόννησο, Στερεά, Κυκλαδές καὶ Σάμο. Αὐτὸ καθόρισε ὡς ἔνα σημεῖο καὶ τὰ σύνορα τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ κράτους, ποὺ ίδρυθηκε μὲ τὶς δύο συνθῆκες τοῦ Λονδίνου (1830 καὶ 1832).

Τὰ γεγονότα τοῦ τετάρτου ἔτους (1824)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ. ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Οἱ ἐσωτερικὲς ἀντιθέσεις μεγάλωναν ὅλο καὶ περισσότερο. Τὸ βουλευτικὸ ποὺ ἐκλέχτηκε ἀπὸ τὴν δεύτερη ἐθνικὴ συνέλευση (1823) ἤρθε σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Μαιροκορδάτο, γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν προεδρία, ἀντὶ τοῦ 'Υψηλάντη. Αὐτὸ ἔφερε σὲ σύγκρουση στὴν ἀρχὴ τὸν Κολοκοτρώνη μὲ τὸν Μαιροκορδάτο (ποὺ κατέφυγε στὴν "Υδρα καὶ ἔσηκωσε τοὺς προκρίτους) καὶ ἐπειτα τὸ ἐκτελεστικὸ μὲ τὸ βουλευτικό.

Τὸ βουλευτικὸ κατέφυγε στὸ "Αργος καὶ μετὰ στὸ Κρανίδι, ὅπου ἔξελεξε ἔνα νέο ἐκτελεστικὸ μὲ πρόεδρο τὸν Γεώργιο Κουντουριώτη, "Υδραῖο, ἀδελφὸ τοῦ ἰσχυρότερου ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς "Υδρας, Λαζάρου Κουντουριώτη, καὶ μὲ μέλη τὸν 'Αλ. Μαιροκορδάτο καὶ τὸν 'Ηπειρώτη 'Ιωάννη Κωλέττη, ποὺ εἶχε μεγάλη ἐπίρροή στὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα. Τὸ ἐκτελεστικὸ τοῦ Κρανιδιοῦ ὑποστήριξαν καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ δύο κυβερνήσεις ἤρθαν σὲ ἐμπόλεμη σύγκρουση. Τὸ ἐκτελεστικὸ τοῦ Κρανιδιοῦ ὅμως ἦταν ἰσχυρότερο. 'Ο Κολοκοτρώνης καὶ

Γενικὰ
χαρακτηριστικά

Ζωγραφική Τούρκων
μούσεουμ

μετασύριζον
μετασύριζαν

Ἀφορμὴ ἐμφυλίων
πολέμων

Σύγκρουση
ἐκτελεστικοῦ
βουλευτικοῦ (1823)

νέο βουλευτικό
νέο βουλευτικό

Ἐμφύλιοι πόλεμοι

οι δικοί του άναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν άμνηστεία καὶ ή άμνηστεις τοὺς δόθηκε μὲ τὸν περιορισμὸν νὰ μὴν ἔχουν δικαιώμα νὰ ἐκλεγοῦν γιὰ ἀρκετὰ χρόνια σὲ δημόσια ἀξιώματα. (Ιούνιος 1824).

Οι πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ὅμως δυσαρεστήθηκαν, ὅταν τὸν 'Οκτώβριο 1824 ἔξελέγη νέο ἑκτελεστικὸν καὶ προτιμήθηκαν πάλι οἱ στερεολλαδίτες καὶ οἱ νησιῶτες. Οἱ πρόκριτοι συνεννοήθηκαν μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ξανάρχισε. 'Ο Κωλέτης ἔφερε τότε ρουμελιώτικα στρατεύματα στὴν Πελοπόννησο, ποὺ λεηλάτησαν τὴ χώρα, σὰ νὰ ἡταν ἔχθρική. Οἱ "Ελληνες εἶχαν περισσότερες ἀπώλειες τώρα, παρὸτὸν πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους. Σὲ μιὰ μάχη κοντά στὴν Τρίπολη σκοτώθηκε ὁ γιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, Πάνος, ἔνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀξιόλογους νέους πολεμιστές. Συντριψμένος ἀπὸ τὴ λύπη ὁ Κολοκοτρώνης παραδόθηκε στοὺς ἀντιπάλους του· τὸ ἑκτελεστικὸν τοῦ Γ. Κουντουριώτη κυριάρχησε πάλι καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, πολλοὶ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ σημαντικότεροι πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου φυλακίστηκαν στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἡλίᾳ τῆς "Υδρας" (Ιανουάριος 1825).

'Ο ἐμφύλιος πόλεμος ἔγινε ἀφορμὴ νὰ μεγαλώσουν τὰ μίση στὴ Στερεά. 'Ο 'Οδυσσέας' Ἀνδροῦτσος καὶ οἱ Ψαριανοὶ εἶχαν ἐπιχειρήσει ἐκστρατεία στὴν Εὔβοια καὶ εἶχαν ἀποκλείσει τὴ Χαλκίδα. 'Η ἔχθρότητα ὅμως τῆς κυβέρνησης γιὰ τὸν 'Ανδροῦτσον καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ παραλύσῃ ἡ προσπάθεια καὶ νὰ ύποταχτῇ δῆλη ἡ Εὔβοια στοὺς Τούρκους.

Καταδιωγμένος ἀπὸ τὸ μίσος τῶν ἔχθρῶν του καὶ ίδιαίτερα τοῦ Κωλέττη, μετὰ τὸ δεύτερο ἐμφύλιο πόλεμο, ὁ 'Ανδροῦτσος ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στοὺς Τούρκους. Οἱ ἔχθροι του τὸν χαρακτήρισαν προδότη καὶ ἔστειλαν ἐναντίον του τὸν Γκούρα, παλιὸ ἄνθρωπο καὶ προστατεύομέν του. 'Ο 'Ανδροῦτσος ἐμπιστεύτηκε στὸν Γκούρα καὶ τοῦ παραδόθηκε. 'Εκεῖνος ὅμως τὸν φυλάκισε στὴν 'Ακρόπολη τῶν Αθηνῶν καὶ οἱ ἄνθρωποί του τὸν δολοφόνησαν ἀφοῦ τὸν βασάνισαν βάρβαρα γιὰ νὰ τοὺς ἀποκαλύψῃ τοὺς δῆθεν θησαυρούς του καὶ διέδωσαν ὅτι σκοτώθηκε, καθὼς δοκίμασε νὰ δραπετεύσῃ. "Ἐτοι ἡ Στερεά 'Ελλάδα ἔχασε μὲ τὶς πολιτικὲς ἐμπάθειες καὶ τὰ μίση τὸν ίκανότερο καὶ γενναιότερο στρατιωτικὸν ἀρχηγὸν τῆς.

Συνέπειες τῶν ἐμφυλίων πολέμων

Τὸ ἑκτελεστικὸν Κουντουριώτη-Μαιροκορδάτου-Κωλέττη πίστεψε πῶς ἐπεβλήθη ὥριστικὰ καὶ πῶς θὰ μποροῦσε περιορίζοντας τὶς ἀντιδράσεις τῶν προκρίτων καὶ τῶν στρατιωτικῶν νὰ ἐπιβάλῃ μιὰ ισχυρὴ πολιτικὴ κυβέρνηση. "Ομως σύντομα φάνηκαν τὰ φοβερὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐμφυλίων πολέμων.

1) Οἱ "Ελληνες χωρίστηκαν τώρα σὲ τρία κόμματα: Στερεοελλα-

Θάνατος 'Οδυσσέας
'Ανδροῦτσου

νιαλικαρδία μυροφόρων
νιαλικαρδία

πονοδοκείας
συντονιστικό²
(ΕΣΒΤ) θυντούλια

Συνέπειες τῶν
ἐμφυλίων πολέμων

ιανυδρία ιανυδρία

δίτες, Νησιώτες, Πελοποννήσιοι και ένισχύθηκε ό τοπικισμός.

2) Οι έμπαθειες, τά μίση, τό πολιτικά και άτομικά συμφέροντα ψύχραναν τὸν πρῶτο έθνικὸν ένθουσιασμόν.

3) Οι σημαντικότεροι πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ παραγκωνίστηκαν. Ἡ Πελοπόννησος ἔχασε τοὺς πολιτικοὺς και πολεμικοὺς ἀρχηγούς της, ποὺ ἦταν φυλακισμένοι στὴν "Υδρα, ἐνῶ οἱ στρατιωτικοὶ και τὰ στρατεύματα τῆς Στερεάς βρίσκονταν στὴν Πελοπόννησο.

4) Τὰ χρήματα τοῦ δανείου ξοδεύτηκαν κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους στὸν ἐμφύλιο πόλεμο.

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΕΤΟΥΣ (1824)

Ἐνῶ ἡ ἐπανάσταση ἔξασθένησε μὲ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ὁ σουλτάνος ἀποφάσισε νὰ καταπνίξῃ τὸ συντομώτερο τὸ ἑλληνικὸν κίνημα, γιατὶ ἀνησύχησε μὲ τὴ στροφὴ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Συνεννοήθηκε μὲ τὸν Μεχμέτ' Ἀλῆ τῆς Αίγυπτου, ποὺ εἶχε ὀργανώσει στόλο και τακτικὸν στρατὸν και εἶχε γίνει σχεδὸν ἀνεξάρτητος, νὰ πάρῃ μέρος στὸν πόλεμο. Τοῦ ἔκανε μεγάλες παραχωρήσεις, παρ' ὅλο ποὺ ἤξερε πῶς αὐτὸν ἦταν ἐπικίνδυνο γιὰ τὸ τουρκικὸν κράτος. Τοῦ ἔδωσε τὴν Κύπρο και τὴν Κρήτη και διόρισε τὸ θετὸ γιό του Ἰμπραῆμ, πασᾶ στὴν Πελοπόννησο.

Τὸ στρατηγικὸ σχέδιο τῶν Τούρκων γιὰ τὸ 1824 ἦταν νὰ ύποτάξῃ ὁ τουρκικὸς στρατὸς τὴ Στερεά Ελλάδα, ὁ αίγυπτιακὸς νὰ κάνῃ ἀπόβαση στὴν Πελοπόννησο και οἱ δύο στόλοι νὰ καταστρέψουν και νὰ ύποτάξουν τὰ ναυτικὰ νησιά. Γιὰ πρώτη φορὰ χρησιμοποιήθηκε ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τακτικὸς στρατός, ποὺ ὄσο κι' ἀν ἦταν

Συμφωνία Τουρκίας
Αίγυπτου (1824)

'Η καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, (εἰκόνα λαϊκοῦ ζωγράφου, Εθνικό Ιστορικό μουσεῖο).

Ψαριανοί και άλλοι πρόσφυγες στήν Αίγινα. (Σχέδιο τοῦ Γερμανοῦ ζωγράφου Krazeisen). Δεξιά στὸ βάθος διακρίνεται ἡ πόλη καὶ τὸ λιμάνι. Άριστερά τὸ σπίτι τοῦ Γ. Ἡρεώπη-Κοντογώρη, ποὺ χρησίμευε σάν ἀποθήκη πολεμοφόδιων γιά τὸν Ἀγώνα.

κατώτερος ἀπὸ τοὺς εύρωπαικούς, εἶχε ὄργανωθῆ καὶ πλαισιωθῆ ἀπὸ Γάλλους ἀξιωματικούς.

Καταστροφὴ Κάσσου
καὶ Ψαρῶν (1824)

Οι πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1824 ἦταν πιὸ πολὺ ναυτικές. Οἱ Τουρκοαιγύπτιοι προσπάθησαν νὰ καταστρέψουν τὰ ναυτικὰ νησιά γιὰ νὰ ἔξασφαλίσουν τὴν ἐλεύθερη κίνησή τους στὸ Αιγαῖο. Οἱ Αιγύπτιοι ὑπέταξαν τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσσο καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔκαναν ἐπίθεση στὰ Ψαρὰ (Ἰούνιος 1824). 'Ο ἐλληνικὸς στόλος δὲν ἔφτασε ἐγκαίρως καὶ οἱ Ψαριανοί, ποὺ εἶχαν φέρει Μακεδόνες καὶ ἄλλους πολεμιστὲς στὸ νησί τους, ἀποφάσισαν νὰ περιορίσουν τὴν ἄμυνα στὴν ξηρά. Οι Τοῦρκοι, ποὺ εἶχαν πληροφορήθη ἀπὸ κατασκόπους τὶς λεπτομέρειες τῆς ὁχύρωσης τοῦ νησιοῦ, ἔκαναν ἀπόβαση στὶς λιγότερο φυλαγμένες καὶ πιὸ ἀπόκρημνες ἀκτὲς καὶ προχώρησαν στὸ ἐσωτερικό. 'Ο στρατὸς πλευροκοπήθηκε, διαλύθηκε καὶ ἅρχισε μιὰ φοβερὴ σφαγή. 'Ο μισὸς πληθυσμὸς τοῦ νησιοῦ καὶ τὰ περισσότερα πλοῖα χάθηκαν. Μερικοὶ κλείστηκαν στὸ παλιὸ φρούριο (Παλαιόκαστρο), πολέμησαν ώς τὸ τέλος καὶ τινάχτηκαν στὸν ἀέρα.

Οι Ψαριανοὶ πρόσφυγες κατέφυγαν στὶς Σπέτσες, ἔπειτα στὴ Μονεμβασία, ἀργότερα οἱ περισσότεροι ἐγκαταστάθηκαν στὴν Αίγινα. Μὲ τὸ δυναμισμὸ ποὺ τοὺς διέκρινε κατόρθωσαν πάλι νὰ ὄργανώσουν τὸ στόλο τους καὶ νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο. "Ομως ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, ὥπως καὶ τῆς Κάσσου, ποὺ ἦταν οἱ ἀκραίες βάσεις τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ καὶ ἐκάλυπταν μὲ τὸ στόλο τους τὸ Αιγαῖο, ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα χτυπήματα γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Οἱ

Κυκλαδες αρχισαν να κλονίζωνται. Οι 'Υδραιοι και Σπετσιώτες φοβήθηκαν έπιθεση και στά δικά τους νησιά. 'Αμέσως μετά τήν καταστροφή ένα τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου μὲ τὸν Γ. Σαχτούρη, μαζὶ μὲ τὰ καράβια τῶν Ψαριανῶν ποὺ σώθηκαν, ἔπλευσαν πρὸς τὰ Ψαρὰ και τὴ Σάμο, δῆποι στὶς ἀρχές Αὐγούστου 1824 ἔγιναν ἀλλεπάλληλες ναυμαχίες, και κατόρθωσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν τουρκικὴ ἀπόβαση.

Κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου ὁ στόλος τῶν Αἰγυπτίων ἔφτασε στὴν 'Αλικαρνασσὸ και ἐνώθηκε μὲ τὸν τουρκικό. Τότε ἔφτασε και ὁ ὑπόλοιπος ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸν Α. Μιαούλη.

Οἱ δύο στόλοι συναντήθηκαν στὸν κόλπο τοῦ **Γέροντα** πάνω ἀπὸ τὴν 'Αλικαρνασσό. Σὲ δύο μεγάλες ναυμαχίες (26 και 28 Αὐγούστου) οἱ 'Ελληνες νίκησαν. 'Ο τουρκικὸς στόλος ἔφυγε στὸν 'Ελλήσποντο, ὁ αἰγυπτιακὸς δοκίμασε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Κρήτη, ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς τὸν καταδίωξε, τὸν ἐνίκησε και τὸν ὑποχρέωσε νὰ γυρίσῃ στὴν 'Αλικαρνασσό.

'Ο ἑλληνικὸς στόλος ἤταν νικητὴς ἀλλὰ ἔμεινε ἀνεφοδίαστος και ἔχωρις πυρπολικά. 'Ετσι ἀναγκάστηκε νὰ ἐπιστρέψῃ ('Οκτώβριος 1824) μὲ τὴν ἐλπίδα πώς οἱ Αἰγύπτιοι δὲν θὰ κινηθοῦν μέσα στὸ χειμῶνα' ἀλλὰ ὁ 'Ιμπραήμ πέρασε στὴ Σούδα τῆς Κρήτης και τὸ Φεβρουάριο 1825 ἔκανε ἀπόβαση στὴν Πελοπόννησο.

ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

'Η ἀλλαγὴ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς προκάλεσε τὴν ἀνησυχία και τὴν ἄμεση ἀντίδραση τῆς Ρωσίας, ποὺ πρότεινε ('Ιανουάριος 1824) νὰ ιδρυθοῦν τρεῖς ὑποτελεῖς ἡγεμονίες στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο κατὰ τὸ πρότυπο τῶν παραδουναβίων 'Ηγεμονιῶν. 'Η πρόταση δὲν ἔγινε δεκτή, οὔτε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οὔτε ἀπὸ τοὺς 'Ελληνες, και πολεμήθηκε ἀπὸ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις.

Μετὰ τὰ 1823 ἄρχισαν μεγάλες διπλωματικὲς ζυμώσεις στὴν 'Ελλάδα. 'Εκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀγγλία και ἡ Γαλλία προσπάθησε νὰ ἀποκτήσῃ ἐπιρροὴ και σχηματίστηκε ἔνα «γαλλικό» κόμμα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κωλέττη, ποὺ πίστευε στὴ γαλλικὴ ὑποστήριξη, ἐνῶ ὁ 'Ψυλλάντης και ὁ Κολοκοτρώνης ἔμειναν στὴ φιλορωσικὴ παράδοση τῆς φιλικῆς ἑταίριας· τὸ κόμμα τους ὄνομάστηκε «ρωσικό».

Παναγιώτης Λαζαρίδης
Παναγιώτης Λαζαρίδης

Ναυμαχίες στὴ Σάμο
Γέροντα (1824)

Καποδιστρός στὴ Ρωσία
'Απόβαση 'Ιμπραήμ

Προτάσεις τῆς
Ρωσίας

Οργάνωση των επανατολικῶν στρατευμάτων
πλανητικής στρατηγικής

πλανητικής στρατηγικής

Παναγιώτης Λαζαρίδης
Παναγιώτης Λαζαρίδης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Αἴτια και συνέπειες τῶν ἐμφυλίων πολέμων.
2. 'Η ἐνέμβαση τῶν Αἰγυπτίων και ἡ σημασία της γιὰ τὸν ἀγώνα.
3. Ποιά είναι τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τοῦ τετάρτου ἔτους και οἱ συνέπειές τους γιὰ τὴν ἐπανάσταση;

Τὰ γεγονότα τοῦ πέμπτου ἔτους (1825)

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Τὸ πέμπτο ἔτος εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ θλιβερὰ καὶ τραγικὰ γιὰ τὸν ἐλληνικὸν ἄγώνα.

‘Ο Ἰμπραήμ, ἀφοῦ πῆρε ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἔκανε ἀπόβαση στὴ Μεθώνη (Φεβρουάριος 1825), ποὺ οἱ “Ἐλληνες δὲν εἶχαν φροντίσει νὰ τὴν καταλάβουν. Κατέλαβε ύστερα τὴν Κορώνη καὶ πολιόρκησε τὰ φρούρια τῆς Πύλου (εἶχε ὄνομαστῇ ἀπὸ τοὺς Βενετούς Ναυαρίνο). ‘Η κυβέρνηση ὁργάνωσε μιὰ ἐκστρατεία στὴν Μεσσηνία, ἀλλὰ ἡ κακὴ διοίκηση τοῦ στρατοῦ καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ “Ἐλληνες γιὰ πρώτη φορὰ ἀντιμετώπιζαν τακτικὸ στρατό, ὁδήγησε σὲ ἀποτυχία. Οἱ Αἰγύπτιοι νίκησαν στὸ Κρεμμύδι. Μιὰ ἀπόπειρα νὰ καταληφθῇ ἀπὸ τοὺς “Ἐλληνες ἡ Σφακτηρία (νησὶ στὴν εἰσόδῳ τοῦ κόλπου τῆς Πύλου) κατέληξε σὲ φοβερὴ καταστροφή.

‘Αφοῦ πῆρε τὰ φρούρια τῆς Πύλου καὶ ἔξασφάλισε τὸ μεγάλο λιμάνι, γιὰ νὰ τὸ μεταχειριστῇ σὰν βάση ἀνεφοδιασμοῦ καὶ καταφύγιο τοῦ στόλου του, ὁ Ἰμπραήμ βάδισε πρὸς τὴν Ἀρκαδία. Οἱ ἐπιτυχίες του κλόνισαν τὸ ἡθικὸ τῶν κατοίκων, ποὺ πρὶν περιφρονοῦσαν τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ ξεσήκωσαν μιὰ γενικὴ διαμαρτυρία καὶ ἀπαίτηση νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ μάλιστα ὁ Κολοκοτρώνης.

‘Ο Παπαφλέσσας, ύπουργὸς τότε τῶν ἐσωτερικῶν, ἀποφάσισε νὰ

Γρηγόριος Δικαῖος (Παπαφλέσσας).

Μάχες στὴ Μεσσηνία
μὲ τὸν Ἰμπραήμ

ἐκστρατεύση στὴ Μεσσηνία, νὰ συγκεντρώσῃ στρατὸ καὶ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους. Εἶδε ὅμως πόσο ἡ κατάσταση ἦταν δύσκολη καὶ ἔδωσε τὴ συμβουλὴ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ κρατούμενοι στὴν “Υδρα.” Εφτασε στὸ χωριὸ Μανιάκι. Τὸ ἡθικὸ τῶν στρατιωτῶν ἦταν πεσμένο, πολλοὶ λιποτακτοῦσαν. ‘Ο Παπαφλέσσας ἀποφάσισε νὰ πολεμήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους ὡς τὸ θάνατο, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ στηρίξῃ τὸν ἄγώνα καὶ νὰ δώσῃ καὶ στοὺς “Ἐλληνες καὶ στοὺς ἔχθροὺς ἔνα παράδειγμα παλληκαριᾶς καὶ αὐτοθυσίας. ‘Η μάχη στὸ Μανιάκι (Μάιος 1825), ὅπου ὁ Παπαφλέσσας πολέμησε μὲ 600 περίπου παλληκάρια πάνω ἀπὸ

Μάχη στὸ Μανιάκι
(1825)

3000 τακτικό στρατό, ώσπου σκοτώθηκε, έκανε έντυπωση και στὸν ἕδιο τὸν Ἰμπραήμ.

Οἱ Αἰγύπτιοι προχώρησαν στὴ Μεσσηνία καὶ ἡ κατακραυγὴ ἔγινε τόσο μεγάλη, ώστε ἡ κυβέρνηση ἀναγκάστηκε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς προκρίτους. Διόρισε τὸν Κολοκοτρώνη Γενικὸν Ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ ἀνέθεσε ἐν λευκῷ τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔκανε ἐπιστράτευση, ἀλλὰ ἦταν ἀργά πιὰ γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἰμπραήμ νὰ περάσῃ στὴν Ἀρκαδία καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Τρίπολη. Ἔτσι ὁ Ἰμπραήμ στερεώθηκε στὸ κέντρο τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπεχείρησε νὰ κατεβῇ πρὸς τὴν Ἀργολίδα. Στοὺς Μύλους τῆς Λέρνας συνάντησε μεγάλη ἀντίσταση ἀπὸ τὸν Μακρυγιάννη, τὸν Ὑψηλάντη καὶ τὸν Κων/νο Μαυρομιχάλη. Οἱ “Ελληνες ἀπὸ ἔνα περιβόλι τῶν Μύλων, ποὺ τὸ εἶχαν πρόχειρα δχυρώσει, ἀπέκρουσαν ἐπανειλημμένες ἐπιθέσεις τῶν Αἰγυπτίων καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ύποχωρήσουν.

Μετὰ τὴν μάχη τῶν Μύλων ὁ Ἰμπραήμ γύρισε πάλι στὴν Τρίπολη, ἀπ’ ὅπου στέλνοντας στρατεύματα κυριάρχησε στὴν πεδινὴ Πελοπόννησο. Οἱ κάτοικοι ἔφυγαν στὰ βουνά. Ἐπειδὴ ἡ προσπάθειά του νὰ πείσῃ τοὺς “Ελληνες νὰ προσκυνήσουν ἀπέτυχε, χάρη στὸν πόθο τοῦ λαοῦ γιὰ ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀντίδραση τοῦ Κολοκοτρώνη ποὺ πολέμησε σκληρὰ τέτοιες τάσεις, οἱ Αἰγύπτιοι ἄρχισαν νὰ καταστρέφουν συστηματικὰ τῇ γῆ. Μὴ μπορώντας νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ κατὰ μέτωπον ὁ Κολοκοτρώνης ξαναγύρισε στὴν παλιὰ τακτικὴ τοῦ κλεφτοπόλεμου καὶ πρόσφερε σ’ αὐτὴ τὴ δύσκολη περίοδο τὴν πιὸ μεγάλη ύπηρεσία στὴν ἐπανάσταση, γιατὶ κατόρθωσε παρὰ τὴ φοβερὴ δυστυχία τοῦ λαοῦ νὰ κρατήσῃ τὴν Πελοπόννησο ἀπροσκύνητη.

Οἱ ἐπιτυχίες τῶν Αἰγυπτίων, ποὺ ἀποδόθηκαν στὴν ὀργάνωση τοῦ στρατοῦ τους, ἔκαναν τοὺς “Ελληνες ν’ ἀντιμετωπίσουν τὴν ἀνάγκη νὰ αὐξηθῇ ὁ τακτικὸς στρατὸς καὶ ἀνέθεσαν στὸν Γάλλο συνταγματάρχη Φαβιέρο ν’ ἀναδιοργανώσῃ ἔνα μικρὸ σῶμα τακτικῶν, ποὺ εἶχε σχηματισθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπανάστασης. Τὸ τακτικὸ πῆρε μέρος σὲ πολλὲς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔπαιξε ἀποφασιστικὸ ρόλο. Οἱ “Ελληνες ἐξακολουθοῦσαν νὰ πολεμοῦν ὡς τὸ τέλος μὲ τὸν πατροπαράδοτο τρόπο.

Ἐπιχειρήσεις στὴ Θάλασσα

‘Ο ἑλληνικὸς στόλος ἔκανε ύπεράνθρωπες προσπάθειες στὰ 1825 νὰ κόψῃ τὸν ἀνεφοδιασμὸ τῶν Αἰγυπτίων, χωρὶς νὰ τὸ πετυχαίνῃ πάντοτε, παρὰ τὰ μεγάλα κατορθώματά του. Στὰ 1825 ὁ στόλος χωρίστηκε σὲ δύο μοίρες. ‘Η μία περιέπλεε τὴν Πελοπόννησο μὲ ναύαρχο τῶν Ὑδραίων τὸν Μιαούλη (ώς τὴν ἐποχὴ τοῦ Καποδίστρια κάθε νησὶ εἶχε τὸν δικό του ναύαρχο: οἱ ‘Ὑδραῖοι τὸν Α. Μιαούλη, οἱ Ψαριανοὶ τὸν Ν. Ἀποστόλη, οἱ Σπετσιῶτες τὸν Γ. Ἀνδροῦτσο). Κάποτε διορίζονταν καὶ ἄλλοι κατὰ τὶς περιστάσεις).

‘Απελευθέρωση τοῦ Κολοκοτρώνη

Μάχη Μύλων (1825)

Μάχη Μύλων
της 25 Απριλίου 1825

Καταστροφές στὴν Πελ/σο

‘Οργάνωση τακτικοῦ στρατοῦ. Φαβιέρος

Ναυμαχία Μεθώνης
(‘Απρίλιος 1825)

Ναυμαχία Καφηρέα
(Μάιος 1825)

Έκστρατεία τοῦ
Κανάρη στήν
Αλεξανδρεία

νήσοι της Αιγαίου

Έγγραφο πρός τὴν
Αγγλία γιὰ
προστασία

Φοιτητικό πρωτόγονο
προεδρευτικό διπτύχο

Μάϊος στη Μάνη
(1825)

Εποχιαλέξιες
πνευματικού οίκου

Στά τέλη Απριλίου 1825 ὁ Μιαούλης μπῆκε στὸ λιμάνι τῆς Μεθώνης καὶ κατέστρεψε περὶ τὰ εἴκοσι αιγυπτιακὰ πλοῖα. ‘Η νίκη ἐνθουσίασε τοὺς “Ἐλληνες, ἀλλὰ οἱ ἐπιχειρήσεις δὲν μποροῦσαν νὰ συνεχιστοῦν μὲ τὸν ἴδιο ρυθμό, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν πυρπολικά.

‘Η ἄλλη μοίρα τοῦ στόλου μὲ τὸν Γ. Σαχτούρη, ναύαρχο τῶν Ὑδραιών, καὶ τὸν Ν. Ἀποστόλη, ναύαρχο τῶν Ψαριανῶν, κατόρθωσε στὶς 20 Μαΐου 1825 νὰ παρασύρῃ τὸν τουρκικὸ στόλο, ποὺ κατέβαινε γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις στὸ Μεσολόγγι, στὸ στενὸ ἀνάμεσα στὴν “Ανδρο καὶ στὴν Εὔβοια (στὸ ἀκρωτήριο τοῦ Καφηρέα).’ Εκεῖ ἔγινε μεγάλη ναυμαχία, τὰ ἐλληνικὰ πυρπολικὰ τίναξαν στὸ ἀέρα πολλὰ τουρκικὰ πλοῖα, διασκόρπισαν τὰ ὑπόλοιπα καὶ τὰ ἀνάγκασαν νὰ πᾶνε πρὸς τὴν Κρήτη, ὅπου ἐνώθηκαν μὲ τὰ αιγυπτιακά. ’Εκεῖ τὰ καταδίωξε ἐνωμένος ὁ ἐλληνικὸς στόλος καὶ νίκησε ἄλλες δυὸ φορὲς ἔξω ἀπὸ τὴν Σούδα.

Τὸν Ἰούλιο - Αὐγούστο 1825 ὁ Κ. Κανάρης τόλμησε νὰ μπῇ στὸ λιμάνι τῆς Αλεξανδρείας, γιὰ νὰ πυρπολήσῃ τὸν αιγυπτιακὸ στόλο. Δύο πολεμικὰ καὶ τρία πυρπολικὰ ἔφτασαν στὴν Αλεξανδρεία μὲ ξένες σημαίες. Τὸ πυρπολικὸ τοῦ Κανάρη μπῆκε στὸ λιμάνι, ἀλλά, ἐνῶ πλησίαζε τὸν ναύσταθμο τῶν Αιγαίων, ἄλλαξε ὁ ἀνεμος. ’Ο Κανάρης τοῦ ἔβαλε φωτιά, καὶ μέσα στὴ φοβερὴ ἀναστάτωση ποὺ ἀκολούθησε, ὁ ἴδιος μὲ τὸ πλήρωμά του, τὸ ἄλλο πυρπολικὸ καὶ τὰ ἐλληνικὰ καράβια κατόρθωσαν νὰ ξεφύγουν.

ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Οἱ φοβερὲς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπισαν οἱ “Ἐλληνες στὰ 1825 τὰμις ἀνάγκασαν νὰ στείλουν ἔνα ἔγγραφο στὸν βασιλιά τῆς Αγγλίας, ὑπογραμμένο ἀπὸ τοὺς κυριότερους πολιτικοὺς καὶ πολεμικούς ἀρχηγούς, ὅπου ζητοῦσαν τὴν ἀποκλειστικὴ προστασία τῆς Αγγλίας καὶ τὴν ἐπέμβασή της γιὰ νὰ λυθῇ τὸ ἐλληνικὸ πρόβλημα. Γιὰ πρώτη φορὰ ἡταν διατεθειμένοι νὰ δεχτοῦν ἀκόμα καὶ ύποτέλεια.

‘Η ἀγγλικὴ κυβέρνηση δὲν μποροῦσε νὰ ἀναλάβῃ τέτοια ὑποχρέωση, χωρὶς νὰ ἔρθῃ σὲ ρήξη μὲ τὴν Τουρκία, πράγμα ποὺ δὲν ἦθελε. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ δόμως (ποὺ ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριῶν ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ Ἀμερικανούς φιλέλληνες) ἔδινε στὴν Αγγλία τὸ δικαίωμα νὰ ἀναπτύξῃ πρωτοβουλία στὸ ἐλληνικὸ ζῆτημα.

‘Η εύκαιρία παρουσιάστηκε ὅταν στὰ 1825 πέθανε ὁ τσάρος ‘Αλέξανδρος Α’ καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ Νικόλαος Α’, ποὺ ἦταν πιὸ ἀποφασιστικὸς στὰ ζητήματα τῆς Βαλκανικῆς. ’Η Αγγλία πρότεινε τότε διμερεῖς διαπραγματεύσεις στὴ Ρωσία, σχετικὲς μὲ τὸ ἐλληνικὸ πρόβλημα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

Ποιά ἦταν τὰ κυριότερα γεγονότα τοῦ 1825; Πῶς διαμορφώθηκε ἡ γενικὴ κατάσταση γιὰ τὸν ἀγώνα καὶ γιὰ ποιοὺς λόγους;

Τὰ γεγονότα τοῦ ἔκτου ἔτους (1826)

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Πολιορκία καὶ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ἡ μεγάλη πολιορκία καὶ ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγιοῦ είναι ἀπὸ τίς πιὸ τραγικὲς καὶ ἡρωϊκὲς σελίδες τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης.

Ἄπὸ τὰ μέσα Ἀπριλίου 1825 ὡς τὰ μέσα Ἀπριλίου 1826 ἡ φρουρὰ καὶ ὁ λαός τοῦ Μεσολογγιοῦ κράτησαν καὶ τὸν τουρκικὸν στρατὸν τοῦ Κιουταχῆ καὶ τὸν αἰγυπτιακὸν τοῦ Ἰμπραήμ καὶ τοὺς προκάλεσαν μεγάλες ἀπώλειες. Σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη περίοδο γιὰ τὴν ἐπανάσταση ὁ ἔνας αὐτὸς χρόνος μποροῦσε νὰ παίξῃ ἀποφασιστικὸν ρόλον.

Ἄπὸ τὴν πρώτη πολιορκία ἀποδείχτηκε ὅτι τὸ Μεσολόγγι εἶχε μιὰ ιδιαίτερη στρατηγικὴ σημασία. Βρισκόταν σὲ θέση κατάληλη γιὰ νὰ κρατήσῃ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ Ρίο στὴν Πελοπόννησον. Ἡταν χτισμένο σὲ χαμηλὴ χερσόνησον. Ἀπὸ τὸ 1823 ὁ μηχανικὸς Κοκκίνης τὸ εἶχε κάπως καλύτερα ὀχυρώσει μὲν ἔνα ήμικυκλικὸν τείχος. Ἡ ρηχὴ λιμνοθάλασσα, ποὺ τὸ περιβάλλει σὲ μεγάλη ἔκταση, ἐμπόδιζε τὴν προσέγγιση τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ ἔκανε ἀδύνατο τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ τὸν κανονιοβολισμὸν τῆς πόλης. Σὲ μερικὰ σημεῖα ὑπῆρχαν βαθύτερες διαβάσεις ποὺ προστατεύονταν ἀπὸ χαμηλὰ νησιά (Κλείσοβα, Ντολμάρι, Βασιλάδι) καὶ οἱ "Ἐλληνες τὰ εἰχαν ὀχυρώσει μὲν κανόνια. Ἐκεῖ μποροῦσε νὰ πλησιάζῃ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ τουρκικὰ πλοῖα μὲ πυρπολικά, καὶ νὰ τροφοδοτῇ τὸ φρούριο.

"Ο Κιουταχῆς πολιόρκησε τὸ Μεσολόγγι στὶς 15 Ἀπρ. 1825 μὲ 20 χιλ. στρατό. Μέσα στὴν πόλη είχαν κλειστῆ περὶ τὶς 3 χιλ. ἀπὸ τοὺς καλύτερους ρουμελιώτες, μακεδόνες καὶ σουλιώτες ὄπλαρχηγούς. Ἀρχισε ἐ-

Β' Πολιορκία
Μεσολογγιοῦ

Θ.Βρυζάκη, ἡ "Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγιοῦ.
(Ἐθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Ο Ιμπραήμ στο
Μεσολόγγι

Αποκλεισμός του
Μεσολογγίου

Έξοδος (1826)

νας σκληρός και ἐπίμονος πόλεμος, παρά τὴν ἀριθμητικὴ διαφορά. Ο Κιουταχῆς δοκίμασε νὰ παρῃ τὸ φρούριο μὲ ἐφόδους και ἀπέτυχε. "Υψωσε ἔνα πρόχωμα στὴ Δ. πλευρὰ τοῦ τείχους γιὰ νὰ κανονιοβολήσῃ τὸ ἐσωτερικὸ ἥ γιὰ νὰ πηδήσουν μέσα οἱ στρατιῶτες του· οἱ "Ελληνες τὸ διέλυσαν μὲ λαγούμια (ύπονόμους, ποὺ τὶς γέμιζαν μπαρούτι και τὶς τίναζαν στὸν ἄέρα).

Τὸν Ἰούλιο ἡ φρουρὰ συνεννοήθηκε μὲ τὸν Καραϊσκάκη, ποὺ βοήθησε ἀπ' ἔξω, κι' ἔγινε μιὰ διπλὴ μεγάλη ἐπίθεση ποὺ ὑποχρέωσε τὸν Κιουταχῆ νὰ τραβήξῃ τὰ στρατεύματά του πρὸς τὸν Ζυγὸ και ν' ἀφήσῃ σχεδὸν ἐλεύθερη τὴν πόλη. Τότε οἱ Μεσολογγίτες ἔκαναν τὸ λάθος νὰ φέρουν μέσα κάπου 9 χιλ. γυναικόπαιδα, γιὰ νὰ μὴ δυστυχοῦν ἔξω. Αὐτὸ αὔξησε τὶς ἀνάγκες σὲ τρόφιμα.

Ο σουλτάνος ἔστειλε τότε και τὸ στρατὸ τῶν Αἰγυπτίων στὸ Μεσολόγγι. Πρὶν φτάσουν, ο Κιουταχῆς πρότεινε στοὺς "Ελληνες νὰ παραδοθοῦν μὲ όποιουσδήποτε δρους. Οι "Ελληνες ἀρνήθηκαν.

Ἄπο τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1825 πήραν μέρος στὶς ἐπιχειρήσεις και τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα. "Οταν ἀπέτυχαν οἱ προσπάθειές του νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριο μὲ ἔφοδο, ο Ἰμπραήμ ἀναγκάστηκε νὰ περιοριστῇ σὲ στενὸ ἀποκλεισμό. "Ηξερε πῶς τὸ Μεσολόγγι δὲν πέφτει, δσσο ὁ ἑλληνικὸς στόλος τὸ τροφοδοτεῖ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ ἔφτιασε βάρκες κατάλληλες γιὰ τὴ λιμνοθάλασσα, τὶς ὅπλισε μὲ κανόνια, και κατόρθωσε νὰ καταλάβῃ ἔνα τὰ νησιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κλείσιβα, δπου βρῆκε φοβερὴ ἀντίσταση.

Καθώς ὁ ἀποκλεισμὸς γινόταν ὅλο και στενώτερος και ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲ μποροῦσε πιὰ νὰ τροφοδοτήσῃ τὸ φρούριο, ἄρχισε ἀπὸ τὸν Φεβρουάριο 1826 ἡ φοβερὴ πείνα. Ἀφοῦ ἔφαγαν χόρτα και καβούρια και ζῶα ἀκάθαρτα και πολλοὶ πέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα και τὶς ἀρρώστιες, ἀποφάσισαν νὰ μὴν παραδοθοῦν, ἀλλὰ νὰ κάνουν ἔξοδο, νὰ περάσουν πολεμώντας μέσα ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα και ὅσοι γλυτώσουν νὰ συναντηθοῦν ἐπάνω στὸ Ζυγό. Η ἔξοδος ἔγινε τὴ νύχτα 10-11 Ἀπριλίου 1826, τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου. Βγῆκαν ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ φρουρίου χωρισμένοι σὲ τρεῖς ὁμάδες, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Νότη Μπότσαρη, Δημ. Μακρῆ και Κίτσο Τζαβέλλα. Στὴ μέση ἔβαλαν τὰ γυναικόπαιδα. Οι ἄρρωστοι, οἱ γέροι, οἱ πληγωμένοι ἔμειναν στὴν πόλη γιὰ νὰ πολεμήσουν ώς τὸ τέλος και νὰ τιναχτοῦν μαζὶ μὲ τὰ πολεμοφόδια στὸν ἄέρα. Οι ἄλλοι ἔπρεπε νὰ περάσουν ἀπὸ πλατιές τάφρους, ἀπὸ τὰ ταμπούρια τῶν ἐχθρῶν, νὰ πολεμήσουν μὲ τὰ τουρκοαιγυπτιακὰ στρατεύματα, ποὺ είχαν εἰδοποιηθῆ και τοὺς περίμεναν.

Ἄπο τὴ φοβερὴ αὐτὴ ἐπιχείρηση μόνο 1800 ἄνδρες τῆς φρουρᾶς σώθηκαν και 7 γυναῖκες, οἱ πιὸ πολλὲς σουλιώτισσες. Τὰ γυναικόπαιδα γύρισαν στὴν πόλη κι' αἰχμαλωτίστηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἥ ἀπόμειναν μέσα στὶς τάφρους.

Ἡ ἡρωϊκὴ ἄμυνα και ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγιοῦ ἔκανε κατάπλη-

Εη καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Εύρωπη καὶ ἀναζωπύρωσε τὸ ἡρωϊκὸ πνεῦμα ποὺ εἶχε καταπέσει μὲ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὶς ἄλλες καταστροφές.

Οἱ ἐπιχειρήσεις στὴν Ἀττική. Γ. Καραϊσκάκης

Μετὰ τὴν ἔξοδο ὁ Ἰμπραῆμ ξαναγύρισε στὴν Πελοπόννησο καὶ συνέχισε τὴν καταστροφή. Δοκίμασε νὰ ύποτάξῃ τὴ Μάνη, μὰ οἱ Μανιάτες, στὴ μάχη τῆς **Βέργας**, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, πολεμώντας ἀπέκρουσαν τὸ στρατὸ του. "Ετοι ἔμεινε ἐλεύθερη μόνο ἡ Μάνη καὶ ἡ Ἀργολίδα καὶ οἱ ὥρεινὲς περιοχὲς τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης συνέχιζε τὸν κλεφτοπόλεμο.

Ο Κιουταχῆς μετὰ τὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγιοῦ ὑπέταξε τὴ Στερεά, κατέβηκε στὴν Ἀττική καὶ κατέλαβε ὑστερα ἀπὸ σύντομη πολιορκία τὴν πόλη τῶν Ἀθηνῶν. Ο Γκούρας, ποὺ ἦταν φρούραρχος, κλείστηκε μὲ στρατὸ στὴν Ἀκρόπολη. Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα τῆς Στερεᾶς μὲ ἀρχηγούς τὸν Βάσο καὶ Κριεζώτη τραβήχτηκαν στὴν Ἐλευσίνα γιὰ νὰ κλείσουν τὴ διάβαση τῶν Τούρκων στὴν Πελοπόννησο.

Η ἑλληνικὴ κυβέρνηση, ποὺ ἤθελε μὲ κάθε τρόπο νὰ κρατήσῃ τὴν Ἀττική, γιὰ νὰ περιληφθῇ ἡ Στερεά Ἑλλάδα στὸ μελλοντικὸ ἑλληνικὸ κράτος, διόρισε Γενικὸν Ἀρχηγὸ γιὰ τὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Στερεᾶς τὸν **Γεώργιο Καραϊσκάκην**.

Ο Καραϊσκάκης, ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους πολεμικούς ἀρχηγούς, ποὺ διέθετε τότε ἡ Ἐλλάδα, ἀφοῦ συγκέντρωσε στὴν Ἐλευσίνα ἔνα στρατὸ ἀπὸ 4 χιλ. περίπου, κατόρθωσε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ φρούριο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γκούρα (σκοτώθηκε στὴν Ἀκρόπολη 30 Σεπτεμβρίου 1826) μὲ 350 περίπου στρατιῶτες ὑπὸ τὸν Κριεζώτη. Τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη ἦταν νὰ μὴ χτυπήσῃ τὸν Κιουταχῆ στὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς, πρᾶγμα δύσκολο, γιατὶ οἱ Τούρκοι εἶχαν πολὺ ἵππικό, ἀλλὰ νὰ κάνῃ μιὰ ἐκστρατεία στὴ Στερεά Ἑλλάδα καὶ νὰ κλείσῃ τὰ στενὰ πρὸς τὴν Ἀττική ἐμποδίζοντας τὸν ἀνεφοδιασμὸ τῶν Τούρκων.

Σταύρωση του
Καραϊσκάκη. Μάρτιο
του Χιλιετίου

Μάχη Βέργας (1826)

Πολιορκία
'Ακρόπολης 'Αθηνῶν
(1826 - 1827)

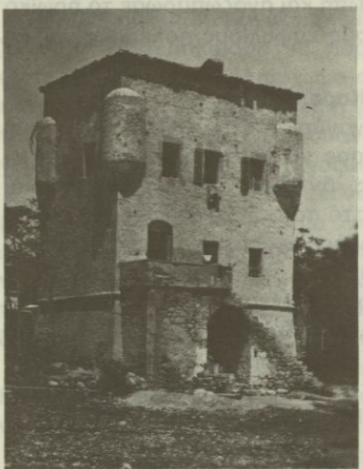
Επίσκεψη του
Καραϊσκάκη στην
Ακρόπολη (1827)

Μάχες 'Αττικῆς. Ο
Καραϊσκάκης Γεν.
'Αρχηγός

Όν πύργος τοῦ Μαρκέλλου, ἔνα ἀπό τὰ παλαιότερα σπίτια στὴν πόλη τῆς Αἰγαίνας (1802), δους εἶχε ἐγκατασταθῆ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνηση ἀπὸ τὰ 1826 καὶ ἐπέτη, γιὰ νὰ παρακολουθῇ τὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Ἀττικῆς.

Γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ σχέδιο αὐτὸ ὁ Καραϊσκάκης ἔστειλε τὸν Κωλέττη μὲ στρατὸ ἀπὸ τὸν Εύβοϊκὸ κόλπο στὴν Ἀταλάντη, ὅπου οἱ Τούρκοι είχαν ἀποθῆκες τροφίμων. Ο Ἰδιος ἐβάδισε πρὸς τὴ Στερεά καὶ ἔφτασε στὴ Δομοπραίνα. Ο Κιουταχῆς κατάλαβε τὴν κίνηση καὶ ἔστειλε ἐνισχύσεις στὴν Ἀταλάντη. Η ἐπιχείρηση τοῦ Κωλέτ-

Εκστρατεία Στερεάς

μέμοναδο
νέωνθα
οικοδομα
Ο Κιουταχῆς
περιοδικό

πολεμούσας τοῦ
Ο ΔΙΚΑΙΑΤΑ λαζα
νετή πρωτοποδο
συντριψα

τη ἀπέτυχε, ἀλλὰ ὁ τουρκικὸς στρατὸς γυρίζοντας στὴν Ἀττικὴ συναντήθηκε μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Καραϊσκάκη στὴν Ἀράχοβα, ὅπου ἔπαθε φοβερὴ καταστροφὴ (24 Νοεμβρίου 1826). Η νίκη τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἀράχοβα χαιρετίστηκε σὰν ἔνα σημαντικὸ γεγονός γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Ἐνώ ώς τότε ἡ ἐπανάσταση τρεμόσθην στὴν Ἀττική, μὲ τὴ νίκη τοῦ Καραϊσκάκη ἀπλώθηκε ξανὰ στὴ Στερεά καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἐπέτυχε τὸ σκοπὸ του ν' ἀποκλείσῃ τοὺς Τούρκους.

Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1826 ὁ Φαβιέρος μὲ ἔνα τμῆμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ μπῆκε στὴν Ἀκρόπολη καὶ τὴν ἐνίσχυσε μὲ πολεμοφόδια.

ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Γ' Εθνικὴ
Συνέλευση, Ἐκλογὴ
διοικητικῆς
ἐπιτροπῆς

Μετὰ τὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου ή Γ' ἐθνικὴ συνέλευση ποὺ εἶχε συνέλθει στὴν Ἐπίδαυρο διέκοψε τὶς ἐργασίες τῆς καὶ ἀποφάσισε ἀντὶ ἐκτελεστικοῦ καὶ βουλευτικοῦ νὰ ἐκλεγῇ μιὰ προσωρινὴ 11μελῆς Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ πρόεδρο τὸν Ἀνδρέα Ζαΐμη.

Η διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ μετέφερε τὴν ἔδρα τῆς στὴν Αἴγινα (Ὀκτώβριος 1826), ὅπου βρίσκονταν καὶ οἱ ψαριανοί, γιὰ νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ ἐνίσχυται τὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Ἀττικῆς.

Τὰ γεγονότα τοῦ ἑβδόμου ἔτους (1827)

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ἀπόβαση στὴν
Καστέλλα

Στὰ 1827 συνεχίστηκαν οἱ ἐπιχειρήσεις στὴν Ἀττική. Τὸν Ἰανουάριο ἔνα σῶμα στρατοῦ ἀπὸ Ἀθηναίους, Υδραίους, Αίγινῆτες καὶ ἄλλους νησιώτες, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Ἀγγλο φιλέλληνα Γκόρντον καὶ τὸν Μακρυγιάννη, ἔκαναν ἀπόβαση στὴν Καστέλλα.

Τὸ Μάρτιο ὁ Καραϊσκάκης γύρισε στὴν Ἀττική μετέφερε τὸ

Ἐπιστροφὴ τοῦ
Καραϊσκάκη. Μάχες
στὸν Πειραιᾶ

στρατόπεδο ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα στὸ Κερατσίνι καὶ κατόρθωσε μὲν μιὰ σειρὰ ἀπὸ μάχες νὰ ἐνώσῃ τὰ δύο στρατόπεδα καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν Πειραιᾶ. Σκοπός του ἦταν νὰ κάνῃ ἀπόβαση στὸν Κάλαμο, νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Κιουταχῆ καὶ ἀπὸ τὴν Εὔβοια, ἀπ' ὅπου τροφοδοτοῦσε τὸ στρατὸ του, καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία. Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως τοῦ Τσώρτς (Church), ποὺ εἶχε διοριστῆ ἀρχιστράτηγος ἀπὸ τὴν Γ' ἑθνικὴ συνέλευση, καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Κόχραν, ποὺ εἶχε διοριστῆ ἀρχιναύαρχος, καὶ τὰ μηνύματα ἀπὸ τοὺς πολιορκημένους, ὅτι θὰ ἀναγκαστοῦν νὰ παραδοθοῦν ἀπὸ τὴν πείνα, τὸν ἔκαναν ν' ἀλλάξῃ σχέδιο καὶ νὰ δεχτῇ τὴν ἄποψη τοῦ Κόχραν γιὰ ἅμεση ἐπίθεση.

Ἡ ἐπίθεση αὐτὴ θὰ ἦταν δύσκολη, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος ἦταν πεδινό. Ὁ Καραϊσκάκης γιὰ νὰ μειώσῃ τὸν κίνδυνο ἀποφάσισε νὰ κάνῃ μιὰ διπλὴ ἐπιχείρηση ἀπὸ τὸν ἔλαιωνα τοῦ Δαφνιοῦ καὶ ἀπὸ τὸ Παλιὸ Φάληρο. Τὴν παραμονὴ ὅμως τῆς ἐπίθεσης πληγώθηκε θανάσιμα σὲ μιὰ μικροσυμπλοκή, ποὺ ἔγινε στὸ Φάληρο, καὶ πέθανε τὴν νύχτα στὸ καράβι τοῦ Τσώρτς (23 Ἀπριλίου 1827).

Ο θάνατός του ἦταν ἡ μεγαλύτερη καταστροφὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ στράτευμα, ποὺ ἔτρεφε ἀφοσίωση καὶ ἀγάπη στὸν μεγάλο στρατηγό, παρέλυσε. Στις 24 Ἀπριλίου ἔγινε ἡ ἐπίθεση ἀνοργάνωτη, μόνο ἀπὸ τὸν Παλιὸ Φάληρο. Πρὶν προφτάσουν οἱ "Ελληνες νὰ ὀχυρωθοῦν στοὺς γύρω λόφους, οἱ Τούρκοι τοὺς ἐπετέθησαν. Κάπου 1500 σκοτώθηκαν, τὰ καλύτερα στρατιωτικὰ σώματα διαλύθηκαν. Μὲ δυσκολία οἱ ὑπόλοιποι σώθηκαν στὴν Καστέλλα, ὅπου

"Ο Πειραιᾶς στὰ 1827. Τὰ Ἑλληνικά πολεμικά βομβαρδίζουν τὸ παλιὸ μοναστήρι τοῦ Ἅγιου Σπυρίδωνος, ὃπου ἦταν κλεισμένοι Τούρκοι. (Σχέδιο τοῦ Krazeisen.)"

Θάνατος τοῦ
Καραϊσκάκη (1827)

Καταστροφὴ
Φαλήρου (1827).
Συνέπειες

συγκεντρώθηκε για λίγο διάστημα το στρατόπεδο και έπειτα έφυγαν στήν Ελευσίνα. Σε λίγο και ή Ακρόπολη παραδόθηκε (Μάιος 1827).

Έτσι μετά τόθανατο τοῦ Καραϊσκάκη οι έπιτυχίες στή Στερεά έκμηδενίστηκαν και ή Αττική έπεισε στά χέρια τῶν Τούρκων. Αποδιοργανωμένη ή έπανάσταση περίμενε τή λύση πιά μόνο από τήν εύρωπαϊκή έπεμβαση.

ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Μετά τίς έπιτυχίες τοῦ Καραϊσκάκη στή Στερεά συνήλθε ή Γ' έθνική συνέλευση στήν Τροιζήνα και ψήφισε ἔνα νέο σύνταγμα. Έδωσε τήν έκτελεστική έξουσία στὸν **Καποδίστριο** ό όποιος όνομάστηκε «**Κυβερνήτης τῆς Έλλαδος**» και τή νομοθετική σὲ ἔνα σῶμα ἀντιπροσώπων, ποὺ όνομάστηκε γιὰ πρώτη φορά «Βουλή». Οσπου νὰ κατεβῆ στήν Ελλάδα ό Κυβερνήτης ἀποφασίστηκε νὰ ἀσκῇ τήν έκτελεστική έξουσία μία τριμελής έπιτροπή (ή ἀντικυβερνητική), ποὺ είχε τήν ἔδρα της στήν ἀρχὴ στὸ Ναύπλιο, και υστερα στήν Αἴγινα.

Η συνέλευση διόρισε ἀρχιστράτηγο τὸν "Αγγέλο Ριχάρδο Τσώρτς, ποὺ είχε ύπηρτησε παλαιὰ στὸν ἄγγλικὸ στρατὸ τῆς 'Επτανήσου, και ἀρχιναύαρχο τὸν λόρδο Κόχραν, ποὺ είχε πολεμήσει γιὰ τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ν. Αμερικῆς και είχε ἀποκτήσει μεγάλη φήμη στήν Εύρώπη. Οι "Ελληνες στήριξαν πολλὲς ἐλπίδες στήν παρουσία του, ἀλλὰ ή ἐπιμονή, ό ἐγώσιμος του και οι διαφορετικὲς ἀντιλήψεις ποὺ είχαν οι Εύρωπαιοι γιὰ τήν πολεμικὴ τακτικὴ, πιὸ πολὺ ἔβλαψαν, παρὰ ώφέλησαν τὸν ἀγώνα.

ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ. ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ (1827)

Η προσέγγιση Αγγλίας - Ρωσίας γιὰ τὸ ἔλληνικὸ ζήτημα, ποὺ κατέληξε σὲ συμφωνία (πρωτόκολλο Πετρουπόλεως, 4 Αὔγουστου 1827), ἔκανε τή Γαλλία νὰ ἀνήσυχηση και ζήτησε νὰ πάρῃ και αὐτὴ μέρος στὶς διαπραγματεύσεις. Έτσι οι τρεῖς δυνάμεις ύπεγραψαν **μιὰ συνθήκη στὸ Λονδίνο** (6 Ιουλίου 1827), ὅπου συμφωνοῦσαν νὰ μεσολαβήσουν στήν Τουρκία γιὰ τή διακοπή τῶν ἐπιχειρήσεων και τήν Ἰδρυση ύποτελοῦς ἔλληνικοῦ κράτους. "Αν η Τουρκία ἀρνιόταν, οἱ δυνάμεις ἀποφάσισαν νὰ συνάψουν φιλικὲς σχέσεις με τήν Ελλάδα και νὰ φροντίσουν γιὰ τήν ἐμπέδωση τῆς εἰρήνης στὰ Βαλκάνια.

Γιὰ νὰ ἐπιβάλουν τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης ἔστειλαν μοίρες τοῦ στόλου τους στὸ Αίγαο· ή Αγγλία μὲ τὸν ναύαρχο Κόδριγκτον, ή Γαλλία μὲ τὸν Δεριγγύνη και ή Ρωσία μὲ τὸν Χέϋδεν.

Σημασία τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου

Η συνθήκη τοῦ Λονδίνου εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ ἔγγραφα, ὅχι μόνο γιὰ τήν ἔλληνική, ἀλλὰ και γιὰ τήν εύρωπαϊκή ιστορία.

1) Μὲ τὴ συμφωνίᾳ Ἀγγλίας - Γαλλίας - Ρωσίας γιὰ τὸ ἑλληνικὸ ζῆτημα παραμερίστηκε ἡ Αύστρια καὶ ἔξουδετερώθηκε ἡ πολιτικὴ τοῦ Μέττερνιχ.

2) Ούσιαστικὰ ἄλλαξε ἡ πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης· ἀντὶ γιὰ τὴν ἐνοπλο ἐπέμβαση τῆς Ἱερᾶς καὶ πενταπλῆς συμμαχίας ἔχομε τώρα ἐπέμβαση διπλωματική, ἀλλὰ καὶ στρατιωτική, ὑπὲρ ἐνὸς ἐπαναστατημένου λαοῦ. Αὐτὸ δημιούργησε ἔνα προηγούμενο καὶ προώθησε τὸ φιλελεύθερο κίνημα στὴν Εὐρώπη.

3) Μὲ τὴν τριμερῆ συμφωνίᾳ ἡ Ρωσία ἀπὸ μιὰ ἀποψη παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ ὑποστήριξη τῶν ὄρθιοδόξων τῆς Ἀνατολῆς, ἐνῷ ἀντίθετα ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἀπέκτησαν δικαιώματα καὶ ἐπιρροὴ στὰ Βαλκάνια.

4) Οἱ δυτικοευρωπαϊκὲς δυνάμεις ἔπαψαν νὰ στηρίζουν τὰ συμφέροντά τους στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο ἀποκλειστικὰ στὴν ἀκεραιότητα τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς πολιτικῆς ποὺ ἅρχισε ὁ Γεώργιος Κάννιγκ καὶ οἱ φιλελεύθεροι τῆς Ἀγγλίας. Μὲ τὴν πολιτικὴ αὐτὴ ἡ Ἀγγλία κατόρθωσε νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐπιρροή τῆς καὶ στὰ Βαλκάνια καὶ στὶς χῶρες τῆς Α. Μεσογείου.

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι τὴ συνθήκη τοῦ Λονδίνου δὲν τὴν ὑπέγραψε ὁ Κάννιγκ, ποὺ εἰχε πεθάνει στὸ μεταξύ, ἀλλὰ τρεῖς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀπολυταρχικοὺς ἥγεμόνες: ὁ τσάρος Νικόλαος Α', ὁ Κάρολος Ι' τῆς Γαλλίας, ὁ πιὸ ἀπολυταρχικὸς ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Λουδοβίκου ΙΙ', καὶ ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Οὐέλλιγκτον, ὁ νικητὴς τοῦ Ναπολέοντος: Μιὰ συνθήκη ποὺ θὰ προωθοῦσε τὸν φιλελευθερισμὸ τῆς Εὐρώπης!

Η NAYMAXIA ΤΟΥ NAYAPINOY (8 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1827)

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ὑπῆρξε μιὰ ἔμμεση συνέπεια τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου. Οἱ ἐνωμένοι στόλοι τῶν συμμάχων μὴ μπορώντας νὰ ἐπιβάλουν μὲ ἄλλο τρόπο στὸν Ἰμπραήμ νὰ μείνῃ πιστὸς στὴν ἀνακωχὴ ποὺ τοῦ ζῆτησαν, ἀποφάσισαν ν' ἀποκλείσουν τὸν κόλπο τοῦ Ναυαρίνου, γιὰ νὰ παρακολουθοῦν τὶς κινήσεις τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Στὶς 8 Ὁκτωβρίου 1827 τὰ εύρωπαὶ καράβια μπῆκαν στὸ λιμάνι γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπὸ τὴν τρικυμία. Οἱ Αἰγύπτιοι τὰ χτύπησαν. "Αρχισε μὰ μεγάλη ναυμαχία ποὺ κατέληξε στὴν καταστροφὴ ὅλου τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Οἱ "Ελληνες κατάπληκτοι καὶ ἐνθουσιασμένοι παρακολουθοῦσαν τὰ γεγονότα ἀπὸ τὰ γύρω ύψώματα.

Ἡ ιδιότυπη αὐτὴ ναυμαχία, χωρὶς κήρυξη πολέμου, προκάλεσε, ὅπως ἦταν φυσικό, τὶς διαμαρτυρίες τῆς τουρκικῆς κυβέρνησης μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φύγουν οἱ πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ ἐκραγῇ (τὸν Ἀπρίλιο 1828) ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

Σημασία τῆς συνθήκης

Nauμαχία Ναυαρίνου (1827)

Στό μεταξύ είχε κατεβή στήν ‘Ελλάδα (’Ιανουάριο 1828) ό
Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιά ήταν τά σπουδαιότερα πολεμικά και πολιτικά γεγονότα τών έτών 1826 και 1827 και ποιά ή γενική κατάσταση γιά τήν έλληνική έπανάσταση άπό πολεμική και άπό διεθνή άποψη;
- Ποιοι στάθηκαν κατά τή γνώμη σας οι μεγαλύτεροι πολεμικοί και πολιτικοί αρχηγοί στόν έλληνικόν άγώνα και ποιά νομίζετε πώς είναι ή συμβολή τους σ' αύτόν;

ΘΕΜΑΤΑ

Σημασία και συνέπειες τής συνθήκης τοῦ Λονδίνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ (1828-1831)

Γενικά
χαρακτηριστικά

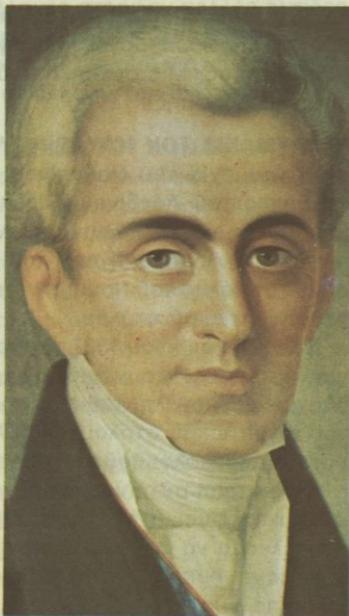
Στήν έποχή τοῦ Καποδίστρια τελειώνει ό ένοπλος έλληνικός άγώνας και όλοκληρώνονται οι διαπραγματεύσεις γιά τήν ίδρυση τοῦ έλληνικοῦ κράτους.

Ήταν μιά έξαιρετική τύχη γιά τήν ‘Ελλάδα νά χειρίζεται τό διπλωματικό ζήτημα σε μιά τόσο κρίσιμη στιγμή ένας πολιτικός με τίς ίκανότητες και τήν πείρα τοῦ Καποδίστρια, πού ήταν ένας άπό τούς μεγαλύτερους διπλωμάτες τής Εύρωπης.

Ο Καποδίστριας έπωφελήθηκε άπό τὸν ρωσοτούρκικό πόλεμο (μερικοὶ πιστεύουν πώς τὸν προκάλεσε) γιά νά καταλάβῃ τή Στερεά ‘Ελλάδα. Έκμεταλλεύτηκε τίς άντιθέσεις τῶν δυνάμεων γιά νά έπιτύχη, δοσο ήταν δυνατό, τήν έπέκταση τῶν έλληνικῶν συνόρων, τήν άπαλλαγή τῆς Πελοποννήσου άπό τοὺς Αιγαυπτίους και τέλος τήν άνεξαρτησία τοῦ έλληνικοῦ κράτους.

Στό έσωτερικό έκανε τήν πρώτη σοβαρή προσπάθεια νά άργανώσῃ τό στρατό, τή διοίκηση, τήν έκπαίδευση και τήν οικο-

Ιωάννης Καποδίστριας.

‘Η παραλία τῆς Αίγινας.

‘Απέναντι ἀπὸ τὴ βάρκα, μπροστά στὸ τριώρφο σπίτι τοῦ Δ. Καλούδη, ποὺ εἶναι μεταγενέστερο (1839), ἀπόβιβάστηκε κατὰ τὴν παράδοση ὁ Ἰω. Καποδίστριας.

Εθνική
Αθηνούπολης (14
Χειρογράφου)

Θεοτόκο πρωνύμο
(5587)

νομία τῆς χώρας. ‘Η ἀνάγκη νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἔνουσία του, γιὰ νὰ ἔχῃ μεγαλύτερο κύρος στὶς διεθνεῖς διαπραγματεύσεις, ἡ πεποίθηση πῶς χρειαζόταν ἰσχυρή κεντρική κυβέρνηση γιὰ νὰ ἐπιβληθῇ στὴν ὄλιγαρχία τῶν προκρίτων καὶ στὶς φιλοδοξίες τῶν πολιτικῶν, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ δημιουργήσῃ ἐνα συγκεντρωτικότερο διοικητικὸ σύστημα· αὐτὸ τὸν ἔφερε σὲ σύγκρουση μὲ τὰ δικαιώματα τῶν προκρίτων, ίδιως τῆς “Υδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Μάνης, ποὺ ἦταν ὡς τότε σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, παρ’ ὅλο ποὺ ὁ Καποδίστριας δὲν ἐπεχείρησε νὰ καταργήσῃ τὶς δημογεροντίες· θέλησε μόνο νὰ τὶς περιορίσῃ στὰ ἐσωτερικὰ τοπικὰ θέματα καὶ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴ γενικότερη διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ ἔνουσία. Οἱ ίδιοι λόγοι εἶχαν δημιουργήσει ὡς ἔνα σημείο συγκρούσεις καὶ μὲ τὶς προηγούμενες ἐπαναστατικὲς κυβερνήσεις, ἀλλὰ τώρα ή ἀντίθεση ἔγινε ὁξύτερη.

‘Η ἐσωτερικὴ ἀντίδραση ὑπόδαυλίστηκε καὶ ἀπὸ τὴ δυσπιστία τῶν μεγάλων δυτικοευρωπαϊκῶν δυνάμεων, ποὺ θεωροῦσαν τὸν Καποδίστρια ἄνθρωπο τῆς Ρωσίας, καὶ κατέληξε στὴ δολοφονία του καὶ στὴ συντριβὴ τοῦ ἔργου του.

‘Η Μητρόπολη τῆς Αίγινας - η Μεγάλη Ἐκκλησία, ὅπως την ὄνομάζαν τότε-ὅπου ἔγινε ἡ πανηγυρικὴ ὑποδοχὴ καὶ ἡ ὄρκωμοσία τοῦ κυβερνήτη. Ἡ Γενικὴ Ἐφημερίδα, ἔτος Γ’ ἄρ. 4/14 Ιανουαρίου 1828, γράφει : «Τόπος τῆς δημοτελούς ὑποδοχῆς τῆς Ἐξοχότητός του (τοῦ κυβερνήτη) εἶχε προσδιορισθῆ τὸ πρασύλιον τῆς ἐνταύθη Μητροπόλεως τῆς Παναγίας, ἥτις κατά τὸ παρὸν χρησιμεύει ὡς Βουλευτήριον. Ἐκεὶ λοιπὸν εἶχε σχηματισθῆ ὡς τὶς περιβόλος κατεστρωμένος ἀπὸ δάφνας.» Τὸ καμπαναριό ἀπὸ πελεκήτη πουρὶ χτίστηκε ἀπὸ τὸν Καποδίστρια, ποὺ κατὰ τὴν παράδοση, ἀφέντος καὶ τὴν χαρακτηριστικὴ μεγάλη καμπάνα.

Εθνική
Αθηνούπολης (14
Χειρογράφου)

Θεοτόκο πρωνύμο
(5587)

Οι τελευταίες πολεμικές έπιχειρήσεις της έλληνικής έπανάστασης

‘Ο Καποδίστριας ήξερε πώς δὲ θὰ ἡταν δυνατὸ οἱ “Ελληνες νὰ διεκδικήσουν ἐδάφη στὶς διεθνεῖς διαπραγματεύσεις, ποὺ δὲ θὰ τὰ κατεῖχαν στρατιωτικά. Γι’ αὐτό, λίγο μετά τὴν κάθοδο του στὴν Έλλάδα, φρόντισε γιὰ τὴν ὄργανωση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (Φεβρουάριος 1828). Τὸν χώρισε σὲ τμῆματα (χιλιαρχίες, 500αρχίες, 100αρχίες) προσπαθώντας νὰ τοῦ δώσῃ τὴ διαιρεση καὶ ὄργανωση τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, χωρὶς νὰ θίξῃ τὸν ὀπλισμό, τῇ στολῇ καὶ τὸν τρόπο τοῦ πολέμου ποὺ εἶχαν συνθίσει οἱ “Ελληνες. Σχημάτισε 8 χιλιαρχίες μὲ στρατηγούς τὸν Ρ. Τσώρτς καὶ τὸν Δ. ‘Υψηλάντη.

Η μεγαλύτερη δυσκολία ἦταν ὅτι οἱ πολεμικές ἔπιχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ οἱ εὔνοιες τῶν ἐμφυλίων πολέμων, εἶχαν δημιουργήσει ἔνα πλῆθος ἀπὸ στρατηγούς καὶ καπεταναίους, ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ τοὺς χωρέσῃ ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Τέλος οἱ Κίτσος Τζαβέλλας πρῶτος ἀλλαξε τὸν τίτλο τοῦ στρατηγοῦ μὲ τοῦ χιλιάρχου, τὸν ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι, καὶ οἱ παλιοὶ μεγάλοι ἀγωνιστὲς μπῆκαν σὲ μιὰ τιμητικὴ φάλαγγα.

Ο Καποδίστριας ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὸν ρωσοτουρκικὸ πόλεμο γιὰ νὰ ἀνακαταλάβῃ τὴ Στερεά: ‘Ο Τσώρτς συνέχισε τὴν ἐκστρατεία ποὺ εἶχε ἀρχίσει στὴ Δ. Έλλάδα καὶ ἀπελευθέρωσε τὸ Μεσολόγγι καὶ τὴ Ναύπακτο. Ο ‘Υψηλάντης βάδισε πρὸς τὴν Α. Έλλάδα καὶ ἔδωσε στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας τὴν τελευταία μάχη τῆς ἑλληνικῆς έπανάστασης (12 Σεπτεμβρίου 1829). Λίγες μέρες ἀργότερα τελείωσε καὶ ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

Τὰ διπλωματικὰ γεγονότα. Συνθῆκες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Έλλάδας

Οι πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων, ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ τὴ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, ἥρθαν στὸν Πόρο γιὰ νὰ συζητήσουν ποιὰ θὰ ἡταν τὰ σύνορα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ο Καποδίστριας παρακολουθοῦσε ἀπὸ κοντά αὐτὴ τὴ διάσκεψη καὶ ὑπέβαλε ἔνα ύπομνημα μὲ τὶς ἑλληνικές ἀπόψεις. Τὸν Μάρτιο 1829 ὑπογράφτηκε τὸ πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου, ποὺ καθόριζε ποιὲς θὰ ἡταν οἱ ύποχρεώσεις ἀπέναντι τῆς Τουρκίας καὶ τὰ σύνορα τοῦ ὑποτελοῦς ἑλληνικοῦ κράτους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ίδρυθῃ. Τὸ πρωτόκολλο αὐτὸ ξάραξε τὰ ἑλληνικὰ σύνορα στὴ γραμμὴ Παγασητικοῦ - Αμβρακικοῦ κόλπου καὶ περιέλαβε στὸ ἑλληνικὸ κράτος τὴν Πελοπόννησο, Στερεά, Κυκλαδες καὶ Εύβοια.

Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1828, μὲ τὴ συνθῆκη τῆς ‘Αλεξάνδρειας ποὺ ύπεγραψε μὲ τὴν Αγγλία, ὁ Μεχμέτ Αλῆς δέχτηκε νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Η Γαλλία ἔστειλε ἀργότε-

‘Οργάνωση στρατοῦ
(1828)

‘Ανακατάληψη τῆς
Στερεάς (1828-1829)

Πρωτόκολλο
Λονδίνου (Μάρτιος
1829)

Συνθῆκη
‘Αλεξάνδρειας
(Αὔγουστος 1828)

ρα ἔνα ἐκστρατευτικό σῶμα μὲ τὸν στρατηγὸν Μαιζών, γιὰ νὰ παραλάβῃ τὰ πελοποννησιακὰ φρούρια ἀπὸ τοὺς Αίγυπτίους καὶ νὰ τὰ παραδώσῃ στὴν Ἑλληνικὴ κυβέρνηση.

Τέλος μὲ τὴν εἰρήνη τῆς Ἀδριανούπολης, ποὺ ἔκλεισε τὸ ρωσοτούρκικὸ πόλεμο (Σεπτέμβριος 1829) ἡ Τουρκία ὑποχρεώθηκε νὰ δεχτῇ τὴν ἰδρυση ὑποτελοῦς Ἑλληνικοῦ κράτους μὲ τὰ σύνορα ποὺ καθόριζε τὸ πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου τοῦ Μαρτίου 1829.

Ο Καποδίστριας ἔκανε φοβερὸ ἀγώνα γιὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰ Ἑλληνικὰ δίκαια. Ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴν ρωσικὴ νίκη, προσπάθησε νὰ ἐκμεταλλευτῇ τοὺς φόβους τῶν δυτικῶν κρατῶν γιὰ ἐνίσχυση τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐπιτύχῃ ὅσο γινόταν μεγαλύτερες παραχωρήσεις. Παρὰ τὴν ἀντίδραση τῶν τόρους ποὺ κυβερνοῦσαν τότε τὴν Ἀγγλία, καὶ ποὺ ἥθελαν νὰ περιορίσουν τὸ Ἑλληνικὸ κράτος στὴν Πελοπόννησο καὶ τὶς Κυκλαδες, γιὰ νὰ τὸ ἐλέγχουν πιὸ ἄμεσα, ὁ Καποδίστριας συνέβαλε στὸ νὰ ἰδρυθῇ ἀνεξάρτητο Ἑλληνικὸ κράτος ἀπὸ τὸν Ἀχελώῳ ὡς τὸν Σπερχειὸ (πρωτόκολλο Λονδίνου, Ἰανουάριος 1830). Συνέχισε ἔπειτα τὶς προσπάθειές του γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ εὐρύτερα σύνορα, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσε.

Οι δυνάμεις ἔδωσαν τὸ Ἑλληνικὸ στέμμα στὸν Λεοπόλδο τοῦ Σάξ-Κοβούργου, ποὺ ἔγινε ύστερα βασιλιάς τοῦ Βελγίου. Ὁ Λεοπόλδος, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν δύσκολη κατάσταση στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὴν ἀπροθυμία τῶν δυνάμεων νὰ τοῦ ἔξασφαλίσουν δάνειο, παραιτήθηκε (Μάιος 1830). Οι ἀντίπαλοι τοῦ Καποδίστρια ἔσπευσαν νὰ τὸν θεωρήσουν ύπεύθυνο γι' αὐτὴ τὴν παραίτηση.

Τὸ ἔργο τοῦ Καποδίστρια στὸ ἐσωτερικὸ

‘Ο κυβερνήτης εἶχε ν’ ἀντιμετωπίσῃ στὸ ἐσωτερικὸ πολλὰ προβλήματα:

1) **Τὸ πολιτικό.** Ό Καποδίστριας ἦταν ἀπὸ τὴν φύση του συντηρητικός. “Ηξερε πόσο κρίσιμη ἦταν ἡ ἐποχὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ διεθνῆ ἄποψη. Εἶχε τὴν γνώμη ὅτι ἡ ‘Ἑλλάδα χρειαζόταν ισχυρὴ κεντρικὴ κυβέρνηση γιὰ νὰ ξεπεράσῃ τὴν διάσπαση ποὺ δημιουργοῦσε ἡ αὐτοδιοίκηση καὶ νὰ περιορίσῃ τὶς ὀλιγαρχικὲς τάσεις τῶν προκρίτων καὶ τὶς φιλοδοξίες τῶν πολιτικῶν.”

Γ’ αὐτό, μόλις κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα, παραμέρισε τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζήνας, ἔπεισε τὴν βουλὴν ν’ αὐτοδιαλυθῆ, καὶ ἴδρυσε ἔνα συμβουλευτικὸ σῶμα, τὸ **Πανελλήνιο** ἀπὸ 27 μέλη, ποὺ διάλεξε ὁ ἴδιος ἀπὸ ἔνα κατάλογο ποὺ τοῦ ὑπέβαλε ἡ βουλὴ. “Ετσι συγκέντρωσε στὸ πρόσωπό του ὅλη τὴν ἔξουσία. Γιὰ τὴ διεκπεραίωση τῶν κρατικῶν ὑποθέσεων χρησιμοποίησε ἔνα σῶμα ἀπὸ ἐννέα μέλη, τὴ Γενικὴ Γραμματεία, μὲ γενικὸ γραμματέα τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπη.

2) **Τὸ διοικητικό.** Χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὶς δημογεροντίες ὁ Καποδί-

Εἰρήνη
Ἀδριανούπολης (14
Σεπτεμβρίου 1829)

“Ιδρυση
ἀνεξάρτητου
Ἑλληνικοῦ κράτους
(Ιανουάριος 1830)

‘Εσωτερικὴ
ὅργανωση. Πολιτικὸ
πρόβλημα

Τὸ Κυβερνεῖο τοῦ Καποδιστρία στὴν Αίγινα, ὅπως εἶναι σήμερα. Τὸ ἐπάνω δωμάτιο, ἀπέναντι

στριας τὶς περιόρισε στὰ τοπικὰ ζητήματα καὶ προσπάθησε νὰ δημιουργήσῃ μιὰ συγκεντρωτικότερη γραφειοκρατικὴ ὄργάνωση. Μοίρασε τὴν χώρα σὲ διοικητικὲς περιφέρειες καὶ διόρισε «έκτακτους ἐπιτρόπους» καὶ «προσωρινοὺς διοικητάς» σὰν ἀνώτατους διοικητικούς ὑπαλλήλους σὲ κάθε ἐπαρχία, ποὺ ἔπρεπε νὰ ὑποβάλλουν κάθε ζήτημα στὴν κυβέρνηση καὶ νὰ παίρνουν ἀπ' αὐτὴν διαταγές.

3) Τὸ οἰκονομικὸ. Ἡ χώρα ἦταν ἐντελῶς κατεστραμμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο. Τὸ μόνο οἰκονομικὸ τῆς στήριγμα ἦταν τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ ναυτιλία τῶν Κυκλαδῶν, καὶ ἴδιαίτερα τῆς Σύρου, ὅπου εἶχαν ἐγκατασταθῆ Χίοι καὶ Ψαριανοὶ πρόσφυγες. Αὐτὰ τὰ ἐμπορικὰ κέντρα δόμως εἶχαν ἐπιβαρυνθῆ στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ 'Αγώνα μὲ ὅλα τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου. Γι' αὐτὸ περίμεναν περισσότερες διευκολύνσεις ἀπ' ὅσες ὁ κυβερνήτης ἦταν σὲ θέση νὰ δῶσῃ καὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ ἐμπόριο ἀπὸ συντηρητισμό. Ἰδιαίτερα δυσπερεστήθηκαν, ὅταν ὁ Καποδιστριας ἀποφάσισε νὰ ἐπιβάλῃ τελωνειακούς δασμούς στὰ ἐλεύθερα ὡς τότε λιμάνια τῆς "Υδρας καὶ τῆς Σύρου.

'Ο Καποδιστριας ἐνδιαφέρθηκε πολὺ γιὰ τοὺς γεωργούς μικροὶ διοικητῆς, ποὺ τοὺς θεωροῦσε σωστὰ τὴ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ ἔθνους. Αὐτοὶ ἦταν σὲ ἄθλια κατάσταση, χωρὶς χρήματα, χωρὶς σπόρο, χωρὶς ζῶα γιὰ καλλιέργειες, ἐνῶ ἀντίθετα εἶχε αὐξήθη πολὺ ἡ μεγάλη ἴδιοκτησία μὲ τὴν ἀγορὰ καὶ τὴν καταπάτηση τῶν τουρκικῶν κτημάτων. 'Ο Καποδιστριας ἔκανε συχνὲς περιοδείες στὴ χώρα γιὰ νὰ βλέπῃ ἀπὸ κοντὰ τὴν κατάσταση καὶ τὶς ἀνάγκες τῶν κατοίκων, φρόντισε νὰ ἐπιβάλῃ τὸν νόμο καὶ τὴν ἀσφάλεια στὶς ἐπαρχίες καὶ πολέμησε τοὺς κουρσάρους, ποὺ λυμαίνονταν τὸ Αλγαϊο, ἐμποδίζοντας καὶ τὸ ἐλληνικὸ καὶ τὸ ξένο ἐμπόριο.

Γιὰ τὸν ἐπισιτισμὸ τοῦ λαοῦ ὁ κυβερνήτης εἰσήγαγε τὴν καλλιέργεια τῆς πατάτας. "Ιδρυσε μιὰ βοτανικὴ σχολὴ στὴν Τίρυνθα (σήμερα ἀνροτικὲς φυλακὲς) καὶ ἔνα ὄρυκτολογικὸ μουσεῖο στὴν

Αϊγινα γιά νά δοκιμαστοῦν νέες καλλιέργειες καὶ νά μελετηθῆ ὁ δρυκτὸς πλοῦτος τῆς χώρας.

Γιὰ νά ἀπασχολήσῃ τοὺς πρόσφυγες καὶ τοὺς ἀνέργους καὶ γιὰ νά διευκολύνῃ τὴν οἰκονομικὴ κίνηση ὁ Καποδίστριας ἔκανε πολλὰ δημόσια ἔργα (δρόμους, λιμάνια, σχολεῖα, λοιμοκαθαρτήρια).

Στήν Αϊγινα, ποὺ ἦταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους ὡς τὸν Ὁκτώβριο 1829, ἴδρυσε ὁ κυβερνήτης τὴν πρώτη ἑθνική τράπεζα γιὰ νά δημιουργήσῃ κάποιο κρατικὸ ἀπόθεμα. Ἐκεῖ κατέθεσε ὁ Ἱδιος ὅλη τὴν κινητὴ περιουσία του καὶ προσπάθησε νά πείσῃ καὶ τοὺς προκρίτους νά καταθέσουν.

4) **Τὸ νομισματικό.** Οἱ συναλλαγὲς στὴν Ἑλλάδα γίνονταν βασικὰ μὲ τούρκικα γρόσια, ἀλλὰ κυκλοφοροῦσαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εύρωπαϊκά νομίσματα, ἵδιαίτερα τὰ Ἰσπανικά καὶ τὰ Ἰταλικά. Γιὰ νά ἀπαλλάξῃ τὸν τόπο ἀπὸ τὸ νομισματικὸ χάος ὁ Καποδίστριας καθόρισε μὲ νόμο τὴν ἀξία τῶν ἔνων νομισμάτων σὲ σχέση μὲ τὸ γρόσι. "Υστερα ἔκοψε ἐλληνικὸ νόμισμα. Τὰ πρῶτα νεοελληνικὰ νομίσματα, ὅπως καὶ τὰ ἀρχαῖα, κόπηκαν στὴν Αϊγινα· ἦταν ἀσημένια καὶ χάλκινα καὶ ὀνομάστηκαν «φοίνικες», γιατὶ εἶχαν ἐπάνω τὸ πουλὶ φοίνικα, σύμβολο τῆς ἀναγέννησης. Ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ μᾶλλον ἀπέτυχε, γιατὶ τὰ ἀσημένια νομίσματα εἶχαν μεγαλύτερο βάρος ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴ τους ἀξία, ἀλλὰ αὐτὸ δὲ μειώνει τὴ σημασία τῆς προσπάθειας νὰ κοπῇ στὴν Ἑλλάδα νόμισμα ἑθνικό.

5) **Τὸ ἐκπαιδευτικό,** στάθηκε ἡ μεγάλη φροντίδα τοῦ Καποδίστρια. Πάντα πίστευε πῶς μόνο μὲ τὴ μόρφωση ὁ ἐλληνικὸς λαὸς θὰ μποροῦσε καὶ νὰ κερδίσῃ καὶ νὰ ἔχασφαλίσῃ τὴν ἐλευθερία του. Πιστὸς στὶς ἰδέες τοῦ ἐλληνικοῦ διαφωτισμοῦ εἶχε ἴδρυσει τὴ φιλόμουσο ἑταῖρια στὴ Βιέννη (1815), γιὰ νά συγκεντρώνῃ χρήματα καὶ νὰ ἐνισχύῃ τὴν παιδεία στὴν Ἑλλάδα. Σὰν κυβερνήτης ἔδωσε στὴν παιδεία τὴν ψυχή του. "Ερριξε τὸ βάρος πιὸ πολὺ στὴ λαϊκὴ καὶ τεχνικὴ ἐκπαίδευση. Φρόντισε, ἐνισχύοντάς τα καὶ μὲ προσωπικὲς προσφορές, νὰ ἴδρυθοῦν παντοῦ ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα (ἔνας δάσκαλος δίδασκε τὰ παιδιά ποὺ ἦταν χωρισμένα σὲ ὅμαδες· οἱ πιὸ μεγάλοι μάθαιναν τοὺς μικρότερους νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν).

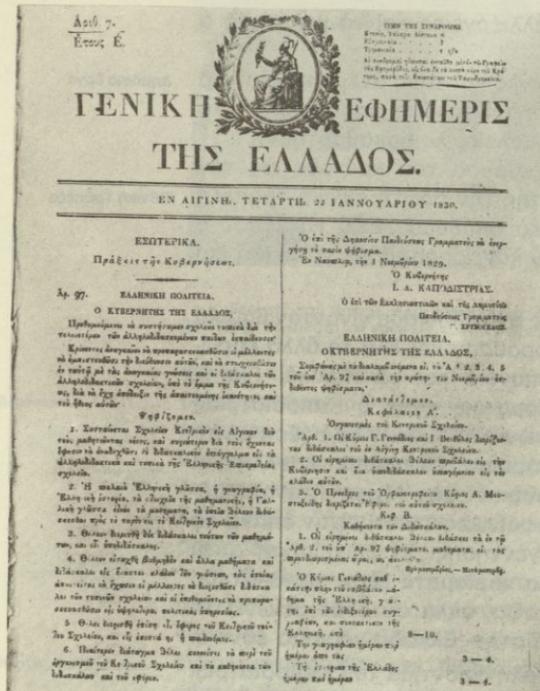
"Ἐπειδὴ χρειαζόταν δασκάλους, ἴδρυσε στὴν Αϊγινα τὸ **Κεντρικὸ σχολεῖο** (τὸ ἔλεγαν Ἐεύναρδειο, γιατὶ χτίστηκε μὲ δωρεὰ τοῦ Ἐλβετοῦ φιλέλληνα Ἰω. Ἐεύναρδου, προσωπικοῦ φίλου τοῦ Καποδίστρια) ὅπου οἱ περισσότεροι σπούδαζαν μὲ κρατικὲς ύποτροφίες. "Ιδρυσε ἀκόμα τὸ Προκαταρκτικὸ σχολεῖο καὶ ἔνα Πρότυπο ἀλληλοδιδακτικῆς γιὰ πρακτικὴ ἔξασκηση. Στὰ σχολεῖα τῆς Αϊγινας δίδαξαν ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ Γρηγόριος Κωσταντᾶς, ὁ Βενθύλος, ὁ Νεόφυτος Δούκας καὶ τὰ δηγύθυνε ὁ Κερκυραῖος σοφὸς Ἀνδρέας Μουστοξύδης.

Δημόσια ἔργα

Ἐθνική Τράπεζα

Παιδεία

Επαρχιακό αρχείο
Σχολεῖα.
Κεντρικό σχολεῖο

"Ενα φύλλο τῆς Γενικῆς Έφημερίδας (Έφημ ερίδα τῆς Κυβερνήσεως), δηπου δημοσιεύεται το διάταγμα γιά τὴν ἰδρυση τοῦ Κεντρικοῦ Σχολείου.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

EN ALFISH. TETARTH. 31 JANNOXARLOX 1950

EEOTERIKA

ПАМЯТКА.

År. 97. ZAHLNÍKU BOAITEJA

2. EXPERIMENT THE BALANCE

Προθυμόντι ού ταυτή γένεσιν αγχώδην τοποῖα λέει τῷ τελευτίῳ τῷ διδούλων πατέρων παρέβη.

Εργάστηκε μάλιστα και τον αποτελεσματικότερο πόλο της επανάστασης ο πρωταρχικός σύνδεσμος της Λευκωσίας από την, και ο στρατηγικότερος της πόλης για τους απογειώνες πόλεων που είναι δεσμένη στην αλληλεξιτελεστή ρυθμούς, γιατί η δύναμη της Κυπριανότητας, η οποία δεν έχει διατηρηθεί της πατέρων προσώπους μετατρέψει την ίδιαν σε αύριο.

Wapp/zen.

2. Συντάσσεται Σχολείο Κεφαλού εἰς Αγριόν θεό τον, παρθένησις νέων, καὶ εὐπάτερον διὰ τοὺς ἀγαπητοὺς θεούς τὸν μαρτυρίου, τὸ διάκονον τοῦ αγαγγέλλοντος εἰς τὸ ἀλλοδομούσειν καὶ τοιαύτη τῆς Ἑλληνικῆς Επικερδείας σχολείο.

2. Η παλαιά Έλλησις γλώσσα, η γραμματία, η Έλλησις ιστορία, τα εληφάδια της μαθηματικής, η Γε-

λακή γιώστα έπει τα μαζεύοντα, να δίνει Σάλονα Λεύ-
σσεων πρός το παρόντα, τό Μεγάρον Εργασίας.

4. Θάνοι είσαγε βαθύτεροι και άλλα μετώπια και διάσταση της ζωής αίσθηση την γράψαν, τὸς ἔτιδες

άλλη γένεται ότι έργασε είς μάλλον της νόμιμοτής της πάτην
λα την τυπωμένη σύρταση και είς έκπτωμάντες την πρωτό-
εκπνοήσθαι της οφελούσεις πολιτισμών ιδιαρχίας.

5 Θανάτου τέλος. Τ. Ιερός τοῦ Καλβαῖοῦ τού-
του Σχολίου, καὶ εἰς εποιά της ἡ παλαιότερα.

οι επικέρας πατέρων θέλει κακωτεί το περιή του
έργουνται τον Κα Σάκη Σχαλάν και τα απέκριστα των
Ελλαζών και τον εργά.

‘O Kav

Ο Καπιτόνιος

βεία φιλο

τῆς ἀντίδρασης
γο τοῦ

‘Η ἀντίδραση στὸ ἔργο τοῦ κυβερνήτη

‘Ο πρώτος χρόνος τής κυβερνησης του Καποδίστρια πέρασε μέσα σε ένθουσιασμό και δημιουργική προσπάθεια. ‘Ο λαός λάτρευε τὸν κυβερνήτη και τὸν ὄνομάζε «Μπάρμπα Γιάννη». ’Αργότερα ἐκδηλώθηκε μιὰ φοβερὴ ἀντίδραση, ὅχι ὅμως ἀπὸ τις λαϊκὲς τάξεις. Εἶχε τὴν πηγὴν της στὸ ἔξωτερικό, ἀλλὰ εὗρισκε και στὸ ἔσωτερικό πολλὰ στηρίγματα. Οἱ λόγοι τῆς ἀντίδρασης ἦταν πολλοί:

1) Οι δυτικές δυνάμεις και περισσότερο ή 'Αγγλία, όπου κυβερνούσαν οι τόρους, πολέμησαν φοβερά τὸν Καποδίστρια, ἐπειδὴ πίστευαν πώς ἔχουσε τὴν ρωσικὴν πολιτική. ὅλλα και ἐπειδὴ

δὲν τὸν εὔρισκαν πολὺ εὔκαμπτο στὶς ἀπαιτήσεις τους, ὅταν αὐτές ἔβλαπταν τὰ ἑλληνικά συμφέροντα. Ἡ ἔχθρότητα τῶν δυνάμεων ἐπηρέαζε φυσικά τὸ ἄγγλικό καὶ τὸ γαλλικό κόμμα στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνίσχυε τοὺς πολιτικούς ἀντιπάλους τοῦ κυβερνήτη. Οἱ πρόκριτοι τῆς "Υδρας, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Κωλέττης, ἔγιναν ἀρχηγοὶ τῆς ἀντικαποδιστριακῆς ἐκστρατείας.

2) Ἡ συγκέντρωση τῆς ἔξουσίας, τὰ λάθη πολλῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὁ παραμερισμὸς τῶν παλιῶν πολιτικῶν, ποὺ ὁ Καποδιστριας δὲν ἐκτιμοῦσε πολὺ καὶ κάποτε τοὺς τὸ ἔδειχνε, μεγάλωσαν τὶς ἀντιθέσεις καὶ τὰ μίση. Τὸν κατηγοροῦσαν πώς εἶναι τύραννος, πώς δίνει ἀξιώματα στοὺς συγγενεῖς του, πώς ἐμπιστεύεται μόνο τοὺς Κερκυραίους φίλους του, πώς εἶναι «φωτοσβέστης» καὶ δὲ φροντίζει γιὰ τὴν Ἰδρυση πανεπιστημίου, ἀλλὰ μόνο γιὰ κατώτερα σχολεῖα, πώς Ἰδρυσε ἀστυνομικὸν κράτος καὶ περιόρισε τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου. Οἱ ἀντίπαλοί του ἀπαιτοῦσαν ἑθνικὴ συνέλευση, ἀλλὰ ὅταν συνῆλθε ἡ Δ' ἑθνικὴ συνέλευση στὸ "Ἀργος, οἱ δυσαρέσκειες μεγάλωσαν, γιατὶ κυριάρχησαν καὶ ἐκεῖ οἱ καποδιστριακοί.

3) Ἡ ἔλλειψη ἀπὸ χρήματα καὶ οἱ ἀπαιτήσεις γιὰ πολεμικὲς ἀποζημώσεις τῶν "Υδραίων, τῶν Μανιατῶν, τῶν Σπετσιωτῶν, τῶν Ψαριανῶν χειροτέρεψαν τὴν κατάσταση.

4) Τὰ εύρωπαϊκά γεγονότα καὶ μάλιστα ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1830 δυνάμωσαν τὴν ἀντίδραση τῶν ἀντικαποδιστριακῶν, ποὺ ὀνομάστηκαν «συνταγματικοί».

Τελικὰ ἡ "Υδρα, τὸ κέντρο τῆς ἀντίδρασης, ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὸ κράτος καὶ ἔκανε δική της κυβέρνηση (Συνταγματικὴ ἐπιτροπή). Ὁ Μιαούλης κατέλαβε τὸν ναύσταθμο τοῦ Πόρου καὶ, ὅταν ὕστερα ἀπὸ αἰτηση τοῦ Καποδιστρια, ἔφτασε ἐκεῖ ὁ ρωσικὸς στόλος, τίναξε τὰ λίγα πολεμικὰ καράβια, ποὺ εἶχε τὸ ἑλληνικὸν κράτος, στὸν ἄερα. Διάφορες μυστικὲς ἐπαναστατικὲς ὄργανώσεις ἀρχισαν νὰ σχηματίζωνται καὶ ὁ Καποδιστριας προσπαθῶντας νὰ τὶς περιορίσῃ ἀρχισε νὰ παίρνῃ ἄστοχα μέτρα ὑποχρέωντες τοὺς ὑπαλλήλους νὰ ὑπογράφουν δηλώσεις ὅτι δὲν ἀνήκουν στὶς μυστικὲς ἐταιρίες. Ἐξόρισε πολλοὺς ἀντιπάλους του, ποὺ κατάφευγαν στὴν "Υδρα ἢ στὴ Σύρο. "Ολα αὐτὰ τὰ μέτρα δυνάμωνταν τὴν ἀντίδραση. Ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἔξαρθρωθῆκε ὀλότελα.

Ἡ δολοφονία τοῦ κυβερνήτη ἔγραψε τὴν τελευταία τραγικὴ σελίδα σὲ μιὰ καταστροφὴ ποὺ εἶχε ἀπὸ καιρὸ συντελεστῆ. Γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν φυλάκιση τοῦ Πετρόμπετη Μαυρομιχάλη, ποὺ ὁ Καποδιστριας θεωροῦσε ὑπεύθυνο γιὰ τὶς ταραχές τῆς Μάνης, ὁ γιός του Γεώργιος καὶ ὁ ἀδελφὸς του Κωνσταντίνος δολοφόνησαν τὸν κυβερνήτη στὴν εἰσόδο τῆς ἐκκλησίας τοῦ "Αγίου Σπυρίδωνος στὸ Ναύπλιο, στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1831. Τὸ ἔργο τοῦ Καποδιστρια συντρίφηκε καὶ ἡ Ἑλλάδα ἔπεσε πάλι στὸ χάος καὶ στὴν ἀναρχία.

Δολοφονία τοῦ
κυβερνήτη (1831)

‘Η προσπάθεια τοῦ Καποδίστρια, ποὺ είναι ἡ πρώτη γιὰ νὰ ὀργανωθῇ ἡ ‘Ελλάδα σὲ κράτος, πρὶν ἀκόμα ἀναγνωριστὴ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς, δὲν ἔχει ἀκόμα ὄλοτελα διερευνηθῆ̄ οἱ νεώτερες ὅμως ἴστορικὲς ἔρευνες ἀποδείχνουν πῶς ἦταν καὶ σημαντικὴ καὶ δημιουργικὴ παρ’ ὅλες τὶς τρόμακτικὲς δυσκολίες ἐσωτερικές, ἐξωτερικές, οἰκονομικές, ποὺ εἶχε ν’ ἀντιμετωπίση.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ. ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια τὰ σύνορα τοῦ ἀνεξάρτητου Ἑλληνικοῦ κράτους, ποὺ ἰδρύθηκε μὲ τὸ πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου, ἐπεκτάθηκαν ὡς τὴ γραμμὴ Παγασητικοῦ - Ἀμβρακικοῦ κόλπου μὲ τὶς συνθῆκες, τοῦ Λονδίνου (Μάιος 1832) καὶ τῆς Κωνσταντινούπολης (ἰούλιος 1832). “Υστερα, μὲ ύπόδειξη τῶν τριῶν προστάτιδων δυνάμεων (Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ρωσίας) ἡ Εὐθνικὴ συνέλευση ἔξελεξε τὸν γιὸ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας, ”Οθωνα, πρῶτο βασιλιά τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. “Ἐτοι ἔκλεισε ὁ ἐλληνικὸς ἄγώνας.

‘Η ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἦταν τὸ τελευταῖο καὶ πιὸ ὀργανωμένο ἀπὸ τὰ κινήματα ποὺ ἔκαναν οἱ “Ἐλληνες γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν. Κράτησε πολλὰ χρόνια καὶ ἐπέρεασε καὶ τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Εὐρώπη. Ἀπὸ βαλκανικὴ ἄποψη ὁ Ἑλληνικὸς ἄγώνας δημιούργησε τὸ πρῶτο ἐλεύθερο βαλκανικὸ κράτος καὶ ύποδαύλισε τοὺς ἑθνικοὺς πόθους καὶ τῶν ἄλλων βαλκανικῶν λαῶν. Ἀπὸ εὐρωπαϊκὴ ἦταν τὸ δεύτερο (μετὰ τὴν ἐπανάσταση τῆς Ν. Ἀμερικῆς) καὶ πολὺ σημαντικότερο χτύπημα στὴν πολιτικὴ τῆς ἀντίδρασης. Διέλυσε τὴν Ἱερά καὶ πενταπλὴ συμμαχία, ἔδασθενησε τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Μέττερνιχ στὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα καὶ προώθησε τὸν φιλελευθερισμό. Ἰταν μιὰ μεγάλη εὐρωπαϊκὴ νίκη, ποὺ πληρώθηκε μὲ πολὺ αἷμα ἐλληνικό.

Μὲ τὸν πολύχρονο ἄγώνα τους οἱ “Ἐλληνες κατόρθωσαν τελικὰ νὰ ἐλευθερώσουν ἔνα πολὺ μικρὸ τμῆμα ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ Ἑλληνικὸ κράτος εἶχε πολλὰ καὶ μεγάλα προβλήματα νὰ λύσῃ. Τὸ μεγαλύτερο ἦταν τὸ οἰκονομικό: εἶχε ἐλάχιστες οἰκονομικὲς δυνατότητες, ἡ χώρα ἦταν ὄλοτελα κατεστραμένη ἀπὸ τὸν πολύχρονο πόλεμο, οἱ ἄνθρωποι εἶχαν κουραστῆ. “Ηλπίζαν πῶς μὲ τὴν ἀπελευθέρωση ὅλα θὰ ἦταν ὥραια καὶ εὐχάριστα καὶ ὅμως ὑστερα τοὺς περίμενε ἡ πιὸ δύσκολη προσπάθεια. Καὶ βρίσκονταν σὲ μιὰ γεωγραφικὴ θέση, ὅπου συμπλέκονταν οἱ εὐρωπαϊκὲς ἐπιρροές· καὶ εἶχαν μπροστά τους ὄνειρα καὶ προοπτικὲς πολὺ βαρύτερες ἀπὸ τὶς δυνάμεις τους: νὰ ὀργανωθοῦν, νὰ φτάσουν σὲ εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ, καὶ νὰ κατορθώσουν

νὰ ἐλευθερώσουν τὸν ὑπόλοιπο ἑλληνισμὸν στὴν Κρήτη, στὰ νησιά τοῦ Αίγαίου, στὴ Θεσσαλία, στὴ Μακεδονία, στὴν "Ηπειρο καὶ πέρα ὡς τὰ σύνορα τῆς παλιᾶς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Ποιὰ ἦταν ἡ προσωπικότητα τοῦ Ἱωάννη Καποδίστρια καὶ ποιὰ ἡ συμβολὴ του στὴν ὑπογραφὴ τῶν συνθηκῶν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας;

2. Ποιὲς προσπάθειες ἔκανε ὁ Καποδίστριας γιὰ τὴν ὄργανωση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους;

3. Ποιὰ ἦταν τὰ αἴτια ποὺ προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση στὸ ἔργο τοῦ Καποδίστρια καὶ τί μόνιμο πρόσφερε ὁ Καποδίστριας στὴν Ἑλλάδα.

4. Ποιὰ ἦταν ἡ ἔκταση τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ποιὰ τὰ προβλήματα ποὺ εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ;

5. Ποια ἔργα της προτεκτονικής δομής, τηροῦσσην τὸν ἀνθρώπινο πόλεμον ἢ τὸν ἀνθρώπινο πόλεμον, έγιναν σημαντικά γιὰ τὴν ανάπτυξη της Ελλάδας;

6. Ποια ἔργα της προτεκτονικής δομής, τηροῦσσην τὸν ἀνθρώπινο πόλεμον, έγιναν σημαντικά γιὰ τὴν ανάπτυξη της Ελλάδας;

7. Ποια ἔργα της προτεκτονικής δομής, τηροῦσσην τὸν ἀνθρώπινο πόλεμον, έγιναν σημαντικά γιὰ τὴν ανάπτυξη της Ελλάδας;

Βλέπετε τοῦτο τὸν ὄντα; Είναι ἀστόλιστος. Καθίσματα δὲν ἔχει, οἱ τοῖχοι ξεροὶ-τούτη είναι ἡ Ἑλλάδα καθὼς ἔμεις σᾶς τὴν παραδόσαμε, ἔμεις οἱ γέροι εἰς τοὺς νέους. Ἐμείς εἰς τὰ 1821 ἐκαθαρίσαμε τὸν τόπο, ἐκουβαλήσαμε τὰ λιθάρια, ἐκτίσαμε τὴν οικοδομή, ἐσεῖς θὰ ἐντύσετε τὰ γυμνά τείχη, θὰ φέρετε τὶς πολύτιμες ζωγραφίες, θὰ στήσετε τὰ εῦμορφα τραπέζια καὶ τοὺς καθρέφτες. Τοῦτο θὰ κάμη ἡ προκοπὴ σας καὶ τὰ γράμματα.

"Ο Κολοκοτρώνης σὲ κάποιον νέο ποὺ τὸν ἐπισκέφθηκε τὴν πρωτοχρονία τοῦ 1843 (Βλ. Τερτσάτη "Απαντά, ἐκδ. Γ. Βαλέτα) Αθῆναι 1953 τόμ. Γ' σ. 25).

✓

Διατομοπαρτίχ

Λαοδικείας της
1843-1854

Καράλας, Ε. 1824-
1830;

Λαοδικείας
1843-1854

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΩΣ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1815-1914)

Α. 'Η εύρωπαική ίστορία από τήν ειρήνη τῶν Παρισίων ώς τὸ τέλος τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870

Γενικά
χαρακτηριστικά

'Η εύρωπαική ίστορία από τὰ 1815 ώς τὰ 1870 χαρακτηρίζεται από τὴν πάλη ἀνάμεσα στὴν ἀντίδραση, ποὺ ἐπικράτησε μετὰ τὴν ἥττα τοῦ Ναπολέοντος, καὶ στὸν φιλελευθερισμό, ποὺ γεννήθηκε από τὸν διαφωτισμὸν καὶ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασην καὶ εἰχε πάρει, ὅπως ἀναφέραμε, ἔθνικὸν χαρακτήρα· οἱ εὐρωπαῖοι λαοὶ ἐπιδίωκαν τὴν ἔθνικὴν καὶ πολιτικὴν τους ἐλευθερίαν. 'Η ἵδια τάση γιὰ ἐλευθερία καὶ ἔνωση ὑπῆρχε καὶ στὶς διασπασμένες σὲ κρατίδια χῶρες τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας.

Τελικά, μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐπαναστάσεις, ποὺ οἱ σπουδαιότερες ἦταν τοῦ 1830 καὶ 1848, ἡ ἀντίδραση συντρίψτηκε καὶ ἐπιβλήθηκε ὁ φιλελευθερισμὸς στὴν Εὐρώπη. Οἱ γερμανικὲς χῶρες ὅμως δὲν κατόρθωσαν νὰ ἔνωθοῦν. Τὴν ἔνωση ἐπέτυχαν στὸ τέλος τὰ πρωσσικὰ ὅπλα, μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1870, πράγμα ποὺ ἐπέβαλε στὴ Γερμανία τὸν πρωσσικὸν μιλιταρισμό.

Παράλληλα ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση ἄλλαξε τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν συγκρότηση τῆς Εὐρώπης καὶ δημιούργησε δύο νέες κοινωνικές τάξεις: τῶν μεγάλων κεφαλαιούχων καὶ τῶν ἐργατῶν. 'Η κατάργηση τοῦ μερκαντιλισμοῦ καὶ ἡ ἐπικράτηση τῆς ἐλεύθερης οἰκονομίας ἐνίσχυσε τὴν τάξη τῶν μεγάλων κεφαλαιούχων. 'Η αὔξηση τοῦ μεγάλου κεφαλαίου καὶ ἡ θλιβερὴ κατάσταση τῶν ἐργατῶν, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ δὲν ὑπῆρχε ἐργατικὴ νομοθεσία, ἀλλὰ ὅλα καθορίζονταν ἀπὸ τὴν προσφορὰ καὶ τὴν ζήτηση, έγινε ἀφορμὴ νὰ διαμορφωθοῦν νέες κοινωνικοοἰκονομικὲς θεωρίες, σχετικές μὲ τὴν παραγωγὴ καὶ τὴν κατανομὴ τῶν ἀγαθῶν.

'Η ἀναζήτηση καλύτερης τύχης καὶ οἱ ἔξερευνήσεις, ποὺ ἔκαναν γνωστὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῶν ἄλλων ἡπείρων, δημιούργησαν στὴν Εὐρώπη ἔνα νέο μεγάλο μεταναστευτικὸ ρεῦμα μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπεκταθοῦν τὰ ἀποικιακά κράτη. 'Ενισχύθηκαν ἐπίσης οἱ Η.Π.Α. πρὸς τὶς ὁποῖες ἡ μετανάστευση ἦταν ἐλεύθερη.

'Απὸ τεχνικὴ ἀποψη ἡ κατασκευὴ τοῦ τηλεγράφου καὶ τοῦ σιδηροδρόμου ἄνοιξε νέους δρόμους στὴν ἐπικοινωνία καὶ τὶς μεταφορές.

Στήν έπιστημη ή άνακάλυψη τῶν μικροβίων καὶ τοῦ ἐμβολιασμοῦ, καθὼς καὶ ἡ χρήση τῶν ἀναισθητικῶν, δημιούργησαν νέες δυνατότητες γιὰ τὴν ἰατρική, καὶ εἰδικὰ τὴ χειρουργική.

Στὴ βιολογία ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου γιὰ τὴν ἔξελιξη τῶν εἰδῶν, μὲ βάση τὸ νόμο τῆς Φυσικῆς ἐπιλογῆς, ἐπηρέασε ὅχι μόνο τὶς φυσιογνωστικὲς ἐπιστῆμες, ἀλλὰ καὶ τὴ νοοτροπία τῆς ἐποχῆς.

Στήν περιοχὴ τῶν ιδεῶν η γερμανικὴ φιλοσοφία, ιδίως μὲ τὸν "Ἐγελο καὶ τὸν Νίτσε, ἐπηρέασαν τὴν εὐρωπαϊκὴ σκέψη σχεδὸν ὡς τὸ τέλος τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΓΑΛΛΙΑ ΑΠΟ ΤΑ 1815 - 1870

Λουδοβίκος ΙΗ' (1815-1824)

'Ο Λουδοβίκος ΙΗ', παρ' ὅλο ποὺ ἦταν ἀπολυταρχικὸς, προστιάθησε νὰ κρατήσῃ κάποια μετριοπάθεια. Παραχώρησε ἔνα σύνταγμα, ποὺ ἀναγνώριζε τὶς κοινωνικὲς κατακτήσεις τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης καὶ τὸν ναπολεόντειο κώδικα.

'Ο βασιλιὰς κρατοῦσε τὴν ἐκτελεστικὴν ἔξουσίαν καὶ διόριζε ὑπουργούς, ποὺ ἦταν ὑπεύθυνοι ἀπέναντι του. 'Η νομοθετικὴ ἔξουσία μοιραζόταν ἀνάμεσα στὴ γερουσία, ποὺ διόριζε ὁ βασιλιάς, καὶ σὲ μιὰ βουλὴ ἀντιπρόσωπων. Τὸ δικαίωμα τῆς Ψῆφου ἦταν πολὺ περιορισμένο καὶ καθοριζόταν ἀπὸ τὴν περιουσία καὶ τοὺς φόρους ποὺ πλήρωνε ὁ πολίτης.

'Ο Λουδοβίκος ΙΗ' διάλεξε μιὰ κυβέρνηση ἀπὸ μετριοπαθεῖς, ἀλλὰ δυσαρέστησε ὅλα τὰ κόμματα καὶ πιὸ πολὺ τοὺς ἄκρους δεξιούς, ποὺ κυριάρχησαν στὴ βουλὴ καὶ πήραν σκληρὰ μέτρα κατὰ τῶν δημοκρατικῶν.

Λουδοβίκος ΙΗ'
(1815-1824)

Κάρολος Ι' (1824-1830)

'Ηταν ὁ πιὸ ἀπολυταρχικὸς ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Στήν ἐποχὴ του κυριάρχησαν οἱ ἄκροι βασιλόφρονες καὶ ἐπέβαλαν τὴν πιὸ σκληρὴν ἀπολυταρχίαν. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ Γαλλία ἔκανε τότε σὲ μεγάλη ἔκταση διεθνῆ πολιτικὴ καὶ ὑποστήριξε τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασην. 'Η σύγκρουση τοῦ βασιλιά καὶ τῆς βουλῆς, ὅπου κατόρθωσαν νὰ ἐκλεγοῦν καὶ δημοκρατικοὶ ἀντιπρόσωποι, κατέληξε σὲ μιὰ μεγάλη ἐπανάσταση ('Ιούλιος 1830), ποὺ εἶχε ἀπήχηση σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη. 'Ο γαλλικὸς λαὸς νίκησε τὰ στρατεύματα τοῦ Καρόλου καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ φύγῃ στὴν Ἀγγλία.

Κάρολος Ι' (1824-1830)

Λουδοβίκος Φίλιππος Α' (1830-1848)

'Ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1830 ἐπιφελήθηκαν οἱ πλούσιοι ἀστοί. 'Ο Λουδοβίκος Φίλιππος, γιὸς τοῦ δούκα τῆς Ὁρλεάνης, ποὺ ἦταν

Λουδοβίκος
Φίλιππος Α' (1830-1848)

'Όνωρέ Ντωμιέ (Honore Daumier) 'Η έπανάσταση (Ούδσιγκτον, περίου 1848). Μεγάλος ζωγράφος, γλύπτης, σκηνογράφος και χαράκτης ο Ντωμιέ δήγυς τη γαλλική ζωγραφική άπό τὸν ρομαντισμὸν στὸν ρεαλισμὸν. Πάινει τὰ θέματα του ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ συχνὰ τοὺς δίνει ἐνα ἡρωικὸ χαρακτήρα. Εμπνέεται ἀπὸ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, διὰς ἐδῶ ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1848.

φιλελεύθερος, ἔδωσε ἔνα πιὸ φιλελεύθερο σύνταγμα, ἐπεξέτεινε τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου καὶ ἀναγνώρισε τὴν τρίχρωμη σημαία τῆς ἐπανάστασης, ὡς σημαία τοῦ κράτους. Ἀλλὰ δὲν ἔκανε οὐσιαστικὲς μεταβολὲς στὴ διοίκηση καὶ ἔξακολουθοῦσε νὰ κυβερνά απολυταρχικά.

Αὐτὸ δυσαρέστησε τοὺς πιὸ φιλελεύθερους, ποὺ ζητοῦσαν μεγαλύτερες πολιτικὲς ἐλευθερίες καὶ καθολικὸ δικαίωμα ψήφου. Τὸν Φεβρουάριο 1848 μιὰ δεύτερη μεγάλη ἐπανάσταση τὸν ύποχρέωσε νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ φύγῃ στὴν Ἀγγλία.

Δημοκρατία (1848-1852)

Δημοκρατία (1848-1852)

Μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου Α' κηρύχτηκε ἡ δημοκρατία, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ στηριχτῇ. Μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας ἄρχισαν νὰ παρουσιάζωνται μεγάλες ἀντιθέσεις, ἀνάμεσα στοὺς πλούσιους ἀστούς, ποὺ ἥθελαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἐλεύθερη οἰκονομία, καὶ στοὺς σοσιαλιστὲς ποὺ ἐπεδίωκαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν προστασία τῶν ἐργατῶν ἀπὸ τὸ κράτος, τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας, τὴν καθολικὴ ἐκπαίδευση καὶ τὴν καθολικὴ ψηφοφορία.

Ἄπὸ τὶς ἀντιθέσεις αὐτὲς ἐπωφελήθηκε ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων, ἀνεψιὸς τοῦ Ναπολέοντος Α', ποὺ εἶχε ἐκλεγῆ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας. Στηρίχτηκε στοὺς βοναπαρτιστὲς καὶ μὲ δύο δημοψηφίσματα ἔγινε στὴν ἀρχὴ πρόεδρος γιὰ 10 χρόνια (1851) καὶ μετὰ κληρονομικὸς αὐτοκράτορας τῆς Γαλλίας (1852).

Ναπολέων Γ' (1852—1870)

Β' αύτοκρατορία
Ναπολέων Γ' (1852-1870)

250

‘Ο Ναπολέων Γ' κυβέρνησε ἀπολυταρχικὰ ὡς τὰ 1860. Ἀργότερα ἡ ἐνίσχυση τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων στὴ Γαλλία τὸν ύποχρέωσε νὰ δώσῃ μεγαλύτερες ἐλευθερίες· αὕτης τὸ δικαίωμα τῆς γερουσίας καὶ τῆς βουλῆς νὰ ἐλέγχουν τὴν κυβέρνηση. ἐπέτρεψε

νά δημοσιεύωνται τὰ πρακτικά τῶν συνεδριάσεών τους, ἔδωσε μεγαλύτερη ἐλευθερία στὸν τύπο, στὶς συγκεντρώσεις καὶ ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὰ ἐργατικὰ θέματα. "Ιδρυσε ταμεῖα γιὰ τὴν προστασία τῶν γέρων καὶ ἀναπήρων, ἀναγνώρισε τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας καὶ ὀργάνωσε τὴν κατώτατη παιδεία. Κράτησε ὅμως τὴν ἐκτελεστικὴ ἔξουσία καὶ αὐτὸ προκαλοῦσε ἀντίδραση.

'Απὸ οἰκονομικὴ ἄποψη ἡ Γαλλία στὴν ἐποχὴ του ἀναπτύχθηκε. Προόδευσε ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριο, ἀνοιξαν τὰ πρῶτα καταστήματα. 'Ο πληθυσμὸς τῶν πόλεων αὔξηθηκε, τὸ Παρίσι ἀλλαξ ὅψη καὶ ἔγινε κέντρο χρηματιστηριακῶν ἐπιχειρήσεων. Μὲ γαλλικά κεφάλαια ὁ Φερδινάνδος Λεσέψ (Lesseps) ἀνοιξε στὰ 1869 τὴ διώρυγα τοῦ Σουέζ, καὶ ἔτσι ἡ Μεσόγειος ἔγινε πάλι ὁ συντομώτερος δρόμος γιὰ τὴν "Απω 'Ανατολή.

'Ο Ναπολέων Γ' ἔκανε πολὺ δραστήρια ἔξωτερικὴ πολιτική. 'Η Γαλλία αὐξήσε τὴν ἐπιρροή της στὴν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτο, καὶ ὀλοκλήρωσε τὴν κατάκτηση τοῦ Ἀλγερίου. 'Επεξέτεινε τὸ ἀποικιακὸ κράτος τῆς στὴ Σενεγάλη καὶ στὴν Ἰνδοκίνα. 'Ο Ναπολέων Γ' ἐπεχείρησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐπιρροή του καὶ πρὸς τὸ Μεξικό, ὅπου ἐπέβαλε μὲ γαλλικό στρατὸ ὡς αὐτοκράτορα τὸν Μαξιμιλιανὸ τῶν Ἀψβούργων, ἀδελφὸ τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Ιωσήφ. Οἱ κάτοικοι ὅμως συνασπίστηκαν γύρω ἀπὸ τὸν νόμιμο πρόεδρο Χουάρεζ (Juárez) καὶ οἱ Η.Π.Α. ἀπειλήσαν ἐπέμβαση. 'Ο Ναπολέων ἀναγκάστηκε νὰ ἀποσύρῃ τὸ στρατό του καὶ ὁ Μαξιμιλιανὸς συνελήφθη ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ τουφεκίστηκε (1867).

'Ο Ναπολέων Γ' συμμάχησε μὲ τοὺς "Ἀγγλους ἐναντίον τῆς Ρωσίας στὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο (1853-1856) καὶ ἐνίσχυσε τὴ θέση τῆς Γαλλίας στὰ Βαλκάνια: βοήθησε τοὺς Ἰταλοὺς νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐθνικὴ τους ἐλευθερία πολεμώντας τὴν Αύστρια (1858-1859). Δὲν ἀντιμετώπισε ὅμως ἔγκαιρα τὸν πρωσσικὸ κίνδυνο στὸν πόλεμο μὲ τὴν Γερμανία (1870) νικήθηκε καὶ αἰχμαλωτίστηκε. Στὴ Γαλλία ἀνακηρύχτηκε ἡ δημοκρατία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

'Η ἐνωση τῆς Ἰταλίας (1858-1861)

Μετὰ τὸ 1815 ἡ Ἰταλία ἔμεινε χωρισμένη σὲ κρατίδια κάτω ἀπὸ τὴν αὐστριακὴ ἐπιρροή. Οἱ ἐπαναστάσεις ποὺ ἐπιχείρησαν οἱ Ἰταλοὶ πατριώτες στὰ 1821 καὶ 1830 ἀπέτυχαν. Στὰ 1848 ἔγινε μᾶ σοβαρότερη προσπάθεια, ἀλλὰ τελικὰ καὶ αὐτὴ χωρὶς ἐπιτυχία. Μόνο τὸ κράτος τῆς Σαρδηνίας, ὅπου βασίλευε ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ Β', ἀρνήθηκε νὰ καταργήσῃ τὸ σύνταγμα, ποὺ εἶχε ἐπιβληθῆ ἀπὸ τὴν

'Εξωτερική
κατάσταση, ἐμπόριο

'Εξωτερική πολιτική

Ελλάδη
(Επανάσταση)

Καβούρ

Η ένωση της Ιταλίας.

παραχωρούσε στή Σαρδηνία τη Λομβαρδία και Βενετία, πού άνηκαν στούς Αύστριακούς, και θά έπαιρνε τη Νίκαια και τη Σαβοΐα.

Ο Καβούρ φρόντισε νά προκαλέση τὸν πόλεμο μὲ τὴν Αύστρια και οἱ Γάλλοι πλευροκόπησαν τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα. Μετὰ ἀπὸ δύο αἱματηρότατες και γιὰ τοὺς δυὸ ἀντιπάλους μάχες στὴ Μαγέντα και τὸ Σολφερίνο, ὁ Ναπολέων ἐγκατέλειψε τὸν πόλεμο, ἀφοῦ κατέλαβε τὴ Λομβαρδία. Τὰ Β. Ιταλικὰ κράτη κήρυξαν τὴν ένωσή τους μὲ τὴ Σαρδηνία, ὁ Γαριβάλδι ἔκανε ἀπόβαση στὸ Παλέρμο μὲ τοὺς ἔθελοντές του και κατέλαβε τὸ κράτος τῆς Νεάπολης, μέσα στὸν ἐνθουσιασμὸ τῶν κατοίκων. Στὰ 1861 ὅλα τὰ κράτη τῆς Ιταλίας ἐνώθηκαν μὲ βασιλιά τὸν Βίκτορα Ἐμμανουὴλ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Βενετία και τὸ παπικὸ κράτος. Λίγους μῆνες ἀργότερα ὁ Καβούρ πέθανε. Οἱ Ιταλοὶ ὅμως ἐπωφελήθηκαν και ἀπὸ τὸν πόλεμο Αύστριας - Πρωσίας γιὰ νὰ ένωσουν τὴ Βενετία (1866) και ἀπὸ τὸν γαλλο-γερμανικὸ πόλεμο γιὰ νὰ καταλάβουν τὸ παπικὸ κράτος και νὰ μεταφέρουν τὴν πρωτεύουσα στὴ Ρώμη (1870). Σὲ ἔνδειξη διαμαρτυρίας ὁ πάπας αὐτοπεριορίστηκε στὸ Βατικανό.

Η ἐπανάσταση τοῦ Βελγίου (1830)

Οἱ Βέλγοι ἦταν δυσαρεστημένοι γιὰ τὴν ένωση τους μὲ τὴν Όλλανδία, ἔνα κράτος μὲ διαφορετικὴ θρησκεία και ἀντιλήψεις. Μετὰ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1830 κήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησία τους. Η Γαλλία τοὺς ὑποστήριξε και οἱ δυνάμεις ἀναγνώρισαν τὸ

ἐπανάσταση, και ἔγινε τὸ κέντρο τῶν ἑθνικῶν ἐλπίδων τῆς Ιταλίας.

Στὰ 1852 ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἔδωσε τὴν πρωθυπουργία στὸν Καβούρ (Cavour), ἔνα μεγάλο πολιτικό. Ο Καβούρ ἤξερε πῶς γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Σαρδηνία τὴν ένωση τῆς Ιταλίας ἐπρεπε νὰ βρῇ συμμάχους. Πήρε μέρος στὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο και κατόρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Ναπολέοντα Γ' νὰ υπογράψῃ μιὰ μυστικὴ συνθήκη μὲ τὸ κράτος τῆς Σαρδηνίας (1858). ἀν ἡ Αύστρια ἐκήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Σαρδηνίας, ἡ Γαλλία θὰ ἀναλάμβανε τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπέμβη. Σὲ περίπτωση νίκης ἡ Γαλλία θὰ

Γαριβάλδι
(Garibaldi)

Βέλγιο ούδετερο καὶ ἀνεξάρτητο μὲ βασιλέα τὸν Λεοπόλδο τοῦ Σαξ-Κοβούργου.

Ἐπανάσταση στὴν Οὐγγαρία. Δυαδικὴ μοναρχία

Οἱ δύο γαλλικὲς ἐπαναστάσεις τοῦ 1830 καὶ 1848 εἶχαν ἀπήχηση σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη καὶ ιδίως στὶς γερμανικὲς χῶρες. Στὰ 1848 ἔγιναν ταραχὲς στὴν Αὔστρια ποὺ ὑποχρέωσαν τὸν Μέττερνιχ νὰ παραιτηθῇ καὶ ἐπανάσταση στὴν Οὐγγαρία ποὺ ἀπαιτούσε πλήρη ἐσωτερικὴ ἀνεξαρτησία. 'Ο αὐτοκράτορας Φερδινάνδος Δ' παραιτήθηκε καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ Φραγκίσκος Ἰωσῆφ Α' (1848-1916). Οἱ αὐστριακοὶ νίκησαν τοὺς Οῦγγρους καὶ τοὺς ἐπέβαλαν βαρύτερους ὄρους ἀπὸ πρίν. "Η Οὐγγαρία ἔχασε τὰ προνόμια τῆς καὶ διαιρέθηκε σὲ ἐπαρχίες, ποὺ τὶς διοικοῦσαν Αύστριακοί. Μετὰ τὴν ἡττα του δμως στὴν Ἰταλία καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς Λομβαρδίας ὁ Φραγκίσκος Ἰωσῆφ ἀναγκάστηκε νὰ κρατήσῃ πιὸ φιλελεύθερη πολιτική. Παραχώρησε σύνταγμα καὶ στὰ 1867 ἀναγνώρισε πλήρη ἐσωτερικὴ αὐτονομία στὴν Οὐγγαρία. Οἱ δυὸς χῶρες θὰ ἤταν ἐνωμένες πιὰ μόνον μὲ τὸ στέμμα: ὁ Φραγκίσκος Ἰωσῆφ θὰ ἤταν αὐτοκράτορας τῆς Αὔστριας καὶ βασιλιάς τῆς Οὐγγαρίας. Τὸ κράτος ὄνομάστηκε «Αύστρουγγαρία», τὸ σύστημα «δυαδικὴ μοναρχία» καὶ διατηρήθηκε ὡς τὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

Αὔστρια - Οὐγγαρία

Ἐπανάσταση στὰ γερμανικὰ κράτη.

Κοινοβούλιο τῆς Φραγκφούρτης

Οἱ φιλελεύθεροι τῆς Γερμανίας ἐπαναστάτησαν καὶ στὰ 1830 καὶ στὰ 1848 καὶ ἀνάγκασαν τοὺς ἡγεμόνες νὰ δῶσουν συντάγματα. Στὰ 1848 ἡ ἐπανάσταση φαινόταν πιὸ σταθερή. "Ενα κοινοβούλιο ποὺ ἐκλέχτηκε μὲ καθολικὴ ψηφοφορία συνῆλθε στὴ Φραγκφούρτη γιὰ νὰ συζητήσῃ τὰ προβλήματα τῆς ἔνωσης τῶν γερμανικῶν χωρῶν σὲ ἔνα κράτος. Τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα ἤταν ἀν στὴν ὁμοσπονδία αὐτὴ θὰ ἐπαιρνε μέρος καὶ ἡ Αὔστρια, ἡ ὁποία τότε θὰ εἶχε καὶ τὴν ἡγεσία (μεγάλη Γερμανία) ἡ ἀν θὰ περιορίζονταν στὶς καθαρὰ γερμανικὲς χῶρες μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Πρωσσία (μικρὴ Γερμανία).

Ἐπανάσταση στὰ γερμανικὰ κράτη.
Κοινοβούλιο
Φραγκφούρτης

Τελικὰ κατέληξαν στὸ δεύτερο σχέδιο καὶ τὸ κοινοβούλιο πρόσφερε τὸ στέμμα στὸν βασιλιὰ τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκο Γουλιέλμο Δ', ἀλλὰ οἱ ἡγεμόνες κατάργησαν στὸ μεταξὺ τὰ συντάγματα, ἀπέσυραν τοὺς ἀντιπροσώπους τους ἀπὸ τὸ κοινοβούλιο, ποὺ τελικὰ τὸ διέλυσε ἡ ἀστυνομία, καὶ ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος, παρ' ὅλο ποὺ ἥθελε τὸ στέμμα ἀναγκάστηκε νὰ τὸ ἀρνηθῇ (1849).

Ἡ ἔνωση τῆς Γερμανίας. Βίσμαρκ

‘Ο Φρειδερίκος Γουλιέλμος ἐπιχείρησε ἀργότερα νὰ πάρῃ τὸ

Η Γερμανική αυτοκρατορία (1864-1871).

Βίσμαρκ (Bismarck)

Πόλεμος Γερμανίας
Αύστριας (1866)

μεγάλες ίκανότητες και άλυγιστη θέληση. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Βίσμαρκ ἦταν νὰ ἐνισχύσῃ τὸν πρωσικὸ στρατό, νὰ τὸν ἐφοδιάσῃ μὲ νέα δόπλα, νὰ ἀνανεώσῃ τὴν πολεμικὴ τακτικὴ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἔνωση τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὴν Πρωσσία ταπεινώνοντας τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ποὺ ἀντιδροῦσαν.

‘Ο Βίσμαρκ στράφηκε πρῶτα ἐναντίον τῆς Αὔστριας. Ἐξασφάλισε τὴν οὐδετερότητα τῆς Γαλλίας καὶ τὴ φιλία τῆς Ρωσίας, ποὺ τὴν εἶχε βοηθήσει νὰ καταπνίξῃ μιὰ ἐπανάσταση στὴν Πολωνία. Μὲ ἀφορμὴ τὴ διαφορὰ γιὰ δυοῦ μικρὰ δουκάτα στὰ σύνορα τῆς Δανίας ἐπέτυχε νὰ τοῦ κηρύξῃ ἡ Αὔστρια τὸν πόλεμο. Νίκησε στὴ Σάδοβα (Sadowa, 1866) καὶ ὑποχρέωσε τὴν Αὔστρια νὰ δεχτῇ τὴ διάλυση τῆς παλαιᾶς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας τοῦ Μέττερνιχ καὶ τὴν ἔνωση τῶν γερμανικῶν κρατῶν χωρὶς τὴ συμμετοχὴ τῆς.

Μετὰ τὴν νίκη αὐτή, 21 βορειογερμανικὰ κράτη ἐνώθηκαν μὲ τὴν Πρωσσία.

‘Ο γαλλογερμανικὸς πόλεμος (1870)

Γαλλογερμανικὸς
πόλεμος (1870)

‘Ο Ναπολέων Γ’ ἀνησυχησε γιὰ τὴν αὔξηση τῆς πρωσσικῆς ἐπιρροῆς, ιδίως ὅταν ὁ πρίγκηπας Λεοπόλδος, ξάδερφος τοῦ βασιλιά τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμου Α’, προτάθηκε ως βασιλιάς στὸν θρόνο τῆς Ισπανίας. Η Γαλλία φοβήθηκε ὅτι θὰ κυκλωθῆ ἀπὸ τὴν Πρωσσία, τὸ φιλοπόλεμο ρεῦμα ἐπικράτησε καὶ παρέσυρε τὸν Ναπολέοντα νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο, παρ’ ὅλο ποὺ ἡ Γαλλία ἦταν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ καὶ διπλωματικά ἀπομονωμένη καὶ στρατιωτικά ἀνίσχυρη. Τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἦταν ὀργανωμένα κατὰ τὸ παλαιὸ σύστημα, ἐνῶ στὴν Πρωσσία ὁ Βίσμαρκ εἶχε ἀνανεώσει τὴν πολεμικὴ τακτικὴ καὶ χρησιμοποιοῦσε τὶς νέες ἐφευρέσεις — σιδηρόδρομο, τηλέγραφο — γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τὴ

συνεννόηση τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων. Μὲ τὴν Πρωσσία συμμάχησαν καὶ ὅλα τὰ γερμανικὰ κράτη. Οἱ Γερμανοὶ ἔκαναν ἐπίθεση στὰ γαλλικὰ σύνορά μὲ μεγάλες στρατιές, διέσπασαν τὸ γαλλικὸ μέτωπο καὶ κύκλωσαν τούς γαλλικοὺς στρατούς, ποὺ ἀναγκάστηκαν νὰ παραδοθοῦν. "Αλλες στρατιωτικὲς δυνάμεις βάδισαν πρὸς τὸ Παρίσι, ποὺ τὸ πολιόρκησαν στενὰ καὶ τὸ βομβάρδιζαν μὲ μεγάλα κανόνια (ὅπως ἡ «Βέρθα Κρούπ», κατασκεύασμα τῶν μεγάλων ἐργοστασίων). 'Ο Ναπολέων ἀποκλείστηκε στὸ Σεντάν, κοντά στὰ βελγικὰ σύνορα καὶ ἀναγκάστηκε νὰ παραδοθῇ μαζὶ μὲ πολλὲς χιλιάδες στρατό.

"Η στρατιωτικὴ κατάρρευση τῆς Γαλλίας στὰ 1870 εἶναι ἔνα μοναδικὸ φαινόμενο στὴν εὐρωπαϊκὴ ἱστορία. 'Ο Ναπολέων καθαιρέθηκε καὶ ἀνακηρύχτηκε δημοκρατία. 'Η νέα κυβέρνηση μὲ τὸν Γαμβέττα καὶ τὸν Ἰούλιο Φάβρ, προσπάθησε νὰ ἀντιδράσῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσε. Οἱ Γάλλοι ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ ὑπογράψουν ἀνακωχὴ ('Ιανουάριος 1871).

'Ο πόλεμος ἔκλεισε μὲ τὴν εἰρήνη τῆς Φραγκφούρτης (Μάιος 1871) μὲ βαρύτατους ὄρους γὰρ τῇ Γαλλίᾳ: παράδωσε τὴν Ἀλσατία κι' ἔνα μέρος τῆς Λωρραίνης μὲ τὸ Μέτς· ἀναγκάστηκε νὰ πληρώσῃ μιὰ μεγάλη πολεμικὴ ἀποζημίωση καὶ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἔκαναν κατοχή, ὡς ποὺ νὰ πληρωθῇ ἡ ἀποζημίωση, σὲ μεγάλο μέρος τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους.

'Ο ἐνθουσιασμὸς τῆς νίκης ἔνωσε καὶ τὰ νότια γερμανικὰ κράτη μὲ τὴν Πρωσσία. Τὸν Ἱανουάριο τοῦ 1871, σὲ μιὰ πανηγυρικὴ τελετὴ ποὺ ἔγινε στὸ παλάτι τῶν Βερσαλλιῶν, τὰ γερμανικὰ κράτη ἐνώθηκαν σὲ ὁμοσπονδία καὶ ὁ βασιλιάς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος Α' ἀνακηρύχτηκε αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

'Ο πόλεμος τοῦ 1870 διαμόρφωσε τὴν κατάσταση ποὺ ὀδήγησε στὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο.

Στὴν Εὐρώπη δημιουργήθηκαν δύο νέες δυνάμεις, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία. Μὲ τὶς νίκεις τῆς ἡ Γερμανία ἀπέκτησε μεγάλη εὐρωπαϊκὴ ἐπιρροή.

'Η ταπείνωση τῆς Γαλλίας, ἡ στέρηση τῶν παραμεθορίων περιοχῶν τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Λωρραίνης, ποὺ ἐξασθενοῦσε τὴν ἄμυνά της, καὶ οἱ βαρβαρότητες τῆς κατοχῆς, δημιούργησαν ἔνα φοβερὸ ἔθνικὸ μίσος ἀνάμεσα στὴ Γαλλία καὶ τὴ Γερμανία. 'Η γαλλικὴ πολιτικὴ μετὰ τὰ 1870 κυριαρχήθηκε ἀπὸ τὴν revanche(ἀντεκδίκηση).

Οἱ Ἡγγλία βρῆκε τὴν εὐκαιρία μετὰ τὸν ξεπεσμὸ τῆς Γαλλίας νὰ κυριαρχήσῃ παγκόσμια. 'Απὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰ. ὅμως ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη τῆς Γερμανίας τῆς δημιούργησε ἔναν ἐπικίνδυνο οἰκονομικὸ ἀνταγωνιστή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Ποιά ήταν ή γενική κατάσταση στήν Εύρωπη στό δεύτερο μέρος του 19ου αι. ποιά τά προβλήματα τής έποχής και ποιά τά πολιτικά γεγονότα, πού συνέβαλαν στή νέα διάταξη τών εύρωπαϊκών δυνάμεων;

2. Ποιά ήταν τά αίτια, τά κυριότερα γεγονότα, τό αποτέλεσμα και οι συνέπειες του γαλλογερμανικού πολέμου του 1870;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Η ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Βιομηχανική
άναπτυξη

Έκλογικός νόμος

Πρόβλημα
καθολικών

Κατάρρυψη
μερκαντιλισμού

Όριο ανελκύσης
ανθρώπων

Παλαιοχριστιανικός
πόλεμος (1870)

Άλλαγές στόν
ποινικό νόμο

‘Η Άγγλια είχε έξασφαλίσει στόν 19ο αι. τις πολιτικές της έλευθερίες και είχε έχειλιχτή σε ένα μεγάλο βιομηχανικό κράτος. ‘Υπήρχαν δύμας άκομα προβλήματα ν’ αντιμετωπιστούν, πολιτικά και οικονομικά. ‘Ενα άπό τά βασικά ήταν ή άλλαγή του έκλογικού νόμου, ώστε ν’ αντιπροσωπεύωνται στό κοινοβούλιο τά νέα βιομηχανικά κέντρα. Μὲ τις ένέργειες τών φιλελευθέρων κομμάτων ό έκλογικός νόμος άλλαξε (1832, 1867), ζγινε δικαιότερη κατανομή τών έδρων και μειώθηκαν τά περιουσιακά στοιχεία πού χρειάζονταν γιά τόν έκλογέα και τόν έκλογιμο.

‘Άλλο θέμα ήταν ή κατάργηση τών θρησκευτικών περιορισμών, πρόβλημα μαζί θρησκευτικό και πολιτικό, γιατί ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, ίδιαίτερα οί Ιρλανδοί καθολικοί, άποκλείονταν άπό τά δημόσια άξωματα, σύμφωνα μὲ τό νόμο πού ψηφίστηκε στήν έποχή τών Στιούαρτ. Μὲ τόν άγνων Ιρλανδών βουλευτών καταργήθηκαν οί άπαγορευτικοί νόμοι γιά τούς καθολικούς (1829), ἀν και τό πρόβλημα τής Ιρλανδίας δὲν έχει ώς σήμερα λυθῆ και οί έσωτερικές άντιθέσεις συνεχίζονται.

Οί έμποροι και οί βιομήχανοι τής Άγγλιας ένδιαφέρονταν πιό πολὺ νά καταργηθή ό μερκαντιλισμός, δηλαδή οί κρατικές έπεμβάσεις στήν οίκονομία και τά περιοριστικά μέτρα στίς εισαγωγές και έξαγωγές, και νά άφεθη έλευθερο, ίδίως τό έμποριο τών σιτηρών. Τό άγγλικό στάρι ήταν άκριβδ, αύτό έκανε ν’ άκριβαίνη τό ψωμί και γενικά τά τρόφιμα, κι’ έτσι οί βιομήχανοι ύποχρεώνονταν νά πληρώνουν άκριβά ήμερομίσθια. ‘Η έλευθερία στό έμποριο θεσπίστηκε στά 1846.

Τήν ίδια έποχή μεταρρυθμίστηκε ό ποινικός νόμος και περιορίστηκε ή ποινή τού θανάτου, καθορίστηκαν ώρες έργασίας, άπαγορεύτηκε ή έργασία τού παιδιού, καταργήθηκε ή δουλεία στίς άγγλικές άποικίες, κυκλοφόρησαν πολλές έφημερίδες και όργανώθηκε ή κατώτατη παιδεία.

‘Από τίς άρχες τοῦ 19ου αι. προόδευσε στήν Άγγλια ή βιομηχανία, ή κτηνοτροφία, τό έμποριο. ‘Η Άγγλια έβγαζε τά 2/3 τού κάρβουνου και τό 1/2 τού σιδερου πού χρησιμοποιούσε ό κόσμος. ‘Υφαινε τά 80% τού μαλλιού τής παγκόσμιας παραγωγής. ‘Ο άγγλικός στόλος είχε τά μισά καράβια τής Εύρωπης.

Παρ' ὅλα αύτά ή μεγάλη οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη δὲν εἶχε φέρει πλοῦτο σὲ δλες τις τάξεις. Οἱ ἀγρότες ἔμειναν ἄνεργοι μετὰ τὴν χρήση τῶν γεωργικῶν μηχανῶν καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξη δὲν εἶχε ἀκόμη ἔξασφαλιστῆ. Γ' αὐτὸ πολλοὶ ἔφευγαν στὶς ἀποικίες.

'Ανάπτυξη ἐμπορίου

'Αποικιακὴ ἔξαπλωση τῆς Ἀγγλίας

Τὸν 19ον αἰ. ἡ Ἀγγλία ἐπεξέτεινε τὶς κτήσεις τῆς στὶς Ἰνδίες. Ἡ ἑταῖρια τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καταργήθηκε καὶ τὰ Ἰνδικὰ ἐδάφη ἔγιναν κτήσεις τοῦ ἀγγλικοῦ κράτους, ποὺ τὰ κυβερνοῦσε ἔνας ἀντιβασιλέας.

'Αποικιακὴ ἔξαπλωση
Ἀγγλίας

Μὲ βάση τὶς Ἰνδίες οἱ Ἀγγλοὶ ἀπλωσαν τὴ δράση τους ἀνατολικότερα. Κατέλαβαν τὴ Σιγκαπούρη καὶ ἄρχισαν νὰ διεισδύουν οἰκονομικὰ στὴν Κίνα.

'Απὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰ. κατέλαβαν ἕνα μέρος τῆς Αὔστραλίας. Στὴ χώρα αὐτή, ποὺ ἦταν κατάλληλη γιὰ κτηνοτροφία, ἄρχισαν νὰ τρέφουν πρόβατα, γιὰ νὰ τροφοδοτοῦν μὲ μαλλὶ τὰ ἀγγλικὰ ἐργοστάσια ὑφασμάτων. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. ἀνακαλύφθηκαν καὶ χρυσωρυχεῖα καὶ ὁ πληθυσμὸς τριπλασιάστηκε.

Τὴν Ἱδια ἐποχὴ κατοικήθηκε ἡ Νέα Ζηλανδία, αὐξήθηκε ὁ πληθυσμὸς τοῦ Καναδᾶ καὶ σχηματίστηκε μία ὁμοσπονδία ποὺ ὀνομάστηκε Dominium.

'Απὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. ἀπαγορεύτηκε στὶς ἀγγλικὲς ἀποικίες τὸ δουλεμπόριο, καταργήθηκαν οἱ διάφορες ἑταῖριες καὶ οἱ ἀποικίες, ἐκεῖ ποὺ ὁ πληθυσμὸς ἦταν εὐρωπαϊκός, πῆραν δικαιώματα, αὐτονομία, καὶ ὀργανώθηκαν κι' αὐτὲς σὲ Dominia.

Εποχὴ της διαπλωσης

Ἡ Ἀμερικὴ ἀπὸ τὰ 1815-1870

Στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. οἱ ισπανικὲς ἀποικίες τῆς Ν. Ἀμερικῆς καὶ ἡ Βραζιλία ἔγιναν ἀνεξάρτητες, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν σὲ ὁμοσπονδία καὶ νὰ ἀποτελέσουν μιὰ μεγάλη δύναμη.

'Αμερικὴ (1815-1870)

'Αντίθετα οἱ Η.Π.Α. ἐπεκτάθηκαν πρὸς τὴν κεντρικὴ καὶ ἀνατολικὴ B. Ἀμερικὴ. Ἀγόρασαν τὴ Λουιζιάνα ἀπὸ τοὺς Γάλλους, πῆραν τὴν Καλλιφόρνια, τὴ Φλωρίδα, τὸ Τέξας, καὶ ἔνας μέρος ἀπὸ τὸ Μεξικό. Ὁ πληθυσμὸς αὐξήθηκε μὲ νέους μετανάστες ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ ἄρχισε νὰ κατοικῆται ἡ Δ. περιοχὴ (West)). Οἱ ἀποικοὶ πήγαιναν ἐκεῖ κατὰ ὁμάδες καὶ μοιράζονταν τὰ κτήματα. Κανεὶς δὲν ἤταν πλουσιότερος ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ εἶχαν νὰ παλαίψουν μὲ τὶς Ἱδιες δυσκολίες. Γ' αὐτὸ στὶς δυτικὲς αὐτὲς περιοχὲς ἐπικράτησαν πιὸ δημοκρατικὲς ἀντιλήψεις, ποὺ ἐπηρέασαν ἐπειτα καὶ τὶς παλιὲς ἀνατολικὲς ἀποικίες.

Ο πόλεμος Βορείων καὶ Νοτίων (1861-1865)

Οἱ νότιες πολιτείες τῶν Η.Π.Α. ποὺ ἦταν γεωργικὲς χρησιμοποι-

Πόλεμος Βορείων
και Νοτίων (1861-
1865)

ούσαν στά κτήματα μαυρους σκλάβους. Η τραγικά σκληρή ζωή των άνθρωπων αύτων προκάλεσε άντιδραση και οι βόρειες πολιτείες κηρύχτηκαν κατά της δουλείας. Οι νότιοι τότε άποσπάστηκαν και σχημάτισαν χωριστή όμοσπονδία, πράγμα που σήμαινε διάλυση του άμερικανικού κράτους. Ο πρόεδρος **Άβραάμ Λίνκολν** διακήρυξε τότε ότι οι πολιτείες της Αμερικής δὲν έχουν τό δικαίωμα νὰ άποσπαστοῦν και κήρυξε στοὺς Νοτίους τὸν πόλεμο. Ο πόλεμος τῶν Βορείων και Νοτίων στάθηκε μακρόχρονος και αίματρος. Τέλος οι Βόρειοι νίκησαν, οι Νότιοι άποκήρυξαν τὴ διάσπαση, δόθηκε ἐλευθερία στοὺς μαύρους και τὸ κογκρέσσο τοὺς ἀναγνώρισε νομικὴ ίσότητα και πολιτικὰ δικαιώματα. Μὲ τὴ νίκη αὐτὴ ἔξασφαλίστηκε ἡ ἐνότητα τῶν Η.Π.Α., ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῶν μαύρων δὲν ἔληξε, γιατὶ οἱ νότιες πολιτείες δὲ συμμορφώθηκαν ἀπόλυτα μὲ τὶς ἀποφάσεις.

Λίγες μέρες μετὰ τὴ λήξη τοῦ πολέμου ὁ πρόεδρος **Άβραάμ Λίνκολν** δολοφονήθηκε ἀπὸ ἕνα φανατικὸ ρατσιστή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ον ΑΙΩΝΑ

Φυσικὲς ἐπιστῆμες

Στὸν 19ον αἰ. συνεχίστηκε ἡ πρόοδος στὴ φυσικὴ καὶ τὴ χημεία: μελετήθηκαν τὰ ἡλεκτρικὰ φαινόμενα καὶ ἐρμηνεύτηκαν τὰ φαινόμενα τοῦ φωτός: διατυπώθηκε ἡ ἀρχὴ τῆς διατήρησης τῆς ἐνέργειας ἀπὸ τὸν **Καρνώ** (Carnot) καὶ τὸν **Χέλμχολτς** (Helmholtz), διαμορφώθηκε ἡ ὄργανικὴ χημεία καὶ μεταλλοχημεία καὶ ἔξετάστηκαν τὰ φαινόμενα τῆς φωτογραφίας.

Οἱ σημαντικότερες ἐφευρέσεις τῆς ἐποχῆς ἦταν ὁ ἡλεκτρικὸς τηλέγραφος ποὺ κατασκεύασε ὁ **Μόρς** (Morse) στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ., ὁ σιδηρόδρομος, ποὺ διευκόλυνε τὴ συγκοινωνία καὶ τὶς μεταφορὲς στὴν Ἑρά καὶ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ., οἱ ἡλεκτρικὲς γεννήτριες.

Στὴν ἱατρικὴ βρέθηκε ἡ στηθοσκόπηση, τὸ κινίνο, τὰ ἀναισθητικὰ (αιθέρας καὶ χλωροφόριο). Η σημαντικότερη ἀνακάλυψη ἦταν τοῦ μεγάλου χημικοῦ καὶ βιολόγου **Λουδοβίκου Παστέρ** (Pasteur), ὅτι οἱ ἀρρώστιες μεταδίδονται ἀπὸ μικροοργανισμούς, τὰ μικρόβια, ποὺ μποροῦν νὰ θανατωθοῦν σὲ ύψηλές θερμοκρασίες. "Ἐτοι ἔγινε γνωστὴ ἡ ἀπολύμανση καὶ περιορίστηκαν οἱ ἐπιδημίες καὶ οἱ μολύνσεις. Ο Παστέρ ἀνακάλυψε καὶ τὸ ἀντιλυστικὸ ἐμβόλιο.

"Η πιὸ ἐπαναστατικὴ θεωρία τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ποὺ προκάλεσε πολλὲς ἀντιδράσεις καὶ συζητήσεις, ἀλλὰ καὶ ποὺ ἐπηρέασε γενικὰ τὴ νοοτροπία ἦταν τοῦ "Αγγλου **Καρόλου Δαρβίνου** (Darwin) γιὰ τὴν ἔξελιξη τῶν ειδῶν.

Φυσικὲς ἐπιστῆμες

Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο
(1913-2167) Διάφανα

Παστέρ (Pasteur)

Θεωρητικές έπιστημες

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Τὸν 19ον αι. ἐκδηλώθηκε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ιστορικὴ ἐπιστῆμη καὶ γιὰ τὶς ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες. "Εγίναν πολλὲς ἀνασκαφὲς στὴν Ἑλλάδα, στὴν Αἴγυπτο, στὴ Μεσοποταμία. Διαβάστηκε ἡ ἱερογλυφικὴ γραφὴ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἡ σφηνοειδὴς τῆς Μεσοποταμίας καὶ μελετήθηκε ἡ σανσκριτικὴ γλώσσα (ἀρχαία Ἰνδική). "Ετσι οἱ Εύρωπαιοι γνώρισαν καλύτερα τοὺς ἀρχαίους ἀνατολικοὺς πολιτισμούς.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἄπο τὸν ρομαντισμό, ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ διαφωτισμοῦ, ἀπὸ τὶς θεωρίες τοῦ Kant, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴ γερμανικὴ ἐθνικὴ κίνηση τῆς ἐποχῆς τους ἐπηρεάστηκαν οἱ μεγάλοι Γερμανοὶ φιλόσοφοι τοῦ 19ου αι. ὁ Φίχτε (Fichte), ὁ Σέλλιγκ (Schelling) καὶ ὁ Ἔγελος (Hegel). Μαθητὲς τοῦ Kant, δέχονται ὅτι ὁ κόσμος ποὺ λέμε πραγματικὸ (ὁ κόσμος τῶν «φαινομένων», ὅπως τὸν ὄνόμαζε ὁ Kant) εἶναι γιὰ μᾶς ἄγνωστος. Ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει πραγματικὰ εἶναι τὸ πνεῦμα, ὅχι τὸ πνεῦμα τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὸ γενικό, ἐκεῖνο ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν πνευματικὴ προσπάθεια ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας, τὸ Ἀπόλυτο Πνεῦμα.

Ο Fichte, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν διαφωτισμὸ καὶ τὴ γερμανικὴ ἐθνικὴ κίνηση, διακήρυξε ὅτι ἡ γερμανικὴ φυλὴ εἶναι ἀνώτερη, προορισμένη νὰ ὁργανώσῃ τὸ τελειότερο καὶ δικαιότερο κράτος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἔνα κράτος ἀμιγές, ὅπου οἱ μὴ γερμανικὲς φυλές, καὶ πρὸ παντὸς οἱ Ἐβραῖοι, δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχουν πολιτικὰ δικαιώματα.

Ο Ἔγελος, ιδρυτὴς τῆς φιλοσοφίας τῆς ιστορίας, παραδέχεται ὅτι τὸ Ἀπόλυτο Πνεῦμα ἐκδηλώνεται μέσα στὴν ιστορία καὶ μέσα στοὺς πολιτισμούς. Στὴν ιστορία τίποτα δὲ γίνεται στὴν τύχη. Μέσα ἀπὸ τὰ πάθη, τὶς ἀντιθέσεις καὶ τὰ συμφέροντα ἡ ἀνθρωπότητα πορεύεται πρὸς ἔνα μεγάλο, πέρα ἀπὸ τὰ ἄτομα, σκοπό: πρὸς τὴν ἀπελευθέρωση, πρὸς τὴν ἀποθέωση τοῦ Πνεύματος. Κάθε φορὰ τὸ Πνεῦμα ἐνσαρκώνεται σ' ἔναν ἐκλεκτὸ λαὸ (ὅπως ἦταν ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς) καὶ δημιουργεῖ μεγάλους πολιτισμούς. "Αν ὁ λαὸς αὐτὸς ἀντιμετωπίσῃ δυσκολίες, τότε ἐμφανίζονται οἱ μεγάλοι «ἡγέτες-δόηγοι» καὶ ὁ λαὸς τοὺς ἀκολουθεῖ. "Οταν ὁ λαὸς αὐτὸς ξεπέσῃ ὁριστικά, τότε τὸ Πνεῦμα τὸν ἐγκαταλείπει καὶ δὲν ξαναγυρίζει ποτὲ πιά σ' αὐτόν.

Τὸ κράτος εἶναι ἔνα μέσον γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν μεγάλων σκοπῶν τῆς ιστορίας. Οἱ πόλεμοι εἶναι ἀναγκαῖοι, βγάζουν τὸν ἀνθρωπὸ ἀπὸ τὴν καθημερινότητα καὶ τὸν φέρνουν ἀντιμέτωπο μὲ τὸν θάνατο, ποὺ εἶναι ἡ μοίρα του.

Ιστορία
Αρχαιολογία

Φίχτε (Fichte)

Ἔγελος (Hegel)

Νίτσε (Nietze)

ειδικότερη
βιομηχανία

Κίπλιγκ

Κόντ (Comte)

Μπερξόν (Bergson)

Συνέπειες
βιομηχανικής
έπανάστασης

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 19ου αἰ. ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος **Φρειδερίκος Νίτσε** (Nietze) στὸ βιβλίο του «Ἐτσι εἶπε ὁ Ζαρατούστρα» θεοποιεῖ τὴ δύναμη, τὴ βιολογικὴ ὄρμή, τὴ θέληση, ποὺ κάνουν τὸν ἄνθρωπο «ύπεράνθρωπο».

Οἱ θεωρίες αὐτές, ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ μεγαλοφάνταστο πάθος τοῦ ρομαντισμοῦ, ἐπηρέασαν τὴν εύρωπαικὴ λογοτεχνία καὶ τὴ σκέψη. «Ἔγιναν ἡ ἔκφραση τῆς νοοτροπίας τῶν ἀρχῶν τοῦ 20ου αἰ., μιᾶς ἐποχῆς ποὺ ἡ Εὐρώπη αισθανόταν ισχυρή καὶ εἰχε κατακτήσει τὸν κόσμο, νοοτροπία ποὺ φαίνεται καὶ στὰ ἔργα τοῦ μεγάλου Ἀγγλου ποιητὴ **Κίπλιγκ**, ύμνητὴ τῆς ἀγγλικῆς αὐτοκρατορίας. Μὲ τὶς ἀπόψεις αὐτές ὅμως ἡ εύρωπαικὴ σκέψη μετατοπίστηκε ἀπὸ τὴν ἄνθρωπιστικὴ βάση τῆς ἀναγέννησης καὶ τοῦ διαφωτισμοῦ: 'Ο ἄνθρωπος, ὁ καθημερινός, ἔχασε κάθε σημασία. 'Η προβολὴ τοῦ ἥρωα, ἡ λατρεία τῆς δύναμης, ἡ κατάφαση τοῦ πολέμου, τὸ πάθος τῶν μεγάλων σκοπῶν ποὺ χαρακτηρίζει ὀλες τὶς θεωρίες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, δόδηγησαν τὴν εύρωπαικὴ νεότητα στοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους καὶ διευκόλυναν τὴν ἐπικράτηση τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ.

Στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 19ου αἰ. τὸ κίνημα τοῦ ρομαντισμοῦ, χωρὶς νὰ σβήσῃ ὄλότελα, ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν θετικισμὸ ἡ ρεαλισμό, ποὺ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὶς θεωρίες τοῦ Γάλλου φιλοσόφου **Αύγούστου Κόντ** (Comte). 'Ο Κόντ παραδέχεται ὅτι ἡ ἄνθρωπότητα πέρασε ἀπὸ τρία στάδια: τὸ θρησκευτικό, ὅπου προσπαθοῦσε νὰ λύσῃ ὅλα τὰ προβλήματα μὲ τὴ θρησκεία, τὸ μεταφυσικό, ὅπου ἀναζητοῦσε τὴ λύση στὴ φιλοσοφία, καὶ τὸ θετικό, ὅπου ὅλα τὰ προβλήματα πρέπει νὰ λυθοῦν μὲ τὴν ἐπιστήμη. 'Ο ἄνθρωπος πρέπει νὰ πάψῃ ν' ἀναζητῇ τὴν ἀπόλυτη ούσια τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἀρκῆται στὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα.

'Αντίδραση στὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης στάθηκε ἡ θεωρία τοῦ **Μπερξόν** (Bergson) ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μυαλὸ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες δυνάμεις μέσα στὴν ἄνθρωπην ψυχή, ποὺ μποροῦν νὰ δόδηγησουν πιὸ ἀμεσα στὶς μεγάλες ἀλήθειες. Μιὰ τέτοια δύναμη είναι ἡ «ἐνόραση», ποὺ μοιάζει σὰν ἀποκάλυψη, σὰν ἐσωτερικὸ φῶς.

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ

Κάθε μεγάλη ἀλλαγὴ δημιουργεῖ πάντα μιὰ ἀναστάτωση καὶ ἔνα πρόβλημα ἀναπροσαρμογῆς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Κάτι παρόμοιο προκάλεσε στὴν Εὐρώπη καὶ ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση τοῦ 19ου αἰ. 'Η χρήση τῆς μηχανῆς ἄλλαξε τὴ βιοτεχνία σὲ βιομηχανία καὶ τὸν ἐλεύθερο βιοτέχνη σὲ βιομήχανο ἡ εἰδικευμένο ἔργατη κατὰ τὶς οἰκονομικές του δυνατότητες. Στὴν ὑπαίθρο οἱ ἀγροτικὲς μηχανές, ἡ μεγάλη ιδιοκτησία καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας (ἡ κτηνοτροφικὴ παραγωγὴ μεγάλωσε εἰς βάρος τῆς γεωργικῆς), μαζὶ

μὲ τὴν αὕξηση τοῦ πληθυσμοῦ, ἀφῆσαν ἄνεργους πολλοὺς χωρικούς, ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο καὶ συγκεντρώθηκαν στὶς βιομηχανικὲς πόλεις.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ (ἀνειδίκευτοι ἐργάτες) ποὺ δὲν εἶχαν ἴδιοκτησία, οὕτε ἄλλο εἰσόδημα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἡμερομίσθιό τους ὄνομάστηκαν «προλετάριοι». Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ὑπῆρχαν ἐργατικοὶ νόμοι, οὕτε καμιὰ πρόνοια κρατική γιὰ τὸν ἐργάτη: τὰ πάντα καθορίζονταν ἀπὸ τὴν προσφορὰ καὶ τὴν ζήτηση. Γι' αὐτὸν οἱ ἐργάτες μαζεύονταν σὲ ὄμαδες καὶ γύριζαν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, ὅπου μάθαιναν ὅτι ὑπάρχει δουλειά.

Παράλληλα ἡ μεγάλη παραγωγὴ αὔξησε τὰ κέρδη καὶ δημιούργησε μιὰ τάξη πλουσίων κεφαλαιούχων. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. ἐπιβλήθηκε — ίδίως στὴν Ἀγγλία — ἡ ἐλεύθερη οἰκονομία καὶ ἀποκλείστηκε κάθε κρατικὴ ἐπέμβαση στὴν οἰκονομικὴ ζωή. Αὐτὲς οἱ νέες καταστάσεις δημιούργησαν προβλήματα, ἀπασχόλησαν τοὺς οἰκονομολόγους καὶ τοὺς φιλόσοφους τῆς ἐποχῆς καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ διατυπωθοῦν διάφορες ἀπόψεις γιὰ τὸ ἐργατικὸν ζῆτημα, τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κατανομὴν τῶν ἀγαθῶν. Οἱ σπουδαιότερες θεωρίες εἰναι:

Ο σοσιαλισμός. Οἱ ἀπόψεις τῶν σοσιαλιστῶν ἦταν πολλές. «Ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι τὸ κράτος πρέπει νὰ κρατικοποιήσῃ τὶς πλουτοπαραγωγικὲς πηγὲς καὶ νὰ καθορίζῃ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κατανομὴν τῶν ἀγαθῶν.» «Ἄλλοι πίστευαν σὲ ἐλεύθερους συνεταιρισμούς κεφαλαίου — ἐργασίας, δῆλοι ἐπρεπε νὰ συμμετέχουν στὰ κέρδη (κάτι ἀνάλογο μ' αὐτὸν ποὺ ἔκαναν οἱ «Ἐλληνες τὸν καιρὸν τῆς τουρκοκρατίας»).» Απέκλειαν τὴν βία καὶ τὴν ἐπανάσταση καὶ πίστευαν πώς οἱ μεταρρυθμίσεις ἐπρεπε νὰ γίνουν εἰρηνικά. «Ο σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς φιλόσοφους τοῦ σοσιαλισμοῦ τὸν 19ον αἰ. ἦταν ὁ Γάλλος **Σαιν Σιμόν** (Saint Simon). Οἱ σύλλογοι τῶν σαινισμονιστῶν διαλύθηκαν, ἀλλὰ ὁ σοσιαλισμὸς ἐπηρέασε γενικὰ τὴν Εὐρώπη, συνέβαλε στὴ διαμόρφωση τῆς εύρωπαικῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας καὶ γενικὰ τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς.

Σοσιαλισμός

Ο κομμουνισμὸς διατυπώθηκε ἀπὸ τὸν Γερμανὸ φιλόσοφο καὶ οἰκονομολόγο **Κάρολο Μάρκ** (Marx), ποὺ στὰ 1848 δημοσίευσε μαζὶ μὲ τὸν «Ἐγγελς (Engels) τὴν «προκήρυξη τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος» καὶ στὰ 1867 τὸ βιβλίο του «Τὸ κεφάλαιο». Πιστεύει ὅτι ἡ κοινωνικὴ δομὴ μπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ μόνο μὲ ἐπαναστάσεις καὶ ὅτι οἱ ἐργάτες, ἀσχετα μὲ τὴν ἐθνικότητά τους, ἐνωμένοι στὸ κομμουνιστικὸ κόμμα, πρέπει — σύμφωνα μὲ τὶς θεωρίες τοῦ Μάρκ — νὰ διαλύσουν τὶς παλιές κοινωνικὲς τάξεις, νὰ ἐπιβάλουν τὴ δικτατορία τοῦ «προλεταριάτου» καὶ νὰ κρατικοποιήσουν τὴν ἴδιοκτησία καὶ τὰ μέσα παραγωγῆς.

Κομμουνισμός

Τὸ κομμουνιστικὸ σύστημα ἐπιβλήθηκε ἀπὸ τὰ 1917 στὴ Ρωσία

καὶ μετὰ τὸν Β' παγκόσμιο πόλεμο στὰ κράτη τῆς ἀνατολικῆς Εύρωπης καὶ στὴν Κίνα.

Τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες

Ο ROMANTΙΣΜΟΣ

Ρομαντισμός

‘Ο ρομαντισμός εἶναι ἔνα καθολικὸ πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ κίνημα, ποὺ παρουσιάστηκε στὴν ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντος σὰν ἀντίθεση στὸν κλασσικισμὸ καὶ ἀνανέωσε κάθε καλλιτεχνικὴ ἑκδήλωση ὡς τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ.

‘Ο κλασσικισμὸς τοῦ 18ου αἰ. ἀγαπάει τὴν ἀφαίρεση, τὴν ἡρεμία καὶ τὴν ἔξιδανίκευση. ‘Ο καλλιτέχνης δὲν προβάλλει τὴν προσωπικότητά του, ὁ ἥρωας τοῦ ἔργου εἶναι ἔνα πρόσωπο ἔξω ἀπὸ τόπο καὶ χρόνο.

‘Αντίθετα ὁ ρομαντισμός ἔχει τὶς ρίζες του στὸ διαφωτισμὸ καὶ γεννήθηκε μέσα στὴν ταραγμένη ἐποχὴ τῶν ναπολεοντείων πολέμων. Ἀγαπάει τὴν ὄρμή, τὴν κίνηση, τὸ πάθος, στρέφεται πρὸς τὸ συναίσθημα. ‘Ο καλλιτέχνης αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἑαυτό του. Στὴν ποίηση ἐπικρατεῖ ὁ λυρισμός. ‘Ο ἥρωας τῶν ρομαντικῶν ἔργων γίνεται πιὸ ἀνθρώπινος, ύποφέρει, τοποθετεῖται μέσα στὴν ἐποχὴ καὶ τὸ περιβάλλον. ‘Ο ρομαντισμὸς ἔδωσε μιὰ σειρὰ ἀπὸ μεγάλους καλλιτέχνες σὲ δλα τὰ εἰδη τοῦ λόγου. Στὴν Ἀγγλία τὸν **Βύρωνα** (Byron), τὸν **Κῆτς** (Keats) καὶ τὸν **Σέλλεϋ** (Shelley). Στὴ Γερμανία τὸν **Χάινε** (Heine). Στὴ Γαλλία τὸν **Βίκτορα Ούγκω**. Στὴ Ρωσία τὸν **Πούσκιν** καὶ τὸν **Γκόγκολ**.

Οἱ ζωγράφοι τοῦ ρομαντισμοῦ προτιμοῦν τὰ ζωηρὰ καὶ ἐντυπωσιακὰ χρώματα, τὰ φανταστικὰ τοπία, τὰ παθητικὰ καὶ ἔξωτικὰ θέματα ποὺ προκαλοῦν ζωηρή συγκίνηση. Ἀπὸ τοὺς μεγάλους ζωγράφους τοῦ ρομαντισμοῦ ὁ **Ντελακρούα** (Delacroix) ἔχει ζωγραφίσει περίφημους πίνακες ἐμπνευσμένους ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση.

Στὴ μουσικὴ ὁ ρομαντισμὸς μὲ τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ **Μπετόβεν** (Beethoven, 1770-1827) ἔδωσε μερικὰ μεγαλειώδη δείγματα ύπερτατης πνευματικῆς ἔξαρσης· ὡς καθαρὰ ὅμως μουσικὸ κίνημα ύλοποιήθηκε μὲ τὰ ἔργα τοῦ **Σοῦμπερτ** (Schubert), τοῦ **Σοῦμαν** (Schumann) καὶ τοῦ **Σοπέν** (Chopin), ὅπου τὸ ἀτομικὸ συναίσθημα ἐκδηλώνεται μ' ἔνα λυρισμὸ καὶ μ' ἔνα πάθος πρωτοφανέρωτα. Τὴν μουσικὴ τοῦ ρομαντισμοῦ χαρακτηρίζει καὶ ἡ στροφὴ πρὸς τὴν ἐθνικὴ λαϊκὴ παράδοση καὶ ἡ δημιουργία ἐθνικῶν σχολῶν σὲ διάφορες χῶρες, ὅπως στὴ Ρωσία μὲ τὸν **Μουσόργκσκου** (Mussorgski) καὶ τὸν **Ρίμσκι-Κόρσακωφ** (Rimski-Korsakov), στὴν Ἰσπανία μὲ τὸν **Άλμπενιθ** (Albeniz) καὶ τὸν **Γκρανάντος** (Granados), στὴ Φιλλανδία μὲ τὸν **Σιμπέλιους** (Sibelius) κ.ἄ.

‘Η ὥπερα καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα στὴν Ἰταλία ἀπὸ τὸν **Βέρντι** (Verdi) καὶ στὴ Γερμανία ἀπὸ τὸν **Ριχάρδο Βάγκνερ** (Wagner), ὁ

Λογοτεχνία

Β. Ούγκω

Ζωγραφική

Μουσική

Μπετόβεν

όποιος τήν άνανέωσε άφαιρώντας κάθε γραφικό στοιχείο (μπαλέτο, αύτοτελεῖς άριες κ.λ.π.) πού διασπούσε τήν έσωτερική ένότητα, καὶ δίνοντας μεγαλύτερη θέση στή μουσική, ώστε νὰ ύποβάλλῃ καὶ νὰ τονίζῃ στὸ ἔπακρο τὴ δραματικὴ ροή τοῦ θέματος.

"Οπερα

ΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ

'Απὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ., μ' ὅλο ποὺ δὲν ἔπαιψε νὰ ύπάρχῃ τὸ ρεῦμα τοῦ ρομαντισμοῦ, οἱ ὑπερβολές, ὃπου ἔφτασε (τάση γιὰ ἀρρωστημένους ἥρωες, θλιβερὰ συναισθήματα, τραγικὰ τοπία), μαζὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐμφάνιση τῶν νέων φιλοσοφικῶν θεωριῶν (Κόντ κ.ἄ.) ὀδήγησαν σ' ἔνα νέο καλλιτεχνικὸ καὶ πνευματικὸ κίνημα, τὸν ρεαλισμό, ποὺ συνεχίστηκε πάλι περί-

Ρεαλισμός
Λογοτεχνία

που ὡς τὰ μέσα τοῦ αἰώνα μας. Στὸν πεζὸ λόγο ὁ ρεαλισμὸς ἐκδηλώθηκε σὰν μία τάση ν' ἀποδοθῇ ἢ πραγματικότητα τῆς ζωῆς. Καλλιεργήθηκε τὸ κοινωνικὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ ἀστικὸ δράμα. Οἱ λογοτέχνες ἔπαιρναν τοὺς ἥρωές τους συχνὰ ἀπὸ τὰ μεσαίᾳ ἀστικὴ ἢ τὶς κατώτερες κοινωνικὲς τάξεις καὶ δὲ δίσταζαν νὰ εἰκονίσουν, κάποτε μὲ ὡμὴ εἰλικρίνεια, τὴ δυστυχία, τὴν ἀρρώστια, τὰ ἐλαττώματα, τὴν κοινωνικὴ ἀδικία. 'Ο ρεαλισμὸς ἐκπροσωπεῖται στὴ Γαλλία μὲ τὸν **Μπαλζάκ** (Balzac), τὸν **Φλωμπέρ** (Flaubert) καὶ τὸν **Ζολᾶ** (Zola), στὴν Ἀγγλία μὲ τὸν **Ντίκενς**, (Dickens), στὴ Γερμανία μὲ τὸν **Χάουπτμαν** (Hauptmann) καὶ τὸν **Τόμας Μάν** (Mann). 'Ο μεγαλύτερος δραματικὸς συγγραφέας τοῦ 19ου αἰ. εἶναι ὁ **Ἐερίκος** "Ιψεν" (Ibsen). Στὴ Ρω-

"Ἐντουάρντ Μανέ. Τὸ παιδὶ ποὺ παῖζει φλογέρα (1866, Παρίσι, Λούιβρο).

"Ο Μανέ ἐπρεδότηκε ἀπὸ τὴν Ισπανικὴ ζωγραφική, ίδιως ἀπὸ τὸν Γκόγια, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς φωτογραφίας, ποὺ ἀρχίστηκε στὴν ἐποχὴ του. 'Αγαπάει τὰ σκούρα χρώματα, τὶς ἔντονες χρωματικὲς ἀντιθέσεις. Ζωγραφίζει σκηνὲς ἀπὸ τὴν σύγχρονη του ζωὴ μέσα στὸ φυσικὸ φῶς. Στὸ παιδὶ μὲ τὴ φλογέρα δημιουργεῖ μιὰ καινούργια ἀντίληψη γραμμῆς προοπτικῆς, ποὺ ἐπηρέασε τὴ νεώτερη ζωγραφική.

Κλώντ Μονέ. Γυναίκες στὸν κήπο (1867, Παρίσι, μουσείο Λούβρου).

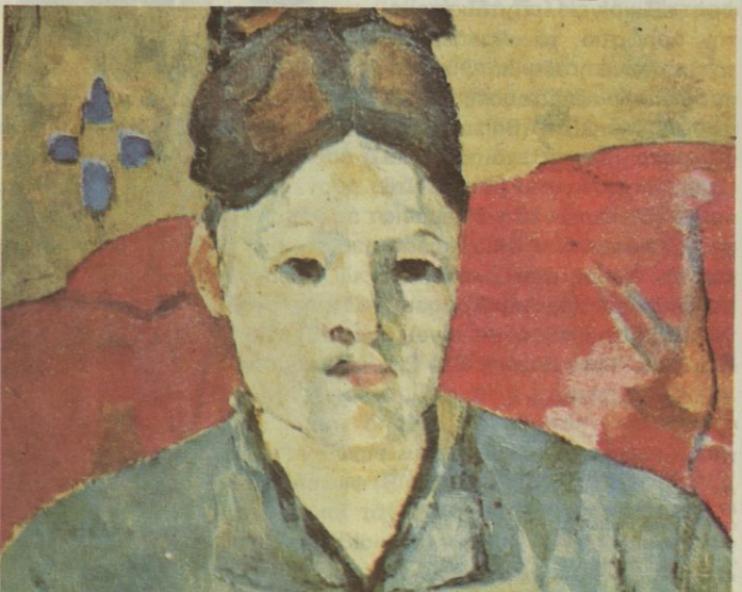
Οι εμπειροιστές ζωγράφοι ἀπελευθερώνονται ἀπό τὸ κλειστὸ ἔργαστηρι. Ζωγραφίζουν στὸ ὑπαίθρο, σκηνές τῆς καθημερινῆς ζωῆς κάτω ἀπό τὸ ἀληθινὸ φῶς. "Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρώτους πίνακες τοῦ Μονέ, ὃν ή ζωγραφικὴ μεταφέρεται ἀπό τὸν κλειστὸ στὸν ὑπαίθριο χώρῳ.

σία τὸ ψυχολογικὸ καὶ ιστορικὸ μυθιστόρημα ἔφτασε στὴ μεγαλύτερῃ ἀκμῇ του μὲ τὸν **Ντοστογιέφσκυ** καὶ τὸν **Λέοντα Τολστόι**.

Στὴν ποίηση ὁ ρεαλισμὸς ἐκδηλώθηκε μὲ τὸν περιορισμὸ τοῦ συναισθηματισμοῦ καὶ τοῦ πληθωρισμοῦ τῆς ἔκφραστης καὶ μὲ τὴ στροφὴ πρὸς τὴν καθαρότητα καὶ τὴ λιτότητα τῆς μορφῆς. Ἡ τάση αὐτή, ποὺ ὄνομάστηκε παρνασσισμός, ἔχει κυριότερους ἐκπροσώπους τὸν **Θεόφιλο Γκωτίε** (Gautier) καὶ τὸν **Λεκόντ Ντελίλ** (de Lisle).

Πῶλ Σεζάν, 'Η γυναίκα τοῦ ζωγραφοῦ (Βοστώνη, 1877 περίπου).

'Ο Σεζάν προχώρησε πέρα ἀπό τὸν ἐμπρεσσιονισμό. Προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τοὺς βασικοὺς νόμους στὴ δομὴ τῶν πραγμάτων καὶ ἀνάγει τὶς μορφές σὲ γεωμετρικὰ σχήματα. Αὐτὸ δόχησε ἀργότερα στὸν κυβισμό. Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν χρωμάτων στὰ ἔργα του ἀκολουθεῖ μάτι κλίμακα σχεδόν μουσική.

Βενσάν Βάν Γκόγκ, Τά κίτρινα στάχια (Λονδίνο, 1889).
Μέ τά έντονα χρώματα και τις πηχτές άσρές πινελιές ό Βάν Γκόγκ έκφραζε τά πάθη και τά

συναισθήματα τής ανθρώπινης ψυχής. Μέ την ένταση και τή δύναμη τῶν χρωμάτων του έπειρεασε τή σύγχρονη τέχνη.

Στή ζωγραφική οι μεγαλύτεροι ζωγράφοι τοῦ ρεαλισμοῦ είναι ό Μιλλέ (Millet) και πιὸ πολὺ ό Κουρμπέ (Courbet) και ό Ντωμιέ (Daumier), ποὺ άγαποῦν τά θέματα τής άπλης καθημερινῆς ζωῆς.

Απὸ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ 19ου αἰ. καὶ ύστερα τὸν ρεαλισμὸ στὴν τέχνη διαδέχτηκε ό έμπρεσιονισμός. Ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὶς φιλοσοφικὲς θεωρίες γιὰ τὴν ύποκειμενικότητα τῆς γνώσης καὶ τὶς ἐπιστημονικὲς μελέτες γιὰ τὸ ἡλιακὸ φάσμα καὶ τὴ σύνθεση τοῦ φωτός, οἱ ζωγράφοι ἄφησαν τὸ ἐργαστήριο καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἀποδώσουν τὸ τοπίο καὶ τὶς μορφές, ὅπως φαίνονται μέσα στὸ φῶς. Χαρακτηριστικὰ τῆς ζωγραφικῆς τοῦ έμπρεσιονισμοῦ είναι ή ἀγάπη στὰ παιγνιδίσματα καὶ στὶς ἀλλαγὲς τοῦ φωτός, ή σύνθεση καὶ ἀνάλυση τῶν χρωμάτων, οἱ ἀπαλὲς διαβαθμίσεις. Δὲν σχεδιάζουν, καὶ συχνὰ τοποθετοῦν δίπλα τὰ παραπληρωματικὰ χρώματα χωρὶς νὰ τὰ συνθέτουν. "Ἔτσι μόνο ἀπὸ μακριὰ οἱ πίνακες παίρουν σαφήνεια. Οἱ μεγαλύτεροι έμπρεσιονιστὲς ζωγράφοι είναι οἱ Γάλλοι Μανέ (Manet), Μονέ (Monet), Ρενουάρ (Renoir).

Στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. παρουσιάστηκε μιὰ ἀντίθετη κίνηση, ποὺ ὀνομάστηκε μεταεμπρεσιονισμός, μὲ τὸν Σεζάν (Cezanne), τὸν Γκωγκέν (Gauguin), τὸν Βάν Γκόγκ (Van Gogh). Οἱ ζωγράφοι αὗτοὶ

Ζωγραφική

Έμπρεσιονισμός

Ροντέν, Ο δάσωτος γιός (1889).
Τὸ σῶμα πάλλεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἔντασην,
εἶναι δόλκηλο μᾶ ἐπίκληση. Ο δάσωτος γιός
γίνεται τὸ σύμβολο τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ παρα-
στράτης καὶ ποὺ καλεῖ σὲ βοήθεια τούς
οὐδανούς, ἀναζητώντας τὴν λύτρωσην.

**Ο Ροντέν μελέτησε καὶ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὰ
ἔργα τοῦ M. Αγγελού. Οἱ μαύδεις καὶ δυνατές
μορφές ποὺ πλάθει, ἐκφράζουν τὴν ἀγώνια
τοῦ ἀνθρώπου στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ.**

τονίζουν τὸ περιγράμμα τῆς
μορφῆς καὶ προβάλλουν τοὺς
γεωμετρικούς ὅγκους καὶ τὰ
χρώματα — παχιὰ καὶ ἐντονα —
ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν σὰν μέσα
γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὸν ἐσωτερι-
κό τους κόσμο.

Η τεχνοτροπία αὐτὴ ὁδήγη-
σε στὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ. στὸν
κυβισμὸ μὲ τὸν **Πικάσο** (Picasso), τὸν **Μπράκ** (Braque) καὶ ἄλ-
λους, δηλαδὴ στὴν ἀνάλυση τῶν
μορφῶν σὲ γεωμετρικὰ σχῆμα-
τα. Οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ γλύπτες
τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐπηρεάστη-
καν πολὺ ἀπὸ τὴν τέχνη τῶν
νέγρων τῆς Αφρικῆς ποὺ εἶχε
γίνει τότε περισσότερο γνωστὴ
μὲ τὶς ἔξερευνήσεις.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους
γλύπτες τοῦ 19ου αἰ., ἀλλὰ καὶ
ὅλων τῶν ἐποχῶν, εἶναι ὁ Γάλ-
λος **Αὔγουστος Ροντέν** (Rodin).

Τὰ ἔργα του διακρίνονται γιὰ

τὸν δυναμισμό, τὴν ὑποβλητικότητα, τὸν φιλοσοφικὸ συμβολισμό
τους. Ἐπηρεάστηκε πολὺ ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ "Αγγελο", ιδίως ἀπὸ τὰ
ἀτελείωτα ἔργα του. Ἐτσι ἀφήνει συχνὰ ἔνα μέρος ἀπὸ τὴν πέτρα
ἀκατέργαστο γιὰ νὰ ύπογραμμίζῃ καὶ νὰ προβάλῃ τὴν μορφή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Ποιές αλλαγές ἔφερε στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Εὐρώπης ἡ
βιομηχανικὴ ἐπανάσταση; Ποιά προβλήματα δημιούργησε καὶ ποιές θεωρίες σχετί-
ζονται μὲ αὐτὰ τὰ προβλήματα; Ποιές ήταν οἱ συνέπειες γιὰ τὴν εύρωπαίκη ζωὴ;
2. Ποιές ἐπιστημονικὲς καὶ φιλοσοφικὲς θεωρίες ἐπηρεάσαν τὴν Εὐρώπη τὸν
19ον αἰ.;
3. Τί είναι τὸ κίνημα τοῦ ρομαντισμοῦ καὶ ποιές οἱ ἐκδηλώσεις του;
4. Ποιό πνευματικό κίνημα διαδέχτηκε τὸν ρομαντισμό; Ποιά είναι γενικά τὰ
καλλιτεχνικὰ ρεύματα τοῦ 19ου αἰ.;

Β. Η Εύρωπη ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870 ὡς τὰ 1914

Μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1870-1871 ἐμφανίστηκαν στὴν Εύρωπη δύο νέες μεγάλες δυνάμεις, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία.

Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἱστορία αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἶναι:

Ἡ ἀποικιακὴ ἔξαπλωση (νέος ἴμπεριαλισμός). Ἡ ὅλο καὶ μεγαλύτερη βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη μεγάλωσε καὶ τὴν ἀνάγκη τῶν βιομηχανικῶν δυνάμεων νὰ βροῦν πρώτες ὑλες φτηνές, σιτηρὰ καὶ ἀγορές γιὰ νὰ τοποθετήσουν τὰ προϊόντα τους. Ἔτσι ὅλες κάνουν διεθνῆ πολιτική. Ἡ τάση γιὰ ἵδρυση μεγάλων ἀποικιακῶν κρατῶν ὄνομάστηκε «νέος ἴμπεριαλισμός», μὲ τὴν ἔννοια ὅτι κανεὶς δὲν ἐνδιαφερόταν πιὰ ν' ἀποκτήσῃ αὐτοκρατορίες (imperia) σὲ εὐρωπαϊκὰ ἐδάφη, ἀλλὰ στὶς ἄλλες ἡπείρους.

Ἡ προσοχὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων στράφηκε στὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ. περισσότερο στὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴν Κίνα. Ἡ Ἀφρικὴ ἔξερευνήθηκε τότε ὀλόκληρη καὶ χωρίστηκε σὲ ἀποικιακὰ κράτη. Ἡ Γαλλία μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1870, ἀνασυντάχτηκε ἐσωτερικά καὶ ἀρχισε τὴν ἀποικιακὴ ἔξαπλωση. Δημιουργησε ἔνα μεγάλο ἀποικιακὸ κράτος (τὸ δεύτερο τοῦ κόσμου μετὰ τὸ ἀγγλικὸ) πιὸ πολὺ ἀπὸ ἐδάφη τῆς ΒΔ Ἀφρικῆς.

Ἡ Ἀγγλία κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς δυσχέρειες τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, γιὰ νὰ ἀγοράσῃ τὶς αἰγυπτιακὲς μετοχὲς τῆς διώρυγας τοῦ Σουέζ καὶ νὰ γίνῃ ἐκεῖ συγκυρίαρχος μαζὶ μὲ τὴ Γαλλία. Λίγο ἀργότερα ἐσωτερικὲς ταραχὲς στὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ Σουδάν τῆς ἔδωσαν τὴν εὔκαιρία νὰ κυριαρχήσῃ καὶ στὶς δύο χῶρες. Μὲ τὴν κατοχὴ τοῦ Γιβραλτάρ, Μάλτας, Κύπρου, Σουέζ, "Αντεν, Βομβάης, ἡ Ἀγγλία ἐξασφάλισε τὸ δρόμο πρὸς τὴν "Απω Ἀνατολὴ καὶ ἐπαψε νὰ ἐνδιαφέρεται ἀπόλυτα γιὰ τὸν Ἐλλήσποντο. Ἔτσι μειώθηκε ὁ ἀγγλορωσικὸς ἀνταγωνισμὸς στὰ Βαλκάνια.

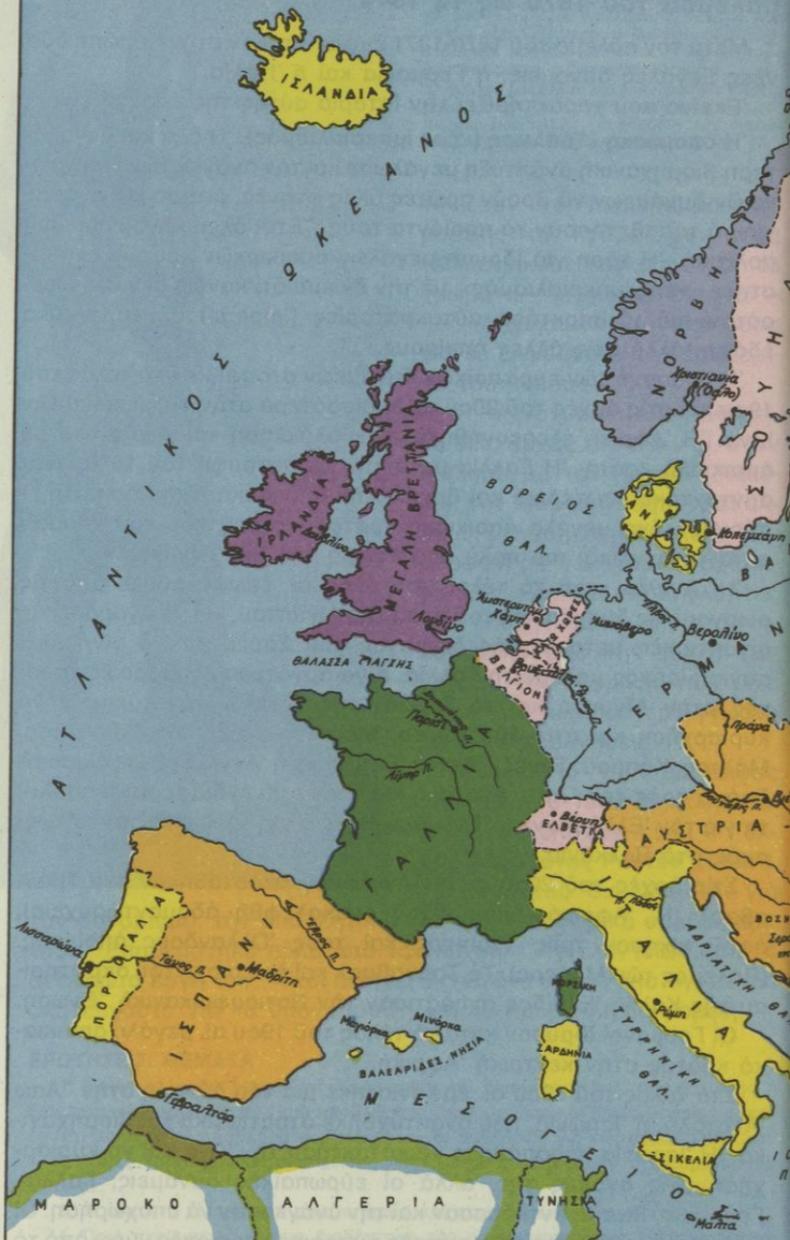
Στὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ.-οὶ Ἀγγλοι ἐγκάταστάθηκαν στὸ Τράνσβααλ (Ν. Ἀφρική, ὅπου είχαν ἀνακαλυφθῆ ἀδαμαντωρυχεῖα), ἀφοῦ νίκησαν τοὺς ντόπιους καὶ τοὺς Ὄλλανδοὺς ἀποίκους. (Πόλεμος τῶν Μπόερς). Τὸ Τράνσβααλ καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδας σχημάτισαν τὴν Νοτιοαφρικανικὴ "Ενωση.

Οἱ Γερμανοὶ ἵδρυσαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. μεγάλο ἀποικιακὸ κράτος στὴν κεντρικὴ Ἀφρική.

Στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. ἐμφανίστηκε μιὰ νέα δύναμη στὴν "Απω Ἀνατολὴ, ἡ Ἰαπωνία, ποὺ ἀναπτύχθηκε στρατιωτικὰ καὶ βιομηχανικὰ. Ἡ Ἰαπωνία προσπάθησε νὰ κατακτήσῃ τὴν Κίνα καὶ νὰ κυριαρχήσῃ στὶς ἀγορές τῆς, ἀλλὰ οἱ εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, ἀντέδρασαν καὶ τὴν ἀνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Οἱ Εὐρωπαῖοι κατέλαβαν σημαντικές ἐμπορικές περιοχὲς γύρω ἀπὸ τὸ

Νέος ἴμπεριαλισμός

ΕΥΡΩΠΗ, 1871-1914

Πεκίνο. Οι Ιάπωνες στράφηκαν κατά τής Ρωσίας, τής κήρυξαν τὸν πόλεμο (1904-1905), καὶ τὴν ἀνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κορέα, τὸ Πòρτ "Αρθουρ καὶ τὴ Μαντζουρία. Ἡ ἥττα τῆς Ρωσίας προκάλεσε ἀντίδραση στὸ ἑσωτερικὸ καὶ ὁ τσάρος ἀναγκάστηκε νὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα.

Οι εύρωπαικὲς ἀντιθέσεις. Συμμαχίες. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις τῶν λαῶν ποὺ δὲν εἶχαν πραγματοποίησε ἀκόμα τὴν ἔθνική τους ὄλοκλήρωση ἢ ἀπελευθέρωση, δημιουργήθηκαν ὁξύτατες διαφορὲς ἀνάμεσα στὴ Γαλλία-Γερμανία μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1870. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰ. ἄρχισε καὶ ἔνας μεγάλος οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας.

'Η Γερμανία ἔγινε μεγάλη βιομηχανικὴ δύναμη μετὰ τὰ 1900 καὶ ἄρχισε νὰ ἀμφισβητῇ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία τὶς διεθνεῖς ἀγορές. Μὴ μπορώντας ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν Ἀγγλία στὴ θάλασσα ἡ Γερμανία δοκίμασε νὰ πλησιάσῃ τὰ λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς διεισδύοντας ἀπὸ τὴν Ἔηρά στὸν κόλπο τῆς Βαγδάτης. Γ' αὐτὸ φρόντισε νὰ αὔξησῃ τὴν ἐπιρροή της στὶς βαλκανικὲς χῶρες καὶ τὴν Τουρκία. Οι Γερμανοὶ συνέλαβαν τὴν ίδεα νὰ κατασκευάσουν μιὰ μεγάλη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Βερολίνου-Βαγδάτης, ποὺ θὰ περνοῦσε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Παράλληλα ἄρχισε νὰ ναυπηγήται μεγάλος γερμανικὸς στόλος.

'Ο οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ διείσδυση τῆς Γερμανίας στὶς χῶρες τῆς Ἐγγύς Ἀνατολῆς, ὅπου ύπηρχαν πηγὲς πετρελαίου, ἀνησύχησε τὴν Ἀγγλία καὶ δημιούργησε μιὰ κατάσταση ἐντασης στὴν Εὐρώπη. "Αρχισαν νὰ γίνωνται συνασπισμοί. 'Η Γερμανία συμμάχησε μὲ τὴν Αὐστρία. Μαζὶ τους ἐνώθηκε καὶ ἡ Ἰταλία, δυσαρεστημένη ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι κατέλαβαν τὴ Λιβύη. 'Ο συνασπισμὸς ὄνομάστηκε **Τριπλὴ Συμμαχία** (Triple Alliance, 1882). 'Η Ἀγγλία πλησίασε τὴ Γαλλία, ποὺ ἦταν δυσαρεστημένη ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1870 καὶ ἥθελε νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Γερμανοὺς, καὶ τὴ Ρωσία. "Ετσι σχηματίστηκε ἔνας δεύτερος συνασπισμός, ἡ **Τριπλὴ Συνενόηση** (Triple Entente, 1907).

Οι δύο αὐτοὶ συνασπισμοὶ ἄρχισαν ἔνα φοβερὸ ἀνταγωνισμὸ ἔξοπλισμῶν, ποὺ ἔδωσε σὲ δὴ αὐτὴ τὴν περίοδο τὴν ὄψη προετοιμασίας γιὰ πόλεμο. Γ' αὐτὸ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὄνομάστηκε «**ἐνοπλὴ εἰρήνη**». Πολλοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ πολιτικοὶ δοκίμασαν νὰ σταματήσουν τὴ φοβερὴ αὐτὴ πορεία πρὸς τὴν καταστροφὴ καὶ νὰ ιδρύσουν διεθνεῖς ὄργανισμοὺς γιὰ τὴ λύση τῶν διαφορῶν ἀνάμεσα στὰ κράτη. "Ομως ἡ συνέχιση τοῦ προγράμματος τῶν ἔξοπλισμῶν καὶ οἱ ὅλοι καὶ δεύτερες ἀντιθέσεις ὁδηγοῦσαν σταθερὰ πρὸς τὸν πόλεμο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

- 1) Ποιά ήταν η γενική εικόνα πού παρουσίαζε η Εύρώπη και ο κόσμος από το 1870-1914;
- 2) Ποιές ήταν οι καταστάσεις και τα αίτια πού όδήγησαν στὸν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο;

Γ. Η έλληνική ιστορία από τὴν κάθοδο τοῦ "Οθωνος ὡς τὴν ἔναρξη τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου (1833-1914)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ (1833-1862)

'Η έποχὴ τοῦ "Οθωνος ὑπῆρξε μιὰ δύσκολη περίοδος γιὰ τὴν Ελλάδα καὶ ἀπὸ ἐσωτερικὴ καὶ ἀπὸ ἔξωτερικὴ ἄποψη.

Γενικὰ
Χαρακτηριστικά

'Ἐσωτερικά, μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ἐγκατάλειψην τοῦ ἔργου τοῦ Καποδίστρια, ἔπειτε ν' ἀναδιοργανωθῇ τὸ κράτος. 'Η ἄγνοια τοῦ τόπου καὶ τῆς γλώσσας ἔγινε ἀφορμὴ νὰ στηριχθοῦν οἱ Βαυαροὶ ἀντιβασιλεῖς, ποὺ κυβέρνησαν στὴν ἀρχὴ, πιὸ πολὺ στὴ γερμανικὴ τους πείρα, παρὰ στὴν Ἑλληνικὴ παράδοση.

'Η ἐπικράτηση τῶν Βαυαρῶν, ἡ χρησιμοποίησή τους στὰ ἀνώτερα ἀξιώματα (**Βαυαροκρατία**), τὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα ὡς τὰ 1843 καὶ οἱ κατόπιν ἐπεμβάσεις τοῦ "Οθωνος στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας, προκαλοῦσαν δυσαρέσκειες, ποὺ τις ἔκαναν μεγαλύτερες οἱ ἀποτυχημένες ἀπόπειρες γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ἐθνικῶν πόθων.

'Απὸ οἰκονομικὴ ἄποψη τὸ κράτος ἀντιμετώπιζε πολλὲς δυσκολί-ες, ἐπειδὴ ήταν πολὺ περιορισμένο ἐδαφικά. Τὸ βασικό του εἰσόδη-μα προερχόταν ἀπὸ τὴν ναυτιλία, ποὺ εἶχε ἀναπτυχθῆ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, μὲ κέντρο τὸ λιμάνι τῆς Σύρου.

'Απὸ ἔξωτερικὴ ἄποψη τὰ πράγματα ήταν τὸ ἵδιο δύσκολα. Κάθε μιὰ ἀπὸ τις προστάτιδες δυνάμεις, δηλαδὴ Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία, ποὺ ὡς ἀνταγωνισμός τους στὴν Α. Μεσόγειο εἶχε γίνει δξύτερος, προσπαθοῦσαν νὰ αὔξῃση τὴν ἐπιρροή της στὴν Ελλάδα. 'Απὸ φόβο μήπως ἀνατραπῇ ἡ ισορροπία στὰ Βαλκάνια οἱ δυτικὲς δυνάμεις ξαναγύρισαν ἀμετακίνητα στὸ δόγμα τῆς τουρκικῆς ἀκεραιότητας καὶ καταπολεμοῦσαν κάθε προσπάθεια τῶν 'Ελλήνων ν' ἀπελευθε-ρώσουν τοὺς ὑπόδουλους ἀδελφούς τους.

'Απὸ πολιτιστικὴ ἄποψη οἱ "Ελληνες ἀγωνίζονταν νὰ φτάσουν τὸ εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο. 'Η περιφρόνηση πρὸς κάθε τί ποὺ θύμιζε τὴν τουρκικὴ κατοχὴ τοὺς ἔκανε νὰ παραμερίσουν καὶ τὴν Ἑλληνικὴ παράδοση τῆς τουρκοκρατίας. 'Η τέχνη καὶ ἡ λογοτεχνία ἐμπνεό-ταν γενικὰ ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα, ἀλλὰ ὑπῆρχαν καὶ πολλὲς ζωντανὲς καὶ δημιουργικὲς τάσεις, μὲ κέντρο ίδιαίτερα τὰ 'Επτά-νησα.

Επειδὴ τοῦτο συνέβη
τούτου τοῦ πολέμου

“Υποδοχή τοῦ ”Οθωνος στὸ Ναύπλιο (’Εθνικό Ἰστορικό μουσεῖο).

‘Η κάθιδος τοῦ ”Οθωνος στὴν Ἑλλάδα

‘Εκλογὴ τοῦ
”Οθωνος. Συνθῆκες

Μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Λεοπόλδου τοῦ Σάξ-Κοβούργου καὶ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια οἱ τρεῖς προστάτιδες δυνάμεις ἀπέφασισαν νὰ δώσουν τὸ ἑλληνικὸ στέμμα στὸν ”Οθωνα, δεύτερο γιὸ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας, καὶ ὑπέγραψαν δύο σχετικές συνθῆκες: τοῦ Λονδίνου (Μάϊος 1832), ποὺ ἀναγνώριζε τὴν Ἑλλάδα ἀνεξάρτητο μοναρχικὸ κράτος, μὲ βασιλέα τὸν ”Οθωνα, καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (’Ιούλιος 1832), ποὺ ἐπεξέτεινε τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδας πάλι ἀπὸ τὸν Παγασητικὸ ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο.

Οἱ τρεῖς δυνάμεις ἔδωσαν στὴν Ἑλλάδα ἕνα δάνειο ἀπὸ 60 ἑκατ. φράγκα καὶ ἐπέτρεψαν στὸν ”Οθωνα νὰ φέρῃ μαζύ του 3500 Βαυαρούς στρατιώτες γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξη.

‘Η Ε’ ἑθνικὴ συνέλευση τοῦ ”Αργους, ποὺ εἶχε μεταφέρει τὴν ἔδρα τῆς στὴν Πρόνοιὰ τοῦ Ναυπλίου, ἐπικύρωσε τὴν ἐκλογὴ τοῦ ”Οθωνος καὶ ἔστειλε στὸ Μόναχο ἀντιπροσωπεία ἀπὸ τὸν Ἀνδρέα Μιαούλη Νότη Μπότσαρη καὶ Δημ. Πλαπούτα νὰ τοῦ προσφέρῃ τὸ στέμμα.

‘Ο ”Οθων ἔφτασε στὸ Ναύπλιο τὸν ’Ιανουάριο 1833. Ἐπειδὴ ἦταν ἀνήλικος, τὸν συνόδευε μία τριμελής ἀντιβασιλεία, ποὺ θὰ κυβερνοῦσε ὡς τὸ τέλος Μαΐου 1835. Τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ ’Ιωσήφ φὸν ”Αρμανσμπεργκ, πρώην ὑπουργὸς οἰκονομικῶν τῆς Βαυαρίας, ὁ Λουδοβίκος Μάουρερ, νομικός, καθηγητὴς τοῦ Πλανητηρίου, καὶ ὁ Κάρολος ”Αἰδεκ, στρατηγός. Ἀπὸ τοὺς τρεῖς μόνο ὁ ”Αἰδεκ εἶχε ἔρθει στὴν Ἑλλάδα τὸν καιρὸ τῆς ἐπανάστασης καὶ τὴν ἥξερε. Οἱ ἄλλοι δύο τὴ θαύμαζαν, ἀλλὰ τὴν ἔβλεπαν γιὰ πρώτη φορά.

‘Ο λαός, κουρασμένος ἀπὸ τὴν ἀναρχία, δέχτηκε μὲ πολλὴ αγάπη καὶ ἐνθουσιασμὸ τὸν ”Οθωνα, ποὺ ἦταν ὁ πρώτος βασιλιάς στὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ γιὸς τοῦ φιλέλληνα Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας.

Κάθιδος τοῦ
”Οθωνος στὴν
Ἑλλάδα

‘Η όργανωση τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν ἀντιβασιλεία

Παρὰ τὶς μεγάλες δυσκολίες ἡ κατάσταση ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ ἀντιβασιλεία ἦταν λιγότερο δύσκολη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Καποδίστρια. ‘Η Ἑλλάδα εἶχε ἀναγνωριστῆ ἀνεξάρτητο κράτος, ὑπῆρχε τὸ δάνειο, ὁ βαυαρικὸς στρατός, ὁ λαὸς ἦταν κουρασμένος καὶ πρόθυμος νὰ πειθαρχήσῃ καὶ οἱ μεγάλες δυνάμεις ἦταν φιλικές.

‘Η ἀντιβασιλεία γιὰ νὰ ὅργανωσῃ τὸ ἑλληνικὸ κράτος 1) συνέστησε τακτικὸ στρατὸ 2) ἀνακήρυξε τὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἀνεξάρτητη, ἄν καὶ δογματικὰ ἐνωμένη μὲ τὸ πατριαρχεῖο Κων/πόλεως 3) διαίρεσε διοικητικὰ τὴν χώρα σὲ νομούς, ἐπαρχίες, δήμους καὶ κοινότητες, ἔδωσε στὶς μεγάλες πόλεις καὶ στοὺς νομούς τὰ ἀρχαῖα ὄνόματα, ὅπου δὲν εἶχαν διατηρηθῆ, κατάργησε τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση καὶ ὅργανωσε ἕνα γραφειοκρατικὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα, ἀνάλογο μὲ τῆς Βαυαρίας. — Οἱ τοπικὲς ἀρχὲς (νομάρχης, ἐπαρχὸς, δήμαρχος) θὰ διορίζονταν ἀπὸ τὸ κράτος. Οἱ φόροι θὰ συγκεντρώνονταν στὸ κέντρο καὶ αὐτὸ θὰ φρόντιζε γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἐπαρχιῶν 4) Ιδρυσε ἔξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα (ποὺ κατὰ τὸ γερμανικὸ σύστημα θὰ συντηροῦσαν οἱ δῆμοι καὶ θὰ ἤλεγχαν οἱ πολίτες), τετρατάξια γυμνάσια, καὶ πρόβλεψε τὴν ἴδρυση πανεπιστημίου, ποὺ ἄρχισε νὰ λειτουργῇ στὰ 1838 5) ὅργανωσε δικαστήρια καὶ ὁ Μάουρερ ἔγραψε τὴν δικαινικὴ νομοθεσία σύμφωνα μὲ τὰ βαυαρικὰ πρότυπα 6) καθόρισε τὴ φορολογία, διατήρησε ὅμως τὸν παλιὸ φόρο τῆς δεκάτης (10% στὸ ἀκαθάριστο γεωργικὸ εἰσόδημα) καὶ τὰ διαγωγικὰ τέλη (ἐσωτερικὰ τελωνεῖα).

‘Η όργανωση τῆς ἀντιβασιλείας διατηρήθηκε πολὺ καὶ σὲ μερικὰ σημεῖα διατηρεῖται ἀκόμη. Γ’ αὐτὸ εἶχε καὶ μεγαλύτερη σημασία γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κράτος.

‘Η προσπάθεια τῶν ἀντιβασιλέων ἦταν εἰλικρινῆς, ἀλλὰ ἡ ἄγνοια τῶν συνθηκῶν τοῦ τόπου ὁδήγησε σὲ λάθη καὶ δημιούργησε προβλήματα. Τὴ μεγαλύτερη ἀντίδραση προκάλεσαν τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ στρατιωτικὰ μέτρα. ‘Η ἀντιβασιλεία ὅργανωσε τακτικὸ στρατό, ἀλλὰ ὑπῆρχαν τὰ σώματα τῶν ἀτάκτων, ποὺ εἶχαν πολεμήσει καὶ ἐλευθερώσει αὐτὸ τὸ κράτος. Πολλοὶ κατάγονταν ἀπὸ ἐδάφη ποὺ δὲν εἶχαν ἐλευθερωθῆ (“Ηπειρο, Μακεδονία”) καὶ καὶ δὲν εἶχαν ἄλλο πόρο ζωῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν στρατιωτικὸ τους μισθό. Οἱ ἀντιβασιλεῖς τοὺς διέταξαν νὰ καταταχτοῦν στὸν τακτικὸ στρατό, δηλαδὴ νὰ φορέσουν εύρωπαικὴ στολὴ καὶ νὰ ύποταχτοῦν σὲ μιὰ πειθαρχία ποὺ δὲν ἀνέχονταν. Οἱ διαμαρτυρίες τους χαρακτηρίστηκαν ταραχὲς καὶ ὁ βαυαρικὸς στρατὸς τοὺς ἀνάγκασε νὰ διαλυθοῦν ἢ νὰ φύγουν ἔξω ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα. Αὐτό, καὶ τὸ γεγονός ὅτι ποτὲ τὸ ἑλληνικὸ κράτος δὲν εἶχε τὰ οἰκονομικὰ μέσα νὰ δώσῃ μιὰ ἀξιόλογη ἀποζημίωση στοὺς γέρους ἀγωνιστές, προκάλεσε τὸν ἀγιάτρευτο καημὸ τῶν παλιῶν πολεμιστῶν τοῦ 1821, ποὺ αἰσθάνον-

Κατάσταση τῆς
Ἑλλάδας ἐπὶ τῆς
ἀντιβασιλείας

‘Οργάνωση τῆς
Ἑλλάδας ἀπὸ τὴν
ἀντιβασιλεία

Προβλήματα ποὺ
δημιούργησαν τὰ
μέτρα τῆς
ἀντιβασιλείας

ταν παραγκωνισμένοι και άδικημένοι, και που φαίνεται στα απομνημονεύματα πολλών άγωνιστῶν. Παράλληλα ἔστρεψε ἀρκετοὺς παλιοὺς στρατιώτες στή ληστεία. "Ετσι ἐξηγεῖται τὸ πλῆθος τῶν ληστῶν ποὺ ταλαιπώρησε τὴν Ἑλλάδα στήν ἐποχῇ τοῦ "Οθωνος.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸ θέμα δημιούργησε ἐπίσης ἀντιδράσεις, γιατὶ τὸ πατριαρχεῖο δὲν ἀναγνώρισε τὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησία, παρὰ μόνο στὰ 1850. "Ετσι πολλοὶ ἐθεώρησαν σχισματικὴ τὴν ἐκκλησία καὶ δημιουργήθηκε τὸ κόμμα τῶν «φιλορθοδόξων» ποὺ ἥθελε τὴν ἔνωση μὲ τὸ πατριαρχεῖο καὶ τὴν κατάργηση τῆς ἀντιβασιλείας. Μὲ τὶς ἐνέργειες αὐτὲς σχετίζεται ἡ σύλληψη τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Πλαπούτα καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν, ποὺ δικαστήκαν στὸ Ναύπλιο καὶ καταδικάστηκαν σὲ θάνατο. Στὶς πιέσεις τῆς ἀντιβασιλείας, ποὺ ἐπεδίωξε αὐτὴ τὴν καταδίκη, μόνο δύο δικαστές ὁ Πολυζωΐδης καὶ ὁ Τερτσέτης ἀρνήθηκαν νὰ ύποκυψουν. 'Ο Κολοκοτρώνης ἔμεινε ἀρκετοὺς μῆνες φυλακισμένος στὴν Ἀκροναυπλία. "Οταν ὁ "Οθων ἐνηλικώθηκε τοῦ ἔδωσε χάρη.

Μὲ τὴν κατάργηση τῆς αὐτοδιοίκησης, ποὺ ἦταν παράδοση αἰώνων, παραμελήθηκε ἡ ἐπαρχία. 'Η παιδεία πῆρε καθαρὰ θεωρητικὴ κατεύθυνση καὶ τὰ ἔξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα ἔγιναν τὰ περισσότερα διτάξια ἢ μονοτάξια, γιατὶ οἱ δῆμοι δὲν εἶχαν νὰ πληρώσουν τὰ ἔξοδα γιὰ τὴ συντήρησή τους.

'Η ἐπιβολὴ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ συστήματος, ἡ βαυαροκρατία, οἱ διαφωνίες τῶν Ἰδιων τῶν ἀντιβασιλέων καὶ οἱ ἐπεμβάσεις τῶν δυνάμεων δημιουργοῦσαν ἄλλες ἀφορμές γιὰ δυσαρέσκεια. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας ἔγινε ἡ πρώτη μετὰ τὴν Ἰδρυση τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου συστηματικὴ προσπάθεια γιὰ ὄργανωση ἑλληνικοῦ κράτους.

'Η βασιλεία τοῦ "Οθωνος ὡς τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο (1835-1853)

Παρὰ τὶς ἐλπίδες τῶν Ἐλλήνων καὶ ὅταν ἀνέλαβε προσωπικὰ τὴν ἔχουσία ὁ "Οθων ἐξακολούθησε νὰ κυβερνᾶ ἀπολυταρχικὰ καὶ διόρισε Βαυαρούς πρωθυπουργούς.

Στὰ 1843 οἱ δυσαρεστημένοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ (Λόντος, Μεταξᾶς, Ζωγράφος, Μακρυγιάννης, Καλλέργης) ὄργανωσαν μιὰ ἐπανάσταση, ποὺ ξέσπασε τὴ νύχτα τῆς 2-3 Σεπτεμβρίου 1843. 'Η ἐπανάσταση στάθηκε ἀναίμακτη, γιατὶ πήραν μέρος σ' αὐτὴν λαδοὶ καὶ στρατὸς καὶ ύποστριχήτηκε ἀπὸ τοὺς πρέσβεις τῶν δυνάμεων. 'Ο "Οθων ἀπομονωμένος ἀναγκάστηκε νὰ ύποσχεθῇ σύνταγμα καὶ νὰ καλέσῃ ἐθνικὴ συνέλευση.

Τὸ σύνταγμα τοῦ 1844

Τὸ πρῶτο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἑλληνικὸ σύνταγμα δὲν ἦταν

δημοκρατικό. Τὸ πολίτευμα ἄλλαξε σὲ συνταγματικὴ μοναρχία. Ο βασιλιάς κράτησε τὴν ἐκτελεστικὴ ἔξουσία, ἡ νομοθετικὴ μοιράστηκε ἀνάμεσα σὲ βουλὴ καὶ γερουσία. Δινόταν ὅμως τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου σχεδόν σὲ δλούς τοὺς "Ελληνες πάνω ἀπὸ 25 ἑτῶν.

Τὰ πρώτα βήματα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στὴν Ἑλλάδα στάθηκαν δύσκολα. Δὲν ὑπῆρχε παράδοση, οἱ ἐκλογὴς γίνονταν μὲ σφαιρίδια καὶ κρατοῦσαν πολλές μέρες, οἱ κομματικὲς ἀντιθέσεις ἔφταναν σὲ αἰματηρὲς συγκρούσεις.

Ως τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. διατρηθῆκαν τὰ τρία κόμματα, ἀγγλικό, γαλλικό, ρωσικό, ποὺ είχαν ιδρυθῆ στὴν ἐπανάσταση, μὲ ἀρχηγούς τὸν Μαυροκορδάτο, Κωλέττη καὶ Α. Μεταξᾶ. Γιὰ πολλὰ χρόνια κυβέρνησε τὸ κόμμα τοῦ Κωλέττη, ποὺ ἡ πολιτικὴ του, τῆς μεγάλης ιδέας, ἐνθουσιάζε τοὺς "Ελληνες.

Τὸ ἑθνικὸ πρόβλημα καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς μεγάλης ιδέας

Τὸ πιὸ βασικὸ πρόβλημα γιὰ τὸ νέο ἑλληνικὸ κράτος ἦταν ἡ ἐπέκταση τῶν συνόρων καὶ ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ὑπόδουλων ἀδελφῶν. Οἱ "Ελληνες ὀνειρεύονταν νὰ ἐλευθερώσουν τὸν ἑλληνισμὸ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῶν νησιῶν τοῦ Αιγαίου. Σὲ μεγαλύτερη ἔκταση οἱ πόθοι ἀπλώνοταν πρὸς τὴ Μ. Ἀσία καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη, στὰ σύνορα τῆς παλιᾶς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ τῆς Ἰδρυσῆς ἐνὸς μεγάλου ἑλληνικοῦ κράτους, ποὺ νὰ περιλάβῃ ὅλο τὸν ἑλληνισμὸ μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη, ἦταν τὸ ὄνειρο τῆς μεγάλης ιδέας, τὸ ἑδανικὸ ποὺ θέρμανε τὸν ἑλληνισμὸ ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰ. Ο "Οθων καὶ ἡ γυναίκα του, ἡ βασίλισσα Ἀμαλία, ἔγιναν ἐνθουσιώδεις ὥπαδοι τῆς μεγάλης ιδέας.

Τὰ δυὸ μεγάλα κόμματα τῆς ἐποχῆς, τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Κωλέττη, ἀντιμετώπιζαν διαφορετικὰ τὸ ἑθνικὸ θέμα· ὁ Μαυροκορδάτος πίστευε ὅτι τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἔπρεπε πρῶτα νὰ

Στρατηγὸς Μακρυγιάννης.

Τὸ ἑδανικὸ τῆς μεγάλης ιδέας

όργανωθη και ύστερα νά έπιδιώξῃ έπέκταση τῶν συνόρων· ἀντίθετα ὁ Κωλέττης διακήρυξε πώς πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔπρεπε νά πραγματοποιηθῇ ἡ μεγάλη ίδεα.

Στὸ βάθος ὅμως τὸ ἑλληνικὸ κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἰχει οὕτε τὶς στρατιωτικές, οὕτε τὶς οἰκονομικές δυνατότητες γιὰ νά πραγματοποιήσῃ τὴ μεγάλη ίδεα. Οἱ "Ἐλληνες πίστευαν ὅτι θὰ μποροῦσαν νά τὸ ἐπιτύχουν μὲ τὴ βοήθεια τῶν τριῶν προστάτιδων δυνάμεων, ἀλλὰ δὲν γινόταν καμιὰ διπλωματικὴ προεργασία, γι' αὐτὸ καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν δυνάμεων ἔμενε ἀμετακίνητα ἔχθρικὴ σὲ κάθε προσπάθεια γιὰ ἐπέκταση τῶν ἑλληνικῶν συνόρων ἢ ἀναταραχὴ στὰ Βαλκάνια. "Ετοι ἡ μεγάλη ίδεα προβαλλόταν ἀπὸ τὸν Κωλέττη περισσότερο γιὰ κομματικοὺς λόγους καὶ δὲ γινόταν, οὕτε ἦταν εὔκολο νά γίνη τότε, ούσιαστικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν πραγματοποίησή της.

'Η πολιτικὴ τῶν δυνάμεων στὴν Α. Μεσόγειο. Τὸ «ἀνατολικὸ ζήτημα»

'Ανατολικὸ ζήτημα

Οἱ ἀντιθέσεις τῶν δυνάμεων στὸν βαλκανικὸ χῶρο κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. ἔγιναν ὀξύτατες καὶ πῆραν τὴ μορφὴ ψυχροῦ πολέμου. 'Η Ρωσία ἐπεδίωκε τὴ διάλυση τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἔξοδο στὸ Αἴγαιο, ἐνῶ οἱ ἄλλες δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία, Αύστρια, ἐπέμεναν στὴ διατήρηση καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Καθὼς ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἔξασθενοῦσε καὶ καθὼς ὥριμαζε ἡ ἔθνικὴ κίνηση τῶν βαλκανικῶν λαῶν καὶ μεγάλων ἡ τάση μερικῶν τουρκικῶν ἐπαρχῶν, ὅπως ἡ Αἴγυπτος, νά γίνουν ἀνεξάρτητες, ἡ ἀνατολικὴ Μεσόγειος βρισκόταν σὲ μόνιμη ἀναταραχῇ. Κορύφωμα τῆς κρίσης στὰ 1839 ἦταν ἡ ἐπανάσταση τοῦ Μεχμέτ 'Αλῆ, ποὺ νίκησε τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, ἔγινε κύριος τῆς Συρίας καὶ κινδύνευε νά διαλύσῃ τὸ τουρκικὸ κράτος. Οἱ δυνάμεις, ποὺ δὲν ἤθελαν ισχυρὴ Αἴγυπτο στὸ Σουέζ, ἐπενέβησαν καὶ τὸν ἀνάγκασαν νά ύποχωρήσῃ ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Αίγυπτου (1841) καὶ παραχωρώντας του τὴν ισόβια κατοχὴ τῆς Συρίας.

Οἱ ἀδιάκοπες κρίσεις στὰ Βαλκάνια καὶ οἱ ἀντιθέσεις τῶν συμφερόντων ἔκαναν τὸ ζήτημα τῆς Τουρκίας, τὸ «ἀνατολικὸ ζήτημα», ὅπως τὸ ὄνομαζαν οἱ εύρωπαῖοι διπλωμάτες, τὸ πιὸ περίπλοκο καὶ ἐπικίνδυνο θέμα τῆς εύρωπαικῆς πολιτικῆς στὸν 19ον αἰώνα.

'Ο Κριμαϊκὸς πόλεμος (1853-1856)

'Η ἀπόπειρα τῆς Ρωσίας νά λύσῃ δυναμικὰ τὸ ἀνατολικὸ ζήτημα διαλύοντας τὴν τουρκικὴ αὐτοκρατορία, ἀλλαξε τὸν ψυχρὸ πόλεμο σὲ θερμὸ καὶ προκάλεσε μιὰ εύρωπαικὴ σύγκρουση ποὺ ὀνομάστη-

Κριμαϊκὸς πόλεμος.
Αἴτια. 'Αφορμὴ

κε Κριμαϊκός πόλεμος, έπειδη οι σοβαρότερες έπιχειρήσεις έγιναν στήν Κριμαία.

‘Ο Ναπολέων Γ’, αύτοκράτορας τῆς Γαλλίας, άνανέωσε τις παλιές συμφωνίες μὲ τὴν Τουρκία (**διομολογήσεις**) καὶ ἐπέτυχε νέες διευκολύνσεις γιὰ τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο καὶ προνόμια γιὰ τοὺς καθολικοὺς στοὺς Ἀγίους Τόπους. Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ στὸν τσάρο Νικόλαο Α’ νὰ ζητήσῃ ἀνάλογα προνόμια γιὰ τὸ ὁρθόδοξο πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν ὁρθόδοξων τῆς Ἀνατολῆς ποὺ τοῦ ἔδιναν οἱ παλιές συνθήκες. ‘Η Τουρκία, ποὺ τὴν ἐνίσχυαν οἱ δυτικές δυνάμεις, ἀρνήθηκε καὶ ἡ Ρωσία τῆς κήρυξε τὸν πόλεμο.

Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα κατέλαβαν τὶς Ἡγεμονίες, ἀλλὰ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία συμμάχησαν μὲ τοὺς Τούρκους στὰ 1854. Οἱ Ἀγγλογάλλοι ἔκαναν ἐπίθεση στὴν Κριμαία, πολιόρκησαν καὶ κατέλαβαν τὴ Σεβαστούπολη, ναύσταθμο τῶν Ρώσων. ‘Ο τσάρος Νικόλαος Α’ πέθανε κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ὁ διάδοχός του Ἀλέξανδρος Β’ ἀναγκάστηκε νὰ ύποχωρήσῃ. ‘Η εἰρήνη ὑπογράφηκε στὸ Παρίσι (1856).

‘Η συνθήκη τῶν Παρισίων. Τὰ κυριότερα ἄρθρα

Μὲ τὴ συνθήκη τῶν Παρισίων

- 1) ‘Ο Δούναβης χαρακτηρίστηκε ἐλεύθερος γιὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὅλων τῶν κρατῶν.
- 2) ‘Ο Εὔξεινος Πόντος ἔγινε οὐδέτερος. ‘Η Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία θὰ διατηροῦσαν ἐλάχιστα πλοῖα γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν ἀκτῶν.
- 3) Οἱ Ἡγεμονίες θὰ ἥταν ὑπὸ τὴν προστασία ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.
- 4) “Ολες οἱ δυνάμεις ποὺ ύπεγραψαν τὴ συνθήκη ἔγγυηθηκαν τὴν ἀκεραιότητα τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.
- 5) ‘Ο σουλτάνος ἔδωσε προνόμια στοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Τουρκίας μὲ ἔνα ἐπίσημο ἔγγραφο (Χάτι Χουμαγιούν) ποὺ περιελήφθη μέσα στὴ συνθήκη τῶν Παρισίων.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ

‘Η συνθήκη τῶν Παρισίων εἶχε μεγάλη σημασία γιὰ τὴν τύχη τῆς Βαλκανικῆς. Μὲ τὴ συνθήκη αὐτή, ποὺ ἥταν μιὰ μεγάλη ἥττα γιὰ τὴ ρωσικὴ πολιτική, ἡ Ρωσία ἔχασε ὅλα τὰ προνόμια τῆς ἐποχῆς τῆς Αἰκατερίνης Β’ καὶ ἡ ἐπιρροή τῆς περιορίστηκε πέρα ἀπὸ τὸ Δούναβη καὶ τὸν Εὔξεινο Πόντο, ἐνῶ ἀντίθετα αὐξήθηκε ἡ ἀγγλογαλλικὴ ἐπιρροή στὴ Βαλκανία.

Γιὰ νὰ ισορροπήσῃ τὴν ἀπώλεια αὐτὴ ἡ Ρωσία στράφηκε πρὸς τὴν Ἀπωλεῖαν. Κατέλαβε τὴ Μαντζουρία, τὸ Πόρτο Αρθουρ καὶ δοκίμασε νὰ διεισδύσῃ στὴν Κίνα. Στὰ Βαλκάνια μετὰ τὸ 1856 ἐγκαίνιασε τὴν πολιτικὴ τοῦ πανσλαβισμοῦ, δηλαδὴ τὴν προσπάθεια νὰ βγῆ στὸ Αιγαῖο διὰ μέσου φιλικῶν τῆς σλαβικῶν κρατῶν

“ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΛΕΠΤΩΝ” Η
ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΙΦΕΛΛΟΜΕΝΗ

Νικόλαος Α'

“Αρθρα τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων (1856)

Σημασία τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων

"Ετοι ἄρχισε νὰ ύποστηρίζῃ τὶς σλαβικὲς φυλὲς τῆς Βαλκανικῆς, τοὺς Σέρβους καὶ ιδιαίτερα τοὺς Βουλγάρους. 'Η πολιτικὴ αὐτὴ ἐνίσχυσε τὸ ἑθνικὸ κίνημα τῶν βαλκανικῶν λαῶν, ἀλλὰ προκάλεσε καὶ ἀντιθέσεις καὶ συγκρούσεις ἀνάμεσά τους.

Οι "Ελληνες καὶ ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος

Οι "Ελληνες καὶ ὁ
Κριμαϊκὸς πόλεμος

Οι "Ελληνες προσπαθώντας νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο ἄρχισαν ἐπαναστάσεις στὴ Θεσσαλία καὶ τὴν "Ηπειρο. 'Ο "Οθων καὶ ἡ Ἀμαλία ύποστηριξαν μὲ ἐνθουσιασμὸ τὸν ἀγώνα. 'Η Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ὅμως, ἀφοῦ δὲν κατόρθωσαν μὲ διπλωματικὲς πιέσεις νὰ σταματήσουν τὶς ἐπαναστάσεις, ἔστειλαν τοὺς στόλους τους στὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπέκλεισαν τὰ ἑλληνικὰ λιμάνια σταματώντας κάθε οἰκονομικὴ κίνηση. 'Ο στρατὸς τῶν Ἀγγλογάλλων ἔκανε προσβλητικὲς γιὰ τοὺς βασιλεῖς παρελάσεις στὴν Ἀθήνα. 'Απὸ κάποιο καράβι, ποὺ ἤρθε ἀπὸ τὴν Κριμαία, μεταδόθηκε χολέρα. Τέλος ὁ "Οθων ἀναγκάστηκε νὰ ύποχωρήσῃ. Σχημάτισε κυβέρνηση ἀπὸ τὸ ἀγγλογαλλικὸ κόμμα, μὲ πρόεδρο τὸν Μαυροκορδάτο, καὶ ἐγκατέλειψε τὶς ἐπαναστάσεις, ποὺ τὶς κατέπνιξαν οἱ Τοῦρκοι. 'Η κατοχὴ τοῦ Πειραιᾶ ὅμως κράτησε ὡς τὰ 1857.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ὑπῆρχαν ὀδυνηρά, ἀλλὰ ὡς ἔνα σημεῖο καὶ ὠφέλιμα γιὰ τοὺς "Ελληνες. Κατάλαβαν πῶς καμιὰ εύρωπαικὴ δύναμη δὲν ἤταν διατεθειμένη νὰ θυσιάσῃ τὰ συμφέροντά της γιὰ νὰ ύποστηριξῇ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. Τὰ τρία κόμματα διαλύθηκαν, ἐπικράτησε ἑθνικὴ ἐνότητα, ὁ "Οθων ἔγινε δημοφιλής. 'Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς γαλήνης ἔγιναν τὰ περισσότερα δημόσια ἔργα, καλυτέρεψε ἡ οἰκονομία, ἀναπτύχθηκε ἡ ναυτιλία, χτίστηκαν πολλὰ πνευματικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ίδρυματα μὲ δωρεές πλουσίων Ἑλλήνων καὶ ἄρχισε ἡ πρώτη σοβαρὴ πνευματικὴ κίνηση.

Μὲ τὸ τέλος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τὸ χάτι χουμαγιούν ἀναδιοργανώθηκαν οἱ κοινότητες τοῦ ἀλύτρωτου ἑλληνισμοῦ καὶ ἄρχισε πάλι ἐκεῖ μιὰ μεγάλη πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ δραστηριότητα. Ήδρυθηκαν σχολεῖα, φιλολογικοὶ σύλλογοι καὶ ἄλλα ίδρυματα στὴν Πόλη, στὴ Σμύρνη, ἀλλὰ καὶ στὴ Μακεδονία καὶ τὴν "Ηπειρο καὶ στὶς πλούσιες καὶ μεγάλες ἑλληνικὲς κοινότητες τῆς Β. Βαλκανικῆς, ιδίως στὰ παράλια τοῦ Εὔξεινου Πόντου, ὅπου ζοῦσε μιὰ πλούσια καὶ ισχυρὴ ἑλληνικὴ ἀστικὴ τάξη, καὶ ὅπου ταξίδευαν καὶ ἐμπορεύονταν τὰ ἑλληνικὰ καράβια. 'Η μεγάλη αὐτὴ κίνηση, ποὺ μοιάζει μὲ νέο ἑλληνικὸ διαφωτισμό, προετοίμασε τὴ δεύτερη μεγάλη ἑθνικὴ ἔξορμηση τοῦ ἑλληνισμοῦ, τοὺς βαλκανικούς πολέμους.

Ἡ σξωση τοῦ "Οθωνος

Ἡ ἐσωτερικὴ γαλήνη κράτησε πολὺ λίγο. Στὰ 1860 ἡ ἔνωση τῆς

Ιταλίας ξεσήκωσε νέο ένθουσιασμό. Οι "Ελληνες πίστευαν πώς θὰ πραγματοποιηθοῦν ἐπὶ τέλους οἱ ἔθνικοὶ πόθοι καὶ πώς ὁ Γαριβάλδι θὰ κάνῃ ἀπόβαση στὴν "Ηπειρο. Γρήγορα δημως ἀκολούθησε ἡ ἀπογοήτευση. 'Ο "Οθων θεωρήθηκε ύπερθυνος γιὰ τὴ νέα ἀποτυχία. Τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ ἀπολυταρχισμό, παράβαση τοῦ συντάγματος, τὴν Ἀμαλία γιὰ ἐπεμβάσεις στὴν πολιτική. 'Η ἔλλειψη διαδόχου καὶ ἡ ἔχθροτητα τῶν δυνάμεων μεγάλωνε τὴν ἀντίδραση. 'Ο "Οθων δὲν ἔδειξε θάρρος καὶ διορατικότητα. 'Αρκέστηκε νὰ ἀντικαθιστᾶ τὴν μία αὐλόφιλη κυβέρνηση μὲ τὴν ἄλλη. Τέλος μᾶ ἐπανάσταση, ποὺ ἔσπασε τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1862, τὸν ύποχρέωσε νὰ παραιτηθῆ καὶ νὰ φύγῃ στὴ Βαυαρία, ὅπου καὶ πέθανε στὰ 1867.

Σύντομος ιστορικός
Αυτογραφές Εργον

"Εξωση τοῦ
"Οθωνος

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Ποιά προβλήματα ἑσωτερικά καὶ ἑξωτερικά εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ ἔλληνικό κράτος κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ "Οθωνος;

2. Πῶς ὀργανώθηκε τὸ ἔλληνικό κράτος στὴν ἐποχὴ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ ποιές ἀδυναμίες παρουσιάζει ἡ ὀργάνωση αὐτῆς; Γιὰ ποιοὺς λόγους;

3. Ποιές ἦταν οἱ τάσεις τοῦ ἔλληνισμοῦ ἐπὶ "Οθωνος καὶ γιὰ ποιοὺς λόγους δὲν πραγματοποιήθηκε ἡ μεγάλη ίδεα;

4. Ποιά ἦταν ἡ πολιτικὴ τῶν δυνάμεων στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο;

5. Ποιά ἦταν τὰ αἴτια καὶ ποιὸ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ Κρημαϊκοῦ πολέμου; Σημασία τῆς συνθήκης τοῦ 1856 γιὰ τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν 'Ελλάδα.

6. Ποιά ἦταν ἡ κατάσταση τοῦ ἔλληνικοῦ κράτους (ἐπιτεύγματα καὶ ἀποτυχίες) στὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ "Οθωνος;

'Η Αθήνα (Άπο τὸ λεύκωμα τοῦ Μαρίνου Π. Βρεττοῦ, Αἱ Νέαι 'Αθῆναι, 1861).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' (1863-1913)

Έποχη Γεωργίου Α'

Μετά τὴν ἔξωση τοῦ "Οθωνος συνήλθε ἡ Β' ἑθνικὴ συνέλευση στὴν Ἀθῆνα γιὰ νὰ ψηφίσῃ ἔνα νέο σύνταγμα καὶ νὰ ἐκλέξῃ ἔνα νέο βασιλιά. Πέρασαν ἀρκετοὶ μῆνες ἀβεβαιότητας καὶ ἀναρχίας. Τέλος οἱ τρεῖς προστάτιδες δυνάμεις συμφώνησαν νὰ ὑποδείξουν τὸν πρίγκηπα Γουλιέλμο-Γεώργιο τῆς Δανίας καὶ ἡ συνέλευση τὸν ἔξέλεξε μὲ τὸ ὄνομα Γεώργιος Α'.

'Ο Γεώργιος Α' ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1863. Τὰ πρῶτα γεγονότα τῆς βασιλείας του ἦταν ἡ ἔνωση τῆς 'Ἐπτανήσου καὶ ἡ ψηφίση τοῦ σύνταγματος.

Ἡ ἔνωση τῆς 'Ἐπτανήσου

Ένωση 'Ἐπτανήσου
(1864)

Ἡ 'Ἐπτανήσος ἀνῆκε ὡς τὰ 1797 στοὺς Βενετούς. Μὲ τὴν συνθήκη τοῦ Καμποφόρμιο πέρασε στοὺς Γάλλους ποὺ τὴν κράτησαν ὡς τὰ 1800. Μετὰ ὁργανώθηκε σὲ κράτος ('Ἐπτανήσος Πολιτεία) ὑποτελές στὴ Ρωσία καὶ Τουρκία. Μετὰ τὴν συμφωνία τοῦ Τίλσιτ οἱ Ρώσοι παραιτήθηκαν ἀπὸ τὴν προστασία τῆς 'Ἐπτανήσου καὶ τὴν ἄφησαν πάλι στοὺς Γάλλους (1807-1809). Ἀργότερα κατέλαβαν τὰ νησιά οἱ 'Αγγλοι. Στὸ συνέδριο τῆς Βιέννης ὁ Καποδίστριας ἀγωνίστηκε νὰ μὴ χαρακτηριστοῦν τὰ νησιά «ἀγγλικὴ κτήση», γιατὶ τότε θὰ ἦταν πολὺ δύσκολη ἡ ἀπελευθέρωσή τους, ἀλλὰ νὰ γίνουν ὑποτελές κράτος «Ιόνιος Πολιτεία» ὑπὸ τὴν προστασία τῆς 'Αγγλίας ποὺ θὰ διόριζε ἔκει ἔναν ἀρμοστή.

Στὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τὰ 'Ιόνια νησιά βοήθησαν ὅσῳ μποροῦσαν ύλικὰ καὶ θήικὰ καὶ παρὰ τὶς ἀγγλικές διώξεις ἔνα σῶμα 'Ἐπτανήσιών ἐθελοντῶν πῆρε μέρος στὸν ἀγώνα.

Ο ἐπτανήσιακὸς λαὸς ἤθελε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση νὰ ἔνωθη μὲ τὴν Ἑλλάδα. Πολλές φορὲς ἔγιναν ταραχὲς καὶ ἐπανειλημένα, παρὰ τὴν ἀγγλικὴ ἀντίδραση, ἡ ἐπτανήσιακὴ βουλὴ ἐζήτησε τὴν ἔνωση. Τελικὰ ἡ 'Αγγλία ἀποφάσισε, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς δυναστικῆς ἀλλαγῆς, νὰ παραχωρήσῃ τὰ 'Ιόνια νησιά στὴν Ἑλλάδα. Ἡ σχετικὴ συνθήκη ὑπογράφηκε τὸν Μάρτιο 1864. Τὶς διαπραγματεύσεις ἔκανε, νέος ἀκόμα, ὁ Χαρίλαος Τρικούπης καὶ κατόρθωσε νὰ ἀπαλείψῃ πολλοὺς δυσμενεῖς γιὰ τὴν Ἑλλάδα δρους μὲ τὴ σταθερότητα καὶ τὴν διπλωματικὴ ἰκανότητά του.

Τὰ 'Ιόνια νησιά, ποὺ δὲν πέρασαν ποτὲ ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατοχὴ, στάθηκαν μεγάλα κέντρα γραμμάτων καὶ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἔνωσή τους συνέβαλε στὴν πρόοδο τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Οἱ ἐπτανήσιοι βουλευτές, ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, ὁ Λορέντζος Μαβίλης καὶ ἄλλοι, ἔφεραν νέο πνεῦμα στὴν ἑλληνικὴ βουλὴ καὶ ἡ ἐπτανήσιακὴ λογοτεχνία ἐπηρέασε τὴν ἔξελιξη τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Τὸ σύνταγμα τοῦ 1864

Τὸ σύνταγμα τοῦ 1864 ἦταν δημοκρατικό. Καθόριζε ὡς πηγὴ τῆς ἔξουσίας τὸ ἔθνος. 'Η γερουσία καταργήθηκε καὶ τὴν νομοθετικὴν ἔξουσίαν ἀσκοῦσε μόνον ἡ βουλὴ ποὺ ἐκλεγόταν μὲν ἅμεση, μυστικὴ καὶ καθολικὴ ψηφοφορία. 'Ο βασιλιάς διόριζε κυβέρνηση ποὺ νὰ ἔχει ασφαλίζῃ τὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς καὶ νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν βουλή. Μετὰ τὸ 1875, ὕστερα ἀπὸ σχετικὸν ἄρθρο ποὺ δημοσίευσε ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ἐφαρμόστηκε ἡ ἀρχὴ τῆς «δεδηλωμένης πλειοψηφίας» ὥσπερ καὶ στὴν Ἀγγλία, δηλαδὴ ἡ ἀρχὴ νὰ δίνῃ ὁ βασιλιάς τὴν ἐντολὴν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβέρνησης στὸν ἀρχηγὸν τοῦ κόμματος ποὺ εἶχε τὴν πλειοψηφία στὴν βουλή. 'Ο βασιλιάς ἔγινε ἔτσι ἀνεύθυνος, γι' αὐτὸν δλους τοὺς νόμους προσυπέγραφε ο ἀρμόδιος ύπουρος. 'Ιδρυθηκε ἀκόμα ἔνα ἀνώτατο δικαστήριο, τὸ συμβούλιο ἐπικρατείας, γιὰ νὰ ἐλέγχῃ, ἀν οἱ νόμοι ποὺ ψηφίζονταν ἦταν σύμφωνοι μὲ τὸ σύνταγμα.

Τὰ παλιὰ κόμματα, ἀγγλικό, γαλλικό, ρωσικό, διαλύθηκαν μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμο. Τὰ νέα ποὺ σχηματίστηκαν ἦταν πιὸ πολὺ κόμματα προσώπων, καὶ ὅχι ἀρχῶν, καὶ ἦταν πολλά, πράγμα ποὺ δημιουργοῦσε πολιτικὴ ἀστάθεια καὶ συχνὲς ἀλλαγές κυβερνήσεων. "Ομως στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀναπτύχθηκε ἡ πολιτικὴ ζωὴ, τότε ἐμφανίστηκαν καὶ ἔδρασαν οἱ πρῶτοι μεγάλοι "Ελληνες πολιτικοί, ὁ 'Αλέξανδρος Κουμουνδούρος, ὁ Χαρίλαος Τρικούπης καὶ ἀργότερα ὁ 'Ελευθέριος Βενιζέλος.

Ἡ ἐπανάσταση τῆς Κρήτης (1866-1869)

Ἡ Κρήτη, ποὺ ἦθελε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγό, ἐπαναστάτησε πολλές φορές. Τὸ κρητικὸν ζήτημα ἦταν τὸ πιὸ σημαντικὸν ἔθνικὸν θέμα στὴν πρώτη περίοδο τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α'. 'Η σπουδαιότερη ἐπανάσταση τῆς Κρήτης ἦταν τοῦ 1866. Οἱ κρητικοὶ ἀγώνες καὶ οἱ θυσίες, ὥσπερ ἡ ἀνατίναξη τοῦ 'Αρκαδιοῦ (8 Νοεμβρίου 1866), συγκίνησαν τὴν Εὐρώπη καὶ ἀναστάτωσαν τὴν 'Ελλάδα, ποὺ τάχθηκε σύσσωμη στὸ πλευρὸν τοῦ κρητικοῦ λαοῦ.

Πολλοὶ "Ελληνες ἀξιωματικοὶ πῆγαν νὰ πολεμήσουν στὴν Κρήτη, ἡ κυβέρνηση Κουμουνδούρου, μὲν ύπουργὸν ἔξωτερικῶν τὸν Χαρίλαο Τρικούπη, ύποστήριξε τὴν ἐπανάσταση καὶ ὅπλισε καράβια (τὸ «'Αρκάδι», τὸ «Πανελλήνιο», τὴν «'Ενωση»), ποὺ χωρὶς σημαία, σὰν πειρατικά, καταδιωκόμενα ἀπὸ τοὺς τουρκικοὺς στόλους, κατόρθωνταν νὰ μεταφέρουν ἔφοδια στὴν Κρήτη.

Οἱ δυνάμεις ὅμως κηρύχτηκαν καὶ πάλι ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητας τῆς Τουρκίας καὶ ὑποχρέωσαν τὸν Γεώργιο Α' νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπανάσταση. 'Η κυβέρνηση Κουμουνδούρου ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθῇ, ἡ κρητικὴ ἐπανάσταση ἐγκαταλείφθηκε καὶ ἔσβησε.

Σύνταγμα 1864

Σύνταγμα 1864

Σύνταγμα 1864

Ἐπανάσταση Κρήτης
(1866-1869)

Ο ἡγούμενος
τοῦ 'Αρκαδιοῦ
Γαβριήλ

‘Αργότερα, μὲ τὴ μεσολάβηση τῶν δυνάμεων ὁ σουλτάνος ἔδωσε ἔνα σύνταγμα στὴν Κρήτη (χάρτης τῆς Χαλέπας, 1878) ποὺ τὴν ἀναγνώριζε ύποτελή ἡγεμονία, μὲ χριστιανὸν ἡγεμόνα, βουλὴ καὶ ἀστυνομία ἀπὸ ντόπιους καὶ μὲ ἐπίσημη γλώσσα τὴν ἑλληνική. ‘Άλλὰ τὸ κρητικὸν ζήτημα δὲν ἔκλεισε.

‘Η ἑθνικὴ κίνηση στὰ Βαλκάνια. Πανσλαβισμὸς

‘Απὸ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ 19ου αἰ. ἐντάθηκε ἡ ἑθνικὴ κίνηση στὰ Βαλκάνια. Αὐτὸν ὀφείλεται στὶς γενικὲς συνθῆκες, ἀλλὰ καὶ στὸ πρόγραμμα τοῦ πανσλαβισμοῦ ποὺ ἄρχισε ἡ Ρωσία μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμο. Θέλοντας νὰ βγῆ στὸ Αίγαοι διὰ τῶν σλαβικῶν κρατῶν ἡ Ρωσία ύποστήριξε καὶ υποκίνησε τὴν ἑθνικὴ κίνηση τῶν βαλκανικῶν λαῶν, ίδιως τῶν Βουλγάρων.

Βουλγαρικὴ ἔξαρχια
(1870)

Στὰ 1870 οἱ Βούλγαροι ἐπέτυχαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν ἀπόσπαση τῆς Βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. “Ιδρυσαν αὐτοκέφαλη βουλγαρικὴ ἐκκλησία, ποὺ ὄνομάστηκε «έξαρχία», καὶ ποὺ τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖο δὲν τὴν ἀναγνώρισε, παρὰ πολὺ ἀργότερα. Τὸ κήρυγμα καὶ ἡ λειτουργία θὰ γινόταν σὲ βουλγαρικὴ γλώσσα· τὰ σύνορα τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἔμεναν ἐπίτηδες κάπως ἀκαθόριστα: θὰ ἀνῆκαν στὴν έξαρχία τὰ χωριά, ποὺ τὰ 3/4 τῶν κατοίκων θὰ τὸ ζητοῦσαν. Αὐτὸν ἔδωσε τὴν εύκαιρια νὰ ἀσκηθῇ μεγάλη προπαγάνδα στὰ σλαβόφωνα ἐλληνικὰ χωριά τῆς Μακεδονίας.

Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Συνθήκη ‘Αγίου Στεφάνου (1878)

Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Συνθήκη ‘Αγίου Στεφάνου (1878)

‘Η ίδρυση τῆς έξαρχίας ἦταν τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν ἑθνικὴ ἀνεξαρτησία τῶν Βουλγάρων. ‘Αργότερα ἐκδηλώθηκαν ἐπαναστάσεις στὶς σερβικὲς περιοχὲς τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης καὶ στὴ Βουλγαρία. Οἱ Τούρκοι τίς κατέπνιξαν μὲ φοβερές σφαγές. Σὲ λίγο τὸ Μαυροβούνιο (ὅρεινὴ περιοχὴ στὴ Β. Ἀλβανία ποὺ εἶχε μείνει σχεδὸν ἐλεύθερη σ’ ὅλη τὴν Τουρκοκρατία) καὶ ἡ Σερβία κήρυξαν τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας. Οἱ δυνάμεις ἐπενέβησαν γιὰ νὰ ἡσυχάσουν τὰ πράγματα, ἀλλὰ ἡ Τουρκία κατόρθωσε νὰ τὶς παραπλανήσῃ μὲ ἀπατηλές ύποσχέσεις. Μετὰ τὴν ἐγκατάλειψη τῆς προσπάθειας γιὰ εἰρήνευση ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας καὶ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἔφτασαν στὸν “Αγιο Στέφανο, ἔξω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. ‘Εκεῖ ύποχρεώθηκαν οἱ Τούρκοι νὰ υπογράψουν τὴν εἰρήνη τοῦ ‘Αγίου Στεφάνου (1878), ποὺ πραγματοποιοῦσε τὸ πρόγραμμα τοῦ πανσλαβισμοῦ.

Μὲ τὴν συνθήκη τοῦ ‘Αγίου Στεφάνου ιδρύθηκαν τὰ πρῶτα ἀνεξάρτητα βαλκανικὰ κράτη (Σερβία, Ρουμανία, Μαυροβούνιο), ποὺ εἶχαν μικρότερη ἀπὸ τὴν σημερινὴ τους ἔκταση. Τὸ σημαντικό-

τερο ἄρθρο της ὅμως ἡταν αὐτὸ ποὺ ἵδρυε ἔνα μεγάλο ύποτελές βουλγαρικό κράτος ἀπὸ τὸν Δούναβη ὡς τὸ Αίγαιο, ποὺ περιελάμβανε τὴν Α. Μακεδονία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Χαλκιδική, καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ Μοναστηρίου ὡς τὴ λίμνη τῆς Ἀχρίδας.

Ἡ ύποτελής αὐτὴ Βουλγαρία ούσιαστικά ἀπομόνωνε τὴν Τουρκία ἀπὸ τὰ βαλκανικά τῆς ἐδάφη καὶ ἡ ἐπέκτασή της σὲ περιοχές Ἑλληνικές καὶ σερβικές ἀναστάτωσε καὶ τοὺς δύο λαούς.

Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου (1878)

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τῶν δυτικῶν δυνάμεων, καὶ ιδιαίτερα τῆς Ἀγγλίας, ποὺ ἀπείλησε πόλεμο. "Ἐτσι οἱ Ρώσοι ἀναγκάστηκαν νὰ τὴν ύποβάλουν γιὰ ἀναθεώρηση σὲ ἔνα εὐρωπαϊκὸ συνέδριο στὸ Βερολίνο μὲ πρόεδρο τὸν Βίσμαρκ. Ἡ συνθήκη ἀναθεωρήθηκε, ιδίως στὰ ἄρθρα ποὺ ἀφοροῦσαν τὴν Βουλγαρία.

Τὰ κυριότερα ἄρθρα τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ποὺ ἀντικατέστησε τὴ συνθήκη τοῦ Ἀγ. Στεφάνου καὶ καθόρισε τὴν τύχη τῆς Βαλκανικῆς ὡς τὰ 1913, εἶναι:

1) Ἀντὶ τῆς μεγάλης Βουλγαρίας ἰδρύθηκε ἔνα μικρὸ ύποτελές βουλγαρικό κράτος ἀπὸ τὸν Δούναβη ὡς τὸν Αἴμο, μὲ πρωτεύουσα τὴ Σόφια.

2) Ἡ θρακικὴ περιοχὴ ἀπὸ τὸν Αἴμο ὡς τὰ σημερινὰ Ἑλληνικὰ σύνορα ἔγινε μιὰ δεύτερη ἡγεμονία μὲ πρωτεύουσα τὴ Φιλιππούπολη καὶ μὲ χριστιανὸ ἡγεμόνα, ποὺ διόριζε ὁ σουλτάνος. Ὁνομάστηκε Ἀνατολικὴ Ρωμυλία.

3) Ἡ Ρουμανία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιο ἔγιναν ἀνεξάρτητα κράτη καὶ αὐξήθηκαν κάπως ἐδαφικά.

4) Ἡ Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη παραχωρήθηκαν προσωρινὰ στὴν Αύστρια.

5) Ἡ Ρωσία πῆρε στὴν περιοχὴ τοῦ Καυκάσου τὸ Κάρες καὶ τὸ Βατούμι.

Ἡ ύπογραφὴ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἡταν μιὰ μεγάλη νίκη τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Γιὰ τίς ύπηρεσίες ποὺ τῆς πρόσφεραν ἡ Τουρκία, μὲ ιδιαίτερη συνθήκη, πούλησε στοὺς "Ἀγγλους τὴν Κύπρο, ποὺ ἔτσι πέρασε ἀπὸ τὴν τουρκικὴ στὴν ἀγγλικὴ κατοχὴ (1878).

Ἡ Ἑλλάδα, παρὰ τὶς ύποσχέσεις τῶν συμμάχων, δὲν πῆρε μέρος στὸ συνέδριο, οὕτε τὰ δίκαια τῆς ἀντιμετωπίστηκαν. Μόνο ύστερα ἀπὸ προσωπικὴ ἐπέμβαση τοῦ Γάλλου πρωθυπουργοῦ οἱ δυνάμεις ἀποφάσισαν νὰ περιλάβουν στὴ συνθήκη ἔνα ἄρθρο ποὺ μιλοῦσε γιὰ διαρρύθμιση τῶν ἐλληνοτουρκικῶν συνόρων, ἔπειτα ἀπὸ συνεννόηση τῶν δύο αὐτῶν κρατῶν. Ἀργότερα ὅμως ὁ φιλέλληνας πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας **Γλάδστων** (Gladstone) ἐπέμεινε στὴ

Συνθήκη Βερολίνου
(1878)

μηδετερική
πολιτική
(Εθνούς της)
επικράτεια

πολιτική της Ελλάδας
Κύπρος

Παραχώρηση
Θεοσαλίας - "Αρτας
(1881)

διαρρύθμιση και έτσι παραχωρήθηκε στά 1881 στήν "Ελλάδα ή Θεσσαλία, έκτος από τήν 'Ελασσόνα, και ή περιοχή τής "Αρτας από τήν "Ηπειρο.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Συμασία τής
συνθήκης Βερολίνου

συνέδεσθη περιβολού
(1878)

Βαλκανική Επαρχία
(1878)

Κατάληψη
Ανατολικής
Ρωμυλίας (1885)

"Η συνθήκη τοῦ Βερολίνου δὲν όλοκλήρωσε τοὺς πόθους τῶν βαλκανικῶν λαῶν, ἀλλὰ ὑπῆρξε ἔνας σταθμὸς στήν ιστορία τῆς Βαλκανικῆς. "Ιδρυσε τὰ πρῶτα ἀνεξάρτητα βαλκανικὰ κράτη καὶ αὐτὸ ἄνοιξε νέες προοπτικὲς γιὰ τὴ λύση τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. "Η συνεργασία καὶ ή συμμαχία τῶν βαλκανικῶν κρατῶν καὶ μιὰ κοινὴ ἔξωτερικὴ πολιτικὴ θὰ μποροῦσε νὰ κάνῃ τὴν Βαλκανικὴ μιᾶ μεγάλη δύναμη καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ δῆλους τούς ύποδούλους. "Αντίθετα ὅμως τὰ βαλκανικὰ κράτη, κάτω ἀπὸ τίς διασταυρούμενες εὐρωπαϊκὲς ἐπιφροές καὶ τίς ἀλληλοσυγκρουόμενες ἐθνικὲς διεκδικήσεις τους, δὲν ἔπαψαν νὰ βρίσκωνται σὲ ἀντίθεση καὶ νὰ ἀλληλούποβλέπωνται ὡς τὰ 1912.

Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴ συνθήκη τοῦ Βερολίνου στράφηκαν πρὸς τίς δυτικὲς δυνάμεις καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξή τους κατέλαβαν πραξικοπηματικὰ τὴν 'Αν. Ρωμυλία (1885). "Υστέρα ἄρχισαν τὴν πολιτικὴ τῆς ἀνάκτησης τῶν συνόρων ποὺ τούς εἶχε δώσει ἡ συνθήκη τοῦ 'Αγίου Στεφάνου. "Η πολιτικὴ αὐτὴ τοὺς ἔφερε σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς "Ελληνες καὶ τοὺς Σέρβους καὶ δημιούργησε τὸ μακεδονικὸ ζήτημα.

Χαρίλαος Τρικούπης

Χαρίλαος Τρικούπης
(1882-1895)

Στὴν ταραγμένη αὐτὴ ἐποχὴ κυριαρχεῖ στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς 'Ελλάδας ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ποὺ ἔγινε πολλὲς φορὲς ύπουργὸς ἔξωτερικῶν καὶ τρεῖς φορὲς πρωθυπουργὸς ἀπὸ τὰ 1882-1895. "Ηταν ὁ πρῶτος "Ελληνας πολιτικὸς μὲ σαφὲς πολιτικὸ πρόγραμμα. Γιὰ τὸ ἔθνικὸ θέμα εἶχε τὴ γνώμη πῶς ἔπρεπε ἡ 'Ελλάδα πρῶτα νὰ δργανωθῇ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ καὶ ἔπειτα νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν πραγματοποίηση τῶν ἔθνικῶν τῆς πόθων.

Πρῶτος κατάλαβε τὴ σημασία ποὺ θὰ εἶχε ἡ βαλκανικὴ συνεννόηση καὶ ἥδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κρητικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1866-1869 ἔκανε συμμαχία μὲ τὴ Σερβία. "Η προσέγγιση τῶν βαλκανικῶν κρατῶν ὅμως ἤταν ἀδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ στὴ ἐποχὴ του ἐξ αἰτίας τῶν ἀντιθέσεων, ποὺ ύπηρχαν μεταξύ τους.

'Ο Χαρίλαος Τρικούπης ως πρωθυπουργὸς στὸ διάστημα 1882-1895 ἔκανε μιὰ μεγάλη προσπάθεια γιὰ τὴν πρόοκοπή τοῦ τόπου.

Καθόρισε δικαιούτερα τὴ φορολογία, ἄλλαξε τὸ φορολογικὸ σύστημα, καταργώντας τὴ βαριὰ καὶ βλαβερὴ φορολογία τῆς δεκάτης, παγίωσε τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν τάξη. "Εγκαινίασε μιὰ σειρὰ ἀπὸ μεγάλα δημόσια ἔργα: ἀποξήρανε τὴν Κωπαΐδα, ἔκοψε τὴ

διώρυγα του Ισθμοῦ, ἄνοιξε δρόμους, ἔκανε σιδηροδρομικές γραμμές. Στήν ἐποχὴ του προσόδευσε ἡ ναυτιλία καὶ ἔγιναν πολλὰ ἀτμοκίνητα πλοῖα.

Ἔδρυσε ἀκόμα τὸ πολυτεχνεῖο, τὴ γεωγραφικὴ ὑπηρεσία τοῦ στρατοῦ, τὶς σχολές ὑπαξιωματικῶν, ἐφέδρων ἀξιωματικῶν, δοκίμων. Ἐφερε ξένες ἀποστολές γιὰ νὰ ὁργανώσῃ τὸ στρατὸ καὶ παρήγγειλε τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ἀντιτορπιλικά.

Ο Τρικούπης φρόντισε νὰ ψηφιστῇ ὁ νόμος γιὰ τὰ προσόντα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ πραγματικοὺς ὑπαλλήλους τὸ κράτος, καὶ νὰ μὴ διορίζωνται καὶ παύωνται οἱ ὑπαλλήλοι κάθε φορὰ ποὺ ἀλλαζαν οἱ κυβερνήσεις.

Γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάμειξη τοῦ στρατοῦ στὴν πολιτικὴ πρότεινε νόμο, ποὺ ἀπαγόρευε στοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ἀξιωματικοὺς νὰ γίνωνται βουλευτές.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ μέτρα τοῦ Τρικούπη τὰ κατάργησε ἡ ἀντίπαλη μεριδα τοῦ Δεληγιάννη. Ἐτσι τὸ πρόγραμμά του δὲν μπόρεσε νὰ ὀλοκληρωθῇ καὶ ν' ἀποδώσῃ. Στὸ τέλος μὴ μπορώντας ν' ἀνταποκριθῇ στὸ δημόσιο χρέος ἀναγκάστηκε νὰ κηρύξῃ πτώχευση καὶ ἔτσι ἔχασε τὶς ἐκλογὲς στὰ 1895, ἔφυγε στὴ Γαλλία πικραμένος καὶ πέθανε ἐκεὶ στὰ 1896. Τὸ πρόγραμμά του συνέχισε στὰ κυριότερα σημεῖα του ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

‘Ο ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897

Στὰ 1896 ἡ Κρήτη ἐπαναστάτησε πάλι καὶ κήρυξε τὴν ἔνωση μὲ τὴν Ἐλλάδα. Ή ἑλληνικὴ κυβέρνηση ὑποστήριξε τὸν ἀγώνα τῆς μὲ στρατὸ καὶ στόλο. Τότε οἱ Τούρκοι κήρυξαν στὴν ‘Ἐλλάδα τὸν πόλεμο. Παρὰ τὶς ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ὁ πόλεμος αὐτὸς κατάληξε σὲ ἑλληνικὴ ἡττα. Οὔτε τὰ σύνορα ἦταν ἰσχυρά, οὔτε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἦταν ὀργανωμένος· νικήθηκε στὸ Δομοκὸ καὶ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα προχώρησαν ώς τὴ Λαμία. Μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ τσάρου Νικολάου Β' ἔγινε ἀνακωχὴ καὶ ἀργότερα ὁριστικὴ εἰρήνη στὴν Κωνσταντινούπολη (1897).

Οι Τούρκοι πῆραν στρατηγικὰ σημεῖα στὰ σύνορα καὶ ὑποχρέωσαν τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση νὰ πληρώσῃ μεγάλη πολεμικὴ ἀποζημίωση. Οἱ δυνάμεις δάνεισαν στὴν Ἐλλάδα αὐτὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἔστειλαν διεθνῆ οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ νὰ ἐλέγχῃ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ νέους φόρους καὶ μονοπώλια γιὰ νὰ καλύψῃ τὸ δάνειο.

Στὴν Κρήτη ἀποβιβάστηκαν στρατεύματα τῶν δυνάμεων, καὶ ἡ ἐπανάσταση σταμάτησε. Τέλος ἡ Κρήτη ἀναγνωρίστηκε αὐτόνομη πολιτεία μὲ ὑπατο ἀρμοστὴ τὸν πρύγκηπα Γεώργιο, δεύτερο γιὸ τοῦ Γεωργίου Α'.

‘Η ἡττα τοῦ 1897 καὶ ἡ ταπείνωση τοῦ διεθνοῦς οἰκονομικοῦ

πόλεμος τοῦ 1897
πόλεμος τοῦ 1897
πόλεμος τοῦ 1897

Πόλεμος 1897

έλεγχου στάθηκε ένα μεγάλο χτύπημα για τὸν ἑλληνικὸν λαό.
"Αρχισε νὰ ὠριμάζῃ ἡ Ἰδέα ὅτι ἐπρεπε νὰ γίνουν εὔρυτατες
μεταβολὲς καὶ μεταρρυθμίσεις.

Τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα

"Ολα τὰ βαλκανικὰ κράτη ἐπιδίωκαν νὰ ἐπεκτείνουν τὰ σύνορά τους στὰ ἔδαφη ποὺ κατεῖχε ἡ Τουρκία. Ἐπειδὴ ὅμως συχνὰ διεκδικοῦσαν τὶς ἴδιες περιοχές, ἥρθαν σὲ σύγκρουση, ὅχι μόνο μὲ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τους.

"Ἡ μεγαλύτερη ἀντίθεση παρουσιάστηκε μεταξὺ Βουλγάρων καὶ

Παῦλος Μελάς.

'Ἐλλήνων, ὅταν τὸ ἑθνικιστικὸ κόμμα τῆς Βουλγαρίας θέλοντας νὰ ἀνακτήσῃ τὰ σύνορα τοῦ Ἀγ. Στεφάνου ἄρχισε νὰ προστηλυτίζῃ τὰ σλαβόφωνα ἑλληνικὰ χωριὰ τῆς Μακεδονίας στὴ βουλγαρικὴ ἔξαρχία. Ἐπειδὴ δὲν τὸ κατόρθωναν μὲ εἰρηνικὸ τρόπο οἱ Βούλγαροι ὁργάνωσαν ἐνοπλες συμμορίες (κομιτατζῆδες) ποὺ ἔμπαιναν στὰ χωριά, σκότωναν καὶ βασάνιζαν ὅσους ἀντιδροῦσαν, γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς κατοίκους νὰ ὑποταχτοῦν.

Τὸ ἑλληνικὸ κράτος στὴν ἀρχὴ δὲν ἀντέδρασε. Τέλος μὲ πρωτοβουλία τοῦ μητροπολίτη Καστοριαῖς Γερμανοῦ Καραβαγγέλη καὶ τοῦ "Ιωνος Δραγούμη" ἄρχισε (1904) ὁ μακεδονικὸς ἀγώνας. "Ἐλληνες ἀξιωματικοὶ ἔφυγαν στὴν Μακεδονία καὶ σχημάτισαν ἀνταρτικὰ σώματα γιὰ νὰ προστατέψουν τὰ χωριά ἀπὸ τοὺς κομιτατζῆδες καὶ τοὺς Τούρκους. Ὁ γενικὸς πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης Λάμπρος Κορομηλᾶς ὁργάνωσε τὴν ἀντίσταση. Ἀνάμεσα στοὺς πρώτους ἔπεισε ἡρωϊκὰ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Παῦλος Με-

λας ('Οκτώβριος 1904). Σιγά σιγά οι "Ελληνες άντάρτες σπλισαν τούς κατοίκους, πού κατόρθωναν ν' ἀποκρούουν τις ἐπιθέσεις τῶν κομιτατζήδων. Τὸ μακεδονικὸ ζῆτημα δῆμως ἔμεινε ἀνοιχτὸ ὡς τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους.

'Η ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων (1908)

'Η γενικὴ κατάσταση τῆς Τουρκίας, τὸ μακεδονικὸ ζῆτημα, που ἦταν ἔνας ἀκήρυκτος πόλεμος μέσα σὲ τουρκικὰ ἑδάφη, ἡ ἀπολυταρχία τοῦ σουλτάνου Ἀβδούλ Χαμίτ καὶ οἱ ἐπεμβάσεις τῶν δυνάμεων, προκάλεσαν τὴν ἀγανάκτηση πολλῶν φιλελευθέρων Τούρκων ἀξιωματικῶν, πού ζοῦσαν ἔξοριστοι σὲ διάφορα σημεῖα τῆς Εὐρώπης. Αὐτοὶ ὁργάνωσαν μιὰ ἐπαναστατικὴ ἑταιρία μὲ τὸ ὄνομα «Ἐνωσις καὶ Πρόδοσ» πού ἀπέκτησε πολλοὺς ὀπαδούς μέσα στὸν τουρκικὸ στρατό. 'Ἐνῶ οἱ δυνάμεις σχεδίαζαν νέα ἐπέμβαση γιὰ τὸ μακεδονικὸ ζῆτημα, ἔσπασε ἔνα στρατιωτικὸ κίνημα στὴ Μακεδονία ('Ιούλιος 1908) μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἐμβέρ καὶ Νιαζῆ πασᾶ. 'Ο Χαμίτ τρομοκρατημένος, ἐπειδὴ ὁ στρατὸς ἐνώθηκε μὲ τὴν ἐπανάσταση, ἀναγκάστηκε νὰ δώσῃ σύνταγμα.

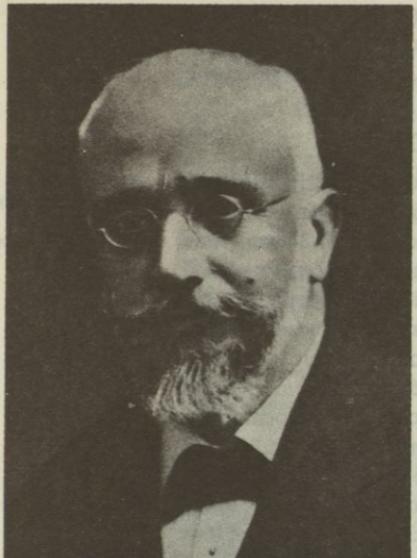
'Απὸ τὴν ἀναστάτωση, πού προκάλεσε ἡ ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων, ἐπωφελήθηκε ἡ Βουλγαρία καὶ ἔγινε ἀνεξάρτητο κράτος· ἡ Αύστρια προσάρτησε τὴ Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη· ἡ Κρήτη ἐπαναστάτησε πάλι στὰ 1908 καὶ κήρυξε τὴν ἔνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση, ἐπειτα ἀπὸ τὸ προηγούμενο τοῦ 1897, δίσταζε νὰ δεχτῇ τὴν ἔνωση, δὲν ἀπαντούσε στὶς τουρκικὲς προκλήσεις καὶ κράτησε μιὰ στάση τόσο ύποχωρητική, πού τὴν ὄνόμασαν κοροϊδευτικὰ «ἄψογο στάση» καὶ πού προκάλεσε τὴ λαϊκὴ ἀγανάκτηση.

'Η ἐπανάσταση τοῦ 1909

'Η ἀγανάκτηση ἐκδηλώθηκε πιὸ πολὺ ἀνάμεσα στοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πού ἄρχισαν νὰ ἀπαιτοῦν ριζικὲς μεταρρυθμίσεις, ἀναδιοργάνωση τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ σοβαρότερη ἀντιμετώπιση τῶν ἔθνικῶν ζητημάτων. Οἱ ἀξιωματικοὶ ὁργάνωσαν μιὰ ἐπαναστατικὴ ὁμάδα πού ὀνομάστηκε «Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος» καὶ ζῆτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ριζικὴ ἀναδιοργάνωση τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. 'Η κυβέρνηση ἀπέρριψε τὰ αἰτήματα. Τότε περισσότεροι ἀπὸ 500 ἀξιωματικοί, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Νικ. Ζορμπᾶ πήραν τὰ ὅπλα καὶ στρατοπέδευσαν στὸ Γουδί. 'Ο στρατὸς ὅλος φαινόταν ἔτοιμος νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ· ἡ κυβέρνηση ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθῇ καὶ ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος κυριάρχησε. 'Ἐπειδὴ δῆμως οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν εἶχαν πείρα ἀπὸ πολιτικὰ θέματα, κάλεσαν ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὡς σύμβουλο, τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο, πού εἶχε διακριθῆ στὴν τελευταία κρητικὴ ἐπανάσταση. 'Ο Βενιζέλος ἐπέμεινε ὅτι γιὰ νὰ εἶναι νόμιμες οἱ μεταρρυθμίσεις ἔπρεπε νὰ

'Επανάσταση
Νεοτούρκων (1908)

'Επανάσταση
1909

Έλευθέριος Βενιζέλος.

Η 'Ελλάδα στά 1911

Η 'Ελλάδα στά 1911

Μετά τήν άναθεώρηση τοῦ συντάγματος ἔγιναν ἐκλογὲς γιὰ τακτικὴ βουλή. Στὶς ἐκλογὲς αὐτὲς πῆρε μεγάλη πλειοψηφία τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, ποὺ Ἰδρυσε ὁ Βενιζέλος, καὶ ὅπου εἶχε περιλάβει νέα, δυναμικὰ καὶ προοδευτικὰ στοιχεῖα. Καὶ τότε μέσα σὲ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα ἡ 'Ελλάδα ἄλλαξε ὅψη: ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἀναδιαρθρώθηκε, ὁ στρατὸς ὀργανώθηκε καὶ γυμνάστηκε ἀπὸ εύρωπαίους ἐκπαιδευτές, ἀγοράστηκε τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ θωρηκτό, ὁ «'Αβέρωφ».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

- Ποιὰ ἦταν τὰ πιὸ σημαντικὰ πολιτικὰ γεγονότα στήν 'Ελλάδα ἀπὸ τὴν ἀφίξην τοῦ Γεωργίου Α' ὡς τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους;
- Πῶς διαμορφώθηκε ἡ κατάσταση στὰ Βαλκάνια μετά τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο καὶ ποιὰ ἦταν ἡ θέση τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων μέσα στὴν κατάσταση αὐτῆς;
- Ποιὲς ἦταν οἱ σημαντικότερες προστάθειες γιὰ ἐσωτερικὴ ἀναδιοργάνωση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐπὶ Γεωργίου Α' καὶ ποιὰ ἡ σημασία τους;

γίνουν ἐκλογὲς καὶ νὰ ἀναθεωρηθῇ τὸ σύνταγμα. "Εγινε πρωθυπουργὸς ('Οκτώβριος 1910) καὶ ἔκανε ἐκλογὲς γιὰ ἀναθεωρητικὴ συνέλευση.

Η ἀναθεωρητικὴ συνέλευση τοῦ 1911

Η ἀναθεωρητικὴ συνέλευση δὲν ἄλλαξε στὰ βασικὰ του σημεῖα τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, ἀλλὰ πρόσθεσε μερικὰ ἀρθρα, σημαντικὰ γιὰ τὴν ἀνασύνταξη τῆς χώρας:

1) Ἐθέσπισε τὴν μονιμότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, γιὰ νὰ πάψῃ ἡ διοικητικὴ παραλυσία.

2) Ἀπαγόρευσε στοὺς ἀξιωματικοὺς ἐν ἐνεργείᾳ νὰ γίνωνται βουλευτές.

3) Ἰδρυσε τὸ ἐκλογοδικεῖο, ἓνα δικαστήριο δηλαδὴ εἰδικὸ γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς γνησιότητας τῶν ἐκλογῶν.

4) Περιόρισε τὴν ἀπαρτία τῆς βουλῆς, γιὰ ν' ἀποφεύγεται ἡ κωλυσιεργία.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀρθρα ἤταν νόμοι τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, ποὺ ὅμως εἶχαν καταργηθῆν γιὰ κομματικοὺς λόγους ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του. 'Ο Βενιζέλος τοὺς κατοχύρωσε μέσα στὸ σύνταγμα.

Η 'Ελλάδα στά 1911

Μετά τὴν ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος ἔγιναν ἐκλογὲς γιὰ τακτικὴ βουλή. Στὶς ἐκλογὲς αὐτὲς πῆρε μεγάλη πλειοψηφία τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, ποὺ Ἰδρυσε ὁ Βενιζέλος, καὶ ὅπου εἶχε περιλάβει νέα, δυναμικὰ καὶ προοδευτικὰ στοιχεῖα. Καὶ τότε μέσα σὲ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα ἡ 'Ελλάδα ἄλλαξε ὅψη: ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἀναδιαρθρώθηκε, ὁ στρατὸς ὀργανώθηκε καὶ γυμνάστηκε ἀπὸ εύρωπαίους ἐκπαιδευτές, ἀγοράστηκε τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ θωρηκτό, ὁ «'Αβέρωφ».

- Ποιὰ ἦταν τὰ πιὸ σημαντικὰ γεγονότα στήν 'Ελλάδα ἀπὸ τὴν ἀφίξην τοῦ Γεωργίου Α' ὡς τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους;
- Πῶς διαμορφώθηκε ἡ κατάσταση στὰ Βαλκάνια μετά τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο καὶ ποιὰ ἦταν ἡ θέση τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων μέσα στὴν κατάσταση αὐτῆς;
- Ποιὲς ἦταν οἱ σημαντικότερες προστάθειες γιὰ ἐσωτερικὴ ἀναδιοργάνωση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐπὶ Γεωργίου Α' καὶ ποιὰ ἡ σημασία τους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ (1912-1913)

‘Ο ’Ελευθέριος Βενιζέλος για νὰ λύσῃ τὸ ἑθνικὸ πρόβλημα ἀκολούθησε τὴν πολιτικὴ τῆς βαλκανικῆς συνεργασίας, ποὺ εἶχε χαράξει ὁ Χαρίλαος Τρικούπης. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ συνθῆκες καὶ στὰ Βαλκάνια καὶ στὴν Εὐρώπη εύνοοῦσαν αὐτὴ τὴν προσέγγιση καὶ διευκόλυναν τὴν πραγματοποίηση τῶν ἑθνικῶν πόθων.

‘Ο συνασπισμὸς Ἀγγλίας-Γαλλίας-Ρωσίας (Τριπλὴ Συνεννόηση) ἐσήμαινε μείωση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τους στὴν Α. Μεσόγειο καὶ ἡ γερμανικὴ διείσδυση πρὸς τὴν Τουρκία ἄλλαζε τὶς ἀντιλήψεις τῶν δυτικῶν δυνάμεων, καὶ ίδιαίτερα τῆς Ἀγγλίας, τὶς σχετικές μὲ τὴν ἀκεραιότητα τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

‘Η πολιτικὴ πάλι τῶν νεοτούρκων, ποὺ δήλωσαν ὅτι θὰ ἔκτουρκίσουν ὅλους τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ κράτους τους, γιὰ νὰ λειψουνοὶ εὐρωπαϊκὲς ἐπεμβάσεις, καὶ ἡ προσπάθεια τους νὰ ἀλλάξουν ἔθνολογικὰ τὴν βαλκανικὴ μὲ μετοικεσίες πληθυσμῶν, ἀνάγκασαν τὰ βαλκανικὰ κράτη νὰ παραμερίσουν τὶς διαφορές τους καὶ νὰ προσεγγίσουν. ‘Η Σερβία, Ἐλλάδα καὶ Βουλγαρία συμμάχησαν. Στὴ βαλκανικὴ συνεννόηση συνέβαλε ἀποφασιστικὰ καὶ ὁ μεγάλος “Ἐλληνας πολιτικὸς” Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Τὴν ἴδια ἐποχὴν οἱ Ἰταλοὶ κήρυξαν τὸν πόλεμο τῶν νεοτούρκων, κατέλαβαν τὴν Τριπολίτιδα καὶ Κυρηναϊκὴ καὶ γι’ ἀντιπερισπασμὸ τὰ Δωδεκάνησα. Οἱ ἀποτυχίες τῶν νεοτούρκων στὸν πόλεμον αὐτὸν ἔδωσαν θάρρος στοὺς βαλκανικοὺς λαοὺς καὶ ἡ ἀπασχόλησή τους στὸ ιταλικὸ μέτωπο εὐκαιρία γιὰ δράση.

‘Ο πόλεμος μὲ τὴν Τουρκία (1912-1913)

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1912 ὁ βασιλιάς τοῦ Μαυροβουνίου Νικήτας κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων. Τὴν ἴδια ἐποχὴν καὶ τὰ ὑπόλοιπα βαλκανικὰ κράτη ἀπαίτησαν εὐρύτατη αὐτονομία γιὰ τοὺς ὅμοεθνεῖς τους. ‘Η Τουρκία, ποὺ ἦταν βέβαιη γιὰ τὴν στρατιωτικὴν ἀδυναμία τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, κήρυξε τὸν πόλεμον στὴ Βουλγαρία καὶ τὴ Σερβία (4 Ὁκτωβρίου 1912). Τὴν ἐπομένη ἡ Ἐλλάδα κήρυξε τὸν πόλεμον στὴν Τουρκία. Στὶς ἀρχές Ὁκτωβρίου ἡ Κρήτη ἐνώθηκε μὲ τὴν Ἐλλάδα καὶ Κρήτες βουλευτὲς πῆραν μέρος στὴν ἑλληνικὴ βουλή.

Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὶς δυνάμεις τῶν βαλκανικῶν λαῶν, γι’ αὐτὸν ἔσπευσαν νὰ δηλώσουν ὅτι δὲ θὰ ἐπιτρέψουν καμιὰ ἑδαφικὴ μεταβολὴ στὰ Βαλκάνια. Τὰ πράγματα ὅμως ἔξελιχτηκαν πολὺ διαφορετικά.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (7 μεραρχίες) μὲ ἀρχιστράτηγο τὸν διάδοχο Κωνσταντίνο κατέλαβε τὴν Ἐλασσόνα, νίκησε τοὺς Τούρκους στὰ στενά τοῦ Σαραντοπόρου καὶ μπῆκε στὴ

Βαλκανικοὶ πόλεμοι
(1912-1913)

Πόλεμος μὲ Τουρκία
(1912-1913)

Οι πρώτοι Κρήτες βουλευτές στην έλληνική βουλή. Στή μέση ο 'Ελ. Βενιζέλος ('Αθήνα, Μουσείο Βενιζέλου, φωτογραφία Κ. Μεγαλοκονόμου).

Δ. Μακεδονία: άπελευθέρωσε τὴν Κατερίνη, Βέροια, Νάουσα, "Εδεσσα και υστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη διήμερη μάχη στὰ Γιανιτσά (19 - 20 Οκτωβρίου 1912) ἀπέκλεισε τὴ Θεσσαλονίκη. "Ἐπειτα ἀπὸ δισταγμούς και διαπραγματεύσεις οι Τούρκοι ἀποφάσισαν νὰ παραδώσουν τὴν πόλη. Τὰ πρῶτα τμῆματα τοῦ ἔλληνικοῦ στρατοῦ μπήκαν στὴ Θεσσαλονίκη μέσα στὸν ἔξαλλο ἐνθουσιασμὸ τοῦ λαοῦ τὸ πρωΐ τῆς 26 Οκτωβρίου 1912, τὴν ήμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ πολιούχου 'Αγίου Δημητρίου.

"Ο βασιλιάς Γεώργιος Α' ἐγκαταστάθηκε ἐπίσημα στὴν πόλη. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης τέσσερες μεραρχίες ἔλληνικοῦ στρατοῦ κατέλαβαν τὴ Φλώρινα και ἀπελευθέρωσαν τὴ Β. "Ηπειρο ὡς τὴν Κορυτσά. 'Ο ἔλληνικὸς πληθυσμὸς παντοῦ δεχόταν μὲ ἐνθουσιασμὸ ἀκράτητο τοὺς "Ελληνες και κατατασσόταν στὸν ἔλληνικὸ στρατό.

"Άλλο τμῆμα ἔλληνικοῦ στρατοῦ βάδισε πρὸς τὴν "Ηπειρο, κατέλαβε τὴν Πρέβεζα και ἀπέκλεισε τὰ Γιάννενα, ποὺ τὰ προστάτευε τὸ ὄχυρο Μπιζάνι, ὄχυρωμένο ἀπὸ Γερμανούς ἀξιωματικούς.

"Ο ἔλληνικὸς στόλος, μὲ ναύαρχο τὸν **Παῦλο Κουντουριώτη**, ἀπελευθέρωσε τὰ νησιά τοῦ Αιγαίου, Χίο, Λέσβο, Θάσο, "Ιμβρο και τὸ "Αγιο "Ορος και ἀπέκλεισε τὰ στενά τοῦ 'Ελλησπόντου ἐμποδίζοντας τουρκικὲς ἀποβάσεις. 'Ο τουρκικὸς στόλος, ποὺ ἤταν μεγαλύτερος, δὲ μπόρεσε νὰ σπάσῃ τὸν κλοιό' ὁ ἔλληνικὸς στόλος

”Ετσι στὸ τέλος τοῦ 1912 ἀπὸ τὶς τουρκικὲς κτήσεις στὰ Βαλκανία ἀπέμεναν τὰ τρία φρούρια Ἰωάννινα, Σκόδρα καὶ Ἀδριανούπολη, ποὺ τὰ πολιορκοῦσαν τὰ βαλκανικὰ στρατεύματα.

Τὸ συνέδριο τοῦ Λονδίνου

Συνέδριο Λονδίνου

Οἱ νίκες τῶν συμμάχων ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ κάνουν ἀνακωχὴ μὲ ὅλα τὰ βαλκανικὰ κράτη τὸν Νοέμβριο 1912, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ποὺ δὲν τῇ δέχτηκε, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὶς ἐπιχειρήσεις στὴν Ἡπειρο.

Τὸν Δεκέμβριο οἱ ἐμπόλεμοι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δυνάμεων συγκεντρώθηκαν στὸ Λονδίνο γιὰ νὰ λύσουν τὸ βαλκανικὸ ζῆτημα. Οἱ νέοτουρκοι ὅμως ἀντέδρασαν καὶ διέκοψαν τὶς διαπραγματεύσεις. ”Ετσι τὸν Ἰανουάριο 1913 ὁ πόλεμος συνεχίστηκε.

Οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1913. Δολοφονία τοῦ Γεωργίου Α'

Στὶς 21 Φεβρουαρίου 1913 ἔπειτα ἀπὸ μεγάλες καὶ δύσκολες μάχες, ὅπου διακρίθηκαν τὰ εὐζωνικὰ τάγματα, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ Μπιζάνι καὶ μπῆκε στὰ Γιάννενα. ”Υστερα προχώρησε στὴ Β. Ἡπειρο, ἐλευθέρωσε τὸ Ἀργυρόκαστρο, Χιμάρα, Πρεμετή καὶ ἔφτασε ὡς τὴν Αὔλωνα.

Τὸν Μάρτιο 1913 ὁ βασιλιάς Γεώργιος Α' δολοφονήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ Κωνσταντίνος, ἀρχιστράτηγος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Κατὰ τὰ μέσα Μαρτίου 1913 οἱ Βούλγαροι κατέλαβαν τὴν Ἀδριανούπολη.

‘Η συνθήκη τοῦ Λονδίνου (Μάιος 1913)

Συνθήκη Λονδίνου
(1913)

Μετὰ τὴν ὄλοκλήρωση τῆς νίκης τῶν βαλκανικῶν κρατῶν οἱ Τούρκοι ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ύπεγραψαν τὴ συνθήκη τοῦ Λονδίνου (Μάιος 1913) μὲ τὴν ὥποια παραιτήθηκαν ἀπὸ κάθε δικαίωμα στὴν Κρήτη καὶ παραχώρησαν τὰ ἐδάφη δυτικὰ ἀπὸ τὴν Αίνο καὶ Μήδεια τῆς Θράκης στοὺς συμμάχους, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Ἀλβανίας. Γιὰ τὴν Ἀλβανία, τὰ νησιά τοῦ Αιγαίου καὶ τὸ ”Άγιο Όρος θ' ἀποφάσιζαν οἱ μεγάλες δυνάμεις.

‘Ο πόλεμος ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας (1913)

Βουλγαρικὸς
πόλεμος (1913)

Πρὶν ἀκόμα τελειώσῃ ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων ἐκδηλώθηκαν οἱ ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στοὺς συμμάχους. ”Η Βουλγαρία ἀπαιτοῦσε τὰ σύνορα τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ ἀπέβλεπε στὰ λιμάνια τῆς Καβάλας καὶ Θεσσαλονίκης. ”Η Ἑλλάδα καὶ ἡ Σερβία ἀναγκάστηκαν νὰ υπογράψουν μυστικὴ συνθήκη γιὰ ἀμοιβαία βοήθεια, ἀν τοὺς γινόταν ἐπίθεση.

Είσοδος του έλληνικού στρατού στά Ιωάννινα (Φωτογραφία Κ. Μεγαλοκονόμου).

Τελικά οι Βούλγαροι έκαναν έπιθεση στά έλληνοσερβικά στρατεύματα στή Γευγελή, και στά έλληνικά άνατολικά άπό τή Θεσ/νίκη (17 Ιουνίου 1913).

Οι "Έλληνες νίκησαν έπειτα άπό τριήμερη μάχη στό Κιλκίς. Τό ίδιο έγινε σε λίγες μέρες και στή Γευγελή.

Στό τέλος Ιουνίου οι Ρουμάνοι, πού είχαν έδαφικές διαφορές μετά τήν Βουλγαρία, έκαναν έπιθεση άπό τά Β. σύνορα και έφτασαν σχεδόν ώς τή Σόφια.

Οι "Έλληνες κατέλαβαν τήν Α. Μακεδονία και Δ. Θράκη και έφτασαν στά σημερινά βουλγαρικά σύνορα. Οι Τούρκοι έπωφελήθηκαν άπό τόν πόλεμο και πήραν τήν Α. Θράκη. Τέλος ή Βουλγαρία άναγκαστηκε νά ζητήση ειρήνη.

Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου (Ιούλιος 1913)

Κατά τά μέσα Ιουλίου 1913 συνήλθε μία διάσκεψη στό Βουκουρέστι γιά νά λύση τά βαλκανικά ζητήματα. Η Βουλγαρία άπαιτούσε διέξodo στό Αίγαio και τό λιμάνι τής Καβάλας. Η Ρουμανία όμως άπειλησε νά καταλάβη τή Σόφια και οι Βούλγαροι άναγκαστηκαν νά ύποχωρήσουν. Οι "Έλληνες πήραν τήν Α. Μακεδονία με σύνορο τόν Νέστο. Οι Βούλγαροι τή Δ. Θράκη και τό λιμάνι τής Άλεξανδρούπολης. Οι Ρουμάνοι κατέλαβαν τή Δοβρουτσά και οι Τούρκοι πήραν τήν Α. Θράκη.

Συνθήκη
Βουκουρεστίου
(1913)

Διάσκεψη γιά την ειρήνη του Βουκουρεστίου
(Αθήνα, μουσείο Έλ. Βενιζέλου, φωτογραφία
Κ. Μεγαλοκονόμου).

Επίκαιρος: 1913

Ο έλληνισμός στά
1913-1914

‘Ο έλληνισμός στά 1913-1914

Τὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ τέλος τῶν βαλκανικῶν ὡς τὴν
ἔναρξη τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου στάθηκε γιὰ τοὺς “Ελληνες μιὰ
ἐποχὴ ἐνθουσιασμοῦ, αὐτοπεποίθησης καὶ δημιουργικῆς δράσης.
Ἡ ‘Ελλάδα εἶχε διπλασιαστῆ σὲ ἔκταση καὶ ἦταν ἑθνικὰ ἐνωμένη.
Ομως τὰ σύννεφα μαζεύονταν βαριὰ πάνω καὶ στὰ Βαλκάνια καὶ
στὴν Εύρωπη. ‘Ο Α' παγκόσμιος πόλεμος, ποὺ ἄρχισε σὲ λίγο,
δημιούργησε νέα προβλήματα καὶ ἀντιθέσεις.

Συνθήκη Ασπάζου
(1913)

νροτερεῖ δικυρούσια, οὐτὸς ἀρέτης παρατείνει, νεαροὶ πλευράμενοι, γύναι
Τούρκοι αναστάτων στον κοινόσημον καρδιάδι πτώμα
Ιούνιος Θεοφάνης ποιείσθιαν. Αὐτὸς προσέβαλε τοῦ Καραϊσκάκη στο
μάρτυρα πορευόμενος. Οι δούλοι οὐδεργάνισαν ανιστούσαν στὸν γεραστό
οἰρανούσιον πορευόμενον, οὐδὲ οὐδὲ τοῦ πατριαρχικού
Ακραίος. Για τὴν ‘Αγημονία πατριαρχικὴν αποτρέψαρκε

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Αἴτια, κυριότερα γεγονότα καὶ ἀποτελέσματα τῶν βαλκανικῶν πολέμων.
2. Σημασία τῶν βαλκανικῶν πολέμων γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κράτος.

ΘΕΜΑΤΑ

Ποιοὶ παράγοντες διευκόλυναν τὴν λύση τοῦ βαλκανικοῦ προβλήματος καὶ τὴν
πραγματοποίηση τῶν Ἐθνικῶν πόθων τοῦ ἑλληνισμοῦ; Ποιὰ ἑθνικὰ προβλήματα
ἔμεναν ἀκόμη ἀλυτά μετά τὴ λήξη τῶν βαλκανικῶν πολέμων;

Ποιά ἦταν ἡ σημασία τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος τοῦ Χαριλάου Τρικούπη καὶ
τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ ιδανικοῦ τῆς Μεγάλης
ἰδέας; Ποιὰ ἦταν ἡ γενικὴ κατάσταση στὴν ‘Ελλάδα μετά τοὺς βαλκανικούς
πολέμους;

Βασιλιάρης,
πομπές (1918)

Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ
(1832 κ.ξ.)

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΩΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Α. Η Εύρωπαϊκή ιστορία ἀπό τὰ 1914 ώς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου (1914-1945)

Γενικά
χαρακτηριστικά

Στίς άρχες τοῦ 20οῦ αι. ἡ Εύρωπη κυριαρχοῦσε σὲ όλόκληρο τὸν κόσμο. "Ολες οἱ χῶρες ἐκτὸς ἀπὸ τίς Η.Π.Α. καὶ τὴν Ἰαπωνία ἦταν ἔξαρτημένες ἡ ἡμιεξαρτημένες πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἀπὸ τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις. Η εύρωπαϊκή βιομηχανία εἶχε κατακτήσει τὴν παγκόσμια ἀγορὰ καὶ ἡ εύρωπαϊκὴ διανόηση καὶ ἐπιστήμη εἶχε ἐπιβληθῆ σ' ὅλο τὸν κόσμο.

"Ομως τὰ εύρωπαϊκὰ κράτη δὲν κατόρθωσαν νὰ διατηρήσουν αὐτὴ τὴν κυριαρχία. Οι εύρωπαϊκὲς ἀντιθέσεις προκάλεσαν τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο, ποὺ ἄλλαξε σὲ πολλὰ σημεῖα τὴν μορφὴ τοῦ κόσμου καὶ δημιούργησε τεράστια προβλήματα: ἐκλόνισε τὴν εύρωπαϊκὴ κυριαρχία καὶ οἰκονομία, εἶχε περὶ τὰ 8700000 νεκρούς, καὶ κατέστρεψε τὴν εύρωπαϊκὴ νεότητα τῆς ἐποχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1914-1918)

Τὰ αἴτια

Α' παγκόσμιος
πόλεμος (1914-1918)

Οι συνασπισμοί, οἱ ὅλο καὶ μεγαλύτεροι ἔξοπλισμοὶ καὶ οἱ έθνικιστικὲς προπαγάνδες, ποὺ δέχναν τὰ μίση ἀνάμεσα στοὺς λαούς, ὁδήγησαν μοιραῖα στὴν παγκόσμια σύγκρουση.

Τὰ αἴτια είναι πολλά: 1) Ο οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στὴν Ἀγγλία-Γερμανία. 2) Τὸ γαλλογερμανικὸ μίσος μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1870. 3) Η τάση τῶν ύπόδουλων λαῶν (Οὐγγρῶν, Τσέχων, Πολωνῶν, Ν. Σλάβων) ν' ἀπελευθερωθοῦν. 4) Η ἀνησυχία τῶν Ρώσων γιὰ τὴ γερμανικὴ διείσδυση στὰ Βαλκάνια. 5) Η διάθεση τῶν Αύστριακῶν νὰ συντρίψουν τὴ Σερβία καὶ νὰ πλησιάσουν στὸ Αιγαῖο.

Οι διάφορες προπαγάνδες ξεσήκωναν τὰ σωβινιστικὰ αἰσθήματα τῶν λαῶν. Οι Γερμανοί ἥθελαν νὰ δημιουργήσουν μιὰ μεγάλη Γερμανία καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν παγκόσμια. Οι Γάλλοι νὰ ἐλευθερώ-

σουν τὴν Ἀλσατία καὶ τὴν Λωρραΐνη καὶ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν ταπείνωση τοῦ 1870. Καὶ ὅλοι πίστευαν πῶς ὁ πόλεμος θὰ ἔλυνε ὅλα τὰ προβλήματα, πῶς ἡταν ἀναγκαῖος, καὶ πῶς θὰ ἡταν σύντομος καὶ εὐκολος.

‘Η ἀφορμὴ

‘Η ἀφορμὴ τοῦ Α’ παγκοσμίου πολέμου δόθηκε μὲ τὴ δολοφονία τοῦ διαδόχου τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Φερδινάνδου καὶ τῆς γυναικας του Σοφίας στὸ Σεράγεβο τῆς Βοσνίας ἀπὸ ἕνα Βόσνιο φοιτητή, μέλος κάποιας ἐπαναστατικῆς ὄργάνωσης γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Βοσνίας (’Ιούνιος 1914). ‘Ο αὐτοκράτορας Φραγκίσκος Ἰωσῆφ ἔδειξε μετριοπάθεια, ἀλλὰ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνηση ἤθελε νὰ συντρίψῃ τὴ Σερβία καὶ τῆς ἔστειλε ἔνα τελεσίγραφο. ‘Η Ρωσία δήλωσε ὅτι θὰ βοηθήσῃ τὴ Σερβία, ἀλλὰ οἱ Αὐστριακοὶ δὲν τὸ πίστεψαν. Θεώρησαν ἀνεπαρκεῖς τὶς σερβικὲς ἔξηγήσεις καὶ κήρυξαν τὸν πόλεμο τῆς Σερβίας (28 ’Ιουλίου 1914). Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα λειτούργησε ὁ θεσμὸς τῶν συμμαχιῶν, σὰ φυσικὸ φαινόμενο.

‘Η Ρωσία κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Αὐστρίας (30 ’Ιουλίου), ἡ Γερμανία τῆς Ρωσίας (1 Αὔγουστου) καὶ τῆς Γαλλίας (3 Αὔγουστου). ἡ Ἀγγλία, ποὺ προσπάθησε στὴν ἀρχὴ νὰ κρατήσῃ κάποια μετριο-

Στρατιῶτες στὰ χαρακώματα. (‘Απὸ τὸν Α’ παγκόσμιο πόλεμο).

‘Αφορμὴ

οπωτές διπτυχίου

σοιδάεβ διτ τσνιά
λεπτόλεπτός

Ταπείνωση
τάκερος

πολεμικό μέτωπο

οπωτές διπλοτσνιά

πάθεια, πήρε μέρος στὸν πόλεμο (4 Αύγουστου). Η Ιταλία ξμεινε στὴν ἀρχὴ οὐδέτερη, ὅπως καὶ τὰ βαλκανικὰ κράτη, (Ρουμανία, Βουλγαρία, Ἐλλάδα), τὰ όποια οἱ ἀντίπαλοι προσπαθοῦσαν νὰ τραβήξουν ὁ καθένας μὲ τὸ μέρος του. Η Τουρκία στράφηκε πρὸς τὴ Γερμανία, ἀλλὰ δὲν πῆρε ἀμέσως μέρος στὸν πόλεμο.

Η ἀπόφαση τῶν κυβερνήσεων γιὰ πόλεμο στρίχηκε καὶ στὴν πολεμικὴ διάθεση τῶν λαῶν. Ἐλάχιστοι προσπάθησαν νὰ ἀντιδράσουν στὸ φιλοπόλεμο ρεῦμα καὶ οἱ φωνές τους δὲν ἀκούστηκαν.

Δυνάμεις τῶν ἀντιπάλων. Τὸ δυτικὸ μέτωπο

Δυτικὸ μέτωπο

Η Entente διέθετε μεγαλύτερους πληθυσμούς, πρώτες ὕλες, ἀποικίες καὶ τὴν κυριαρχία στὴ θάλασσα. Οἱ κεντρικὲς δυνάμεις δῦμας (Γερμανία, Αὐστρία), εἶχαν προετοιμάσει τὸν πόλεμο καὶ ἦταν στρατιωτικὰ πολὺ πιὸ ὄργανωμένες, ιδίως ἡ Γερμανία.

Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας οἱ Γερμανοὶ εἶχαν νὰ πολεμήσουν σὲ δύο μέτωπα. Ωσπου νὰ κινηθῇ ἡ Ρωσία, ἀποφάσισαν νὰ κάνουν κεραυνοβόλο πόλεμο κατὰ τῆς Γαλλίας. Γιὰ ν' ἀποφύγουν τὶς ὀχυρώσεις τῶν γαλλογερμανικῶν συνόρων, ἔκαναν ἐπίθεση στὸ οὐδέτερο Βέλγιο, μὲ σκοπὸ νὰ πλευροκοπήσουν τὰ γαλλικὰ σύνορα. Ἀλλὰ ὁ στρατὸς τοῦ Βελγίου, μὲ τὸν βασιλέα Ἀλβέρτο ἐπικεφαλῆς, κατόρθωσε νὰ κρατήσῃ τὴ φοβερὴ γερμανικὴ ἐπίθεση ἐπὶ δύο ἐβδομάδες καὶ αὐτὸ ἔδωσε στοὺς Γάλλους τὸν καιρὸ νὰ συνταχθοῦν καὶ στοὺς "Ἀγγλους νὰ στείλουν ἔνα μικρὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα στὴ Φλάνδρα.

Μετὰ τὴν ἥττα τοῦ Βελγίου οἱ Γερμανοὶ πέρασαν τὰ γαλλικὰ σύνορα καὶ βάσισαν πρὸς τὸ Παρίσι. Τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἀναγκάστηκαν νὰ συμπτυχθοῦν καὶ ἡ κυβέρνηση ἔφυγε στὸ Μπορντντώ, ἀλλὰ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1914 οἱ Γάλλοι ἀνασυντάχτηκαν κοντὰ στὸν ποταμὸ Μάρνη (Marne), ἔκαναν ἀντεπίθεση καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Γερμανοὺς νὰ ύποχωρήσουν. Τὰ δύο ἀντίπαλα στρατεύματα σταθεροποιήθηκαν κοντὰ στὰ γαλλικὰ σύνορα, ὀχυρώθηκαν μὲ χαρακώματα, καὶ ἔτσι σχηματίστηκε τὸ δυτικὸ μέτωπο ἀπὸ τὴν "Υπρ (Ypres), πόλη τοῦ Βελγίου, ὡς τὰ ἐλβετικὰ σύνορα σὲ ἔκταση κάπου 700 χιλ.

Τὸ ἀνατολικὸ μέτωπο καὶ οἱ ἄλλες ἐπιχειρήσεις

Γιὰ ν' ἀνακουφίσουν τὴ Γαλλία τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἔκαναν ἐπίθεση στὴν Α. Πρωσσία καὶ τὴν κατέλαβαν.

Οἱ Γερμανοὶ ἔστειλαν στρατὸ ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέτωπο πρὸς τὴν ἀνατολὴ μὲ στρατηγοὺς τὸν Χίντεμπουργκ (Hindenburg) καὶ τὸν Λούντεντορφ (Ludendorff). Ο ρωσικὸς στρατὸς κυκλώθηκε κοντὰ στὴν πόλη Τάννεμπεργ, στὶς Μαζουριανὲς λίμνες, καὶ ἐπαθε μεγάλη καταστροφή. Η Α. Πρωσσία ἐλευθερώθηκε. Γι' ἀντιπερισπασμὸ

"Αμυνα τοῦ Βελγίου

Αὐτοκόπιος
κόλπος (1914-1918)

Ανατολικὸ μέτωπο

οι Ρώσοι κινήθηκαν πρός τὴν Αύστρια καὶ κατέλαβαν πολλές περιοχές. Τελικά καὶ ἐκεῖ σταθεροποιήθηκε τὸ ἀνατολικὸ μέτωπο ἀπὸ τὴν Α. Πρωσία ὡς τὰ Καρπάθια, σὲ ἔκταση 900 χλ.

"Ετσι οἱ Γερμανοὶ ἔχασαν τὴν κεραυνοβόλο νίκη ποὺ ὑπολόγιζαν, καὶ ὁ πόλεμος, ποὺ δῆλοι φαντάζονταν σύντομο, ἐξελίχτηκε σὲ μακροχρόνιες ἐπιχειρήσεις χαρακωμάτων, ποὺ εἶχαν σκοπὸ νὰ προκαλέσουν ὅσο γινόταν μεγαλύτερη φθορὰ στὸν ἀντίπαλο. Στὸν πόλεμο αὐτὸν οἱ σύμμαχοι χρησιμοποίησαν καὶ ἀποικιακοὺς στρατούς. Ἐπειδὴ ἔλειψαν οἱ ἄνδρες καὶ ἐπειδὴ ἦταν ἀνάγκη νὰ κινηθῇ ἡ βιομηχανία, γιὰ πρώτη φορὰ οἱ γυναῖκες βγῆκαν καὶ δούλεψαν στὰ γραφεῖα καὶ στὰ ἔργοστάσια.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1914 ἡ Ἰαπωνία κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Γερμανίας καὶ κατέλαβε τὶς κτήσεις τῆς στὴν Κίνα. Σὲ ἀντιπεριστασμὸ οἱ Γερμανοὶ ἐπεισαν τὴν Τουρκία νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο στοὺς δυτικοὺς συμμάχους, πράγμα ποὺ δυσκόλεψε τὴν ἐνίσχυση τῆς Ρωσίας καὶ ἔφερε τὶς κεντρικὲς δυνάμεις κοντὰ στὸ Σουέζ.

‘Ο ἀποκλεισμός

"Οταν ἄρχισε ὁ πόλεμος ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὰ ἀντίπαλα λιμάνια καὶ βύθισε ἥ συνέλαβε τὰ γερμανικὰ πολεμικὰ πλοῖα. Ὁ ἀποκλεισμὸς ἔφερε μεγάλες ἐλλείψεις στοὺς Γερμανοαυστριακούς. Ἀναγκάστηκαν νὰ ἐλέγχουν καὶ νὰ περιορίζουν τὴν κατανάλωση. Πολλὰ πράγματα ἔλειψαν καὶ οἱ Γερμανοὶ δοκίμασαν νὰ τὰ ἀντικαταστήσουν μὲ συνθετικὲς ύλες.

Γι’ ἀπάντηση οἱ Γερμανοὶ ἔχαπέλυσαν τρομερὸ ὑποβρύχιο πόλεμο, ποὺ ἔκανε μεγάλη φθορά. Ἡ Entente ὄργάνωσε νησοπομπὲς (Πήγαιναν πολλὰ μαζὶ ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ συνοδεύονταν ἀπὸ πολεμικά). Ἔτσι κατόρθωσαν νὰ περιορίσουν τὶς ἀπώλειες καὶ νὰ ἔχασφαλίσουν τὶς θαλάσσιες συγκοινωνίες.

Οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1915. Ἐπίθεση στὰ Δαρδανέλλια. Διχασμὸς στὴν Ἑλλάδα

Στὰ 1915 οἱ Γερμανοὶ ἔριξαν ὅλο τὸ βάρος στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο. Οἱ Ρώσοι νικήθηκαν καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν ἀνατολικότερα μὲ μεγάλες ἀπώλειες.

Ἡ Ἰταλία, ποὺ οἱ σύμμαχοι τῆς ὑποσχέθηκαν δαλματικὰ καὶ αὐστριακὰ ἐδάφη, βγῆκε τελικὰ στὸν πόλεμο μὲ τὴν Entente.

Στὰ Βαλκάνια ἡ Σερβία εἶχε ἀρχίσει νὰ κλονίζεται. Οἱ Ἀγγλογάλλοι ἀποφάσισαν νὰ κάνουν ἐπίθεση στὰ Δαρδανέλλια, γιὰ νὰ κυριαρχήσουν στὰ στενά, νὰ βοηθήσουν τοὺς Ρώσους καὶ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Βουλγάρους νὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς Γερμανούς. Στὴν ἐπιχείρηση αὐτὴ ἦθελαν νὰ ἔχασφαλίσουν καὶ τὴν συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδας. Ο Βενιζέλος, ποὺ ἦταν τότε πρωθυπουρ-

τὸν τοπικούς πόλεμος
αρχαίων
ρύπους

Τοπικός πόλεμος
αρχαίων
ρύπους

Αποκλεισμὸς

Αποκλεισμὸς
πόλεμος

Υποβρύχιος
πόλεμος

Βαλκανικὸ μέτωπο

Τοπικός πόλεμος
αρχαίων
ρύπους

γός, είχε τη γνώμη ότι έπρεπε ή 'Ελλάδα νά πάρη μέρος στὸν πόλεμο μὲ τὴν Entente, ποὺ ύποσχόταν ἐδαφικὰ ἀνταλλάγματα στὴ Θράκη καὶ τὴ Μ. Ασία. 'Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ὅμως ἤταν ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐπέμενε στὴν οὐδετερότητα. 'Ο Βενιζέλος ἀναγκάστηκε νά παραιτηθῇ καὶ ἡ κοινὴ γνώμη διχάστηκε. Νέες ἐκλογὲς ἔφεραν πάλι στὴν ἄρχῃ τὸ Βενιζέλο, ἀλλὰ ὁ Κωνσταντίνος ἐπέμενε στὴν ἀποψή του καὶ ἡ κυβέρνηση παραιτήθηκε γιὰ δεύτερη φορά. 'Η ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν Βενιζέλο καὶ στὸν βασιλέα Κωνσταντίνο ἥρχισε νά παίρνη τὶς διαστάσεις ἐθνικοῦ διχασμοῦ.

Οι ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀγγλογάλλων στὰ Δαρδανέλλια ἔγιναν χωρὶς τὴν ἐλληνικὴ συμμετοχὴ καὶ κατέληξαν σὲ ἀποτυχία. Ἀποτέλεσμα ἤταν νά βγῆ ἡ Βουλγαρία στὸν πόλεμο ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν, νά συντριβῇ ἡ Σερβία καὶ νά μείνῃ ἡ Ρωσία ἀβοήθητη.

Τὰ σερβικὰ στρατεύματα πέρασαν πρὸς τὸ Δυρράχιο καὶ ἀπὸ κεῖ στὴν Κέρκυρα, ὅπου ἀνασυγκροτήθηκαν. Ἐπὸ τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1915 οἱ Γάλλοι ἔκαναν ἀπόβαση στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀργότερα τὰ γερμανοβουλγαρικὰ στρατεύματα πέρασαν τὰ ἐλληνικὰ σύνορα καὶ κατέβηκαν στὴν Καβάλα. 'Η 'Ελλάδα ἐξακολουθοῦσε νά μένη οὐδέτερη, χωρὶς νά κάνῃ στὴν πραγματικότητα καμιὰ πολιτική.

Οι ἐπιχειρήσεις τοῦ 1916. Τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης

'Επιχειρήσεις 1916

Οι Γερμανοὶ ἀποφάσισαν στὰ 1916 νά κάνουν μεγάλες ἐπιθέσεις στὸ Βερντέν, γιὰ νὰ προκαλέσουν φθορὲς στὰ γαλλικὰ στρατεύματα. Οἱ Γάλλοι ἀμύνθηκαν γενναῖα μὲ τὸν στρατηγὸ Πεταίν (Pétain) ἐπικεφαλῆς καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ύποχωρήσουν. Οἱ ἀπώλειες καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων ύπηρξαν τρομακτικές.

Στὸ βαλκανικὸ μέτωπο οἱ Ρῶσοι ἥρχισαν μιὰ ἐπίθεση, ποὺ παρέσυρε καὶ τοὺς Ρουμάνους νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Γερμανῶν. Τὰ αὐστρογερμανικὰ στρατεύματα ὅμως νίκησαν τὸν ρουμανικὸ στρατὸ καὶ κατέλαβαν τὴν Ρουμανία, ὅπου βρῆκαν πολλὰ ἐφόδια καὶ πετρέλαιο.

'Η παράταση τοῦ πολέμου μεγάλωνε παντοῦ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδραση καὶ οἱ τρομακτικὲς ἀπώλειες σκόρπιζαν τὸ πένθος. 'Η φιλειρηνικὴ κίνηση ξανάρχισε, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἤταν διατεθειμένος νὰ ύποχωρήσῃ.

Στὴν 'Ελλάδα οἱ ἀντιθέσεις ἀποκορυφώθηκαν. 'Ο Βενιζέλος μὴ μπορώντας νὰ ἐπιβάλῃ μὲ πολιτικὰ μέσα τὶς ἀπόψεις του ἔκανε πραξικοπηματικὰ ἐπαναστατικὴ κυβέρνηση στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πῆρε μέρος στὸν πόλεμο. Οἱ Ἀγγλογάλλοι ἀπέκλεισαν τὰ ἐλληνικὰ λιμάνια καὶ ύποχρέωσαν τὸν βασιλιά Κωνσταντίνο νά παραιτηθῇ ἀφήνοντας στὸ θρόνο τὸν δεύτερο γιό του 'Αλέξανδρο (Μάρτιος 1917) καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα. 'Ο Βενιζέλος ἤρθε στὴν 'Αθήνα, ἔγινε πρωθυπουργός, καὶ ἡ 'Ελλάδα κήρυξε τὸν πόλεμο στοὺς

πολιτεῖς υπότακτοι

Κυβέρνηση
Θεσσαλονίκης

Γερμανοαυστριακούς, Βουλγάρους και Τούρκους (1917).

‘Η Ελλάδα στὸν πόλεμο

Τὰ γεγονότα τοῦ 1917. Εἰσοδος τῆς Ἀμερικῆς στὸν πόλεμο

Οι Γερμανοί, ποὺ ύπεφεραν ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸν ἀποκλεισμόν, ἀποφάσισαν νὰ κηρύξουν ἀπεριόριστο ὑποβρύχιο πόλεμο, δηλαδὴ νὰ βυθίζουν κάθε συμμαχικὸν πλοῖο χωρὶς προειδοποίηση. Αὐτὸν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μπῇ ἡ Ἀμερικὴ στὸν πόλεμο (Φεβρουάριος 1917).

Οι Ἀμερικανοί συμπαθοῦσαν τοὺς Ἀγγλογάλλους, οἱ ἀμερικανικὲς τράπεζες τοὺς εἶχαν δανείσει πολλὰ χρήματα καὶ ἤθελαν τὴν νίκη τους καὶ ὁ ὑποβρύχιος πόλεμος δυσκόλευε τὸ ἀμερικανικὸν ἐμπόριο. Οι παράγοντες αὐτοὶ περιόρισαν τὴν ἐπιρροὴ τῶν ἀπομονωτικῶν καὶ ὁ πρόεδρος Οὐίλσον (Wilson) ἐκήρυξε τὸν πόλεμο, σὰν σταυροφορία γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν θαλασσῶν.

Ρωσικὴ ἐπανάσταση. “Ηττα τῆς Ἰταλίας (1917)

Στὰ 1917 ἡ ἄμυνα στὸ ἀνατολικὸν μέτωπο κάμφθηκε μὲ τὴν ρωσικὴ ἐπανάσταση.

Οἱ Ρώσοι ἤταν δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν κακοδιοίκηση καὶ τὶς μεγάλες ἀπώλειες στὸν πόλεμο. Οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1916 εἶχαν κοστίσει 2 ἑκ. περίπου στρατιώτες καὶ 90 χιλ. ἀξιωματικούς. Οἱ τσαρικοὶ κύκλοι ἤθελαν νὰ ύπογράψουν εἰρήνη καὶ περιόρισαν τὴν βουλὴν (Δούμα). Οἱ βουλευτὲς τότε ἐπαναστάτησαν καὶ ὁ στρατὸς ἐνώθηκε μαζύ τους. ‘Ο τσάρος ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθῇ, ἔγινε κυβέρνηση ἀπὸ φιλελευθέρους καὶ κατόπιν ἀπὸ σοσιαλιστές, μὲ πρόεδρο τὸν Κερένσκου.

‘Ο Κερένσκου δήλωσε ὅτι θὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε ν’ ἀντιμετωπίσῃ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ προβλήματα. Μιὰ νέα ἐπανάσταση (‘Οκτώβριος 1917) ἔφερε στὴν ἔξουσία τοὺς μπολσεβίκους, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λένιν. Οἱ Γερμανοί ἐπωφελήθηκαν, ἔκαναν μεγάλη ἐπίθεση στὴν Ρωσία καὶ ἡ κομμουνιστικὴ κυβέρνηση ὑπέγραψε χωριστὴν εἰρήνην (Brest-Litowsk, Μάρτιος 1917), παρέδωσε στοὺς Γερμανοὺς τὴν Φιλλανδία, τὰ βαλτικὰ κράτη, τὴν Πολωνία καὶ ἀναγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Οὐκρανίας. ‘Ετσι ἡ Ρωσία ἔχασε τὸ 1/3 ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν καὶ τὰ 3/4 ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα καὶ ἀνθρακωρυχεῖα τῆς.

Τὸν ‘Οκτώβριο τοῦ 1917 οἱ Ἰταλοὶ νικήθηκαν στὸ Καπορέττο (Caporetto), ἀλλὰ κατόρθωσαν ν’ ἀνασυνταχτοῦν κοντὰ στὸν ποταμὸ Πιάβε.

Γεγονότα 1917. ‘Η Ἀμερικὴ στὸν πόλεμο

Οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1918

Οἱ Γερμανοί, γιὰ νὰ προλάβουν τὴν ἀμερικανικὴν βοήθειαν, ἔριξαν

Ρωσικὴ ἐπανάσταση

νικήσαντες την πολεμική της

KTE

“Ηττα Ἰταλίας

δλο τὸ βάρος τοῦ πολέμου στὸ δυτικὸ μέτωπο. Οἱ σύμμαχοι ὅμως κατόρθωσαν νὰ ἀντισταθοῦν μὲ ἐπιτυχίᾳ ὑπὸ τὸν στρατηγὸ Φόχ (Foch). Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1918 ἔφτασαν στὸ δυτικὸ μέτωπο 1 ἑκ. Ἀμερικανοὶ καὶ πολλὰ ἐφόδια, πρὸ παντὸς τάνκς. Τὸ βαλκανικὸ μέτωπο ἐνισχύθηκε μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ σερβικὸς στρατὸς ἀνασυντάχτηκε καὶ πῆρε μέρος στὶς ἐπιχειρήσεις. "Ἐτσι σὲ δλα τὰ μέτωπα ἄρχισε ἡ συμμαχικὴ ἀντεπίθεση.

Ο στρατηγὸς Φόχ ἀνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς νὰ ὑποχωρήσουν στὸ δυτικὸ μέτωπο καὶ κατέλαβε τὴ Β. Γαλλία καὶ τὸ Δ. Βέλγιο. Στὰ Βαλκάνια οἱ Βούλγαροι νικήθηκαν (τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα κέρδισαν μιὰ μεγάλη νίκη στὸ Σκρῆ) καὶ ὑποχρεώθηκαν ν' ἀδειάσουν τὴ Μακεδονία καὶ νὰ ὑπογράψουν ἀνακωχὴ. Οἱ Τούρκοι νικήθηκαν καὶ στὴ Συρία καὶ στὰ Βαλκάνια καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ κάνουν τὸ ἵδιο. Οἱ Ἰταλοὶ ἄρχισαν τὴν ἐπίθεση καὶ μπῆκαν στὰ αὐστριακὰ σύνορα. Ο αὐτοκράτορας τῆς Αὐστρίας Κάρολος Α' ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθῇ (ἔτσι στὰ 1918 τελείωσε ἡ δυναστεία τῶν 'Αψβούργων) καὶ οἱ Αὐστριακοὶ ὑπέγραψαν ἀνακωχὴ.

Οἱ Γερμανοὶ προσπάθησαν νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο, ἀλλὰ ἐσωτερικὲς ταραχὲς ἀνάγκασαν τὸν Γουλιέλμο Β' νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ καταφύγῃ στὴν Όλλανδία. Τὸν Νοέμβριο 1918 ἀνακηρύχτηκε ἡ δημοκρατία στὴ Γερμανία καὶ ἔγινε ἀνακωχὴ.

Τὸ συνέδριο τῶν Παρισίων

Τὸ συνέδριο γιὰ τὴν εἰρήνη συνήλθε στὸ Παρίσι (Ἰανουάριος 1919). Πῆραν μέρος ἀντιπρόσωποι ἀπὸ 32 κράτη, σύμμαχα τῶν νικητῶν. Οἱ νικημένοι δὲν παραβρέθηκαν στὶς συνεννοήσεις. Ὅποχρεώθηκαν νὰ ὑπογράψουν τὴν εἰρήνη μὲ τοὺς ὅρους ποὺ καθόρισαν οἱ νικητές.

Γενικὰ ἐπικρατοῦσε μιὰ ἀτμόσφαιρα θολὴ ἀπὸ τὴν ἀγανάκτηση γιὰ τὶς πολεμικὲς καταστροφές, γιὰ τὶς ὄποιες θεωροῦσαν ὑπεύθυνους τοὺς νικημένους, ἀπὸ μιὰ τάση γιὰ ἀντεκδίκηση καὶ γιὰ ὃσο γινόταν περισσότερα ὠφελήματα. Τὸ μέλλον τοῦ κόσμου γενικὰ καθορίστηκε ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις.

Ο πρόεδρος τῆς Ἀμερικῆς Ούιλσον (Wilson) πρότεινε μέτρα γιὰ διεθνῆ συνεργασία καὶ περιορισμὸ τῶν ἔξοπλισμῶν, ποὺ θὰ ἐλάττων τὶς πιθανότητες μελλοντικῶν συγκρούσεων, ἀλλὰ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἔκαναν ρεαλιστικὴ πολιτική: "Η Γαλλία ἥθελε νὰ ἔχεισθενήσῃ μὲ κάθε τρόπο τὴ Γερμανία. Η Ἀγγλία ἐνδιαφερόταν γιὰ τὶς τουρκικὲς ἐπαρχίες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τὶς γερμανικὲς ἀποικίες καὶ δὲν ἥθελε πολὺ ισχυρὴ Γαλλία στὴν Εὐρώπη. Η Ἰταλία εἶχε ἀπαιτήσεις σὲ αὐστριακὰ ἐδάφη στὴν Ἀδριατική. "Ολοὶ εἶχαν ὑπογράψει μιστικὲς συνθήκες, ποὺ ἥθελαν νὰ τὶς ἐφαρμόσουν. Γ' αὐτό, χωρὶς νὰ τολμοῦν φανερά

Ο.Η.Ελληνική Αντιπροσωπεία είς την Διάσκεψην Ειρήνης

'Η ελληνική αντιπροσωπεία στο συνέδριο της ειρήνης ('Αθήνα, μουσείο 'Ελευθ. Βενιζέλου).

νὰ πολεμήσουν τις ἀπόψεις τοῦ Οὐῆλσον, φρόντιζαν νὰ τὶς παραμερίσουν καὶ νὰ στηρίξουν τὶς συνθήκες πάνω στὰ διεθνῆ συμφέροντα.

‘Η Κοινωνία τῶν ’Εθνῶν (Κ.Τ.Ε.)

Μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῶν Παρισίων ἦταν ἡ Ἰδρυση, στὰ 1920, τῆς Κ.Τ.Ε. ποὺ στάθηκε τὸ μεγάλο ὄνειρο τοῦ προέδρου Οὐῆλσον.

‘Η Κ.Τ.Ε., πρόδρομος τοῦ σημερινοῦ Ο.Η.Ε., ἦταν ὁ πρῶτος διεθνὴς ὄργανισμός, ποὺ εἶχε σκοπὸν νὰ προλαβαίνῃ τὶς συγκρούσεις, νὰ λύνῃ μὲ εἰρηνικὸ τρόπο τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ κράτη, νὰ προωθῇ τὴν προσπάθεια τοῦ ἀφοπλισμοῦ, τοῦ περιορισμοῦ παραγωγῆς πολεμικοῦ ύλικοῦ καὶ νὰ παίρνῃ μέτρα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ θὰ ἄρχιζαν ἔναν ἄδικο πόλεμο. “Ἐδρα τῆς ὄριστηκε ἡ Γενεύη.

Παράλληλα ίδρυθηκε τὸ Διεθνὲς Δικαστήριο τῆς Χάγης, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιβάλῃ οἰκονομικὲς καὶ ἄλλες κυρώσεις στὰ κράτη ποὺ θὰ προκαλοῦσαν διεθνὴ ζητήματα, καὶ τὸ Διεθνὲς Γραφεῖο Έργασίας, δημοσίευσαν διεθνῆς γραμμάτων τὰ κράτη καὶ οἱ ἐργατικὲς ὄργανωσεις, καὶ ποὺ εἶχε σκοπὸν νὰ προστατέψῃ τὴν ἐργασία καὶ τὸν ἐργαζόμενο, νὰ περιορίσῃ τὴν ἀνεργία καὶ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὶς συνδικαλιστικὲς ἐλευθερίες τῶν ἐργατῶν.

Συνέδριο Σεΐνης
Ζαΐτηρη Μητρός
Ελληνικός 1919

Συνέδριο Σεΐνης
Ζαΐτηρη Μητρός 1919
Επίσημη Σεΐνης
Ελληνικός 1919

Συνέδριο Σεΐνης
Ζαΐτηρη Μητρός 1919

K.T.E.

Σκοποί

‘Η Κ.Τ.Ε. πρόσφερε πολλές ύπηρεσίες για τὴν ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων καὶ γιὰ τὴ λύση τῶν μικροδιαφόρων, ἀλλὰ δὲν εἶχε στρατὸ καὶ δύναμη νὰ ἐπιβληθῇ στὶς μεγάλες δυνάμεις. Τελικὰ ἡ Ἀμερικὴ δὲν πῆρε μέρος σ’ αὐτὴν καὶ ἡ Ρωσία εἶχε ἀποκλειστῆ. ’Ετοι, οὕτε τὴν ἐπιβολὴ τῶν δικτατορικῶν καθεστώτων μπόρεσε νὰ ἐμποδίσῃ, οὕτε τὸν Β’ παγκόσμιο πόλεμο νὰ ἀποτρέψῃ. Εἶναι δῆμος σημαντικὴ ἡ Κ.Τ.Ε. σὰν πρώτη προσπάθεια εἰρηνικῆς συνεργασίας τῶν κρατῶν.

Οἱ συνθῆκες μὲ τὰ νικημένα κράτη

Συνθῆκες εἰρήνης,
Συνθῆκη
Βερσαλλιῶν
(Ιούνιος 1919)

Μὲ τὴ συνθῆκη τῶν Βερσαλλιῶν (Ιούνιος 1919) ἡ Γερμανία ύποχρεώθηκε νὰ παραχωρήσῃ στὴ Γαλλία τὴν Ἀλσατία καὶ τὴ Λωρραίνη, πολλὰ ἑδάφη στὸ Βέλγιο, Πολωνία καὶ Δανία. Γιὰ νὰ δῶσουν στὴν Πολωνία διέξιδο πρὸς τὴ θάλασσα, ἔκοψαν ἔνα διάδρομο ἀνάμεσα στὴ Γερμανία καὶ τὴν Α. Πρωσσία, ποὺ κατέληγε στὸ ἐλεύθερο λιμάνι τοῦ Ντάντζιχ (Dantzig).

Οἱ γερμανικὲς ἀποικίες δόθηκαν μὲ «ἐντολὴ» τῆς Κ.Τ.Ε. (ἐντολὴ ἡταν νὰ τὶς κρατήσουν, ὥσπου νὰ γίνουν ὄριμες γιὰ ἀπελευθέρωση) στὴ Γαλλία, Ἀγγλία, Ἰαπωνία, Αύστραλία.

Οἱ Γερμανοὶ ἔπρεπε νὰ διαλύσουν τὸ στρατὸ τους, νὰ συντηροῦν μόνο 100 χιλ. στρατὸ χωρὶς ἀεροπλάνα καὶ βαρὺ πυροβολικό, καὶ νὰ περιορίσουν τὸν πολεμικὸ τους στόλο. Τὰ ἀνθρακωρυχεῖα τοῦ Σάαρ (Saar, Saar) παραχωρήθηκαν στὴ Γαλλία καὶ ἡ Δ. ὅχθη τοῦ Ρήνου ἀποφασιστήκε νὰ καταληφθῇ ἀπὸ συμμαχικὰ στρατεύματα. Η Γερμανία καταδικάστηκε σὲ τεράστιες πολεμικὲς ἐπανορθώσεις σὲ εἰδὴ καὶ χρῆμα. Η συνθῆκη τῶν Βερσαλλιῶν, ποὺ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γερμανίας ύποχρεώθηκαν νὰ ύπογράψουν χωρὶς συζήτηση, θεωρήθηκε ἔξοντωτικὴ γιὰ τὸν γερμανικὸ λαὸ καὶ τοῦ δημιούργησε ἔνα μόνιμο αἰσθῆμα πικρίας.

Μὲ τὴ συνθῆκη τοῦ Σαίν Ζερ-

μαίν (Saint Germain, Σεπτέμβριος 1919) ή αύστριακή αύτοκρατορία διαιλύθηκε καὶ ἀπὸ τὰ ἐδάφη τῆς σχηματίστηκαν τὰ κράτη τῆς Πολωνίας, Τσεχοσλοβακίας καὶ Γιουγκοσλαβίας. Ἡ Αύστρια ύποχρεώθηκε νὰ παραχωρήσῃ ἐδάφη στὴν Ἰταλία (Τυρόλο, Ἰστρία) καὶ ἡ Ούγγαρια στὴ Ρουμανία (Τρανσυλβανία). Ἔτσι τὰ δύο κράτη περιορίστηκαν ἐδαφικὰ καὶ ἔχασαν κάθε ἐπιρροή.

Συνθήκη Σαιν
Ζερμαΐν
(Σεπτέμβριος 1919)

Τὴν Ἑλλάδα ἐνδιαφέρουν οἱ συνθῆκες μὲ τὴ Βουλγαρία καὶ Τουρκία:

Μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Νεϊγύ (Neuilly, Νοέμβριος 1919) ἡ Βουλγαρία ἀναγκάστηκε νὰ παραχωρήσῃ τὴ Διοβρουτσά στὴ Ρουμανία καὶ τὴ Δ. Θράκη στὴν Ἑλλάδα καὶ ἔχασε τὴ διέξοδο πρὸς τὴ θάλασσα.

Μὲ τὴ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (Sèvres, Αὔγουστος 1920) ἡ τουρκικὴ αύτοκρατορία διαιλύθηκε: ἡ Ἀραβία ἔγινε ἀνεξάρτητη, οἱ ἄλλες ἐπαρχίες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς παραχωρήθηκαν μὲ ἐντολὴ τῆς Κ.Τ.Ε. στὴν Ἀγγλία (Μεσοποταμία, Παλαιστίνη), Γαλλία (Β. Συρία, N. Μικρὰ Ἀσία), Ἰταλία (Μικρασιατικὴ παραλία ἀπέναντι ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα).

Στὴν Ἑλλάδα παραχωρήθηκε ἡ Α. Θράκη μὲ τὴ χερσόνησο τῆς Καλλίπολης καὶ τὴν Τσαλτάτζα, ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Τένεδος, καὶ ἡ ἐπικυριαρχία στὴ Σμύρνη καὶ τὴν περιοχὴ τῆς. "Υστερα ἀπὸ πέντε χρόνια οἱ κάτοικοι μὲ δημοψήφισμα θ' ἀποφάσιζαν γιὰ τὴν ἔνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Τουρκία ἀναγνώριζε τὴν παραχώρηση τῆς Δωδεκανήσου στὴν Ἰταλία καὶ τῆς Κύπρου στὴν Ἀγγλία. Ἡ Κωνσταντινούπολη καὶ τὰ Στενὰ ἔμεναν οὐδέτερα. Θὰ τὰ κατεῖχε εὐρωπαϊκὸς στρατὸς καὶ θὰ ἐλέγχονταν ἀπὸ διεθνῆ ἐπιτροπή. "Ἔτσι ἡ Τουρκία περιορίστηκε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀναγκάστηκε νὰ δεχτῇ στρατιωτικὸ καὶ οἰκονομικὸ ἔλεγχο καὶ νὰ περιορίσῃ τὸ στρατό τῆς.

Συνθήκη Νεϊγύ
(Νοέμβριος 1919)

Συνθήκη Σεβρῶν
(Αὔγουστος 1920)

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ

Οἱ συνθῆκες ποὺ ἔκλεισαν τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο δὲν ἴκανον ποίησαν κανένα καὶ δὲ θεωρήθηκαν πῶς δημιουργοῦν μιὰ μόνιμη κατάσταση στὴν Εὐρώπη. Πολλὰ κράτη ἦταν δυσαρεστημένα, ὅπως ἡ Ἰταλία, ποὺ διεκδικοῦσε τὶς δαλματικὲς ἀκτὲς καὶ τὸ λιμάνι Φιούμε. Ἡ Ρωσία εἶχε κατ' ἀρχὴν ἀποκλειστῆ ἀπὸ κάθε διαπραγμάτευση, οἱ συνθῆκες δὲν ἐπικυρώθηκαν ἀπὸ τὴν Κίνα, οὕτε ἀπὸ τὶς Η.Π.Α. Τὸ Κογκρέσσο, ὅπου ἐπεκράτησαν ρεπουμπλικάνοι, ὅπαδο τοῦ ἀπομονωτισμοῦ, ἀρνήθηκε νὰ ἐγκρίνῃ τὴν πολιτικὴ τοῦ Οὐῆλ-σον στὴν Εὐρώπη καὶ νὰ ἐπικυρώσῃ τὶς συνθῆκες. Ἡ Ἀμερικὴ δὲν πήρε μέρος στὴν Κ.Τ.Ε. Αὐτὸ δὲν σύχνησε τὴ Γαλλία, ποὺ στήριζε τὴν ἀσφάλειά της στὴν ἀμερικανικὴ ἐγγύηση· ἔτσι προσπάθησε νὰ ἔξασφαλιστῇ ἀπὸ δεύτερη γερμανικὴ ἐπίθεση συνάπτοντας συνθῆκες μὲ τὰ κράτη γύρω ἀπὸ τὴ Γερμανία (Πολωνία, Τσεχοσλοβακία,

Δωδεκάνησος
Κύπρος

Σημασία συνθηκών

Γιουγκοσλαβία) καὶ ἀπαιτοῦσε τὶς γερμανικὲς ἐπανορθώσεις.

Ἡ τάση αὐτὴ τῆς Γαλλίας ἀνησυχοῦσε τὴν Ἀγγλία, ποὺ φοβόταν τὴ μεγάλη ἐνίσχυση τῆς Γαλλίας στὴν Εὐρώπη. Στοὺς πολιτικοὺς κύκλους τῆς Ἀγγλίας ἄρχισε νὰ γίνεται λόγος γιὰ ισχυρὴ Γερμανία. Οἱ ἀπαιτήσεις τῆς Γαλλίας γιὰ πληρωμὴ τῶν γερμανικῶν ἀποζημιώσεων, ποὺ θὰ συνέτριβαν οἰκονομικὴ τὴ Γερμανία, δυσαρεστοῦσαν καὶ τοὺς Ἀγγλους καὶ τοὺς Ἀμερικανούς, ποὺ εἶχαν ἐπενδύσει ἐκεῖ κεφάλαια.

Οἱ δυσαρέσκειες αὐτές ἀνάμεσα στοὺς συμμάχους ἔδιναν τὴν εὔκαιρία στοὺς νικημένους νὰ ἐπωφεληθοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΜΑΛ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ (1922)

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη ἐπιτυχία τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ποὺ κατόρθωσε νὰ πραγματοποιῆσῃ κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τὸ ὄνειρο τῆς μεγάλης Ιδέας.

Οἱ Ἑλληνες δὲν κατόρθωσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὴ Β. "Ηπειρο, τὰ Δωδεκάνησα, τὴν Κύπρο, ἀλλὰ πῆραν τὴ Θράκη, τὴ Μικρασιατικὴ παραλία τῆς Σμύρνης, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, μέσα στὴν ἀνείπωτη συγκίνηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Πόλης, ἤρθε ν' ἀγκυροβολήσῃ στὸν Κεράτιο κόλπο.

"Ομως ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς δυσμενεῖς συνθῆκες δὲν ἥργησαν νὰ καταστρέψουν γιὰ πάντα τὸ μεγάλο ὄνειρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐσωτερικὰ σκίαζε τὰ πολιτικὰ πράγματα ὁ διχασμός. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1920 ὁ Ἐλευθερίος Βενιζέλος ἔχασε τὶς ἐκλογές καὶ τὸν Δεκέμβριο ξαναγύρισε στὴν Ἑλλάδα ὁ βασιλιάς Κωνσταντίνος.

Οἱ Τούρκοι ἐθνικιστὲς μὲ ἀρχηγὸν τὸν **Μουσταφᾶ Κεμάλ**, ἀξιωματικὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀρνήθηκαν ν' ἀναγνωρίσουν τὴ συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Ὁ Κεμάλ ἔκανε ἐπανάσταση, κάλεσε ἐθνικὴ συνέλευση, καθαίρεσε τὸν σουλτάνο καὶ ἀνακήρυξε δημοκρατία. Πρωτεύουσα ἔγινε ἡ Ἀγκυρα. Ὁ Κεμάλ πῆρε τὴν ἔξουσία.

Οἱ εὐρωπαϊκὲς ἀντιθέσεις ἔξυπηρέτησαν τὸ κίνημα τοῦ Κεμάλ. Οἱ Ρώσοι τὸν ύποστηριξαν. Οἱ Γάλλοι παραιτήθηκαν ἀπὸ τὴν Κιλικία, πράγμα ποὺ ἔξασθένησε τὴ θέση τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Σμύρνης. Ἐπειδὴ ὁ σουλτάνος δὲν μποροῦσε νὰ ἀντιδράσῃ οἱ Ἀγγλοι παρακίνησαν τοὺς Ἑλληνες νὰ πολεμήσουν τὸν Κεμάλ. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς προχώρησε νικώντας τοὺς Τούρκους στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μ. Ἀσίας, πέρασε τὸν Σαγγάριο καὶ πλησίασε σχεδόν στὴν Ἀγκυρα. Εἶχε ὅμως ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὶς βάσεις του καὶ δὲν εἶχε ἐφόδια καὶ νοσοκομειακὸ ὑλικό. Ὁ διχασμὸς βάραινε πάνω στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις. Κινδυνεύοντας νὰ κυκλωθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν. Οἱ Τούρκοι τοὺς καταδίωξαν καὶ τοὺς ἐπετέθησαν κοντὰ στὸ Ἀφίὸν Καρᾶ Χισσάρ (Αὔγουστος 1922). Ἡ μάχη δὲν ὄργανώθηκε καλά, ὁ Ἑλληνικὸς

στρατός νικήθηκε και τὸ μέτω-
πο κατέρρευσε.

Στὴν ύποχώρηση οἱ "Ελληνες
στρατιῶτες παρέσυραν καὶ τὸν
έλληνισμὸν τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ
Τοῦρκοι προχώρησαν σφάζον-
τας καὶ καίοντας: μὲν πολλὴ δυσ-
κολία κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν
τὰ στρατεύματα καὶ ὁ πληθυ-
σμός, ἀφήνοντας πίσω νεκροὺς
καὶ αἰχμαλώτους.

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ¹
συνέτριψε τὸ ὄνειρο τῆς μεγά-
λης ἰδέας. Μὲ τὴν συνθήκη τῆς
Λωζάνης, ποὺ ἔκλεισε τὸν πό-
λεμο (Ἰούλιος 1923), καὶ ποὺ
ύπεργραψαν Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰτα-
λία, Ἰαπωνία, Ἐλλάδα, Ρουμα-
νία, Τουρκία, ἀναθεωρήθηκε ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Ἡ Ἐλλάδα
ἔχασε τὴν Α. Θράκη καὶ τὴν μικρασιατικὴν παραλία. Τὰ ἑλληνικὰ
σύνορα περιορίστηκαν στὸν "Ἐβρο καὶ ἡ Τουρκία ἀνέκτησε τὴν Μ.
Ἀσία καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν Στενῶν.

Μὲ συνθήκη, ποὺ εἶχε ύπογραφῇ λίγους μῆνες πρίν, ἔγινε
ἀνάμεσα στὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν Τουρκία ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν.
Περίπου ἔνα ἑκατομμύριο "Ελληνες ἀναγκάστηκαν ν' ἀφῆσουν τὶς
μικρασιατικὲς πατρίδες, ὅπου ὁ ἑλληνισμὸς εἶχε ριζώσει καὶ εὔδοκι-
μήσει ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή, καὶ νὰ μεταφυτευτοῦν στὴν Ἐλλάδα,
μέσα σὲ φοιβερὰ δύσκολες συνθῆκες. "Εμειναν μόνο οἱ Τοῦρκοι τῆς
Θράκης καὶ οἱ "Ελληνες τῆς Κωσταντινούπολης.

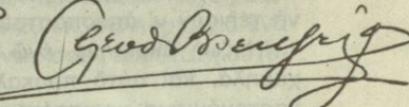
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Αἴτια, ἀφορμὴ καὶ κυριότερα γεγονότα τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου.
2. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου (πολιτικά, οἰκονομικά, πολιτιστι-
κά) καὶ ἡ νέα διαμόρφωση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ τοῦ παγκόσμιου χώρου.
3. Ἡ Ἐλλάδα στὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο. Συμβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ
σημασία τῆς συνθῆκης τῶν Σεβρῶν.
4. Αἴτια καὶ ἀποτελέσματα τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΔΥΟ ΠΟ- ΛΕΜΟΥΣ (1919-1939)

Μὲ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο ἡ Εὐρώπη ἔχασε τὴν κυριαρχη-
θέση ποὺ εἶχε στὸν κόσμο. Ὁ πόλεμος δημιούργησε μεγάλα
προβλήματα κοινωνικά, οἰκονομικά, πολιτικά καὶ ἀφῆσε ἔνα δυνατὸ
αἰσθητό κόπωσης, ἀνασφάλειας καὶ ἄγχους.

Ὁ «σύντομος καὶ χαρούμενος πόλεμος», ποὺ προπαγάνδιζαν οἱ
ἡγέτες τῆς Γερμανίας τοῦ 1914, στάθηκε ὁ πιὸ αἰματηρὸς τῆς

Τὰ ἔδυτα, για τοὺς οικίους
τὰ ἔχοντα ιδανικά συμφέρει-
σσες της ἐδυτικῆς τας ἀστ-
ικολογίας, αἰρεναρδί-
να ἔχοντα νέηνα ἔδυτα
για τὴν αὐδωνοσοτεις ιδανικές

Αὐτόγραφο "Ελευθερίου Βενιζέλου.

Συνθήκη Λωζάνης
(Ιούλιος 1923)

Πρόσφυγες

Οι Η.Π.Α. μετά τὸν Α'
παγκόσμιο πόλεμο

πολιτισμόν τοῦ
ναόντοπο

Ο κόσμος στὸν
μεσοπόλεμο (1919-
1939)

παγκόσμιας ιστορίας ώς τότε. Είχε περί τα 8700000 νεκρούς, κάπου 2 έκ. έξαφανισμένους, έκατομμύρια άνάπτηρους, δλους άπό τη νέα γενιά. Στή Γαλλία και Γερμανία χάθηκε το 1/5 τού άνδρικού πληθυσμού από 20-40 έτῶν. Ή επιδημία τής γρίπης τού 1919 αυξήσε τούς άριθμούς τῶν νεκρῶν.

Πολὺ μεγάλες στάθηκαν και οί ύλικες και οικονομικές καταστροφές. Ή γεωργία παραμελήθηκε, ή βιομηχανία ἄλλαξε σὲ πολεμική, τὰ ἐργοστάσια δὲν άνανεώθηκαν, τὰ κράτη ήταν όλα φορτωμένα μὲ χρέον. Μετά τὸν πόλεμο περιορίστηκαν οἱ ἔξαγωγές, γιατὶ οἱ ἔξωρωπαικὲς χῶρες εἶχαν ἀναπτύξει κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου δική τους βιομηχανία. Οἱ ἀποικίες ἅρχισαν νὰ χειραφετοῦνται καὶ νὰ τείνουν ν' ἀποσπαστοῦν.

Ἡ ζωὴ ἀκριβήνε, ἐνῶ οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια ἔμειναν χαμηλά, καὶ αὐτὸ προκαλοῦσε ταραχές. Πολλὰ κράτη ἔκοψαν χαρτονόμισμα περισσότερο ἀπό τὸ κεφάλαιό τους καὶ ἀρχισε ὁ πληθωρισμός, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ πέσῃ ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος καὶ νὰ ἀκριβήνουν τὰ διάφορα εἴδη. Στή Γερμανία ἔνα χρυσὸ μάρκο κόστιζε στὰ 1823 ἔνα τρισεκατομμύριο χάρτινα. Ἀντίθετα, αὐξήθηκε ἡ δύναμη τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὸ δολλάριο πήρε τὴν πρώτη θέση στὴν παγκόσμια ἀγορά.

Ἡ οἰκονομικὴ κρίση στὴν Εύρωπη, ἡ ἀνοδος τοῦ τιμάριθμου καὶ ἡ ἀπογοήτευση προκάλεσαν ταραχές. Οἱ κομμουνιστικὲς ἰδέες, μετά τὴν ἐπικράτηση τοῦ κομμουνισμοῦ στὴ Ρωσία, ἅρχισαν νὰ διαδίωνται. Σ' ὅλα τὰ κράτη σχηματίστηκαν κομμουνιστικὰ κόμματα.

Οἱ ταραχὲς καὶ ὁ φόβος γιὰ ἐπικράτηση τοῦ κομμουνισμοῦ ἐσπρωξαν τοὺς συντηρητικοὺς πρὸς τὰ δικτατορικὰ καθεστῶτα. Ἡ πρώτη δικτατορία ἐπεβλήθη στὴν Ούγγαρια στὰ 1920.

Μετὰ τὸ 1920 τὰ ἐπαναστατικὰ κύματα περιορίστηκαν καὶ ἡ Εύρωπη ἀρχισε ν' ἀναδιοργανώνεται. Τὰ εύρωπαικὰ δητήματα τακτοποιήθηκαν μὲ διεθνεῖς συμφωνίες. Ἀλλὰ ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ κρίση τοῦ 1929 χειροτέρεψε πάλι τὴν κατάσταση.

Τὸ ἐθνικὸ κίνημα στὶς ἀποικίες

Μετὰ τὸν παγκόσμιο πόλεμο οἱ ἀποικιακοὶ λαοὶ, πὸν εἶχαν πάρει μέρος σ' αὐτὸν, ἔμαθαν νὰ ζοῦν καὶ νὰ πολεμοῦν, δπως οἱ εύρωπαιοι, καὶ εἶχαν ἐλπίσει πὼς θὰ ἔξασφάλιζαν ἐθνικὴ ἐλευθερία.

Ἡ τάση γιὰ ἀνεξαρτησία ἐκδηλώθηκε στὶς γαλλικὲς ἀποικίες τῆς Β. Ἀφρικῆς (Ἀλγέριο, Μαρόκο, Τυνησία) καὶ στὴν Ἰνδοκίνα, ἀλλὰ οἱ Γάλλοι κατέπινεαν τὰ κινήματα.

Ἡ Ἀγγλία ἀναγνώρισε ώς ἀνεξάρτητα τὰ ντομίνια (Καναδᾶς, Ν. Ἀφρική, Αὔστραλια, Ν. Ζηλανδία), ποὺ πήραν μέρος σὰν ίστοιμα μέλη στὴν Ἀγγλικὴ Κοινοπολιτεία (1931), ἀλλὰ εἶχε ν' ἀντιμετωπίση προβλήματα στὴν Ἐγγὺς καὶ Ἀπωλετολή.

‘Ανεξαρτησία
ἀποικιῶν

‘Εθνικὰ κινήματα

Στήν 'Εγγύς Ανατολή ἄρχισε η παναραβική κίνηση (ή τάση των ἀραβικῶν κρατῶν νὰ προσεγγίσουν καὶ νὰ ἐνωθοῦν) καὶ παρουσιάστηκε τὸ πρόβλημα τῶν Ἐβραίων, ποὺ ἡ Ἀγγλία εἶχε ύποσχεθῆ νὰ ἐγκαταστήσῃ στήν Παλαιστίνη. Μοίρασε τὴ χώρα ἀνάμεσα στοὺς Ἐβραίους καὶ Ἀραβεῖς, ἀλλὰ δὲν ἴκανοποίησε κανένα.

Στήν Αἰγαίῳ ἔγιναν ταραχές. Ἡ Ἀγγλία ἀναγκάστηκε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Αἰγαίου (1936) καὶ τὴ συγκυριαρχία στὸ Σουδάν.

Στὶς Ἰνδίες ἄρχισε ἡ ἑθνικὴ κίνηση μὲ τὸν Γκάντι, ποὺ κήρυξε τὴν παθητικὴ ἀντίσταση. "Οχι βίᾳ, ἀλλὰ καμία συνεργασία μὲ τοὺς Ἀγγλους καὶ μπούκοτάρισμα τῶν ἀγγλικῶν προϊόντων. Αὐτὸ μείωσε τὴν ἐμπορικὴ κίνηση τῆς Ἀγγλίας σὲ 20 ἑκ. δολαρία γιὰ ἔνα χρόνο. Οἱ Ἀγγλοι ἀναγκάστηκαν ν' ἀναγνωρίσουν εύρυτατη αὐτονομία στήν Ἰνδία.

Στήν Κίνα, ποὺ σπαραζόταν ἀπὸ ἐμφυλίους πολέμους ἐπεκράτησε τὸ ἑθνικὸ κόμμα Κουό-Μίν-Τάγκ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Σούν-Γιάτ-Σὲν ποὺ συνεργάστηκε μὲ τοὺς κομμουνιστές. 'Ο διάδοχός του Τσάγκ-Κάι-Σὲκ πολέμησε τὸν κομμουνισμὸ καὶ ὀργάνωσε ἀπολυταρχικὰ τὸ κράτος.

Οἱ Ἰάπωνες εἶχαν ἀναπτύξει μεγάλη βιομηχανία κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου. Μετὰ τὸν πόλεμο ἐπικράτησαν οἱ στρατιωτικοὶ καὶ ἐγκαινίασαν ἴμπεριαλιστικὴ πολιτική. Κατέλαβαν τὴ Μαντζουρία καὶ τὴν ἔκαναν ύποτελές κράτος, κήρυξαν τὸν πόλεμο τῆς Κίνας (1937) καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς συνεχίζόταν ὡς τὸν B' παγκόσμιο πόλεμο.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς Ἀμερικῆς

Μετὰ τὸν πόλεμο ἐπικράτησαν στήν Ἀμερικὴ οἱ ρεπουμπλικάνοι καὶ ἔναν γύρισαν στὸν ἀπομονωτισμό, χωρὶς ὅμως νὰ πάψουν νὰ ἔχουν οἰκονομικὲς σχέσεις μὲ τὴν Εὐρώπη. 'Ο πόλεμος ἐνίσχυσε τὴ βιομηχανικὴ παραγωγὴ μὲ τὶς ἀνάγκες ποὺ εἶχε δημιουργήσει. Τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο εἶχε ἀνεβῆ, αὐξήθηκαν οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια καὶ οἱ μεσαῖες τάξεις ἀπέκτησαν δυνατότητες γιὰ μιὰ ἀνετηζωή. 'Η οἰκονομικὴ εὐφορία ξύπνησε τὴν ἑθνικὴ περηφάνεια. 'Απαγορεύτηκε ἡ μετανάστευση, δυνάμωσαν οἱ ἀντιθέσεις μὲ τὶς μειονότητες καὶ τοὺς μαύρους. 'Η ποτοαπαγόρευση, ποὺ ἐπιβλήθηκε σὲ ὁρισμένες πολιτείες, δημιούργησε προβλήματα γιατὶ ἄνοιξε τὸ δρόμο στὸ λαθρεμπόριο τῶν οἰνοπνευματωδῶν.

Στήν Ἀμερικὴ τοῦ μεσοπόλεμου διαμορφώθηκε τὸ φαινόμενο ποὺ ὀνομάζομε σήμερα «καταναλωτικὴ κοινωνία»: 'Η βιομηχανικὴ παραγωγὴ εἶχε προσανατολιστῆ στὴν κατασκευὴ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν σὲ μεγάλες ποσότητες. "Επρεπε αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ νὰ ἀπορροφῶνται στήν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ κι' αὐτὸ γινόταν μὲ τὴ μεγάλη διαφήμιση. Αὐτὸ δημιούργησε σιγὰ σιγὰ ἔνα πρόβλημα, γιατὶ ἡ διαφήμιση διαμόρφωνε τεχνητὲς ἀνάγκες, ποὺ ἡ ἐκπλήρωσή τους

Τετρακοσίατος
(1933)

Οἱ ἀτακ οἰνοπ. Η
τετρακοσία

Οἱ Η.Π.Α. μετά τὸν A'
παγκόσμιο πόλεμο

Τετρακοσίατος
(1933)

άπαιτούσε άπό τὸν μέσο ἄνθρωπο περισσότερα ἔξοδα, λοιπὸν περισσότερη-έργασία, χωρὶς περιθώρια γιὰ ἀνάπausη, ψυχαγωγία ἢ ἐπιμόρφωση.

"Αλλο πρόβλημα προκάλεσε ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ δημιουργία **μεγαλουπόλεων**, δησού ὁ ἄνθρωπος ἀποστάτηκε ἀπὸ τὴ φύση καὶ ύποχρεώθηκε νὰ ζῇ μέσα στὸ πλῆθος. Ἐκεῖ ἡ ὅμαδα ἐπιβλήθηκε στὸ ἄτομο, οἱ διασκεδάσεις προσαρμόστηκαν στὸ μεγάλο κοινὸ (κινηματογράφος, ποδόσφαιρο), ὁ ἄνθρωπος αἰσθανόταν μόνος, ἡ πνευματικὴ ζωὴ περιορίστηκε καὶ οἱ μεγάλοι Ἀμερικανοὶ συγγραφεῖς, ὁ **Σίγκλαιρ Λιούις** (Lewis), ὁ **Φῶκνερ** (Faulkner), ὁ **Χεμινγουάιν** (Hemingway), διάσημοι στὴν Εὐρώπη ἦταν γνωστοὶ στὴν Ἀμερικὴ μόνο σ' ἓνα κλειστὸ κύκλο πνευματικῶν ἀνθρώπων καὶ δὲν ἐπήρεαζαν τὸ μεγάλο κοινό.

Στὰ 1929 μιὰ προσωρινὴ κάμψη στὴ ζήτηση ἐπιβράδυνε τὴ βιομηχανικὴ παραγωγὴ καὶ αὐτὸ παρέσυρε καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἐπιχειρήσεις. Τὸ πράγμα ὀδήγησε σὲ ἀνεργία (11 ἑκ. ἀνεργοί) καὶ σὲ μιὰ φοβερὴ οἰκονομικὴ κρίση, ποὺ ἐπεκτάθηκε καὶ στὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ κατόρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὡς ἓνα σημεῖο ὁ **Φραγκλίνος Ροῦζβελτ** μὲ τὴν «νέα συμφωνία» (new deal), δηλαδὴ μὲ ἐπιδόματα στοὺς ἀνέργους, δημόσια ἔργα, δάνεια στοὺς ἀγρότες καὶ γενικὲς οἰκονομικὲς ὀδηγίες.

Ἡ Ρωσία μετὰ τὸ 1917

Ἡ Ρωσία μετὰ τὸ
1917

Ἄντοτε Α.Π.Η.ΙΟ.
οικιαὶ οἰκοδομῆσι

Μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὁκτωβρίου 1917 οἱ μπολσεβίκοι (Ρῶσοι κομμουνιστὲς) κατέλαβαν τὴν ἔξουσία. Συνέλαβαν καὶ ἀργότερα ἔξετέλεσαν τὸν τσάρο καὶ τὴν οἰκογένειά του, ὁργάνωσαν μιὰ ἐπαναστατικὴ κυβέρνηση (συμβούλιο τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ) μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν **Λένιν** καὶ ἀφοῦ ὑπέγραψαν ἀνακωχὴ μὲ τοὺς Γερμανούς, διαμόρφωσαν τὸ ρωσικὸ κράτος κατὰ τὸ μαρξιτικὸ σύστημα, προσαρμόζοντάς το στὶς ρωσικὲς συνθῆκες. Ἡ κυβέρνηση κατάργησε τὰ πολιτικὰ κόμματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κομμουνιστικό, καὶ ἐπέβαλε τὴ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου συντρίβοντας κάθε ἀπόπειρα γιὰ ἀντίδραση. Ἐδήμευσε τὴν ιδιοκτησία καὶ κρατικοποίησε τὰ μέσα παραγωγῆς.

Στὰ 1922 οἱ νότιες καὶ ἀνατολικὲς ἀσιατικὲς χῶρες (Οὐκρανία, Λευκορρωσία, Καυκασία, κεντροασιατικὲς περιοχὲς) ἐνώθηκαν μὲ τὴν κυρίως Ρωσία σὲ μιὰ ὁμοσπονδία ("Ἐνωση Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν") πράγμα ποὺ ἔδωσε στὸ ρωσικὸ κράτος πολὺ μεγάλη ἔκταση.

"Ο Λένιν καὶ οἱ διάδοχοὶ του ἔστρεψαν τὴν προσοχὴ τους στὴ γρήγορη ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας καὶ τὴν ἐπραγματοποίησαν μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ πενταετὴ σχέδια.

Ἡ πολιτική, κοινωνική, οἰκονομική καὶ πνευματικὴ ζωὴ στὴ Ρωσία

ρυθμίστηκε άποκλειστικά σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος.

Ἡ ἐπικράτηση τῶν ὄλοκληρωτικῶν καθεστώτων στὴ Δ. Εὐρώπη Ο ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΦΑΣΙΣΜΟΣ

Ἡ Ἰταλία μετὰ τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο ἦταν δυσαρεστημένη, ἐπειδὴ δὲν πῆρε τὸ Φιοῦμε καὶ τὶς δαλματικὲς χῶρες. Ὁ πληθωρισμὸς καὶ ἡ οἰκονομικὴ κρίση κατέστρεψαν τὶς μεσαῖες τάξεις, ποὺ στήριζαν τὸ κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα, ἐνῶ οἱ κοινωνικὲς ταραχὲς προκαλοῦσαν τὴν ἀνησυχία τῶν συντηρητικῶν. Αὕτα ἔδωσαν τὴν εὔκαιρία στὸν φασισμὸ νὰ ἐπιβληθῇ.

Τὸ φασιστικὸ κόμμα ίδρυθηκε ἀπὸ τὸν Μπενίτο Μουσολίνι (1883-1945) καὶ ὥρανθηκε στρατιωτικά· ἔβαλε τὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα στὴ θέση τῆς ἡθικῆς καὶ προσπάθησε νῦ ἐπιβληθῆ μὲ κάθε τρόπο. Ὁ Μουσολίνι ἔγινε πρωθυπουργός, καὶ στὰ 1925 κατάργησε τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα καὶ ἔπειβαλε φασιστικὴ δικτατορία στὴν Ἰταλία. Διέλυσε τὰ κόμματα· τὸ φασιστικὸ κόμμα συγκέντρωσε ὅλη τὴν ἔξουσία· ὥργάνωσε τὴ νεολαία, ποὺ ἔπρεπε νὰ θαυμάζῃ τὸν duce (ἀρχηγό)· διηγύθυνε τὴν παιδεία καὶ τὶς ἐπαγγελματικὲς ὥργανσεις. Διακηρύσσοντας ὅτι κάνει σοσιαλιστικὴ πολιτικὴ ὁ Μουσολίνι προγραμμάτισε δημόσια ἔργα, καὶ φρόντιζε γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀσφάλιση καὶ τὴν ψυχαγωγία τῶν ἑργατῶν, πάντα μέσα στὰ πλαίσια τοῦ φασιστικοῦ κόμματος. Κατάργησε (ὅπως ὅλα τὰ ὄλοκληρωτικὰ πολιτεύματα) τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ ἔγκαινίασε ἴμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ στὸ ἔχωτερικό (κατέλαβε τὴν Αίθιοπία καὶ τὴν Ἀλβανία) βαυκαλίζοντας τὸν ιταλικὸ λαὸ μὲ τὴν ὑπόσχεση πώς θὰ ἀναστήση τὸ ρωμαϊκὸ κράτος καὶ θὰ κυριαρχήσῃ στὴ Μεσόγειο (mare nostrum). Μέσα στὸ πρόγραμμά του ὁ Μουσολίνι περιέλαβε ἀργότερα καὶ τὴν ἐπέκταση πρὸς τὴν Ἐλλάδα.

Η ΕΛΛΑΣ (1920-1940)

οὐτοὶ ράզινοι
Προσφυγούμενοι
πρόβλημα

Ἴταλία. Φασισμὸς
(1925)

Ο ΕΘΝΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ (NAZISMOS) ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ γερμανικὴ δημοκρατία, ποὺ ίδρυθηκε μετὰ τὸν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, δὲ μπόρεσε νὰ ἐπιβιώσῃ. Ἡ ἀγανάκτηση ἀπὸ τὴν ταπεινωτικὴ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ἡ φοβερὴ οἰκονομικὴ κρίση ἐνίσχυσαν τὰ ἀκραῖα κόμματα, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ ἔδωσαν τὴν εὔκαιρία στὸ ναζιστικὸ κόμμα νὰ ἐπιβληθῇ.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ναζί, Ἀδόλφος Χίτλερ, ποὺ κατόρθωσε νὰ κυριαρχήσῃ στὸ κόμμα παραγκωνίζοντας τοὺς μετριοπαθεῖς, ἔγινε καγκελλάριος (πρωθυπουργός) στὰ 1933. Ἀμέσως ἔπειβαλε δικτατορία καὶ διέλυσε ὅλα τὰ κόμματα. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ προέδρου τῆς γερμανικῆς δημοκρατίας στρατάρχη Χίντεμπουργ ἔνωσε στὸ

Πολεμικὸ
πορθμὸν της Αὐστρίας

Γερμανία. Ναζισμὸς
(1933)

Θεωρίες του ναζισμού

ρόμποροφ αίλετη
(ΕΣΕΠ)

Ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι παρακολουθούν παρέλαση στο Μόναχο (1937).

Η Ριζούλ μετά το 1917

τοδυναμία τοῦ κράτους, πού τὸ ταυτίζει μὲ τὸ ναζιστικὸ κόμμα. Τὸ κράτος δὲν ἔχει προορισμὸ νὰ ύπηρετὴ τὸν πολίτη, ἀλλὰ ὁ λαὸς ὁφείλει νὰ συνεργάζεται στὴν πραγμάτωση τῶν σκοπῶν τοῦ κράτους καὶ νὰ ύπακούνται τυφλά. Ο ἀρχηγὸς τοῦ κράτους εἶναι ὁ «ύπεράνθρωπος», πού πρέπει νὰ τοῦ ἀποδίδεται λατρεία καὶ ἀπεριόριστη ἀφοσίωση. Η γερμανικὴ φυλὴ εἶναι ἀνώτερη, προορισμένη νὰ κυριαρχήσῃ στὸν κόσμο, ἀλλὰ γ' αὐτὸ πρέπει νὰ ξεκαθαριστῇ ἀπὸ τὶς κατώτερες φυλές, πού τὴ μολύνουν, καὶ ίδιως ἀπὸ τοὺς 'Εβραίους.

Απὸ τὰ 1933 ἄρχισε ὁ διωγμὸς τῶν 'Εβραίων. Απὸ τὰ 1935 τούς ὁδηγοῦσαν σὲ στρατόπεδα συγκεντρώσεως. "Εξι ἑκατομμύρια 'Εβραιοὶ στάθηκαν τὰ θύματα τῆς σωβινιστικῆς πολιτικῆς τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος.

Τὸν 'Οκτώβριο 1933 ἡ Γερμανία ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Κ.Τ.Ε. "Αρχισε νὰ ὅπλιζεται καὶ λίγο ἀργότερα ἐπέβαλε τὴ στρατιωτικὴ θητεία. Ο στρατιωτικὸς ἔξοπλισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Χίτλερ ὁδηγοῦσαν σὲ πόλεμο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1. Ποιὲς μεταβολὲς προκάλεσε στὴν Εύρωπη καὶ ποιὲς στὸν κόσμο γενικὰ ὁ Α' παγκόσμιος πόλεμος;
- 2] Σὲ ποιοὺς λόγους ὁφείλεται ἡ ἐπικράτηση τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων στὴν Εύρώπη μετά τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο;
- 3) Ποιὰ μεγάλα προβλήματα διαπιστώνομε σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ;

‘Η ‘Ελλάδα στή μεσοπολεμική περίοδο (1923-1940)

‘Η ‘Ελλάδα, παρ’ δόλο πού είχε ύπερδιπλασιαστή σε πληθυσμό και ἔκταση μὲ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ἀντιμετώπισε ἀμέσως μετά τὴ μικρασιατικὴ καταστροφὴ μιὰ μεγάλη πολιτική, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κρίση. Τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα ἦταν ἡ ἀποκατάσταση τῶν ‘Ελλήνων προσφύγων, οἱ ὅποιοι ἥρθαν κυρίως ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ Ρωσία, μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ κομμουνισμοῦ, καὶ τὴ Βουλγαρία, ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν, καὶ ποὺ ξεπερνοῦσαν τὸ ἔνα ἑκατομμύριο. Στὴν περίθαλψή τους βοήθησε ἡ Κ.Τ.Ε. καὶ ἄλλοι διεθνεῖς ὁργανισμοί, ἀλλὰ οἱ πρόσφυγες πέρασαν δύσκολα χρόνια, ὥσπου νὰ ἔξασφαλίσουν τὰ μέσα τῆς ζωῆς καὶ νὰ ἔνταχθοῦν στὸ κοινωνικὸ σύνολο, καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ζοῦν μέσα σὲ ἀνθυγεινὰ μικρὰ σπίτια ἢ σὲ παράγκες. Ἀργότερα τὰ πράγματα ἀλλαξαν. Οἱ ‘Ελληνες πρόσφυγες μὲ τὴν πείρα καὶ τὶς γνώσεις, ποὺ τοὺς είχε δώσει ἡ ζωὴ στὰ μεγάλα οἰκονομικὰ κέντρα τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ Εὔξεινου Πόντου, κατόρθωσαν, ὅχι μόνο τοὺς δρους τῆς ζωῆς τους νὰ καλυτερέψουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνισχύσουν μὲ νέες δυνάμεις τὴν ἐλληνικὴ πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ. Πύκνωσαν τὸν ἐλληνικὸ πληθυσμὸ καὶ συνέβαλαν, ίδιως στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη, στὴν καλύτερη καὶ ἐντατικότερη καλλιέργεια τῆς γῆς. Συνέβαλαν ἀκόμα στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας σὲ εύρυτερο πλαίσιο.

Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ ἀνάπτυχθηκαν οἱ νεοελεύθερωμένες ἐλληνικὲς περιοχὲς τῆς Θεσσαλίας· Ἡπείρου, Μακεδονίας· δημιουργήθηκαν μεγάλα ἀστικὰ κέντρα, προσδέψει τὸ ἐμπόριο, καλυτέρεψε ἡ συγκοινωνία· Ἰδρύθηκαν πνευματικὰ κέντρα καὶ δεύτερο πανεπιστήμιο στὴ Θεσσαλονίκη, ποὺ ἔξελίχθηκε σὲ ἀξιόλογη πνευματικὴ ἑστία καὶ συνέβαλε στὴν πρόοδο τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης.

‘Απὸ πολιτικὴ ἀποψη ὅμως ἡ ‘Ελλάδα βρισκόταν κάτω ἀπὸ μιὰ μόνιμη πολιτικὴ κρίση, συνέπεια τοῦ διχασμοῦ καὶ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Τὸ μίσος καὶ ὁ φανατισμὸς βενιζελικῶν καὶ ἀντιβενιζελικῶν, τὰ ἀλλεπάλληλα ἐπαναστατικὰ κινήματα, ἡ ἀστάθεια τῶν κυβερνήσεων, ἐμπόδιζαν τὴν ὁμαλὴ ἔξελιξη τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου.

‘Αμέσως μετά τὴν καταστροφή, τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ ἐπαναστάτησαν μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Στ. Γονατᾶ, Νικ. Πλαστήρα καὶ Δημ. Φωκᾶ καὶ ὑποχρέωσαν τὸν βασιλιὰ Κωνσταντίνο Α’ νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν ‘Ελλάδα. ‘Ἐγινε βασιλιάς ὁ γιός του Γεώργιος Β’ (1922). ‘Η ἐπαναστατικὴ κυβέρνηση πέρασε ἀπὸ στρατοδικεῖο τὸν Δημ. Γούναρη καὶ τοὺς ὑπουργοὺς τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ὡς ὑπεύθυνους τῆς καταστροφῆς. Καταδικάστηκαν σὲ θάνατο καὶ ἔκτελεστηκαν (Νοέμβριος 1922). ‘Η καταδίκη τους δέχυνε ἀκόμα περισσότερο τὰ πάθη καὶ βάρυνε γιὰ πολλὰ χρόνια τὴν

‘Η ‘Ελλάδα (1923-1940)

Προσφυγικὸ πρόβλημα

Πολιτικὰ προβλήματα

πολιτική ζωή του τόπου.

‘Η έπαναστατική κυβέρνηση τοῦ Ν. Πλαστήρα διατήρησε τὴν ἔξουσία ὡς τὸν Ιανουάριο 1924, ὅπότε ἐγίναν ἐκλογές καὶ συνῆλθε ἡ Δ' ἑθνικὴ συνέλευση. Ο βασιλιάς Γεώργιος Β', ποὺ εἶχε στὸ μεταξὺ ὑποχρεωθῆ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καθαιρέθηκε. Σὲ λίγους μῆνες ἐγίνε δημοψήφισμα, ποὺ ἐπικύρωσε αὐτὴ τὴν ἀπόφαση.

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξη τῆς δημοκρατίας συνεχίστηκε ἡ πολιτικὴ κρίση. Στὰ 1925 ὁ Θεόδ. Πάγκαλος ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνηση τοῦ Ἀνδρέα Μιχαλακόπουλου, ποὺ εἶχε κάνει προσπάθειες γιὰ τὴ λύση τοῦ προσφυγικοῦ ζητήματος καὶ τὴν ἀνόρθωση τοῦ τόπου, καὶ ἐκανε δικτατορία (1925-1926).

‘Η σχετικὰ πιὸ σταθερὴ καὶ γόνιμη ἐποχὴ στάθηκε ἡ κυβέρνηση Ἐλ. Βενιζέλου (1928-1932). Μετὰ τὴν συντριβὴ τοῦ ὄνειρου τῆς μεγάλης ιδέας ὁ Βενιζέλος προσανατολίστηκε πρὸς τὴ βαλκανικὴ συνεργασία καὶ τὴν ἐλληνοτουρκικὴ συνεννόηση, ποὺ θὰ διευκόλυνε τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγές, καὶ ὑπέγραψε σχετικὴ συμφωνία. Στὸ ἐσωτερικὸ ἐγίνε προσπάθεια γιὰ διοικητικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ ἀναδιοργάνωση· ἰδρύθηκε ἡ ἀγροτικὴ τράπεζα καὶ ἐγίναν δημόσια ἔργα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας, ὀργανώθηκε τὸ ἔθνικὸ θέατρο, ἄρχισε νὰ λειτουργῇ τὸ συμβούλιο ἐπικρατείας, ἐνισχύθηκε ὁ ἑξοπλισμὸς τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ἀεροπορία, πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ.

Στὰ 1933 ἐπικράτησε τὸ λαϊκὸ κόμμα. Μιὰ ἀπόπειρα κινήματος ἀπὸ δημοκρατικούς ἀξιωματικούς ἀπέτυχε καὶ ὁ Βενιζέλος, ποὺ τὸ εἶχε ὑποστηρίξει, ἔφυγε στὸ Παρίσι, ὅπου ἀργότερα πέθανε (18 Μαρτίου 1936). Λίγο μετά τὴν ἀποτυχία τοῦ κινήματος ἔναντι της μὲ δημοψήφισμα ὁ Γεώργιος Β'. Ἀπὸ τὴ μόνιμη αὐτὴ κυβερνητικὴ κρίση καὶ τὶς ἀντιθέσεις τῶν κομμάτων, ἐπιφελήθηκε ὁ Ἰω. Μεταξᾶς καὶ ἐπέβαλε δικτατορία (4 Αὔγουστου 1936).

‘Ο Μεταξᾶς κατάργησε τὴν ἐλευθεροτυπία, διέλυσε τὰ κόμματα καὶ ὀργάνωσε τὴν νεολαία κατὰ τὰ φασιστικὰ πρότυπα. “Οταν δῶμας οἱ Ἰταλοὶ ζήτησαν νὰ περάσουν στὴν Ἑλλάδα, ὁ Μεταξᾶς ἀρνήθηκε, σύμφωνα μὲ τὸ καθολικὸ αἰσθήμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟΝ 19ο ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ

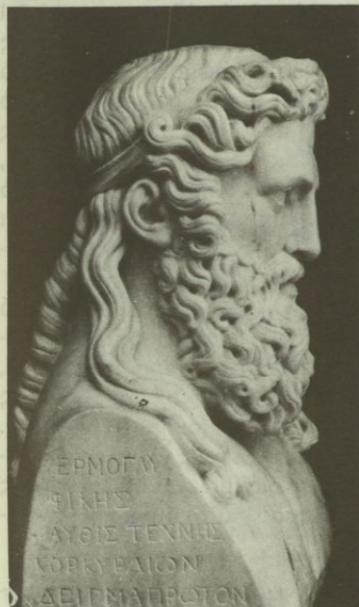
Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὁ ἑλληνισμὸς ἐγκατέλειψε τὴν ἑλληνικὴ παράδοση τῆς τουρκοκρατίας καὶ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀκολούθησε τὰ εὐρωπαϊκὰ καλλιτεχνικὰ καὶ πνευματικὰ κινήματα. Οι περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μεγάλους μας καλλιτέχνες τοῦ 19ου αἰ. σπούδασαν στὴν Εὐρώπη, ίδιως στὴ Βαυαρία (Μόναχο), καὶ ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τὴν νεοκλασικὴ τέχνη της, ἀλλὰ δὲν τὴν ἀκολούθησαν δουλικά. Παρ' ὅλο ποὺ ἡ τεχνική τους εἶναι

Ζωγραφική

N. Γύζη, (1842-1901). Τὰ ἀρραβωνιάσματα τῶν παιδιῶν. (Έθνική Πινακοθήκη, φωτογραφία M. Σκιαδαρέσση).

'Ο Γύζης σπουδάσας στην Ἀθήνα καὶ στὸ Μόναχο, μὲ ὑπότροφία τοῦ ιδρύματος τῆς Παναγίας τῆς Τήνου. Ἐγκαταστάθηκε στὸ Μόναχο, διου ἐπρεδάστη ἀπὸ τὴν νεοκλασσικὴ τεχνοτροπία, ίδιως στὴν πρώτη περίοδο τῆς καλλιτεχνικῆς του δράσης. Δὲν ἔπαιψε δῆμας νὰ είναι 'Ἐλληνας ζωγράφος καὶ ν' ἀναστάνῃ μὲ τὰ ἔργα του τὸν ἑλληνικὸν ἄγωνα καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα. Στὴ μεγάλη σύνθεση ἐδόξειν εἰκονίζεται ἡ συνήθεια νὰ ἀρραβωνίζουν τὰ παιδιά, τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, ἀπὸ πολὺ μικρά, γιὰ νὰ τὰ σώσουν ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα.

εὐρωπαϊκή, συγκινοῦνται ἀπὸ κάθε τι ἑλληνικὸ καὶ προσπαθοῦν ν' ἀποδώσουν τὴν ἑλληνικὴ φύση καὶ τὴν ἑλληνικὴ παράδοση.

Μεγάλοι ζωγράφοι τοῦ 19ου αἰ. είναι ὁ **Νικόλαος Γύζης**, ποὺ τὰ ἔργα του ἀρχίζουν μὲ τὴν νεοκλασσικὴ τεχνοτροπία τοῦ Μονάχου γιὰ νὰ φτάσουν στὸν συμβολισμὸ καὶ στὴν ἀφαίρεση καὶ νὰ πάρουν ἔνα ἐντελῶς ιδιαίτερο προσωπικὸ χαρακτήρα· ὁ **Νικηφόρος Λύτρας**, ποὺ ἀποδίει μὲ ιδιαίτερη ζωντάνια καὶ δύνα-

Π. Προσαλέντη (1784-1834) Πλάτων (Έθνική Πινακοθήκη).

Είναι τὸ πρώτο ἐνεπίγραφο ἔργο τῆς νεοελληνικῆς γλυπτικῆς. Ἡ γλυπτικὴ τοῦ 19ου αἰ. ἔχει ἐπηρεαστή ἀπὸ τὴν νεοκλασσικὴ τεχνοτροπία τῆς ἐποχῆς, κρατάει δῆμας καὶ τὸν ιδιαίτερο ἑλληνικό της χαρακτήρα.

Κωνσταντίνου Βολανάκη (1837-1907) "Έξω από τό λιμάνι" (Εθνική Πινακοθήκη, φωτογραφία M. Σκιαδαρέστη).

Θαυμάσιες είναι οι θαλασσινές εικόνες τοῦ Βολανάκη, δημοσιεύσας σ' ἑκατόντα πίνακα και μια ειδουλλιακή ἀτμόσφαιρα τὰ πράγματα και τὰ τοπία δένονται σὲ μᾶς δῆθα τηρεία και γλυκύτητα, τὴν ἡρεμία τῆς ἐλληνικῆς θάλασσας στὶς ἀνοιξάπτικες καὶ τίς φθινοπωρινές ἡμέρες.

Γλυπτική
Αρχιτεκτονική

μη τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία καὶ τὴν ἐλληνικὴ ζωή· ὁ **Κων/νος Βολανάκης**, ποὺ στρέφεται στὸν ρεαλισμὸν καὶ τὸν ἔξτρεσιονισμὸν καὶ ζωγραφίζει θαλασσινές σκηνές μὲ ζεστὰ χρώματα καὶ σταθερὸ σχέδιο. Στὸν αἰώνα μας ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ζωγράφους ξεχώρισε ὁ **Κων/νος Παρθένης**, ποὺ είναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν ἐμπρεσιονισμόν, ἀλλὰ ἔχει μιὰ δική του προσωπικὴ ἐλληνικὴ ἔκφραση.

Στὴ γλυπτικὴ διακρίθηκαν πιὸ πολὺ νησιῶτες ἀπὸ τὶς Κυκλαδεῖς, καὶ ἰδιαίτερα τὴν Τήνο, ὅπου τὸ ἴδρυμα τῆς Παναγίας ἔδινε τὴν εύκαιρία γιὰ σπουδές. Ἀνάμεσα στοὺς γλύπτες τοῦ 19ου αἰ. διακρίνεται ὁ Γιαννούλης Χαλεπᾶς γιὰ τὴ δύναμη τῆς σύλληψης.

Γ.Φυτάλη (1832-1880), Βοσκός (Εθνική Πινακοθήκη).

Γ. Χαλεπᾶ (1851-1938) Σάτυρος και "Έρως" (Έθνική Πινακοθήκη). Έργο από την πρώτη περίοδο της καλλιτεχνικής δράσης του Χαλεπᾶ. Ανανένει την άρχαια παράδοση σὲ μιὰ έλευθερη σύνθεση γεμάτη από χάρη και νεανική δροσιά. "Οταν άργυτερα ή διανοητική άρρωστεια τοῦ σκοτείνιαστοῦ λογικοῦ, τὰ προπλάσματα ποὺ ἐπλαέε ἀσταμάτητα, ἔχουν μιὰ δύναμη στὴ σύνθεση και στὴν ἔκφραση, καταπληκτική".

ληψης και τὴν ζωντάνια τῶν ἔργων του.

Σημαντικὸς ἀρχιτέκτονας τοῦ περασμένου αἰώνα είναι ὁ Σταμάτης Κλεάνθης, ποὺ σπούδασε στὸ Βερολίνο, ἀλλὰ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὴν ἄρχαια Ἑλληνικὴ και βυζαντινὴ παράδοση (ἔργο του τὸ παλάτι τῆς δούκισσας τῆς Πλακεντίας, σήμερα βυζαντινὸ μουσεῖο).

Δ. Φιλιππόπη (1840-1920) Η ἀναπαυομένη τῆς Κεφαλονιάς. (Η φωτογραφία μᾶς παραχωρήθηκε ἀπὸ τὸν ἔγγονό τοῦ γλύπτη κ. Στρατή Γ. Φιλιππόπη.)

"Ἔνα βαυμασίο νεοκλασικὸ γλυπτό τοῦ μεγάλου καλλιτέχνη, ἀδημοσίευτο και σχεδὸν ἅγνωστο. "Ἔχει στήθη στὸ Δράπανο τῆς Κεφαλονιάς, πάνω στὸν τάφο τῆς Ἀγγελικῆς Λοβέρδου, ποὺ πέθανε ὅταν 1874. Χαρακτηριστικὴ είναι ἡ ἐπεξεργασία τῆς λεπτομέρειας, ἡ φυσικότητα στὴ στάση, ἡ σοβαρότητα και ἡ χάρη στὴν ἔκφραση".

Δ. Σολωμός

Κ. Παλαμάς

'Επιστήμη

Μουσική

‘Η λογοτεχνία μας εδωσε μεγάλες μορφές, όπως ο **Διονύσιος Σολωμός**, πού στήν ποίησή του βρίσκομε τὸ ἀνώτατο καλλιτεχνικὸ καὶ ἡθικὸ νόγμα τοῦ ἄγώνα τοῦ 1821 («Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι»). ο **Άλεξανδρος Παπαδιαμάντης**, πού στὰ ἡθογραφικά του διηγήματα παρουσίασε σὲ μορφὴ ζωντανὴ καὶ ἀνεπανάληπτὴ τὴ ζωὴ καὶ τοὺς καημοὺς τῶν Ἑλλήνων νησιωτῶν τῆς ἐποχῆς του («Φόνισσα», «Διηγήματα»). ο **Κωστής Παλαμᾶς**, πού στὴ μεγαλόπονη ἔμπνευσή του θέλησε νὰ δέσῃ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ ιστορία σὲ ἐπικά, δραματικὰ καὶ ἄλλοτε λεπτότατα λυρικὰ ποιητικὰ ἔργα («Φλογέρα βασιλιᾶ», «Δωδεκάλογος τοῦ γύφτου», «Ἀσάλευτη ζωή», «Τάφος»).

Απὸ τοὺς νεωτέρους εἶναι ο **Νίκος Καζαντζάκης** («Οδύσσεια», ταξιωδιατικά, μυθιστορήματα) καὶ ο **Αγγελος Σικελιανός** («Λυρικὸς βίος», «Θέατρο»), μεγάλοι δημιουργοὶ καὶ στοχαστές, πού ἔφεραν στὴν Ἑλλάδα τὰ φιλοσοφικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ρεύματα τοῦ μεσοπολέμου καὶ ἔδωσαν μὲ δύναμη καὶ λυρισμὸ ἑλληνικὴ ἔκφραση στὰ προβλήματα καὶ στὴν ἀγωνία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου· ο **Κων/νος Καβάφης** μὲ τὴν ιδιόμορφὴ ἐσωτερικότητα καὶ μελαγχολία τῆς ποίησής του· ο **Γιώργος Σεφέρης**, λυρικὸς στοχαστής καὶ ύμνητής τῆς ἑλευθερίας, πού τιμήθηκε μὲ τὸ βραβεῖο Νόμπελ, καὶ ἄλλοι.

Παράλληλα καλλιεργήθηκαν οἱ φυσικὲς καὶ θεωρητικὲς ἐπιστῆμες· ἡ γλωσσολογία, ἡ ιστορία, ἡ ἀρχαιολογία, ἡ φιλολογία. Ιδιαίτερη σημασία πῆρε ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα, πού ἀρχισε ἀπὸ τὸν 19ον αἰ., μὲ τὸν **Νικόλαο Πολίτη** καὶ ποὺ φανερώνει καὶ ὑπογραμμίζει τὴ θαυμαστὴ γλωσσικὴ ἐνότητα καὶ τὴ συνέχεια τῆς πολιτιστικῆς παράδοσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὧς σήμερα.

Ἡ νεοελληνικὴ μουσική, ἀφοῦ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ., μὲ κύριο ἐκπρόσωπο τὸν **Έπιπανήσιο Σπύρο Σαμάρα**, ἀκολούθησε πιὸ πολὺ ιταλικὰ πρότυπα, στὶς ἀρχές περίπου τοῦ 20ου αἰ. μὲ τὴ δημιουργία τῆς «Νεοελληνικῆς ἐθνικῆς σχολῆς» ἀπὸ τὸν **Μανόλη Καλομοίρη** πῆρε μιὰ ἑλληνικὴ φυσιογνωμία καὶ ἀρχισε νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λαϊκὴ παράδοση.

Στὴν ἐποχή μας, ἀπὸ τὰ 1950 καὶ ἐπειτα, προσανατολίστηκε πάλι πρὸς τὰ σύγχρονα πρωτοποριακὰ μουσικὰ ρεύματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1) Ποιά είναι γενικά ἡ πολιτική, οἰκονομική καὶ πολιτιστική κίνηση στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν 19ον αἰ. καὶ τὸν μεσοπόλεμο;

2) Νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ προβλήματα: θετικὰ ἐπιτεύγματα καὶ ἀρνητικές καταστάσεις.

Η διεθνής κατάσταση από τα 1933-1939

Τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα καλύπτεται ἀπὸ τὶς διαρκεῖς προκλήσεις τῶν φασιστικῶν κρατῶν καὶ τὴ διστακτικὴ στάση τῶν δυτικῶν δυνάμεων, ποὺ ἤλπιζαν μὲ τὶς ύποχωρήσεις νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνη.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΒΗΣΣΥΝΙΑΣ(1933-1936)

Ο Μουσολίνι ἐπωφελήθηκε ἀπὸ μικροεπεισόδια στὰ σύνορα Ἐρυθραίας-Αιθιοπίας γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο τῆς Ἀβησσυνίας. Ο αὐτοκράτορας Χαϊλὲ Σελασίε κατέφυγε στὴν K.T.E., ἀλλὰ οἱ δυτικὲς δυνάμεις ἀπέφυγαν νὰ πάρουν αὔστηρὰ μέτρα ἐναντίον τῆς Ἰταλίας, γιὰ νὰ μὴν τὴν στρέψουν πρὸς τὴ Γερμανία. Ἔτσι οἱ κυρώσεις ήταν ἀσήμαντες· ἡ Ἀγγλία δὲν ἔκλεισε τὸ Σουέζ στὴ μεταφορὰ ὅπλων καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἐφοδίαζε τὴν Ἰταλία μὲ πετρέλαιο. Τὸν Μάρτιο τοῦ 1936, ἀφοῦ πολέμησε μὲ τὰ σκληρότερα μέσα τὸν αιθιοπικὸ λαό, ὁ Μουσολίνι κατέλαβε τὴν Ἀβησσυνία. Οἱ Γερμανοὶ εἶχαν ύποστηρίξει τὴν Ἰταλία καὶ οἱ σχέσεις τους ἔγιναν στενότερες.

Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ (1936-1939)

Στὰ 1936 ἐπεβλήθη στὴν Ἰσπανία ἡ ἀριστερά. Ἄλλὰ ὁ κλῆρος, ἡ Ἰσπανικὴ ἀριστοκρατία κι' ἔνα μέρος τοῦ στρατοῦ ἀντιδροῦσαν. Τὸν Ἰούλιο 1936 μιὰ ὄμαδα ἀξιωματικῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν στρατηγὸ Φράνκο ἔκαναν κίνημα στὸ Μαρόκο. Τὰ ἐπαναστατικὰ στρατεύματα πέρασαν καὶ κατέλαβαν ἔνα μέρος τῆς Ἰσπανίας. Οἱ κυβερνητικοὶ

Πόλεμος
Ἀβησσυνίας (1933-1936)

Ἐμφύλιος πόλεμος
Ἰσπανίας

Πικάσσο, Γκουερνίκα.
Τὸ ἔργο (χαρακτηριστικὸ τῆς σύγχρονης ἀφηρημένης τέχνης) στάθηκε μιὰ ἐντονη διαμαρτυρία γιὰ τὸν βομβαρδισμὸ τῆς Ἰσπανικῆς πόλης Γκουερνίκα.

Η λαογραφία μας δόμος μεγάλες υποφές, δημος ο Διονύσιος
όργανωσαν τήν άντισταση και ἄρχισε ἔνας σκληρός ἐμφύλιος
πόλεμος. Οι εύρωπαικὲς δυνάμεις Ἀγγλία-Γαλλία κράτησαν ούδε-
τερότητα, ἀλλὰ ὁ Χίτλερ και ὁ Μουσολίνι ὑποστήριξαν μὲ κάθε
μέσον τὸν Φράνκο και βρῆκαν τήν εύκαιρία νὰ δοκιμάσουν στήν
Ἰσπανία τὰ νέα δηλαδός τους. "Ετσι οἱ κυβερνητικοὶ νικήθηκαν και
ἀναγκάστηκαν νὰ καταφύγουν στὴ Γαλλία.

Δ. Σπάνος Επίκουρος Καθηγητής
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Διάσκεψη Μονάχου

Οἱ παραμονὲς τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου. Γερμανικὲς προκλήσεις

Στὰ 1936 ή Γερμανία, ποὺ ἦταν ὡς τότε διπλωματικά ἀπομονωμέ-
νη, ἐπέτυχε τὴ συμμαχία τῆς Ἰταλίας και Ἱαπωνίας. "Ετσι σχηματί-
στηκε ὁ ἀξονας Βερολίνου-Ρώμης-Τόκιο και ὁ Χίτλερ πῆρε θάρρος
γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὶς προκλήσεις.

Κατὰ τὰ 1938 ὁ Χίτλερ προσάρτησε τὴν Αὐστρία, χωρὶς ἡ Εὐρώπη
ν' ἀντιδράσῃ. "Υστερα ἄρχισε ν' ἀπαιτῇ τὴν ἔνωση τῶν Σουδιτῶν,
δηλαδὴ τὴν περιοχὴ τῆς Τσεχοσλοβακίας, ὅπου κατοικοῦσαν Γερ-
μανοί. Οι εύρωπαικὲς δυνάμεις πρότειναν διάσκεψη, ποὺ ἔγινε στὸ
Μόναχο τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1938. Πήραν μέρος ὁ πρωθυπουργὸς
τῆς Ἀγγλίας Τσάμπερλαϊν, τῆς Γαλλίας Νταλαντιέ, ὁ Χίτλερ και ὁ
Μουσολίνι.

'Ο Χίτλερ κατόρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὶς ἀπόψεις του και αὐτὸ τὸν
ἔπεισε γιὰ τὴν ἀδυναμία τῶν δυτικῶν δυνάμεων, Οἱ Ἀγγλοὶ και ὁι
Γάλλοι θεώρησαν τὴ διάσκεψη μεγάλη ἐπιτυχία γιὰ τὴν ἔξασφάλιση
τῆς εἰρήνης, δημος ὁ Χίτλερ κατέλαβε σὲ λίγο και τὴν περιοχὴ τῶν
Σουδιτῶν και ὁλόκληρη τὴν Τσεχοσλοβακία.

'Η κατάληψη τῆς Τσεχοσλοβακίας ἔπεισε τὶς δυτικὲς δυνάμεις
ὅτι ὁ πόλεμος ἦταν ἀναπόφευκτος. Προσπάθησαν νὰ ὀργανώσουν
συμμαχίες και νὰ ἔξασφαλίσουν τὰ κράτη ποὺ κινδύνευαν. 'Η
Ἀγγλία και ἡ Γαλλία συμμάχησαν μὲ τὴν Πολωνία και ἐγγυήθηκαν
τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ἐλλάδας και Ρουμανίας. "Εγιναν προσπά-
θειες και γιὰ συμμαχία μὲ τὴν Ρωσία. 'Ἐνῶ δημος οἱ διαπραγματεύ-
σεις ἔχρονιζαν και δὲν εἶχαν καταλήξει σὲ ἀποτέλεσμα, οἱ Γερμανοί
κατόρθωσαν νὰ ὑπογράψουν σχέδιο μη ἐπιθέσεως μὲ τοὺς Ρώσους.
Αὐτὸ διευκόλυνε τοὺς Γερμανοὺς νὰ ἀρχίσουν τὸν πόλεμο στὴ
Δύση. 'Ο Στάλιν πῆρε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνακαταλάβῃ τὰ ἐδάφη ποὺ
εἶχε παραχωρήσει ἡ Ρωσία μὲ τὴ Συνθήκη τοῦ Brest Litowsk (1918).
Λίγο ἀργότερα, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1939, ὁ Χίτλερ ἐπετέθη στὴν
Πολωνία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦσε τὸ λιμάνι και τὸν διάδρομο τοῦ
Ντάντσιχ. "Ηλπίζε πὼς οἱ Εύρωπαιοι δὲν θὰ κινηθοῦν, ἀλλὰ στὶς 3
Σεπτεμβρίου ἡ Ἀγγλία και ἡ Γαλλία τοῦ κήρυξαν τὸν πόλεμο.

Κ. Παλαμάς

ρεαλιστική θεωρία
της πολιτικής

Μονάχος

Κατάληψη
Τσεχοσλοβακίας

Συμφωνία
Γερμανίας-Ρωσίας

Πολωνία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ : Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1939-1945)

‘Ο πόλεμος στήν Εύρωπη (1939-1941)

Οι Γερμανοί, δημιουργοί και στά 1914, ήλπισαν στὸν κεραυνοβόλο πόλεμο. Μεταχειρίστηκαν μηχανοκίνητες δυνάμεις και ἔκαναν ισχυρές αεροπορικές ἐπιθέσεις μὲν ἀεροπλάνα στούκας (εἰδικά γιὰ κάθετες ἐφορμήσεις) γιὰ νὰ παραλύσουν τὶς συγκοινωνίες και νὰ μειώσουν τὸ ήθικὸ τοῦ στρατοῦ τῶν ἀντιπάλων. Κατέλαβαν τὴν Πολωνία, Δανία και ἔκαναν ἐπίθεση στήν ‘Ολλανδία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο. Ἐνῶ ὅμως τὰ γαλλικὰ και ἀγγλικὰ στρατεύματα πολεμοῦσαν στὸ Βέλγιο, μιὰ δεύτερη ισχυρότερη ἐπίθεση ἐκδηλώθηκε νοτιότερα στήν περιοχὴ τῶν Ἀρδεννῶν πρὸς τὸ Σεντάν. Οι Γερμανοί προχώρησαν πρὸς τὴν Μάγχη και ὁ συμμαχικὸς στρατὸς βρέθηκε ἀποκλεισμένος. Μὲ μιὰ πραγματικὰ καταπληκτικὴ προσπάθεια τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα κατόρθωσαν νὰ ἀποφύγουν τὴν παράδοση και νὰ περάσουν στήν ‘Αγγλία. Ἡ γαλλικὴ ἀντίσταση συντρίφηκε και οἱ Γερμανοί κατέλαβαν τὸ Παρίσιο. Μιὰ κυβέρνηση φιλογερμανικὴ ἐγκαταστάθηκε στὸ Βισύ, μὲ πρόεδρο τὸν στρατηγὸ Πεταίν, ἥρωα τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

Μετὰ τὴν ἡττα τῆς Γαλλίας ἡ ‘Αγγλία συνέχισε μόνη τὸν πόλεμο. ‘Ο Χίτλερ, ποὺ σχεδίαζε ἀπόβαση στὴ Μ. Βρεταννία, ἄρχισε νὰ προετοιμάζῃ τὸ ἔδαφος μὲ μεγάλες αεροπορικὲς ἐπιδρομὲς γιὰ νὰ σπάσῃ τὸ ήθικὸ τοῦ λαοῦ και νὰ καταστρέψῃ τὶς βιομηχανικὲς ἐγκαταστάσεις. Παρὰ τὶς μεγάλες καταστροφὲς ὅμως και τὸ πλῆθος τῶν θυμάτων ὁ ἀγγλικὸς λαὸς δὲν κάμφθηκε. Ἡ ἀγγλικὴ αεροπορία (R.A.F.) ἀναδιοργανώθηκε και προκάλεσε τέτοιες ἀπώλειες στοὺς Γερμανούς, ὥστε ἀναγκάστηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχείρηση. Παράλληλα οἱ γερμανικὲς στρατιὲς στράφηκαν στὰ Βαλκάνια και κατέλαβαν τὴν Ρουμανία (‘Ιούνιος 1940).

‘Ο πόλεμος στήν ‘Ελλάδα (1940-1941)

Οι Ἰταλοί εἶχαν καταλάβει στά 1939 τὴν ‘Αλβανία και τὴ μεταχειρίστηκαν ώς βάση γιὰ ἐπέκταση στὰ Βαλκάνια.

‘Απὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1940 εἶχαν ἀρχίσει τὶς προκλήσεις και στήν ‘Ελλάδα. ‘Η σημαντικότερη ἦταν ὁ τορπιλισμὸς τοῦ ἀντιτορπιλικοῦ «‘Ελλη» μέσα στὸ λιμάνι τῆς Τήνου (15 Αὔγουστου 1940). Τέλος, στὶς 28 Ὁκτωβρίου 1940, στὶς 3 τὰ μεσάνυχτα, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας Γκράτσι ξύπνησε τὸν πρωθυπουργὸν ‘Ιω. Μεταξᾶ και τοῦ ἔδωσε τελεσίγραφο ποὺ ἀπαιτοῦσε στρατιωτικὲς βάσεις στήν ‘Ελλάδα. ‘Ο Μεταξᾶς ἀρνήθηκε. Λίγες ώρες πρὶν εἶχε ἀρχίσει ἡ Ἰταλικὴ ἐπίθεση στὰ ἑλληνικὰ σύνορα. Μπροστὰ στὴν ἀπρόοπτη ἐπίθεση τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα τῶν συνόρων ἀναγκάστηκαν νὰ

Γερμανικὴ πολεμικὴ
στρατηγικὴ

Β' παγκόσμιος
πόλεμος (1939-1945)

“Ηττα τῆς Γαλλίας

‘Αεροπορικὸς
πόλεμος στὴν
‘Αγγλία

‘Αλβανικὸς πόλεμος
(1940-1941)

συμπτυχθοῦν. Γρήγορα δῶμας ἀνασυντάχτηκαν καὶ ἅρχισαν τὴν ἀντεπίθεση. Οἱ Ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ὁ λαὸς πολέμησαν μὲν θαυμαστὴ ἐνότητα καὶ ἐνθουσιασμό. Οἱ Ἑλληνικὲς νίκες, οἱ πρῶτες στὴν Εὐρώπη ἐναντίον τοῦ ἄξονα, ἔκαναν κατάπληξη καὶ ἐνθουσίασαν ὅλο τὸν κόσμο.

Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα προχώρησαν πρὸς τὴν Β. "Ηπειρο καὶ ἀπελευθέρωσαν ἄλλη μιὰ φορά τὴν Κορυτσά, τοὺς 'Αγ.

Από τις ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς.

ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΙ

**ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΔΕΣΠΟΖΕΙ ΗΝΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ
ΕΒΟΜΒΑΡΔΙΣΘΗΣΑΝΟΙ ΙΤΑΛΙΚΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ
τοῦ Μπάρι, τοῦ Μπρίντιζι καὶ οἱ Ἀγιοι Σαράντα**

**Πρός πλήρη έξουδετέρωσιν
ΤΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ**

AL REFORMATEUR

В ПРАВИТЕЛСТВУЮЩИХ СУДАХ

**Η ΠΕΙΣΜΑΤΟΔΕΣΤΕΡΑ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΞΕΤΥΑΙΧΩ ΕΙΣ ΤΑ ΣΤΕΝΑ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ
ΠΡΩΤΟΦΑΝΗΣ Ο ΕΞΑΠΟΛΥΘΕΙΣ ΟΓΚΟΣ ΠΥΡΟΣ
Η ἀμυνα τῶν Ἀγγλῶν καὶ ἡ Γερμανικὴ προώθησις**

A black and white photograph showing a small, narrow boat with a single occupant. The person is sitting upright, facing forward. The boat is positioned in the lower half of the frame, with a dark, textured background above it.

«Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ»

Σαράντα, τὸ Ἀργυρόκαστρο, τὴν Πρεμετή, τὴν Χιμάρα. Οἱ γυναικεῖς τῆς Ἡπείρου φορτώνονταν καὶ ἀνέβαζαν τὰ πολεμοφόδια πάνω στίς βουνοκορφές ὅπου ὁ στρατὸς πολεμοῦσε μέσα στὰ χιόνια καὶ σὲ φοβερές δυσκολίες.

Τὸ Μάρτιο τοῦ 1941 ἡ Βουλγαρία συμμάχησε μὲ τὸν ἄξονα: τὸ Ἱδιό ἔκανε καὶ ἡ Σερβία, ὅπου ἡ κυβέρνηση ἤταν φιλογερμανική, ἀλλὰ ὁ σερβικὸς λαός ἐπαναστάτησε, ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνηση κι' ἐνώθηκε μὲ τοὺς συμμάχους. Τὰ γερμανικά στρατεύματα ἔκαναν ἐπίθεση στὴ Σερβία καὶ στὴν Ἑλλάδα τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πολέμησε μὲ γενναιό-

τητα, ἀλλὰ οἱ μηχανοκίνητες γερμανικὲς δυνάμεις διέσπασαν τὰ ἐλληνοσερβικὰ σύνορα καὶ προχώρησαν στὴν πεδιάδα τοῦ Ἀξιοῦ. 'Ο ἐλληνικὸς στρατός, ποὺ βρισκόταν στὰ μακεδονικὰ ὄχυρα, ἀν καὶ κυκλωμένος, πολέμησε ἡρωϊκὰ ὡς τὸ τέλος.

Γερμανική ἐπίθεση
στὴν Ἑλλάδα

Οἱ Γερμανοὶ προχώρησαν καὶ μπῆκαν στὴν Ἀθήνα στὶς 27 Ἀπριλίου 1941. 'Ο Γεώργιος Β' καὶ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνηση πέρασαν στὴν Κρήτη. Λίγο ἀργότερα οἱ Γερμανοὶ κατόρθωσαν νὰ καταλά-
βουν καὶ τὴν Κρήτη μὲ στρατεύματα ἀλεξιπτωτιστῶν, παρὰ τὴν γενναίᾳ ἀντίσταση τῶν κατοίκων. 'Η κυβέρνηση καὶ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἔφυγαν στὴν Αίγυπτο, ὅπου συνέχισαν τὸν ἄγωνα.

Στὴν Ἑλλάδα ἤρχισε μιὰ τριπλὴ κατοχὴ Γερμανῶν, Ἰταλῶν καὶ Βουλγάρων, (Οἱ τελευταῖοι κατέλαβαν τὴν Μακεδονία). 'Η παραγωγὴ ἀπορροφήθηκε ἀπὸ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα, τὸ νόμισμα ἔχασε τὴν ἀξία του. 'Ο ἐλληνικὸς πληθυσμὸς μειώθηκε φοβερά ἀπὸ τὴν πείνα, τὶς σφαγὲς καὶ τὶς καταστροφὲς κάθε εἰδους (600000 νεκροὶ).

Κατοχὴ

'Ο πόλεμος γίνεται παγκόσμιος (1941-1942)

'Η κάθοδος τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ στὰ Βαλκάνια καὶ ἡ κατάλη-
ψη τῆς Βουλγαρίας-Σερβίας ἀνησύχησε τὴν Ρωσία καὶ προκάλεσε σύγκρουση μεταξὺ Γερμανῶν-Ρώσων. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1941 τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἔκαναν ἐπίθεση-ἀστραπὴ στὰ ρωσικὰ ἐδά-
φη καὶ προχώρησαν στὸ ἐσωτερικὸ καταστρέφοντας τὴν χώρα. Προχώρησαν δῆμος πολὺ πέρα ἀπὸ τὶς βάσεις τους· πίσω τους ὄργανώθηκαν ρωσικὲς ἀνταρτικὲς ὁμάδες καὶ ὁ χειμώνας ἤρχισε νωρίτερα ἀπὸ δ, τι περίμεναν.

'Ο πόλεμος γίνεται παγκόσμιος (1941-1942)

Οἱ 'Ιάπωνες τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1941 ἔκαναν ξαφνικὴ ἐπίθεση στὴν ἀμερικανικὴ βάση τοῦ Πέρλ Χάρμπορ, στὴ Χαβάη, καὶ κατέ-
στρεψαν τὸν ἕκεī ἀμερικανικὸ στόλο. Αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ κηρύξῃ ἡ Ἀμερικὴ τὸν πόλεμο. Οἱ 'Ιάπωνες πήραν ἀπὸ τὴν κυβέρ-
νηση τοῦ Βισὺ βάσεις στὴν Ἰνδοκίνα, κατέλαβαν τὴν Βιρμανία, τὰ νησιά τῆς Ἰνδονησίας καὶ πλησίασαν τὶς Ἰνδίες.

οἴκοι της πολιτείας

Πέρλ Χάρμπορ

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1942 οἱ Γερμανοὶ συνέχισαν τὴν ἐπίθεση στὴν Ρωσία καὶ βάδισαν πρὸς τὸν Καύκασο γιὰ ν' ἀποκόψουν τὰ ρωσικὰ πετρέλαια. Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα βρέθηκαν σὲ κρίσιμη θέση. "Αλλὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἔκαναν ἀπόβαση στὴν Ἀφρικὴ καὶ βάδισαν ἀπὸ τὴν Κυρηναϊκὴ πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρεια.

'Η ἀντεπίθεση τῶν συμμάχων (1942-1945)

'Απὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1942 ἡ κατάσταση γιὰ τοὺς Γερμανοὺς ἀλλαξε. Οἱ Ρώσοι τοὺς σταμάτησαν στὸν Καύκασο, κέρδισαν μιὰ

Ἀντεπίθεση
συμμάχων (1942-1945)

'Ο Τσώρτσιλ, Ρούσσελ και Στάλιν στη συνάντηση της Γίλατας (Φεβρουάριος 1945)

στηκαν δύο νέα μέτωπα: Τα άγγλοαμερικανικά στρατεύματα έκαναν άπόβαση στή Νορμανδία και προχώρησαν πρός τή Γερμανία και Γαλλία, ένων άλλος στρατός, άφοϋ άπέκρουσε τούς Γερμανούς στήν Αφρική, πέρασε στήν Ιταλία. 'Ο Μουσολίνι συνελήφθη στή Β. Ιταλία και θανατώθηκε άπό Ιταλούς άντάρτες.

Τα ρωσικά στρατεύματα άπελευθέρωσαν τις βαλκανικές χώρες και οι 'Αγγλοι έκαναν άπόβαση στήν Ελλάδα ('Οκτώβριος 1944).

'Ο Χίτλερ συνέχιζε τόν πόλεμο έπλιζοντας σε νέα σπλα, πού έτοιμαζαν Γερμανοί έπιστήμονες, άλλα οι Ρώσοι κατέλαβαν τήν Πολωνία, μπήκαν στή Γερμανία και πλησίασαν στό Βερολίνο. Τότε άναγκάστηκε ν' αύτοκτονήση ('Απρίλιος 1945).

'Ατομική βόμβα

Στήν Ασία συνεχίζονταν οι έπιχειρήσεις. Στό μεταξύ οι έρευνες γιά τή διάσπαση τού άτομου είχαν προχωρήσει και κατασκευάστηκε ή πρώτη άτομική βόμβα. 'Ο πρόεδρος Τρούμαν, πού διαδέχτηκε τόν Ρούσσελ, έδωσε διαταγή νά ρίξουν δύο άτομικές βόμβες στήν Ιαπωνία, στό Ναγκασάκι και στή Χιροσίμα. 'Η καταστροφή ήταν κάτι τό τρομακτικό: 150 χιλ. θύματα, και δσοι έζησαν σημαδεύτηκαν γιά πάντα άπό τή ραδιενέργεια. 'Η Ιαπωνία άναγκάστηκε νά ζητήση είρηνη (Αύγουστος 1945).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

- 1) Ποιά γεγονότα και καταστάσεις προετοίμασαν τόν Β' παγκόσμιο πόλεμο;
- 2) Ποιά είναι τά σπουδαιότερα γεγονότα τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου σε γενικές γραμμές;
- 3) Ποιά ή θέση τής Ελλάδας στόν Β' παγκόσμιο πόλεμο;

μεγάλη νίκη στό Στάλινγκραντ (Φεβρουάριος 1942) και άρχισαν άντεπίθεση έλευθερώνοντας τά ρωσικά έδάφη.

Στίς εύρωπαικές χώρες όργανώθηκαν όμάδες άντιστάσεως πού προκαλούσαν μεγάλες φθορές στούς Γερμανούς. Στήν "Απω Ανατολή" άρχισε ή άντεπίθεση κατά τών Ιαπώνων και ή άνακατάληψη τών νησιών. Οι Αμερικανοί έκαναν άεροδρόμια στά νησιά πού κατελάμβαναν και σφυροκοπούσαν τις Ιαπωνικές βάσεις και τά έργοστάσια. Τό καλοκαίρι τού 1944 σχηματί-

B. Ο μεταπολεμικός κόσμος

Συνέπειες τοῦ πολέμου. Γενική κατάσταση

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος δὲν ἄλλαξ σημαντικά τὰ σύνορα τῶν κρατῶν, διαμόρφωσε δῆμαρχος νέες καταστάσεις. Η Ἰταλία παραχώρησε τὴν Ἰστρία στὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὰ Δωδεκάνησα στὴν Ἑλλάδα (1947). Η Ρωσία προσάρτησε τὴν Βεσσαραβία, τὰ βαλτικὰ κράτη καὶ ἔνα μέρος τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Α. Πρωσίας. Γύρω στὰ ρωσικὰ σύνορα στὴν Εὐρώπη ὀργανώθηκαν οἱ λαϊκὲς δημοκρατίες τῆς Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Πολωνίας, Ούγγαριας, Τσεχοσλοβακίας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Γιουγκοσλαβία, ποὺ ἀποσπάστηκε (1948), οἱ ἄλλες ἔμειναν κάτω ἀπὸ τὴν ρωσικὴ ἐπιρροή. Μὲ τὴν Γερμανία δὲν ἔγινε καμιὰ συνθήκη. Η τύχη τῆς καθορίστηκε ἀπὸ τὰ ἔδαφη τὰ ὅποια εἶχαν καταλάβει τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα. Στὰ 1948 οἱ δυτικὲς δυνάμεις ἀπέσυραν τὰ στρατεύματά τους καὶ στὰ 1949 σχηματίστηκαν δύο γερμανικὰ κράτη: ἡ ὁμοσπονδιακὴ δημοκρατία τῆς Δ. Γερμανίας μὲ πρωτεύουσα τὴν Μπόν (Βούν) καὶ ἡ λαϊκὴ δημοκρατία τῆς Α. Γερμανίας μὲ πρωτεύουσα τὸ Α. Βερολίνο, ποὺ ἔμεινε κάτω ἀπὸ τὴν ρωσικὴ ἐπιρροή.

Γιὰ νὰ λείψῃ τὸ θέμα τῶν μειονοτήτων, ποὺ ἔδωσε καὶ τὴν ἀφορμὴ τοῦ Β. παγκοσμίου πολέμου, ἔγιναν μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμῶν. Ο αἰώνας μας εἶναι ὁ τραγικὸς αἰώνας τῶν προσφύγων. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου οἱ φοβερὲς μετακινήσεις τῶν Ἐβραίων καὶ τῶν ὁμήρων, ποὺ οἱ ναζί ὀδηγοῦσαν στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως καὶ στὰ κρεματόρια, δημιούργησαν 12 ἑκατομμύρια θύματα. Μετά τὸν πόλεμο ἐπτὰ ἑκατομμύρια Γερμανοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Α. Γερμανία, καθὼς προχωροῦσαν τὰ ρωσικὰ στρατεύματα. Οἱ Γερμανοὶ διώχτηκαν καὶ ἀπὸ τὴν Πολωνία, Ρουμανία, Ούγγαρια, Τσεχοσλοβακία. Τὸ ίδιο ἔγινε καὶ ἀπὸ τῶν ἀποικιακῶν κρατῶν, οἱ Εὐρωπαῖοι ὑποχρεώθηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὶς ἀποικίες. Η ἐπέκταση τοῦ κράτους τοῦ Ισραὴλ δημιούργησε τοὺς Παλαιστινίους πρόσφυγες.

Ο ἐλληνισμὸς δοκίμασε στὸν 200 αι. τὴν πικρὴ πείρα ἀπὸ τοὺς πρόσφυγες τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ μεταπολεμικά τῆς Ρουμανίας, τῆς Αιγύπτου, τῆς Κων/πολης. Τελευταῖα, ἀς ἐλπίσωμε προσωρινό, ἀλλὰ ὅχι λιγότερο ὀδυνηρό, εἶναι τὸ πρόβλημα τῶν προσφύγων τῆς Κύπρου.

Οἱ ύπερδυνάμεις. Διεθνὴς πολιτικὴ

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, μὲ τοὺς ἀεροπορικοὺς βομβαρδισμοὺς καὶ τὸν τεράστιο ἀριθμὸ θυμάτων (περίπου σαράντα ἑκατομμύρια νεκροὶ) προκάλεσε τὴν οἰκονομική, πολιτική, ἀκόμα καὶ τὴ δημογραφικὴ ἔξασθενιση τῆς Εὐρώπης. Στὸν κόσμο κυριάρ-

Γενικὴ πολιτικὴ κατάσταση μετά τὸν πόλεμο

Γερμανία

Πρόσφυγες

Ύπερδυνάμεις.
Διεθνὴς πολιτικὴ

χησαν μετά τὸν πόλεμο ἔξωευρωπαϊκὲς δυνάμεις, ἡ Ἀμερική, ἡ Ρωσία καὶ ἀργότερα ἡ Κίνα.

Ἡ Ἀμερικὴ ἔμεινε ἀθικτὴ ἀπὸ τὶς καταστροφὲς τοῦ πολέμου, ἐξεπέρασε τὴν οἰκονομικὴν κρίση τοῦ 1929, ἀνάπτυξε σὲ τεράστια κλίμακα τὴ βιομηχανία τῆς καὶ συγκέντρωσε τεράστια κεφάλαια.

Ψυχρὸς πόλεμος

Ἡ Ρωσία εἶχε πάθει φοβερὲς καταστροφὲς καὶ εἶχε τὰ περισσότερα ἀνθρώπινα θύματα (εἴκοσι ἑκατομμύρια νεκροὺς) ἢ ταν δῆμως μιὰ ἀπέραντη χώρα μὲ πολὺ μεγάλες οἰκονομικὲς δυνατότητες. Ὁ πόλεμος τῆς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς τὴν "Απω τὴν Ἀνατολὴ καὶ πρὸς τὴν κεντρικὴ Εὐρώπη.

Σχέδιο Μάρσαλ

Σύντομα οἱ δύο ύπερδυνάμεις μὲ τὰ διαφορετικὰ πολιτικοοικονομικὰ συστήματα καὶ τὰ συγκρουόμενα συμφέροντα βρέθηκαν ἀντιμέτωπες. ᩣ Ρωσίᾳ ἔκοψε τότε κάθε ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὶς χῶρες τῆς καὶ στὸν ύπόλοιπο κόσμο («σιδερένιο παραπέτασμα» ὃνδομασε ὁ Τσώρτσιλ αὐτὴ τὴν ἀπομόνωση). ᩣ Ἀμερικὴ ἐγκαίνιασε ἵνα μεγάλο πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς Εὐρώπης (σχέδιο Μάρσαλ-Marshall, 1947). Ἀπὸ τὸ σχέδιο αὐτὸ καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ βοήθεια ἐπωφελήθηκε ἡ Δ. Γερμανία, ποὺ ἔχοντας πηγὲς ἐνεργείας (γαιάνθρακα), τεχνικὸ καὶ ἐργατικὸ προσωπικὸ κατάλληλο, καὶ τὴν παλιὰ βιομηχανικὴ παράδοση, κατόρθωσε μέσα σὲ λίγο χρονικὸ διάστημα νὰ ἀναπτύξῃ τὴν οἰκονομία τῆς ἔτσι, ὥστε νὰ γίνη ἡ πρώτη βιομηχανικὴ δύναμη στὴν Εὐρώπη. Τὴν Ἰδιαίτερη μὲ πρόταση τοῦ προέδρου Τρούμαν (δόγμα Τρούμαν, 1947) ψηφίστηκε βοήθεια γιὰ τὴν Τουρκία καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἐποχὴ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Δόγμα Τρούμαν

N.A.T.O.

Στὰ 1949 οἱ δυτικοευρωπαϊκὲς χῶρες, ᩣ Ἀμερικὴ καὶ ὁ Καναδᾶς ἐνώθηκαν σὲ μιὰ συμμαχία (Βορειοατλαντικὸ σύμφωνο, N.A.T.O.) Στὸ N.A.T.O. πήραν μέρος καὶ ᩣ Ἑλλάδα καὶ ᩣ Τουρκία (1951). Οἱ συμμαχοὶ θὰ εἶχαν ἐνιαία στρατιωτικὴ ὄργάνωση. Ἀνάλογες συμμαχίες ἔγιναν ἀργότερα στὴ Μέση καὶ στὴν "Απω τὴν Ἀνατολή. Ἀντίστοιχα ὅργάνωσε καὶ ᩣ Ρωσία τὶς λαϊκὲς δημοκρατίες τῆς Α. Εὐρώπης (σύμφωνο Βαρσοβίας).

Ἐξοπλισμοί

Παράλληλα συνεχίστηκε ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν πυρηνικῶν ἔξοπλισμῶν: ᩣ Ρωσίᾳ κατασκεύασε τὴν πρώτη ἀτομικὴ βόμβα στὰ 1949· ᩣ Ἀμερικὴ τὴ βόμβα υδρογόνου στὰ 1952· στὰ 1953 τὴν ἀκολούθησε ᩣ Ρωσίᾳ.

Οἱ συμμαχίες καὶ οἱ ύπερεξοπλισμοὶ ἔκαναν τοὺς λαοὺς νὰ ζοῦν πάλι κάτω ἀπὸ τὸ ἄγχος ἐνὸς τρίτου φοβερότερου παγκοσμίου πολέμου· δῆμως ἡ ἐπίγνωση τῆς τρομακτικῆς δύναμης τοῦ ἀντιπάλου, ἡ πρόσφατη πείρα, ἵσως καὶ ἄλλοι ύπολογισμοί, ἔκαναν τὶς δύο ύπερδυνάμεις διστακτικές γιὰ μετωπικὴ σύγκρουση, ἀλλὰ δὲν ἀπέκλεισαν τὶς περιφερειακές ἀναμετρήσεις καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀσχετο μὲ τὴ σειρὰ τῶν τοπικῶν συγκρούσεων ποὺ χαρακτηρίζουν τὴ μεταπολεμικὴ ἐποχή.

Ο μεγάλος άμερικανοσοβιετικός άνταγωνισμός (ψυχρός πόλεμος) μειώθηκε μετά τὸν θάνατο τοῦ Στάλιν (1953), διατηρήσεις στὴ Ρωσία μιὰ πιὸ εύέλικτη πολιτική, ίδιως μετά τὴ σύγκρουση μὲ τὴν Κίνα (1962). Στὸ μεταξὺ εἶχαν ἀποκτήσει ἀτομικές καὶ ύδρογονικές βόμβες καὶ ἄλλες δυνάμεις (ἡ Ἀγγλία ύδρογονική βόμβα στὰ 1957, η Γαλλία καὶ η Κίνα ἀτομικές στὰ 1960 καὶ 1964). Στὰ 1963 ἔγινε συμφωνία νὰ σταματήσουν οἱ δοκιμές ἀτομικῶν δοπλων, ἐπειδὴ ἅρχισαν νὰ γίνωνται ἐπικίνδυνες μὲ τὴν ραδιενέργεια ποὺ ἔξαπέλυαν.

Απὸ τὰ 1961 ἅρχισαν τὰ διαπλανητικὰ ταξίδια. Αμερικανοὶ αστροναῦτες πάτησαν στὴ σελήνη, ἀργότερα φωτογραφήθηκε ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πλανήτη "Αρη" καὶ ἔγιναν μελέτες γιὰ τὴν κοσμικὴ ραδιενέργεια. Παράλληλα τὸ ὀπλοστάσιο τῶν δυνάμεων ἐνισχύθηκε μὲ νέα δοπλα, τοὺς πυραύλους.

Απὸ τὰ 1956 τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν ύπερδυνάμεων ἀντικατάστησε ὁ ὅρος «συνύπαρξη», ποὺ εἶναι κάτι ἀνάλογο μὲ τὴν παλιὰ εὐρωπαϊκὴ ισορροπία, σὲ παγκόσμια τώρα κλίμακα.

‘Η ἀπελευθέρωση τῶν ἀποικιῶν. ’Αδέσμευτες χῶρες

Η ἑθνικὴ κίνηση στὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική, ποὺ εἶχε ἀρχίσει μετὰ τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο, ὀλοκληρώθηκε στὴν ἐποχὴ μας. Απὸ τὸ 1947 καὶ ὑστερα ἡ Ἰνδία, τὸ Πακιστάν, τὸ Κογκό, ἡ Λιβύη, ἡ Ἀλγερία καὶ γενικὰ cí παλιὲς ἀφρικανικές καὶ ἀσιατικές ἀποικίες ἔγιναν ἀνεξάρτητα κράτη. Τὰ κράτη αὐτὰ εἶχαν πολλὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα: τοὺς ἔλειπαν τὰ κεφάλαια, η οἰκονομία τους ἦταν γεωργικὴ καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο πολὺ χαμηλό. Πῆραν δῆμως μέρος στὸν Ο.Η.Ε. καὶ μὲ πρωτοβουλία τῆς Ἰνδίας καὶ συμμετοχὴ τῆς Γιουγκοσλαβίας σχημάτισαν μιὰ μεγάλη ὁμάδα ἀδέσμευτων χωρῶν, ποὺ παίζει ἔνα ρόλο καὶ πιὸ σημαντικὸ στὴ λύση τῶν διεθνῶν προβλημάτων ἀπὸ τὸν Ο.Η.Ε.

’Αραβοϊσραηλινὸς ἀνταγωνισμός

Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ σοβαρὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ μεσανατολικὴ κρίση, δηλαδὴ Ἀράβων-Ισραηλινῶν καὶ τὸ σχετικὸ μ' αὐτὴν ἐνεργειακὸ πρόβλημα ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν ἔλλειψη καὶ τὴν ἄνοδο τῆς τιμῆς τοῦ πετρελαίου.

Ἡ ἐγκατάσταση τῶν Ἐβραίων στὴν Παλαιστίνη, ποὺ ἔγινε μετὰ τὸ τέλος τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου, καὶ ἡ προσπάθειά τους νὰ ἀνασυστήσουν καὶ νὰ ὀργανώσουν τὸ κράτος τοῦ Ἰσραὴλ τοὺς ἔφερε κάποια στιγμὴ σὲ σύγκρουση μὲ τὶς ἀραβικές χῶρες καὶ προκάλεσε μιὰ σειρὰ ἀπὸ πολέμους ἀπὸ τὰ 1956 ὥς σήμερα. Πολλὲς προσπάθειες ἔγιναν καὶ γίνονται γιὰ τὴν διευθέτηση τῆς διαφορᾶς.

‘Ο Οργανισμός Ήνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.)

O.H.E.

Κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου δла τὰ κράτη συνειδητοποίησαν ότι ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ μιὰ παγκόσμια ὁργάνωση ἰσχυρότερη καὶ πληρέστερη ἀπὸ τὴν Κ.Τ.Ε. (Κοινωνία τῶν Εθνῶν) γιὰ νὰ περιφρουρήσῃ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου καὶ νὰ συμβάλῃ στὴ διεθνῆ συνεργασία καὶ κατανόηση. Στὴ συνάντηση τῆς Γιάλτας (Φεβρουάριος 1945) οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μεγάλων δυνάμεων Τσῶρτσιλ, Ρούσβελτ καὶ Στάλιν καθόρισαν σὲ γενικὲς γραμμὲς αὐτὴ τὴν ὁργάνωση.

Λίγο ἀργότερα (26 Ιουνίου 1945) ἀντιπρόσωποι ἀπὸ πενήντα κράτη (ἀνάμεσά τους καὶ ἡ Ἑλλάδα) συγκεντρώθηκαν στὸν “Αγιο Φραγκίσκο, στὴν Ἀμερική, καὶ ψήφισαν τὸν καταστατικὸ χάρτη τοῦ Ο.Η.Ε. “Ἐδρα του ὄριστηκε ἡ Νέα Υόρκη. Ο καταστατικὸς χάρτης ἀνανεώθηκε πάλι στὰ 1965. Στὰ 1948 καθορίστηκε καὶ ὑπογράφηκε ἀπὸ δла τὰ μέλη ἡ «παγκόσμια διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου».

Στὸν Ο.Η.Ε. ἀνήκουν σήμερα δла τὰ κράτη τοῦ κόσμου ἐκτὸς ἀπ’ αὐτὰ ποὺ εἶναι χωρισμένα (Α. καὶ Δ. Γερμανία, Β. καὶ Ν. Κορέα, Β. καὶ Ν. Βιετνάμ). Τὰ κράτη-μέλη εἶναι ισότιμα καὶ ἀνεξάρτητα. Εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ σέβωνται τὸν χάρτη τοῦ Ο.Η.Ε., νὰ λύνουν τὶς διαφορές τους χωρὶς πόλεμο καὶ νὰ βοηθοῦν τὸν Ο.Η.Ε. στὸ ἔργο του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

- 1) Ποιὲς εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς οἱ συνέπειες τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου;
- 2) Ποιὰ εἶναι τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς;
- 3) Ποιὰ εἶναι γενικά ἡ σημερινὴ μορφὴ τοῦ κόσμου καὶ ποιὰ τὰ μεγαλύτερα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας;

‘Επιστῆμες, τέχνες καὶ γράμματα στὸν 20ον αἰώνα

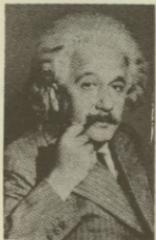
‘Απὸ τὸ τέλος τοῦ 19ου αι. οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες στράφηκαν πρὸς τὴ μελέτη τῆς ραδιενέργειας καὶ τῆς δομῆς τοῦ ἀτόμου. Στὰ 1895 ὁ **Ράιντγκεν** (Röntgen) ἀνακάλυψε τὶς ἀκτίνες X καὶ ἔνα χρόνο ἀργότερα ὁ **Πέτρος καὶ ἡ Μαρία Κιουρί** (Curie) ἀπομόνωσαν τὸ ράδιο. Οἱ ἐρευνές αὐτὲς στηρίχτηκαν στὶς θεωρίες τοῦ μεγάλου φυσικοῦ καὶ μαθηματικοῦ **Αΐνσταϊν** (Einstein), ποὺ προσδιόρισαν τὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν ὅλη καὶ στὴν ἐνέργεια.

Πολλοὶ φυσικοὶ προσπάθησαν νὰ σπάσουν τὸν πυρήνα τοῦ ἀτόμου καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν ἐνέργεια. Αὐτὸς ἔγινε δυνατὸ μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ νετρονίου. Οἱ γερμανοὶ **Χάν** (Hahn) καὶ **Στράσμαν** (Strassman) βομβάρδισαν μὲν νετρόνια, ποὺ εἶναι ἀφόρτιστα καὶ μποροῦν νὰ πλησιάσουν τὸν πυρήνα, ἄτομα ὅδρογόνου καὶ ἐπέτυχαν τὴν πρώτη πυρηνικὴ διάσπαση.

‘Η ἀνακάλυψη αὐτὴ ὀδήγησε στὴν κατασκευὴ τῆς ἀτομικῆς καὶ

Μαρία Κιουρί

‘Αλβέρτος Αΐνσταϊν

ύδρογονικής βόμβας, άλλα ανοιξε κι' ένα πλατύ δρόμο στήν πρόσδιο της έπιστημης και όρισε τήν άρχη μιᾶς νέας έποχης γιά τήν άνθρωπότητα, τής **πυρηνικής**.

"Ενα άλλο σημαντικό κατόρθωμα τῆς έποχης μας ή **έρευνα τοῦ διαστήματος**, ανοιξε τὸ δρόμο στὴ μελέτη τῆς κοσμικῆς ραδιενέργειας και πρώθησε τὶς μετεωρολογικὲς **έρευνες**.

Μὲ γρήγορο ρυθμὸ προχώρησαν στὴν έποχή μας και οἱ ἄλλες έπιστημες. 'Η έπιστημονική **έρευνα διευκολύνθηκε** μὲ τὰ τελειοποιημένα μέσα τῆς έποχῆς, ὅπως εἰναι π.χ. τὰ **ήλεκτρονικὰ μικροσκόπια** και τηλεσκόπια, οἱ **ήλεκτρονικοὶ ἐγκέφαλοι** κ.ἄ.

Στὴν ιατρική ἀνακαλύφθηκαν σπουδαῖα φάρμακα, ὅπως τὰ ἀντιβιοτικά, οἱ βιταμίνες, τὰ ἐμβόλια, ή κορτιζόνη. 'Η χειρουργικὴ **ἔφτασε στὴ μεταμόσχευση**, στὴ συγκόλληση μελῶν, στὶς ἐγχειρίσεις στὸν ἐγκέφαλο και στὴν ἀνοιχτὴ καρδιά, στὴ μεταμόσχευση καρδιᾶς (**Μπάρναρντ** - Barnard, 1967). 'Αναπτύχθηκαν ἀκόμα νέοι κλάδοι τῆς ιατρικῆς, ὅπως ή **ἐνδοκρινολογία**, ή **γενετική**, ή **νευροψυχιατρική**, και μελετήθηκε ή δομὴ τῆς **ζωντανῆς** ūλης.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

'Η τεχνικὴ ἀνάπτυξη τῆς έποχῆς μας συμβαδίζει μὲ τὴν έπιστημονικὴ πρόσδιο. Οἱ **έπιστημονικὲς κατακτήσεις** τῶν φυσικῶν και μαθηματικῶν έπιστημῶν ὀδήγησαν σὲ τεχνικὲς κατασκευές, ὅπως τὸ **ραντάρ**, ή **τηλεόραση**, ή **τηλεφωτογράφηση** κ.ἄ. 'Η τεχνολογία **ἔπειτυχε στὰ τελευταῖα χρόνια λεπτότατες κατασκευές** μηχανῶν, ὅπως τὰ **διαστημόπλοια**, τὰ **βαθυσκάφη**, και τὰ **πολύπλοκα** ἄλλα **έπιστημονικὰ** ὅργανα.

Στὴ γεωργία και τὴν κτηνοτροφία **ἔγινε πραγματικὴ** ἐπανάσταση μὲ τὰ **γεωργικὰ φάρμακα**, τὰ **λιπάσματα**, τὶς **νέες διασταυρώσεις** ζώων και **φυτῶν**. Οἱ **γεωργικὲς μηχανὲς** ἀντικατέστησαν σὲ μεγάλη κλίμακα τὴ **χειρωνακτικὴ** ἔργασία.

'Η τεχνολογικὴ ἀνάπτυξη και ὁ **αὐτοματισμὸς** — ή **δεύτερη**, μετὰ τὴ **βιομηχανική**, μεγάλη ἐπανάσταση — ἄλλαξε τὴν **κοινωνικὴ δομὴ** τῆς έποχῆς μας. 'Η **γενικὴ χρήση** τῆς **μηχανῆς** και **μάλιστα** οἱ **αὐτόματες μηχανὲς** στὰ **έργοστάσια** μείωσαν τὴν **τάξη** τῶν **έργατῶν**, ὅπως και τῶν **ἀγροτῶν**, και **αὔξησαν** τὸν **ἀριθμὸ** τῶν **τεχνικῶν** και τῶν **έπιστημόνων**, πράγμα ποὺ **σημαίνει** ἀνοδὸ τοῦ **πνευματικοῦ** **ἐπιπέδου** στὴν πιὸ πλατιὰ ὡς **σήμερα** **ἔκταση**.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ

Μετὰ τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο, ή **φιλοσοφία**, ποὺ τὸν 19ον αἰώνα είχε θεοποιήσει τὴν **λογική**, στράφηκε πρὸς τὴ μελέτη τῶν **δυνάμεων** ποὺ κρύβονται κάτω ἀπὸ τὴν **άνθρωπινη συνείδηση**, στὸ **ὑποσυνείδητο**, γιὰ νὰ **ρυθμίσουν** ἀπὸ ἐκεῖ τὸν **χαρακτήρα** και τὶς **πράξεις** τοῦ **άνθρωπου**. 'Ο **Σίγμουντ Φρόϋντ** (Freud) **ΐδρυσε** τὴν

Πυρηνικὴ διάσπαση

ακρότ. Φ

ΤΟΙΧΟΣ Ε.Τ.

Τεχνικὴ ἀνάπτυξη

Η ΒΙΟΔΙΟΣ ΠΑΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΕΠΟΧΗ

Γράμματα. Τέχνη

Φ. Κάφκα

Τ.Σ. "Ελιοτ

πειστημένη μάναγια

Μαρία Κουρπλή

ψυχανάλυση και έπιηρέασε πάρα πολύ τή σύγχρονή του σκέψη και τέχνη.

Η ζωγραφική, ή γλυπτική και ή λογοτεχνία στρέφονται τήν έποχή έκεινη πρός τὸν ὑπερρεαλισμὸ καὶ προσπαθοῦν ν' ἀποδώσουν, πέρα ἀπὸ κάθε περιορισμὸ, τὰ δράματα καὶ τὶς ὑποσυνείδητες ἔξωλογικὲς ἀνθρώπινες τάσεις.

'Ανάμεσα στοὺς μεγάλους λογοτέχνες τῆς μεταπολεμικῆς έποχῆς, ποὺ τὸ ἔργο τους ἐπιηρέασε βαθύτατα τή σύγχρονη σκέψη, είναι ὁ Γάλλος **Μαρσέλ Προύστ** (Proust), ποὺ στὸ πολύτομο μυθιστόρημά του «Ἀναζητῶντας τὸν χαμένο χρόνο» προσπαθεῖ νὰ ἀποκαλύψῃ μέσα ἀπὸ τὴ στείρα καθημερινότητα τὶς αἰώνιες ἀξίες τῆς ζωῆς, καὶ ὁ Τσέχος **Φράντς Κάφκα**. Στὰ ἔργα του («Ο πύργος», «Ἡ δίκη») ἐκφράζεται μὲ τρομακτικὴ ἐνάργεια ή ἀπελπισία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ νιώθει νὰ τυλίγεται καὶ νὰ συντρίβεται μέσα στὰ γρανάζια τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, μέσα στὸν παραλογισμὸ τῆς Ἰδιας του τῆς ὑπαρξῆς.

Στήν ποίηση καὶ στὸ θέατρο ξεχώρισαν ὁ μεγάλος Ἰταλὸς θεατρικὸς συγγραφέας **Λουΐτζι Πιραντέλλο** (Pirandello) ποὺ ἀρνεῖται τήν ἀντικειμενικὴ ἀξία τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς («Ἐτοι εἰναι, ἀν ἔτοι νομίζετε», «Ἐξι πρόσωπα ζητοῦν συγγραφέα» κ.ἄ.) καὶ ἔγινε ὁ πρόδρομος τοῦ σύγχρονου θεάτρου τοῦ παράλογου, καὶ ὁ Ἰσπανὸς **Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα** (Lorca), ποὺ στήν ποίηση καὶ στὰ θεατρικά του ἔργα («Ματωμένος γάμος» «Τὸ σπίτι τῆς Μπερνάρντα Αλμπα») συνταίριασε τήν ὑψηστη τραγικότητα μὲ τήν ποίηση καὶ τὴ χάρη τῆς λαϊκῆς παράδοσης τῆς Ἰσπανίας.

Στήν έποχή μας οι φοβερὲς ἐμπειρίες τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου ἔδωσαν γενικὰ στήν τέχνη ἔνα χαρακτήρα σύγχυσης, ἀπαισιοδοξίας καὶ ἀγωνίας. Τὸ μίσος γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τὶς καταστροφές, ύλικὲς καὶ ηθικές, ποὺ προκάλεσε, καὶ ἡ ἀντίθεση πρὸς τὶς φιλοσοφικὲς θεωρίες ποὺ εἶχαν δημιουργήσει στὸν 19ον αι. τὸ δράμα τοῦ ἡρωα καὶ τοῦ ὑπεράνθρωπου ἔστρεψε τή σύγχρονη λογοτεχνία πρὸς τὸν καθημερινὸ ἄνθρωπο, τὸν ἀδύνατο, τὸν ἀποτυχημένο, τὸν ἔρημο.

Αὐτὸ τὸ αἰσθήμα τῆς πικρίας καὶ ἡ ἀπομυθοποίηση τῆς ζωῆς ὑπάρχει στὰ ἔργα τοῦ **Άλμπερ Καμύ** (Camus) καὶ τοῦ **Ζάν Πώλ Σάρτρ**, ποὺ εἶναι καὶ ὁ θεωρητικὸς τῆς φιλοσοφίας τοῦ ὑπαρξισμοῦ.

Ἡ ποίηση, ποὺ ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἐκπροσώπους τῆς ἥταν ὁ **Ἄγγλος Τόμας Ελιοτ** (Eliot), προτιμάει τὴν ἀφαίρεση, τὴν ἐλλειπτικὴ φράση, ποὺ ὑποβάλλει ἀπλὰ στὸν ἀναγνώστη τὶς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ ποιητῆ.

Τὸ θέατρο ἐγκατέλειψε τὸν ρεαλισμό, τὰ σκηνικὰ καὶ κάθε ἔξωτερικὸ στοιχεῖο καὶ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ τὸ παράλογο τῆς ζωῆς, τὴ μοναξιὰ καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου (**Ίονέσκο, Μπέκετ** κ.ἄ.). Τὸ ἴδιο καὶ ὁ κινηματογράφος, ποὺ ἔξελίχτηκε σὲ μεγάλη τέχνη στὰ

χέρια σπουδαίων σκηνοθετών (**Άιζενστάιν (1898-1948), Μπέργκμαν κ.ά.**). Τα τελευταία χρόνια τὸ θέατρο, ὅπως καὶ ἡ τέχνη γενικά, πήραν πολιτικό χαρακτήρα καὶ ἐπιδιώκουν νὰ κατατοπίσουν τὸ πλατύ κοινό γιὰ τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς. “Ενας ἀπὸ τοὺς μεγάλους θεατρικοὺς συγγραφεῖς, ποὺ ἔδωσαν αὐτὴ τὴν ὥθηση, εἶναι ὁ **Μπέρτολτ Μπρέχτ** (Brecht).

‘Η ἐποχὴ μας γενικὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ τάση γιὰ ἄρνηση καὶ ἀμφισβήτηση. Οἱ σύγχρονοι φιλόσοφοι καὶ λογοτέχνες ἐκφράζουν μὲ ἔνταση καὶ ἐνάργεια τὸ δράμα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς δὲ φτάνουν στὴν κάθαρση, δὲν ὑπάρχει λύτρωση στὰ ἔργα τους. Σταματοῦν σὲ μιὰ κορυφαία κραυγὴ ἀγωνίας. Αὐτό, γιατὶ ἡ ἀνθρωπότητα δὲν μπόρεσε ἀκόμα νὰ δώσῃ μιὰ ἀπάντηση, νὰ διαμορφώσῃ τὶς νέες ἀξίες, ποὺ θὰ στηρίξουν τὸ μέλλον ποὺ ἔρχεται. Γενικὰ δῆμος ἔντονος εἶναι ὁ πόθος γιὰ περισσότερη ἐλευθερία, ἀλήθεια καὶ ἀγάπη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1) Ποιὰ εἶναι κατὰ τὴν γνώμη σας τὰ σπουδαίοτερα ἐπιστημονικά, τεχνικά καὶ καλλιτεχνικά ἐπιτεύγματα τῆς ἐποχῆς μας; Τί ἐπιδιώκει ὁ σύγχρονος ἀνθρωπός;

‘Η ‘Ελλάδα στὴ σύγχρονη ἐποχὴ

‘Η ‘Ελλάδα ἐλευθερώθηκε στὶς 12 ’Οκτωβρίου 1944. Πρὶν προ-
φτάσῃ δῆμος νὰ κλείσῃ τὶς πληγὲς τοῦ πολέμου, δοκιμάστηκε ἀπὸ
ἔνα φοβερὸ ἐμφύλιο πόλεμο (1944-1945 καὶ 1945-1949), ποὺ ἀνοίξε
βαθιές πληγές, κατέστρεψε τὴ χώρα, ύποδαύλισε τὰ μίση καὶ
ἐμπόδισε τὴν ὁμαλὴ πολιτικὴ ἔξελιξη γιὰ πολλὰ χρόνια.

Στὴ μεταπολεμικὴ περίοδο βασίσλεψαν ὁ **Γεώργιος Β'** (1946-
1947), ὁ ἀδελφός του **Παῦλος Α'** (1947-1964) καὶ ὁ γιὸς τοῦ **Παύλου
Κων/νος Β'** (1964-1974). Τὸν Δεκέμβριο 1974 μὲ δημοψήφισμα ἡ
βασιλεία καταργήθηκε καὶ ἀνακηρύχτηκε δημοκρατία.

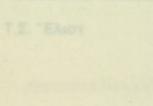
‘Απὸ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα τὸ βορειοπειρωτικὸ δὲ λύθηκε, παρ’
ὅλο ποὺ τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα γιὰ δεύτερη φορὰ μέσα σὲ
πενήντα χρόνια ἀπελευθέρωσαν τὴ Βόρειο **Ηπειρο**. ‘Ο ἀγώνας τῶν
Βορειοπειρωτῶν εἰρηνικὰ συνεχίζεται γιὰ τὴν ἔνωσή τους μὲ τὴν
‘Ελλάδα.

Τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ ἐθνικά μας προβλήματα σήμερα εἶναι τὸ
κυπριακό. ‘Υστερα ἀπὸ πολύχρονο διπλωματικὸ καὶ ἔνοπλο ἀγώνα
ἡ **Κύπρος** ἀναγνωρίστηκε ἀνεξάρτητο κράτος (1960), μέλος τῆς
‘Αγγλικῆς Κοινοπολιτείας καὶ τοῦ **O.H.E.** ‘Η **Τουρκία** δῆμος, ποὺ ἡ
ἀντίδρασή της ύποδαυλίστηκε καὶ ἀπὸ τὰ διεθνῆ συμφέροντα,
ἐπιδιώκει τὴ διχοτόμηση τοῦ νησιοῦ καὶ αὐτὸ προκάλεσε ἀλλεπάλ-
ληλες κρίσεις. ‘Η μεγαλύτερη (μὲ ἀφορμὴ ἔνα πραξικόπημα κατὰ
τοῦ προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ἀρχιεπισκόπου **Μακα-
ρίου Γ'**) τὸ καλοκαίρι τοῦ 1974 ἄρχισε μὲ τουρκικὴ ἀπόβαση στὸ

‘Η ‘Ελλάδα στὴ
σύγχρονη ἐποχὴ

Φ. Κάφκα

Τ.Σ. "Ελεύθ.

πάτη αδδάλες Η
ήγειται μνοσχύνει

νησί και μὲ τὸν ἐκπατρισμὸν πολλῶν χιλιάδων Ἑλλήνων Κυπρίων. Τὸ πρόβλημα δὲν ἔχει ἀκόμα λυθῆ.

Ἡ Ἑλλάδα, διποὺ τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχαν γίνει σημαντικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν τουριστικὴ ἀξιοποίηση, τὴ συγκοινωνία, τὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη, τὴ σύνδεση μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς παιδείας, πέρασε ἀπὸ μιὰ μεγάλη πολιτικὴ κρίση, ἡ ὁποία κατέληξε στὸ πραξικόπημα καὶ στὴν ἐπιβολὴ τῆς δικτατορίας τοῦ 1967-1974, ποὺ ὀδήγησε τὴ χώρα σὲ ἑθνικό, πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο καὶ στὴν κρίση τοῦ κυπριακοῦ. Μὲ τὴν ἐπάνοδο στὴν κοινοβουλευτικὴ ὥμαλότητα (1974) ἡ Ἑλλάδα ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ, πέρα ἀπὸ τὸ κυπριακό, μιὰ μεγάλη προσπάθεια γιὰ γενικὴ-ἀνασυγκρότηση καὶ προσαρμογὴ στὶς εὐρωπαϊκὲς καὶ στὶς παγκόσμιες συνθήκες. Σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια πρέπει νὰ χρήσιμοποιηθοῦν δλες οἱ πνευματικὲς καὶ ύλικὲς δυνάμεις, ποὺ ὁ Ἑλληνισμὸς διαθέτει.

Παρὰ τὶς πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς δυσκολίες ἡ Ἑλλάδα ἔδωσε στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια ἔνα μεγάλον ἀριθμὸ ἀπὸ ἐπιστήμονες καὶ καλλιτέχνες μὲ διεθνῆ ἀναγνώριση.

Ο Ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ἔνας λαὸς παλαιὸς καὶ βασανισμένος, διαθέτει ὅμως μιὰ ἀπίστευτὰ νεανικὴ ζωτικότητα καὶ μιὰ μεγάλη φυσικὴ ἔξυπνάδα. Μπορεῖ νὰ προσφέρῃ πολλὰ καὶ στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν προκοπή. "Ισως μάλιστα, ἀν δεθῆ ὡσίσαστικά καὶ δημιουργικά μὲ τὴν πολιτιστική του παράδοση μὲ μιὰ ἀληθινὴ καλλιέργεια, θὰ μπορέσῃ νὰ χαρίσῃ ἀκόμα μιὰ φορὰ στὴν ἀνθρωπότητα τὴν ἀνανεωμένη πίστη στὸν "Ανθρωπο καὶ στὶς μεγάλες ἀξίες τῆς ζωῆς, ποὺ ἡ ἐποχὴ μας μὲ τόση ἀγωνία ἀναζητεῖ.

"Ἀπὸ τὴν νεώτερη ἀρχιτεκτονικὴ μας: Σχέδιο τοῦ Δ. Πικιώνη γιὰ τὴν είσοδο τοῦ 'Αγ. Δημητρίου Λομπαρδιάρη ('Αθήνα).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

- 1) Ποιὰ εἶναι κατὰ τὴν γνώμη σας ἡ σημερινὴ θέση τῆς Ἑλλάδας στὸν εὐρωπαϊκὸ καὶ στὸν παγκόσμιο χώρῳ; Τι ἔχει ἐπιτύχει ὁ Ἑλληνισμός, τι πρέπει ἀκόμα νὰ ἐπιδιώξῃ, ποιὰ προβλήματα ἀντιμετωπίζει;

Την άκρη της πλατείας συναντήθηκε με την αγορά της Βόρειας Εύβοιας, όπου ήταν και ο πατέρας της Φώτη — ο γιανναράς Δημήτρης Σκαρτσί, ο οποίος είχε στην πλατεία της Καρδανίας δημιουργήσει την πρώτη γερμανική βιοτεχνολογία στην Ελλάδα, την εταιρεία της Βιοτεχνολογίας Σκαρτσί, με την οποία έφερε στην Ελλάδα την πρώτη γερμανική σειρά από μηχανές για την παραγωγή αριθμητικού πλαστικού. Τον ίδιο χρόνο, η οικογένεια Σκαρτσί απέκτησε την πρώτη γερμανική σειρά από μηχανές για την παραγωγή αριθμητικού πλαστικού.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ

νησί και με τὸν ἐκπατριοῦ πολλῶν χιλιάδων Ἑλλήνων Κύπρου. Τὸ πρόβλημα δέν ἔχει ὅκμα λυθῆ.

Η Ἑλλάδα, σημεῖο τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχαν γίνει σημαντικής προσπάθειας για τὴν τουριστική αξιοποίηση, τὴν συγκαινωνία, τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξην, τὴν σύνδεση μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κοινότητα, τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς παιδείας, πέρασε ἀπὸ μιὰ μεγάλη πολιτικὴ κρίση, ἡ οποία κατέληξε στὸ πραξικόπεμπτο καὶ στὴν ἐπιβολὴ τῆς δικτατορίας του 1967-1974, που σύριγμε τὴν χώρα σὲ ἑθνικό, πολιτικό καὶ οἰκονομικό ἀδιέδοστο καὶ στὴν κρίση τοῦ κυπριακοῦ. Μὲ τὸν **ΕΞΤΗΝΗΣ ΕΓΓ ΟΠΛΑ ΑΤΑΜΖΑΠΙΩΝΑ** (1974) η Ἑλλάδα ἔχει γίνει ἀντιτεταμένη, πέρα ἀπὸ τὸ κυπριακό, μιὰ μεγάλη προσπάθεια για γενικὴ ἀνασυγκρότηση καὶ προσαρμογὴ στὶς εὐρωπαϊκές καὶ στὶς παγκόσμιες συνθήκες. Σ' αὕτη τὴν προσπάθεια πρέπει νὰ χρηματοποιθεῖν όλες οἱ πνευματικές καὶ ὄλικες δυνάμεις, ποὺ ὁ Ἑλληνισμός διαθέτει.

Πορά τίς πολιτικές καὶ οἰκονομικές διασκολίες η Ἑλλάδα ἔδωσε στὰ μεταπολεμικά χρόνια ἔνα μεγάλου ἀριθμοῦ ἀπὸ ἐπιστήμονες καὶ καλλιτέχνες μὲ διεθνῆ ἀναγνώριση.

Ο Ἑλληνικός λαός είναι ἄνας λαός παλαιός καὶ βασανισμένος, δικιεύτει διμας μιὰ ὀπίστευτα νεανική ζωτικότητα καὶ μιὰ μεγάλη φυσική ἔξυπνάδα. Μπορεῖ νότι προσφέρει πολλά καὶ στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν προκοπή. Ισως μάλιστα, ἀν δεθῇ οὐσιοστικά καὶ δημιουργικά μὲ τὴν πολιτικὴν του παράδοση μὲ μιὰ ἀληθινή καλλιέργεια, θά μπορέσει νότι χαρίσῃ ὅκμα μιὰ φορά στὴν ὄντρωπότητα τὴν ἀνανεωμένη πίστη στὸν "Αυθρωπο καὶ στὶς μεγάλες ἀλεῖς τῆς ζωῆς, ποὺ η ἐποχὴ μας μὲ τόση ἀγωνία ἀναζητεῖ.

Διάσημη παλαιότερη μαρτυρία της: Ξεδίσιο τοῦ Δ. Πικάκη ρό την εποχή του Ηγ. Δημητρίου Λαζαρέπολης Γαλλίας

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. ΘΕΜΑΤΑ

1) Πούδ είναι κατό την γνήσια σημεία της Ελλάδος στον αρχαιολογικό καὶ στὸν παιγνόδιο χώρο; Τοιχοί, αποχρώσεις, ολλαγματάρδος, οι πολεοί, νότοδιλοί, ποιός προβληματισμός προκαλεῖ;

ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ραμπελάι, Γκαργκαντούας: Γράμμα του Γκαργκαντούα στό γιο του Πανταγκιριέλ

Ο Ραμπελάι, με τὸ ψῆφος ποὺ χαρακτηρίζει ὀλόκληρο αὐτό τὸ έργο του, δίνει μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὴν ὄρθρωποτική κίνηση στὴ Γαλλία τὸν 16ον αἰ.

..... Τώρα δλέες οι σπουδές ἀποκαταστάθηκαν κι οι γλώσσες ἔαναπήραν τὴν ἀξία τους: ἡ ἐλληνικὴ — ποὺ εἶναι ντροπὴ νὰ λέγεται κανεὶς σοφὸς δυτὸν τὴν ἔρη — ἡ ἐβραϊκὴ, ἡ χαλδαϊκὴ, ἡ λατινικὴ. Σήμερα εἶναι σὲ κοινὴ χρήση τὰ κομψά καὶ σωτὰ τυπωμένα βιβλία, ποὺ ἐφευρέθηκαν στὴν ἐποχῇ μου ἀπὸ θεῖα ἐμπνευση, ὅπως ἀντίθετο τὰ πυροβόλα ἐφευρέθηκαν κατὰ διαοικη ὑπόδειξη. "Ὀλοὶ ὁ κόσμος εἶναι γιομάσις ἀπὸ σοφούς, ἀπὸ πολυδιαβασμένους παιδαγωγούς κι ἀπὸ πολὺ μεγάλες βιβλιοθήκες, ὥστε θαρρῷ πώς οὔτε στὸν καιρὸ τοῦ Πλάτωνα, οὔτε τοῦ Κικέρωνα, οὔτε τοῦ Παπιγιανοῦ, δὲν ὑπῆρχε τέτοια εύκολια σπουδῆς δὴ βέλους σήμερα. Καὶ δὲ θὰ μπορή, ἀπὸ δῶ κι ἐμπρός, νὰ πάρονται τιμητικὴ θέση ἢ νὰ μπαίνη σὲ συναναστροφές, ὅποιος δὲν ἔχει μορφωθῆ καλὰ στὸ σπουδαστήριο τῆς Ἀθηνᾶς..."

Τί λέω; Κι' οι γυναικες καὶ τὰ κορίτσια ἀκόμα ρούφηξαν αὐτὴ τὴν εὐλογία καὶ τὸ οὐράνιο μάνα τῆς καλῆς διδαχῆς. Τόσο, ὀώτε, παρὰ τὴν ἡλικία ποι βρίσκομαι τώρα, ζορίστηκα νὰ μάθω τὰ ἐλληνικά, ποὺ δὲν τὰ περιφρόνησα σὰν τὸν Κάτωνα, ἀλλὰ δὲν εἶχα τὴν εὐκαριπτία νὰ τὰ σπουδάσω σὰν ἡμουνέος. Καὶ πρόθυμα χαίρομαι νὰ διαβάζω τὰ "Ἡθικὰ τοῦ Πλουτάρχου, τοὺς ὥραιοὺς Διαλόγους τοῦ Πλάτωνα, τὰ Μνημεῖα τοῦ Παυσανία, καὶ τὰ Ἀρχαιολογικὰ τοῦ Ἀθηναίου, περιμένοντας τὴν ὥρα ποὺ θὰ διαλέξῃ ὁ Θεός καὶ τὸ πλάστης μου νὰ μὲ φωνάξῃ καὶ νὰ μὲ διατάξῃ ν' ἀφήσω τούτη τὴ γῆ.

Γι' αὐτὸν παΐδι μου, σοῦ παραγγέλλω νὰ προκόψης καλὰ σὲ μελέτη καὶ σ' ἀρέτη. Είσαι στὸ Πατρί, ἔχεις τὸν παιδαγώγον σου τὸν "Ἐπιστήμονα, ὃντες ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ μὲ ζωντανές καὶ προφορικές διδαχές, ἀπὸ τὴν ἀλλή μὲ ἀξιέπαινα παραδείγματα, μπορεῖς νὰ μορφωθῆς. "Ἐννοοῦ καὶ θέλου νὰ μάθης τέλεια, πρώτα τὴν ἐλληνικὴ γλώσσα, δῆτα παραγέλνει ὁ Κουνίτιλιανός, Ὁστερά τὴ λατινικὴ καὶ μετὰ τὴν ἐβραϊκή, γιὰ τὶς ἀγίες γράφεις, καὶ ἀκόμα τὴ χαλδαϊκὴ καὶ τὴν ἀράβικη, καὶ νὰ μορφώσῃς τὸ ψῆφος σου στὰ ἐλληνικά, κατ' ἀπομίμηση τοῦ Πλάτωνα, καὶ στὰ λατινικά κατὰ τὸν Κικέρωνα, καὶ νὰ μήν ὑπάρχῃ ιστορία που νὰ μῇ τὴν ἔχης πρόχειρη στὸ νοῦ σου.

Φρ. Ραμπελάι: «Γκαργκαντούας καὶ Πανταγκιριέλ» μετάφρ. Σπ. Σκιαδαρέσην, Αθήνα 1950, σελ. 137-38.

METAPPYTHMISI

Μερικές ἀπὸ τὶς θέσεις τοῦ Λουθήρου

Μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν προϋπόθεση νὰ διαφωτιστῇ ἡ ἀλήθεια θὰ διεξαχθῇ μὰ συζήτηση γιὰ τὶς παρακάτω προτάσεις, στὴ Βίττεμβρηγ, ὑπὸ τὴν

προεδρία τοῦ Σεβαστοῦ Πατέρα Μαρτίνου Λούθηρου, μοναχοῦ στὸ τάγμα τοῦ Ἀγίου Αύγουστίνου....

Αὐτὸς λοιπὸν ζητεῖ ἀπὸ δόσους δὲν θὰ μπορέσουν νὰ παρευρεθοῦν καὶ νὰ συζητήσουν τὸ θέμα μαζὶ μας προφορικά, νὰ τὸ κάνουν τουλαχιστὸ μὲ ἐπιστολή, σὲ περίπτωση ἀπουσίας τους.

Εἰς τὸ δόνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄμην.

1. 'Ο Κύριος καὶ Διδάσκαλός μας Ἰησοῦς Χριστὸς λέγοντας «μετανοεῖς» κ.λ.π. ἐννοοῦσε δὴ διόληληρη ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν πρέπει νὰ εἶναι μετάνοια.

27. Διδάσκουν ἀνθρώπινα ἐπινοήματα αὐτοὶ ποὺ διακηρύττουν δτὶ μόλις τὸ χρῆμα ἀντηχῆση πέφτοντας στὸ κουτὶ τῶν εἰσφορῶν τους, ἡ ψυχὴ ἀνατητᾶ ἀπὸ τὸ καθαρτήριο.

28 Τὸ βέβαιο εἶναι, ὅτι ἀμέσως μόλις ἀντηχῆση τὸ χρῆμα, μεγαλώνουν ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ ἀπληστία. "Οσο γὰ τὴ σμασαὶ ποὺ ἔχει γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς ἡ μεσολάβηση τῆς ἐκκλησίας, αὐτὸς προερεῖ νὰ καθοριστῇ μόνο ἀπὸ τὴ θεία θέληση.

32. Θὰ κολαστοῦν αἰνίνια, μαζὶ μ' αὐτοὺς ποὺ τὸ διδάσκουν, δσοι πιστεύουν δτὶ τὰ συχωροχάρτια τούς ἔξασφαλίζουν τὴ σωτηρία.

36. Κάθε χριστιανός, ποὺ ἔχει μετανιώσει ειλικρινά, ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν τιμωρία καὶ τὸ μάρτυρια καὶ χωρὶς συχωροχάρτι.

43. Πρέπει νὰ διδάξῃ κανεὶς στοὺς χριστιανούς, δτὶ αὐτὸς ποὺ ἔλεει τοὺς φωχοὺς ἡ δανείζει, δσοις ἔχουν ἀνάγκη, κάνει καλύτερα ἀπὸ τὸ ν' ἀγοράζῃ συχωροχάρτια,

44. γιατὶ μὲ τὴν ἀσκηση τῆς φιλανθρωπίας ἡ φιλανθρωπία μεγαλεῖ καὶ δὲνθρωπος γίνεται καλύτερος. Τὰ συχωροχάρτια ἀντίθετα δὲν διορθώνουν τὸν ἀνθρωπο· ἀπλῶς τὸν ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν ποινὴν.

62. Ο ἀληθινός θησαυρὸς τῆς ἐκκλησίας εἶναι τὸ "Άγιο Εὐαγγέλιο τῆς Δόξας καὶ τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ,

63. ὅλλα αὐτὸς ὁ θησαυρὸς εἶναι φυσικά ὅ πιο μισητός, ἀφοῦ μ' αὐτὸν οἱ πρώτοι γίνονται ἐσχατοί,

64. ἐνώ ὁ θησαυρὸς τῶν συχωροχαρτιῶν ἐκτιμέται περισσότερο, ἐπειδὴ μ' ἔκεινον οἱ τελευταῖοι γίνονται πρώτοι.

J. H. Robinson, *Readings in European history II σ. 58 κ.κ.*

ΙΤΑΛΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

'Η ἀντιζηλία τοῦ Φραγκίσκου Α' καὶ τοῦ Καρόλου Ε' στὰ 1537

Μετὰ τὴν ἀποστολὴ του στὴ Γαλλία, στὰ 1537, ὁ πρεσβευτής Φραγκίσκος Giustiniani κάνει μιὰ ἀναφορὰ στὸ Δόγμα καὶ στὸ Συμβούλιο τῆς Βενετίας. 'Αφοῦ ἔχηγει πῶς οἱ τελευταῖοι προσάθεισες γιὰ εἰρήνη ἀνάμεσα στὸν βασιλιά τῆς Γαλλίας καὶ στὸν αὐτοκράτορα είχαν ἀποτύχει, ἀναπτύσσει τοὺς

λόγους, πού κατά τή γνώμη του κάνουν πολὺ λίγο πιθανή τήν ἐπιτυχία μελλοντικών διαπραγματεύσεων.

Ἡ Γαληνότης σας και οἱ Ἐεχοχότετές σας, πού ἔχουν διδαχῆ ἀπὸ τή μελέτη ἥ ἀπὸ τή μακρόχρονη πείρα στὶς πολιτικές ὑπόθεσεις, γνωρίζουν πολὺ καλά δτὶ οἱ φιλίες ἀνάμεσα σὲ ἄτομα δένονται ἥ ἀπὸ τήν ἀμοιβαιότητα τῶν αἰσθημάτων, ἥ ἀπὸ τήν κοινότητα τῶν συνηθειῶν καὶ δτὶ οἱ σχέσεις ἀνάμεσα σὲ ἡγεμόνες συνάπονται ἥ ἀπὸ μιὰ παρόμοια ἀμοιβαιότητα, ἥ ἀπὸ συμφέρον, ἥ ἀπὸ τήν ἀνάγκη τῶν πραγμάτων, πού τούς ἔναντιν καὶ χωρὶς νά τό θέλουν. "Ο.τι είδε σχετικό με τὸν βασιλιά τῆς Γαλλίας στὴ σύντομη διαμονή μου καὶ δτὶ δικουάς γιά τὸν αὐτοκράτορα στην αὐλή ἥ στὶς συνεδριάσεις τοῦ Συμβουλίου σας με πειθεῖ δτὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τούς δύο μεγάλους ἡγεμόνες δὲν θά ὑπάρξῃ κανένας δεσμός. "Ἡ βασιλισσα τῆς Ναβράρας, ἀδελφὴ τοῦ βασιλιά, μιὰ γυναίκα με σπάνιες ικανότητες καὶ φρόνηση, πού παρίνει μέρος σ' ὅλα τὰ συμβούλια τοῦ στέμματος, μοῦ εἶπε μιὰ μέρος τοῦ γιά νά μπορέσουν νά συμψωνήσουν αὐτοί οι δύο ἀνθρώποι, θά ἐπρεπε ὅ θέδος νά ξαναχύσῃ τὸν ἔνα από τούς δύο στὸ καλούπι τοῦ ἀλλοῦ. Γιατὶ ὁ χριστιανικότατος βασιλιάς δέν ἀναπάτει τὶς ὑπόθεσεις καὶ τὶς φροντίδες τοῦ κράτους, ἀλλὰ προτιμάει τὸ κυνήγι καὶ τὶς διασκεδάσεις, ἐνώ ὁ αὐτοκράτορας δὲν σκέπτεται, παρὰ τὶς πολιτικές ὑπόθεσεις καὶ τὸν τρόπον νά αὔξηση τήν ἔξουσία του. "Ο χριστιανικότατος βασιλιάς είναι ἀπλός, κοινωνικός, γενναϊόδωρος, ἀκούει τὶς γνώμες τῶν συμβούλων του. "Ο ἀλλος είναι πολὺ συγκρατημένος, πολὺ φειδωλός, ἐπίμονος σ' αὐτὸ πού θέλει, καὶ καθοδηγεῖται περισσότερο ἀπὸ τή δική την γνώμη, παρὰ ποὺ τῶν ἀνθρώπων πού τὸν περιβάλλουν. Γενικά ἔχουν τόσο διαφορετικό χαρακτήρα, πού ὁ ἰδιος ὁ βασιλιάς εἴπε μιὰ μέρα στὸν πρεσβευτή Καρέλι καὶ σε μένα, ἀκριβῶς γιά τὸ ζήτημα τῆς ἀνάκωχης πού ἐπρόκειτο νά κλείσῃ: «Ο αὐτοκράτορας προσπαθεῖ νά κάνει τὸ ἀντίθετο ἀπὸ κείνο πού κάνει ἐνώ προτείνων εἰρήνη, λέει δτὶ ἡ εἰρήνη δὲν είναι δυνατή, καὶ προτιμάει μιὰ συμφωνία ἀνά μήλων γιά συμφωνία, προτείνει ἀνάκωχη. Ποτὲ σε τίποτα δὲ συμφωνοῦμε».

Οι χαρακτήρες τους λοιπὸν δὲ θά τους δῆδηγησουν ποτὲ σὲ συμφωνία. Ήταν πρότερε πάντα τούς ὀφέλεια πού θά προερχόταν ἀπὸ τήν ἔνωσή τους. "Αλλὰ ἡ κρίση τους, ἀν καὶ κατὰ τή γνώμη μου είναι ποὺ δέν δυνατή, ἔχει συσκοτιστή ἀπὸ τὶς ἀντιδικίες, ἀπὸ τὰ μίστη καὶ ἀπὸ τὰ πάθη, πού τούς ἐμπόδιζουν νά δούν τὰ ἀληθήνα τους συμφέροντα. Εκτὸς ἀπὸ δὰ τὰ ἀλλα, ἡ αἰλυκαλωσία τοῦ χριστιανικότατου βασιλιά, τὰ παιδιά του πού στάλθησαν ὡς δημοροι, ἡ παράδοση τῆς Μαδρίτης, ἡ ἐκστρατεία πού ἐπιχειρήσεις ἔδω καὶ δύο χρόνια ὁ αὐτοκράτορας στὴ Γαλλία, καὶ τελευταῖα ἡ ὑπόνοια γιά δηλητηρίαση τοῦ δελφίνου, δυνάμωσαν τὰ μίστη καὶ ἐξαγίρισαν τόσο τὸν χριστιανικότατο βασιλιά, πού δὲ μιλάει ποτὲ γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, χωρὶς μεγάλη ὄργη καὶ ἐντονη ἐπιθυμία γιά δέκτηση. Προσθέστε σ' αὐτὸ ποὺ ἀμοιβαία φιλοδοξία: ὁ ἔνας δὲν θά θέλει νά ἔνισχυθῇ ὁ ἄλλος εἰς βάρος του: "Ο αὐτοκράτορας έρει δτὶ ὁ χριστιανικότατος βασιλιάς ἐπιθυμεῖ νά ἐπιβάλῃ μιὰ ἐνιαία ἔξουσία στὴ Γαλλία καὶ δτὶ θέλει τὸ κράτος

τοῦ Μιλάνου γιά νά τὸ δώσῃ στὸν δούκα τῆς Ὀρλέανς, μετὰ σκοπὸν νά πάρῃ τή Βρεττάνη, μιὰ ἐπαρχία, ποὺ ἐπειτα ἀπὸ συμφωνίες θά δινόταν ὡς προίκι στὸν δεύτερο γιό τοῦ βασιλιά: αὐτὸ τὸ ἐπιθυμοῦν οἱ Βρεττόνοι, γιατὶ θά είχαν δτὶ ἔναν ἡγεμόνα στὴ χώρα τους, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νά ἔξαρτώνται δμεσα ἀπὸ τὸν βασιλιά τῆς Γαλλίας. "Ἐπειτα τοποθετώντας τὸν δούκα τῆς Ὀρλέανς στὴν Ἰταλία, θά ἔφερνε σὲ συμφωνία τὰ δύο ἀδέρφια καὶ θά θεμελώνε μιὰ δύναμη τρομακτική γιά διο τὸν κόσμο. "Η Α.Μ., ὁ αὐτοκράτορας, ποὺ δὲν είναι εὐχαριστημένος με αὐτὰ τὰ σχέδια, τοῦ ἀρνεῖται τὸ κράτος τοῦ Μιλάνου ἥ ζητάει σὲ ἀντάλλαγμα τὴ Βουργουνδία γιά τὸν Μονσείγνευρ, στὸν δούκα τῶν Βουργονών, πράγμα πού θά τὸν διευκόλουν γιά ἐπίθεση στὴ Γαλλία. "Ἀπὸ τὴν ἀλλη μεριά ὁ βασιλιάς, βλέποντας τὴν τεράστια δύναμη τοῦ αὐτοκράτορα, προσπαθεῖ νά ἔξασφαλιστῇ, σδο μπορεῖ καλύτερα, καὶ δὲ θά ἤθελι νά τού παραχωρήσῃ τίποτα στὴ Φλάνδρα ἥ στὸ Πεδεμόντιο, χωρὶς νά ἔχῃ ἀσφαλιστῇ με τὸ κράτος τοῦ Μιλάνου. Θέλει κατ' ἄρχην νά ἔξισρροποθῇ τὶς δυνάμεις του μὲ αὐτές τοῦ ἀντιπάλου του. "Ἐπειτα δὲν ἐπιθυμεῖ νά γίνη ὁ ἰδιος ὄργανο γιά νά τὸν ἔνισχυσῃ. Αύτά τὰ πάθη τους ἐμποδίζουν νά δούν τὴ χρηματότητα τε εἰρήνης καὶ νά καταλάβουν τὸ καλό πού θά ἔκαναν στούς χριστιανικούς λαούς ἀλεφρώνωντας τους ἀπὸ τὶς συμφορές, δπου οι μακροχρόνιοι πολέμοι τους ἔχουν βυθίσει.

Tommaseo, *Relations des ambassadeurs Vénitiens I, 172 = A. Latreille, L'explication des textes historiques, Histoire Moderne, (édition Hachette) p. 34 κ.κ.*

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

"Ἐκκληση τοῦ Ἀντωνίου Ἐπάρχου πρὸς τὸν Μελάγχθονα γιά εἰρήνευση, συνασπισμὸν καὶ ἐκστρατεία τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσης ἐναντίον τῶν Τούρκων.

"Ο Ἀντώνιος Ἐπαρχος, Κεφαρκαΐος λόγιος, κατέφυγε στὴν Ἰταλία, ὅπου και δίδαξε πολλὰ χρόνια. Καθὼς βλέπει ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν ἐπέκταση τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τοῦ Σουλεύμαν τοῦ Β' (1522-1566) και ἀπὸ τὴν ἀλλη τὶς ἔριδες και ποὺς πολέμουσαν στὴ Δύση, πού διευκολύνουν αὐτὴ τὴν τουρκική ἐπέκταση, ἀπευθύνεται στὸν μεγάλο ἀνθρωποτῆ και φίλο τοῦ Λουθήρου Φίλιππο Μελάγχθονα και ζητεῖ τὴ μεσολάβηση του γιά τὴ συμφιλίωση τῶν Γερμανῶν ἡγεμονῶν.

Φιλίππω τῷ Μελάγχθονι, Ἀντώνιος ὁ Ἐπαρχος εὑ πράττειν

Τὸ σεμνόν σου τῶν τρόπων, και τὴν λοιπὴν ἐπιείκειαν οιδα παρὰ πολλῶν ἀκούσας, Μελάγχθον αἰδεσπίει, ἔγνων ἔτι δε και τὴν παιδείαν και τὸ φιλόσοφον ἡθος σου και τὴν περὶ τοὺς λόγους δεινότητα, ἐντυχών τοὺς λογιώτατος ὑπουργήμασι σου. "Ἐπιθόμην δὲ αὐθίς και τὸ ἀξιώμα, δη φέρεις παρὰ πᾶν τοῖς ἐν τέλει χριστιανοῖς. "Ἐπὶ τούτοις και ἡν κέκτησα παρρησίαν πρὸς Οὐελβετίους τε και Γερμανούς και τὸν λεγομένους Φράγκους, παρ' οὐκ δλίγους ἔμαθον. Ταῦτα μέγιστα ὄντα σοι, είτε παρὰ Θεού, είτε παρὰ τῆς φύσεως, είτε παρὰ τῆς φιλοπονίας ουεργετήματα, ἐκκαλυπτικά γίνεται σημεῖα τοῦ μέγα τη δύνασθαι κατορθῶν ἐν τῷ βίῳ. "Οθεν πολλάκις πρὸς ἐμαυτὸν σκεψάμενος την εύμοριάν ταύτην τῶν προσόντων σοι πλεονε-

κτημάτων, έν μέρει δὲ καὶ τούς παρόντας καιρούς λογισάμενος, ώρμήθην ἐν τῷ παρόντι γε ἐπιστεῖλαι σοι... Ἀσπαζόμενος γάρ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ τῆς δουλείας ἐπάρατον αἰσχοῦ ἀποφεύγων ἐν ἀλλοδαπῇ νυνὶ διατρίβω. "Οθεν οὐδὲ ἔξ ἀπόπου μοι γίνεται θεδασσόντα τὸ πατρώνον ἔδαφος ἀδακρυτί, Ἐλλάδα τὴν ποτὲ κλεινὴν ζυγὸν δουλείας ἄκλεῶν ὑποφέρουσαν... Σὲ γοῦν ὑπολαμβάνων μόνον ἵκανώταν εἶναι πάντων ἐπὶ τὸ βέτιον μεταγαγεῖν τὰ παρόντα, παρακαλῶ. πειθεῖν ἐθέλειν Γερμανούς, ἃς ἀλλον ἀναφέρεσθαι καἱροῦν τὴν τε πρὸς ἄλληλους καὶ τὴν πρὸς Ρωμαίους φίλονεικιαν. Τούτο γάρ μόνον ἀρκεῖσι τὴν ὄρμὴν ἀναστείλαι τοῦ Σολιμάνου. 'Ο γάρ Σολιμάνης, ὡς ἐπιυθόμην παρ' ἀνδρῶν οὐ ψευδομένων, κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, ὡς οὐδέ ποτ' ἀλλοτε, παρασκευαζόμενος, πρὸς Γερμανούς πλοστίος φέρεται, λεληθότα δὲ πρὸς ἀπαντᾶς τοὺς λοιποὺς χριστιανούς, οὐδενὶ μᾶλλον ἀλλὰ θαρρῶν ἢ ταῖς πρὸς ἄλληλους διαστάσεσι. Σύ δέ, συνετώπιστε Φίλιππε, ἃς ἄκρον ἐλληλακός τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, οὐκ ἀπόρθεις παραδειγμάτων ἐλληνικῶν, δί' ὧν Γερμανούς πείσεις ἐλέσθαι τὸ κράτιστον. 'Ἐρωσο καὶ μὴ ἀπάξιωση ημῖν ἀντεπιστεῖλαι, ἢ ἐλληνοῖς ἢ ρωμαῖσται. 'Ελαφθοβολίωνος ζ' φθινοντος φῆμυ' Ἐνετήσθι.

A. Βακαλοπούλου, Πλγς τῆς Ιστορίας τοῦ Νέου Ελληνισμοῦ. Θεσσαλονίκη 1965, I σ. 221 κ.κ.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΙΖ' Αι.

Ντεκάρτ, Λόγος περὶ τῆς Μεθόδου

Είχα ἀπὸ πολὺν καιρὸν παραπήρεσι πάως γιὰ δι, τι ἀφορᾶ τὰ ἥτη είναι κάποτε ἀνάγκην ν' ἀκολουθῇ κανένας γνῶμες ποὺ τὶς ξέρει ποὺ πολὺ ἀρέβαιεις, τὸ ίδιο σὰν νὰ ἔταιναν ἀναμφιβολεῖς, καθὼς τὸ εἴπα καὶ παραπάντα. Ἐπειδὴν διώμας ἐπιμυμοῦσα τότε νὰ καταγίνων ἀποκλειστικά μὲ τὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθευτος, σκέψητα πώς ἐπρεπε νὰ κάνων ἐντελῶς ἀντίθετο καὶ ν' ἀπόρριψι, σὰ νὰ ήταν ἐντελῶς ψεύτικο, διτίδηποτε θά μποροῦσε νὰ μοῦ γεννήσῃ τὴν παραμικρότερην ἀμφιβολίαν, γιὰ νὰ δῶ δὲν θά μοῦ ἀπόμενεν ὑστερα ἀπ' αὐτὸν καμιά πεποίθηση, ποὺ νὰ είναι ἐντελῶς ἀναμφιβολίο. "Ἔτοι, ἐπειδὴ οἱ αἰσθήσεις μᾶς μᾶς ἔγειρουν κάποτε, θέλησα νὰ ὑπόθεων πῶς τίποτα δὲν ὑπάρχει, ποὺ νὰ είναι τέτοιο, ποὺ ἔκεινες μᾶς κάνουν νὰ τὸ φανταζόμαστε. Κι' ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἀνθρώποι ποὺ γειούνται κάνοντας συλλογισμούς πάνω καὶ στὸ ἀπλούστερα ἀκόμα δέματα τῆς γεωμετρίας καὶ παραπολιζόνται, κρίνοντας κι' ἐγώ πώς μποροῦσα νὰ λαθέψω, δοσ κι' ὄποιοσδηποτὲ ἀλλος, ἀπόρριψα σὰν ψεύτικους δῆλους τοὺς λόγους ποὺ εἴλα πάρει προπογυμνώντας γιὰ ἀποδείξεις. Καὶ τέλος, παίρνοντας ὑπ' ὅψη πώς δῆλος οι σκέψεις ποὺ ἔχουμε, ἐνόσον εἴμαστε Ευπιντοῖ, μποροῦν, ἐπίσης νὰ μᾶς ἔρχουνται διόδιες κι ὅταν κοιμούμαστε, χωρὶς καμιά τους νὰ είναι τότε ἀληθινή, ἀπόρριψα σὰν ὑπόθεσος πώς δῆλα δῆσα μοῦ εἴχαν μπει κάποτε στὸν νοῦ, δὲν ἥταν περισσότερο ἀληθινά ἀπὸ τὶς φαντασίες τῶν ὄνειρων μου. Ἀμέσως διώμας κατόπιν πρόσεξε διτι, ἐνῶ ἐγὼ ἥθελα νὰ σκεφτώ ἔτσι, πώς δῆλα ἥταν ψεύτικα, ἐπρεπε ἀναγκαστικά, ἐγώ ποὺ τὸ σκεπτόμουν, νὰ εἴμαι κάτι. Καὶ παραπήρωντας πώς αὐτὴ ἢ ἀλήθευτα:

σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω, είταν τόσο γερὴ καὶ τόσο σύγιουρη, ὅστε δῆλε μαζὶ οι ἑξαφρενικὲς ὑποθέσεις τῶν σκεπτικῶν φιλοσόφων δὲν ἥταν ἱκανές νὰ τὴν κλονίσουν, ἔκρινα πώς μποροῦσα νὰ τὴν παραδεχτῶ δίχως ἐνδοιασμούς, σαν τὴν πρώτη ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας ποὺ ἀναζητούσα.

Ντεκάρτ, Λόγος περὶ τῆς μεθόδου, Τέταρτο μέρος, μεταφρ. Χρ. Χρηστοπούλη, Ἀθῆναι 1948, σελ. 59-61

ΑΓΓΛΙΚΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Η «αἴτηση δικαιωμάτων» τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου (1628)

Αἴτηση ποὺ ὑποβάλλεται στὴν Α. Μεγαλειότητα ἀπὸ τὸν Λόρδους, Κληρικούς καὶ Λαϊκούς, καὶ ἀπὸ τὶς Κοινότητες, ποὺ ἔχουν συγκεντρωθῆ στὸ τωρινὸν Κοινοβούλιο, καὶ ποὺ ἀναφέρεται σὲ διάφορα δικαιώματα καὶ ἐλευθερίες τῶν ὑπηκόων, καθὼς καὶ ἀπάντηση, ποὺ δόθηκε στὴν Αἴτηση αὐτὴ ἀπὸ τὴν Α.Μ. σὲ ἐπίσημη συνεδρία τοῦ Κοινοβουλίου:

Στὴν Αὔτοῦ Μεγαλειότητα, τὸν Βασιλιά

Οι λόρδοι, Κληρικοί καὶ Λαϊκοί, καὶ οἱ Κοινότητες, συγκεντρωμένοι στὸ Κοινοβούλιο, ἐκθέτουν ταπεινά στὸν Βασιλιά, τὸν Ἀνώνταρον μας Κύριο, διτὶ ἔχει φυσική καὶ θεσπιστὴ ἀπὸ ἔνα νόμο ποὺ ἔγινε στὴν ἐποχὴ τοῦ βασιλιά Ἐδουάρδου Α' καὶ ποὺ ὑνομάζεται γενικά *"Statutum de Tallagio non Concedendo"*, διτὶ οὔτε φόρος, οὔτε εισφορά ἐπιβάλλονται, οὔτε εισπράττονται ἀπὸ τὸν βασιλιά ἢ τοὺς διαδόχους του, χωρὶς τὴν ἀθέληση καὶ τὴ συγκατάθεση τῶν ἀρχιεπισκόπων, ἐπισκόπων, κομήτων, βαρώνων, ἵπποτῶν, ἀστῶν καὶ δῶν τῶν ἄλλων ἐλευθερῶν ἀνθρώπων τῆς Κοινότητας τοῦ βασιλείου τούτου· καὶ διτὶ μὲ ἀπόφαση τοῦ Κοινοβουλίου, ποὺ εἶχε συγκληθῆ στὸ 250 ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἐδουάρδου Γ', ψηφίστηκε καὶ ἀποφασίστηκε διτὶ στὸ ἔξης κανεῖς δὲ θά ὑποχρέωνται νὰ κάνων δάνειαν στὸ βασιλιά, παρὰ τὴ θέληση του, ἀφοῦ αὐτὰ τὰ δάνεια είναι ἀντίθετα μὲ τὴ λογική καὶ τὴν ἐλευθερία αὐτῆς τῆς χώρας· καὶ διτὶ ἔχει προβλεφθῆ ἀπὸ ἄλλους νόμους αὐτοῦ τοῦ κράτους, διτὶ κανεῖς δὲ θά ἐπρεπε νὰ ύποβληθῇ σὲ κανένα δασμὸν ἢ φόρο ποὺ λέγεται *"εὔνοια"* ἢ σὲ καμιά δλλη τέτοιου εἰδούς ἐπιβολή· διτὶ μὲ πολὺ παραπάνω θεσμούς καὶ μὲ ἄλλους δικαιους νόμους τοῦ βασιλείου οἱ ὑπήκοοι σας ἔχουν κληρονομήσει τὸ προνόμιο νὰ μῆν είναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν κανένα φόρο, δασμὸν ἢ εισφορά ἢ κάθε δόμοις ἐπιβολή, ποὺ δὲν ἔχει ὥριστη μὲ τὴ συγκατάθεση ἐνὸς Κοινοβουλίου·

II διτὶ μὲ ὅλα ταῦτα πολλοὶ ἐπίτροποι σὲ διάφορους κομητείας δέχονται καὶ ἐκτελοῦν ἐντολές καὶ δῆμγεις, μὲ τὶς ὅποιες οἱ ὑπήκοοι σας σὲ πολλὰ μέρη συγκαλούνται καὶ προτρέπονται νὰ πληρώσουν μερικὰ χρηματικά ποσά στὴν Υ.Μ. καὶ, διταν ἀρνηθεούντων, πολλοὶ ὑποχρεώνονται νὰ δῶσουν ἔναν δρόκο, ποὺ δὲν ἀπαιτούνται οἱ νόμοι καὶ οἱ θεσμοί τοῦ κράτους, καὶ ἀναγκάζονται νὰ παρουσιαστοῦν καὶ νὰ δῶσουν ἐξηγήσεις στὸ ίδιαιτέρο Συμβούλιο σας ἢ καὶ ἄλλου, καὶ διτὶ ἀλλοῦ, καὶ διτὶ αὐτὸν τὸ λόγο, φυλακίστηκαν, περιορίστηκαν ἢ μὲ διάφορους τρόπους ταλαιπωρήθηκαν· καὶ διτὶ διφοροὶ ἄλλοι φόροι ἐπιβλήθηκαν καὶ εἰσπράτχηκαν ἀπὸ τὸ λάδο... ἀντίθετα μὲ τοὺς νόμους καὶ τοὺς ἐλεύθερους θεσμούς τοῦ βασιλείου·

III διτή έποισης έχει ψηφιστή καὶ θεσπιστή μὲ τὸν νόμον ποὺ ὄνομάζεται «Ο Μεγάλος Χάρτης τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Ἀγγίλας» διτή κανένας ἐλεύθερος ἀνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ συλληφθῇ, νὰ φυλακιστῇ ἢ νὰ χάσῃ τὴν περιουσία του καὶ τὰ προνόμια του ἢ τὰ δικαιώματά του ἢ νὰ τεθῇ ἐκτὸς νόμου ἢ νὰ ἔξοριστῃ ἢ νὰ ζημιώθῃ μὲ κανένα τρόπο, παρὰ μονοῦ ὑστερα ἀπὸ νόμιμη δικαστική ἀπόφαση λοιτίμων του ἢ σύμφωνα μὲ τὸ νόμον τοῦ κράτους:

V διτή ἐν τούτοις.. μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους σας φυλακίζονται... χωρὶς νὰ κατηγορηθοῦν γιὰ τίποτα, γιὰ τὸ ὅποιο θὰ μποροῦσαν νὰ δικαιωθοῦν σύμφωνα μὲ τὸ νόμον.

VII μὲ τὴν προϋπόθεση διτή μὲ ἀπόφαση τοῦ Κοινοβουλίου, στὸ 25ο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ βασιλιάς Ἐδουάρδου Γ', ἔχει ψηφιστή καὶ αποφασιστή διτή κανεῖς δὲ μπορεῖ νὰ καταδικαστῇ σὲ θάνατο ἢ σὲ ἀκρωτηριασμὸν ἀντίθετα πρὸς τὰ ἄρθρα τοῦ Μεγάλου Χάρτη ἢ πρὸς τοὺς νόμους τοῦ κράτους.. διτή εν τούτοις τὰ τελευταῖα χρόνια πολλὲς διαταγὲς ἔχουν σφραγιστῇ μὲ τὴ μεγάλη σφραγίδα τῆς Y.M. σύμφωνα μὲ τὶς ὀποίες μερικά πρόσωπα ἔχουν διοριστῇ ἀντιπρόσωποι μὲ τὴν ἔνουσία νὰ ἐφαρμόζουν στὸ ἑσωτερικὸ τοῦ βασιλείου τὸ στρατιωτικὸ νόμον ἐναντίον τῶν στρατιωτῶν, καντοῦν ἢ ἀλλὰ προσώπων ποὺ συνεργάζονται μαζὶ τους καὶ εἰναι ἔνοχοι γιὰ φόνο, γιὰ κλοπὴ, γιὰ ἐπανάσταση ἢ γιὰ ἄλλες παραβάσεις, καὶ νὰ δικιζοῦν τοὺς ἔνοχους μὲ συνοπτικὴ διδακτικασία, σύμφωνα μὲ τὸν στρατιωτικὸ νόμον, ἔτσι ὅπως ἐφαρμόζεται στὸ στρατὸ σὲ καιρὸ πολέμου, καὶ νὰ τοὺς καταδικάζουν σὲ θάνατο κατὰ τὸν στρατιωτικὸ νόμο.

X Γιὰ διλα αὐτὰ παρακαλοῦν ταπεινὰ τὴ Μεγαλειότητα σας νὰ μὴν ὑποχρέωνται εἰς τὸ ἔξης κανένας νὰ κάνῃ ἢ νὰ παραχωρῇ κανένα δῶρο, δάνειο, δωρεά, δασμὸν ἢ φόρο, χωρὶς τὴν Ἑγκριστ καὶ τὴν ψήφο τοῦ Κοινοβουλίου, καὶ κανεῖς νὰ μὴν εἰναι ὑποχρεωμένος νὰ πειθαρχήσῃ, νὰ δῶσῃ δόρκο, νὰ φυλακιστῇ ἢ νὰ ἐνοχληθῇ μὲ δόπιο τρόπο γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἢ γιατὶ ἀρνήθηκε αὐτὲς τὶς ἐπιβαρύνσεις. Κανένας ἐλεύθερος ἀνθρώπος νὰ μὴν κρατηθῇ ἢ φυλακιστῇ γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέρεμε πάμε πάνω. «Η Y.M. νὰ φροντίσῃ νὰ ἀποσύρῃ τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς ναῦτες, ποὺ ἀναφέραιμε, καὶ στὸ μέλλον ὁ λαός σας νὰ μὴν ὑφίσταται αὐτὸ τὸ βάρος. Οἱ διαταγὲς γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου νὰ ἀνακληθοῦν καὶ νὰ καταργηθοῦν καὶ εἰς τὸ ἔξης καμιὰ διαταγὴ τέτοιας φύσεως νὰ μὴ δοθῇ σὲ κανένα, ἢ, ὅποιες κι' ἀν είναι οἱ διαταγές, νὰ μὴν ἐκτελεστοῦν μὲ τὸν τρόπο ποὺ προαναφέρθηκε, ἔτσι ὥστε κανένας ὑπήκοος τῆς Y.M. γιὰ τέτοια αἰτία νὰ μὴ καταδικασθῇ σὲ θάνατο, ἀντίθετα μὲ τοὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμούς τοῦ κράτους.

IX Ἐπίσης παρακαλοῦν ταπεινότατα τὴ Μεγαλειότητα σας, ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ δικαιώματα καὶ 338

ἐλευθερίες σύμφωνες μὲ τοὺς θεσμούς αὐτοῦ τοῦ κράτους, νὰ θελοῦν νὰ διακρύψῃ ὅτι δλεῖσ οἱ δικαιοτικὲς ἀποφάσεις καὶ προδικαστικὲς διαδικασίες ποὺ ἐπιβλήθηκαν στὸ λαὸ γιὰ τὶς πάρα πάνω περιπτώσεις, δὲν θὰ θεωρηθοῦν ποτὲ στὸ μέλλον σὰν προγούμενα καὶ σὰν πρότυπα. «Η Y.M. νὰ εὔαρεστηθῇ ἀκόμα νὰ διακηρύξῃ, γιὰ τὸ μελλοντικὸ καλὸ καὶ τὴν ἀσφάλεια τοῦ λαοῦ σας, διτή μὲ τὴ βασιλικὴ τῆς θέληση καὶ ἐπιθυμία, δλοι αὐτοὶ οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἀντιπρόσωποι πρέπει νὰ τὴν ὑπηρετοῦν στὶς πάρα πάνω περιπτώσεις σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμούς τοῦ κράτους, ἔτσι ποὺ νὰ στρίζουν τὴν τιμὴ τῆς Y.M. καὶ τὴν εύτυχια αὐτῆς τῆς μοναρχίας.

«Qua quidem petitione lecta et plenius intellecta per dictum Dominum Regem taliter est responsum in pleno Parliamento: "Ας γίνη, δπως ἐπιθυμει τὸ Κοινοβούλιο.

(A. Latreille, textes σ. 66 κ.κ.)

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

‘Ο Λουδοβίκος ΙΔ’ καὶ οι αἰώνας του

Γράμμα τοῦ Βολτάιρου στὸν λόρδο Harvey, σφραγιδούλακα τῆς Ἀγγίλας, (1740). ‘Ο Βολτάιρος δικαιολογεῖ τὸν τίτλο «Αἴλανς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ’, ποὺ ἔδωσε στὸ μεγάλο ἔργο, τοῦ ὅποιου μολις είχε σημιτσεύσει τα πρώτα κεφάλαια.

Μήν ἐνοχλήσθε τόσο μαζὶ μου, ἐπειδὴ ὄνομασα τὸν προτογούμενο αἰώνα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ’. Ξέρω καλὰ διτή ο Λουδοβίκος ΙΔ’ δὲ θά είχε τὴν τιμὴ νὰ είναι ὁ κύριος καὶ ὁ εὐεργέτης ἐνὸς Bayle, ἐνὸς Newton, ἐνὸς Halley, ἐνὸς Addison, ἐνὸς Dryden: ἀλλὰ στὸν αἰώνα ποὺ ὄνομάζεται «τοῦ λεόντου Ι», αὐτὸς ὁ πάπας, ὁ Λέων Ι’, είχε κάιει τὰ πάντα; Δὲν ὑπῆρχαν ἀλλοὶ ἡγεμόνες ποὺ συνέβαλαν νὰ ἐκπολιτιστῇ καὶ νὰ φωτιστῇ τὸ ἀνθρώπινο γένος; «Ομας τὸ δόνου τοῦ λεόντου Ι’ υπερίσχυση, ἐπειδὴ ὑποστήριξε τὶς τέχνες περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ποιός βασιλεὺς λοιπὸν σ’ αὐτὸ τὸ ζήτημα ἔξυπρέτησε τὴν ἀνθρωπότητα περισσότερο ἀπὸ τὸν Λουδοβίκο ΙΔ’; Ποιός βασιλεὺς ἔδωσε περισσότερα εὐεργετήματα, ποιός δικρίθηκε περισσότερο γιὰ τὸ γοῦστο του, ποιός ξεχώρισε γιὰ ωραίοτερα ιδύματα; Σίγουρα δὲν ἔκανε διτὶ μποροῦσε νὰ κάνῃ, γιατὶ ἦταν ἀνθρωπος ἀλλὰ ἔκανε περισσότερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, γιατὶ ἦταν ἔνας μεγάλος ἀνθρώπος. Ο ποὺ σοφαρός λόγος ποὺ τὸν ἐκτιμῶ πολὺ εἰναι διτή παρὰ τὰ γνωστὰ ἐλαττώματα του ἔχει μεγαλύτερη ὑπόληψη ἀπὸ δλους τοὺς συγχρόνους του. Ἐνῶ στέρεψε τὴ Γαλλία ἀπὸ ἔνα εκατομμύριο ἀνθρώπους καὶ ἐνῶ δλοι ἔχουν συμφέρον νὰ τὸν κατηγοροῦν, δλη ἡ Εύρωπη τὸν θαυμάζει καὶ τὸν θεωρεῖ ἔναν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καὶ καλύτερους μονάρχες.

‘Αναφέρετε μου, λοιπόν, λόρδε μου, ἔναν ἡγεμόνα ποὺ νὰ συγκέντωσε κοντά το περισσότερους ἔνους ἀνθρώπους μὲ ἀξίη καὶ ποὺ νὰ ὑποστήριξε περισσότερο τὴν ικανότητα στοὺς ὑπηκόους του. «Εἶχητα σοφοὶ Εύρωπαι εἶλαν συγχρόνων ἐπιχρηγήσεις ἀπ’ αὐτὸν καὶ ἔμειναν καταπληκτοι, ἐπειδὴ τοὺς γνώριζες «Ἄν καὶ ο βασιλιάς

δέν είναι ήγεμόνας σας», τούς έγραφε ο Colbert, «Ξένη ως είναι όλη εύεργέτης σας. Μέ διέταξε νά σας στείλω αύτή την Επιταγή σάν δείγμα τῆς ἐκτίμησής του»....

«Οι έκανε στὸ κράτος του πρέπει νά χρησιμεύῃ ως παράδειγμα. Ανέθεσε τὴ μόρφωση τοῦ γιοῦ του καὶ τοῦ ἔγγονου του στοὺς πιὸ σοφοὺς ἀνθρώπους τῆς Εὐρώπης. Φρόντισε νὰ τοποθετῆσῃ τὰ τρία παιδιά τοῦ Pierre Corneille, τὰ δύο στὸ στρατό καὶ τὸ ἄλλο στὸν κλῆρο. Προώθησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ ταλέντο τοῦ Racine μὲν ἔνα δῶρο πολὺ σημαντικό γιὰ ἔνα νέο, ἀγνωστο καὶ χωρὶς περιουσία. Καὶ διὸς ἡ μεγαλοφυΐα του ἐκδηλώθηκε, αὐτὲς οἱ Ικανότητες, ποὺ συχνὰ ἐμπόδιζουν νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς περιουσία, ἔγιναν γιὰ καίνουν ἡ περιουσία του... Εἶχε πάρα πάνω κὶ ἀπὸ τὴν εὐνοία, εἰχε τὴν οἰκείωτητα τοῦ βασιλιά. Αὐτὴ ἡ εὐνοία, διὸν δίνεται μὲν ἀγκίνωνα, εἴναι κάτι ποὺ προκαλεῖ ἀμύλα καὶ ποὺ κεντρίζει τὰ μεγάλα πνεύματα... Ο Λουδοβίκος ΙΔ' ἀκεπτόταν γιὰ δῶρα... δὲν παραχωροῦσε τὴν εὐνοία του σ' ἔνα εἰδος ταλέντου, ἀποκλείοντας τὰ ἄλλα, διότι τόσοι ἡγεμόνες, ποὺ ὑποστηρίζουν, ὅχι αὐτὸς ποὺ εἶναι καλός, ἀλλὰ ἔκεινο ποὺ τοὺς ἀρέσει. Η φυσική καὶ ἡ ἔρευνα τῆς ἀρχαιότητας τράβηξαν τὴν προσοχὴν του. Δὲν σταματοῦσε, οὔτε καὶ μέσα στοὺς πολέμους ποὺ ἔκανε ἐναντίον τῆς Εὐρώπης. Διότι, ἐνώ ἔχτιζε τρικάσια φρούρια καὶ ὀδηγοῦσε στὴ μάχη 400000 στρατό, φρόντιζε γιὰ τὴν ἰδρυση τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ γιὰ τὴν ἡράκιον ἐνός μεστιβριού ἀπὸ τὴ μιὰ ἀκρῷ τοῦ βασιλείου ὧν τὸν ἄλλο, ποὺ εἶναι ἔργο μοναδικὸ στὸν κόσμο. Φρόντισε νὰ τυπωθοῦν μέσα στὸ παλάτι του οἱ μεταφράσεις τῶν μεγάλων Ελλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, ἔστειλε γεωμέτρες καὶ φυσικούς στὰ βάθη τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰμερικῆς νὰ κάνουν μελέτες... Τέλος ἡ γαλλικὴ γλώσσα, σύρραγος, θάρρος καὶ σχεδὸν παγκόσμια γλώσσα. Σε ποιόν ὀφείλεται αὐτὸς; Εἶχε τέτοιο διάδοση στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἐρρίκου Δ': «Οχι, χωρὶς ἀμφιβολία. Δὲν ἔχεραν παρὰ τὴν ἴταλικὴ καὶ τὴν Ἰσπανική. Είναι οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς μας, ποὺ ἔκαναν αὐτὴ τὴν ἄλλαγη. Ἀλλὰ ποὺς προστάτεψε, χρηστοποίησε, ἐνέθαρρους αὐτοὺς τοὺς θαυμάσιους συγγραφεῖς; Θά μοι πῆτε ὁ Colbert. Συμφωνῶ, καὶ θὰ ἐλεγα ὅτι ὁ ὑπουργὸς πρέπει νὰ μιραστῇ τῇ δύσει τοῦ κυρίου του. Ἀλλὰ τί θὰ ἔκανεν ὁ Colbert κάτω ἀπὸ ἀλλον ἥγεμόνα, κάτω ἀπὸ τὸν βασιλιά Κάρολο Β', ἢ τούσοις ἀλλούς μονάρχες;....

Δὲν ἐκτιψὼν τὸν Λουδοβίκο ΙΔ' μόνο γιατὶ ἔκανε καλὸ στοὺς Γάλλους, ἀλλὰ γιατὶ ἔκανε καλὸ στοὺς ἀνθρώπους. Γράφω σὰν ἀνθρωπος, καὶ ὅχι σὰν ὑπτικος. Θέλω νὰ περιγράψω τὸν περασμένο αἰώνα, καὶ ὅχι μόνο ἐναν ἥγεμόνα. «Ἐχω κουραστὴ ἀπὸ τὶς Ιστορίες, δησού γίνεται λόγος μόνο γιὰ τὶς περιπτείες ἐνός βασιλιά, σὰν νὰ ὑπῆρχε μόνο αὐτὸς στὸν κόσμο, σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε τίποτα ἀλλο παρὰ μόνο σὲ σχέση μὲ κεκίνον. Γενικά γράφω τὴν Ιστορία ἐνός μεγάλου αἰώνα περισσότερο, καὶ ὅχι ἐνός μεγάλου βασιλιά. Ο Pelisson ἔγραψε πιὸ γλαφύρω ἀπὸ μένα. «Ἀλλὰ ἡταν αὐλικὸς καὶ εἰχε πληρωθῆ. Δὲν ἀκολουθών τὸν ἔνα ἢ τὸν ἄλλον. «Ἐγώ πρέπει νὰ πώ τὴν ἀλήθεια.»

(A. Latreille, *Textes σ. 109 κ.κ.*)

Η ΓΑΛΛΙΑ ΣΤΟΝ ΙΗ' αι.

‘Ο πληθυσμὸς τῆς Γαλλίας στὸ τέλος τοῦ 18ου αι

(Στὴ Γαλλία) λιγότερο ἀπὸ ἔνα τέταρτο τοῦ πληθυσμοῦ κατοικεῖ στὶς πόλεις, γεγονός πολὺ χαρακτηριστικό, γιατὶ συνήθως παρατηρεῖται· καὶ ἡ παρατήρηση χωρὶς ἀμφιβολία στηρίζεται στὴν πραγματικότητα· διὸ στὶς χώρες ποὺ βρίσκονται σὲ ὅμιλο μὲν πληθυσμὸς κατοικεῖ στὶς πόλεις. Πολλοὶ συγγραφεῖς νομίζω παραδέχονται διὸ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀναλογία στὴν Ἀγγλία. Στην Ὀλλανδία καὶ στὴ Λομβαρδία, ποὺ εἶναι οἱ πιὸ πλούσιες χώρες τῆς Εὐρώπης, συμβαίνει φυσικὰ τὸ ίδιο. Σὲ δ.τ. ἀφορεῖ τὴ Γαλλία θὰ ήθελα νὰ προσθέσω αὐτὸ τὸ γεγονός στὴν ἐλλειψη ἀπὸ ἀποτελεσματικῆ καὶ ἐπιτυχημένη καλλιέργεια ποὺ παρατήρησα σὲ δόλα σχεδὸν τὰ μέρη τοῦ βασιλείου καὶ ποὺ φύεται στὴ μεγάλη διάρεση τοῦ ἀδέφους σὲ μικρές διοικητήσεις. Φαίνεται ἐπίσης διὸ οἱ πόλεις δὲν εἶναι ὀρκετά σημαντικές, γιὰ νὰ δώσουν ζωὴ καὶ προκοπὴ στὴ βιοτεχνία τῆς, χώρας, ἡ οποία πάντοτε ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ἐνταση τῆς ζήτησης γεωργικῶν προϊόντων ἀπὸ τὶς πόλεις της. «Βιοτεχνία καὶ τὸ ἐμπόριο στὴ Γαλλία εἶναι λιγότερο ἀναπτυγμένα ἀπὸ δ.τ. θὰ περιμένει κανεὶς... πολλές φορές στὸ ημερολόγιο τοῦ ταξιδίου μου σημειώσωαστι σὲ οἱ περιοχές γύρων στὸ Παρίσι εἶναι μιᾶς ἔρημος, ὃ συγκριθοῦν μὲν τὸ Λονδίνο, καὶ διὸ αὐτὴ ἡ διαφορά εἶναι ἀπειρα πο μεγάλη, σὲ σύγκριση μὲ τὴ διαφορὰ τοῦ πληθυσμοῦ τους, καὶ διὸ ἡ ἐλλειψη ἀπὸ ἐμπορική κίνηση στοὺς μεγάλους δρόμους φαίνεται σ' ὅλο τὸ κράτος τούσοις, δόσο καὶ στὸ Παρίσι.

«Ἄξιει νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς διὸ ἡ ζωηρὴ κίνηση ποὺ ύπαρχει στοὺς μεγάλους δρόμους τῆς Ἀγγλίας ὀφείλεται στὸν ἀριθμό, στὶς διαστάσεις καὶ στὸν πλούτο τῶν πόλεων μας, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἀλλο. Δὲν εἶναι ἡ ἐξοχή, εἶναι οἱ πόλεις ποὺ δημιουργοῦν αὐτὴ τὴν ἐντονη κυκλοφορία ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος τοῦ κράτους στὸ ἄλλο... «Η μεγάλη ύπεροχή τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ Δουβλίνου μπροστὰ στὸ Παρίσι καὶ στὴ Λυών, θὰ ἔκανε ἀστεία κάθε σύγκριση. Νομίζω διὸ τὸ Λονδίνο χωρὶς ὑπερβολὴ ἀντιστοιχεῖ μόνο του μὲν τὸ Παρίσι, τὴ Λυών, τὸ Μπροτνώ καὶ τὴ Μασσαλία, διότι δειχνουν οἱ κατάλογοι τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ πλούτος καὶ τὸ ἐμπόριο. Αν ὑπόλογιση κανεὶς μάλιστα διὸ οἱ πόλεις τῆς Ἀγγλίας ἀναλογοῦν σὲ πληθυσμὸ μόνο 15 ἑκατομμυρίων καὶ οἱ πόλεις τῆς Γαλλίας σὲ 25 ἑκατομμύρια, καταλαβαίνει ἀμέσως ὡς ποιὸ σημεῖο ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα τῆς πρώτης χώρας εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἄλλης.

Στὴν πολιτική οἰκονομίᾳ δὲν ἔχει ἀλλο θέμα ποὺ νὰ ἔχῃ προκαλέσει περισσότερα σφάλματα, δόσο αὐτὸ τοῦ πληθυσμοῦ.... Δὲν εἶναι τὸ υψός τοῦ πληθυσμοῦ μόνο ποὺ κάνει ἔνα θένος πλούσιο καὶ δυνατότ, ἀλλὰ καὶ δραστηριότητα του...

«Εἳ αἵτις τοῦ μεγάλου πληθυσμοῦ τῆς ἡ Γαλλία παρουσιάζει σὲ διετὰς τὶς περιοχές της εἰκόνες δυστυχίας, ἐντελώς ἀντίθετες ἀπὸ τὸν βαθμό θέμινης προκοπῆς ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ φτάσῃ, ἀκόμα καὶ μὲ τὴν παλιὰ τῆς διακυβέρνηση. «Ἐνας ἐπισκέπτης, ποὺ καὶ λιγότερο προσεκτικὸς ἀπὸ μένα σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα, θὰ μποροῦσε νὰ διακρίνῃ σὲ κάθε βῆμα δυσανάλογα σημάδια ἀνέχειας. Κ' αὐτῇ ἡ φτώχεια δὲ θὰ ἔξεπληγτε κανέναν, ἀν ὑπόλ-

γιζε τις τιμες τῆς ἐργασίας και τῶν τροφίμων, δῶς και τὴ δυστυχία, δους ρίχνει τὶς κατώτερες τάξεις, ἀκόμα και μιὰ μικρὴ ἄνδος τῆς τιμῆς τοῦ σταριοῦ. Μιὰ δυστυχία, ποὺ σήγουρα τῇ μεγάλωνει περισσότερο ὁ φόβος κανενὸς μεγάλου λιμοῦ...

Young, Voyage en France – A Latreille, Texts, σ. 145 κ.κ.

ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

'Αποπάσσωμα τῷ ἀπὸ τὴν γαλλικὴ διακρυψη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ πολίτη (1789)

'Η Ἐθνικὴ Συνέλευση ἀναγνωρίζει και διακρύσσει, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία και τὴν παρουσία τοῦ Ὑπερτάτου "Οντος, τὰ παράκατα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ πολίτη:

1. Οἱ ἀνθρώποι γεννιοῦνται και παραμένουν ἐλεύθεροι και ἵσοις κατὰ τὰ δικαιώματα. Οἱ κοινωνικὲς διακρίσεις δὲν μποροῦν νὰ στηριχτοῦν παρὰ στὴν κοινωνικὴ χρησιμότητα.

3. 'Η πηγὴ κάθε ἑδουσίας βρίσκεται ἀπόκλιστικά στὸ ἔθνος. Κανένα σῶμα, κανένα ἄτομο δὲν μπορεῖ νὰ ἀσκήσῃ ἑδουσία, ποὺ δὲν ἀπορρέει ρητὰ ἀπὸ αὐτό.

6. 'Ο Νόμος εἰναι ἡ ἔκφραση τῆς γενικῆς θέλησης. "Ολοὶ οἱ πολίτες ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ συμμετέχουν προσωπικὰ ἢ μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τους στὴ διαιμόρφωση του. Πρέπει νὰ εἰναι ὁ ἴδιος γιὰ δίους, εἴτε προστατεύει, εἴτε τιμωρεῖ. "Ολοὶ οἱ πολίτες εἰναι ἵσοις ἀπέναντι τοῦ νόμου και εἰναι δεκτοὶ σὸλα τὰ ἀξιώματα, τὶς θέσεις και τὶς δημαρχίες ὑπηρεσίες, ἀνάλογα μὲ τὴν ικανότητά τους και χωρὶς ἀλλες διακρίσεις, ἔκτος ἀπὸ τὰ προσόντα και τὴν ἀξία τους.

7. Κανένας δὲ μπορεῖ νὰ κατηγορηθῇ, νὰ συλληφθῇ ἢ νὰ κρατηθῇ, παρὰ στὶς περιπτώσεις ποὺ ὁ νόμος ὄριζει και σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους ποὺ ὁ νόμος ἔχει προκαθορίσει. Αύτοὶ ποὺ παρακούνον, ἀναθέουν, ἔκτελον ἢ κάνουν νὰ ἐκτελεστοῦν διαταγὲς αὐθαίρετες πρέπει νὰ τιμωροῦνται. 'Αλλὰ κάθε πολίτης ποὺ καλεῖται ἢ συλλαμβάνεται ἐν ὄνδροι τοῦ νόμου, εἰναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπακούῃ ἀμέσως. 'Η ἀντίσταση ἀποτελεῖ ἐνοχή.

8. 'Ο νόμος δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλῃ παρὰ ἀποκλειστικά και ἀποδειγμένα ἀναγκαῖες ποινὲς και κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τιμωρηθῇ, παρὸ σύμφωνα μὲ νόμο ποὺ εἶχε ψηφιστῇ και δημοσιευτῇ πρὶν ἀπὸ τὸ ἀδίκημα, και ποὺ ἐφαρμόζεται νόμῳ.

9. Κάθε ἀνθρώπος ὑπότιθεται ἀθώος ἥως ὅτου ἀποδειχτῇ ἐνοχος. 'Ἐαν θεωρηθῇ ἀπαραίτητο νὰ συλληφθῇ, κάθε αὐτόπρο πέτρο μέτρο ποὺ δὲ θὰ ἤταν ἀναγκαῖο γιὰ τὴ σύλληψή του, ἀπαγορεύεται αὐτῆς στηρά ἀπὸ τὸ νόμο.

10. Κανεὶς δὲν πρέπει νὰ διώκεται γιὰ τὶς πεποιθήσεις του, ἀκόμα και τὶς θρησκευτικές, ἐφόσον ἡ ἐκδήλωση τους δὲν διαταράσσει τὴ δημόσια τάξη ποὺ ἔχει ἐγκαταστῆσει ὁ νόμος.

11. 'Η ἐλεύθερη μετάσταση σκέψεων και γνωμῶν εἰναι ἐντὸ πολὺ πολύτιμα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Κάθε πολίτης μπορεῖ νὰ μιλά, νὰ γράφῃ, νὰ δημοσιεύῃ ἐλεύθερα, ἀρκεῖ νὰ μὴ φτάνῃ στὴν κατάχρηση ἀυτῆς τῆς ἐλεύθεριας, στὶς περιπτώσεις ποὺ ὁ νόμος ὄριζει.

12. 'Η ἑδασφάλιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώ-

που και τοῦ πολίτη ἀπαιτεῖ μιὰ κρατικὴ ἑδουσία: αὐτὴ ἡ ἑδουσία λοιπὸν θεσπίζεται γιὰ τὸ καλὸν, και ὅχι γιὰ τὴ μερικὴ ὀφέλεια ἐκείνων στοὺς ὄποιους ἔχει ἀνατεθῆ.

13. Γιὰ τὴ συντήρηση τῆς κρατικῆς ἑδουσίας και γιὰ τὰ διοικητικὰ ἔξοδα είναι ἀναγκαῖα μιὰ κοινὴ συνεισφορά: πρέπει νὰ είναι μοιρασμένη ἵσα στοὺς πολίτες, ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητές τους.

14. Οἱ πολίτες ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχουν ἀπὲυθείας ἢ μὲ ἀντιπροσώπους τους τὴν ἀναγκαιότητα τῆς δημόσιας εἰσφορᾶς, νὰ τὴν ἀπόδεχναν ἐλεύθερα, νὰ παρακολουθοῦν τὴ χρήση της και νὰ καθορίζουν, τὴν ποσότητα, τὴ διάθεση, τὴν ἐπικαλυψή και τὴν διάρκεια της.

15. 'Η κοινωνία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ εὐθύνη ἀπὸ κάθε δημόσιο λειτουργὸ γιὰ τὴν διοίκηση του.

16. Κάθε κοινωνία, δους δὲν ἔχουν ἑδασφαλίστη τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν και δὲν ἔχει ἐπιτευχθῆ ὁ χωρισμὸς τῶν ἑδουσῶν, δὲν είναι ὄργανωμένην.

17. 'Η ἰδιοκτησία είναι ἐνα ἀπαραβίαστο και ἱερὸ δικαίωμα. Κανεὶς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὴ στερηθῇ, παρὰ δταν φανερὰ τὸ ἀπαιτεῖ μιὰ δημόσια ἀνάγκη, ποὺ ἔχει καθοριστῇ ἀπὸ τὸ νόμο, και φυσικὰ μὲ τὴν προϋπόθεση νὰ προηγηθῇ μιὰ δίκαιη ἀποζημίωση.

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Οἱ ἐλληνικὲς κοινότητες στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας. Πῶς ἐδιοικούντο οἱ κοινότητες
'Ο λαός οἰκοθεν ἐφρόντιζε διὰ τὰ κοινὰ και διὰ τὴν ἐκκλησίαν,... ὁ λαός μόνος ἐδώριζεν ἐνα πρωτόγερον (Κλήτηρα) διὰ τὴ θελήματα τοῦ κοινοῦ ἐν γένει και διὰ νὰ ἐκφωνῇ τὸ βράδυ ὁ ποιανδήποτε ἀγγαρείαν, εἴτε χάριν τοῦ κοινοῦ, εἴτε χάριν τῆς ἑδουσίας. Ἐφώναζε δὲ οὕτως: «ἀκούτε το! Αὔριον μὴν τολμήστη κανένας νὰ πάτη εἰς ἀλλήν δουλειάν του, διότι θὰ κάμψωμεν τοῦτο και τοῦτο». Και δυστὶς δὲν ἄκουεν ἐβλάπτετο...

Είχαν συνήθειαν δοιοὶ οἱ κατοίκοι τῶν χωρίων και μικρῶν κωμωπόλεων νὰ βλέπωνται μετὰ τὸ τέλος τῆς θειας λειτουργίας· ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν και ἔμεναν εἰς τὸ προσάυλον και ἐκεῖ ἀψύλουσαν ἀναμεταξύ των, και ἀν τυχὸν οι νοιμονέστεροι ἐγγνώριζαν κανένα νέον ἔχωτερικὸν ἦ πολεμον τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἐλεγεν και δοιοὶ ἔχαιραν... Ἐκεὶ εἰς τὴν συνάθροισιν, δποιος εἶχε χάσει τὸ ζῶον του η δλο τι τὸ ἐλεγε φανερά και μεγαλοφώνων, δτὶ δποιος τὸ εἰδεὶ η τὸ ἔχει νὰ τὸ δώση, εἰδεμη δὲ τὸν ἀφορίστη δ παπάς.. ἀλλὰ και κατόπιν τούτων δὲν ἐλειπαν νὰ σχολιάζουν και τὸν Χρονογράφον περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινούπολεως, καδῶν και τὸν Ἀγαθύγελον, και πολλὴν παρηγορίαν εἰς τοῦτο εὑρίσκαν οι "Ἐλληνες. Εἰ δὲ τὸ μοναστήρια περιστότερον ἐλέγετο και ἐηγείτο πλέον φανατικώτερα.. Ταῦτα... ὀφέλσαν την Φιλικήν "Εταιρίαν διότι αὐτὴ ηρε τὶ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων πρόθυμα και προετοιμασμένα διὰ τὴν ἐλεύθεριαν. Κάθε χωρίον μεγάλον η και μικρὸν εἶχεν ἐνα γέροντα η και δύο κατὰ τὸν πληθυσμὸν του, οι δποιοι μετὰ τῶν ιερέων ἐμοιραζαν κατ' ἀναλογίαν εἰς καθένα

τούς έπιβαλλομένους φόρους. Είχαν δὲ καὶ ἔνα εἰσπράκτορα (καψιμάλην) διὰ τὴν εἰσπραξὶν τῶν φόρων.

Μόνοι των οἱ «Ἐλλήνες ἐφρόντιζαν διὰ τὴν παιδείαν, ἡ οποία ἐσύνιστο εἰς τὸ νῦν μανθάνουν τὰ κοινὰ γράμματα καὶ ὀλίγην ἀριθμητικὴν ἀκανόνιστον» ἐν ἐλλείψει δὲ διδασκάλου ὁ ἑρεὺς ἐφρόντιζε περὶ τούτου. «Ολα αὐτὰ ἐγίνοντο ἐν τῷ σκοτεῖ καὶ προφυλακτικά ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς δὲ τὰς ὥρεινάς κωμοπόλεις καὶ πολυπληθεστέρας κατοικῶν, ἐκεῖ τὰ κοινὰ πράγματα ἡσαν ἔτι κανονικώτερα.... Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἡσαν κάτι τι καλύτερα τὰ πράγματα διὰ τὴν μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν.

Φωτίος Χρυσανθοπούλου ἡ Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐκδόθεντα ὑπὸ Σταύρου Ἀνδρόποολου, ἐν Ἀθηνais 1899 τ. Α' σ. 34 κ. κ.

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

‘Ο Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ γιὰ τὸν Ρήγα

«Ο Ρήγας Φεραίος ἐστάθη ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς φυλῆς μας, τὸ μελάνι του θά είναι πολύτιμο ἐνώπιον Θεοῦ, ὅσο τὸ αἷμα του διογί. «Ἐγράψε τροπάρια, ἀλλο σόι, ποὺ ἐβίβαζαν (τοὺς «Ἐλλήνες» νὰ συγγνωμήσουν, ἐδημοσίευσε καὶ γεωγραφία τοῦ τόπου μας, καὶ ἐβλέπαμε τὸ Ὀλύμπια, ἄλλα παιγνίδια ἐλληνικὰ πολεμικά εἰς τὸ Ξαμίλι. Είχε ἡ γεωγραφία του ζωγραφισμένα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν παιώνια σοφιῶν καὶ ἡρώων. «Ως πότε παλλήκαρια νὰ ζοῦμε εἰς τὰ στενά» ἀπὸ τὰ πολεμικά του τραγούδια τὸ τελείστερο, περιέχει μίαν ἐπιθεώρησιν τῶν δυνάμεων τῆς πατρίδος, ὅλοι είναι παρόντες εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν, κανένας ἀπόν τὰ ἔφετρα τῶν Ἀγράφων, οἱ σταυρεῖτοι τὸν Ὀλύμπιον, τὰ καπλάνια τοῦ Μαυροβουνίου, τὰ λεοντάρια τοῦ Σουλούνοι, Μάνης καὶ Μακεδονίας, καὶ τὰ δελφίνια τῆς θαλάσσης, οἱ νησιώτες, καὶ οἱ χριστιανοὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ Σάβα ποταμοῦ».

Τερτούπη, «Ἀπαντ., (ἐκδ. Βαλέτα), Ἀθῆναι 1953 τομ. Γ' σ. 19

ΚΟΡΑΗΣ

‘Ο Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ γιὰ τὸν Κοραῆ καὶ τὴ γλώσσα

«Ἐφάνη καὶ ὁ Κοραῆς, ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ρήγα, ἀνθρωπος μὲ νοῦ, διατὶ ἐπαρακίνει τοὺς σοφοὺς σὸν αὐτὸν νὰ γράφουν ἀπλά ν' ἀκούν τὸ κόσμος καὶ νὰ μὴν είναι ἡ σοφία τους ἥλιος βασιλευμένος. Ὁ Μαρτελάδος ἀστραφτεῖ καὶ ἐβρόντα εἰς τὴν Ἀνάληψιν ἀπὸ τὸν ἄμβωνα τῆς ἐκκλησίας, πώς ὁ Κοραῆς τοῦ χαλάει τὴ γλώσσα. «Δάσκαλος, τοῦ εἴπα μία φορά.. μὴν πικαρίνεις τὸ αἷμα σου, οὔτε τὴν χαλάει, οὔτε τὴν φτιάχνει. Βάφει μὲ τὴν καλὴν βαφῆν τοῦ καιροῦ του ποὺ ἔχει πέρασιν, ζωὴν, χλωρασία εἰς τὴν ἡμέρα του. Τές προάλλες ποὺ ἔχεις τὴν ὁμιλίαν τοῦ βασιλέως ἐκείνου, εἰς τὸν πόλεμον τῆς Τρωάδος, ποὺ λέγει εἰς τὸν πιστεμένον φίλον: «Διατὶ μᾶς τιμοῦν οἱ ἀνθρωποι καὶ ἔχομε τὴν πρωτοκαθεδρίαν καὶ τρώμε ἀπὸ τὸ καλύτερον φαγί, καὶ μᾶς χάρισαν οἱ λαοὶ κῆπους καὶ ἀμπελία παραποταμία; Διὰ νὰ χυνώμεθα πρώτοι εἰς τοὺς κινδύνους»... Δὲν ἔχειρα ἀν τὰ θυμοῦμαι, ὅπως μοῦ τὰ ἔπει, ἀλλὰ θὰ καταλάβαινα τίποτες, ἀν μοῦ τὰ λεγεις μὲ τὴ γλώσσα τῶν παμπάλαιων ἀνθρώ-

πων; Θὰ στεκόμουν σὸθι θυμάρι τοῦ βουνοῦ νὰ σὲ ἀκούω. «Οταν μου τὰ ἔλεγες, ἔλεγε ἡ ψυχὴ μου... μὲ τέτοιον βασιλιά θὰ πήγαινα νὰ μπήξω τὸ μπαΐράκι μου εἰς τὸ παλάτι τοῦ Μεγάλου Κωσταντίνου». Μὲ ἔκαψες ὡς μοῦ τὸ ἔξεμυστρεύθης ἀπλά. Δάσκαλέ μου, ὅσα παλαιά, ἡταν νέα μία φορά καὶ δσα είναι νέα θὰ γηράσουν, ἄφησε νὰ χαροῦν τὰ νιάτα τους, νὰ ζήσῃ ἡ ζωὴ τους, διατὶ ἀπὸ νιότη καὶ ζωὴ δεν είναι εύμορφύτερο πράγμα εἰς τὸν κόσμο».

Τερτούπη, «Ἀπαντ., τομ. Γ' σ. 19-20

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

‘Ο Μέγας «Ορκος τῶν ιερέων»

«Ορκίζομαι ἐνώπιον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ οἰκειοθελῶς, ὅτι θέλω εἶμαι ἐπὶ ζωῆς μου πιστὸς εἰς τὴν Ἐταιρίαν κατὰ πάντα. Νὰ μὴ φανερώσω τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ Σημεῖα καὶ Λόγους της· μήτε νὰ σταθῇ κατ' οὐδέποτε λόγον ἡ ἀφορμὴ τοῦ νὰ καταλάβωσιν ἄλλοι ποτέ, ὅτι γνωρίζω τι περὶ τούτων, μήτε εἰς συγγενεῖς μου, μήτε εἰς Πνευματικόν, καὶ φίλον μου.

«Ορκίζομαι, ὅτι εἰς τὸ ἔξης, δὲν θέλω ἐμβῆ εἰς καμμιαν ἀλλην Ἐταιρίαν, ὅποια καὶ ἀν ἡμαι, μήτε εἰς κανένα δεσμονόπου υποχρεωτικόν. Και μάλιστα, ὅποιονδηποτε δεσμὸν ἀν είχα, καὶ τὸν πλέον ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὴν Ἐταιρίαν, θέλω τὸν νομίζει, ᾧ φίλον μου.

«Ορκίζομαι, ὅτι θέλω τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου ἀδιάλακτον μίσος ἐνάντιον τῶν τυράννων τῆς Πατρίδος μου, τῶν ὁπαδῶν καὶ τῶν ὄμοφρῶν με τούτους. Θέλω ἐνέργεια κατὰ πάντα τρόπον πρὸς βλάβην των καὶ αὐτὸν τὸν παντελῆ ὀλεθρόν των, δταν πὲ πρίστασις συγχωρίση.

«Ορκίζομαι νὰ μὴ μεταχειρισθῶ ποτὲ βίαν, διὰ νὰ συγγνωμισθῶ μὲ κανένα Συναδελφόν, προσέχων ἐξ ἐνάντιας μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν νὰ μὴ λανθασθῶ κατὰ τοῦτο, γινόμενος αἵτοις ἀκόλουθουν τινὸς συμβάντος.

«Ορκίζομαι νὰ συντρέχω, ὅπου εὑρὼν τινὰ Συναδελφόν, μὲ δλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κατάστασιν μου. Νὰ προσέφερω εἰς αὐτὸν σέβας καὶ ὑπακοήν, ἀν ἡναι μεγαλυτέρος εἰς τὸν βαθμόν, καὶ ἀν ἐτυχει πρότερον ἔχθρός μου, τόσον περισσότερον νὰ τὸν ἀγάπω καὶ νὰ τὸν συντρέχω, καθόδον ἡ ἔχθρα μου ἥθελεν είναι μεγαλυτέρα.

«Ορκίζομαι, δι, καθὼς ἐγώ παρεδέχθην εἰς τὴν Ἐταιρίαν, νὰ δέχωμαι παρομιώς ἄλλον Ἀδελφόν, μεταχειριζόμενος πάντα τρόπον καὶ δλην τὴν κανονιζόμενην ἀρνητα, ἀσωσοῦ τὸν γνωρίσω «Ἐλληνα ἀληθῆ, θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς Πατρίδος, ἀνθρώπον ἐνάρετον καὶ δξιον δχι μόνον νὰ φυλάττη τὸ Μυστικόν, ἀλλὰ νὰ κατηχησῃ καὶ ἄλλον ὅρθου φρονήματος.

«Ορκίζομαι νὰ μὴν ὠφελῶμαι κατ' οὐδένα τρόπον ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς Ἐταιρίας, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ἱερὸν πράγμα καὶ ἐνέχειρον ἀνήκον εἰς δλον τὸ «Ἐθνος μου. Νὰ προφύλαξτωμαι παρομιώς καὶ εἰς τὰ λαμβανόμενα καὶ στελλόμενα ἐσφραγισμένα Γράμματα.

«Ορκίζομαι νὰ μὴν ἔρωτῶ ποτὲ κανένα τῶν Φιλικῶν μὲ περιέργειαν, διὰ νὰ μάθω, ὅποιος τὸν ἔδεχθη εἰς τὴν Ἐταιρίαν. Κατὰ τοῦτο δὲ μήτε ἐγώ νὰ φανερώσω, ή νὰ δώσω ἀφορμὴν εἰς τοῦτον νὰ

καταλάβη ποίος με παρεδέχθη. Νά ύποκρίνωμαι μάλιστα άγνοιαν, αν γνωρίσω τό Σημείον εἰς τό Εφοδιαστικόν τίνος.

Όρκιζομαι νά προσέχω πάντοτε εἰς τήν διαγωγήν μου, διά νά ήμαι ένάρετος. Νά εύλαβωμαι τήν θρησκείαν μου, χωρὶς νά καταφρούν τάς δλας. Νά διώ πάντοτε τό καλὸν παράδειγμα. Νά συμβουλεύω και νά συντρέχω τόν ἀσθενή, τόν δυστυχή και τόν ἀδύνατον. Νά σέβωμαι τήν ιεράν Δικαιούντην, τά θεμάτα, τά κριτήρια και τούς Διοικητάς τού τόπου, εἰς τόν όποιον διατρίβω.

Τέλος πάντων ὄρκιζομαι εἰς Σέ, ω̄ Ιερά Πατρί! Όρκιζομαι εἰς τάς πολυχρονίους βασάνους Σου· Όρκιζομαι εἰς τά πικρά δάκρυα, τά όπια τόσους αἰώνας ἔχουσαν τά ταλαίπωρα Τέκνα Σου· εἰς τά διά μου δάκρυα, χυνόμενα εἰς τάυτην τήν στιγμήν, και εἰς τήν μελλουσαν' Ἐλευθερίαν τῶν Ὀμογενῶν μου, ὅτι ἀφιερώνομαι ὥλος εἰς Σέ. Εἰς τό ἐξῆται Σύ θέλεις εἴσαι ἡ αἵτια και ὁ σκοπός τῶν διαλογισμῶν μου. Τό "Ονομά σου ό δηγγός τῶν πράξεων μου, και ή εύτυχια Σου ή ἀνταμοιβή τῶν κόπων μου. Ή Θεία Δικαιούσην νά ἐξαντλήσῃ ἐπί τῆς κεφαλῆς μου ὥλους τούς κεραυνούς της, τό δυνομά μου νά γίνη εἰς ἀπόστροφην. και τό υποκειμένον μου νά γίνη εἰς ἀπόστροφην. και τό ἀνάβατματος τῶν Ὀμογενῶν μου, ἀνίσως λημονήσω εἰς μίαν στιγμή τάς δυνοτήτας των, και δὲν ἐκπλήρωσαν τό χρέος μου. Τέλος ο τό θάνατός μου, ᾧ ήναι ή ἄφευκτος τιμωρία τού ἀμαρτήματός μου, διά νά μη μολύνων τήν ἀγίοτητα τῆς Ἐταιρίας με τήν συμμετοχήν μου."

Φιλήμονος, Δοκίμιον Ιατρικόν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἐν Ναυπλίῳ 1834, σ. 155-157

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛ. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ Προετοιμασίες τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν Ἐπανάσταση

"Ολας τάς νύκτας οἱ "Ἑλληνες ὄπλοιοι, σιδηρουργοί, ξυλουργοί και ἀλλοι ἀδέλουευν κρυφά ἀπό τοὺς Τούρκους και ἀπό τὶς γυναικεῖς τῶν διά τά ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου και ἡτον ἐμποδισμένον και ἀφωρισμένον νά κάμουν μεταξύ τῶν φιλονεικίας και ἔξηγήσεις διά τὸν μέλλοντα σκοπὸν των. Διά τούτο καθένας ἐργάζετο κρυφά εἰς τὸ σπίτι του, διόρθωσε τό τουφέκι του, ἐπλενε τά πιστόλια του, ἐπήγαινεν εἰς τόν λόγκον και ἔχουν βόλια μέτο μονοκάλουπον και καθ' ὅλα προετοιμάζετο.

"Οι ἄκουαν οἱ "Ἑλληνες περὶ ἐλευθερίας τῶν τό ἐπίστευαν. "Ἐπίστευαν εἰς τήν ἀράτον ἀρχῆν τῆς Ἐταιρίας και τούς λόγους τῶν ἀποστόλων τούς ἐνόμιζαν λόγους θεούς οι Τούρκοι ἐβλεπεαν τήν κίνησιν τῶν Ἑλλήνων, διτέ δὲν ἔχουν καθὼς πρωτύτερα, και ὅτι ἐσυνάζοντο εἰς πολλὰ μέρη και διά τούτο ἐπονηρεύθησαν διά τούς ραγιάδες των. "Ἐτεχνάσθησαν μυρίους τρόπους διά νά ξεσκεπάσουν τίποτε, τούς ύπόσχοντο νά τούς δώσουν χρήματα διά νά ἀγόρασουν βόδια, νά τούς χαρίσουν χωράφια, τούς ἐβάπτιζαν παιδιά και ἔκερνων τίς μητέρες διά κουμπάρες κατά τήν συνήθειαν, τούς ἐκαλοείχαν και τούς ἐδειχναν τάχα διτούς ἀγαπούν, ἀλλά τίποτε δὲν ἐμποροῦσαν νά μάθουν...

"Ἀργότερα ἀρχισαν νά πηγαίνουν εἰς τά βουνά, νά ρίχνουν στό σημάδι και νά γυμνάζωνται εἰς τό τουφέκι, ἐφορούσαν τά ἄρματα, ἐπλεκαν τσαρού-

χια, ἔφκιαν παλάσκες και τά συλαχλίκια των, ἐτραγούδαν τού Ρήγα τά ηρωϊκά τραγούδια ἐδίαβανταν τά γράμματα τῆς Ἐταιρίας και ἄλλα, τά όποια τούς ἤρχοντα ἀπό τούς ἀδέφους και τά ἔκρυψαν εἰς τούς βράχους ἢ εἰς τές σπηλιές... και ὀλοένα ἐπρετοιμάζοντο και ἐπερίμεναν τήν καλήν ώραν τῆς ἐπαναστάσεως.

Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα, τ. Α' σ. 54 κ.κ.

ΑΛ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Ο Θάνατος τοῦ 'Αλ. 'Υψηλάντη

Πραγματικῶς τό ἐκ τοῦ ἔξατοευς μαρτυρίου τῆς Μουγκάστης και τῆς Θειρεσιουπόλεως γεννηθὲν ἀσθαν ἔκψει τό νήμα τῆς ζωῆς αὐτού, ἀγοντος τό τριακοστόν ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας. 'Ιδού οἱ λόγοι, οὓς ὅλγω πρό τῆς ἀποβιώσεως αὐτοῦ, ἔλεγε πρός τὸν ἀδελφὸν Νικόλαον, και οὗτος ἔγραψε πρός τὸν ἐν τῇ "Ελλάδι ἐτερον ἀδελφὸν Δημήτριον: «'Αποθνήσκω ἀλλ' ἡ ἀγαπημένη μου πατρίς σώζεται. Ο ἔχθρος αὐτῆς ἐταπεινώθη: οἱ δέ συμπολίται μου θέλουσιν ἐκδικηθεῖν μέχρι τέλους τήν τυραννίαν τούτου. Μόνην λύπην αἰσθάνομαι, διτέ δὲν ευτύχησα νά ἐναγκαλισθῶ πάλιν ἔκεινους, μεθ' ὧν ἐπολέμησα διά τήν πατρίδα μου».

Τῇ δέ 9/21 'Ιανουαρίου, φέροντα τόν Λασσάνην εἰς χειρας τήν ἐφημερίδα τοῦ Αύστριακού Παραπρητοῦ, ἥρωτησε, «Τί περιέχει νέον; » Αποκρίνετος δέ αὐτοῦ, «Περιέχει, διτέ ὁ Καποδιστριας ἔφθασεν εἰς Μελίτην, και ἔκειναν φρεγάτα ἀγγλική μεταφέρει τούτον εἰς τήν "Ελλάδα", ηγήθη ἀπό καρδίας εἰπών: «Δόξα σοι ό Θεός!! Κατόπιν δέ παρακαλέσας τόν Λασσάνην, ίνα ἀνατρίψῃ τήν ἀριστεράν χειρα αὐτοῦ, ἥρετο, ἀνατείνεις τούς ὄφθαλμούς πρός τόν ούρανόν, τῆς Κυριακῆς προσευχής: «Πάτερ ήμων ὃ ἐν τοῖς ούρανοις, ἀγασθήτω τό δονομά σου, ἀλέθεται ή βασιλεία σου, γεννηθήτω τό θέλημά σου, ώς ἐν ούρανῷ, και ἐπί τῆς γῆς... τόν... τόν...» Ήδη ἐξελείποντο και αὐτάι αἱ διανοητικοὶ δυνάμεις ο νοῦς αὐτοῦ ἐσκοτοδινήσασεν, η γλώσσα περιεπλέχθη, και μόλις τραυλίσας γερμανιστή τήν κατόπιν λέξιν «βρόδ, βρόδ, ἀντί τῆς ἐλληνικῆς τού τοικενούς «ἄρτον», ἀπέτινευσε.

Ο νεκρός ἐκηδεύθη ἐν τή πρωτεύουσή τής Αύστριας, φέρων τήν ἐλληνικήν στρατιωτικήν στολήν του ἱερολόχιτου, και οὐδὲν ἐτερον. Η νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐψάλλει ἐν τῷ ἀνατολικοῦ παρεκκλησίω τοῦ 'Αγίου Γεωργίου, συνοδευόντων τήν ἐκφόρων δλων τῶν ἐν Βιέννη 'Ελλήνων· ή δὲ καρδία αὐτοῦ διετηρήθη τότε, δης πεμφθῆ και ταφῆ ἐν τή 'Ελλάδι, καθ' ἣν πολλάκις ἐξεφράσθη θέλησιν ὃ δίοις.

Ιω. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς 'Ελληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Αθῆναι 1859, τομ. Β' σ. 229

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

'Ο Κολοκοτρόνης γιὰ τή σημασία τοῦ ναυτικοῦ ... ἀπό τά δύο στοιχεία, γῆ και πέλαγος, τό δεύτερο είναι πολυτιμότερο διά ήμας· φεύγουν οι στερεῖς, ἀπό παντού ἀγναντεύομε θάλασσα, και εἰς τές ήμερες μας, πού ἔντενον νά ἔχουμε δύναμιν θαλασσινήν, με σταροκάραβα ἐπολεμήσαμε βασέλα. 'Ο διξιος γεμιτζής παίρνει τά σοιβράνα και μάχεται με τή βοήθεια τῶν ἀνέμων κι ᾧς είναι

μικρό τὸ καυκί του. Αύτήν τὴν τέχνην ἡξερε ὁ περιφημος Μιαούλης εἰς τέκ ναυμαχίες του μὲ τὸν ἔχθρο.. Τὸ εἶπε καὶ ὁ Θεός τῶν Ἑλλήνων, πώς ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ θάλασσα, μὲ τὸν χρησμὸν του νὰ σωθοῦν οἱ Ἑλληνες εἰς τὰ Ἑυλόκαστρα.

Τερτούπη, "Απαντα, τομ. Γ' σ. 20

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

'Απὸ τὶς παραδόσεις τῆς Αίγινας: 'Η Κανάραινα

Μὲ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, ἡ Κανάραινα βρισκόταν στὴν νησὶ. Σώθηκε ἀπὸ τὸ μακελειό τὸ τούρκικο καὶ τὸ κακὸ τοῦ πολέμου. Τὸ σπίτι της τὸ εἶχαν κυκλωμένο οἱ Τούρκοι. Παίρνει στὰ χέρια της μιὰ εἰκόνα τῆς Ζωδόχου Πηγῆς, ποὺ εἶχε κειμῆλο, καὶ προσεύχεται· Μάνα γυλκειά, σῶσε με μὲ τὰ δυὸ παιδιά μου! Δὲν παίρνω τίποτα ἄλλο μαζὸν μου. Ἐσάνει καὶ τὰ παιδιά μου.

Πέρασε ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους καὶ δὲν τὴν βλέπουνε καὶ ρίχνεται στὴ θάλασσα. Δευένα τὰ παιδιά της στὴν πλάτη καὶ τὴν εἰκόνα μαζὶ. Ἡξερε καλὸ κολύμπι. Βλέπει ένα καράβι. "Ητανε τοῦ πεθεροῦ της. Μπαίνει μέσα καὶ ἔρχεται στὴν Αίγενα. Ποῦ νὰ πάω; Σπηλιές, σπίτια, δῆλα γεμάτα προσφυγιά. Ἐμεινε στοῦ Γιώργη 'Ηρεώπητ, τοῦ Κοντογώρη. Σάν πέρασε τὸ κακὸ τοὺς ἄφησε καὶ τὴν εἰκόνα μὲ κλάματα κι' εὐχαριστίες. Καὶ ἡ εἰκόνα οώζεται ζωμε στήμερα στοῦ Κοντογώρη τὸ σπίτι.

Διηγήση κ. Πολύμνιας 'Ηρεώπητ - Θωμάκου, Αίγινα

ΕΜΜΟΝΗ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

'Η ἀντοχὴ στὸν ἄγνων καὶ ἡ ἀποφασιστικότητα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ

'Ιδού ἡ ἀπάντησης τῶν Μεσσηνίων εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Ἰμπραΐμη νὰ προσκυνήσουν:

"Οτι αὐτὸ ὅπου μᾶς φοβερίζεις νὰ μᾶς κόψῃς καὶ κάψῃς τὰ καρποφόρα δένδρα μας δὲν είναι τῆς πολεμικῆς ἔργου, διατὶ τὰ ἀμύχα δένδρα δὲν ἔναντιώνονται εἰς κανέναν: μόνον οἱ ἀνθρωποι δὸπού ἔναντιώνονται ἔχουνε στρατεύματα καὶ σκλαβώνεις· καὶ ἔτοι εἶναι τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου· μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δχι μὲ τὰ ἀμύχα δένδρα. "Οχι τὰ κλαριά νὰ μᾶς κόψῃς, δχι τὰ δένδρα, δχι τὰ σπίτια ποὺ μᾶς ἔκαψαν, μόνο πέτρα ἀπάνω στὴν πέτρα νὰ μήν μείνη, ήμεις δὲν προσκυνοῦμε. Τὶ τὰ δένδρα μας ἡν τὰ κόψης καὶ τὰ κάψης, τὴν γῆν δὲν θέλει τὴν σηκώσης, καὶ ἡ ίδια γῆ ποὺ τὰ δέρεψε, αὐτὴ ἡ ίδια γῆς μίνει δικῆ μας καὶ τὰ ματακάνει. Μόνον ένας Ἐλληνας νὰ μείνη πάντα θά πολεμοῦμε καὶ νὰ μήν ἐλπίζης πώς τὴν γῆν μας θὰ τὴν κάμης δικῆ σου· βγάλτο ἀπὸ τὸ νοῦ σους.

Τερτούπη, "Απαντα, τομ. Γ' σ. 14

Β' ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

'Η ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου (1826)

'Ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις καὶ ἡ εἰδοσίας διαδόθη εἰς δλας τὰς τάξεις. Τί νὰ ίδης; Μὲ τὴν μεγαλυτέραν χαρᾶν καὶ εὐχαρίστησην ἀρχίσαν αἱ γυναῖκες νὰ συμμαζώνουν τὰ πράγματα των τὰ ἐλαφρότερα, νὰ τὰ δένουν· νὰ καλοῦν τοὺς στρατιώτας, νὰ τοὺς παρακαλοῦν νὰ ἀλλάξουν τὰ λερωμένα ρούχα των, νὰ ἔνδυσθοῦν καινούργια, φουστανέλλες καὶ ἄλλα,

ὅτι τοὺς ἀρεζαν· καὶ οἱ στρατιώτες νὰ μήν καταδέχωνται νὰ τὰ πάρουν, ἀπὸ συμπάθειαν, ἀλλὰ νὰ εὔχαριστοῦν καὶ νὰ λέγουν:

— Φθάνει νὰ ἔβγωμεν καλά, καὶ ἀπὸ δλα κάμνομεν.

— Διατι, παιδιά μου, ἔλεγαν, νὰ τὰ πάρουν οἱ Τούρκοι;

— "Ἄς τὰ πάρουν, ἀποκρίνονται, πάλιν τὰ παίρνομεν.

"Ἐβλεπες ἐναν ἀγῶναν προετοιμασίας μὲ τὸ σην ἀταραξιαν, μὲ τὸ σην εὐχαριστησιν καὶ γέλια, ὥστε κανένας, οὔτε ὁ ἐσχατὸς ἀνθρώπος ἐσυλλογίζετο πῶς ἔμελον νὰ σωθῇ. Καὶ ἔτερον εἰς τοὺς δρόμους ἄλλοι ἔδαθεν, ἄλλοι ἔκειθεν μὲ τὰ φανάρια, ὧστα τές ήμέρες τῶν ἀγρυπνιῶν τῆς Μεγάλης Ἐβδομάδος. Ὁληνύτα ἐμετάθεσαν τοὺς ἀσθενεῖς εἰς τὰς μεγάλας οικίας καὶ τοὺς ἔβαναν τὰ ἀναγκαῖα φουσέκια καὶ τὸ νερόν. Κοινώς ἐφώναζαν:

— Τὰ παράθυρα νὰ μᾶς ἀφήσετε ἀνοικτὰ μονάχα, καὶ ὥρα καλή σας! Ὁ Θεός νὰ μᾶς ἀνταμώσῃ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον...

Ὕρη καὶ τὸν Καψάλην εἰς τὴν πυριτοθήκην ἐκοινοποίησα τὶ ὥρα ἐπρεπε νὰ βάλῃ φωτιά· αὐτὸς μ' ἀποκρίθη δτι:

— Δὲν θέλω ἔρμηνειαν, μόνο ὥρα καλή σας, καὶ δταν φθάστε πρὸς τὸ ριζόν τοῦ βουνοῦ, ἀκούτε καὶ βλέπετε τὸν Καψάλην σας ποὺ θά ἀπετά.

Εἰς τὴν στιγμὴν ἀπέρασεν ὁ Τζιβέλης ἀπὸ τὸ μέρος μας, μᾶς εἰδοποίησεν νὰ τραβηγτοῦμεν διευθύνθη δὲ εἰς τὴν ἀκρογιαίλιαν, νὰ ἔργη τρος τὴν Μαρμαρούν, νὰ συνάξῃ δλους γύρωθεν...

"Ολα τὰ ἀνδρόγυνα εἶδεινθύνοντο εἰς τὴν προσδιορισθείσαν γέφυραν, ὡσάν αρνάκια, μὲ ἄκραν σιωπῆν· οἱ πατέρες μὲ τὰ γιαταγνία εἰς τὸ ἔν χέρι κρεμασμένα, τὰ δουφέκια ἀπὸ τὸ λουπί εἰς τὸν ὄμον, καὶ μὲ τὸ ἄλλον νὰ βαστᾷ ἡ κανέν παιδάκι τοῦ ἡ τὴν σύζυγον του. Πολλά γυναίκες ἐνδύθησαν ἀνδρίκεια καὶ ἀρμάτωθαν, καὶ δὲν ἐδιακρίνοντα εἰς τὸ βάδισμα ἀπὸ τοὺς ἄνδρας...

Πλήνη ἡ ὥρα ἡ προσδιορισμένη πλοιάσιν. Ἡ σελήνη ἡτον δεκαήμερος, εἰς τὴν αὔξησιν της πρι μησῆς ὥρας ἐσκεπάσθη μὲ ἐν σύνενφον σκοτεινὸν καὶ δροσώδες· ἔβρεξεν λόγιον, καὶ ἀρχίσεν δό τόπος νὰ γίλιστρα πλήν ἐδοξάσαμεν τὸν Θεόδον διότι ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐσκέπασεν τὸ φέγγος τῆς σελήνης, νὰ ὀφεληθοῦμεν ἀπὸ τὸ σκότος εἰς τὸ κίνημα, πρι μᾶς καταλάβουν. Τρέχοντες λοιπὸν δλοι, ἐδύνθημεν νὰ σκεπάσωμεν ἑως δυο δρόγιες τόπον...

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ Ἰμπραΐμης ἔρριπτεν ἀκάταπουστα βόμβες εἰς τὴν πόλιν, ἐνώ δλους εύρισκομεθα εἰς τὸ ποδάρι· δλοι κρυφογελούσαν ἐννοήσαγτες δτι δὲν είχεν θετικὴν πληρόφορίαν τῆς ώρας καὶ τοὺς τρόπου τῆς ἔξδου μας.

Φιλούντες τὸ χώμα, ἀποχαιρετούσαμεν μὲ δάκρυα μίαν θέσιν, ἡτις μᾶς ἐφαίνετο δτι ἡταν ὁ Παράδεισος καὶ εἰς τὴν όποιαν ἀφήναμεν τόσους ήρωας, μ' ὅλους ὅπου ἀγνοούσαμεν καὶ ήμεις τὴν τύχην μας...

'Ἐβγήκεν ὁ σημαϊόφρος, καὶ μὲ τοὺς δόηγούς, δμοῦ μὲ τὸν Νότην, ἄρχισαν συγκεχυμένας πλέον νὰ ἔξερχονται ἀσπάζομενοι, καὶ ἀποχαιρετούντες τὸ δχύρωμα εἰς τὴν θύραν καὶ τὰς βαθμίδας μὲ ἀναστεναγμούς:

— "Αχ, Μισολόγγι, αχ, αίματα όπου έχύσαμεν
άδικα..."

Συγχρόνως δρχισαν και από την Λουνέπταν. Οι
άπο την Λουνέπταν έξερχομενοι εϋρισκον διμέσως
έπιπεδον, διότι το αὐλάκι τελειώνεν έως εἰς την
άκρων τοῦ ύψωματος τῆς Δάμπιας τοῦ Μακρῆ.

Η δεξιά πτέρυγα ἀργοπορούσεν, διότι δοι
ἔπρεπε νά διαβούν ἀπό τὸ σκεπασθὲν μὲ στρώ-
ματα μέρος, τὸ δόπον ἀπό τὸ συχνὸν πάτημα
ἔγινεν ἔνα μίγμα μὲ τὴν λάσπην...

Φωνὴ δὲν καρύγετο καθόλου, καὶ τοῦτο τρόμα-
ζεν τὸν ἔχθρόν.

Ν. Κασσούλη, *Ένθυμημα Στρατιωτικά τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν
Ἐλλήνων (1821-1833). Εἰσαγόγη καὶ σημειώσεις υπὸ Γιάννη Βλαχο-
γιάννη, τομ. Β', Ἀθῆναι 1940, σ. 254 κ.κ.*

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη

Τὸ βάρος τῆς πληγῆς (τοῦ Καραϊσκάκη) ἀκο-
λούθως μᾶς τὸ πληροφόρησεν ὁ Γεωργάκης
Βάγιας δοτις, τυχών πλησίον του, τὸν συνώδευσεν
όμοιος μὲ τὸν Τζιαβέλλαν καὶ λοιποὺς ἔως εἰς τὴν
γολέαν, καὶ εἰς δόλον τὸν δρόμον δὲν ἐλέγεν ἄλλο
περισσότερον, παρὰ δονομάζων τὸν Τζιαβέλλαν
συχνάκις: «Κίτζιο μπίρ» (υἱεῖ μον Κίτζιο), νὰ μοῦ
ζήσῃς».

Σύνεφον σκοτεινόν, ἀπὸ τὰς δηγήσεις τού-
των, ἐπεσεν καὶ μᾶς πλάκωσεν. «Ολοι ἐπιθυμούσα-
μεν νά τὸν ἐπισκεφθούμεν, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν
μας ἐνομίζαμεν δτὶ θά τὸν ἀναστήσωμεν...

Μᾶς ἐπεμψεν καριετισμοὺς μὲ τὸν Γ'. Βάγιαν,
παραγγέλλοντάς μας νὰ μῇ φοβούμεθα, καὶ νὰ
βαστούμεν τές θέσεις μας.

Δὲν ἀναπούμασθον ἐδιορίσαμεν εὔθυς τὸν
Χριστόδουλον Χ' Πέτρου καὶ τὸν Γαρδικιώτην, ἐκ
μέρους δῶλων, νά πηγαίνουν εἰς ἐπίσκεψιν του, νὰ
τὸν προσφέρουν τὰ κλαυθμῆρα σεβάσματα μας
καὶ νὰ ίδουν καὶ αὐτοὶ τὴν κατάστασιν τῆς πληγῆς
του. Εκίνησαν, ἐπήγαν, καὶ ἐπίστρεψαν περὶ τὰς 9
(4 ὥρες τῆς νυκτὸς) πρὶν τὰ μεσάνυκτα. Μᾶς
ἐδιηγήθησαν δτὶ τὸν ήγραν ἀτάραχον καθ' ὅλα· δτὶ
οι ιατροὶ ἐτρεξαν εὔθυνος καὶ παρατήρησαν τὴν
πληγὴν δτὶ τὴν πληγὴν τὴν ἐλαβεν ἀπὸ βόλι εἰς τὸ
ύπογάστριον. «Οτὶ ἀμέσως όπου τοὺς εἰδεν τοὺς
εἶπεν:

— Ελάτε νὰ σᾶς φιλήσω,

καὶ ἀρχίσεν νὰ τοὺς παρηγορή μὲ μύρια καλά
λόγια, νὰ τοὺς ἐγκαρδώσων. «Οτὶ αὐτοὶ δὲν ἐδύ-
νοντο νὰ βαστάξουν τὰ δάκρυά των, νὰ λάβουν
καιρὸν νὰ τὸν ὄμηλήσουν, καὶ μόνον αὐτὸς τοὺς
ἔλεγεν...

Ἐπανάλαβεν:

— «Οπως καὶ ἀν εἰμαι, ἔγω μεταβαίνω εἰς
Αἴγιναν, δπου ἐλπίζω νὰ ιατρευθῶ· πλὴν ἔαν πε-
θάνω, σᾶς παραγγέλλω, ἐσᾶς μάλιστα τοὺς παντο-
τινοὺς συναγωνιστὰς μου, νὰ μένετε ὄμοιοισαμένοι
καὶ ἀχώριστοι· δότι ἔχετε πολλοὺς ἀντίζηλους
νὰ παλεύετε. Τίποτες δὲ δὲν θὰ πάθετε, ἔαν
σταθῆτε ἐν σῶμα καὶ μία ψυχή. Νὰ φροντίσετε νὰ
φιλάξετε τὰς θέσεις σας, καὶ νὰ λύσετε τὴν
πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ νὰ προσποθήσετε νὰ
μῇ ἐντροπιασθῆτε εἰς ὅλα τὰ κινήματα σας. Διὰ
κάθε ἐνδέχομενον, ἀφήνω πρὸς εσᾶς τοὺς ἀγαπη-
μένους μου καὶ τὴν διαθήκην μου: Εἰς τὸν οἰόν

μου ἀφήνω τὸ ντουφέκι μου, τὴν Βασιλικὴν (γυρί-
ζει καὶ τὸ κοίταξεν); τὰ πλούτη όπου ἀπέκτησα ἀπὸ
μικρὸ παιδὶ είναι αὐτό. Τὰς θυγατέρας μου, αἱ ὄποιαι είναι ἀνήλικαι, καὶ ἀδύνατα νὰ κυβερνη-
θοῦν, τὰς ἀφιερώνω εἰς τὴν προστασίαν σας.

Τὸν διακόπτει ὁ Χριστόδουλος κλαίγοντας καὶ
παρακαλώντας νὰ μῇ ἀναφέρνη τὸν θάνατον.

— Ἀκούσατε, ἔξακολουθεῖ διά ἐμένα πλέον, ἦ
ζήσω ἡ πεθάνω είναι τὸ αὐτό. Ἐκείνο, καημένοι
(δυστυχεῖς), δπου μ' ἀφήναι λύπην, καὶ θὰ μὲ
ἀφήσῃ καὶ μετὰ θάνατον είναι ἀφοῦ σᾶς είπα διά
τὰ παιδιά μου - καὶ ἔχω δῆλη τὴν πότιν δτὶ θὰ τὰ
συντρέξετε - μοὶ μένει τώρα ἡ λύπη δπου, ἀν
πεθάνω, δὲν πρόθασα νὰ σᾶς δικαίωσω, ἐσάς
τοὺς συναγωνιστάς μου, σίτινες ὑποφέρετε τόσα
δεινά μαζὶ μου. «Εξ χιλ. γρόσια, τὰ όπια ἐβάσταξα
ἀπὸ τές 25, νὰ τές λάβετε ἀπὸ τὸν Μήτρον, καὶ νὰ
τές μοιράσετε καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς δπου είναι
διωρισμένοι εἰς τὰ όχυρώματα τῆς Ρούμελης συν-
αγωνιστάς μας. «Αγαποῦσα νὰ ἔχω τὸ Ἐθνὸς δλὸν
ἔδω, ἐμπροσθέν μου, αὐτὴν τὴν ώραν, νὰ εἰπώ τι
ἀζίζετε... Αὔτο μόνον μὲ λυπεῖ (καὶ ἐδάκρυσεν).
Ἐκείνο ὅπου ἐπιθυμῶ ἀκόμη ἀπὸ σᾶς νὰ κάμετε
είναι ἔαν πεθάνω, νὰ μὲ θάψετε εἰς τὴν μεγάλην
ἐκκλησίαν.

«Αρχίσαν πάλι τὰ κλαύματα καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ
δύο Δημητρίοι, Σκυλοδημάκης καὶ Μήτρος Ἀγρα-
φώτης, ἐπιστήθιοι του. Ἀφοῦ καθησύχασεν ὅλ-
γον ἡ ψυχὴ των, τοὺς εἰπεν ὁ Καραϊσκάκης:

— Πηγαίνετε πλέον εἰς τὰς θέσεις σας, ἀσπα-
σθήτε δλοὺς τοὺς Ἀξιωματικοὺς συναδελφούς μας,
καὶ εἰπέτε τους αὔριον τὸ πρωΐ νὰ ἔλθουν
δλοὶ, καὶ σεις, νὰ σᾶς ίσω.

«Ἀφοῦ μᾶς ἐδιηγήθησαν δλα ἐτούτα μὲ δάκρυα,
ἐσκορπίσαμεν δλοὶ εἰς τὰς θέσεις μας δάκρυρο-
ούντες, στενάζοντες καὶ ἀναθεατίζοντες τοὺς
πρωταίσιους, οἵτινες ἀρχίσαν τοῦτον τὸν αὐθαίρε-
τον πλεόμεν, καὶ μᾶς ἔφεραν εἰς τὴν πλέον δεινήν
περίστασιν μὲ τὴν υπέρτερην τοῦ Ἀρχηγοῦ.

Οι Τούρκοι εἰδίσαν δὲν είχαν περὶ τούτου, καὶ
διὰ τοῦτο οὔτε περιέργειαν ἔλαβον, ἀπὸ τὴν
ἄκρων σωπήν μας καὶ ἀφώτιστον τοῦ όχυρωμάτος
μας νὰ ἔξετάσουν. «Εσυλλογίζοντο καὶ αὐτοὶ τὴν
μέλλουσαν δυστυχήν τύχην των, ητίς ἀλλεπαλλή-
λως ἔκεινες τὰς ήμερες τοὺς πότιζεν δλο φαρμάκι.

«Ἄλλοι ἐκοιμήθησαν ἐκείνο τὸ ἐσπέρας καὶ
ἄλλοι ἐξημέρωσαν ἀυτοὶ, μὴ δύναμεν νὰ συμβι-
βάσουν τὰ πράγματα μὲ κανέναν τρόπον, ἔαν
ἀπέθηκαν. «Ολοι ἐπίζημοι, βάνω ἐχόντες τοὺς
λόγους, δτὶ η φύτος ἔμελλεν νὰ τὸν βοηθήσῃ. Δὲν
ἐβίπαμεν τὴν ώραν νὰ ξημερώση, νὰ κατεβούμεν
δλοὶ νὰ τὸν ἐπισκεφθούμεν, κατὰ τὴν διαταγήν
του.

«Εφεδασεν τέλος κι' ἡ ἐπιθυμητή μας ώρα.
Ἐδιορίσαμεν τοὺς ὑπαξιωματικούς νὰ φυλάττουν
καλὰ τὰς θέσεις, καὶ δλοὶ οἱ Ἀξιωματικοί, διὰ νὰ μὴ
συναχθούμεν μωρὸς καὶ δώσωμεν ὑπόνοιαν εἰς
τοὺς ἐχθρούς, ἀνά δύο, ἀνά τρεις ἐκατεβαίναμεν.
Μόλις μὲ τὸν Χριστόδουλον Χ' Πέτρου καὶ Θανα-
σούλαν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μετόπι πλησίον, καὶ ἐκεὶ
είχεν φθάσει ἡ πυκράτη ἀγγελία τοῦ θανάτου,
τὴν δποίαν μᾶς ἀνήγγειλεν ἐνας στρατιώτης μας,
δστις είχεν μείνει τὴν νύκτα εἰς Φαληρέαν, καὶ
ἀκόμη δτὶ τὸν ἐστειλεν τὴν ίδιαν ώραν ὁ Ἀρχι-
στράτηγος νὰ ταφῇ εἰς Αίγιναν.

Πικροτέραν στιγμήν και φαρμακερωτέραν είς καμάριαν περίστασιν δὲν είχα δοκιμάσει. Έμειναν εἰς τὴν μέσην ἵκανην ὥραν, χωρὶς νὰ κινούμεθα οὐτε ἐδύναμεν, οὐτε ἔκειθεν. 'Εσυλλογίσθημεν εἰς ποιὸν ἐπρεπεν νὰ ὑπάγωμεν νά μᾶς παρηγορῆσῃ; Ποιὸν νὰ παρηγορήσωμεν; 'Επιστρέψαμεν διόσω, εἰδοποιοῦντες και τοὺς λοιποὺς νά μεινουν εἰς τὴν θέσιν, διότι ὁ Ἀρχηγὸς ἀπέθανεν.

— Ἀπέθανεν!

'Εφώναξαν δόλοι, και σιγανά σιγανά δάλλοις ἔπεισεν ἐδώθεν, ἀλλοὶ ἔπεισεν ἔκειθεν εἰς τές πέτρες, και ἐκλαγιαν τὴν ὑστέρησιν του.

N. Κασσούπη, 'Ένθυμήματα Στρατιωτικά, τομ. Β' σ. 506 κ.κ.

Γ' ΕΘΝ. ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Οι συνεδριάσεις τῆς Γ' έθνικής συνέλευσης (1827)

Καὶ ἐνόσῳ μὲν διετρίβομεν ἐντὸς προμήκους αἰθουσῆς, ὅπου ἐκαθίμεθα σεωρευμένοι ἀναμεῖ, διεσταυρωμένους ἔχοντες τοὺς πόδας... 'Αλλ' ἐν Τροιζῆνι ὅπου τὸ στρῖφος τῶν διπλασίων και τριπλασίων πληρεδουσιών ἀπέτελει διλόγληρον φάλαγγα.. ποῦ αἴθουσα χωρητική τοσούτου ἀρέιμανιον πλήθους; .. 'Οθεν ἀπέφασιθν νά μετασκευασθῇ εἰς χῶρον συνεδριάσεων κῆπος τις παρακειμένος... 'Ολιγαί δοκοι μετακομίσθεισαι ύπο στρατιωτῶν ἔχρησιμευσαν ἀντί ἐδρῶν εἰς τοὺς λογάδας τοῦ ἔθνους... Αἱ δοκοί, οἵτινες τετραγώνων, ὅπως ἐφάπτεται κατὰ τὰς ἄκρας ἡ μία τῆς ἀλλοὶ, ἐσχημάτιζον περιοχῆν, ἐν ἡ πρὸς τὸ κέντρον σχεδὸν ἀνψυκτό εύρυκλαδος και χλοερά λειμωνά· ὁ δὲ πρόεδρος, καθήμενος ἐπὶ θρανίου ἀγροίκως κατεσκευασμένου, ἐστήριζε τὴν ράχιν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ αὐτῆς.. Μικρὰ δὲ τραπέζα, ἀγροίκως ἐπίστης ἐνουργηθεῖσα, κείτο ἐνώπιον τοῦ προέδρου, και ἐπ' αὐτῆς ἔλαμπεν ὁ κώδων τῆς εύταξίας... Καὶ ἐκ δεξιῶν μὲν τοῦ προέδρου ἐκάθητο κατὰ γῆς διπλοπόδης ὁ γραμματεὺς τῆς Συνέλευσεως... ἀλλοὶ δὲ γραμματεύς, ιστάμενος ὅρθιος ἐξ εὐώνυμων ανεγίγνωσκε τὰ πρακτικὰ.. Δεξιεθεν.. θῆμαλες και ἔτέρα λειμωνά και καθήμενος ὁ γέρων Κολοκοτρώνης... ἐπώπτευεν, ὡς ἀλλοὶ Ξέρενης, οὐχὶ τὴν μάχην τῆς Σαλαμίνος, ἀλλὰ τὴν ματαίσπουδον τῆς Τροιζῆνος λογομαχαίναν.

Περὶ δὲ τὰς τέσσαρας πλευράς, ἐντὸς δάσους λειμωνῶν.. ἐπάνω τῶν ἀξέστων δοκῶν ἐκάθητον οἱ πληρεδουσιοι, πουκίλον ἔνδυμα φέροντες, οἰον φουστανέλλας, ράσα, φραγκικά, κάνδυας ὀσιατικούς, βράκας και ἀράκιδας ἡ καπότα. Οι μὲν κατηφεῖς και σιγοῦροι ἐμέτρων τὰ σφαρία τῶν κομβολογίων αὐτῶν... οἱ δὲ συνδιαlegόμενοι ἐντόνων, ἐπελαμβάνοντο και νομοθετικῶν και στρατιωτικῶν ζητημάτων, ὡς εἰ ἔζων μεταδύν πολιτείας γαληνώσης, ὡς εἰ μῆτελκυζεν ὁ ἔχθρός τὴν Ἀλλάδα, και ἀλλοὶ λιὰν εὐάριθμοι σείσοντες τὴν κεφαλὴν ἐμαρτύρουν δτὶ πρὸ παντὸς ἀλλοῦ ὅσθαντο τὸν ἐπικείμενον κινδύνον... Πέροι δὲ τοῦ βουλευτικοῦ περιβόλου... ἀκροσταὶ τίνες ὅρθιοι ἐνέκρινον ἡ κατέκρινον ἐν σωπῇ τὰ λεγόμενα· περὶ δὲ τὸ φράγμα τοῦ κήπου οἱ στρατιώται τοῦ φρουράρχου τῆς Συνέλευσεως Νικηταρᾶ προστάταιον τῶν πατέρων τοῦ 'Εθνους.

N. Δραγούμη, 'Ιστορικαὶ ἀναμνήσεις, ἐκδ. Δ', Αθῆναι (ἐκδόσεις 'Στυχοστή') τομ. Α' σ. 46 κ.κ.

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΕΚΛΕΓΕΤΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ψηφίσματα τῆς κατ' ἐπανάληψιν ἐν 'Εμριόνη Γ' 'Εθνικής Συνέλευσεως. 'Αρ. ΣΤ'

'Η 'Εθνική Γ' τῶν 'Ελλήνων Συνέλευσης Θεωροῦσσα δτὶ ἡ ψηφὴ ἐπιστήμη τοῦ κυβερνῶν τὴν πολιτείαν, και φέρειν πρὸς εύδαιμονίαν τὰ ἔθνη, ἡ ἔξωτερη και ἔσωτερη πολιτική, ἀπαιτεῖ πολλὴν πείραν και πολλὰ φῶτα, τὰ ὅποια ὁ βάρβαρος 'Οθωμανὸς δὲν ἐπέτρεψε ποτὲ εἰς τοὺς Ελλήνας.'

Θεωροῦσσα δτὶ ἀπαιτεῖται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς 'Ελληνικῆς πολιτείας ὁ κατὰ πρᾶξιν και θεωρίαν πολιτικός 'Ελλην, διὰ νά τὴν κυβερνήσῃ κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας·

Ψηφίζει

- A. 'Ο Κόμης Ιωάννης Καποδίστριας ἐκλέγεται παρὰ τῆς Συνέλευσεως ταύτης ἐν ὄντατι τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Εθνους, Κυβερνήτης τῆς 'Ελλάδος, και ἐμποτεύεται τὴν νομοτελεστικήν αὐτῆς δύναμιν.
- B. 'Ως τοιούτος, θέλει κυβερνήσει τὴν 'Ελληνικήν Πολιτείαν κατὰ τοὺς καθεστώτας νόμους.
- Γ. 'Η δάρκεια τῆς ἐπιτραπείσης παρὰ τοῦ 'Εθνους εἰς αὐτὸν ἐξουσίας προσδοκίζεται διὰ ἐπτὰ χρόνους ἀρχομένους ἀπὸ τῆς στήμερον.
- Δ. Νά εἰδοποιηθῇ δι' ἐγγράφου ἐνυπογράφου ἀπὸ δύο τοὺς πληρεδουσίους τοῦ ἔθνους, προσκαλούμενος νά ἐλθῃ εἰς τὴν Πατρίδα διὰ ν' ἀναλόγη τάς ηνίας της Κυβερνήσεως.
- E. Διορίζεται τριμελής 'Ἐπιτροπή γνωριζομένην ὑπὸ τ' δύναμα, η 'Ἀντικυβερνητική 'Ἐπιτροπή, διὰ νά κυβερνήσῃ τὴν 'Ελλάδα εἰς ἀπουσίαν του, και θέλει παύσει, ἀμα φθάσει δια κυβερνήτης εἰς τὴν Πατρίδα.

ΣΤ. Τὸ παρὸν ψηφίσμα νά καταχωρισθῇ εἰς τὸν Κώδικα τῶν ψηφίσμάτων, και νά κοινοποιηθῇ διὰ τοῦ τύπου.

'Ἐπιτροπή τῆς Γ' τοῦ Απριλίου 1827

Γενική Εφημερίς τῆς Ελλάδος, ἔτος Β', ἀρ. 56, ἐν Αιγίνη 3 Σεπτεμβρίου 1827, σ. 222

Ἀπάντηση τοῦ Καποδίστρια

'Ἐπιστολὴ τοῦ ἐξοχωτάτου ἡμῶν Κυβερνήτου κόμητος Ιω. Καποδίστρια, τὴν ὥποια διεύθυνεν ἐκ Λονδίνου πρὸς τὴν 'Εθνικήν Συνέλευσιν και ἀνεγγνώσθη πρὸ διλόγων ημερῶν εἰς τὴν Βουλήν.

Πρὸς τὸν 'Εξοχώτατον Πρόεδρον τῆς Γ' τῶν 'Ελλήνων 'Εθνικής Συνέλευσεως κύριον Γεώργιον Σισίνην κ.λ.π.

Ἐξερχόμενα κύρια

Πρὸ διλίγων ἡμερῶν, τὴν στιγμήν, καθ' ἦν ἐμελλα τὰ ἡναχρήσιμα ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν τῆς Ρωσίας, λεβαῦν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου τάς παρὰ τῆς ἐξοχότητός της ὅμοι και τῶν κυρίων ἀντιπροσώπων παραστατῶν τοῦ 'Ελληνικοῦ θένους πεμφεῖσας μοι ἀγγελίας, διὰ τῶν ὅποιων πρὸς πολλῆν μου τιμὴν μ' ἐκοινοποίησατ δύο ψηφίσματα, τὸ μὲν ἀναγορεύον μεν κυβερνήτην τῆς 'Ελλάδος, τὸ δὲ περιποιοῦν μοι τὴν πληρεδουσιότητα νά συμφωνήσω δάνειον ἐν ὄντατι τοῦ ἔθνους.

'Ἔπο τὸν Μάιον ἀκόμη μετά τὴν εἰς Πετρούπο-

λιν ἄφειν μου εἶχα μαθεῖ εκ τῶν δημοσίων ἐφημερίδων καὶ ἔκ τινων γραμμάτων ιδιαιτέρων τὴν ἀπόδειξην τῆς τόσον τερπνῆς καὶ τόσον ἐπισήμου ἐμπιστούνης, τὴν ὥσπειαν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἔδειξε πανδήμως εἰς ἑμέ.

Δέντε κρίνω ἀναγκαῖον νά̄ ἐκφράσω πρὸς τὴν Ἐξοχότητά σας, καὶ πρὸς τοὺς κυρίους αὐτῆς συνάρχοντας, ὥσπεια αἰσθήματα μοὶ ἐμπνέουσι τὰ ψηφίσματα τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὥσπεια ἔχω πρὸ ὄφθαλμῶν μου.

Ἀναπέμπω μόνον τὰς ἐγκαρδίους μου εὔχας πρὸς τὸν ὑψιστὸν παντοκράτορα, διὰ νά̄ καταπέμψῃ ἔξ ψυχοῦς καὶ εἰς ἑσᾶς, κύριοι, καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν τὴν θείαν του δύναμιν, ὥστε νά̄ φθάσωμεν τὸ τέλος τῶν μακρῶν καὶ αἰματοσταγῶν ταλαιπωριῶν, τὰς ὥσπειας καὶ υπέφερες καὶ εἰσέται ὑπόφερει τὸ Ἑλληνικὸν γένος, ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀνορθώσεως του. Πρὸς σᾶς δέ, ἀδελφοί, δόσαν κατὰ τὸ παρόν, ἀρκοῦμαν νά̄ ἀπόδωσω λογαριασμὸν τῶν δῶν ἔπραξα (ἄν και μικρὰ καὶ ὀλίγα μέχρι σήμερον) καὶ νά̄ σᾶς παραστήσω ἐν λόγοις δῆλην τὴν ἔκτασιν τῆς καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀφοσιώσεως μου εἰς τὴν πατρίδα...

Λονδίνον τῇ 14/26 Αὐγούστου 1827

Ίω. Καποδίστριας

Γενική Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος, ἔτος Β', ἀρ. 69, ἐν Αἰγινῃ 19 ὁκτωβρίου 1827, σ. 275-276)

Βιογραφία Ίω. Καποδίστρια

Τὴν ἔξης σημείωσιν περὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ κόμητος Ίω. Καποδίστρια, Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, εύρισκομεν εἰς τὸν Ταχυδρόμον Γάλλον τῆς 10 τοῦ παρελθόντος Σεπτεμβρίου.

Ο κόμης Καποδίστριας ἀδέχθη τὴν προεδρίαν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος· περιμένεται δὲ ἐν Παρίσιοι, ὅπου θέλει διατρίψει ὀλίγον προτοῦ νά̄ υπάρχει εἰς τὴν δυστυχὴν πατρίδα του. Ἀφιέρωσεν εἰς τὴν πατρίδα του τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς καὶ τῶν δυνάμεών του, μολονότι καὶ εἰς ἀλλὰς δυνάμεως ὑπέρεσίαν εύρισκόμενος ἡτο ἀνθρωπὸς τῆς Ἑλλάδος. Μία ἐποικία ἐπὶ τοῦ παρελθόντος σταδίου του ἀρκεῖ νά̄ δικαίωση καὶ τὴν ἐμπιστούνην τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν φίλων του καταδυναστεύμενον τούτου λαοῦ.

Ἐκ γενετῆς ὁ κόμης Καποδίστριας εὐρέθη τεθειμένος εἰς εἰδός τι ὑδετερόπτος μεταξὺ τῶν μερῶν, τὰ ὥσπεια εἰς τὰς ἡμέρας μας ἔσεισαν τὴν Εὐρώπην. Καταγόμενος ἐξ οἴκου ἀπὸ τοῦ 1300 ἔτους λαμπτροῦ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ὁ κόμης Καποδίστριας ἐγεννήθη εἰς Κέρκυραν τὸ 1776, εὐγενής, ἀλλ' εἰς ἐπαρχίαν ὑπόδουλωμένην. Οἱ Βενετοί, κύριοι τοῦ Κέρκυράς, ἐδυσπιστούν εἰς δλούς τούς εὐδοκιμούντας μεταξὺ τῶν ὑπτικών των· τὸ γένος, ὁ πλούτος, ἡ εὐφύΐα παρώξυνον τὴν ζηλοτυπίαν των. Ο νέος Καποδίστριας, διστις είχεν εὐδοκιμῆσει εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦ Παταυσοῦ, ἐπαρουσιάσθη παρὰ τοῦ πατρός του εἰς τινὰ τῶν πρώτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας: οὗτος δ' ἐκπλαγεῖς διὰ τὴν ἀγχίσιον του δὲν ἡδυνήθη νά̄ ἐμποδισθῇ τοῦ νά̄ φωνάξῃ: Κρίμα διτὶ εἶναι "Ἑλλήν! Ο λόγος οὗτος ἔκαμε βαθείαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν νέον, καὶ τὸν ἔδωκε νά̄ γνωρίσῃ πόσον ἀξίζουν αἱ προλήψεις τοῦ γένους.

Ἡ πολιτεία τῆς Βενετίας ἔπεισεν οἱ "Ἑλληνες δὲν ἐλυπήθησαν, διότι δὲν τὴν ἡγάπησαν. Ἐπτά 346

νῆσοι καὶ τινὰ φρούρια ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἑριάς, διὰ όποια ἀπ' αἰώνων ἔδουσιάζον οἱ Βενετοί, ἀναξίως ἐδιοικήθησαν παρ' αὐτῶν. Οἱ Γάλλοι τούς διεδέχθησαν κατά τὸ 1798. Ἐπιστρέψας ἔξ Ἰταλίας ὁ νέος Καποδίστριας εύρεν αὐτούς εἰς Κέρκυραν. Είχον φυλακώσει τὸν πατέρα του, διστις ἡτο τότε αἰχμάλωτος εἰς τὸ φρούριον, ὡς ἔχθρον τῶν δημοκρατικῶν φρονημάτων. Ὁ νέος κόμης ἐπέτυχεν εύτυχον τὴν ἀπόλυσιν του.

Οι Ρώσοις ἠναγνόμενοι μετο τούς Τούρκους ἐδίωξαν τοὺς Γάλλους ἀπό τὴν "Ἐπανάνησον" κατά τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1799, καὶ οἱ "Ιόνιοι ἡρχίσαν νά̄ ἐπλήσουν διτὶ θέλουν ἔχεις πατρίδα. Ο πατήρ τοῦ κόμητος Καποδίστριας ἥτο ἀρχηγὸς τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει προσκληθείστης πρεσβείας διὰ να συμμεθέσῃ εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, ἀποπερανθίσεις εἰς τὴν συνθήκην τῆς 20 Μαρτίου 1800, κατά τὴν ποιάν ἡ πολιτεία τῆς "Ἐπανάνησος ἀποκαθίσταται ὑποτελής εἰς τὴν Πόρταν ἐπὶ ἐγγυήσεις τῆς Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας. Ὁ δέ υιός ἐπεφορτίσθη τὸν ὄγρανισμὸν τῶν νήσων Κεφαληνίας, Ιθάκης, καὶ Λευκάδος. Αὕτη ἔχρημάτισεν ἡ ἀρχή τοῦ πολιτικοῦ σταδίου του.

Ἐφ' ἐπτὰ ἑταῖ, ἀπὸ τοῦ 1800 ἔως τοῦ 1807, ὁ κόμης Καποδίστριας ὑπήρχε μέλος τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἰονίκης πολιτείας. Εἰκοσιτετραετῆς ἡτο, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὑπουργήματα, καὶ εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔκτον τῆς ήλικίας του διωρίσθη Γραμματεὺς τῆς "Ἐπικρατείας πρώτων μὲν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐπειτα δὲ ἐπὶ τῶν "Ἐξωτερικῶν, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ ἐπὶ τοῦ "Ἐμπορίου. Εἰς αὐτὸν χρεωστεῖ ἡ πατρίς του τὴν σύστασιν τῶν διδاكتικῶν σχολείων, καὶ τὴν ἔνισχουν πρὸς καλλιέργειαν τῆς Ἐλληνικῆς γλώσσας. Τριακοτούπης γεννούμενος ἐμβήκεν εἰς τὰ στρατιωτικά. Καθ' ὅλην δὲ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἡ "Ἐπανάνησος ἐξετέθη εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ "Αλλή πασσα, διστις Βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Γάλλους ἐκρύευσε τὸ Βουθριόν, τὴν Βόνιτσαν καὶ Πρέβεζαν, καὶ τὸ 1807 ἀπέλθησε τὴν Λευκάδαν. Ὁ κόμης Καποδίστριας ἐστάλη εἰς τὰ σύνορα ώς ἐκτακτὸς ἐπιστάτης.

Τὰ στρατεύματα τῆς "Ἐπανάνησος ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς διαταγάς του, ἀλλ' ἐπεφορτίσθη νά̄ διοικητὴ καὶ τοὺς ἐθελοντὰς τοὺς ἔκ της Ηλλήσου, "Αλβανίας καὶ Πελοποννήσου, οἵτινες είχον ἐμβῆ εἰς τὴν ὑπερεσίαν τῶν συμμάχων αὐλών. Εἰς τοῦτο τὸ σχολεῖον ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Βότσαρης, ὁ Καράστος, ἐδιάδχησαν τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. "Εσύστησαν δὲ συγχρόνως μετά τοῦ κόμητος Καποδίστριας σχεδεῖς, αἵτινες ἐμέλλον ύστερώτερα νά̄ είναι ὀφέλιμαι εἰς τὴν πατρίδα των.

"Η τύχη τῆς "Ἐπανάνησος δὲν ἐκέρματο ἀπὸ τὴν διαν αὐτῆς δύναμιν, ἀλλ' ἀπεφασίζετο εἰς τὴν Ἑύλω καὶ Φρίδελαν. "Η συνθήκη τοῦ Τιλαίτην ἀνυπέβαλεν εἰς τὴν ἔξουσιαν τῆς Γαλλίας. "Οταν ἡ πατρίς του ἔχασε τὴν αὐτονομίαν, ὁ κόμης Καποδίστριας ἐπανήλθησε εἰς τὸν ιδιωτικὸν βίον, καὶ ησύχασεν εἰς τὰ ἐν Κέρκυρᾳ ὑποστατικά του.

"Άλλ' ὅμως δὲν ἀπῆλπισθη περὶ τῆς Ἑλλάδος: μοιόντοι διαμεμελίσμενη καὶ ὑποδεσουλωμένη, δὲν ἐδυνήθη εἰς κανένα μέρος της νά̄ ἀναγνωριστεῖν δημόσιον ὑπουργόν, διστις νά̄ είναι ιδιόκις της. Δὲν ὑπηρέτησε τούς Γάλλους, κυρίους δητας τῆς γεννησάσης αὐτῶν νήσου: δὲν ὑπηρέτησε τούς Τούρκους, δυνάστας δητας τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἡσθάνετο ἐν ἐαυτῷ προτερήματα καὶ ικανότη-

τα, τὰ όποια ήθελε νὰ διατηρησῃ καὶ ἀναπτύξῃ, διά νὰ τὰ ἀφιερώσῃ ἐπειτα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν σύμπατριών του. Μία μόνη δύναμις ἐφαίνετο ἀκόμη διὰ δύναται ποτὲ νὰ γένη ὡφέλιμος εἰς τὴν Ἑλλάδα, η Ρωσία, μὲ τὴν όποιαν ἐπρεπε νὰ κάμη σχέσεις, διὰν ὑπερασπίζετο τὸν τόπον τῆς κατὰ τοῦ Βοναπάρτου. Δὲν ἔχειρος τοὺς πλέον ν' ἀνακουφίζῃ κανένα, διότι Ἐλληνική κυβέρνησις πλέον δὲν ὑπήρχεν· οἱ Ρώσοις ὑπουργοὶ τὸν ἐπρόσφερον κατὰ τὸν 'Ιούλιον τοῦ 1808 ὑπόρυγμα εἰς τὸν κλάδον τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ τὸ ἐδέχθη.

Ἐπὶ δεκατέσσερα ἦταν ἀπὸ τοῦ 1809 μέχρι τοῦ 1822 ὁ κόμης Καποδιστριας ὑπέρτησης πιστῶς καὶ τιμῶς τῆς Ρωσίας, χωρὶς νὰ πάυση τοῦ νὰ είναι ἀφοσιωμένος εἰς τὴν Ἑλλάδα· τὸ δὲ 1822 ἀποτελεῖται ἐνδόξως τὸ ὑψηλᾶ του καθήκοντα, διὰν τὰ προσιδίζοντα εἰς ὑπουργὸν Ρώσον καὶ εἰς πολίτην τῆς Ἐλληνης ἐπαυσαν τοῦ νὰ συμφωνοῦν. Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπέρεσίας του τρία ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1809 ἕως 1811, ἔχρηματίσιεν εἰς Πετρούπολιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν· τὸ 1812 ἡ κολοσσοῦσεν εἰς Βιέννην τὴν Ρωσικὴν πρεσβείην· ἀπὸ τοῦ 1816 ἕως τοῦ 1815 ὑπῆρχεν ἀρχηγὸς τῆς διπλωματικῆς ὑπέρεσίας εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον τοῦ Ρωσικοῦ στρατεύματος· ἀπὸ τοῦ 1816 ἕως τοῦ 1822 ὑπῆρχεν Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ τὸν Ἐξωτερικῶν εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Βιασμένους ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστούνην καὶ ἀγάπην τοῦ αὐτοκράτορος νὰ συμμεθῇσεν εἰς δῆλας τὰς διαπραγματεύσεις τῆς ἀξιομνημονεύουτου ἑκείνης ἐποχῆς, συνετέθασε καὶ αὐτὸς τὸ καθ' ἐαυτὸν εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ισοσταθμίαν τῆς Εὐρώπης· πρὸ πάντων δ' ἐμπορεῖ νὰ καυχηθῇ διὰ ὑπηρέτησεν, διὰ ἐβρήθησεν, διὰ ἐστερέωσεν τὴν ὑπαρξὴν τῶν μόνων δημοκρατιῶν τῶν ἐτι τὸ σωζομένων ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1813 είχεν ἀναγκάσει τὴν Ἐλουητίαν νὰ συναγωνισθῇ μετὰ τῶν συμμάχων δυνάμεων κατὰ τοῦ Βοναπάρτου· διὰ τοῦτο ἀνέδειχθη ὡς ὑπερασπιτής τῆς Ἐλουητίας εἰς τοὺς διαφόρους συλλόγους τοὺς ἐν Βιέννῃ, ἐν Παρισίοις καὶ Αἰγαλαχαπετού, συγκροτθέντας. Ἐνησχολίθη εἰς τὸ νὰ συνδιαλάπτῃ τὰς φατρίας, νὰ σταματᾷ τὰς ἀντιπράξεις, νὰ διατηρῇ τὰ δίκαια τῶν εἴκοσι δύο ἐπαρχιῶν εἰς τὴν νέαν συμπολιτείαν, ήτις κάμενη τὴν σημερον τὴν εὐτυχίαν των. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς Γενεύης καὶ Βαύδου ποτὲ βέβαια δὲν θέλουν λησμονήσει δῆλην τὴν όποιαν χρεωστοῦν εἰς αὐτὸν εὔγνωμοσύνην καὶ δύο αὗτα πολιτείαι τὸν ἐποικογράφησαν.

'Αλλ' ἔαν μετεχειρίσθη τὴν όποιαν διὰ τῶν προτερημάτων του ἀπέκτησεν ὑψηλὴν ἐπιρροήν εἰς τὰ νὰ ὠφελήσῃ τοὺς Ἐλουητίους, τοὺς θεούς συμπατριώτας του, ἐπὶ πλέον ἐπρεπε νὰ ἔννοιασθῇ νὰ ὠφελήσῃ τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν όποιαν ἔξι ἀπαλῶν δύναμεων εἰχεν ἀφιερωσει τὴν καρδίαν του. Αἱ εὔεργεσίαι του, ναὶ, δὲν ἥδηντο νὰ ὠφελήσουν ειμὴ μικρὸν μέρος τοῦ δυστυχοῦς τούτου τόπου, ἀλλ' ἡμέληντος νὰ ρίψῃ καὶ τὸν σπόρον εὐτυχεστούρου μέλλοντος. Ἐν ὄνόματι τῶν συμμάχων μοναρχῶν ἐπέθεσεν εἰς τὴν ἐπτάνησον τὸ δόνιμα τῆς δημοκρατίας καὶ ἀρχῆν τινα ἐλευθέρωσις νομοθεσίας μὲ δυνάμεων δὲ νὰ δώσῃ τὴν πραγματικήν κυριαρχίαν εἰς τοὺς Ἐλληνας, ἡθέλησε τούλαχιστον νὰ ἐγκαταταχθοῦν εἰς τὴν ἐλευθερωτέ-

ραν τῶν Εὐρωπαϊκῶν μοναρχῶν, εἰς ἑκείνην, ἡτις είχεν ἐπιδώσει πλειότερον καθ' δῆλας τὰς ἡθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας, εἰς ἑκείνην, ἡτις ἥδηντο νὰ τοὺς δῶσῃ ὠφελιμώτατα μαθήματα. 'Εβαλε τὴν Ἐπτάνησον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, ἀν καὶ δὲν είχε κανένα δεσμὸν μὲ τὸν τόπον ἐκείνον, καὶ δὲν ἡλπιζεν ἀπὸ αὐτὸν κάμμιαν χάριν.

"Οταν ὁ κόμης Καποδιστριας ἐμβῆκεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας, τὸν Ιανουαρίον τοῦ 1807, ἡ αὐλὴ αὐτῆ ἐπέρεσεν δόξας φιλελεύθερους· αἱ δόξαι αὐταὶ, συνδέουσαι τὸν τίμιον ἄνθρωπον μὲ τὰς προδόους δλους τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, είναι αὐταὶ πατρὶς εἰς τὸν στερημένον πατρίδος. Πιστὸς καὶ αὐτὸς εἰς τὰς δόξας ταύτας τοῦ κόμης Καποδιστριας ἥσθιαντο διὰ σκοπὸς τῶν ἀγώνων του ἡτο δχι ἡ ίδια αὐτοῦ βελτιώσις, ἀλλὰ τὸ καλὸν τῆς κοινωνίας. Τὸ 1822 ἡ αὐλὴ τῆς Ρωσίας παρεσύρθη εἰς τὸ Αύστριακὸν σύστημα, καὶ ἐφήρμοσεν αὐτὸ μεταβοῦ ἀλλων καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἐλλάδος. 'Ο κόμης Καποδιστριας παρηγήθη τότε τοῦ ὑπουργήματος του καὶ ἀπεχώρωσεν εἰς Γενεύαν ἀπάρνηθεις δὲ τὸν κόσμον ἔζησεν ἐκεῖ εἰς μοναδίαν πάντοτε βαθυτέρων, ὑπόφερων ἐν ταύτῳ καὶ αὐστηράν οἰκονομίαν διὰ να δύναται μὲ τὴν δχι μεγάλην περιουσίαν του νὰ χορηγῇ παραμυθιαν τινά εἰς τὰς φρικτὰς δυστυχίας τῆς Ἐλλάδος. 'Ἐντεύθεν τὸν ἰδεύμεν νὰ προσδράμη εἰς βοήθειαν δλων τῶν καταφύγοντων συμπατριώτων του, νὰ προηγήται εἰς δλους τοὺς ὑπέρ τῶν Ἐλλήνων ἐράνους μὲ ἀκατάνοθον ἐλευθεριότητα, ἐνώ συγχρόνων ἔτρεφε νέους 'Ἐλληνας ἐκπαιδευμένους εἰς Ὁφούλλον, παρὰ τῷ Κ. Φιλλεμβέργων εἰς Ιέναν, εἰς Γωττίγην καὶ εἰς Παταύν. Ποτὸ ταύτην τὸν μοναδίαν τὸν ἔξεβαλεν ἡ ἀμηχανία τῶν συμπατριώτων του· ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὰς αὐλάς, τὰς όποιας είχεν ἐγκαταλείψει, διὰ νὰ τὰς προσφέρῃ δλων τὴν πίστιν. ἡτις ἡμπορούσεν νὰ τὸν μένην. 'Η εὐγνώμων Ἐλλάδος τὸν ἐνεπιτεύθη τὴν τύχην τῆς, θέτουσα τὰς ἐλπίδας τῆς εἰς ἑκείνην τὴν σοφίαν καὶ ἑκείνην τὴν μετριοφορύσην, αἱ όποιαι τὸν ἔκμαν, διὰ σπανίας τὴν σῆμερον ἐπιτύχασι, ν' ἀγαπηθῇ ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας, εἰς τοὺς όποιους ἐπλησίασεν, ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς, μὲ τοὺς όποιους συνδιεπραγματεύθη, καὶ ἀπὸ τοὺς λαούς, ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν όποιων ἐκόπισε πάντοτε.

Γενικὴ ἐφημερίς, ἐπος Β. ἀρ. 71, ἐν Αιγίνη 26 Ὁκτωβρίου 1827, σ. 285-286

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Φράμα τοῦ 'Ιω. 'Εϋνάρδου στὰ Φιλελληνικὰ Κομιτάτα τῆς Εύπολης

'Ἐγχωρίοι ειδήσεις ἐξ Αιγίνης, 4 Νοεμβρίου.

'Ἀπὸ γράμματος ἀξιόπιστας ἐκ Γενεύης τῆς 3 Οκτωβρίου πληροφορούμεθα μετὰ βεβαιότητος διὰ ἔξοχώτατος Κυβερνήτης ἐπεριμένετο ἐκεῖ, ἐντὸς 8 ή 10 ημέρων, δόθεν ἐμελλεν εύθυνος να ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. 'Οθεν καθ' δῆλας τὰς πιθανότητας πρέπει ἡδη νὰ εύρισκεται καθ' δόδον ἐρχόμενος εἰς τὴν πατρίδα. Ειθεν εὐτυχής καὶ σύντομος πλους νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὰς ἀγάλας τῆς!

Πρὸ καιροῦ ἡδη ὅ ἀριστος τῶν φιλελλήνων καὶ θερμότατος ζηλωτής τοῦ ιεροῦ ἀγώνος κύριος 'Εϋνάρδος ἐπιστρέψας ἐκ Λονδίνου καὶ Παρισίων

εύρισκεται εις ταύτην τὴν πόλιν. Εἰς τὸ γνωστὸν ταξιδίον του εἶναι πασίγνωστον πόσον ὀφέλησε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, καὶ πόσον ἀνέβαλψε τὸν ἐννομασμὸν τῶν φιλελλήνων. Ὁ γενναῖος οὗτος εὐεργέτης τῆς Ἑλλάδος, ἀκάματος εἰς τὸ μέγα καὶ φιλανθρωπότατον στάδιον, τὸ ὄπισθιν τρέχει, ἀγωνίζεται ἀδιαλείπτως καὶ ἡρῷικῶς εἰς δόφελος τοῦ Ἐλληνικοῦ ἔθνους, τοῦ ὄποιου καὶ ἡξιώθη ἥδη τὴν αὖτον εὔγνωμοσύνην. Προβλέπων δὲ ὁ ἀξιοσέβαστος οὗτος ἀνήρ ὅτι τὴν ἐλέπιοσύνην τῶν λαῶν διαδέχεται ὀσονούπω ἡ εὐσπλαγχνία καὶ τὸ ἔλεος τῶν ἡγεμόνων, σπεύδει διὰ νέας προκρηρύξεως του νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ τὰ ύστερινὰ βοηθήματα τῶν διαφόρων φιλελλήνων. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἔξεδρα τὴν ἔξης πρόσκλησιν πρὸς ἄπασας τὰς φιλελληνικὰς Ἔταιριάς.

«Ἐγγίζομεν, κύριοι, εἰς τὸ τέλος τοῦ ὄποιου ἀνέδεχθμεν ἔργου τῆς χριστιανικῆς εὐσπλαγχνίας. Τὸ περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων πρόβλημα λύεται δύσοντας οὕτω εἰς τὸ Ἀιγαῖον πέλαγος· ἀλλ' ἡ τῶν Μοναρχῶν μεσολάβησις θέλει πειρορίσθη κατὰ πρώτον εἰς τὸ νὰ ἐμποδιστὴ τὰ ἐκ τοῦ πολέμου δυστυχήματα, χωρὶς νὰ διαχύσῃ ἀκόμη τὰ τῆς εἰρήνης ἀγάθα. Μ' ὅλα ταῦτα, κύριοι, θέατρον πολέμου ούσα ή Ἑλλὰς ἔως τῆς σήμερον, καθὼς ἔξερεται, ἀδυνατεῖ νὰ θρέψῃ τὰ τέκνα τῆς. Νὰ τὰ ἐγκαταλείψωμεν τώρα δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ τὰ ἀφήσωμεν νὰ χαθοῦν, καθ' ἣν στιγμὴν φθάνουν εἰς τὸν λιμένα; Τολμῶ νὰ ἐπλέω, κύριοι, διτὶ οἱ στοχασμοὶ οὕτω θέλουν εἶναι παντούδυναμοι παρὰ τοῖς φιλέλλησι. Ἡ Ἑλλὰς ζητεῖ τὸν τελευταῖνον βοηθείαν, καὶ ἡ φωνὴ τῆς θέλει ἀκούσθη ἀπὸ ἔκεινους, οἱ ὄποιοι τοσάκις ἐκινήθησαν ἀπὸ τὰς φωνὰς τῆς ἀμφιχνίας τῆς.

»Νομίζω, κύριοι, χρέος μου ν' ἀποκαλύψω ἐν πρᾶγμα, τὸ ὄποιον ἐπιστέψθη ἀναμφιβόλως μὲ ἀθώότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ δόλιγην σκέψην ἀπὸ τίνας ἐφημεριδόγραφους. Ὁ κόμης Ἰων. Καποδίστριας θέλει φέρει, λέγουν, εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλα χρηματικά μέσα, κάπισσα ἐκατομμύρια, καὶ φαίνεται διτὶ ὑπόστεθουν τινὰ σκόπον γνωστοποιούντες τὴν πηγήν, ἀπὸ τὴν ὄποιαν αὐτὰ ἥθελον ληφθῆ. Στοχάζομαι διτὶ τὴν ζητοῦν νὰ διεγείρουν πολιτικάς ζηλοτυπίας μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἔχω δῶς τὴν ἄδειαν νὰ κηρύξω ὡς ψευδῆ ταῦτην τὴν εἰδησην, τῆς ὄποιας τὸ ἀποτέλεσμα ηθελεν εἶναι τούλαχιστον νὰ στέρηση τοὺς ταλαιπώρους «Ἑλληνας ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν ἐλέμησοσύνην».

«Ο κόμης Καποδίστριας, τοῦ ὄποιου ἡ περιουσία μετρία ούσα πάντοτε, σήμερον εἶναι οὐδέν, παρηπήθη πᾶσαν ἀπόλαυσιν δεχόμενος τὸν βαθμόν, εἰς τὸ ὄποιον τὸν προσκαλεῖ ἡ εὐρή τῶν συμπολιτῶν του. Ἀπηρνήθη μάλιστα καὶ τὴν ἀντιμοσθίαν, τὴν ὄποιαν ὁ Αὐτοκράτωρ ἥθελε νὰ τὸν χαριστὴ εἰς τὴν παραίτησιν του. Ἐσυλλογίσθη διτὶ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἀξιώματος του ίδιον ἥτο ν' ἀφαιρέσῃ πᾶσαν πρόφασιν ἀπὸ τοὺς κακοβούλους, καὶ νὰ δώσῃ τοιουτοπότως εἰς δόλην τὴν Εὐρώπην τὴν ἀπόδειξην διτὶ δὲν ηθελεν, οὐδὲ ἡμπορούντες νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ «Ἑλλην».

Εἰς τὴν Μόσχαν καὶ εἰς τὴν Ὁδησσὸν ὁ κόμης ἐζήτησε τὰ βοηθήματα τῶν φιλελλήνων, καὶ μᾶς γράφει ἐκ Λονδίνου παρακινῶν μας νὰ συνεργήσωμεν καὶ ἡμεῖς. Σπεύδω δὲ νὰ γίνων ὁ ἐρμηνεὺς αὐτοῦ πρὸς ὑμᾶς, πεπεισμένος διτὶ ἡ πρόσκλησις

του θέλει εἰσακουσθῆ ἀπ' δόλους τούς φίλους τῆς Ἑλλάδος. Οι «Ἑλληνες ὑποστηριχθέντες τινὰ καιρὸν ἀκόμη, θέλουν δυνηθῆ νὰ προσεμένουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεσολαβήσεως» διτὶ δὲ βράστη ἔκεινη ἡ ὥρα, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν διτὶ οἱ Μονάρχαι θέλουν θεωρήσει, ὡς τὸ πλήρωμα τῆς μεσολαβήσεως των, τὸ νὰ παρηγορήσουν τούς δυστυχεῖς ἑκείνους, ἀφοῦ βεβιώσωσι τὴν πολιτικὴν τῶν ὑπαρξιῶν. Γνωρίζουν οἱ ὑπουργοὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων διτὶ ἡ ἐλεμησούση τῶν μερικῶν εἶναι εἰν τῷ τελειούσθαι· ἔξεύρουν καταλεπτῶς τὰς ἀθλιότητας τῆς Ἑλλάδος, καὶ θέλουν λάβει, ἀς εἰμεθα βέβαιοι, ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἔξακολουθοῦν αἱ βοήθειαι, τὰς ὄποιας ἡμεῖς πλέον μετ' ὀλίγον δὲν θέλομεν δυνηθῆ νὰ στέλλωμεν. Μόλις ταῦτα, κύριοι, τολμῶ νὰ ἐπαναλάβω τελείωντας τὴν ἐπιστολήν μου· «Ἄς καταβάλουν οἱ φιλέλληνες ἀκόμη μίαν τὴν ὄλοϋστερινὴν προσπάθειαν.»

Γενική ἑσημερίς, ἔτος Β', ἀρ 74, ἐν Αιγινή 5 Νοεμβρίου 1827, σ. 296-297

Η ΑΙΓΑΙΝΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

‘Εορτὴ στὴν Αιγινά πρὸς τιμὴν τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Μαιζών (26 Ἀπριλίου 1829)

Τὸ ἐσπέρας ὅλη ἡ πόλις ἐφωτίσθη, καὶ ἔκαστος τῶν κατοίκων ἐφώτισεν, ὅπως ἡδυνήθη. Παρατρήσεως δὲ ἀξίον ἦτον ὅτι τὸ λαμπτήρον τοῦ φωτισμοῦ, ἀλλὰ τὸ γενικὸν αὐτοῦ, διότι ἔως καὶ αὐτοὶ τῶν καλυβίων οἱ οἰκήτορες δὲν ἔλειψαν νὰ φωτίσωσαν τὰ εὐτέλη τῶν καταφύγια.

Οἱ Αιγινῖται είχον ποτοίσθησαν τὴν ἀγόραν ἔξωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Ἀντιπρέσβεως τῆς Γαλλίας, προσδιωρισμένης διὰ τὸν Μαρεσάλον, μὲ περίβολον κατεστεμένον μὲ δάφνας καὶ μυρσίνας, καὶ ἐπὶ τὰς τρεῖς πλευράς τοῦ περιβόλου διέπρεπον σύμβολα παριστάνοντα τὴν Γαλλίαν, τὰς Συμμάχους Αὐλάς, καὶ τὸ δόναμο τοῦ Μαρεσάλου. Τὴν νύκτα ὁ περιβόλος ἦτον δόλφωτος.

Τὴν ἑπαύριον, 27 τοῦ μηνός, περὶ μεσημβρίαν συνεκροτήθη ἔξωθεν τοῦ λιμένος, διὰ φιλοτίμου χορηγίας τοῦ κοινοῦ τῶν Φωράων, ναυτικὸς ἄγων παριστάνων ζωρῶς τὰς ἀληθείες μετὰ τὸν ἔχθρων ναυμαχίας κατὰ τε τὸ ὑπερβάλλον τῆς δυνάμεως τῶν ἔχθρων, καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν αὐτῶν, καθὼς καὶ τὴν μικρότητα καὶ τὸ εὔκινητον τῶν «Ἑλλήνων καὶ τὴν εὔστοχον μεταχείριστον τῶν πυροληπτηρίων. Αἱ Α.Α.Ε.Ε. ἔθεωρον τὸν ἄγων ἀπὸ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου Ξενοφώντος δραμαγένουν ἐμπροσθετοῦ τοῦ λιμένος, καὶ πλήθος θεατῶν παρίστατο ἀπὸ τὸ παράλιον εἰς τὴν ἔθνικὴν ταβῆνην, εἰς τὸ τέλος τῆς ὄποιας τὸ «Ζήτης Κάρολος ὁ Δέκατος» ἦτον ἡ μόνη φωνὴ μυρίου λαοῦ.

Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἑξοχῶτας Μαρεσάλος προσεκλήθη εἰς δεῖπνον παρὰ τοῦ «Ἑξοχῶταου Κυβερνήτου», καὶ τὴν ἀκόλουθον, παρὰ τοῦ Πανελλήνιου, διποὺ ησαν προσκεκλημένοι καὶ ἀπαντεῖσαν οἱ ἐν Αιγινή εύρισκομενοὶ ἀξιωματικοὶ τῶν τριῶν Συμμάχων. Προπόσεις ἔγινεν ὑπὲρ τοῦ Δεκάτου Καρόλου, τοῦ Μαρκώνιου Μαιζώνος, τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Κυβερνήτου.

Μετὰ τὸ δεῖπνον συνεκροτήθη καὶ χορὸς στρατιωτικὸς «Ἑλληνικὸς ἔξωθεν τοῦ δώματος τοῦ Πανελλήνιου.

Καὶ τὴν νύκτα ταύτην ἡ πόλις ὅλη ἐφωτίσθη

γενικώς, ώς και τήν παρελθούσαν. Τό επόμερας ή Α.Ε. έτιμης τήν κατοικίαν τού Κυρίου Κοντοστάύλου μέλους τής έπι τής Οικονομίας "Επιτροπής, καὶ τοῦ Πανελλήνιου όπου ήτον πολύανθρωπος συνανταστροφή, χρόδις καὶ δείπνος. Μετά τό δειπνούν τό Α.Ε. ονεγγύουσεν εἰς Πόρον.

Γενική έφημερις, έτος Δ', ἀρ. 32, ἐν Αιγίνῃ 29 Ἀπριλίου 1829.
σ. 125-126

ΕΠΤΑΝΗΣΑ - ΙΩΝΙΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Συμμετοχή τού ἐπτανησιακοῦ λαοῦ γιὰ τὴν Ἰδρυση
πανεπιστημίου απάντη Επτάνησσα (1820)

Ο κόμπος Γκύλφροπτη πριούσε όντας στά 'Επτάνησα γιά νά βρῆ χώρο κατάλληλο γιά τό πανεπιστήμιο (τήν ίδιον 'Ακαδημία) που θέβεις νά Ιδρύσῃ έφτασης και στήν Ιθάκη. Ο λαός γεμάτος ένθουσιασμό δεπούσε νά τόν βοηθήσῃ σ' αυτή τήν προσπάθεια:

«...Ευκολώτερον νά αισθανθής, σύ παρά νά περιγράψω έγχο δύναμαί δοσον ένθουσιασμόν ἐπρέξησεν ό ἔρχομδος τοιούτου ἄνδρος... Περιερχόμενος ο Κόμης τά πέριξ τῆς πόλεως ἐπεθύμησε νά μάθη ἀν ἐπωλεῖται καὶ διά πόσον, μία τερπνοτάτη ἀναφερῆς τοποθεσία... πλησίον τῆς πόλεως κειμένην... Της τοποθεσίας αὐτῆς τὸ ήμισυ ήτο κτήμα τοῦ εύγενούς Κων/νου Ζαβοῦ καὶ τὸ ήμισυ τῶν εύγενῶν ἑαδέλφων του... Οι φιλογένεσταί αὐτοῖς ἄνδρες, μόλις ἡκουσαν τὴν πρόστασιν ἀπαρακήντως τὴν ἐπρόσφεραν δωρεάν. Τὴν ἀκόλουθον αὐγήν ό ζηλωτής τῶν καλῶν τῆς πατρίδος του... κόμης Νικόλαος Βρετός, ὑπαρχος τῆς νήσου... ἐκήρυξεν εἰς τὴν πόλιν ὅτι ἐκρίθη εὐλογὸν νά γενῆ αὐτοθέλητος συνδρομὴ διά τὴν δαπάνην τοῦ 'Ἐπιστημονικού οικοδομήματος...', καὶ τοιούτους ἀγγειοφόρους ἐπειρειεις εὶς διλην τὴν νήσον. Κοινὴ ἀμιλλαὶ καὶ φιλοτιμίᾳ ἐκύριεσε τότε δόλους· ἐνθουσίασε πολλὰ τὸν λαὸν καὶ τὸ παράδειμα τῶν 'Ἀρχηγῶν τῆς 'Ἐκκλησίας καὶ τῶν φιλογενῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου. Οἱ ἀγόραιοι ὅφηκαν τὴν ἀγοράν, οἱ ναῦται τὰ πλοῖα, οἱ ἐργάται τὴν δικέλαν, οἱ ἐμποροὶ καὶ τεχνίται ἐκλείουν τὰ ἐργαστήρια, οἱ ἔχωμερίται ἐμβαίνον εἰς τὴν πόλιν ἀδιακόπως καὶ μικροὶ μεγάλοι, πτωχοὶ πλούσιοι, κληρικοὶ κοσμικοὶ ἐτρέχον σωρθδὸν εἰς τὸν οίκον τοῦ ὑπάρχου καὶ συγχαιρόμενοι ό ἔνας τὸν ἄλλον ὑπεγράφοντο, ἀλλοὶ διά πτέρες, ἀλλοὶ διά ἀσβέσθοντ, ἄλλοι διά πληρωμὴν ἐργατικῶν, καὶ ό γυμνὸς καὶ νηστικὸς πτωχὸς ὑπέσχοτο καὶ αὐτὸς τὸ ἡμεροκάματον του. 'Ἐπερε τοῦ στολίσης τὰ φύλλα σου μὲ τὰ σεβαστὰ ὀνόματα δῶν τῶν συνδρομητῶν, ἀλλὰ δὲν ἔχω πρόχειρον τὸ ὄνοματολόγιον ἀρκεῖ νά μάθης διτὶ τὸ κεφάλαιον τῆς συνεισφορᾶς ἔβαθσεν εἰς 220 βαρκάδες πτέρες, 5745 βατέλια ἀσβέστην ἀβρεχον καὶ 9628 ἐργατικά... Ἀλλὰ ἐτοιμάσου τώρα εἰς ἀκρόσιαν ἀκόμα χαροποιετέρων ἀκουσμάτων. Αἱ γυναίκες τῆς 'Ιθάκης, ἀντίζηλοι τῆς δόξης τῶν ἄνδρων, ἔκαμαν καὶ αὐταὶ ἀφ' ἑαυτῶν σύναξιν καὶ διὰ τὴν σκέπτην τοῦ οικοδομήματος ὑπεγράφθαισαν ὄνομαστι διὰ 9500 κεραμίδια καὶ οἱ καραβοκύριοι... ὑπεσχέθησαν νά μεταφέρουν τὴν Ἑγλανή καὶ καρφικήν ἀπό τοὺς ἀδριατικοὺς ή ἀλλοις λιμένας ἀναυλα. Τοιούτος ἐδείχθη ὁ πατριωτισμός δῶν ἀξίων ἀπογόνων τους 'Οδυσσεως, καὶ σημειώσας διτὶ ή νῆσος των είναι πολλὰ πτωχή καὶ ὁ ἀριθμός δῶλων

τῶν ἐγκατοίκων της δὲν ἀναβαίνει εἰς ἑπτά χιλιάδες»

Ἐπιστολὴ ἀνωνύμου στὸ περ. «Λόγιος Ἐρμῆς» 1820, σ. 374-376

ΜΑΝΤΩ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ

΄Αναφορὰ τῆς Μαντῶς Μαιρογένους στὸν

Οθωνα
Η ώριδα Μαντώ διαμαρτύρεται γιατί ή επιτροπή που όριστηκε για τις αποζημιώσεις των άγωνιστων την χαρακτήρισε χήρα ή άπομαχο και — επειδή ήταν γυναίκα — δέν της άναγνώριζε τις πολεμικές υπηρεσίες της στόχη Άνωνα

Μεναλειότατε.

„Ος πρός την περί ού ό λόγος σύνταξιν ἡ γραμματεία μ' ἔθεωρσεν ώς χήραν γυναῖκα ή ὁ πάπομαχον, ἀλλ' ἡ ὑποφαινομένη, Μεγαλειότατε, οὔτε χήρα ήμουν ποτέ, ἀλλ' οὔτε ὑπανδρευμένη διά νά είναι δυνατὸν νά καταστθῶ χήρα, και οὔτε εἰς τὸν πόλεμον ποτὲ ἐπληγώθην διά νά καταστθῶ ἀπόμαχος. Ως διά τῆς ὅνων μητρείσης διατηγής της (ἡ ἐπιτροπή) δέν ἐγκρίνει νά ἔμβω εἰς τὰ δικαιώματα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, ώς νά ήσαν ἀλλοὶ φύσεως αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσις μοι ἀπό τάς ἐκδουλεύσεις τῶν ἀλλοὶ ἀξιωματικῶν, και ώς τὸ θένος εἰς τάς προκηρυζεῖς και τὰ θεοτίσματα νά ἔκαιε ποτὲ διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν και τῶν γυναικῶν τῶν στρατιωτικῶν ὑπηρετάσαντων τὴν πατρίδα ἡ ἄλλως πως θυσιασθέντων ὑπὲρ αὐτῆς. Η γραμματεία ἐπέτρεψεν νά μὲ θεωρήσῃ ὡς ἀγνωσιαμένην προσωπικῶς κατά τῶν ἔχθρων τῆς πατρίδος, ώς θυσιάσασαν ὑπερόγκους χρηματικάς ποσότητας ίδικάς μας, ώς στρατολογήσασαν στρατώτας και ἐκστρατεύσασαν κατά τῶν ἔχθρων τῆς πατρίδος και ἐπιτηληρώσασαν καθηκόντα στρατιωτικά κατά τε ξέραν και θάλασσαν και τότε βέβαια δὲν ἥθελεν ἔξοκελειν εἰς τὸ μέγα λάθος τοῦ νά μὲ ἐκλάβῃ ώς χήραν ἡ ὁ πάπομαχον. „Ἐπερπέτε νά σταμάτη τὴν Β. Δικαιούσην μὲ τάς ἐκδουλεύσεις και τάς θυσίας μου και τότε, ἀν δέν μοι ἄντη στρατιωτικός βαθμός, καθ' ο γυνή, νά μοι δοθῇ τούτῳ λάχιστον ἡ ἀνήκον μοι ἀρίστειον, τὸ ποιον και ἔγω νά δύναμαι νά φέρω και νά μοι δοθῇ και μία προικοδότησις, καθώς ἐδόθη και εἰς τοὺς ἀξιωματικούς διά νά μη εύρισκωμαι μόνη ἔγω παραπομένη μεταξύ τῶν ἀγνωστῶν τῆς πατρίδος...

Αθῆναι τῇ 30 Μαρτίου 1840

Ἐλπίζουσα πάντοτε εἰς δικαιοσύνην Της
ύποσημειούμαι
ή εύπειθεστάτη ύπτικοος
Μαδώ Ν. Μαυρογένους

(Σωτηρίας Ι. Ἀλιμπέρτη, Αἱ ἡρωῖδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Ἀθῆναι 1933, σ. 301)

ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΠΤΑΝΗΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡλίας Ζερβὸς Ἰακωβάτος

Καθώς τό ελληνικό κράτος πού ιδρύθηκε με την ελληνική παρασάσταση περιέλαβε ένα πολὺ μικρό μέρος του ελληνισμού, δέν έπαιναν οι άγαν- νες των υπόδουλων περιοχών για Ελλάδα. Αγώνες ασκορού στη Μακεδονία, την "Ηπειρο, την Κρήτη,

τά Δωδεκάνησα, τήν Κύπρο, τήν Έπτανησο. Παντού όλος άγνωστης μεθαυματική πότη και έπιμονή περιφρονώντας τις διώξεις, τις έσοριες, τούς μαρτυρικούς θανάτους. Στή σειρά τῶν έθνομαρτύρων και τῶν άγνωστῶν έσχωριστή θέση κατέχει ο Έπτανησος Ἡλίας Ζερβός 'Ιακωβάτος, ἀπό τήν Κεφαλλονιά, πού άγνωστης μὲν θάρρος, πίστης και συνέπεια δλη του τή ζωή για τήν ένωση. Χαρακτηριστικό είναι τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπό γράμμα πού ἔστειλε στή γυναίκα του και τὸν ἀδελφό του ἀπό τὸ ἐρημόνησο τῶν Ἀντικυθήρων, ὅπου πέρασε πολλὰ χρόνια ἔξιστος:

...Σεις δώμας τρομάζετε τὸν θάνατον, ἀλλὰ διατί νά μή τρομάζετε μᾶλλον τήν ζωὴν ὑπὸ τήν δουλείαν; Στρέψατε γύρω τά βλέμματα σας και κοιτάζετε τήν ἀθλιότητα τοῦ τόπου και τήν ίδικήν σας θέσιν, διὰ νά αἰσθανθῆτε ποία είναι ἡ ζωὴ ὑπὸ τήν δουλειαν. Ἡμεῖς ταύτην τρομάζομεν και ἀγνωζόμεθα νά τήν ἀνταλλάξουμεν μὲν τήν ἐλευθερίαν ἥ με τήν θάνατον, διὰ τοῦτο και τὸν περιφρονούμεν... τὸ έπτανησιακὸν χῶμα, τὸ ὄποιον πατοῦν ἀκόμη τά βήματα μας, αὐτῷ δῆς καλύψῃ και τὰ ὄστα μας, ἀν οὕτω πέπτωται. 'Η τυραννία, ήτις βιασίας και αὐθαιρέτως μᾶς ἔξεσφενδόνισεν ἐπὶ τοῦ ἔρωτού σκοπέλου, δύναται νά μᾶς ρίψῃ και εἰς τήν θάλασσαν, ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τήν ἐνεστώσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν δὲν θέλομεν ποτὲ ἐγκαταλείψει τὸ ἔδαφος, τὸ ὄποιον μᾶς ἔδωκε τήν ζωὴν και μᾶς ἐφέλκει εἰς ἑαυτὸ διὰ μιστηριώδων και ἀναποστάσιων τίνων δεσμῶν. 'Η πατρὶ δὲν ἔγκαταλείπεται κινδυνεύουσα ἥ πολεμουμένη, ἀλλ' ἀπὸ μόνους τούς δειλούς και τούς ἐγκλωπάτιας. 'Ο γενναιός και ἔναρδος πολίτης εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἥ τήν διασώζει ἥ συνθάπτεται μετ' αὐτῆς. 'Αλλως δέ ποια γῆ δύναται νά μᾶς δεσχθῇ, δταν ἡ ίδική μας δὲν μᾶς χωρεῖ; Α! Ἀθῆναι; Αύται ναί, είναι σημερον ἥ μητροπολίς μας και ἐπιθυμούμεν και ἀπαιτούμεν νά μεταβώμεν εἰς αὐτήν' οὐχὶ δώμα ώς ἔξιστοι και κομπολαίνεις, ἀλλ' ἥ ώς ἐλεύθεροι ἥ ώς σημαιοφόροι τής έθνικής μας ἀνέξαρτοίας.

'Ἡλία Ζερβού 'Ιακωβάτου, 'Η ἐπί τῶν Ἀντικυθήρων αἰχμαλωσία μου και ἥ τῶν συναγεμάτων μου 1857, ἐπηρεεια και προλεγομενα Xρ. Σωτ. Θεοδωράτου, 'Αθῆναι 1972, σ. 76

'Ο κερκυραϊκὸς λαὸς κατευοδώνει τὸν Ἡλία Ζερβό 'Ιακωβάτο, πρόσδρο τής έπτανησιακῆς βουλῆς Μετά τήν πολύχρονη ἔξορία του ὁ Ἡλίας Ζερβός 'Ιακωβάτος ἐκλέχητε πρόσδρος τῆς Ἰονίου Βουλῆς. Καθὼς ἔφευγε ἀπό τήν Κερκύρα για τήν Κεφαλλονιά, ὁ κερκυραϊκὸς λαὸς βρήκε τήν εύκαιρια νά κατευοδώσῃ μὲ μεγάλες τιμές τήν έθνικό ἀγώνιστον. Ο ίδιος γράφει στήν αὐτοβιογραφία του «'Η ἀναχώρησίς μου ἐκείνη ἥτο μᾶς ἀπό τάς λαμπροτέρας και τάς σπανίως εύτυχεις στιγμάς, τοῦ βίου μου».

Τὸ Σάββατον τής 7 Ιουνίου ἐ.ἐ. ἀνεχώρει ἐντεῦθεν ὁ Πρόσδρος τής Βουλῆς Ἡλίας Ζερβός διὰ τήν πατρίδα του Κεφαλληνίαν. 'Ο λαὸς τής Κερκύρας ἔπεισε νά τάν τιμήσῃ... διὰ γενικής και ὁμοθύμου ἐπιδείξεως. Αιτήσει τῶν συνεταίρων τῆς φιλαρμονικῆς, ἥ μουσική τῆς 'Εταιρίας ταύτης ἐπορεύθη ὑπὸ τήν οἰκιαν τοῦ Ζερβού τὸ ἀπόγευμα και ἐπαιλίσιεν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Περὶ λύχνων

350

ἀφάς ἐκαίοντο βεγγαλικά φῶτα, στε ἐν μέσῳ ζητοκραυγών κατέβη ὁ Πρόσδρος τῆς οἰκίας αὐτοῦ και μετέβη εἰς τήν πλησίον ἐκκλησίας τοῦ 'Αγίου Σπυρίδωνος, ἵνα προσκυνήση τὸ ιερὸν Λειψανον. 'Οτε δὲ ἐξῆλθε τής ἐκκλησίας, ἥ μουσική και λαὸς πάστης τάξεως και ἡλικίας ζητοκραυγῶν τῶν συνώδευσε μέχρι τῆς προκυμαίας. 'Εκ τῶν παραθύρων ἔπιπτον γλυκύματα και ἀμθη, δθεν διήρχετο. 'Ἐπι τῆς προκυμαίας παρευρίσκετο ἐπίσης λαός, στοις περιμένεις, ἐκ δὲ τῶν ἐκεῖ πλοιαριών ἐκαίοντο διάφορα πυροτεχνήματα. 'Ο πρόσδρος ἔξεφωνησε πρὸς τὸν παρευρισκόμενον λαὸν τὸν ἀκόλουθον λόγον... «...Σᾶς ἀποχαιρετῶ μὲ τήν ποθητήν τοῦ μέλοντος ἐλπίδα... νά συναντηθῶμεν ἵσως... ὑπὸ αἰστωτέρους οιωνούς... κατασπάζομας ὀλοψύχων και τὴν πλήρη γενναίων και ἔθνικῶν αισθημάτων νεολαίαν... ἐλπίδη πάστης μελλούσης πατριωτικής ζωῆς και πολιτικής αναπλάσεως...»

'Ακολούθως εἰσῆλθεν εἰς τήν φωταγωγήμενην λέμβον, εἰς ἥν ἐκοπτάλατους διάφοροι διακεκριμένοι νέοι. 'Ἐπισής ἥ μουσική εἰσῆλθεν εἰς ἔτερον πλοιάριον και παιανίζουσα παρηκολούθησε τὸν Πρόσδρον μετά πλειστῶν ἔτερων πλοιαρίων, ἄτινα ἤσαν πλήρη πολιτῶν πρώτης τάξεως ζητοκραυγούντων μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἀποπλεύσεως τοῦ ἀτμοπλοίου. 'Ἐπιειδή ἥ προκυμαία δὲν ἔχωρει τὸ πλήθος, δυνάμεθα νά είτιμεν δηνει κινδύνου ὑπερβολῆς, δτι τά τείχη δλα τῆς πόλεως ἤσαν πυκνωμένα ἀπό λαὸν μή ἔξαιρουμένων και αύτῶν τῶν Κυριών... 'Η διαγωγή τῶν Κερκυραίων... δὲν ἦτο εἰκῇ ἔπιστημος παρὰ τοῦ κυρικάρων λαοῦ ἐπιδοκιμασία τῆς πολιτικής πορείας τοῦ Ἡλία Ζερβού ἐν τῷ Βουλευτηρῷ ήτις συνίσταται εἰς τάς δόλιας ταύτας λέξεις: προσπάθεια υπέρ τῆς ἔθνικής ἀποκαταστάσεως... προσπάθεια ἐστατερικής βελτιώσεως... πρὸς τὸν μόνον σκοπόν τῆς ἐπιστρέψεως και διευκολύνσεως τῆς λύσεως τοῦ έθνικού ζήτηματος»

'Ἐφημ. 'Έθνεγερεΐα' έτος Β', ἀρ. 45, ἐν Κερκύρᾳ, τή Ιουνίου 1862

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

'Ο "Ιων Δραγούμης γράφει στὸν Παῦλο Μελᾶ, ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς του Ναταλίας

Πρέπει νά δώσω δλον τὸν ἑαυτό μου... Θέλω νά ζήσω καθώς πρέπει, νά ζήσω ἔδω δουλεύοντας για τήν Ἐλλάδα. Δὲν μὲν μέλει ἥ ζωὴ μου και, ἀν μπορῶ, θά κάμω δῆτι μπορῶ. Πρέπει νά δέρω πώς τίποτε δὲν είναι ἀδύνατο, πώς τίποτε δὲν πρέπει νά πειριμένω ἀπό τήν πρωτοβουλία τῶν δλλων. πώς πρέπει πάντα νά κάμω τώρα ἐκείνην πού συλλογίζομαι τώρα... 'Από κανένα κράτος τῆς Εύρωπης δὲν ἔχουμε νά πειριμένουμε οὔτε βοηθεία, οὔτε τίποτε. Νά ξέρως πώς είμαστε ἐντελῶς μόνοι μας. Κανεὶς δὲ μᾶς βοηθεῖ και δλοι μᾶς κτυπούν. Γιατὶ λοιπὸν νά μήν κάνουμε μόνοι μας δῆτι πρέπει;

'Από γράμματο τοῦ "Ιωνος Δραγούμηη στὸν Παῦλο Μελᾶ. Ναταλίας Π. Μελᾶ, Παῦλος Μελᾶς, 'Αθῆναι 1964, σ. 183-184

'Ο Παῦλος Μελᾶς στή γυναίκα του Ναταλία

'Αναλαμβάνω αὐτὸν τὸν ἀγώνα μὲ δλην μού την ψυχήν και μὲ τήν διένα δτι είμαι ύποχρεωμένος νά τὸν ἀναλάβω. Είχον και ἔχω τὴν ἀκράδαντον πεποίθησον δτι δυνάμεθα νά ἔργασθωμεν ἐν Μακεδονίᾳ και νά σώσωμεν πολλὰ πράγματα· ἔχων

δε τὴν πεποίθησιν ταύτην. ἔχω καὶ ὑπέρτατον καθῆκον νὰ θυσιάσω τὸ πᾶν, δημος πείσω καὶ Κυβερνήσων καὶ κοινὴν γνώμην περὶ τούτου.

Γράμμα Παιλού Μελά στην γυναῖκα του Ναταλία, ἀπό Λάρισα 21 Αὐγούστου 1904. Βλ. Ναταλίας Π. Μελά, Παιλός Μελάς, Ἀθῆναι 1964, σ. 317

ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ 1911.

Λόγος τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου στὴ Βουλὴ μετά τὴν ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος τοῦ 1911

«Ο νόμος ἔγινε δὲ δόλους ἴσους καὶ ἡ πότιστος δῆταν ὑπάρχει ἵσχυρος ἐνώπιον τοῦ νόμου στήμερον, ἀλλ᾽ ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν ὁ νόμος θά πλήξῃ ἐξ ἴσου καὶ τοὺς ὑψηλὰ καὶ τοὺς χαμηλὰ ισταμένους, δῆταν ὁ νόμος εἶναι κοινὸς πάντων βασιλεύειν, δῆταν ὑπὸ αὐτὸν ὑπήγαγε τοὺς πάντας, συνετέλεσεν εἰς τὴν διαιταδιαγώνυσιν τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος. Καὶ εἰς δῆλα ταῦτα πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν ἢ οποία ἐδραιοῦται καθ' ἑκάπτην, τὸν περιορισμὸν τῆς ἐγκληματικότητος, τὸν ὅποιον σημειοῖ ἡ στατιστική.

«Η ἀνασύνταξις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας χωρεῖ μεθοδικῶς κατὰ τρόπον δόποιος ἐγγυᾶται εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὅτι αἱ δαπάναι τὰς ὄποιας ὑφίστασαι διὰ να παρασκευάσῃ ἀξιόμαχον στρατιωτικὸν δύναμιν θελουσιν ἀπόδοσει ταχέως εἰς αὐτὸν τὴν δύναμιν ταύτην, τὴν ὅποιαν ἐπιτρέπουσιν οἱ πόροι του εἰς ἀνδράς καὶ χρήματα, ἐτοιμῇ εἰς πᾶσαν στιγμὴν ὅπως μανθνῇ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς τιμῆς τῆς χώρας.

Αἱ συναλλαγαὶ ἐπανέλαβον τὴν ζωηρότητα αὐτῶν, ἀντὶ δῆ της ἀνυπότιψιας ὑπὸ τὴν ὄποιαν κεκυφώθη ἐστέναζεν ὃ ἐλληνικὸς λαὸς ἐπὶ σειράν ἐτῶν, ἔχομεν ἀσφαλὴ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐκτιμήσεως καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ ἔξαν κομοῦ...

Διατι, ὅταν βλέπωμεν τὰ φαινόμενα ταῦτα, νὰ μὴν ὥμεν πλήρεις αἰσιοδοξίας διὰ τὸ μέλλον, ὅταν μάλιστα ἀφ' ἐνὸς ἀποβέλουμεν εἰς τὴν ἔμμονον ἀπόφοιν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ παρελθόν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἔχομεν

ὑπὸ δῆψει τὴν ἀμετάτρεπτον ἡμῶν ἀπόφασιν ὅπως ἀπάυστως ἐργαζόμεθα, μὴ ἀφίνοντες νὰ παρέρχηται οὐδεμία ἡμέρα χωρὶς νὰ ἀγωνίζωμεθα νὰ καταφέρουμεν τοὺς ἐν τῇ προόδῳ καὶ τῷ πολιτισμῷ προσδραμόντας λαοὺς καὶ συμβαδίσωμεν μετ' αὐτῶν, συναγωνιζόμενοι εἰς τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ...»

Εἰς τὸν ἀγώνα τῶν ἀτόμων δὲν εὔδοκιμούσιν οἱ φέροντες τὰς περγαμηνάς τοῦ παρελθόντος, ἔχομεν δὲ καθημερινὸν τὸ παράδειγμα ἐκείνων, οἵτινες ὄρμώμενοι ἀπὸ τῷν κατωτάτων λαϊκῶν στρωμάτων, παρεσκευασμένοι δὲ ἀρτώτερά παρασκευῆς εἰς τὸν ἀγώνα τοῦ βίου ὑπερτερούσι τοὺς ἔχοντας ἐνδόξους μόνον προγόνους καὶ καθιστῶσιν αὐτούς ὑπέρτερας ἕαυτῶν.

«Ανάλογοι ἄρχαι διέπουσι τὸν βίον τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐθεώρησα ὅτι είχον καθῆκον νὰ ἔξαρον τὸ σημεῖον τούτο, πρὸς διαιταδιαγώγησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, συνιστών εἰς αὐτὸν νὰ ἀρύται ἐκ τοῦ παρελθόντος του διδάγματα διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τὰς μεγάλας, τὰς ὄποιας ἔχει, δηποτα κατορθώσι εἰς τὸν ἀγώνα, τὸν διεισάγομενον μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἑθνῶν, νὰ μὴ ὑπολειφθῇ ἐκείνων, οἵτινες παρασκευάζουσιν ἕαυτούς καλύτερον καὶ ἀρτώτερον, ἀλλὰ ὅπως κατορθώσῃ, ἔχων ὑπὲρ ἕαυτοῦ καὶ τὸ λαμπρὸν παρελθόν, νὰ καταστήσῃ τὸ παρόν ἀνάλογον πρὸς τὸν σημερινὸν πολιτισμόν, καὶ παρασκευάσῃ κρίσεσσον τὸ μέλλον, ὅπως νὰ Ἐλλὰς ἀναδειχθῇ ἀξίᾳ τῶν ἐλπίδων ἐκείνων, οἱ ὄποιοι δὲ ἀπαραμήλλων ἀγώνων τὴν ἀνέστησαν εἰς νέον πολιτικὸν βίον, καὶ τῶν προσδοκῶν τοῦ πεποιητισμένου κόσμου, ὁ ὄποιος ἔχειρικότης πρέπει τὴν ἀνάστασιν αὐτῆς.

Διὰ τῆς ἐδραίας καὶ ἀσφαλοῦς αὐτῆς ἐμπιστοσύνης εἰς τὸ μέλλον... ἀς εἰσέλθωμεν εἰς τὸ νέον πολιτικὸν στάδιον μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ νέου Συντάγματος σήμερον, κύριοι βουλευταί·

Οἱ Ιστορικοὶ λόγοι τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου ἀπό τοῦ 1909 μέχρι τοῦ θανάτου του. (Ἐκδόσις Ἐφημερίδος «Νέος Κόσμος») τομ. Α' σ. 74-75 = Δ. Κόκκινον, Ιστορία τῆς Νεωτέρας Ἐλλάδος τομ. 3 σ. 904-905

138-143

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ : Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ
ΤΟΥ 1789-1797 ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ : Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Α. Η μοναρχική περίοδος (1789-1792) 178-181

Β. Η δικτυαρχική περίοδος (1792-1795) 182-185

Γ. Τη δικτυαρχική περίοδο (1795-1799) 186-189

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ : Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Α. Η μοναρχική περίοδος (1799-1802) 189-192

Β. Η δικτυαρχική περίοδος (1802-1815) 193-196

196-199

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΕΛΙΣ

Εισαγωγή	5-7
----------------	-----

ΜΕΡΟΣ Α'

**ΑΠΟ ΤΟΝ 15ον ΑΙΩΝΑ Μ.Χ. ΩΣ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ
ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1648)**

'Αναδρομή στη μεσαιωνική έποχή. Τὰ κυριότερα χαρακτηριστικά τῆς	9-106
9-13	

Α. Ή ἀρχὴ τῶν νέων χρόνων. Ἀναγέννηση	14-67
---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 15ου ΑΙΩΝΑ	17-22
---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ	23-26
--	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ 14ον ΩΣ ΤΟΝ 16ον ΑΙ. ΕΘΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	27-28
--	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ	28-35
---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ	35-51
---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟΝ 16ον ΑΙΩΝΑ κ.έ. ΕΥ- ΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ	51-57
---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ	57-65
---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η': Η ΑΝΤΙΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ	65-67
---------------------------------------	-------

Β. Ή εύρωπαική ιστορία ἀπό τή συνθήκη τῆς Αύγούστας (1555) ώς τήν ειρήνη τῆς Βεστφαλίας (1648)	67-106
---	--------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΠΟ ΤΑ 1555 ΩΣ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ 30ούς ΠΟΛΕΜΟΥ	68-75
--	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Ο ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618-1648)	76-81
--	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 16ου ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΑ	81-88
--	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 15ου ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΑ	88-93
--	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΑ	93-106
---	--------

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ ΩΣ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ (1648-1815)	107-175
A. Ή γενική κατάσταση τής Εύρωπης από τα μέσα του 17ου ώς τις άρχες του 18ου αιώνα	107-123
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙ. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΣΤΙΟΥ-ΑΡΤ (1603-1688)	108-113
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': ΑΠΟΛΥΤΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ. Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΟΥ-ΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ' (1643-1715)	114-119
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ	119-123
B. Ή Εύρωπη κατά τὸν 18ον αἰώνα	123-164
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 18ον ΑΙΩΝΑ	124-129
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 18ον ΑΙ. Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΕ' (1715-1774)	129-131
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Ο ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ	131-134
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1775-1783). ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ Η.Π.Α.	134-137
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ. ΦΩΤΙΣΜΕΝΗ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑ	138-143
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 18ου ΑΙ.	143-148
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΓΑΛΛΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. ΛΟΥ-ΔΟΒΙΚΟΣ ΙΣΤ' (1774-1792)	148-150
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η': Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1789-1799)	150-164
A. Ή μοναρχική περίοδος (1789-1792)	153-159
B. Ή δημοκρατική περίοδος (1792-1795)	159-161
Γ. Τὸ διευθυντήριο (1795-1799)	161-163
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ (1799-1815)	164-175
A. Ή Υπατεία (1799-1804)	164-166
B. Αύτοκρατορία (1804-1815)	166-175

ΜΕΡΟΣ Γ'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙ. ΩΣ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (1832)	176-247
A. Ή δεύτερη περίοδος τής Τουρκοκρατίας	176-193
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ	177-179
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 17ου ΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ	179-193
B. Ή έλληνική έπανάσταση (1821-1829)	193-247
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ	194-196
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ. Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ (1814)	196-198
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (1821-1824)	198-222
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (1824-1829)	223-238
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ (1828-1831)	238-246
Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ. ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ	246-247
ΜΕΡΟΣ Δ'	247-261
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΩΣ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1815-1914)	248-294
A. Ή εύρωπαική ιστορία από την ειρήνη τών Παρισίων ώς τό τέλος τού γαλλογερμανικού πολέμου τού 1870	248-266
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΓΑΛΛΙΑ ΑΠΟ ΤΑ 1815-1870	249-251
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	251-256
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΙ Η.Π.Α. ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ον ΑΙΩΝΑ	256-258
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ον ΑΙΩΝΑ	258-266
B. Ή Εύρώπη όπό τό τέλος τού γαλλογερμανικού πολέμου τού 1870 ώς τά 1914	267-271

Γ. Η έλληνική ιστορία από την κάθισδο του Όθωνος ώς την έναρξη τού Α' παγκοσμίου πολέμου (1833-1914)	271-294
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ (1833-1862)	271-279
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' (1863-1913)	280-288
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ (1912-1913)	289-294
 ΜΕΡΟΣ Ε	
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΩΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ	296-332
A. Η εύρωπαική ιστορία από τά 1914 ώς τό τέλος τού Β' παγκοσμίου πολέμου (1914-1945)	296-324
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1914-1918)	296-306
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΜΑΛ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ (1922)	306-307
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΔΥΟ ΠΟΛΕΜΟΥΣ (1919-1939)	307-320
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1939-1945)	321-324
B. Ο μεταπολεμικός κόσμος	325-332

Η εικών τού έξωφύλλου

«Ναυμαχία Πατρών» παρεχωρήθη εύγενώς ύπο
τού 'Εθνικού και Ιστορικού Μουσείου Αθηνών.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

¹ Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. Ό διαχέτων πωλῶν ἡ χρησιμοτοιδινὸν αὐτὸν διώκεται κατά τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15)21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

КЕДАЛАЮЩИЙ ПРОГНОЗЫ МОДЕЛИРОВАНИЯ
ПРИМЕНЕНИЯ В ПРОГНОЗИРОВАНИИ

This block contains a decorative horizontal border. On the left is a classical profile of a woman's head. Between the profile and the text are two vertical columns of text: 'MUSICA' on the left and 'S. GIOVANNI' on the right. To the right of the profile is a large, ornate floral or scrollwork design. The entire border is set against a light blue background.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε. Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΚΛΙΜΑΚΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β' 1976 (VII) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 131.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 26762 / 6 - 4 - 1976
*Έκτυπωσης «ΧΡΥΣ. ΠΑΠΑΧΡΥΖΑΝΘΩΝ» Α.Ε. Βιβλιοδεσμός «Λ. ΚΑΜΠΙΑΝΑΣ» Α.Ε.

